Dr. K. H. DE RAAF EN J. J. GRISS

EEN NIEUWE BUNDEL

DEEL III

M. Kleijkamp.

12⁵⁰

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/eennieuwebundeld0000fwva

EEN NIEUWE BUNDEL III

ACHTSTE DRUK

DR K. H. DE RAAF EN J. J. GRISS

EEN NIEUWE BUNDEL

DERDE DEEL

BLOEMLEZING VAN NEDERLANDSE POËZIE EN PROZA VOOR DE HOGERE KLASSEN VAN GYMNASIA, HOGERE BURGERSCHOLEN EN VOOR ZELFSTUDIE

DERTIENDE TOT ACHTTIENDE EEUW
ACHTSTE DRUK

HERZIEN DOOR

F. W. VAN HEERIKHUIZEN

ROTTERDAM MCMLI
W. L. & J. BRUSSE'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.

Dr K. H. de Raaf en J. J. Griss

EEN NIEUWE BUNDEL, herzien door F. W. van Heerikhuizen

Deel I en II, resp. 11de en 12de druk. Leesboeken voor de aanvangsklassen van inrichtingen voor voorbereidend hoger, middelbaar, uitgebreid lager, nijverheids- en opleidingsonderwijs.

Deel III–V. Bloemlezing van Nederlandse poëzie en proza voor de hogere klassen van inrichtingen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, voor kweekscholen en voor zelfstudie.

Deel III, 8ste druk, 13de tot 18de eeuw.

Deel IV, 6de druk, 18de en 19de eeuw tot 1880, voor Vlaanderen tot en met Gezelle.

Deel V, 6de druk, van 1880 tot onze tijd (met medewerking van Prof. Dr N. A. Donkersloot).

INHOUD

Register . . . . . blz. x
Voorrede bij de zesde druk xi
Voorrede bij de achtste druk xi

MIDDELEEUWEN

FRANKISCHE ROMANS blz.
Roelands dood. (Roelandslied v. 256–369) 1
Carel ende Elegast. (vs. 139–272; 677–847; 1049–1414) 2

KELTISCHE ROMANS
Ferguut's uittocht. (Ferguut, vs. 269–400; 409–578) 9
Fragmenten uit de roman van Lancelot
1. Walewein op de Graalburcht. (Roman van Lancelot II, vs. 41426 vlgg.) . 12
2. Het Graal verschijnt aan de tafelronde. (Lancelot III, vs. 613 vlg.) 13
3. Galaät. (Lancelot III, vs. 10033 vlgg.) 14
4. De dood van Artur. (Lancelot IV, vs. 10129 vlgg.) 18
Ter toelichting 20

OOSTERSE ROMAN
Floris ende Blancefloer. *Diederik van Assenede* (Vs. 2866–3050; 3332–3753) . . 21

DIERENEPOS
Van den vos Reynaerde. (vs. 1–1014) . 27

POËZIE DER GEMEENTEN
Jacob van Maerlant, ca. 1300
Van Jacob ende van Martine. (str. 1–9; 36–41; 43–50) 36
Van den lande van oversee 39
Roofridders, *Jan de Weert* 42
Der Poortre Hoverde. *Jan de Weert* . . 43

GEESTELIJKE EPISCHE POËZIE
Beatrijs 43

DRAMATISCHE POËZIE
Een abel spel van Lanseloot van Denemerken 52
Nu noch. Eene ghenouchelicke clute . . 62
Den Spyegel der Salicheyt van Elckerlijc. *Petrus van Diest* (?) 66

DE MYSTIEK. VERHALEND PROZA
Hadewijch (± 1200–± 1270)
Die voghele hebben langhe geswegen 80
Als ons die linten wert gheboren . . 81
Jan van Ruusbroeck (1293–1381)
Die Chierheit der gheesteleker brulocht
Prologhe 82
Hoe oetmoedicheit een fondament is alre dogheden . . . . . blz. 84
Van drieën vianden te verwinnene overmits gherechticheit 84
Van der suver ghenoechten der herten ende der ghevoeliker crachten . . . 85
Van gheesteliker dronkenheiden . . . 85
Een exempel hoe men de mensche oefenen ende draghen sal in deser wisen 86
Hoe men komt in een Godscouwende leven 87
Gheabsolveert, mer gehestorven in onghe-rechtigheden 88
Exempel van enen ridder die verarmt wort 88
Om die onreijnicheit des vates 90
Exempel van enen dicken abt 90
Die legende van Sinte Christoffel . . . 91

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN
Wereldlijke liederen
Lied van Heer Halewijn 94
Het daghet inden Oosten 96
Van twee conincskinderen 96
De twee ghespeelkens 97
Ic stont op hoghe berghen 98
Het viel een hemels douwe 98
Och ligdy nu en slaept 98
Van Graef Floris ende Gheraert van Velsen 99
Kerelslied 100
In een priëel quam ic ghegaen . . . 101
Egidius, waer bestu bleven 101
Eens Meien morgens vroege 101

Geestelijke liederen
Kerst- en driekoningenlied. *Het quamen drie coninghen ghereden* 102
Kerstlied. *Ons ghenaket die avondstar* 102
Kerstlied. *Ghegroet so si die maghet soet* 103
Kerstlied. *Ons is gheboren een kindekijn* 103
Jezus' lijden 104
Kruiszang. *Hoe schone ende ghenoegelijc* 105
Die nachtegael 105
Jesus sprect totter sielen 106
Des soudaens dochterken 107
Ave Maria. *God groet u, suver bloeme* . 109
Des hemels heerlijkheid. 110

Het hemelsche kasteel . . . . . blz. 110
Versterving 110
Klacht. *Ick drage dat liden verborgen* 111
Traech eselkijn 111
Afscheid van de wereld. . . . . . blz. 112
Inkeer 113
Ic heb ghejaecht mijn leven lanc. *Pater Johan Brugman* 113

OVERGANGSTIJD

ANTHONIS DE ROOVERE † 1482 blz.
Refereijn. *Noijdt binnen gedencken van mans en wijven*. 115
Rondeel. *Die gheen pluijmen en can strijcken* 116
Van der Mollenfeeste. 116
Sotte amoureusheijt. *Ick heete Pantken* 118
Refereijn amoureux. *Mijn herte niet el dan druck besluijt* 119
Balade. *Hoe net een hoveken staet ghegroeijt*. 120

ANNA BIJNS 1492–ca. 1573
Refereijn. *Die sonder sonden is, werp den eersten steen* 121
Refereijn. *Die sonden mijnder juecht en wilt niet gedincken* 123

JAN BAPTIST HOUWAERT 1533–1599
Uit: Pegasides pleyn 125

JAN VAN DER NOOT ca. 1538–1595
Sonet, aan Olympia. *Ick sagh mijn Nimphe* 126
Ode. *In den April als Flora heur gaet spoeyen* 126
Ode. Teghen d'onwetende vijanden der poëteryen 127

MARNIX VAN ST. ALDEGONDE 1538–1598
Psalm 13. *Hoe lange salt du my, o Heer* 131
Psalm 35. *Twist met myn twisters, stae my by* 131
Psalm 36. *Doch dijn genaed', Heer, overtreft* 132

GEUSEN-LIEDEKENS
Slaet op den trommele 132
Hoort toe ghy minschen groot en cleyn 133
Ik neme Adieu, aen mijne Schaepkens al 134
Wilhelmus van Nassouwe 135
Help nu u self 136
Gentsch Vader-onze 137
Waer sullen wy nu toch blijven 137

CAREL VAN MANDER 1548–1606
Het leven van Ian en Huybrecht van Eyck 138
Het leven van Ioan Schoorel, schilder . 140

DIRK VOLKERTSZ. COORNHERT 1522–1590
Zedekonst, dat is wellevenskonste
Toe-eijghen brief aan Hendrik Laurensz. Spiegel 145
Van de ghelijkmoedigheyt 146
Het kruyt-hofken van stichtelijke gespraken
Van te diep ondersoecken 148
Van 't dooden eens ketters 149
Pacifijc, Catholijc en Ghereformeerde 150
Wij ballinghen verstroyt. Lied-boeck no. 14 151

HENDRIK LAURENSZ. SPIEGHEL 1549–1612
Hert-spieghels vierde boek. Fragment . 152
Vertaling van Hert-spieghels vierde boek 153
Wensch-lied. *'k En wensch noch geld, noch staat, noch eere* 161
Jubel-jaar-liedt op simpelijck gheloven en weldoen 162
Leerlijke rymspreuken 164
Grafschrift op Dirk Volkertsz. Coornhert 164

ROEMER VISSCHER 1547–1620
Quicken. 1–10 164
Tuyters 166
Raedsel. *Van binnen hol ben ik* 167
Recept voor een vrijster 167

DE GOUDEN EEUW

GERBRAND ADRIAENSZ. BREDERO 1585–1618 Blz.
Brief aan de oude kamer 168
Voor-reden van G. A. Brederoos Geestich Liedt-boecxken. (Bekort) 169
G. A. Brederode tot den leser 171
Klucht van de koe. (Bekort) 172
Boeren geselschap 189
Nieu liedeken. *Haarlemsche drooge harten nu* 190
Sonnet. *Vroegh in den dagheraet de schoone gaet ontbinden* 191

Een liedt. *Ach strenghe Liefd, ghy schijnt seer soet* 191
Amoureus-lied. *Waar is nu dat hart* . . 192
Liedt. *Al ben ick, schoon liefje* 193
Liedeken. *Al waert dat mijn, de godt Jupijn* 193
Amoureus-lied. *De Minne die in mijn hartje leyt* 194
Liedeken. *Snachts rusten meest de dieren* 194
Voor-sangh. *Ick sieje wel, al gaeje snel* . 195
Geestich liedt. *Wat dat de wereld is* . . 196
Liedt. *'t Sonnetjen steeckt zijn hoofjen op* 196

JAN JANSZ. STARTER 1594–1628

Vreugd en gesang. *Ieughdige Nimphen* . 197
Minnedicht. *O Angenietje* 197
Bruylofts-liedt. *G'lijck als door de baren* 198
Minne-klacht. *'k Heb veel nachten lang ghewaeckt* 198

UIT VALERIUS' GEDENCK-KLANCK

O Heer, die daer des Hemels tente spreyt 199
Wilt heden Nu treden 199
Waer datmen sich al keerd of wend . . 199
Merck toch hoe sterck 200

DIRK RAFAËLSZ. CAMPHUYSEN 1586–1627

Daer moet veel strijdts gestreden zijn . 201
Toeverlaet der rechtveerdigen 201
Christelijcke gelatenheydt 202
Lust om ontbonden te zijn 203
Wel-rijmens wet. (Bekort) 204
Mayschen morgenstondt 206
May-liedt 206

J. STALPAERT VAN DER WIELE 1573–1630

Klaverzootjen 207
Sinte Richardus, Koningh van Engeland 208
Sinte Isidorus, patroon van de landbouwers 208
't Ezeltje van Palmen 208

JACOB REEFSEN (REVIUS) 1586–1658

Gods besluyt 209
Het lof eener deuchtsamer vrouwe. (Bekort) 210
Het Hoghe Liet Salomons
Twede Ghesanck 211
Vijfde Ghesanck 215
Spruyte Davids 217
Harder-liet 218
Bondelken Myrrhe 219

Onweder . . . . blz. 219
Verraet 220
Hy droech onse smerten 220
Danck-liet over de verlossinge der Stat Bergen op Soom 221
Gebedt voor de belegeringe van 's Hertogen-bos 222
Postiljon uitgezonden om Graef Jan te soecken 223

PIETER CORNELISZ. HOOFT 1581–1647

Granida. Spel
Inhout 224
Eerste deel 225
Rey van Amstellandsche Joffren. Uit Geeraert van Velsen 237
Galathea 238
Amaryl 239
Liedeken. *Schoon Nymphelijn* 240
Sal nemmermeer gebeuren 241
Juffrouw Brechge Jans van de Spiegels graf 241
Sang. *Om dat soo selden mij mach gebeuren* 242
Sonnet. *Wanneer, door 's werelts licht* . 243
Sang. *Voochdesse van mijn siel* 243
Sonnet. *Mijn lief, mijn lief, mijn lief* . . 244
Sonnet. *Geswinde grijsart, die op wackre wiecken staech* 244
Sonnet. *Wanneer de Vorst des lichts slaet aen de gulden tóómen* 245
Sonnet. *Schoon oogen die vermeucht te nemen en te geven* 245
Sonnet. *Aen Joffre Anne Roemer Visschers* 245
Sang. *Rosemont, hoordij speelen noch singen* 246
Avontsang. *O Phoebus, fiere proncker* . 246
Sang. *Klaere, wat heeft 'er uw hartje verlept* 247
Klaghte der Prinsesse van Oranjen over 't oorlooghe voor 's Hartogenbosch . . 247
Castigatio. Voor de poort vant Spinhuis 249
Wt het Latijn 249
Grafschrift voor Jacob van Heemskerck Amsterdammer 249
Aen Joffre. Tesselscha 249
Uit de Nederlandsche Historiën
Opdracht aan Zijn' Hoogheit 249
Stof der Nederlandsche Historiën . . 251
Overgang van Vlissingen 252
Beleg van Alkmaar 257

JOOST VAN DEN VONDEL 1587–1679

Anagramma 260
Het stockske van Joan van Oldenbarnevelt 260

Geusevesper, of siecken-troost, voor de vier-en-twintigh 261
Aen den lasteraer van Huigh de Groot 261
Roskam aen den heer P. C. Hooft, Drost van Muiden 262
Op d'afbeeldingh des Christentempels t'Amsterdam. 266
Een otter in 't bolwerck 266
Opdracht aan Hugo de Groot van Gijsbreght van Aemstel 267
Voorspel van Gijsbreght van Aemstel . 269
Gysbreght van Aemstel, treurspel
Kort begrijp 271
Het eerste bedryf 272
Het tweede bedryf 283
Het darde bedryf 292
Het vierde bedryf 298
Het vyfde bedryf 306
Zangh. *Dianier roeyde in een schuytjen* . 324
Beeckzangh aen Katharine Baeck . . . 326
Princeliet 327
Klinckdicht op Frederick Henrick . . . 327
Op het overlijden van Kornelis Pietersz. Hooft 328
Triomftorts over de neerlaech der Koninghlijke vlote op het Slaeck 328
Olyftack aan Gustaaf Adolf 329
Huigh de Groots verlossing 331
Uitvaert van mijn dochterke 332
Kinderlijk 333
Vertroostinge aen Geeraert Vossius . . 333
Op ons weeshuis 334
Danckdicht aen Jacob Baeck 334
Lyckklacht 335
Aen de beurs van Amsterdam 335
Kerstliedt. *Emanuel is nu geboren* . . . 336
De gestuite minnegodt. Op de hofstede van de Hinlopens buiten Naerden . . 337
Wiltzangh. Op dezelve hofstede 337
De getrouwe Haeghdis. Op dezelve hofstede 338
Minnedeuntjes. *De dertele Sater* 338
Ander. *Koom hier, o goelijk meisje* . . 338
Uitvaert van Maria van den Vondel . . 339
Rey van Eubeërs uit Palamedes 339
Lucifer.
Rey van engelen, uit het tweede bedrijf 340
Het derde bedryf 341
Het vierde bedryf 358
Adam in ballingschap.
Beurtzang 369
Het vierde bedryf 371
Inwydinge van het Stadthuis t'Amsterdam. (Fragmenten) 385
Aenleidinge ter Nederduitsche dichtkunste 392

JACOB CATS 1577–1660 blz.

Houwelick veroorsaeckt uyt mede-lijden 397
Huis- en zedebeelden
Niet en kander beter passen 407
Een rijk van dwang en duurt niet lang 407
Spiegel van den ouden ende nieuwen tijt
Waer dat de slangh 't hooft in kan dringen 407
Die wel eer te hooge vlogen 408
Krepel wil altijd voor dansen 408

CONSTANTIJN HUYGENS 1596–1687

Opdracht der korenbloemen. 409
Op den titel 410
Batave Tempe, 't Voor-hout van 's-Gravenhage. (Bekort) 411
Hofwijck. (Fragment). 417
Scheeps-praet, ten overlijden van Prins Maurits van Orange 422
Lied. *Hoe is 't beloven* 422
Op de doot van sterre 423
Op mijnen geboort-dagh 423
Sneldichten 424

GROOT HOORNS LIEDEBOEK

Op de Alkmaerder hout 425

ADRIAEN POIRTERS 1605–1674

Kluchtig dichtjen op twee nieuwgetrouwde 425

JEREMIAS DE DECKER 1609–1666

Lente-lied. *Nu sig den Hemel open doet* 427
De tot God wakende Siele 428
Op 't afgebrande Londen 429
Aen mynen Broeder op Bataviën in Oost-Indiën overleden. (Bekort) 429
Op de vernieuwde verbintenisse der vrije vereenigde Nederlanden 431
Op 't spreekwoord: Elck vogelken is geerne daer 't gebroeyt is 431
Op de dood van iemand 431

HEIMAN DULLAERT 1636–1684

Aan de drie wijzen uit het Oosten . . 432
Christus in 't Hofken 432
Vrye zeevaart 433
Aan myne uitbrandende kaerse 434

WILLEM SLUYTER 1627–1673

Uit: Somer- en Winterleven
Geestelijk Meylied 435
Op het gesang van de Nachtegael. (Fragment) 436
Op het singen van den Leeuw'rik . . 437
Uit: Eybergsche Sang-lust
Als men alleen over weg gaet 439

GEERAERT BRANDT 1626–1666 blz.
Leven van Vondel
Palamedes 440
Slot 444

W. G. VAN FOCQUENBROCH 1630/36–1675
Aan Klorimene 447
Spes mea fumus est 448
Aan Klimene 448
Op Amsteldam 448

THOMAS ASSELIJN 1620–1701
Jan Klaaz of de Gewaande Dienstmaagd. 2de bedrijf, 7de en 8ste tooneel . . 449

JAN BAPTISTA WELLEKENS 1658–1725
Lykzang, over myn jongste zoontje . . 454
Tegenspoed 455
Kunstliefde 455
Ongeleertheyt 456
Op Rotterdam 456

JAN LUYKEN 1649–1712 blz.
Duytse lier
's Uchtends, als het haantje kraayt . 457
Veldenrijk 457
Ruyssende winden 458
Op het schoon zingen van juffer Appelona Pijnbergs 459
Air. *Droom is 't leven, anders niet* . . 459
Jesus en de ziel
De ziel betracht den schepper uyt de schepselen 459
De ziele met Godts genade aengeblickt 460
De ziele betracht de nabyheyt Godts 460
De ziele spreeckt van haer wesen . . 461
De verlichte ziele verklaert aen het uiterlijcke vernuft, het afscheyden eens rechtveerdigen 461
Vonken der liefde Jesu
't Is wonder 462
Het word haast dag 463
Zedelyke en stichtelyke gezangen
Van de ruste der vroomen 464
Van 't ondoorgrondelyk weezen Gods 464

REGISTER

Adam in ballingschap 358
Artur, koning 18
Asselijn, Thomas 449
Assenede, Diederik van 21
Beatrijs 43
Brandt, Geeraert 440
Bredero, Gerbrand Adriaensz. 168
Brugman, Pater Johan 113
Bijns, Anna 121
Camphuysen, Dirk Rafaëlsz. 201
Carel ende Elegast 2
Cats, Jacob 397
Christoffel, Die legende van Sinte 91
Clute van Nu noch 62
Coornhert, Dirk Volkertsz. 145
Decker, Jeremias de 427
Dierenepos 27
Diest, Petrus van 66
Dramatische poëzie 52
Dullaert, Heiman 432
Elckerlyc 66
Eyck, Ian en Huybrecht van 138
Ferguut 9
Floris ende Blancefloer 21
Focquenbroch, W. G. van 447
Frankische romans 1
Galäat 14
Geestelijke epische poëzie 43
Geestelijke liederen 102
Geusenliedekens 132
Granida 224
Gijsbregt van Aemstel 269
Hadewijch 80
Halewijn 94
Hooft, Pieter Cornelisz. 224
Houwaert, Jan Baptist 125
Huygens, Constantijn 409
Keltische romans 9
Klucht van de koe 172
Lancelot 12
Lanseloot van Denemerken 52
Liedboek, Groot Hoorns 425
Lucifer 340
Luyken, Jan 457
Maerlant, Jacob van 36
Mander, Carel van 138
Marnix van St. Aldegonde 131
Mystiek 80
Nederlandsche Historiën 249
Noot, Jan van der 126
Oosterse roman 21
Overgangstijd 115
Palamedes 339, 440
Poëzie der gemeenten 36
Poirters, Adriaen 425
Reefsen (Revius), Jacob 209
Reynaerde, Van den vos 27
Roelandslied 1
Roemer Visscher 164
Roovere, Anthonis de 115
Ruusbroeck, Jan van 82
Schoorel, Ioan 140
Sluyter, Willem 435
Spieghel, Hendrik Laurensz. 152
Stalpaert van der Wiele, J. 207
Starter, Jan Jansz. 197
Valerius' Gedenckklanck 199
Verhalend proza 88
Vondel, Joost van den 260
Walewein 12
Weert, Jan de 42
Wellekens, Jan Baptista 454
Wereldlijke liederen 94
Wilhelmus van Nassouwe 135

VOORREDE BIJ DE ZESDE DRUK

DE herziening van het literair-historische gedeelte van ,,Een Nieuwe Bundel" heb ik even graag aanvaard als die van de beide delen voor de lagere klassen. Ook bij dit gedeelte had de gehele opzet mijn volledige instemming. In détails bleken er echter ook in dit derde deel nogal wat verbeteringen aan te brengen. Zo kwam het monumentale centrum van Vondel's werk beslist onvoldoende tot zijn recht, en ook de zogenaamd ,,kleinere" zeventiende-eeuwse dichters waren nogal stiefmoederlijk bedeeld. Een dichter als Revius is m.i. als *lyricus* volkomen de evenknie van Vondel, en verdient dus ook een vrij uitvoerige plaats. Maar ook de wat minder groten voegen aan het beeld dat wij van de zeventiende eeuw hebben schakeringen toe, die wel even aangegeven dienden te worden. Dat ik tegenover dit alles, behalve een aantal minder belangrijke gedichten van Vondel, o.a. de Warenar heb opgeofferd, zal mij naar ik hoop vergeven worden. Het blijspel was al vertegenwoordigd met de Klucht van de Koe en het fragment uit Jan Klaaz, en een bloemlezing is nu eenmaal aan bepaalde afmetingen gebonden.

De aantrekkelijke figuur van Anthonis de Roovere mocht m.i. niet ontbreken. De veranderingen in de afdeling ridderromans zullen naar ik hoop de bruikbaarheid van dit gedeelte ten goede komen, waarbij ik gaarne mijn dank wil uitspreken aan mijn oud-collega J. van der Woude te Goes, die mij hier op enige dingen attent heeft gemaakt.

Wat het commentaar betreft sluit ik mij zoals men zal zien aan bij de soberheid die door de oorspronkelijke samenstellers is betracht. Uitvoeriger toelichtingen zijn ook volgens mij in een schoolboek niet op hun plaats; docenten die bij bepaalde stukken méér wensen, kunnen dat meerdere gemakkelijk zelf geven. De hoofdzaak moet echter blijven dat onze opgroeiende jonge generatie in de schoonheid uit ons verleden wordt ingeleid; ze mag daarbij geen onoverkomelijke taalmoeilijkheden op haar weg vinden, maar evenmin door een teveel aan ,,verklaringen" worden afgeleid.

Voor op- en aanmerkingen houd ik mij intussen ook bij dit deel gaarne aanbevolen.

Bussum, Mei 1946 v. H.

BIJ DE ACHTSTE DRUK

IN deze druk zijn verscheidene veranderingen aangebracht, die naar ik vertrouw verbeteringen zullen blijken. Er zijn twee liederen van Hadewijch opgenomen (in plaats van drie fragmenten waarvan de herkomst niet vaststaat); Van der Noot's kostelijke ,,Ode teghen d' onwetende vyanden der poëteryen" is volledig geplaatst, waarvoor enkele minder noodzakelijke gedichten van hem zijn opgeofferd; de keus uit de Geuzenliederen is herzien en naar ik meen veelzijdiger geworden, terwijl van enkele gehandhaafde liederen de tekst is verbeterd en aangevuld; Breêro's ,,De Minne die in mijn hartje leyt" heeft zijn karakteristieke slot teruggekregen en een enkel verder gedicht

van hem is door een ander vervangen; uit Valerius' Gedenck-klanck zijn vier mooie liederen opgenomen, waarvoor Starter, die heel rijkelijk vertegenwoordigd was, enige veren heeft moeten laten, en tenslotte is de keus uit het later werk van Jan Luyken herzien: minder gedichten, maar die dan ook volledig.

Gaarne betuig ik mijn dank aan de heer A. V. D. de Brauwere te Ede, van wiens wenken ik in enige der bovenstaande gevallen gebruik heb kunnen maken.

Bussum, Juni 1950 v. H.

MIDDELEEUWEN

FRANKISCHE ROMANS

ROELANDS DOOD

De achterhoede van Karels leger, onder bevel van Roeland, is door de Saracenen in de bergpas van Roncevalles verraderlijk overvallen. Slechts weinige dapperen blijven over. Roeland zet zijn hoorn, de Olifant, aan de mond en blaast dat hem de slapen des hoofds barsten. Tot dertig mijlen weerklinkt het geluid. Wachtende op hulp uit het „zoete Frankrijk", snelt Roeland met zijn zwaard Durendal in de strijd terug. Olivier, zijn trouwe wapenbroeder, valt aan zijn zijde. Ook bisschop Turpijn wordt door vier speren gewond. Roeland verzamelt de lijken zijner gevallen vrienden, die door Turpijn gezegend worden; hij omhelst Oliviers lijk en barst in klachten uit.

„Ay Olivier", sprac Roelant,
„Van groter daet waerdi becant,
Ende goet ridder ende coene,
Des graven Reiniers sone!
Ghi hebt Kaerle ghedaen groet eere,
Ende van menighen lande ghemaect heere."
Roelant dreef groot mesbaer
Om sine ghesellen daer:
„Mi ware leet soude ic langher leven,
Sint dat ghi allen doot sijt bleven."
Van hem selven wert hi onbedacht
Ende vel neder in onmacht.
Doe sprac die busscop Tulpijn:
„God moet° u ghenadich sijn!" °moge
Ende stont op alte hant
Ende nam den olifant.
Coude fonteine hier° mede reicte, °hij er
Daer hien° mede verqueicte. °hij hem
Doen richti hem° op ter stont. °zich
Hem beiden was die doot cont,
Ende die busscop crancte seere.
Daer soe sterf° die heere. °stierf
Alse doen Roelant ghesach,
Dat die busscop doot lach,
Claechdine vele seere,
Ende bat Gode onsen Heere,
Dat hi sijn siele te paradise
Gheweghe ende ghewise.
Roelant doen wel bekinde,
Dat het naecte tsinen inde:
Die hersenen liepen hem uten oren,
Daer hi den tempel° af hadde verloren.
Durendale hadde hi in sijn hant [°slaap
Ende oec den olifant,
Ende ghinc doen, alst wilde God,
Te Spaengien wert een boghescot.
Alsoe ghinc hi alleene
Daer hi vant IIII merbersteene
Onder twee boemkine,
Dat hem wert te groter pine.
Als hi daer quam ghebrac hem cracht
Ende viel neder in onmacht.
Dat heeft een Sarrasijn vernomen,
Die aldaer alleen was comen,
Ende maecten° doot ende lach al stille,
Om te doene sinen wille. [°hield zich
Met bloede was hi besleghen.
Als Roelant was neder gheleghen,
Stont hi° op ter vaert, °nl.: de Sarrasijn
Ende liep ter stede waert,
Ende waende wel te voren
Tswert hebben ende den horen,
Ende waendet in Arabien draghen,
Dat mens° emmer soude ghewaghen. °men des
Maer Roelant doen bequam, (= daarvan)
Ende als hi dien Sarrasijn vernam,
Ende hien° metten oghen siet: ° hij hem
„Dune best van minen ghesellen niet",
Sprac te hem Roelant,
Ende verhief den olifant;
Soe seere hien verdroech,
Dat hi den ghenen doot sloech,
Ende sprac: „Hoe wertstu soe coene,
Dattu dit bestonts te doene,
Dattu nemen wouts mijn swert?
Du best wel der doot wert.
Dor di hebbe ic minen horen
Ghescaert in dat wide voren,
Soe datter af es ghevallen
Beide gout ende cristalle."
Doen porde Roelant die doot,
Die hem deze anxte° groot. °benauwdheid
In sijn hant nam hi Durendale,
Dat segghic u met warer tale,
Ende sloech driewerf op den steen,
Dan° es loghene negheen, °dat en
En° scarde no en winde° °het en °kromde
Van der hilde° toten inde. °gevest

Anderwerf hine verdroech,
Ende opten steen daer mede sloech,
Datter een groot stuc ghevel,
Des moochdi mi ghelooven wel.
„Ay Durendale," sprac Roelant,
„Ic wane God maecte di metter hant.
Du en moghes° niet sijn ghebroken; °kunt
Du hebs Gods viande ghewroken.
Di en draghe nemmermeer man,
Datten° yemen vercoenen can. °zodat zich
Ic bidde Gode dat hy niet en ghehinghe,
Dat dit sweert die Kersten dwinghe,
Ende dat° aen onse side blive:
Hets ghedaen met minen live."
Roelant crancte seere
Ende riep: „Ghenade lieve Heere!"
Ende claghede sijn sonden herde,
Ende viel neder op die erde.
Doe leidi onder hem wale
Beide den horen ende Durendale.
Hi bad Gode met sueter bede,
Dat hi sijn siele ten paradise ghelede.
God selve sinen inghel sende
Daer die Grave Roelant ende.
Doen Kaerle in Rontsevale quam,
Wart hi serich ende gram:
Hi vant groot volc versleghen
Beide aen heiden ende aen weghen.
Hem en dochte geen stede sijn,
Daer en lach payen° noch kerstijn. °heiden
Daer riep Kaerle te hant:
„Waer sidi, neve Roelant!
Waer sidi, Tulpijn ende Olivier,
Sampsoen, Anceus ende Inghelier!
Waer sijn die XII ghenote ghevaren!"

CAREL ENDE ELEGAST

Koning Karel wordt, als hij de nacht vóór een hofdag in zijn kasteel te Ingelheim aan de Rijn ligt te slapen, drie maal door een engel aangemaand uit stelen te gaan. De derde maal gaat hij eindelijk, ten zeerste verwonderd.

Alse hi doen ghewapent was,
Ghinc hi dore dat palas;
Daer en was gheen slot soe goet
No dore, diene° wederstoet, °die hem
Sine waren alle jeghen hem ontdaen:
Daer hi wilde mochti gaen.
Daer en was niemen, diene sach,
Want dat volc algader lach
In vaste slape, alst God woude. °uit liefde tot
Dit dede hi dor° sconincs° houde°. [de koning
Sine hulpe was hem bereet.
Alse hi die borchbrugge leet°, °over was
Ghinc die coninc met liste [gegaan
Ten stalle, daer hi wiste
Sijn ors° ende sijn ghesmide°. °paard
Daer en was gheen langher biden. [°wapen-
Hi sadelet ende satter boven [rusting
Opt ors, dat men° mochte loven. °men hem
Doen hi ter poerten ghereden quam,
Sachi daer ende vernam
Den wachter ende den portenere,
Die luttel wisten, dat haer here
Soe na hen was met sinen schilde.
Si sliepen vaste, alst God wilde.
Die coninc beette° ende ontdoet ° teeg af
Die poerte, die besloten stoet,
Ende leider sijn ors uut
Sonder niemare ende gheluut.
Doe satti op in sijn ghereide°, ° zadel
Die coninc Karel, ende seide:
„God, also ghewaerlike
Alse ghi quaemt in ertrike,
Ende wort° sone ende vader °werd
Om te verlossene algader,
Dat Adaem hadde verloren
Ende dat na hem wart gheboren,
(Ghi liet u anden cruce slaen,
Doen u die Joden hadden ghevaen;
Si staken u met enen spere
Ende sloeghen u, dies hadsi° ghere°. °hadden zij
Dese bitterlike doet [°begeerte
Ontfincdi, Here, dor onse noet,
Ende braect die helle daer naer).
Also waerlike alst was waer,
Ende ghi, Here, Lasaruse,
Die lach in sine cluse°, °gemetseld graf
Verwecket, Here, vander doet,
Ende vanden stene maket broet
Ende vanden watre wijn,
So moeti in miere gheleide sijn
In deser deemster nacht
Ende verbaert° aen mi uwe cracht! °toon
Oetmoedich° God, gheweldich° Vader,
Aen u keric mi algader." [°genadig °machtig
Hi was in menigherande ghedochte,
Waer hi best varen mochte,
Daer hi stelens soude beghinnen.
Doen quam hi in een wout binnen,
Coninc Karel, die edel man,
Dat niet verre en stont van° dan°. °vandaar

Doen hi quam ghereden daer,
Die mane scheen overclaer,
Die sterren lichten anden trone,
Dweder was claer ende scone.
Doe soe pensde die coninc:
Ic was ghewone vore alle dinc
Dieve te hatene, daer icse wiste,
Die den lieden met liste
Hoer goet stelen ende roven.
Nu maghic hem wel gheloven° °prijzen
Die leven bider aventuren
Si weten wel, dat si verbueren
Lijf ende goet, mach mense vaen;
Men doetse hanghen ende thoeft af slaen
Ofte sterven argher doet.
Horen anxt es dicke° groet. °dikwijls
Nemmermeer en ghevalt mi dat,
Dattic man dor cleinen scat
Sterven doe in al mijn leven.
Ic hebbe Elegast verdreven
Om cleine sake uut minen lande,
Die dicke set sijn lijf te pande
Omme dat goet daer hi bi leeft.
Ic wane, hi dicke sorghe heeft.
Hi en heeft lant noch leen
Noch ander toeverlaet negheen
Dan hi met stelen can bejaghen. °in zijn
Daerop moeti hem° ontdraghen°. [levens-
Ic nam hem tlant, des hi was here, [onderhoud
(Dat mach mi wel rouwen sere) [voorzien
Beide borch ende lant;
Des was ic herde onbecant°, °dom, verblind
Want hi hadde in siere scaren,
Die met hem onthouden° waren°, °zich
Ridders ende cnapen een ghetal, [ophielden
Die ic hebbe onterft al
Beide van lande ende van goede.
Nu volchsi hem al dore armoede.
Ic en laetse niewer gheduren.
Diese onthilde°, ic daden verbueren °zou
Beide borch ende leen [beschermen
Si en hebben toeverlaet negheen
Ende moeten hem° onthouden° °zich op-
In wildernissen ende in wouden; [houden
Ende Elegast moet bejaghen,
Daer si hem alle op ontdraghen.
Mer so vele esser an,
Hi en steelt gheenen armen man,
Die bi siere pinen leeft.
Dat pelgrijn ofte coman heeft,
Laeti hem ghebruken wel,
Mer hi en versekert° niemen el. °laat met rust
Bisscoppe ende canonike,
Abde ende monike,
Deken ende papen°, °priesters
Daer hise can betrapen,
Comen si in siere vaerde,
Hi neemten mulen ende paerde,
Ende steectse uut haren ghereide,
Datsi vallen optie heide,
Ende neemten met siere cracht,
Al dat si daer hebben bracht,
Cleder, silver, facelment°. °kostbaar vaatwerk
Dus bejaecht hi hem omtrent
Daer hi die rike liede weet,
Hi neemten haren scat ghereet,
Beide silver ende gout.
Sine list es menichfout.
Niemen en cannem ghevaen.
Nochtan heefter om ghedaen
Menich man sine macht.
Ic woudic nu in deser nacht
Sijn gheselle mochte wesen.
Ay Here God, helpt mi tot desen!

Hij ontmoet dan een geheel in het zwart geklede ridder. Er volgt een tweegevecht, dat door Karel wordt gewonnen. De zwarte ridder blijkt Elegast te zijn; Karel geeft zich uit voor een zekere Adelbrecht. Ze spreken af samen te gaan stelen. Het voorstel van de koning om bij hemzelf te gaan stelen wijst Elegast verontwaardigd van de hand, maar bij 's konings zwager Eggheric van Egghermonde wil hij graag stelen; deze is nl. volgens zijn zeggen een schurk. Ze gaan dan op weg naar Eggheric's kasteel.

Si quamen ghereden op een velt
Luttel mee dan in° den° telt°. ° in matige gang
Daer vonden si een ploech staen.
Die coninc beette neder saen°, °dadelijk
Ende Elegast reet voren,
Daer hi den weg hadde vercoren.
Die coninc nam tcouter in die hant,
Datti an den ploech vant,
Ende pensde in sinen moet:
Dit is ten ambachte goet;
Die graven wille in borghen,
Hi moeter toe besorghen° °zien te krijgen
Sulke dinc alse hem bedorste°. °nodig zou
Doe satti op al sonder vorste° [kunnen zijn
Ende volghede Elegaste °uitstel
Metten sporen vaste°, °snel

Die een luttel was voren.
Verstaet, so moeghdi wonder horen!
Doen si quamen vor die veste,
Die de scoenste was entie beste,
Die iewaert stoet opten Rijn,
Sprac Elegast: „Hier willic sijn.
Nu segt," seidi, „Adelbrecht,
Wat dunct u gedaen dat best?
Ic wille werken bi uwen rade;
Het ware mi leet, ghesciede u scade,
Dat men mochte segghen dan:
Het quam al bi desen man."
Die coninc antwoerde na dier talen:
„In quam noit binnen der salen
Noch inden hove, dat ic weet.
Het soude mi wesen onghereet°, °moeilijk
Soudicker nu binnen gaen.
An u selven moetet staen."
Elegast seide: „Tes mi lief,
Sidi nu een behendich dief,
Dat salic cortelike verstaen.
Laet ons een gat maken gaen
In den muur ter goeder ure,
Daer wi moghen crupen dure."
Dat loveden si beide wel.
Si bonden daer haer orse snel
Ende ghinghen ten mure sonder gheluut.
Elegast trac een ijser uut,
Daer hi den muur met soude breken.
Doe began die coninc reken° °voor den
Tcouter voert vanden ploech. [dag halen
Doe stont Elegast ende loech,
Ende vraechde, waer hijt dede maken.
„Constic tsmeesters huus gheraken,
Ic dade maken sulc een.
Dusghedaen sach ic noit gheen
Beseghen tot sulken sticken,
Daer men mure met soude picken."
Die coninc sprac: „Het mach wel sijn:
Ic quam ghevaren opten Rijn,
Dies es leden die derde dach,
Dattic voer op mijn bejach;
Daer moestic mijn iser laten,
Ende ontviel mi opter straten,
Daer men mi volghede achter.
Ic dorste niet keren dor[1] den[1] lachter[1].
Dus was ic mijns isers ane° °kwijt
Ende dit nam ic bider mane,
Daer ict vant an eenen ploech."
Elegast sprac: „Tes goet ghenoech,
Moghewi daer nu in gheraken.
Hierna doet een ander maken."
Si lieten die tale, si makeden tgat.
Elegast voechdet bat,
Datti daertoe keerde sine lede
Dant den coninc Karel dede:
Al was hi groot ende sterc,
Hi en conste niet sulc werc.
Doe hi tgat vanden mure
Hadde bracht durenture,
Ende si daerbinnen souden gaen,
Elegast sprac: „Ghi sult ontfaen
Hier buten, dattic u sal bringhen."
Hi en woudes niet ghehinghen°, °toestaan
Dattie coninc binnen quame,
So sere ontsachi° hem der onvrame°. °vreesde hij
Hi en dochtem gheen behendich dief. °ongeluk
Nochtan woudi leet ende lief
Mettem deilen, sijn ghewin.
Die coninc bleef buten, Elegast ghinc in.
Elegast conste behendichede,
Die hi proefde te menigher stede,
Die en was mellijc° no ghemate°. °klein °matig
Hi trac een cruut uut enen vate
Ende deet binnen sinen monde.
Die sulc een hadde, hi verstonde,
Wat hanen craien ende honde bilen°. °blaffen
Doe verstont hi ter wilen
An enen hane, an enen hont,
Ende seiden, dattie coninc stont
Buten hove, in haer latijn.
Elegast sprac: „Wat mach dit sijn?
Soude die coninc sijn hier voren?
Ic duchte, dat mi naket toren°." °verdriet
Hi ghinc, daer hi den coninc liet,
Ter stede, daer hi van hem schiet°, °scheidde
Ende seide, watti hadde verstaen,
Hem en bedroghe sijn waen,
Beide an hane ende an honde,
Diet in haer latijn vonden,
Dat die coninc ware daer;
Maer hi en wiste niet hoe naer.
Doe seide Karel, die edel man:
„Wie heeft u gheseghet dan?
Wat soude die coninc hier doen?
Soudi gheloven an een hoen
Ofte dat een hont bast,
So en is u ghelove niet vast."
„U ghelove en is niet vast:
Hoert dan ghi!" sprac Elegast.
Hi stac den coninc in sinen mont
Een cruut, daer hi vore hem stont,
Ende seide: „Nu suldi verstaen,
Soe ic te voren hebbe ghedaen."
Echter° craeide die hane ende sede °daarna
Also alse hi te voren dede,

1 terwille van de schande (van het gevangen worden)

Dattie coninc ware daer.
Elegast seide: „Hoerter naer,
Gheselle, wat die hane craeit.
Ic wille mijn kele windewaeit°, °in de wind
En es die coninc niet hier bi.” [heen en weer
Doe seide Karel: „Tfi [bungelt (aan
Gheselle, sidi vervaert? [de galg)
Ic waende, ghi coenre waert;
Doet u dinc oft laet ons gaen.”
„Al soude men ons bede vaen,”
Sprac Elegast, „ic saels beghinnen.
Laet sien, wat ghi daeran sult winnen!
Ghevalt°, datmen ons wille vaen, °gebeurt het
Ic sal alsoe wel als ghi ontgaen.”
Elegast eischte sijn cruut weder.
Die coninc sochte op ende neder
Weder ende voert in sinen monde,
Maer hi verloest al ter stonde,
Hi en mochts vinden niet.
Die coninc sprac: „Wats mi gheschiet?
Mi dunct, ic hebbe mijn cruut verloren,
Dattic hadde hier te voren
Beloken tusschen minen tanden.
Bi miere wet°, dat mach mi anden°.” °geloof
°grieven, ergeren

Doe loech Elegast echt°, °daarop
Ende seide: „Steeldi over recht?
Hoe coemt, dat men u niet en vaet
Telken als ghi stelen gaet?
Dat ghi leeft, is wonder groet,
Ghi en waert langhe wile doet.
Gheselle”, seiti onverholen,
„Ic hebbe u cruut ghestolen,
Ghi en weet van stelen niet een haer.”
Die coninc peinsde: Ghi secht waer.
Mettien liet Elegast die tale.
Gode beval hi altemale,
Dat hine moeste borghen°. °beschermen
Een deel was hi in sorghen.
Nochtan consti behendichede,
Daer hi alle dieghene mede
Slapen dede vanden sale,
Ende ontsloet dan altemale
Slote, die men met slotelen sloet,
Waren sie cleine ofte groet,
Ende ghinc ten scatte, daer hi lach,
Eert ieman hoerde ofte sach,
Ende haelde ende brochte
Also vele alse hijs° rochte°. °hij wilde
Doen wilde Karel danen riden.

Elegast gaat dan nog eens naar binnen om een zadel te halen, en hoort bij die gelegenheid hoe Eggheric aan zijn vrouw bekent dat er voor de volgende dag een moordaanslag op de koning is beraamd. Hij vertelt dit aan Karel, die nu begrijpt waarom de engel hem uit stelen heeft gezonden, en tevens volkomen overtuigd raakt van Elegast's trouw. Hij belooft de koning te zullen waarschuwen, daar Elegast dit niet durft.

Metteser talen dat sie scieden.
Elegast voer tote sinen lieden,
Daer hise liet in den dan°, °bos
Ende Carel die edel man
Voer tInghelem in sijn kasteel.
Sijn herte was sonder riveel°, °blijdschap
Datten° die ghene wilde verraden, °dat hem
Die hem soude staen in staden°, °helpen
Soudet recht na rechte gaen.
Noch stont die poorte ontdaen
Ende sine liede sliepen alle.
Hi bant sijn ors opten stalle
Ende ghinc ter cameren daer hi lach,
Eert iemen horde ofte sach.
Doe hi sijn wapen hadden afghedaen,
So was die wachter ghestaen
Ter hogher tinnen ende blies den dach,
Diemen scone verbaren° sach. °zich vertonen
Doe wart in wake menich man,
Dien God den slaep sende an,
Doe die coninc stelen voer:

Dat was hem een scone boer°. °„grap”
Doe sende Carel die coninc
Enen sinen camerlinc
Om sinen verholen raet,
Ende seide hoet met hem staet:
Dat hi wiste wel te voren,
Dat sine doot ware ghesworen
Van Eggheric van Egghermonde,
Die comen sal in corter stonde
Met al der macht van den lande,
Om hem te doene alsulke scande,
Als te nemene sijn leven;
Dat si hem goeden raet gheven,
Dat hi behoude sine ere
Ende si daertoe haren gherechten here.
Doe seide die hertoghe van Bayvier:
„Laetse comen, si vinden ons hier:
Het sal den menighen costen tleven.
Ic sal ons goeden raet gheven:
Hier es menich sterc Fransoys
Uut Vrancrike ende Baloys.

Menich ridder, menich seriant,
Die met u quamen hier int lant.
Si sullen hem wapenen altemale
Ende trecken in die hoghe sale;
Ende ghi selve, heer coninc,
Sult ghewapent staen in den rinc.
Die u daer slaen wil of deren,
Wi sullen hem wel van u weren,
Tbloet sal hem lopen ten sporen,
Ende Eggheric als te voren°." °vooral
Dese raet dochtem° goet. °hun
Si wapenden hem metter spoet,
Alle die daer toe dochten° °deugden
Ende wapine draghen mochten,
Beide clein ende groot.
Si duchten swaren wederstoot:
Eggheric was van grooter macht,
Ende alle die hadden cracht,
Weder ende vort opten Rijn,
Wouden in siere hulpe sijn.
Men dede ter poorten zestich man,
Ghewapent ende halsberch an.
Doe Egghenics liede quamen ghevaren
In sconincs hove met haren scaren,
Ontdede men die poorten wide
Ende lietse alle doreliden°. °doorgaan
Doe si quamen in dat hof,
Dede men haer cleder of,
Ende men vant naest haren live
Witte halsberghe, scarpe cnive.
Die ondaet was openbaer.
Men leitse ghevanghen daer
Altemet° dat si quamen, °naar gelang
Tot dat mense hadde bi° namen°. °stuk voor [stuk
Eggheric quam ghevaren
Al metter lester scaren,
Daer alle die mort ane stoet°. °stond
Doe hi ghebeet° was te voet, °afgestegen
Ende waende gaen in die sale,
Sloot men die poorte te male.
Men vincken° als men dander dede. °ving [hem
Men vant ghewapent sine lede
Bat dan iemen die daer was.
Men leidene vort in dat palas
Vor den coninc sinen here:
Des mochti hem wel scamen sere.
Die coninc leide hem vele te voren,
Maer hine wouder niet of horen,
Hi loghende der ondaet:
„Heer coninc, hebt beteren raet!
Dadi mi lachter° onverdient, °schande
Ghi hat verloren menighen vrient.
Ghi en waert ooc niet so coene,
No negheen uwer baroene,
Diet mi op dorste staden°, °beschuldigen
Dat ic u hadde verraden.
Waer daer iemen dies begaerde,
Ic deet hem loghenen metten swaerde
Of metten orde° van minen spere. °punt
Nu come vort dies beghere!"
Alse die coninc dit verstoet,
Was hi blide in sinen moet.
Ende sende om Elegaste
Boden na boden vaste°, °snel
Daer hi was in den woude,
Dat hi quame harde houde°, °spoedig
Ende vergaf hem alle mesdaet.
Indien dat hi den camp bestaet
Teghen Egghenike,
Hi souden° maken rike. °zou hem
Die boden en letten niet,
Sine deden dat die coninc hiet.
Sie voeren tot dien stonden,
Daer si Elegast vonden.
Dat hem die coninc beval
Seiden si Elegaste al,
Die sere verblide van den worde.
Als hi die niemare horde,
Liet hi legghen sijn ghereide° °zadel
Sonder enich langher beiden,
Dat hi Egghericke stal;
Daartoe hiet hi ende beval,
Men soudene° te Caerle leiden, °zoude hem
Hi woude Egghenics lachter breiden.
Hi swoer bi siere kerstenhede,
Waer hem God sculdich ene bede,
Hi en begheerde ander goet,
Dan hi den camp vechten moet
Over sinen gherechten here,
Ende hem behouden sine ere.
Si voeren wech metter spoet.
Doe Elegast die ridder goet
Quam in des conincs zale,
(Nu moochdi horen sine tale)
Seidi: „God hoede dit ghesinde,
Den coninc ende dat ic hier vinde;
Maar Eggheric en groetic niet.
God, die hem° crucen liet °zich
Om onsen wille, ende al vermach,
Late mi sien op desen dach,
Ende Maria die Maghet soete,
Dat men te winde hanghen moete
Eggheric van Egghermonde.
Mochte God doen sonde,
So heeft hi sonde ghedaen,
Dat hi der galghen es ontgaen,
Omdat hi swoer mijns heren doot
Sonder bedwanc ofte noot."
Als dit Elegast hadde ghesproken,
Eggheric hadt° gherne ghewroken, °had 't

Maer hi en hats° die macht niet; °had des
Daer was menich die hem liet.
Die coninc antworde daer of:
„Sijt willecome in mijn hof!
Nu manic u bi alle dien
Dies goet man soude plien°, °plegen, doen
Dat ghi secht ende brenct vort
Die ondaet ende die mort
Van Eggheric, dien ghi hier siet:
Dat en laet dor niemen niet,
Ghi en secht waer ende niet el°, °anders
Hoe die aventure ghevel."
Elegast seide: „Gherne,
Mi en staets niet tontberne°. °na te laten
Ic ben des seker wel te voren,
Dat Eggheric heeft u doot ghesworen.
Ic horet hem segghen daer hi lach,
Ende gaf sinen wive enen slach,
Daer sijt dorste anden°, °afkeuren
Dat haer tbloet ten tanden,
Ter nase ende ten monde uutbrac.
Si rechte haer op ende stac
Haer aenscijn over tbeddeboom.
Ic was daer ende nams goom°, °zag het
Ende croper liselike toe.
In minen rechten hantscoe
Ontfinc ic 't bloet van der vrouwen."
Doe liet hijt den coninc scouwen
Ende hem allen diet wilden sien.
„Dorste Eggheric loghenen van dien,
Ic dade hem lien° der ondaet, °belijden
Eer die sonne ondergaet,
Onder ons tween tere werven,
Ofte ic sal mijns lives derven."
Eggheric antworde na dien:
„Die lachter en mach mi niet ghescien,
En soude ooc niemen wesen lief,
Dat ic jeghen enen verbannen dief
Minen hals soude aventuren.
Hi soude het kampen jeghen gheburen
Dan hi jeghen mi soude."
Elegast antworde houde°: °terstond
„Jane ben ic° hertoghe alse ghi sijt? °ben ik
Al was ic verbannen eene tijt, dan niet
Ende mi die coninc mijn goet nam,
Omdat hi te miwaert was gram,
Verraets ende mort stont ic ave°. °af, ver
Ik hebbe gehenomen grote have
Den riken lieden van haren goede:
Dat dede mi noot ende armoede.
Maer om dat ghi een morder sijt,
Ghine moghet ontsegghen camp no strijt
Ter werelt neghenen man,
Dies u wille staden an."
Die coninc antworde daernaer:
„Bi miere° wet°, ghi secht waer! °mijner °geloof
Soudicken voeren° na recht, °behandelen
Ic daden° slepen enen cnecht °deed hem
Ende hanghen bider kele."
Doe ghinct Eggheric uten spele,
Ende pensde in sinen moet,
Na dat hem ghescepen stoet:
„Beter es camp dan hals ontween."
Int hof en was man negheen,
Die spreken dorste te siere vromen°. °voor-
Dus wart daer die camp ghenomen [deel
Een lettel na der noene.
Die coninc ontboot sinen baroenen,
Dat si ghewapent te velde waren:
Hi en wilde scamps niet ontbaren.
Hi hiet dat crijt ghereiden,
Ende bat Gode, dat hi moeste sceiden
Den camp ende tghevechte
Na redene ende na rechte.
Hi trooste Elegaste wel,
Ende seide: verghinghe wel dat spel,
Ende behilti sijn leven,
Hi souden° sine suster gheven, °zou hem
Die Eggheric hadde te voren,
Die sine doot hadde ghesworen.
Men sloech corden op dat velt,
Daer menich man ghewapent helt° °hield,
Een lettel vor vespertijt. aanwezig was
Elegast quam ierst int crijt,
Om datti aenlegghe was.
Hi bete neder° in dat gras °steeg af
Ende viel in cnienghebede:
„God, dor goedertierenhede,
Ic come u heden te ghenaden
Van alle minen mesdaden,
Die mi ter werelt ie ghevel:
Ic kinne mine mesdaet wel.
Ootmoedich God, diet al vermach,
En wrect niet op desen dach
Aen mi mine sonden.
Dor° u heilighe vijf wonden, °bij
Die ghi ontfinct dor ons mesdaet,
Hebt heden mijns raet°, °behoed mij
So dat ic niet en sterve,
No in den campe en bederve.
Eist° dat mi di sonden niet en slaen, °is het
So wane ic wel van hier ontgaen.
Volmaect God, dor uw doghet° °deugd
Ic biddu, dat ghi mi verhoghet°; °verheugt
Ende Maria, soete vrouwe,
Ic wil u dienen met rechter trouwen,
Ende nemmermeer vortan
En werdic rover no scaecman
In wildernissen ende in wouden,
Mach ic hier mijn lijf behouden."

Doe hi ende sijn ghebede,
Seinde° hi alle sine lede: °zegende
Scone met siere rechter hant
Seinde hi sijn ridders ghewant,
Ende tors°, dat vor hem stoet; °het ros
Ende bat Gode dor ootmoet,
Dat hem draghen moeste met eren
Ende uten campe laten keren.
Met dat hi die tale seide,
Sat hi op in sijn ghereide°, °zadel
(Nu naket tenen groten stride)
Ende hinc den scilt ter luchter° side, °linker
Ende nam in die hant dat spere.
Ende Eggheric quam met groten ghere
Ten crite waert, ghewapent wel,
Die sere was int herte fel.
Hi en seinde hem no en dede
Te Gode waert neghene bede.
Hi sloech met sporen vaste
Ende reet op Elegaste,
Ende Elegaste op hem weder,
Die Eggheric stac dor tleder
Van der curien met ghewelt,
Datti neder vel opt velt
Van den orse op derde°. °de aarde
Eggheric vinc ten swerde,
Dat hi trac uter sceide,
Ende seide: „Nu sal ic u beide
Doden, u ende u paert,
En si dat ghi ter vaert
Nederbeet° optie moude°: °afstijgt °grond
So mach u ors tlijf behouden.
Hets so sterc ende so groot,
Het waer scade, sloegh ict doot:
Die menighe sout beclaghen.
Ne moghedi u lijf ontdraghen,
So behoudi u paert."
Elegast sprac ter vaert:
„En ware dat ghi te voet sijt,
Ic soude corten desen strijt.
En° wille u niet te voete slaen; °ik en
Ic wille prijs ane u begaen,
Al souts mi sijn te wors°. °slechter
Nu sit weder op u ors:
Laet ons vechten ridderwise.
Ic hebbe liever dat men mi prise,
Dan ic u sloeghe met scampe°, °schande
Al soudic bliven in den campe."
Dat was den coninc Caerle leet,
Dat Elegast so langhe meet°, °talmde
Ende hi Egghericke spaert.
Eggheric vinc sijn ors ter vaert.
Doe Elegast die tale seide,
Sat hi op in sijn ghereide.
Doe verhief daer een strijt
Tote langhe na vespertijt.
En° quam niemen daer hi sach °het en = er
So fellen strijt op enen dach.
Haer slaghe waren onghiere°, °onguur
Haer helme bernden ghelijc den viere
Van den vonken diere uutvloghen.
Si waren beide hertoghen
Die daer vochten den camp;
Al gheviel Elegaste die scamp,
Dat hi sijn lant hadde verloren,
Hij bleef hertoghe alse te voren.
Doe seide die coninc van Vrancrike:
„God, also ghewaerlike
Also ghi hier moghende sijt,
So moeti° corten desen strijt °moogt gij
Ende dit ghevechte
Na redene ende na rechte."
Elegast hadde een swaert,
Het was sijns ghewichts waert
Van ghemalen goude roet,
Elcken man te siere noot:
Die coninc haddet hem ghegheven.
Elegast hi hevet verheven,
Ende sloech enen slach so sere,
Bi der hulpen van onsen Here
Ende door sconincs Carels bede,
Die hi over Elegast dede,
So dat hi Egghericke rovede
Die meeste helt° van den hovede, °helft
Ende vel° doot uten ghereide. °viel
Dit sach die coninc ende seide:
Ghewarich God, ghi sijt hier boven,
Met rechte maghic u wel loven,
Die mi so menighe ere doet.
Die u dienen si sijn vroet.
Ghi moghet helpen ende beraden
Die ane u soeken ghenade."
Nu willic corten dese dinc.
Men sleepte Eggheric ende hinc,
Ende alle die verraders mede:
Daer en halp scat no bede,
Elegast bleef in der eren.
Dies dancti Gode onsen Here,
Die coninc gaf hem Egghericś wijf,
Si waren tsamen al haer lijf.

Dus moete God onse saken
Vore onse doot te goede maken.
Des gonne ons die hemelsche vader!
Nu seghet Amen allegader.

KELTISCHE ROMANS

Ghi sult hier horen scone die jeesten° ° daden
Bede van rouwen ende van feesten,
Van ridderscape groote daet,
Van selsieneheden menich baraet°. ° begoocheling

FERGUUT'S UITTOCHT

Koning Arthur is na een hofdag met zijn ridders het witte hert gaan jagen in het woud van Goriënde. Nadat het door Perceval is gedood rijdt de stoet huiswaarts.

In een dal si gereden quamen.
Enen casteel si vernamen,
Daer woende een dorpere van Pelande,
Die op die zee van Ingelande
Op ene roetsche hadde gemaect
Sine husinge ende al omme gestaect
Met groten ende met langen bomen:
Hine wilde daer hebben niemens comen.
Ene hoge torre stont ane den ende:
Hine ontsiet assaut no meswende° °ongeluk
Wel was die dorpere gheaisiert,
Die den torre gebatalgiert° °versterkt
So wel hadde op die hoge zee.
Dertich milen ende mee
So mach hi omtrent hem sien.
Dier in es, darf nieman ontsien.
Van hem en willic niet vertrecken°. °vertellen
Al tlant was sijn, hi moest° berecken°; °moest
Men mochte tlant niemen els° geven: [het
Het was hem van sinen ore° bleven. [besturen
Die dorpere hiet Somilet. °anders
Een wijf haddi, die vele bet °erfrecht
Was geboren dan hare man:
Dor sgoets wille sine ghewan.
Drie sonen haddi bi sinen wive,
Die scone waren van haren live
Ende van leden wel geraect:
Nature hadse volmaect.
Die dorpere hietse pinen gaen
Al den dach ende vroech opstaen.
Die twee dedi driven vee
Verre van husen op die zee.
Die derde ginc in die ploech.
Van calfvellen hi anedroech
Enen roc cort toten knie,
Ende twee hoselen gebonden ant die.
Ter pinen was hi wel gewone,
Hi scheen qualic eens rijcs mans sone.
Die coninc leet bi den castele;
Sere besach hi die tornele°. °torentjes
Dat hordijs°, die hoge zale °borstwering
Die bequam hem herde wale.
Hine voer niet sere, waer° den telt °maar
Quam hi gereden ane een velt,
Daer des dorpers sone dreef die ploech.
Die knape versachse, niet sere hi loech;
Herde sere was hi vervaert,
Vlien en wiste hi waerwaert.
Hi waende sine wech wilden voeren:
Een let en dorsti niet verroeren.
Hi stont ende sweette alse een das
Tes die rote° leden° was. °stoet °voorbij-
Achter die ploech die knape lach. [gegaan
Van verren dat hi comen sach
Enen somere° met gemake, °lastpaard
Die was gehort° ane enen stake. °voortge-
Een knape dreefne met ere roeden, [duwd
Dat heme die lanken gingen bloeden;
Hine consten niet vort gedriven:
Bedi moesti achter bliven.
Alse dit des dorpers sone vernam,
Sine ploech liet hi ende quam
Ten knape wert so hi seerst° mochte. °snelst
Sine grote colve dat hij brochte;
Sijn hant in sknapen togel hi sleet.
„Vrient", seit hi, „dat di God al leet
Moete verden°, segt mi, wie si sijn °bescher-
Die heren die hier leden sijn". – [men tegen
„Hets die coninc ende sine vrient°, °vrienden
Die hem dicke hebben gedient.
Si hebben heme verwonnen tlant,
Soe dat hi keyser se te° hant"°. – °thans
„Nu sech mi noch, lieve caren°, °vriend
Die daer naest den coninc varen
Wie sijn si? bestaen° si hem iet?" – °in een
„Ja si, vrient, en twifels niet, [betrekking
Het sijn die van der tafelronden: [staan tot
Menige avonture hebsi vonden.
Het sijn die gene van sconinx rade
Lude stille, vroe° ende° spade"°. – °vroeg
„Het mach wel sijn, bi mire trouwen, [en laat
Ic wane den coninc dan noch scouwen.

Ic hebbe horen tellen soe vele
Van heme dogeden in menegen spele,
Ende van den ridders die hi heeft:
Hets wel bestaet° dat hi leeft. °besteed
Te hove waert willic mi maken,
Ic hope ic salre wel geraken.
Soudicken soeken op den Rijn,
Ic sal van° siere° meysnieden° sijn °van zijn
Ende van sinen nausten rade; [hofhouding
Ic sal van hem jagen die quaden". –
„Ghi hebt recht", sprac die seriant°, °dienaar
„Te hove werdi saen° bekant". °terstond
Hi nam orlof ende keerde saen;
Te sire ploech quam hi gegaen.
Sine perde hi ontspien,
Ten castele liep hi mettien.
Soe vele liep hi, dat hem tsweet
Pisselinge over die ogen leet.
Hi liep so sere in dat gras,
Wel na hi te° borsten° was; °uiteengebarsten
Utermaten sere hi ran.
Mettien hi ten castele quam an.
Sinen vader hij daer vint,
Hine groeten niet een twint°. °oogopslag
Sijn ploechyser hi brochte;
Ter erden waerp hijt, hine rochte° °wilde
Nemmer te gane metter ploech.
Sijn vader sagene, sere hi loech.
Hi seide: „Wat hefstu vernomen?
Waer bi bestu so tilec comen?
Du hebst tilec werc gelaten:
Qualec hebst verdient dijn haten"°. – °eten
„Here", sprac die cnape, „bi God,
Mi dunct, gi hout met mi u spod.
Geeft mi wapene, laet mi varen
Te hove, in wils niet ontbaren".
Die dorpre horet ende wert erre° daer af, °boos
Hi begreep enen groten staf:
Ic wane hi hadde hem te broken thoeft;
Maer sijn moeder quam, des geloeft,
Ende greep den dorpere in haer arme.
Si seide: „Lieve here, wacharme!
Gi doet quaet te minen trouwen,
Dat gi uwen sone wilt blouwen"°. °slaan
Die dorpre versprac° sinen sone. °schold uit
„Ja!" seit hi, „quaet hoeren sone,
Wildi wesen ridders genoet?
Gaet ende hoet u queckenoet°. °vee
Oft gi metter ploech niet wilt gaen,
So draget mes met beriën saen". –

Zijn vrouw verdedigt dan eerst welsprekend zichzelf tegen de haar zijdelings toegeworpen belediging, en valt dan vol trots haar zoon bij:

Oec secgic u van uwen zone,
Al hebdine ter° pinen° gewone°, °gewend aan
Ne wondere u niet dat hi gedachte [zware
Ten wapinen heft: in mijn geslachte [arbeid
Es noch menech riddere goet.
Here, mi dunct dat gi wel doet,
Latine te hove varen,
Want ghi moges wel ontbaren:
Hier bliven twee sine broederkine;
Hi es doutste, geeft hem wapine,
Latene varen dienen te hove,
Hi mach noch wel te groten love
Comen ende prijs ontfaen:
Hi es een scone man ende wel gedaen".
Die dorpre sijn wijf wel verstoet,
Ende peinsde wel in sinen moet
Dat hi hare hadde messeit.
Het was hem utermaten leit
Ende riep: „Vrouwe, vergeeft mi nu,
Dat ic messeide jegen u". –
„Here, ic vergeeft u gerne:
Al dat ghi seit, nemic in° scherne"°. – °als
„Vrouwe", seit hi, „dat lone u God! [grap
Ic seide als een die was sod;
Al uwen wille willic doen".
Hi sach vore hem staen een garsoen,
Hi hiet heme dat hi vollec° brochte °snel
Sine wapine, die in dagedochte° °het
Hadden gelegen menich jaer. [onderaards
Die garsoen liep vollec daer; [gewelf
Die wapine brachte hi algader,
Si behageden wel sknapen vader.
Die halsberch° was roet als een bloet °harnas
Van rostecheden, maer herde goet,
Ende vast haddi die maelgie.
In al tlant van Cornuaelgie
En soude men vinden enen smet,
Die enen soude maken bet.
Die helm was van finen stale
Getempert°, ende vergult wale. °goed
Alse die knape die wapine sach, [samengesteld
En sach hi nie so bliden dach.
Hi wilde wel hebben orlof
Van sire moeder, ende° hi int hof °als
Ware gewapint op sijn pert: [°in dienst
Hi waende onthouden° sijn ter° vert°. geno-
Die dorpre en wilde nemmer beiden. [men
In die zale dede hi spreiden °meteen
Een utermaten swarte cleet.
Die wapine warp hire up ghereet.
Een witte bronie° daer mede was; °broek
Die knape dedese an, ende na das

Twee cousen, ende den halsberch groet
Wel dapperlike hine anescoet.
Den helm so letste° hi wel schiere; °bond vast
Een swert gordi, ende een ors° diere° °kost-
Brochtemen vor den jongelinc. [baar
Ic wane grave no coninc [paard
Noit beter met ogen sagen,
Om enen ridder gewapint te dragen
Ofte twe, alst was te doene.
Het was dapper ende coene.
Daer jegen hem cume° een vogel hilde
Te vliegene, daert lopen wilde. [°nauwelijks
Die knape gaf enen lach,
Daer hi den wrene° comen sach; °hengst
Hi greepene, int ghereide° hi spranc: °zadel
Den stegereep wistijs cleinen danc.
Ene scorgie° nam hi in sine hant, °touw met
– Men wiste van sporen niet int lant – [kno-
Die scorgie was ten inde geknocht. [pen
Enen ouden scilt heftmen hem brocht
Ende enen spere, die inden roec
Gehangen hadde seven jaer ende oec...[1]
Doe vragedi omme sijn gavelot°. °werpspies
Ghi moget wel weten, hi was sot.
Men brocht hem vollec, hi hiet langen,
Ane sijn aertsoen° heft hijt gehangen. °zadel-
Om sijn bijl hiet hi oec lopen. [boog
Men halet heme, ende hi ginct knopen
Ane daertsoen van sinen gereide.
Doene was daer engene beide°: °wachten
Hi was gereet, hi wilde varen.
Die moeder dreef groet mesbaren,
Si helsdene ende custene sere;
Die knape bevalse onsen Here.
Hi nam orlof an sinen vader,
Hi weende ende die mesniede° algader. °be-
Sijn moeder so mesliet haer sere [dienden
Ende seide, sine sagen nemmermere!
Sone deedse, si seide waer die vrouwe.
Om haren sone hadsi rouwe;
Maer hare sone peinsde al el;
Wat si weenden, hi hads spel.
Harde saen was hi te dale
Alle trappen van der zale.
Tors maectum dapperlijc daer of,
Den casteel ruemdi ende dat hof,
Ende voer danen hi was comen.
Mettien so heft hi vernomen
Die trache° daer si waren leden. °spoor
So vele heft hi na hen gereden,
Dat hi van den weghe meste meest,
Ende reet in een groet foreest.
Hine wiste welc hi varen soude.
Den wech verloes hi buten woude,
Hi sach al omme, ende hem bedochte
Welken wech hi riden mochte. [°met losse
Hi sach waer quamen verlaisiert° teugel
Viere dieve, die helme gelachiert°. °vast-
Sie riepen: „Ribaut, Pautenier! [gebonden
Die leede° duvel droech u hier! °hatelijke
Ghi selt ons laten den goeden wrene
Ende al u wapine groet ende clene;
Ende daertoe selen wi nemen u lijf.
Wat daedi hier, onsalech keytief?"° °ramp-
Alse die knape die dieve versiet [zalige
Hine duchtese alle niet een riet;
Een twint was hi niet vervaert.
Die een quam sere te hem waert
Ende riep: „Her joncman, beet neder!
Ghi moet ons laten pert ende cleder:
In wille niet dat gijt vort° mere". °voert
Die knape sprac: „Lieve here,
Te Cardoel waert waer varic daer best?
Wiset mi, want ic hebbe den wech gemest,
Welc ic best te hove gherake:
Herde gerne ic den coninc sprake;
Ic wille mi met hem aconiscieren,
Ende varen met hem in° rivieren°. °op jacht op
Ic wille dat hi houde den raet mijn". [water-
„Dat moet in duvels name sijn," [wild
Sprac die dief, „her drieten sone!
U vorders° sijns qualic gewone °voorouders
Te varne in sconinx sout:
Si connen vele bet sciden hout
Ende ploege driven ende laden mes.
Sijt wel seker ende gewes,
Ic sal u stappans° doet slaen: °terstond
Ghi waert bet in u ploech gegaen".
Die knape vererret ende wert gram.
Met beiden handen dat hi nam
Sinen schacht ende sloegen op thoeft.
Hi wart herde sere verdoeft
Ende viel ende gaf enen quac:
Sinen dieschinkel hi brac.
Alse dander drie dit versagen,
En wilden sijt langere niet verdragen.
Die knape en conste hem niet wachten,
Si quamen toe ende staken bachten° °van
Op den rugge met haren speren; [achteren
Maer en mochte heme al niet deren,
Hi versat cume van haren steken.
Dies dochtem allen haer herte breken.
Alse dus gesteken was die knape,
Was hi sere tonghemake,
Ende gegreep sijn gaveloet.
Sere swanc hijt ende scoet

1 Hierna ontbreken enkele regels.

Den enen dief dore den lichame.
Den andren tween waest onbequame:
Si vloen sere, si sagen wel,
Dat die knape hadde leelic spel:
Daer en was gheen achtersien.
Die knape es ommeghekeert mettien
Ten andren tween die daer lagen,
Want hine conste vlien no jagen.
Hi sloech hem af die hoefde beide
Ende hincse ane sijn gereide.
Herde sere reet hi emmer toe,
Tes hi quam in sinen wech doe°. °toen

Ferguut komt dan aan het hof, waar hij door de boze ridder Keye bespot wordt; op diens uitdaging trekt hij op avontuur uit; na een lange reeks van heldendaden verwerft hij eindelijk de hand van de schone jonkvrouw Galiëne.

FRAGMENTEN UIT DE ROMAN VAN LANCELOT

I. WALEWEIN OP DE GRAALBURCHT

Walewein is voor een tweegevecht met Ginganbristil naar Scaveloen getrokken; hij is daartoe uitgedaagd omdat hij de koning van Scaveloen heeft gedood. Hij wordt echter eerst doorgezonden om de witte speer te gaan zoeken waar altijd bloed uit drupt.

Dus voer Walewein harentare° °hier en daar
In vremt lant proven sijn geval
Ende oec setten al jegen al.
Sijn gepens was menichfout:
Hine sparde velt no wout
Scilt om hals, spere in die hant.
Mettien quam hi daer hi vant
Ene rivire wijt ende diep,
Daer die stroem sere in liep.
Hi reet al dat water neder.
Doe quam hem een gepens weder
Om dat grael, dat hi hier voren
Te soekene hadde oec gesworen
Ende weder te comene, vonde hijs niet
Int gevancnesse daer hi ute sciet.
In dat gepens reet hi alsoe,
Soe dat hi quam tenen berge toe,
Die daer stoet ane een wout.
Daer op reet die riddere stout
Om te besiene oft hi vername
Enege herberge daer hi toe quame.
Ende als hi daer boven soude riden
Sach hi staende daer besiden
Enen Casteel als hem dochte.
Doe reet hij derward dat hi mochte,
Ende hi vant die porte open ter steden,
Daer hi scire in es gereden.
Daer sach hi staen als hem dochte
Die scoenste borch die wesen mochte,
Daer knapen ute quamen gegaen,
Dine° vrindelijc hebben ontfaen, °die hem
Ende leidene in die grote zale,
Daer hi cuesselike° ende wale °kuisch,
Was ontwapent ende daerna [keurig
Wale gecleet alsict versta.
Doen bracht men° vor den here daer, °men
Die daer lach, wet vor waer, [hem
Soe behagel van allen dingen,
Dat ict niet en conde volbringen
Al wildics pine nu bestaen.
Die waerd° bat Waleweine saen, °gastheer
Alse die sire comst es blide,
Dat hi quame sitten neven sine side
Op dat bedde biden vire.
Ende min her Walewein ginc doe scire
Sitten daer ter selver stat
Daer hem sijn ward hiet ende bat.
Die ward vrachdem wanen hi ware
Endi wat hi sochte, ende daer nare
Berechte hem Waleweine gereet° °dadelijk
Na sijn vragen al dat hi weet.
Doen seiden daer twee knapen saen°, °ter-
Dat men wel mochte eten gaen, [stond
Want het al gereet ware.
– „So gae men eten,” sprac hi daer nare.
Twee guldine beckene vor waer °wie-
Bracht men daer si ut dwogen° daer. [sen
Na den dwane° so sijn geseten °wassen
Walewein ende sijn werd ende eten,
Daer hen gedient was hovescelike.
Daer na quam daer cuesselike
Een scone knape wel gedaen
Ute ere cameren daer gegaen,
Die een wit spere brachte in die hant.
Dese knape, dese scone seriant,
Leet° vore die tafle, daer nu saten °ging
Dese twee heren ende aten.
Boven ant inde van den spere
Stac een wit ijser daer openbare
Her Walewein ut sach gaen vers bloet.

Ene joncfrouwe scone, wel gemoet,
Quam daer na ende brachte fier
Een scone selverijn doblier°. °bord
Daer na quamen .ij. knapen vroet:
Elc brachte een candelere goet,
Op elken een kersse bernende clare.
Her Walewein hadde grote gare° °begeerte
Te vragene wat dit bedieden mochte,
Maer hi beide noch ende dochte,
Want hi sach daer comen gegaen
Ene scone joncfrouwe die bevaen° °bevangen
Was met rouwen harde groet:
Si weende ende droech al bloot
Dat grael edel ende oec dire.
Daerna quamen knapen vire,
Daer here Walewein al toe gesach,
Ende brachten een bare daer op lach
Een lichame ende een pellen° daerboven
Dat men te rechte sere soude loven; °dekkleed
Ende daer boven lach een swaerd
Dat meneger marc sceen waerd.
Dat swaerd sceen al geheel daer;
Nochtan waest van twee sticken vorwaer,
Mar menne conde geweten niet
Dat ware tebroken iet.
Dese ginen alle in ene camere daer,
Maer sine waren niet lange daer naer
Sine kerden weder den selven pat
Die si irsten quamen vor dat.
Deen ginc vor den anderen met staden°,
Gelijc dat si te voren daden; [°rustig
Ende doe si derdewaerf leden na dat
Walewein te sinen werd ward sat
Om te vragene wat dit ware.
Hi vraechde hem saen om die bare,
Omt doblier ende om den spere
Ende omt grael, dies hi gere
Hadde te wetene harde sere.
Die werd seide: „Es an u, here,
Selke doget dat gijt moget verstaen,
Ic saelt u secgen." Doe hiet hi saen
Tswerd halen daer ic af seide.
Men bracht hem: doe nam hi beide
Die sticken van den swerde daer
Ende seidi: „Here, condi vorwaer
Dit swerd nu soe vast gemaken
Dat hem mogen van allen saken
Elc riddere daer met verweren,
Soe sal ic u secgen al u begeren
Van al dat gi mi hebt gevraget."
Walewein nam tswerd ende besaget,
Ende settet te gadere, dat hem dochte
Datter wel met vechten mochte
Enen camp elc riddere, Godweet.
Die werd heren Walewein nu heet
Dat hi prove oft hi iet can
Dat swaerd gebreken, hi sal hem dan
Berechten van algader mede,
Ende meer dan gi saget ter stede."
Walewein nam tswerd met den oerde
Ende daert die werd sach ende hoerde
Trac hijt weder mids ontwee.
– „Her riddere, gine moget nemmee
Van derre° dinc die gi begeert °dezer
Weten", sprac die goede weert; [(3de n.v.)
„Want noch en hebdi niet gedaen
Dat ment u mach laten verstaen,
Maer ic secgere niet toe el,
Gine moges noch verdienen wel;
Want die men dit laten sal
Weten, hi moet dorvochten al
Hebben die werelt ende so sijn geheten
Dat men sijns gelijks niet sal weten."
Walewein pensde soe sere hier ombe
Dat hi sweech stille als een stombe
Ende sijns selfs algader vergat
Ende in enen slaep viel na dat,
Daer sijt alle sagen toe,
Ende sliep toten dage alsoe.
Des margens als hi ontwake was
Vant hi hem selven ende sijn harnas
An enen maras onder enen boem:
Sijn paert daer bi. Doe nam hi goem° °sloeg
Oft hem enege dinc gebrake; [hij acht
Ende hem ne gebrac gene sake.
Doe wapendi hem ende voer van daer
Sere bedrovet...

We vernemen verder hoe Walewein, naar Scaveloen teruggekomen, op Dyandras en Ginganbrisil tegelijk een schitterende overwinning behaalt, waarna hij zich weer naar het hof van Artur in Karlioen begeeft.

II. HET GRAAL VERSCHIJNT AAN DE TAFELRONDE

Alse die coninc vesperen hadde gehort
Ende die barone quamen vort,
Gereidemen ten etene ward.
Men decte de taflen ter vard°. °spoedig
Die van der tavelronden saten saen,
Gelijc si nuchtens hadden gedaen,
Elc ter sire stede om eten.
Alsi alle waren geseten

Hordense groet geluut van donre daer,
Soe wonderlike, dat wel naer
Hen allen dochte dat met allen
Dat palays soude neder vallen.
Elc was becommert int gedochte,
Ende hadde wonder, wat wesen mochte.
Mettien quam een sonnescijn daer,
Dattet ward noch also claer
Alst te voren hadde gewesen,
Ende werden so verlicht van desen.
Si begonsten elc op anderen sien,
Alse die ne wisten watter soude gescien;
Niet bedi° daer was geen man °omdat
Die den anderen mocht spreken an.
Alsic u secge in waerre dinc:
Sine wisten wat hen overginc.
Daer ne was geen van hen besonder
Hine hadde in sire herten wonder.
Dat heilege grael quam daer in mettien;
Nochtan mocht daer nieman sien
Te wat steden dat in quam.
Het was verdect alsict vernam
Met enen witten samite alst quam daer.
Ende alt palays wart daernaer
Vervult met soeter roeke, gelike
Oft al die specie van ertrike
Int palays hadden gesijn ter ure;
Ende het ginc 't palays al dure.
Mettien dat vor di taflen leet
Worden di taflen vervult gereet° °terstond
Met selker specien alse wilden eten
Die gene die daer waren geseten.
Ende dat grael sciet uter zale
Alst al dore gedient hadde wale;
Nochtan haer negeen° vernam °geen hunner
Hoet wech ginc no hoet in quam:
Dit en es truffe no gile°. °beuzelarij noch
Daerna over ene corte wile [scherts
Alsi spreken mochten, si spraker of
Onsen here danc ende lof.
Boven hen allen so was blide
Die coninc Artur te dien tide,
Dat hem dede God onse here
Dese sonderlinge grote ere
Die noit en mochte vordien
Genen sinen vorders° gescien. °voorouders
Alle die daer waren int hof
Waren utermaten blide daer of
Alse die wel wilden weten
Dat God haers niet hadde vergeten.
Dus spraken si daer si saten
Van derre saken, daer si aten.
Doe seide Artur die coninc:
„Hets recht dat wi blide sijn der dinc,
Dat ons God tonet hier binnen
Soe scone teken van minnen,
Dat hi ons bi sire goeden
Op desen hogen dach wille voeden."

Walewein belooft nu, zijn uiterste kracht te zullen inspannen om het heilige graal te vinden en het duidelijker te zien dan het aan de tafelronde verschenen was.

Ook andere ridders zweren het heiligdom te gaan zoeken. Maar, te zeer met zonde besmet, missen zij het doel van hun tocht. Galaät alleen is de uitverkorene, die het graal niet alleen zal vinden, maar ook zijn mysteriën zal mogen doorgronden.

III. GALAÄT

Galaät[1]*, de waarachtige ridder, en als de lelie, smetteloos „boven al dat wapine draget", heeft in een abdij de gewonde Koning Mordran, die hem lang heeft verbeid, de laatste uren licht gemaakt door hem in zijn armen te laten rusten; hij heeft in het vreselijke woud een kokende, ziedende bron voorgoed doen verkoelen, door er zijn hand in te steken, daar er nooit hitte van wellust in hem was; hij heeft een zijner voorouders, Symon, die om een zonde, gepleegd tegen Josef van Arimathea,* 390 *jaar lang in zijn vlammend graf een helse hitte te verduren had, van zijn vloek verlost en 's hemels genade deelachtig gemaakt. Met Perceval heeft hij vervolgens nog vijf jaar lang de vele avonturen die hen wachtten in het land van Logres ten einde gebracht. Nu ontmoeten ze hun vriend Bobort en gedrieën komen ze op de Graalburcht, het kasteel van Corbenijc. Vooral Koning Pelles*[2] *de graalkoning,*

1 Galaät, zoon van Lancelot en de dochter van Pelles, de graalkoning.
2 Pelles, zoon van Bron, de Riken Visscher, en Koning der Graalburcht.

is verheugd over hun komst daar, hij verwacht dat „breken souden die avonturen, Die in dien casteel waren tier uren". Het gebroken zwaard waarmede Jozef van Arimathea in zijn been gewond was, trachten Bohort en Perceval te vergeefs heel te maken, maar aan Galaät gelukt dit onmiddellijk. Daarna lezen we:

Te vespertide begonde daer
Dat weder donkeren, dat was claer,
Ende sere verwandelen daer toe.
Daer hief een groot wint doe,
Die in dat palais sloech gereet;
Ende het ward daer binnen so heet
Dattie liede waenden verbernen wel
Ende daer selc° in onmacht vel °menigeen
Van der hitten die si hadden daer.
Ende si horden ene stemme daernaer,
Die hen dese word oppenbarde,
Dat si souden gaen harre varde° °huns weegs
Die gene die niet sculdech waren,
Te sittene, al sonder sparen,
Ter taflen Jhesus Kerst ons heren,
Daer hi di sine wilde eren;
„Bedie hi sal bi sire goeden
Die vraie ridders saen voeden,
Di hi waerd° heeft talre wise, °lief
Met sire hemelscher spise".
Alsi gehort hadden die tale
Si ruemden allen die zale,
Sonder Pelles die coninc,
Die goetman was in alre dinc,
Ende daertoe Elysar sijn soene
Ende ene joncfrouwe (die gone
Was conincs Pelles nichte ende si
Was dbeste wijf die was daerbi)
Deze bleven daer onder hen drien° °nl.
Omdat si wilden besien [met de drie ridders
Wat daer soude gescien. Daernaer
Sagen si comen negen ridders daer,
Al gewapent, die doe af daden
Hare wapine al met staden°; °langzaam
Ende alsi dat hadden gedaen
Si negen Galaäte alle saen
Ende si seiden tot hem doe: „Here,
Wi hebben ons gehaest so sere
Om dat wi wilden met u
Ter hoger taflen eten nu".
Ende Galaät antwerde: „Gi sijt
Harde wel comen nu ter tijt,
Bedie° hets oec lanc leden °want
Dat wi quamen hier ter steden".
Ende si saten alle neder daer,
Ende Galaät vrachde hen daer naer
Van wat lande si waren doe?
Die enen drie waren daer toe
Uten lande van Gaule twaren;
Dandere seiden doe sonder sparen:
Van Yrlant; entie andere drie
Van Denemarken; dat seiden si.
Binnen dien dat si van desen saken
Onderlinge hier af spraken,
Hebben si vier joncfrouwen vernomen
Daer ute ere cameren comen
Met enen bedde daer op lach een man
Die tongereke° sceen wesen dan, °ziek
Ende hadde op sijn hoeft ene crone
Van goude, rike ende scone.
Si setten in die zale neder
Dat bedde ende kerden weder.
Doe hief sijn hoeft op die edelman
Ende sprac aldus Galaäte an:
„Wel moeti comen sijn, here!
Ic hebbe u begerd wel sere
Te siene, ende ic hebe nu
Lange hier ontbeit° na u °gewacht
In selken pinen ende in rouwen
Alse gi hier ane mi moget scouwen.
Nu es die tijt comen, hopic sere,
Dat biden wile van onsen here
Mine pine nu lichten sal
Ende van der werelt sceden al".
Binnen desen hebben si gehort
Een stemme secgen dit wort:
„Die niet en hebben vor desen
Gesellen van der questen gewesen
Gaen harre varde° wech, bedi °huns weegs
En es geen recht dat si
Hier binnen bliven." Ende om die dinc
Ginc wech Pelles die coninc
Ende Elysar entie maget mede.
Ende alsi geruemt hadden die stede
Alle di, sonder di hadden gewesen
Ter questen, hen dochte na desen
Dat van den hemel quam een man,
Die biscops abijt hadde an,
Ende in die hand een sceptre droech
Ende opt hoeft een mitere diere gnoech,
Ende vier engle brachten dien man
Op enen setel gedragen dan,
Ende deden dien setel staen
Optie tafle, sonder waen,
Daer dat heilege grael op stont doe.
Die gene die daer was bracht alsoe
Hadde staende in sijn vorhoeft
Letteren die seiden, des geloeft:

„Dits Joseph, die dierste biscop was
Van den Kerstenen, dien te Serras
Biscop wiede° onse Here °wijdde
Int geestelijc palais wilen ere°! °weleer
De ridders die hadden gesien
Die letteren, hen wonderde van dien
Want Joseph, daer die letteren af al bloet
Spraken, was .ccc. jaer doet.
Doe seidi tot hen: „En laet u
Niet wonderen, Gods seriante, nu,
Al siedi mi heden desen dach:
Bedie°, dire gelike dat ie plach °want
Te diennen den heilegen grale
Alsic ertsch man was, also wale
Plegic noch te diennen hem °ofschoon
Dor al° dat ic geestelec°° ben °°een geest
Ende hi dede sijn bedinge° daer toe. °gebed
Daerna horden si di doren ontoen doe
Van der cameren, ende daer nare
Soe worden si daer geware
Dattie ingle die daer te voren
Joseph brachten, als gi mocht horen,
Die twe brachten gedragen daer
Stallichte° al bernende claer, °kandelaars
Ende die derde ene roede dwale°, °doek
Van samite° gewracht wale: °fluweel
Die vierde ene glavie° doe, °zwaard
Die emmer bloetde sere toe,
Dat van der glavien wech en de weder
Dropelen bloets vilen neder,
Die de gene in ene bosse° ontfinc °bus
Die daer metter glàvien ginc.
Die twe setten die kerssen daernaer
Op ene selverine tafle daer,
Entie derde leide die dwale
Optie tafle neven den grale,
Ende die vierde hilt die glavie doe
Neffens den vate embertoe°. °voortdurend
Dat bloet doe in sinen loep
Nederward daer in doe droep,
Ende alsi dat hadden gedaen,
Joseph stont op alsoe saen°, °spoedig
Ende trac die glavie ter stont
Van den vate datter onder stont,
Ende decte dat vat metter dwale
Die daer bi lach, harde wale.
Joseph maecte gelike° also houde °gebaren
Oft hi te sacramente gaen soude
Van der messe. Ende als hi daer
En lettel hadde gelet daernaer,
Nam hi ene hostie nadat
Met sinen handen int heilege vat,
In gelike van brode; ende als hi
Dat op hief, doen sagen si
Van den hemele comen tier ure° °te dier ure
Nederward ene figure
In kins gelike°, die hadde doe °kinder-
Dat ansichte roet ende alsoe [gedaante
Ontsteken in dire gebare
Alsoft een ontsteken vier ware;
Ende sloech in dat broet dare,
Daer si toesagen al oppenbare
Dattet hadde die vorme dan
Van enen geesteliken° man, °bovenaards
Ende als Joseph lange haddet alsoe
Gehouden, hi leitdet neder doe
In dat heilege vat alsoe saen.
Alse Joseph dit al hadde gedaen
Ende datten pape te done° ginc an °doen
Van datter messen behort dan,
Hi ginc tot Galaäte tier stont,
Ende custene ane sinen mont,
Ende hi hiet hem dat hi alsoe
Custe alle sine brodere toe.
Ende Galaät deet alsoe saen.
Joseph seide, alst was gedaen:
„Seriante ons heren, die hebt u
Gepijnt ende gemoit tot nu
Om die wondere hier besien
Die ten heilegen vate gescien,
Sittet teser taflen saen,
Daer gi selt die hogeste spise ontfaen
Entie beste daer oit af aten
Enige ridders waer si saten,
Van uwes sceppers handen. Hierbi
Mogedi wel secgen dat gi
Hebt gepijnt omden hogesten loen
Daer oit ombe onder den troen° °hemel
Enich riddere pine dede,
Oft enich ander man mede”.
Als Joseph hadde geseit di wort
Daerna verloren sine vort,
Sine mochten niet geweten waer.
Si saten ter taflen daer
Ende si weenden soe sere, dat
Hare ansichten worden nat.
Ende daerna hebben si vernomen
Uten heilegen vate comen
Enen man die bloetde, bede
An die hande ende an di vote mede
Ende an dien lichame alsoe;
Die seide tot dien lieden doe:
„Gi die mi getrouwe sijt,
Ende goede seriante nu ter tijt,
Die na dit eerste leven
Vort int geestelike sijt verheven,
Gi hebt mi so lange gesocht nu,
Dat ic ne wille mi vort jegen u
Niet langer decken, ende bedien° °daarom
Moetti mi nu een deel besien

Ende van minen saken weten.
Gi sijt nu tere taflen geseten
Daer noit riddere ne at
Sider° datter Joseph toe sat °sedert
Van Arimathien, die riddere fijn;
Maer die riddere die hier binnen sijn
Hebben hier of binnen desen,
Alse gi sijt, gevoet gewesen.[1]
Nu comt vort ende ontfaet van mi
Dat hoge gerechte dat gi
Begert hebt soe langen tijt,
Daer gi so vele om gepijnt sijt."
Nu nam hi selve dat heilege vat
Ende quam tote Galaäte nadat,
Ende Galaät knielde daer naer
Ende ontfinc sinen behoudere daer;
Ende sine gesellen gemeinlike
Daden alle dies gelike.
Ende alsi alle hadden ontfaen
Dat hoge gerechte, sonder waen,
Die gene van wies handen
Sijt ontfingen seide te handen
Tote Galaäte dese tale:
„Sone, also suver ende also wale
Gepurgiert° alse wel in desen °gereinigd
Enech ertsche man mach wesen,
Wetstu wat ic hier houde vor di?"
– „Nenic, here, gine secget mi,"
Antwerde Galaät, die seriant.
– „Ic houde hier in mine hant
Die scotele daer God ute at
Daer hi met sinen jongeren sat.
Nu hefstu gesien dattu
Sere begeres te siene vor nu;
Maer dune heves niet, sekerlike,
Gesien alse oppenbaerlike
Alstuet noch hier na sals sien.
Ende wetstu waer dat sal gescien?
Het sal in die stat van Serras wesen,
Int geestelike palais, bi desen.
Derward moestu henen sceden
Ende dat heilege vat geleden
Dat noch tavont rumen sal
Dat conincrike van Logres al.
Ic wille dattu die vard bestaes,
Ende dattu ter riviren gaes;
Du sals tscip daer vinden gemeert,
Daer du wilen in vondes tswert
Metten vremden ringen, ende du
Sout Perchevale leiden met u nu
Ende Bohorde mede; ende bedi° °omdat
Dat ic niet ne wille dat gi
Wech vard al sonder genesen
Den gemangierden° coninc, bi desen °zieken
Willic dat gi van den bloede ontfaet
Dat van der glavien nedergaet,
Ende gine° daer met bestrijct: hi sal °gij hem
Van sire mesquame genesen al."
Ende Galaät seide: „Live here, twi° °waarom
Ne gedogede di niet dat si
Allegadere daer mede gaen?
Ende hi antwerde hem saen:
„Ic wille dat gi in die gelike sijt
Van minen apostelen nu ter tijt;
Bedie gelijc dat si saten
Met mi ter taflen ende aten
En° witten dondersdage, so suldi °op
Sitten ende eten oec met mi
Ter taflen van den heilegen grale,
Ende gi .XII. oec bi getale
Die ter deser questen behoren
Gelijc dat waren hier te voren
Twaelf apostelen; ende ik ben
Die dertienste met u, als ic was met hen
Boven al; ende ic moet wesen
Met rechte u meester in desen.
Derre gelike dat ic dede sceden
Mine apostele ende in vele steden
Dede predeken, enter meneger ure,
Minen name al di werelt dure°, °door
Dire gelike suldi harentare
Gesprait werden verre ende nare,
Op ende neder, weder ende vort,
In menech lant, in menige port."
Ende hi gebenedietse° doe, °zegende ze
Ende si verloerne daer alsoe,
Dat si daer ne wisten niet
Waer hi voer, alsi van hen sciet,
Sonder° dat hi maecte sine vart °behalve
Alse hen dochte, te hemele ward.
Galaät ginc ter taflen te hant
Daer hi die glavie op vant,
Ende nam van den blode daer te stede
Ende bestreker daer doe mede
Des conincs been daer hi was gewont;
Ende hi genas daer ter stont
Ende lovede doe onsen here
Vrindelike ende oec sere,
Dat hi hadde sine gesonde.
Ende hi levede daer na lange stonde,
Maer dat ne was ter werelt niet;
Want hi al te hant die werelt liet
Ende ginc in witten religione,
Ende ward van soe heilegen done,
Dat God dor hem menege miracle dede,
Dies ic swige hier ter stede.

1 nl. de bewoners van de graalburcht, die de graaldienst verrichtten, maar niet ingewijd waren in zijn geheimen.

DE DOOD VAN ARTUR

(HOE DIE CONINC ARTHUR VERLOREN WERD, MEN° WISTE WAER.) °men en

Terwijl Artur zich in het land van Gaule (Frankrijk) bevindt om wraak te nemen op zijn mededminnaar Lancelot, heeft zijn broeder Mordret, die hij als rijksbestuurder had achtergelaten, verraderlijk zich de opperheerschappij verzekerd en zich aan Genoevre als gemaal pogen op te dringen. Artur keert op verzoek der koningin terug en levert Mordret slag in de vlakte van Salesbire. Ten slotte zijn alleen nog de dodelijk gewonde Artur en Griflet in leven. En Artur spreekt bedroefd tot Griflet:

Griflet, nu hebbic wel vernomen
Van dien dat nu toe es comen,
Dattie aventure, die mine
Moder ende vrindinne plach te sine,
Mijn stiemoder es worden ende viant;
Bedie si doet mi so sware pant
Dat si mi nu mijn lijf doet leiden
In gramscapen ende in droefheiden.
Nu breidelt ende sadelt onse paerde,
Wi selen varen onse vaerde!”
Ende Giflet dede te hant al
Dat hem die coninc Artur beval.
Ende die coninc sat op sijn paert
Ende reet daerna te zeewaerd,
Daer hi omtrent middach es comen.
Mettien heeft hi sijn swaerd genomen
Ende tract uter sceden mettien.
Als hijt een stic° hadde besien °poos
Seidi dese worden droeffelike:
„Ay Escalabuer, goet swaerd ende rike,
Nu moetstu verlisen vorwaerd mere
Dinen meester ende dinen here!
Dune sals nembermer vinden man
Daer du alsoe bestaet° werdes an °besteed
Alstu heves gewesen an mi,
Ensi° dat daer toe come van di °tenzij
Dattu noch quaems in Lanceloets hant,
Diens gelike ik noit en vant.
Her Lanceloet, gi sijt nu gewarlike
Der bester een van ertrike.
Ende die beste riddere die ic hebbe gesien.
Vergave God dat° noch quame te dien °dat
Dat u toequame min goede swaerd, [het
Dat ic wiste dat gijt hadde tuwaerd.
Mijne sile si soude bi desen
Vortmeer te bat te paise° wesen.” °te-vreden
Doe sprac tot Griflet die coninc:
„Griflet, gi moet mi doen ene dinc!
Gi sult op genen berch varen nu,
Daer suldi vinden enen maras, secgic u,
Ende ic bidde dat gi dit swaerd
Daer in werpet metter vaerd,
Ic ne wille niet, gewaerlike,
Dattet hier blive in dit rike,
Dat moge comen ter hant na desen
Den quaden die hier sullen wesen.”
Griflet sprac: „Here, so hulpe mi Got,
Ic sal gerne doen u gebot;
Nochtan sag ic gerne dat gi
Dit swaerd, here, nu gavet mi.”
Die coninc sprac: „In does niet nu;
En ware niet wel bestaet an u.”
Griflet voer doe ten berge waerd.
Alsi daer quam hi trac ute dat swaerd
Ende begonste te siene na desen;
Het dochte hem so goet ende rike wesen,
Dat hem dochte dat scade ware
Worpe hi dat goede dare
Daert hadde verloren die coninc;
Bedie het ware verloren bij dire dinc.
Ende hevet liver in sinen sinne
Dat hi sijns selfs swaerd waerp daer inne,
Ende secge dat hi des conincs sweerd
Gewerpen heeft daer hijt begeert.
Griflet ontgorde sijn swaerd daer
Ende waerpt in den poel daernaer,
Ende deckede int gras dander swaerd,
Ende voer weder ten coninc waerd.
Ende seide doe toten coninc saen:
„Here, ic hebbe u gebot gedaen;
Ic hebbe u swaerd geworpen nu
Inden maras, alsic gelovede u.”
– „Wat sagestu daer?” sprac die coninc.
– „Here, in sach daer gene dinc.”
Doe sprac die coninc tote hem: „Twi
Pijnstu dus om niet mi?
Kere haestelike noch derwaerd
Ende werp in den maras tswaerd;
Bedie noch heefstuet niet gedaen.”
Griflet werd al bescaemt saen
Ende kerde daer hi tswaerd vant,
Ende naemt mettien in sine hant
Ende clagede de scade van desen,
Dat dit swaerd verloren soude wezen,
Ende werd pensende also houde, °schede
Dat hi den scoe° daer in werpen soude.
Doe worp hi in den maras den scoe
Ende decte tswaerd onder enen boem doe.

Hi quam ende dede den coninc verstaen
Dat hi sijn gebot hadde gedaen.
– „Wat sagestu daer?" sprac die coninc.
– „In sach daer," sprac hi, „gene dinc
Anders dan ic sculdich te siene was."
Die coninc was te onpaise das° °des, daar-
Ende seide: „Acharme! Griflet, twi [over
Doestu aldus sere nu mi?
Dune heves dat swaerd geworpen niet
Daer ic di beval ende hiet.
Ganc, werpt daer, dat ic moge al
Weten watter af gescien sal;
Want en sal niet, wes seker van desen,
Sonder groet wonder verloren wesen."
Tirst° dat Griflet heeft verstaen °ten eerste,
Dat ember moet wesen gedaen, [zoodra
Hi kerde weder ten swaerde mettien.
Hi naemt ende begonst besien
Ende hi claget sere embertoe
Ende hi sprac wenende doe:
„Ay goet swaerd, rike ende scone,
En geen es beter onder den trone!
Hoe grote scade saelt sijn van u,
Dat gi niet en sult vallen nu
In enich goets mans hant!"
Doe warp hi dat swaerd te hant
Alse verre als hijt werpen mochte,
Ende alse diepe; ende hem dochte
Alst swaerd den watere naken began,
Dat hi sach uten watere comen dan
Ene gewapende hant toten elleboge;
Maer sine quam niet so hoge
Dat hi den lichame mochte gesien.
Ende hi sach dattie hant mettien
Bider hulten° nam dat goede swaerd, °gevest
Ende scuddet drie werven opwaerd.
Ende Griflet sach daer oppenbare
Die hant metten swaerde bliken° dare, °zich
Hi sach dattie hant inwaerd [vertonen
Weder onder water trac tswaerd;
Ende hi lette daer lange nadien
Om weten oft hijt meer soude sien.
Hi kerde ten coninc weder doe hi sach
Dat hi ter steden over° niet lach; °voor
Ende hi dede den coninc verstaen
Dat hi sijn gebot hadde gedaen
Ende seide hem, wat hi hadde gesien.
Die coninc seide tot hem mettien:
„Ic pensde wel dese saken,
Bedie mijn inde° begint sere naken." °einde
Die coninc begonste pensen so sware
Dat hi wenen begonde daer nare.
Ende alsi onlange hadde gesijn alsoe,
Hi sprac aldus te Griflet toe:
„Gi moet van mi sceden, ende nadien
Ne suldi mi nembermeer sien."
Alse Griflet die tale hadde verstaen,
Hi weende sere ende hi seide saen:
„Here, dat en mach niet gescien,
Dat ic van u sceden soude; indien
Dat ic u nembermer ne sage met oge
Mijn herte en mocht niet gedogen."
– „Gi sult", sprac die coninc, „ofte ni,
Ic soudu toter doet haten daerbi."
Doe sprac Griflet: „Ay live here,
Hoe mochte dat gescien nembermere,
Dat ic sceden soude van u,
En hier allene u laten nu
In selker manieren, dat ic nadien
U nembermer ne soude sien!"
Die coninc antwerde doe te desen:
„Het moet indelike aldus wesen.
Sceet van mi ende vard, des biddic u;
Hier ne mach geen bliven wesen nu.
Ic bidde u ende mane van desen,
Bi der minne die heeft gewesen
Tuscen mi ende u langen tijt,
Ende bi uwer trouwen, dat gijt
Nine laet, gine doet nu ter steden
Alsoe alsic u hebbe gebeden."
Tirst dat Griflet verstont dat,
Dats hem die coninc soe sotelijc bat,
Hi antwerde: „Her concinc, ic sal
Doen dat gi mi hebt bevolen al,
Also drove, sijt seker van desen,
Alse enich minsce mach wesen.
Ic soude blide wesen van dien,
Mocht mi bi uwen wille gescien
Te stervene ende te levene met u.
Ic bidde u dat gi mi secget nu,
Oftic u sien sal na desen?"
Hi sprac: „Des mogedi seker wesen.
Gine siet mi nembermere."
– „Waer waendi varen, live here?"
Die coninc antwerde: „Wats gesciet,
Griflet, ic en segs u niet.
Ic ben niet sculdech, no ine mach
Des niet secgen." Doe Griflet sach
Dat hijs mochte horen ander dinc,
Hi sat op ende sciet van den coninc.
Tirst dat hi was op sijn paert
Geseten, ende hi was in die vaert,
Begonste een rein° vallen vortmere, °regen
Ende reinde wonderlike sere,
Ende geduerde wel tier wile
Dat Griflet reet ene halve mile,
Ende hi op enen berch quam gereden,
Ende scuelde dien rein daer ter steden
Onder enen boem, hi ende sijn part.
Tirst dat Griflet geware ward

Dattie rein leden was, mettien
Begonsti weder ter stedewaert sien
Daer hi gelaten hadde den coninc,
Oft hi gesien mochte enege dinc;
So dat hi mids der zee vernam
Dat een scip met vrouwen quam.
Tirst dat scip comen was ant sant,
Ene vrowe die hilt bider hant
Morgein, des conincs suster, sprac toe
Den coninc, dat hi int scip quame doe.
Tirst dattie coninc werd geware
Sire suster, hi stont op jegen hare
Van der stede daer hi doe sat,
Ende hi ginc int scip nadat,
Ende trac daerin ter selver stede
Sijn paert ende sine wapine mede.
Tirst dat Griflet sach den coninc,
Hoe hi metten vrouwen int scip ginc,
Hi kerde derward tien tiden
Al dat hi mochte geriden.
Tirst dat Griflet ter zee quam
Ende den coninc onder di vrouwen vernam,
Hi kinde Morgeine wel mettien,
Want hi hadse dicke gesien.
Dat scip was gevaren al te hande
Twe bogeschoten van den lande.
Alse Griflet werd geware der dinc,
Dat hi dus hadde verloren den coninc,
Hi beette neder van sinen paerde
Ende hi weende sere ende mesbaerde,
Ende dreef den meesten rouwe dan
Die in die werelt mochte hebben man.

In een kapel, niet ver van het strand, zag Griflet vier dagen later een tombe met een opschrift, meldend dat Artur daar begraven lag. Een kluizenaar vertelt hem dat vrouwen Artur daar begraven hadden, maar anderen, zegt de dichter van onze roman, menen dat het niet bekend is, waar Artur heen is gegaan.

TER TOELICHTING

Walewein. Dit verhaal van deze gevierde held der Tafelronde, „de zon der ridderschap", is ontleend aan een verdietsing van de onvoltooide roman *Li contes del Graal*, het laatste meesterwerk van de beroemde Franse trouvère Chrestien de Troyes. Deze Nederlandse bewerking vormt een deel van de zogenaamde *Roman van Lancelot*, het omvangrijkste middelnederlandse dichtwerk dat ons voor drievierde deel is overgeleverd, in een enkel handschrift, berustend op de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.

De bloedende speer of lans. Deze moet men zich in sommige werken denken als de speer waarmede de Romein Longinus Christus' zijde doorstak, in andere, als een nationaal keltisch symbool van de wraak op de gehate Angelsaksen. Door een bloedige lans zou het *land van Logres*, dat is het land der Angelsaksen, verwoest worden.

Het Graal is een wonderschotel die spijs en drank verschaft. Om deze vaste kern hebben zich alle andere voorstellingen van zijn wezen gekristalliseerd. Alle andere betekenissen, de opvatting als bloedrelikwie, als avondmaalsschotel of -kelk zijn er eerst later aan gehecht en beperkt gebleven tot enkele afzonderlijke graalromans. Doch de oorspronkelijke betekenis komt steeds duidelijk aan de dag of blijft, al heeft de dichter ze niet meer begrepen, er gemakkelijk in te onderscheiden. – Zulk een voedende en lavende wonderschotel werd in de legende van Joseph van Arimathea tot een symbool van het Christelijk geloof. Zo ontstond de sage van het heilige graal.

Bij de Mis gold de kelk als het symbool van het heilige graf, de patene (het platte bord dat er op gelegd wordt) als zinnebeeld van de steen waarmee het graf gesloten werd; het corporale (het gewijde lijnwaad dat de priester op het altaar legt om de kelk er op te zetten) betekent de lijkwade waar Christus in gewikkeld werd. De priester die de Mis bedient herhaalt wat Joseph van Arimathea aan Christus heeft gedaan. Zo zijn met het graal de heiligste mysteriën der Middeleeuwse kerk verbonden. In zijn Christelijk mystieke betekenis is het het zinnebeeld van het heilige graf en als zodanig staat het te recht onder de hoede van de trouwe vereerder van Jezus, die in het graf dat hij voor zich zelf bestemd had, de Heiland begraven deed.

De geheimenissen van het Graal mag slechts hij leren kennen die door God is uitverkoren om het te bewaren. Zelfs de ridders die op de Graalburcht wonen en de graaldienst waarnemen, zijn in zijn geheimen niet ingewijd.

Geen geestelijken, maar Keltische Christenen, religieuze leken, hebben de legende van het Graal tot ontwikkeling gebracht, onafhankelijk van het Roomse dogma van hun tijd. De Roomse Kerk heeft er dan ook nooit iets van willen weten.

De (zieke) Graalkoning. Oorspronkelijk een der bij de Kelten veel voorkomende verlossingssagen: Een koning op een betoverd kasteel verbeidt zijn verlosser. Alleen een uitverkoren, allen overtreffend jongeling is geroepen, de verlossing te volbrengen. Tot beloning valt hem dan een kostbare schat ten deel.

De Coninc Visscher, of de Rijke Visscher, de bijnaam van Bron, de zwager van Josef van Arimathea, en als deze bewaarder van het graal. Volgens de legende had Bron een vis gevangen, die bij de eerste graaldienst op de tafel naast het graal gezet werd. Men bedenke dat de vis een overoud symbool is van Christus. De beginletters van de Griekse woorden ᾿Ιησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ (d.i. Jezus Christus Gods Zoon, de Redder): I. CH. TH. U. S. vormen het Griekse woord ἰχθύς = Vis. Zo werd een vis een geheim herkenningsteken voor de Christenen in de eerste eeuwen onzer jaartelling.

De Rijke Visscher heeft de Christelijk symbolische betekenis van „mensenvisser" (Matth. 4, 19; Marc. 1, 17; Luc. 5, 10).

OOSTERSE ROMAN

FLORIS ENDE BLANCEFLOER

Blancefloer, een indertijd buitgemaakt Christenmeisje, is samen opgegroeid met Floris, een Moorse koningszoon. Als gebleken is dat de kinderen elkaar hebben liefgekregen, wordt Floris een poosje van het hof verwijderd, en Blancefloer in die tijd aan slavenhandelaars verkocht. Ze komt terecht in de in een toren gehuisveste harem van de emir van Babylonië, die als hij haar gezien heeft besluit haar na een jaar tot vrouw voor zijn verdere leven te maken. Als Floris teruggekeerd is rust hij niet voor hij de waarheid te weten is gekomen; hij reist Blancefloer achterna, en weet tenslotte na veel moeite van de torenwachter gedaan te krijgen dat men hem in een bloemenmand naar zijn geliefde zal brengen.

Nu es comen die Meye dach,
Daer Florijs sin al ane lach,
Dien hi node soude hebben verseten.
Hi quam ghecleet, al hem was gheheten,
Van enen roden bliaude° als hem wel sat. °kost-
Dat was hem gheraden omme dat, [baar
Dattie bliaut ghelijc was den rosen [kleed
Entie nature minst soude nosen°. °benadelen
Die portwerder, als hi hadde gheacht°, °beraamd
Enen corf, die scone was ende best ghewracht
Dede hi draghen in sine camere binnen
Ende seide Florise, soudi ghewinnen
Die joncfrouwe ende bi liste bejaghen,
Men souden metten corve op draghen.
Doe gincker Floris ligghen inne.
Dier es vele, die ic kinne,
Die nie so starker minnen plaghen,
Dat si hem hadden laten draghen.
Die portwerder sette hem enen hoet° °krans
Opt hooft van rosen, die hem wel stoet,
Ende decten met rosen, daer hi lach
Inden corf, datten niement en sach.

Twee knapen riep hi te hem doe,
Die duchtich waren ende goet daer toe.
„Nemet", seit hi, „dese rosen ende gaet
Ten torre ende clemt den hoechsten graet,
Tes ghi comt ten hoechsten vloere,
Ende segt mire joncfrouwen Blancefloere,
Dat icse haer sende, si selre uut lesen
Selke, die haer bequame sal wesen;
Ende segt haer ghetrouwelike mijn saluut,
Ende keert te handen weder uut,
Ende comt haestelike weder te mi".
Doe hijt hem hiet, doe namen si
Den corf metten rosen ende beghonsten
Te cliven°, so si ghevoechlicst consten °klimmen
Van grade te grade wel bi° stade°. °bedaard
So herde waren si gheladen,
Dat si vloecten diese loet°. °laadde
Si seiden ende peinsden in haren moet
Dat si bloemen nie en saghen
No droeghen, die herder waghen.
Dat seiden si, ende seiden waer.
Daer clommen si neven den pilaer,

Tes si quamen opten hoechsten vloer,
Ende misten der cameren, daer Blancefloer
In woende, ende lietense staen
Ter rechter hant, ende quamen ghegaen
Ter ander camer, daer woende inne
Ene joncfrouwe met ghestaden sinne.
Si haesten ende wilden niet beiden,
Ende spraken ter ghere ende seiden:
„Joncfrouwe Blancefloer, dit prosent
Hevet u onse heere de portwerder ghesent".
Die joncfrouwe niet en ghewoech,
Dat sijt waer, maer si loech,
Om dat si Blancefloer hoerde noemen,
Ende ere ander gaven die bloemen.
Si dankes, ende setten neder
Den corf metten rosen ende keerden weder.
Doe ghinc si ten corve ende nam
Ene rose, die haer best bequam.
Floris waende, dat Blancefloer ware,
Ende spranc uten rosen jeghen hare.
Die joncfrouwe spranc op ende wart,
Daer sine sach, so seere vervaert,
Dat si vloe ende van hem liep
Ende „helpe! helpe!" al vliende riep,
„Wat bloemen sijn dit? wat comter uut?"
Si creesch ende maecte een gheluut,
Dat alle die joncfrouwen worden vervaert
Ende quamen ghelopen thaer waert.
Si vraechden ende vreyscheden om mare,
Wat haer mesquame ende haer ware.
Als hi dat hoerde, viel hi neder
Ende decte hem metten bloemen weder.
Die joncfrouwe was bepeinst sciere,
Want si was hovesch ende goedertiere.
Haer quam ghelopen in haren sinne
Van Blancefloere, haer ghesellinne,
Dat si haer dicken claechde ende ghewoech
Eens joncheeren, des minne si droech,
Ende van Spaengen was gheboren.
Si hadde haer ooc gheseit te voren,
Dat hi haer herde ghelijc ware.
Als sine sach, so dochts hare,
Ende pensede, dat onder dat prosent
Met liste haer waer Floris ghesent.
Si antwerde den joncfrouwen, die tot haer
Ende dat helpgheroep vernamen. [quamen
Si pensede enen list ende loech,
Dat ene viveltre° uten bloemen vloech °vlin-
Int ansichte met haren monde, [der
Dat si haer niet onthouden conde,
Dat si an haer huut quam ghevaren,
Si en moeste crijschen ende also ghebaren.
Doe keerden si weder al te samen,
Dat si ter cameren niet in quamen.
Nu moeghdi weten, dat herde groot
Die anxt was ende die noot,
Die Floris hadde, tkint van Spaengen.
Die joncfrouwe was van Aelmaengen,
Eens hertoghen dochter ende hiet Clarijs,
Ende hadde naest Blancefloere den meesten
Boven alle dander vander zele. [prijs
Si was ooc so wel haer ghespele,
Dat dene der ander niet en hal°, °verheelde
Si en seide haer dat si wiste al.
Si dienden te gader den ammirale,
Dene droech twater, dander de dwale
Elcs daechs in zire kemenade[1]
Smerghens vroe ende tsavents spade.
Haer cameren waren niet verre ghesceden,
Ene dore hadden si onder hem beden,
Daer dene bi totter ander ghinc,
Als si hadden te spreken enighe dinc.
Si ghinc wech ende loec haer dore,
Bedi°, of iement lede daer vore, °opdat
Dat hi des joncheeren niet en verneme.
Een woort en sprac si niet te heme.
Si gaet te Blancefloere, daer sise vint,
Die vele peinst om dien si mint
Ende dicke versuchte herde onsochte
Met swaren ghepeinse ende ghedochte,
Met groter claghen ende met droeven sinne.
„Blancefloer", seit si, „soete minne,
Wildi ghaen met mi, ic sel u toghen
Selke bloemen, dat ghi met uwen oghen
Ne saghet bloeme no rose nie,
Die ghi eer sout sien dan die".
„Claris", seit si, „soete ghespele,
Mijns onwillen heb ic so vele,
Dat mi der bloemen wel staet tomberne°. °te
Dat ghi te mi comt met uwen scherne, [ont-
Daer seldi mede sonde ghewinnen. [beren
Die in goeden hopen sijn van minnen,
Hem staet wel te pleghen der blomekine,
Om te vergheten der pine,
Maer ni naect droefheit ende niet el.
Soete vriendinne, nu weti wel,
Dat ic minen lieve verre bem,
Hi verre van mi, ic verre van hem.
Nu es hier dammirael, die ooc waent°, °denkt
Dat hi mi binnen derre maent
Sekerlike sal nemen te wive.
Neen ic, beghavic binnen minen live
Floris, dat waer grote mesdaet:
Is selre toe soeken selken raet,
Dat ic mi cortelinghe° sel verslaen, °binnenkort
En magic hem anders niet ontgaen.

1 kamer (met stookplaats).

Wat magic doen, ellendich wijf?
Ic heb liever te verliesen mijn lijf
Dan ic Floris levende verliesen soude.
Die minne quam van mi, bi mire scoude".
„Blancefloer", seit si, „soete ghesellinne,
Nu manic u bi Florijs minne
Ende dor sinen wille, dat ghi met mi
Die bloeme comt sien, hoe scone si si".
Tierst dat sise bi hem beswoer,
Stont op die scone Blancefloer
Ende ginc met haer die bloeme scouwen.
Floris hevet der joncfrouwe
Tale ghehoort ende es seker des,
Dat Blancefloer binnen der cameren es.
Hi rechte hem op ende spranc uut.
Dat scoenste haer entie witste huut
So hadde hi, dat ie man ghewan.
Hi hadde enen roden bliaut an.
Die hoet, die hem was gheset
Opt hooft, hi stont hem vele bet
Dan ic u gheseggen mach.
Blancefloer kenden, alsine sach.
Si kinde hem ende hi kinde hare,
Beide verloren si haer ghebare,
Datsi een woort spreken en mochten.
Daer na, als si hem bedochten,
Al swighende liepen si te samen,
Daer si hem metten armen onder namen.
Haer° ghelijc° andren an hem dwanc. °elk van [hen
Dat cussen ende dat helsen was so lanc,
Datmen mochte in de selve wile
Hebben gheghaen ene grote mile.
Als si hem van den cussen droeghen,
Al swighende si hem[1] onder[1] loeghen[1]
Ende herde minliken si hem onder saghen.

De jongelieden hebben dan een heerlijke tijd samen, maar Blancefloer gaat nu haar kamerdienst 's morgens bij de emir verzuimen; na enige tijd is diens wantrouwen niet meer te stuiten, en hij ontdekt hen terwijl ze samen liggen te slapen.

Doe wart hi gheware, dat deen was een man.
So groten toren hi des ghewan,
Dat hi een woort niet mochte spreken;
Van torne docht hem therte breken. [°hief op
Dat swaert verdroech° hi ende wilde slaen;
Mettien ontsprongen[2] si ende saghen staen
Voer hem den vruchteliken[3] heere
Met enen baren swaerde verbolghen seere.
Van vruchten° waenden si bederven, °vrees
Si en twifelden niet si en souden sterven.
Doe sach op Floris Blancefloer;
Een suchten haer vander herten voer,
Hi begonde te wenen ende soe°. °zij
Dammirael stoet erre ende sacht toe.
Si lagen hem te ghereit te slane beide;
Hi sette Floris in talen ende seide:
„Wie bestu, ellendich keytijf,
Ja en seltu nu verliesen dijn lijf?
Hoe waerstu so dul ende soe coene
Dus groten lachter° mi te doene °smaad
Ende te slapen bi minen lieve?
Du best comen ghelijc enen dieve,
Dat saltu met dinen live copen seere.
Bi alden goden, die ic eere,
Ic seldi verslaen ende dine pute,
Heden sel ghaen u minnen ute,
Die ghi nu hebt ghedreven ende echt.
Waer dat mijn eere ende mijn recht,
Dat ic u liete leven? Neent.
Sint dat ghi minen tor dus hebt ontreent,[4]
So moeti sterven, dat weet wale".
Doe antworde Floris den ammirale
Herde oetmoedelike ende weende seere:
„Ghenaden", seit hi, „soete heere,
Dit es ene die mi mint
Voor alle die ghene, die si kint,
Ende ic hare voor alle, die ic kinne.
Nie wart so ghestadighe minne,
No so gherechte, no so gheware,
Als si te mi draghet ende ic te hare".
Als hi niet langher spreken dorste,
Bat hi, dat hi hem ghave vorste°, °uitstel
Des si moesten comen voor sine man,
Ende mense bi vongnessen verdade dan.
Hi gaf hem vorste ende hietse neder bringen
Twee serianten, daer hi soude dinghen.
Maer si moesten hem teersten cleden
Ende ten vreseliken ordeele ghereden.
Nu quam die feeste entie dach,
Diemen elcs jaers te hebben plach,
Dat dammirael wijf nemen soude.
Daer waren vergadert jonghe ende oude,
Coninghen, hertoghen ghemeenlike,
Ende aldie hoechste vanden rike.
Herde rijclic was binnen de zale,
Die pilare waren alle van kerstale.
Teben no Troien en hadden nie gheen
So rijclijc palas als dat was een.
Dat was ere milen wijt ende lanc,
Van goude was al die inganc.

1 tegen elkaar lachten. 2 werden wakker. 3 verschrikkelijk. 4 (door schande) verontreinigd.

Daer ane was ghemaect menich wonder:
Die hemel boven, die aerde onder;
Omtrent der aerden liep de zee;
Dat clare licht tusschen die twee,
Inden hemel ghelijc ghemaet ere sterren,
Also sceent daer van verren;
Inder erden den man ende menigherande diere,
Menighen berch, menich dal, menighe riviere,
Menighe bosscaelie met groten bosschen,
Daer boven die lucht, die vogle tusschen;
Inde zee vissche groot ende clene.
Nie wart ghesien creature ghene
Van allen den ghenen, die nu leven,
Men mochtse daer vinden ghescreven.
Alse gheseten waren alle die heren,
Ende dammirael alre hoechst met groter
Hi stoet ende maecte een ghestille [eren,
Metter hant ende seide sinen wille:
„Ghi heren, verneemt mine woort,
Ende na der talen, die ghi hoort,
Antwoerd so dat ghijs hebt ere.
Van u allen en es niemant so here, [°schen-
Wilde hi breken ende ontkeren° trecht, den
Ic seg hem over waer ende over plecht°, °plech-
Dat an sijn lijf ende an sijn eere sel gaen". [tig
Die doe iet waende hebben mesdaen
Ende besculdicht was jeghen den ammirale,
Hi vruchte herde dese tale.
„Nu hoort", seit hi, „ic segghe u voort.
Van Blancefloere hebdi ghehoort,
Die hier es inden torre boven
Van so groten prise ende van loven.
Des es cume drie maent leden,
Dat mi so wel bequamen haer seden
Ende haer ghelaet, ende si mi dachte
Van so hoghen ende van so edelen gheslachte,
Dat icse tienvout met goude dede weghen,
Den comannen, daer icse cochte jeghen.
Als icse hadde ghecocht, dedicse te hant
Hier boven inden tor, daer si vant
Seven werf twintich joncfrouwen in.
So wel bequam mi in minen sin
Haer ghedane ende haer goede seden,
Dat icse boven hem allen dede.
Ic hadde mi ooc vermeten des,
Om dat si so over scone es,
Ic soudese hebben ghenomen te wive
Ende emmermeer ghehouden te° minen live°.
Ic deedse mi dienen te minen opstane, °in
Dies ic elcs daghes haer ghedane, [mijn
Die ic hadden vercoren, wilde sien. [leven
Nu gheviel tere stonde binnen dien,
Datse te minen dienste niet en quam
Ene werf, ende ander werf wardic gram.
Ic sendde om haer minen camerlinc,
Hi ghinc wech ende vant enen jonghelinc
Herde soetelike slapende bi hare.
Hi waende, dat Claris haer ghesellinne ware,
Te gader laghen si herde vriendelike,
Dit seide hi ende swoer sekerlike
Ende telde mi die minne, die si twee
Onderlinghe dreven, ende mi wart wee,
Om dat ic Clarise voer mi sach,
Die hi mi seide, dat bij Blancefloere lach,
Dat ic een woort niet mochte spreken
Ende peinsde, hoe ict mochte wreken.
Mijn swaert namic in mijn hant
Ende ghinc daer icse slapende vant,
Ende metten armen te gader ghedrongen.
Ic vertoghet swaert ende si ontsprongen,
Ende spraken te mi ende baden ghenade.
Doe bepeinsdic mi, dat ic mesdade
Ende onrecht waer ende quaet,
Of icse versloeghe sonder uwen raet
Ende sonder vongnesse van u allen.
Ghi heren, dus eist° mi° ghevallen°. °heeft het
Nu manic u allen ende beswere, [mij behaagd
Dat ghi peinst om mijn eere,
Hoe ic die mesdaet best ghewreke,
Dat mi tfolc gheen lachter en spreke".
Doe spraken si alle ghemeenlike:
„Ammirael, heere, wreect haestelike
Den lachter, die di es ghedaen,
Met grooten tormenten doese verslaen".
Alle die ghene, die waren ghinder,
Wijsden te verdoen die kinder.
Daer en was niement in haer ghedinge;
Some riedense, dat mense hinge;
Some, dat mense op rade brake;
Some, dat mense met paerden trake;
Some, dat mense berne in enen viere;
Some, dat mense indie riviere
Met swaren stenen versinken soude;
Alle, diere bi waren, jonghe ende oude,
Wijsden hem marteliën ghenoech,
Welcsins dat haer raet gedroech.
Doe stoet op een coninc, die Alfages hiet:
„Ghi heren," seit hi, „dit en es recht niet.
Menne ghewinnes nemmer lof,
Dat vor minen heere ende in sijn hof
Dus groot gheroep es te sinen ghedinge.
Uwerlijc° heeft hier sonderlinghe °elk van u
Sijn vongnesse gheseit ende sinen wille;
Doet wel ende swighet stille,
Ende latet tenen° hoefde° comen. °tot een be-
Wi hebben ghehoort ende vernomen [zonken
Ons heren lachter ende sine woert. [oordeel
Nu sijn wi sculdich te horen voert
Der kinder antwoerde ende haer tale,
So moghen wi na rechte doemen wale

Ende segghen recht van so hogher sake
Tusschen onsen heere ende der kinder sprake".
In dander side stoet op mijn heere Gaifier,
Een coninc van Arabiën stout ende fier:
„Heere, her coninc, wat es so ghedaen sede?
In prijs nemmer no love dusdane reden,
Die ghi ons segt ende doet verstaen.
Hebben si onsen heere lachter ghedaen,
Soe es wel recht, datmense verdoe
Sonder weder tale, ic seg u hoe.
Die enen dief met dieften vinghe,
Quaet ware quame hi int ghedinge
Jeghen iement of te weder talen.
Onse heere, hi doe dese twee halen
Ende doese te samen verbernen bede".
Dese surlike worde ende wrede
Loefden si alle ende sochter° toe°. °bedach-
Om die kinder sende men doe. [ten er nog bij
Twee serianten brachtense voert,
Droef ende serech, als ghi hebt ghehoert,
Om die mertelie, die si ontsaghen°. °vreesden
Datsi hem al ghaende onder saghen,
Haerlijc° ontfarmde anders seere. °elk van hen
Doe sprac te Blancefloere die joncheere:
„Soete minne, wi sijn der doot
Nu seker ende in groter noot.
Nu moeten wi sterven, weten wi wel.
Dats mijn scout ende niemens el.
Bi mi es comen, scone joncfrouwe,
Uwe herte in groten rouwe.
Hadde ic hier tote u comen niet,
So en waer u desen toren° niet ghesciet. °leed
Maer sel dammirael na recht rechten,
Ghi selt met rechte der doot ontvechten.
Tonrechte soudi sterven nu,
Bedi en es niet comen bi u,
Soete, nu nemet dit vingherlijn°: °ring
Also langhe alst over u sel sijn,
Ne moghedi sterven in ghere wijs".
„Florijs", seitse, „wel soete amijs,
Herde onrecht dinct mi u tale:
Die scout es mijn, dat wetic wale.
Bi mi hebdi dese grote scande
Ende quaemt mi soeken uut uwen lande,
Ende sijt dor mi comen hier inne.
Bedi weet ic wel ende verkinne,
Dat ic voor u sterven soude,
Ofmen na recht rechten woude.
Doer ne ghene anxt vander doot,
No dor ghene martelie so groot
Ne willic houden tvingherlijn,
Bedi die sculden sijn alle mijn".
Florijs seide, hine conde ghedoghen,
Dat si soude sterven voer sinen oghen
Ende hi selve leven soude.
Hi bat haer, dat sijt name, ende sine woude.
Hi warp hare ende sijt hem weder
So langhe, dat viel daer neder
Onde die voete; si ghingen voert.
Een hertoghe ghegreept, diet hadde ghehoort
Den prijs die hem Floris gaf;
Sijn herte verblide hem daer af.
Blancefloer sprac: „Floris, het waer onrecht
Dat ghi voor mi ontfinct de doot, [groot,
Bedi ic weet wel, sterfdi voren,
Dammirael heeft so vercoren
Mine scoonheit, dat hij mi houden sal".
„Minne", seit hi, „hets mijn scout al:
Ic wil vor u die doot ontfaen".
Aldus quamen si int palas ghegaen
Voer den ammirael ende sine baroene,
Dise hadden ghewijst te verdoene.
Dammirael dede int palas ghebieden
Een ghestille maecte hi alle den lieden.
Dese twee weenden ende suchten
Om die martelie, die si vruchten,
Herde onseker waren si haers lives.
Nie en was vorme mans no wives
So wel ghedaen ende so scone,
Met scoenheden verwonnen si Absolone.
Floris en hadde maer jare vijftiene [°schoon
Ende was een jonghelinc sterc ende siene°,
Hi was wel ghescepen ende smal,
Van sinen live was hi over al
Die beste ghescepene jonghelinc,
Die ie van moeder lijf ontfinc.
Voer den ammirael hi gheleet,
Met enen purpure was hi ghecleet;
Sine ploeien stoeden hem wale.
Alle die waren indie zale
En mochten niet ghenoech bescouwen,
En hadde hi niet gheweest in rouwen,
En hadde vele scoenre gheweest.
Menne seit van niemen no en leest,
Die so scone was als hi.
Sine soete amië stoet daer bi,
Die hi met scoenheden niet verwan.
Si hadde enen pellen an°; °prachtig kleed
Haer huut was wit als die snee°. °sneeuw
Wat magicker of segghen mee?
Scone ende wel ghescepen was haer lijf.
Nie en sach man so sconen wijf.
Daer ne was niement int perlement
So vroet, die hadde bekent,
Welc die scoenste was van hem tween.
Daer ne was so fel no so quaet gheen,
Hi en weende ende ontfarmde
Harre marteliën ende carmde
Om haer doot ende haren torment.
Haer vongnesse hadden si gherne ghewent,

Hadden si ghedorren dor° haren here. °ter-
Dammirael sat verbolghen sere, [wille van
Dat hem haers ontfarmde niet.
Hi deedse ontcleeden ende hiet,
Dat mense bonde met vasten banden.
Al ghebonden dede hise te handen
In enen pleine buten den palaeis leden,
Daer hi een vier hadde doen ghereden,
Ende hietse werpen inden viere.
Beide goede ende quadertiere
Weenden, daer sise leiden saghen,
Ende seiden, dorsten sijs ghewaghen,
Dat sise gherne copen souden
Met scatte ende haer lijf behouden.
Daer was al over al jammer groot,
Si weenden ende claeghden der noot
Ende seiden: „here God, waer om saltu
Dus scone kinder verliesen nu?
Ter quader tijt waren si gheboren,
Dat is dus selen bliven verloren".
Doe quam die hertoghe, die tvingherlijn
Dat Blancefloere liet vallen uter hant, [vant,
Claeghde ende weende jammerlike,
Voer sinen here knielde hi oemoedelike,
Ende telde hem al die selve woort,
Die hi vanden kindren hadde ghehoort,
Daer si den graet te dale ghinghen.
Doe hiet hise hem weder bringhen,
Bedi dat hij horen woude,
Wat elc ten andren segghen soude.
Die knapen, diese leeden uter zale,
Als mense riep, het bequam hem wale
Ende brachtense weder blidelike.
Dammirael sprac te Florise wredelijke:
„Hoe is dijn name? Ic wilt weten".
„Here," seit hi, „ic ben Floris gheheten.
Ter Montoriën wasic ghesent ter scolen,
Binnen dien wart mi mijn lief verstolen,
Blancefloer, die hier bi mi taet.
Het waer onrecht, dade men haer quaet
Of enich vernoy° hier omme dade. °leed
In quam hier niet bi haren rade,
Dat der ic wel op die heilighen sweren
Vor u ende vor al dese heren.
Nu doet wel ende dor u selves ere
Laet Blancefloere leven, edel here,
Si es onsculdich, die scout es mijn,
Doet becopen dies de sculde sijn".
„Heere, sprac Blancefloer, „an dese woort
En hout u niet, die ghi hebt ghehoort.
Ic ben die sake, die scout es mijn;
En haddic inden tor niet ghesijn,
Sone waer mijn lief niet comen daer.
Ic der wel segghen over waer,
Dat hi eens conincs sone si;
Verlore hi sijn lijf dor de minne van mi,
Dat ware scade ende onrecht groot.
Soete here, laet hem leven ende slaet mi doot".
„Neen", sprac Floris, „here, laet ghaen
Mine amië, doet mi verslaen".
Doe antwoerde dammirael ende seide:
Sonder twifel seldi sterven beide.
Ic sel u selve te handen° slaen °terstond
Ende wreken den lachter, die mi es ghedaen".
Een swaert nam hi in sijn hant al bare.
Blancefloer spranc voert ende verhaeste hare
Ende boot haer hooft af te slane.
Florise spronghen uten oghen die tranen
Ende liep an hare ende tracse achter:
„Soete minne", seit hi, „des soude mi lachter
Al tfolc spreken, die hier dit siet.
Om dat ic ben man, en seldi niet
Hier vor mi die doot ontfaen".
Doe recte hi sinen hals ende hiet hem slaen
Ende bat, dat hi haeste, hi waer ghereet.
Blancefloer liep an hem ende greep sijn cleet
Ende traken weder ende liep vor hem:
„Here", seit si, „ne siedi, dat ic bem
Ter doot ghereet? Mijn es die scult.
Twi ne sladi, of° ghi° sult?" °indien gij het
Si pijnden hem beide te sine voren, [moet doen
Maer haer ne°weder°conde ghehoren °geen van
No ghesien dat jammer, no ghedoghen, [beiden
Dat dander soude sterven voer sijn oghen.
Die hoghe lieden entie baroene,
Diese hadden ghewijst te verdoene,
Die daer waren te jeghen woerden,
Daer si dit saghen ende hoerden,
Si weenden ende hadden groot seer.
Om een vongnesse sachmen noit eer
Wenen so menighen hoghen here.
Den ammirael jammerde selve so sere,
Dor° al° dat hi was verbolghen so, °ofschoon
Hi wart so serich ende so onvro
Ende weende so, dat hi haers rouwen
Nemmeer van jammere conste ghescouwen.
Als hi hoorde dese seerlike woert,
Ende hi den enen sach comen voert,
Om dat hi woude sterven voren,
Ende Blancefloere, die hi hadde vercoren,
Sach so tonghereke° wesen, doe °in treurige
Quam hem so ghedaen jammer toe, [toestand
Dat hijt swaert uter hant liet vallen.
Doe waser bliscap onder hem allen,
Si weenden ende si waren blide,
Alle waren si inder kinder side.
Die hertoghe, die tvingerlijn hadde op gheheven,
Hi pijnde hem herde om der kinder leven.
Nu docht hem tijt te spreken goet,
Want elc es sculdech om sijn heren moet° °ge-
[moedsstemming

Te wachten ende nemen ware,
Hi sprac ten baroenen al openbare:
„Ghi heren, nu gheraden wi
Onsen here, dat hi sonder lachter si,
Ende tperlement met sire eren scede![1]
Die kinder waren ghewijst te verdoene bede:
Nu gheraet, ghi heren, ghi baroene,
Onsen here sijn eere hier mede te doene.
Bi minen sinne, bi minen wane°, °mening
So leghet so lettel sire eren daer ane,
Al mach hijt doen, dat hise verdade.
Hi heeft haer lijf in sire ghenade.
Ic neemt bi Gode ende mine wet°, °beste weten
Dat mi dinct sijn ere bet°, °beter
Dan mense verdade, al waert recht. [°hierna
Want dammirael mach hem wachten echt°
Jeghen so ghedane list ende bliven voort
Jeghen Gode sonder sonde ende moort:
Mi dinct vroetheit, dat hijt doe.
Dits u ere spade ende vroe".
„Here, doet wel u ere ende dit doet:
Dat loven wi alle, ende die raet is goet".
Alse dammirael hoerde, dat sine baroene
Dit baden hem ende rieden te doene,
Was hi blider dan hi sinen lieden
Te verstane dede, diet hem rieden,
Ende seide hem, dat hijt doen soude,
Te dien dat Floris segghen woude,
Hoe hi so hoghen tor op clam,
Ende hoe hi in Blancefloeren camer quam,
Bi welker list, bi welken sinne,
Dat niemen in hof wart in inne°. °dat
[niemand van het hof het merkte

Floris wil echter niet verraden wie hem heeft geholpen; nog even steekt de toorn van de emir dan op, maar hij wordt weer gauw tot bedaren gebracht, en als hij verklaard heeft ook de helpers vergiffenis te schenken doet Floris zijn verhaal. De jongelui trouwen en Floris wordt koning van Spanje; de emir neemt Clarijs tot vrouw voor het leven.

DIERENEPOS

VAN DEN VOS REYNAERDE

Willem, die Madocke maecte,
Daer hi dicken om*me* waecte,
Hem vernoyde° so haerde °speet
Dat die avonture van Reynaerde
In dietsche onghemaket bleve*n*
(Die Willem niet hevet vulscreve*n*),[2]
Dat hi di vijte van Reynaerde dede soucke*n*
En*de* hise na de*n* walsche*n* boucke*n*
In dietsche dus hevet begonne*n*.
God moete° ons ziere hulpe jonne*n*! °moge
Nu keert hem° daer toe mijn zin °zich
Dat ic bidde in dit beghin
Beede de*n* dorpre*n* enten doren,° °gekken
Ofte° si co*m*men daer si hore*n* °als
Dese rijme en*de* dese woort,
(Die hem° onnutte sijn ghehoort) °hun
Dat sise laten onbescaven.° °ongerept
Te vele slachten si de*n* rave*n*
Die e*m*mer es al eve*n* malsch;° °onbe-
Si make*n* sulke rijme valsch, [schaamd
Daer si niet meer of ne wete*n*
Dan ic doe hoe datsi heete*n*
Die nu in Babilonie*n* leve*n*.
Dade*n* si wel, si soudens begheven.° °nalaten
Dat e*n* segghic niet dor mine*n* wille:
Mijns dichtens ware een ghestille,
Ne hads mi eene niet ghebede*n*
Die in groeter hovesschede*n*
Gherne keert hare sake*n*.
Soe bat mi dat ic soude make*n*
Dese avontuere van Reynaerde,
Al begripic° die grongaerde°° °berisp
En*de* die dorpre*n* en*de* die doren, [°°vitters
Ic wille dat die ghene hore*n*
Die gherne pleghe*n* der eere*n*
En*de* hare*n* zin daer toe keere*n*
Datsi leven hoofschelike,
Sijn si arem, sijn si rike,
Diet verstaen met goede*n* sinne.
Nu hoert hoe ic hier beghinne.
Het was in eenen tsinxen daghe
Dat beede bosch en*de* haghe
Met groene*n* lovere*n* ware*n* bevae*n*.
Nobel die coninc hadde ghedae*n*
Sijn hof crayeren over al
Dat hi waende, hadde hijs gheval,° °geluk
Houden te wel groete*n* love.
Doe quame*n* tes sconinx hove

1 uit elkaar doe gaan.
2 In een ander handschrift staat: „Die Aernout niet en hadde bescreven". Ook staat in vs. 4 „*ene* avonture" i.pl.v. „*die* avonture, enz."

Alle die diere, groet en*de* cleene,
Sonder vos Reynaert alleene.
Hi hadde te hove so vele mesdae*n*
Dat hire niet en dorste gaen;
Die hem° besculdich kent, ontsiet. °zich
Also was Reynaerde ghesciet,
En*de* hier o*m*me scuwedi sco*nin*x hof
Daer hi in hadde crancke*n* lof.
Doe al dat hof v*er*samet was,
Was d*ae*r nieme*n* sond*er* die das,
Hine hadde te claghene over Reynaerde,
De*n* fellen mette*n* roden baerde.
Nu gaet hier up eene klaghe.
Ysengrijn en*de* sine maghe
Ghinghe*n* voer de*n* coni*nc* staen.
Ysengrijn begonste sae*n*° °terstond
En*de* sprac: 'co*ninc* heere,
Dor u edelheit en*de* dor u eere
En*de* dor recht en*de* dor ghenade
Ontfaerme u miere scade
Die mi Reynaert heeft ghedae*n*,
Daer ic af dicke*n* hebbe ontfaen
Groeten lachter en*de* verlies.
. . . . [1]
. . . .
Nochtan hoendi mi sent:
Het was sint so verre come*n*
Datter eene*n* dach af was ghenome*n*,
Ende Reynaert soude hebbe*n* ghedae*n*
Sine onsculde, en*de* also sae*n*
Alse die heleghe° ware*n* brocht, °reliquieën
Was hi ander-sins bedocht
Ende ontfoer ons in sine veste.
Heere, dit kenne*n* noch die beste
Die te hove zijn co*m*men hier.
Mi hevet Reynaert, dat felle dier,
So vele te leede ghedaen,
Ic weet wel al sonder wae*n*,
Al ware al tlaken paerkeme*n*t
Datme*n* maket nu te Ghent,
Inne° ghescreeft niet daer an, °ik en
Dies swijghic nochtan,
Ne ware° mijns wives lachter°° °maar
Ne mach niet blive*n* achter [°°schande
No onversweghe*n* no onghewroken.'
Doe Ysengrijn dit hadde ghesproke*n*,
Stont up een hondekijn, hiet Cortoys,
Ende claghede de*n* coninc in fransoys
Hoet so arem was wijlen eere,
Dat alles goeds en hadde meere
In eene*n* wint*er*, in eene vorst,
Dan alleene eene worst,
Ende he*m* Reynaert, die felle man,
Die selve worst stal en*de* nam.
Tybeert die cater die wart gram.
Aldus hi sine tale began
En*de* spranc midde*n* in den rinc
En*de* seide: 'heere coninc,
Dor dat ghi Reynaerde zijt onhout° °on-
So en es hier ionc no out, [genegen
Hine hebbe te wroughene° jeghen u. °kla-
Dat Cortoys claghet nu [gen
Dats over menich iaer ghesciet.
Die worst was mine, al e*n* claghic n*iet*.
Ic hadse bi miere list ghewonnen,
Daer ic bi nachte qua*m* gheronne*n*
Omme beiach° in eene mole*n*, °buit
Daer ic die worst in hadde ghestole*n*
Eene*n* slapende*n* molen-man.
Hadder Cortoys yewet° an, °iets
Dan was bi niemene dan bi mi.
Hets recht dat omberecht si
Die claghe die Cortoys doet.'
Pancer die bever sprac: 'dinct u goet,
Tybeert, datme*n* die claghe ombeere?
Reynaert es ee*n* recht mordeneere
Ende een trekere en*de* een dief.
Hine heeft oec niemene so lief,
No° den coninc mine*n* heere, °noch
Hine wilde dat hi lijf en*de* eere
Verlore, mochtire an winne*n*
Een vet morzeel° van eere hinne*n*. °stuk
Wat sechdi van derre laghe°: °gemene streek
En dedi ghistre*n* in de*n* daghe
Eene die meeste overdaet
An Cuwaerde de*n* hase die hier staet,
Die noyt eenich dier ghedede?
Want hi he*m* binne*n* sconinx vrede
Ende binne*n* des coninx gheleede
Ghelovede te leerne sine*n* crede° °credo
En*de* soudene make*n* capelaen.
Doe dedine sitten gaen
Vaste tusschen sine beene.
Doe begonste*n* si over eene
Spellen en*de* lesen beede
Ende lude te singhene crede.
Mi gheviel dat ic te die*n* tijden
Ter selver stede soude lijden°. °gaan
Doe hoerdic haerre beeder sanc
En*de* maecte daer-waert mine*n* ganc
Met eere harde snelre vaerde,
Doe vandic daer meester Reynaerde
Die siere lessen hadde begheven,
Die hi te vore*n* up hadde gheheven,

1 Ysengrijn beschuldigt Reynaert, dat hij zijn vrouw heeft beledigd en z'n kinderen zó mishandeld, „Datter twee noint ne saghen Ende si worden staer-blent".

En*de* diende van sine*n* ouden spele*n*
En*de* hadde Coewaerde bi der kele*n*
En*de* soude hem thoeft af hebbe*n* ghenome*n*,
Waer ic hem n*iet* te hulpen come*n*
Bi avontuere*n* in dien stonde*n*.
Siet hier noch die verssche wonde*n*
En*de* die teekine, heere coninc,
Die Coew*aer*t van he*m* ontfinc.
Laetti dit bliven onghewroke*n*
Dat u verde° dus es te broken, °vrede
Ghine wreket als uwe ma*n*nen wijse*n*,
Men saelt uwe*n* kindre*n* mesprijsen
Hier-naer over wel menich iaer.'
'Bi Gode, Pancer, ghi secht waer,'
Sprac Ysengrijn daer hi stoet,
'Heere, waer Reynaert doot, h*et* w*aer* o*n*s goet,
Also behoude mi God mijn leve*n*!
Ne ware wert he*m* dit verghever*n*,
Hi sal noch hoene*n* binnen eere maent
Sulken die*s* niet ne bewaent.'
Doe spranc up Grimbert die das,
Die Reynaerts broed*er* sone was,
Met e*er*e v*er*bolghenlike tale.
'He*er*e Ysengrijn, me*n* weet dat wale
En*de* hets een out bijspel°: °spreekwoord
'Viants mont seit selde*n* wel.'
Verstaet, neemt miere tale*n* goem°: °in acht
Ic wilde, hi hinghe an eene*n* boem
Bi ziere kelen als een dief,
Die andre*n* heeft ghedae*n* meest grief° °leed
Heere Ysengrijn, wildi angae*n*
Soendinc° en*de* dat ontfae*n*, °plechtige
Daer toe willic helpe*n* gherne. [verzoening
Mijn oem e*n* saelt he*m* oec n*iet* werne*n*.
Entie meest andre*n* heeft mesdae*n*
Sal de*n* andre*n* in bate*n* staen
Van mine*n* oem en*de* van u.
Al comt hi niet claghe*n* nu,
Ware mijn oem wel te hove
En*de* stonde in sconinx love,
He*er*e Ysengrijn, als ghi doet,
En soude de*n* coninc n*iet* dincke*n* goet
En*de* ghine bleves hede*n* onbegrepe*n*
Dat ghi sijn vel so hebt ghenepe*n*
So dicwile met uwe*n* scerpe*n* tande*n*,
Dat hi niet ne conde gheande*n*.'° °wreken
Ysengrijn sprac: 'hebdi gheleert
An uwe*n* oem dus lieghe*n* apeert°?' °brutaal
'In hebbe d*aer*an niet ghelogh*en*:
Ghi hebt mine*n* oem bedroghe*n*
Harde dicke in menegh*er* wijsen.
Ghi mesleettene van de*n* pladijsen° °scholle-
Die hi u warp van der kerre*n*, [tjes
Doe ghi hem volghet va*n* verre*n*
En*de* ghi die beste pladijse up laset,
Daer ghi u ane hadt v*er*aset°. °overeten
Ghine gaeft he*m* no goet no quaet,
Sonder alleene eene*n* pladijse*n*-graet,
Die ghi hem te ieghe*n* brocht
Dor dat ghine n*iet* e*n* mocht.
Sint hoendine° van eene*n* bake °bedroog je
Die vet was en*de* van goeder smake, [hem
Dien ghi leit in uwe*n* muzeele°. °muil
Doe Reynaert eesschede zijn deele,
Andwoerdi hem in scerne:
'U deel willic u gheve*n* gherne,
Reynaert, scone iongheline:
Die wisse daer die bake° an hinc, °zij spek
Becnause, soe es so vet.'
Reynaerde was lettel te bet° °voordeel
Dat hi de*n* goede*n* bake ghewan
In sulker zorghe*n*, dattene ee*n* ma*n*
Vinc en*de* warpene in sine*n* zac.
Dese pine en*de* dit onghemac
Hevet hi leden dor Ysengrijne
En*de* hondert w*er*ven meer dan ic u rijme!
Nu maket heere Cuwaert die hase
Eene claghe van eere blase,
Of hi den credo niet wel en las,
Reynaert die zijn meester was,
Mochte hi sine*n* clerc niet blauwe*n*°? °slaan
Dat ware onrecht, en trauwe*n*!
Cortoys claghet om eene worst
Die hi verloes in eene vorst.
Die claghe ware bet v*er*hole*n*:
En*de* hoerdi datsoe was ghestole*n*?
Male quesite male perdite:
Over° recht wert me*n* qualike quite °met
Datmen hevet qualic ghewonne*n*.
Wie sal Reynaerde dat v*er*jonne*n*°, °mis-
Of hi ghestole*n* goet ghinc an? [duiden
Nieme*n* die recht v*er*sceede*n* can.
Reynaert es een gherecht man.
Sint dat die coninc sine*n* ban
Hevet gheboden en*de* sine*n* vrede,
So weetic wel dat hi ne dede
Dinc ne gheene, dan of hi ware
Hermite ofte clusenare.
Naest siere huut draecht hi ee*n* hare°. °ruw
Binne*n* desen naeste*n* jare [haren boetekleed
Sone at hi vleesch, no wilt no tam:
Dat seide die ghistren dane*n* qua*m*.
Malcroys hevet hi begheven,
Sine*n* casteel, en*de* hevet up heve*n*
Eene cluse daer hi leghet in.
Ander beiach no ander ghewin
So wanic wel dat hine hevet
Dan karitate dieme*n* he*m* ghevet.
Bleec es hi en*de* magher van pine*n*,
Hongher, dorst, scerpe karijnen° °vasten

Doghet hi voer sine zonden.
Recht te desen selven stonden,
Doe Grimbert stont in dese tale
Saghen si van berghe te dale
Canticler commen ghevaren,
Ende brochte up eene bare
Eene doode hinne, ende hiet Coppe,
Die Reynaert hadde bi den croppe
Hoeft ende hals af ghebeten.
Dit moeste nu de coninc weten.
Canteclere quam voer de bare gaende
Sine vederen zeere slaende.
In weder-zijden van der baren
Ghinc een hane wijde mare°. °beroemd
Die een hane hiet Cantaert,
Daer wijlen na gheheeten waert
Vrauwe Alenten goeden hane.
Die ander hiet, na minen wane,
Die goede hane Crayant,
Die scoenste hane diemen vant
Tusschen Portaengen ende Polane.
Elker-lijc van desen hanen
Drouch eene berrende stallicht° °waskaars
Dat lanc was ende richt.
Daer waren Coppen broeders twee,
Die riepen: 'o wy ende wee.'
Om haerre sustre Coppen doot
Dreven ci claghe ende jammer groot.
Pinte ende Sproete droughen die bare.
Hem was te moede zware
Van haerre suster die si hadden verloren.
Men mocht harde verre horen
Haerre tweer carminghe°. °gekerm
Dus sijn si commen int ghedinghe.
Canticler spranc in den rinc
Ende seide: 'heere coninc,
Dor God ende dor ghenade
Nu ontfaermet miere scaden
Die mi Reynaert heeft ghedaen
Ende mine kindren, die hier staen
Ende seere hebben haren onwille.
Ten in-gane van aprille,
Doe die winter was vergaen
Ende men sag die bloumen staen
Over al die velde groene,
Doe was ic fier ende coene
Van minen groten gheslachte.
Ic hadde jongher sonen achte
Ende jongher dochtren sevene
Dien wel lusten te levene,
Die mi Roede die vroede
Hadde brocht te enen broede.
Si waren alle vet ende staerc
Ende ghinghen in een scone paerc,
Dat wás beloken in eenen muere.
Hier-binnen stoet eene scuere
Daer vele honden toe hoorden.
Datsi menich dier fel scoorden
Dies waren mine kindre onvervaert.
Dit benijdde dus Reynaert
Dat siere waren so vaste binnen,
Dat hire ne gheen conste ghewinnen.
Want Reynaert, die felle ghebuere,
Hoe dicken ghinc hi om den muere,
Ende leide om ons sine laghen.
Alsene° dan die honde saghen, °als hem
Liepen si na met haerre cracht.
Eene waerf wart hi up de gracht
Bi avontueren daer belopen,
Dat ic hem sach een deel becoepen
Sine diefte ende sinen roef,
Dat hem die pelse seere stoef.
Nochtan quam hi bi baraten°, °list
Dattene God moete verwaten!
Doe waer-wi sijns langhe quijte.
Sint quam hi als een hermijte,
Reynaert, die mordadeghe dief,
Ende brochte mi seghele ende brief
Te lesene, heere coninc,
Daer u seghele ane hinc.
Doe ic die letteren began lesen,
Dochte mi daer an ghescreven wesen
Dat ghi haddet conincklike
Over alle uwen rike
Alle dieren gheboden rede
Ende oec allen voghelen mede.
Oec brochte hi mi ander niemare
Ende seide dat hi ware
Een begheven clusenare
Ende hi hadde ghedaen vele sware
Voer sine sonden meneghe pine.
Hi toechde mi palster° ende slavine° °pel-
Die hi brochte van der Elmare, [grimsstaf
Daer onder eene scerpe hare. [en -kleed
Doe sprac hi: 'heere Cantecleer,
Nu mooghdi wel vor-wert meer
Van mi sonder hoede leven.
Ic hebbe bi der stole° vergheven °priesterkleed
Al vleesch ende vleesch-smout.° °vet
Ic bem voert meer so out,
Ic moet miere zielen telen.° °verzorgen
Gode willic u bevelen.
Ic ga daer ic hebbe te doene.
Ic hebbe middach ende noene
Ende priemen[1] te segghene van den daghe.
Doe nam hi neven eere haghe

1 Zie de noot op blz. 36.

Sine*n* wech; te dien ghesceede
Ghinc hi lesen sine*n* crede.
Ic wart blide en*de* onvervaert
En*de* ghinc te mine*n* kindre*n* waert,
En*de* was so wel al sonder hoede
Dat ic al met mine*n* broede
Sonder zorghe ghinc bute*n* muere.
Daer gheviel mi quade avo*n*tuere,
Want Reynaert, die felle saghe,° °ellendeling
Was ghecrope*n* dor die haghe
En*de* hadde ons die porte onder*gaen*.
Doe wart miere kindre saen
Een ghepronden° uten ghetale, °Fr. prendre
Dat leide Reynaert in sine male.° °reiszak
Quade avonture mi doe nakede. [(maag)
Want sint dat hise smakede
In sinen ghiereghe*n* mont,
Ne conste ons wachtre no onse hont
No bewachten no bescaerme*n*.
Heere, dat laet u ontfaerme*n*.
Reynaert leide sine laghe
Beede bi nachte en*de* bi daghe
En*de* roefde emmer mine kindre.
So vele es tghetal nu mindre
Dant ghewone was te zine,
Dat die-xv. kindre mine
Sijn ghedeghen al tote viere*n*.
So zuver heefse die onghiere° °ongure
Reynaert in sine*n* mont *ver*slonde*n*.
Noch ghisteren w*ar*t he*m* mette*n* ho*n*de*n*
Ontjaghet Coppe die mare° °beroemde
Die hier leghet op dese bare.
Dit claghic u met groete*n* ze*ere*:
Ontfaermt u mijns, wel soete he*ere*!'
Die coninc sprak: '*Grimbeert* die dās,
U oem die clusenare was,
Hi hevet ghedaen so goede carine,° °vasten
Levic een jaer, het sal he*m* scine*n*!
Nu hoert hier, Canticleer,
Wat sal der talen meer?
U dochter leghet al hier *ver*sleghe*n*,
God moet haerre zielen pleghen,
Wine moghense *niet* langer houden
(God moeter af ghewouden)° °beschikken
En*de* sullen onse vygelye*n* zinghe*n*.
Daer na sulle*n* wise bringhe*n*
De*n* lichame, ter eerde*n* met eere*n*.
Dan sullen wi met dese*n* heere*n*
Ons beraden en*de* bespreke*n*
Hoe wi ons best ghewreke*n*
An Reynaerde van dese moort.'
Doe hi ghesprac dese woort,
Beval hi ionghe en*de* oude*n*
Datsi vygelyen zinghe*n* soude*n*.
Dat hi gheboet was sciere ghedae*n*.
Doe mochteme*n* hore*n* ane slaen
En*de* beghinne*n* harde ho
Dat placebo domino
En*de* die verse die d*aer* toe hore*n*.
Ic seit oec in ware*n* worde*n*,
Ne ware° oec tware ons te lanc, °maar
Wie daer der ziele*n* vers zanc
En*de* wie die zielen-lesse las.
Doe die vygelyen gheënt was,
Doe leideme*n* Coppe*n* in dat graf
Dat bi engiene° ghemaect was °vernuft
Onder die linde in ee*n* gras.
Van maerber-steene slecht° was °glad
Die saerc die d*aer* up lach.
Die lettere*n*, dieme*n* d*aer* an sach,
Deden an tgraf bekinne*n*
Wie daer lach begrave*n* binne*n*.
Dus sprake*n* die bouc stave
An den zaerc up de*n* grave:
'Hier leghet Coppe begrave*n*
Die so wale conste scrave*n*,° °krabben
Die Reynaert die vos *ver*beet
En*de* hare*n* gheslachte was te wreet'.
Nu leghet Coppe onder moude*n*.° °aarde
Die *coninc* sprac tsinen oude*n*
Datsi hem alle besprake*n*
Hoe si alre best ghewrake*n*
Dese groete overdade.° °misdaad
Doe ware*n* si alle te rade
Datsi daer de*n* coninc riede*n*
Dat hine dan soude ombiede*n*° °aanzeggen
Dat hi ten hove soude come*n*,
No dor scade*n* no dor vrome*n*° °voordeel
Ne lette, hine quame int ghedinghe,
Ende men Brune van die*n* dinghe
Die bodscap soude laden.
Dies was die coninc sciere berade*n*
Dat hi dus sprac te Bruu*n* de*n* beere:
'He*é*re Bruu*n*, dit segghic voer dit he*ere*
Dat ghi dese bodscap doet.
Oec biddic u dat ghi zijt vroet,
Dat ghi u wacht van baraet.° °list
Reynaert es fel en*de* quaet:
Hi sal u smeeke*n* en*de* lieghe*n*, °vleien
Mach hi, hi sal u bedrieghe*n*
Met valsche*n* woorde*n* en*de* met scone*n*,
Mach hi, bi Gode, hi sal u hone*n*°, °bedriegen
'Heere,' seit hi, 'laet u castyen,° °terecht-
So moete mi God vermalendyen, [wijzen
Of mi Reynaert so sal hone*n*,
Inne° saelt he*m* weder lone*n* °ik en
Dat hijs an de*n* dulste*n* zi.
Nu ne zorghet niet om mi.'
Nu neemt hi orlof en*de* hi sal nake*n*
Daer hi ze*ere* sal mesrake*n*.

Nu es Brune up die vaert
Ende hevet in ziere herte*n* *on*waert
En*de* het dochte hem over-daet
Dat yemen soude sijn so quaet
En*de* dat he*m* Reynaert hoene*n* soude.
Dor de*n* keer van eene*n* woude
Quam hi gheloepe*n* dor eene wostine°, °heide
Daer Reynaert hadde die pade sine
Ghesleghe*n* crom en*de* menichfoude,
Also als hi uten woude
Hadde gheloepen om sijn beiach.
Benede*n* der woestinen lach
Een berch hoech en*de* lanc,
Daer moeste Bruu*n* sine*n* ganc
Te middewaerde over make*n*,
Sal hi te Maup*er*tus gherake*n*.
Reynaert hadde so menich huus,
Maer die casteel Ma*u*p*er*tus
Dat was die beste van sine*n* borghe*n*.
Daer trac hi in, als hi in zorghe*n*
En*de* in noede was bevae*n*.
Nu es Brune die be*er*e ghegaen
Dat hi te Ma*u*p*er*tuus es come*n*,
Daer hi de porte hevet v*er*nome*n*
Daer Reynaert ute plach te gane.
Doe ghinc hi voer die barbecane° °voor-
Sitte*n* over sine*n* staert [muur
En*de* sprac: 'sidi in huus, Reynaert?
Ic bem Bruu*n*, des coninx bode.
Die hevet ghezwore*n* bi sine*n* gode:
Ne comdi niet te*n* ghedinghe
En*de* ic u niet voer mi bringhe,
Recht te nemene en*de* te ghevene
En*de* in vreden voert te levene,
Hi doet u breke*n* en*de* raden.° °radbraken
Reynaert, doet dat ic u rade
Ende gaet met mi te hove waert.'
Dit v*er*hoerde al nu Reynaert
Die voer sine poerte lach,
Daer hi vele te ligghene plach
Dor waremhede van der zonne*n*.
Bi der tale die Bruu*n* heeft begonne*n*,
Bekende*n* alte-hant Reynaert
En*de* tart bet te dale waert
In sine donckerste haghedochte.° °hol
Menichfout was zijn ghedochte
Hoe hi vonde sulke*n* raet
Daer hi Bruu*n*, de*n* felle*n* vraet,
Te scherne° mede mochte driven° °bedotten
Ende selve bi ziere eere*n* blive*n*.
Doe sprac Reynaert over lanc:
,Uwes goets raets hebbet danc,
He*ere* Bruu*n*, wel soete vrient.
Hi hevet u qualic ghedient
Die u beriet dese*n* ganc,
En*de* u desen berch lanc
Over te loepene dede bestae*n*.
Ic soude te hove sijn ghegae*n*,
Al haddet ghi mi niet gherade*n*.
Maer mi es de*n* buuc so ghelade*n*
En*de* in so uter-mate*n* wijse
Met eere vremder niewer spise:
Ic vruchte° in sal niet moghe*n* gae*n*. °vrees
Inne mach sitte*n* no ghestae*n*,
Ic bem so utermate*n* zat.'
'Reynaert, wat aetstu, wat?''
'He*er*e Brune, ic at crancke have.
Arm man dan-nes° ghee*n* grave: °dat en is
Dat mooghdi bi mi wel wete*n*.
Wi aerme liede, wi moeten ete*n*,
Hadden wijs raet,° dat wi node ate*n*. °de keus
Goeder versscher honich-rate*n*
Hebbic couver° harde groet, °overvloed
Die moetic ete*n* dor de*n* noet,
Als ic el niet mach ghewinne*n*.
Nochtan als icse hebbe binne*n*,
Hebbicker af pine en*de* onghemac.'
Dit hoerde Brune en*de* sprac:
'Helpe lieve vos Reynaert,
Hebdi honich dus onwaert?
Honich es een soete spijse
Die ic voer alle gherechte*n* prijse,
En*de* icse voer alle gherechten min*ne*.
Reynaert, helpt mi dat ics ghewin*ne*,
Edele Reynaert, soete neve,
Also langhe als ic sal leve*n*
Willic u daer om*me* minne*n*.
Reynaert, helpt mi dat ics ghewinne.'
'Ghewinne*n*, Bruu*n*? ghi hout u spot.'
'In doe, Reynaert, so waer ic zot,
Hildic spot met u, neen ic niet.'
Reynaert sprac: 'Bruu*n*, mochtijs yet?
Of ghi honich moghet eten,
Bi uwe*r* trauwe*n*, laet mi wete*n*:
Mochtijs yet, ic souts u saden.° °verzadigen
Ic saels u sovele berade*n*,
Ghine atet niet met u tiene*n*,
Waendic u hulde d*aer*-met v*er*diene*n*.'
'Met mi tienen? hoe mach dat wese*n*?
Reynaert, hout uwe*n* mont va*n* desen,
Ende sijts seker en*de* ghewes:
Haddic al thonich dat nu es
Tusschen hier en*de* Portegale
Ic aet al up teene*n* male.'
Reynaert sprac: 'Bruu*n*, wat sechdi?
Een dorp*er*, heet Lamfroit, woe*n*t hier bi,
Hevet honich so vele te waren,° °in waarheid
Ghine atet niet in .vij. jare*n*.
Dat soudic u gheve*n* in u ghewout,° °macht
He*er*e Brune, wildi mi wese*n* hout° °genegen

En*de* voer mi dinghe*n* te hove.'
Doe quam Brune e*n*de ghinc gheloven
En*de* sekerde Reynaerde dat:
Wildine honichs make*n* zat,
Des hi cume ombite*n*° sal) °eten
Hi wilde wesen over al
Ghestade vrient en*de* goet gheselle.
Hier om*me* louch Reynaert die felle
En*de* sprac: 'Bruu*n*, heelt mare,° °beroemde
Verghave God dat mi nu ware [held
Also bereet ee*n* goet gheval
Alse u dit honich wesen sal,
Al wildijs hebben .vij. ame*n*.'° °aam (maat)
Dese woort sijn he*m* bequame,
Bruu*n*, en*de* daden he*m* so sochte:
Hi louch dat hi ne*m*mee ne mochte.
Doe peinsde Reynaert d*aer* hi stoet:
'Bruu*n*, es mine avonture goet,
Ic wane u daer noch hede*n* late*n*
Daer ghi sult lachen te mate*n*.'
  Na dit peinse*n* ghinc Reynaert uut
En*de* sprac al over luut:
,Oem Bruu*n*, gheselle, willecome.
Het staet so, suldi hebbe*n* vrome,
Hier ne mach zijn ghee*n* langhe*r* stae*n*.
Volghet mi, ic sal voere*n* gae*n*.
Wi houden dese*n* kro*m*men pat.
Ghi sult noch hede*n* werde*n* zat.
Saelt na mine*n* wille gae*n*,
Ghi sult noch hede*n* hebbe*n* sonde*r* wae*n*
Also vele als ghi moghet ghedrage*n*.'
Reynaert meende van grote*n* slaghe*n*:
Dit was dat hi hem beriet.
Die keytijf° Bruu*n* ne wiste niet °rampzalige
Waer hem Reynaert die tale keerde,
Die hem honich stelen leerde,
Dat hi wel seere sal becoepe*n*.
Al sprekende qua*m* dus gheloepe*n*
Reynaert met sine*n* gheselle Brune
Tote Lamfroits bi den tune.° °omheining
  Wildi hore*n* van Lamfreyde?
Dat was, eist waer somen mi seide,
Een temmerman van goede*n* love,
Ende hadde bi sine*n* hove
Eene eecke brocht ute*n* woude
Di hi ontwee clieven soude,
En*de* hadde twee wegghe*n* d*aer* in ghesleghen
Also te*m*mermans noch pleghe*n*.
Die eecke was ontdaen° wel wijde. °ge-
Des was Reynaert harde blide. [opend
Te Brune*n* sprac hi en*de* louch:
'Siet hier u grote ghevouch,
Brune, en*de* nemet wel goem°: °let wel op
Hier in desen selve*n* boem
Es honichs utermate*n* vele.
Prouft of ghijs in uw kele
En*de* in uwe*n* buuc moghet bringhe*n*.
Nochtan suldi u selve*n* dwinghe*n*,
Al dincket u goet die honichrate*n*,
Etet te zede*n* en*de* te mate*n*,° °zedig en
Dat ghi u selven niet v*er*dervet: [matig
Ic ware onteert en*de* ontervet,
Wel soete oem, mesquame u yet.'
Brune sprac: 'Reynaert, ne sorghet n*iet*.
Waendi dat ic be*m* onvroet?
Mate es talle*n* spele goet.'
'Ghi secht waer,' sprac Reynaert,
'Waer om*me* be*m* ic oec v*er*vaert?
Gaet toe en*de* crupet daer in.'
Reynaert peinsde o*m* zijn ghewin,
Ende Brune liet he*m* so verdoren° °bedotten
Dat hi thoeft over die ore*n*
En*de* die twee voerdere voete i*n* stac.
En*de* Reynaert poghede dat hi brac
(Die daer te vore*n* ghinc so smeeke*n*)
Die wegghe*n* beede uuter eecke*n*:
Bruu*n* bleef ghevange*n* in de*n* boem.
Nu hevet de neve sine*n* oem
Met boesheden bracht in sulke*r* achte,°
Dat hi met liste no met crachte [°toestand
In ghee*re* wijs ne can ontgae*n*
En*de* bi de*n* hoefde staet ghevae*n*.
Wat raeddi Brune*n* te doene?
Dat hi was sterc en*de* coene
Sal he*m* niet ghehelpe*n* moghe*n*.
Hi sach wel, hi was bedroghe*n*.
Hi began briessche*n* en*de* dulen.° °brullen
Hi was ghegrepe*n* bi zier mule*n*
So vaste en*de* bi de*n* voete*n* vore*n*:
Al dat hi pijnde was v*er*lore*n*,
Hine waende ne*m*mermeer ontgae*n*.
Van verre*n* was Reynaert ghestae*n*
En*de* sach co*m*men Lamfreyde
Die up sine*n* hals brochte beide
Een scaerpe aex° en*de* eene baerde.° °bijl
Hier mooghdi hore*n* van Reynaerde
Hoe hi sine*n* oem ghink rampiniere*n*°: °be-
'Oem Brune, vaste gaet mangiere*n*! [spotten
Hier comt Lamfroyt en*de* sal u scincken:
Haddi ghete*n*, so souddi drincken.'
  Na der talen so ghinc Reynaert
Weder te sine*n* casteele waert
Sonder orlof, en*de* mettie*n*
Hevet Lamfroyt de*n* beere versie*n*,
Ende v*er*nam dat hi was ghevae*n*.
Doe ne was daer ghee*n* langher stae*n*:
Hi liep wech metter haest
Daer hi di hulpe wiste naest,
Daer dat naeste dorp stont,
En*de* dede he*m* allen cont,

Dat daer stont ghevae*n* een be*er*e.
Doe volchde hem ee*n* mekel° heere. °groot
Int dorp ne bleef man no wijf:
Den beere te nemene sijn lijf
Liept al dat loepe*n* mochte.
Sulc was die eene*n* bessem brochte,
Sulc eene*n* vleghel, sulc een rake,° °hark
Sulk qua*m* gheloepe*n* met eenen stake,
So si quamen van hare*n* w*er*ke.
Selve die pape van der kerke
Brochte eene*n* cruus-staf,
Die hem de coster noede gaf.
Die koster drouch eene vane
Mede te stekene en*de* te slane.
Des pape*n* wijf, vrauwe Julocke,
Quam gheloepe*n* met hare*n* rocke,° °spin-
Daer soe o*m*me hadde ghesponne*n*. [rokken
Voer he*m* allen quam gheronne*n*
Lamfroyt met eere scerper aex.
Al hadde Brune lettel ghemaex,
Hi ontsach meer ongheval
Ende sette al jeghen al.
Doe hi dat gheruchte hoorde,
Hi spranc up, so dat hem scorde° °scheurde
Van sinen aensichte al die huut.
Al brochte Brune dat hoeft uut
Met aerbeide en*de* met pine*n*,
Nochtan liet hi daer van de*n* zine*n*
Ee*n*e oere en*de* beede sine lier.° °wangen
Nye maecte God so leelic dier.
Hoe mochte hi zeerre° sijn mesrocht? °erger
Al haddi thoeft ute brocht,
Eer hi die voete conde ghewinne*n*,
Blever alle die claeuwe*n* binne*n*
En*de* sine twee hanscoen beede.
Dus gherochte hi uut met leede.
Hoe mochte hi zijn onteert meer?
Die voete ware*n* hem so seer,
Dat hi tloepe*n* niet conste ghedoghe*n*.
Dat bloet liep hem over die oghe*n*,
Dat hi niet wel conste ghesien.
Hine dorste blive*n* no vlien.
Hi sach suut onder die zonne
Lamfroyt co*m*me*n* gheronne*n*,
Daer na die priester, die he*er*e,
Hi quam gheloepe*n* vele zeere,
Daer na die coster metter vane,
Daer na alle die prochiane,
Die oude liede*n* mette*n* jonghe*n*.
Daer na qua*m* up hare*n* stap ghespro*n*ghe*n*
Sulke quene,° die van oude*n* °oud wijf
Cume eene*n* tant hadde behoude*n*.
Wie so wille wachte he*m* dies:
Die scade hevet of verlies
En*de* groet ongheval,
Over hem so willet al.
Dit sceen arem man Brune*n* wel;
Sulc dreechdem nu an sijn vel,
Die des gheswaghe*n* hadde stille,
Hadde Bruu*n* ghestaen tsine*n* wille.
Dit was beneve*n* eere riviere
Dat Brune, onsalichtst alre diere,
Van meneghe*n* dorper was beringhet.
Doe was daer lettel ghedinghet.° °gepraat
Hem naecte groet onghemac.
Die een slouch, die ander stac,
Die een slouch, die ander warp.
Lamfroyt was hem alte scaerp.
Een, hiet Lottram Lanc-voet,
Hi drouch eene*n* v*er*hoernden cloet,° °polsstok
En*de* stacken e*m*mer na dat oghe.
Vrauwe Vulmaerte scerpe loghe
Ghinckene koke*n* met eene*n* stave.
Abelquac en*de* mijn vrauwe Bave
Laghen beede onder die voete
Ende strede*n* beede o*m* eene cloete.
Ludmoer metter langher nese
Drouch eene*n* loedwapper an ee*n* pese
En*de* ghinck*er* met al o*m*me zwinghe*n*.
Ludolf metten cro*m*men vinghere*n*
Dede hem allen te vore*n*.
Want hi was best ghebore*n*,
Sonder Lamfroyt alleene:
Hughelijn mette*n* cro*m*men beene
Was zijn vader, dat weet me*n* wale,
En*de* was ghebore*n* van Abstale,
En*de* was sone vrauwe Ogerne*n*,
Eene hout-makigghe° van lanterne*n*, °iemand
Ander wijf en*de* ander man, [die oude lan-
Meer dan ic ghenome*n* can. [tarens opknapt
Daden Brunen groet onghemac,
So dat hem zijn bloet uut lac.
Brune ontfinc al sulc payment,
Als hem elc gaf daer omtrent.
Die pape liet den cruus-staf
Ghedichte slaen slach in slach
En*de* die coster metter vane
Ghinc hem vastelike ane.
Lamfroyt quam ter selver wijle*n*
Met eere scerper bijle*n*
En*de* slouchene tussche*n* hals en*de* hoeft;
Dat Brune wart ze*er*e verdoeft,
Dat hi verspranc van de*n* slaghe
Tussche*n* der riviere enter haghe
In eene*n* trop van oude*n* wive*n*
En*de* warper een ghetal van vive*n*
In die riviere die daer liep,
Die wel wijt was en*de* diep.
Des papen wijf wasser eene,
Des was spape*n* bliscap cleene.

Doe hi zijn wijf sach in die vliet,
Doene luste hem langher niet
Bruun te stekene no te slane.
Hi riep: 'siet, edele prochiane,
Ghindre vlot vrauwe Julocke
Beede met spillen ende met rocke.
Nu toe, die haer helpen mach!
Ic gheve hem jaer ende dach
Vul pardoen ende aflaet
Van alre sondeliker daet.'
Beede man ende wijf
Lieten den aermen keytijf
Brune ligghen over doot
Ende ghinghen daer die pape gheboot
Beede met stringhen ende met haken.
Die wijle datsi die vrauwe uut traken,
So quam Brune in die riviere
Ende ontswam hem allen sciere.
Die dorperen waren alle gram:
Si saghen dat hem Brune ontswam,
Datsi hem niet mochten volghen. °den
Up touver° stonden si verbolghen [oever
Ende ghinghen na hem rampinieren.°
Bruun die lach in die ryviere [°schelden
Daer hi vant den meesten stroem.
Al dryvende bat hi dat God den boem
Moeste verdoemen ende verwaaten°, °ver-
Daer hi zijn oere in hadde ghelaten [vloeken
Ende beede sine lier°. °wangen
Voert vloucte hi dat felle dier,
Den boesen vos Reynaerde,
Diene° met sinen brunen baerde °die hem
So diepe in die eecke dede crupen,
Daer na Lamfroyt van der stupen,
Daer hi hem so leede dede.
In aldustanen ghebede
Lach Brune also langhe wijle,
Dat hi wel een halve mile
Van der stede was ghedreven
Daer die dorpers waren bleven.
Hi was verpijnet ende moede
Ende onder-commen van den bloede,
So dat hi hadde crancke vaert.
Doe zwam hi te lande waert
Ende croep ligghen in dat oever.
Ghine saghet noint droever
Gheen dier no gheenen man.
Hi lach jammerlic ende stan° °steunde
Ende slouch met beede sinen lancken.
Des mochte hi al Reynaerde dancken.
Nu hoert wat Reynaert heeft ghedaen.
Hi hadde een vet hoen ghevaen
Bi Lamfroyts an der heyden,
Eer hi danen was versceiden.
Hi hadt op eenen berch ghedreghen
Verre uut allen weghen,
Daer het eenlic was ghenouch,
Dat was wel zijn ghevouch,
Dor dat daer was niemens ganc
Ende hi dor niemens bedwanc
Sine proye dorste° rumen. °behoefde
Doe hi dat hoen toten plumen
Hadde gheleit in sine male°, °reiszak (maag)
Doe ghinc hi neder te dale
Eenen verholenliken pat.
Hi was utermaten zat.
Dat weder was scone ende heet.
Hi hadde gheloepen dat hem dat zweet
Neder liep neven die liere.
Daer omme liep hi ter riviere,
Dor dat hi hem vercoelen soude.
In bliscap harde menichfoude
Was sijn herte doe bevaen.
Hi hopede wel al sonder waen
Dat Lamfroyt hadde den beere versleghen
Ende hine thuus-waert hadde ghedreghen.
Doe sprac hi: 'hets mi wel ghevaren.
Die mi te hove meest soude daren°, °deren
Die hebbic doot in desen daghe.
Nochtan° wanic sonder claghe °voortaan
Ende sonder wanconst bliven.
Ic mach te rechte bliscap driven.'
Doe Reynaert was in dese tale,
Sach hi neder-waert te dale
Ende vernam Bruun daer hi lach.
Enten eersten als hine sach,
Hadde hijs rauwe ende toren
(Daer die bliscap was te voren,
Daer lach nu toren ende nijt)
Ende sprak: 'vermalendijt,
Lamfroyt, moet dijn herte sijn
Du best dulre dan een zwijn,
Lamfroyt, ergher puten° sone! °slechte vrouw
Lettel eeren bestu ghewone.
Hoe es die dese beere ontgaen,
Die di te voren was ghevaen?
Hoe menich morseel leghet daer-an,
Dat gherne etet menich man.
Owy, Lamfroyt, verscroven druut°, °ellendige
Hoe rikelike eene beere-huut [deugniet
Heefstu heden verloren,
Die di ghewonnen was te voren!'
Dit scelden hevet Reynaert ghelaten
Ende ghinc neder bi der straten
Dor te siene hoet Bruun stoet.
Doe hine sach liggen al een bloet
Ende ziec ende onghesont,
Den aermen beere, te dier stont
(Dat sach Reynaert harde gherne)
Doe bescalt hine te sinen scherne°: °spot

'Siere priester, dieu vo saut!
Kendi Reynaert, de*n* rybaut?
Wildine scauwe*n*, so siettene hier,
De*n* roden scalc, de*n* fellen ghier!
Seght mi, priester, soete vrient,
Bi den he*er*e die*n* ghi dient,
In wat ordinen wildi u doe*n*,
Dat ghi draghet roede*n* capproe*n*?
So weder sidi abd so pryore?
Hi ghinc u harde na de*n* ore
Die u dese crune hevet bescore*n*,
Ghi hebt uwe*n* top *ver*lore*n*,
Ghi hebt u hanscoe*n* af ghedae*n*.
Ic wane, ghi wilt zinghe*n* gae*n*
Van uwe*n* complete[1] dat ghetijde.'
Dit hoerde Brune en*de* wa*r*t omblijde,
Want hine const doe niet ghewreke*n*.
Hem so dochte sijn herte breke*n*,
En*de* slouch weder in die riviere.
Hine wilde va*n* den fellen diere
Nemmeer hore*n* die tale.
Hi liet he*m* neder daer te dale
Mette*n* strome dryve*n* te hant
En*de* ghinc liggen up dat zant.
  Hoe sal nu Brune te hove comen?
Al mocht hem al de weerelt vrome*n*,° °helpen
Hine ghinghe niet over sine voete.
Hi was ghenoopt so onsoete
In die eecke, daer hi te vore*n*
Van tween voete*n* hadde *ver*lore*n*
Alle die claeuwe*n* en*de* dat vel,
Hine conste niet ghepeinsen wel
Hoe hi best te*n* coninc gaet.
Nu hoert hoe hi die vaert bestaet.
Hi zat over sine hame*n*° °hammen, schenkels
En*de* began met groter scame*n*
Rutsen° over sine*n* staert, °voortschuiven
En*de* als hi dus moede wae*r*t
So wentelde hi dan eene wile.

Dus dreef hi meer dan eene mile,
Eer hi tes coninx hove quam.
Doeme*n* Brune vernam
In derre° wijs van verre*n* come*n*, °op deze
Wart ghetwifelt van he*m* zome*n*° °sommigen
Wat daer quam ghewentelt zoe.
Dien co*ninc* wart de herte onvroe,
Die Brune bekende te hant,
En*de* seide: 'dit es mijn seriant
Brune, he*m* es dat hoeft so roet:
Hi es ghewont toter doot.
Ay God, wie heeftene° so mesmaect? °heeft hem
Binnen desen so was Brune ghenaect,
Dat hi de*n* coninc claghe*n* mochte.
Hi stan° en*de* versuchte o*n*zochte °steunde
En*de* sprac: 'coninc edel heere,
Wreket mi dor u selves eere
Over Reynaerde, dat felle dier,
Die mi mine scone lier
Met ziere list verliesen dede
Ende daer toe mine oere mede,
En*de* hevet mi ghemaect als ghi siet.'
Die coninc sprac: 'of° ic dit niet °als
Ne wreke, so moetic zijn *ver*doomt!'
En*de* hier na so hevet hi ghenoomt
Alle die hoechste bi name*n*,
En*de* ontboet datsi quame*n*
Alle gader an sine*n* raet.
Doe riede*n* si hoe dese daet
Best werde gherecht tes conincs *eer*e.
Doe rieden die meeste heere*n*
Dat me*n*ne twee *wer*ve*n* daghe*n* soude,
Reynaerde, of die co*ninc* woude,
Ende hore*n* tale en*de* weder-tale.
Qec seide*n* si, si wilde*n* wale
Dat Tybeert die cater van dese*n*
Tote Reynaerde bode soude wese*n*:
Al ware hi cranc,° hi ware vroet. °zwak
Dese raet dinct den coninc goet.

POEZIE DER GEMEENTEN

JACOB VAN MAERLANT († CA. 1300)

VAN JACOB ENDE VAN MARTINE

„Wapene,° Martijn! hoe salt gaen? °Wee
Sal die werelt iet lange staen
In dus cranken love,
So moet vrouwe ver° Ere saen, °vrouw
Sonder twifel ende waen,
Rumen heren hove.
Ic sie den valscen wel ontfaen,
Die de heren connen dwaen° °vleien

1 De kerkelijke dag was verdeeld in zeven getijden (bidstonden) nl. de *mettene* (geluid om 3 uur), de *prime* (6 u.), *tercie* (9 u.), *sexte* (12 u.), *noene* (3 u.), *vesper* (6 u.), en werd besloten met de *complete* (plm. 7 u.). R. wil dus zeggen dat het met Brune gedaan is.

Ende plucken van den stove;° °pluim-
Ende ic sie den rechten slaen, [strijken
Beede bespotten ende vaen,
Alse die mese in die clove,° °knip
Recht offene God verscrove.° °verstoten

Hoe lange sal gedogen dit
God, die alle dinc besit
In sire heerscapie,
Dat die goede vleet° ende bit, °smeekt
Ende hem en doech° no dat, no dit, °baat
Dat hi iet gedie?° °gedije
Recht man delvet onderspit;
Hine hevet te pointe niet gehit° °gemikt
In negeer baelgye.° °baljuwschap
Al varet in den helscen pit° °put
Eist blau, grau, swart of wit,[1]
Hets getrouwe als die zye.° °zeef
Mi es leet dat ic waer lye.° °zeggen, belijden

Laet ons, Martijn, over een
Hier af spreken onder ons tween
In dit dyaloge,
Wanen° dat eerst quam die ween, °van
Dat die wilen so onwaert sceen [waar
Nu sit also hoge.
Ic sal vragen ende vleen;
Berecht mi ja of neen
Van dat ic di betoge.
Ledichede es vrome negeen,
Aerbeit vint vier in den steen,
Daerbi ontsteect dat droge.
Nu sprec ende ic gedoge."

„Spreken, Jacob, lieve compaen!
Waer soudic dat hebben verstaen,
Dat ik daer toe dochte?° °deugde
Te verclaerne dinen waen,
Die in twivele ware bevaen,
Dats dat ic niene vermochte.
Doch en willix niet afstaen,
Ende wille dine bede ontfaen,
Die dit ane mi besochte.
God sende mi den hemelscen traen,° °vocht
Ende moet mine zinne dwaen,° °wassen
Want Hi mi diere cochte,
Ende ict gerne vulbrochte."

„Martijn, doe die werelt began
Man te verheffene boven man,
Doe sciet mijn vrouwe ver Ere
Den dorper ende wijsdem den dan,° °bos
Ende daer trouwe ende doget° was an, °deugd
Dien hiet soe sijn here.
Nu maken die heren een gespan,
Ende geven der Eren enen ban,
Ende willen niet dat soe kere.
Sech mi, wanen tfenijn ran,
Toech° mi redene daer van, °toon
Want ic gerne lere,
Wiens scout° dattet were." °schuld

„Jacop, mi dinct overwaer
Sint dat edelheit hadde vaer° °vrees
Te pijnne om die ere,
Ende soe trac den scalken° naer °bedriegers
Die raden nu hier, nu daer,
Ende niet scelden° den here, °berispen
So es edelheit worden so swaer,
Dat soe te clemmene heeft ommaer,° °ver-
Ende daelt in lanc so mere. [acht
Dits nu al der werelt claer
Ende ogesien ende openbaer;
Dus es verbannen ere
Ende wederstaen ten kere.

Nu merc bi der sonnen lecht,
Dat al der werelt ogen berecht
Bi sire edelre naturen:
Alse dat swerc daer jegen vecht
Entie nevel met sire drecht°. °gedraai
Sone can soe tier° uren °te dier
Niet getogen haer scoenheit echt;
Aldus verdonkert die scalke knecht
Edele creaturen,
Alse hi hem daer ane hecht
Ende hare edelheit verplecht°, °verstrikt
Dat soe laet geduren
Bi hare den scalken suren.

Sint scalke droegen overeen,
Dat neen was ja, ende ja was neen,
Ende hem dat wijsheit dochte, [°grim-
Ende edelheit daer omme green°, lachte
Wat daer wasdom° ute sceen °profijt
Wanen dat comen mochte,
So es edel herte worden steen;
Want haer ontfaermet dinc engeen
Dan daer men gelt ute cnochte°. °knoopte, [maakte
God geve hem den langen ween,
Die te cnauwene gaf dit been
Den edelen gedochte,
Want hire moert° an wrochte. °misdaad

Wat sal segel ende was,
Ende brieven, die gewagen das

1 Met deze kleuren worden de standen gemeend: adel, burgerij en geestelijkheid.

Van dat lantsheren geven?
Hets al niet, hets een gedwas°: °zottepraat
Alse lief hat° mi een wilt Sas °had het
Oft een Vriese bescreven.
Trouwe es broescer dan een glas;
Die hier te voren so sterc was,
Soe es tebroken bleven.
Ic wane noyt dies lantshere genas,
Die scalke te sinen rade las,
Hine moeste int ende sneven,
Ende sulc° es slands verdreven." °menigeen
. . . .
. . . .

„Jacop, du hebs mi oyt° gevraecht °altijd
Ende ic andwort ende verdraecht,
Nu willic, Martijn, vragen.
Waenstu dat mi wel behaecht,
Dattu mi dus heves gejaecht?
Neent! wistics wien clagen."
„Martijn, vrient, wat holpt geclaecht?
Vraech dattu wils, ende ic gewaecht:
Ic wilt al verdragen.
God helpe mi, want hi vermaecht,
Dat mijn sin so werde gevaecht,
Dats di moete behagen:
Ic wille dandworde wagen."

„Lieve Jacop, so berecht mi,
Of° dat volc al comen si °indien
Van den eersten Adame,
Twi° es deen edel, dander vri, °waarom
Die derde eygijn man daer bi,
Wanen quam dese name?
Twi segemen ten dorpre: „Fi!
Ganc wech, God onnere di!
Du best der werelt scame!"
Die edele hevet al tgecri°": °toejuiching
Men seget: „Willecome gi!"
Dits dies ic mi vergrame°, °boos maak
Wantet dinct mi ontame."

„Martijn, den menigen es bedect
Die dinc daer dijn sin up mect°, °mikt
Ende du vrages wel verre.
Want hevet een persemier° geblect°° °woe-
Enden lieden thare ontpect, [keraar °°gevild
So wille hi, sonder merre°, °zonder dralen
Onder die edele sijn getrect;
Al ware hi dusentvout bevlect,
Tgelt claerten van den terre°. °teer, smet
Dits die dinc die liede wect,
Ende menich sin te winne trect,
Ende maecter Gode om erre° °toornig
Entie siele in werre°. °in verwarring

Nu waent sulc, dat tfolc eygijn
Comen es van den quaden Caijn,
Die vermorde Abelle,
Ende dien God verdoemt hiet sijn.
Dit en es niet waer, Martijn,
Bi redenen die ic telle;
Want al dat geslachte sijn,
Bescrijft ons die bibele fijn,
Verdranc dilovie° felle. °zondvloed
Maer tvalsc dorpelijc venijn
Dat Cayn droech, dats noch aenscijn
An menegen, die ic spelle
Van herten sijn geselle.

Sulc waent dat van den quaden Cam,
Dien Noë sijn vader was gram,
Want hine niet en decte,
Eygendoem° van hem quam, °slavernij
Want hem svaders vloec mesquam:
Hi doelde° diere up mecte. °doolde
Al vintmen dattie goede ram
Dicke wint dongave° lam: °het mismaakte
Dits der rudarise° secte °domoren
Van den edelen Abraham
Quam eygijn volc, alsict vernam
Die oyt° ter eren trecte °altijd
Ende hem nie bevlecte.

Martijn, die Duutse loy° vertelt, °Saksen-
Dat van onrechter gewelt spiegel
Eygendoem es comen.
Alse een prince wan wijch° upt velt, °strijd
Tfolc, datmen te live helt,
Dat hiet hi verdomen
Ende vercopen omme gelt:
Dits tfolc datmen noch eygijn scelt
Ende men scalc hoert nomen.
Nature gaet haren rechten telt°, °gang
Maer avonture wast ende swelt
Menegen te vromen, [°sommigen
Ende tonneren hem somen°. tot oneer

Mine roect° wiene droech of wan; °bekom-
Daer trouwe ende doget es an, [mert
Ende reine es van seden,
Uut wat lande dat hi ran,
Dats dien ic der namen an° °gun
Van rechter edelheden.
Al vercocht men selken man,
Hens° niemen diene geroven kan °het en is
Siere dogedachticheden.
Mi dinke dat edelheit began
Uter reinre herten dan°, °het binnenste
Met dogeden besneden,
Ende begint noch heden.

Martijn, oftu clemmen° wout °stijgen
Ter edelheit, drie pointe hout,
Die ic di sal leren:
Wes *nerachtich*, minne niet dat gout,
Wes *erachtich* menichfout:
Dese hout niet voer sceren.
Wes *warachtich* ende stout:
Dese drie poente vaste hout,
So bestu vol eren.
Hennes° niemen, jonc no out, °het en is
Dien du scale dan dinken sout,
Sonder die weldaet deren,
Ende doget tondogeden keren."

„Waerheit, Jacop, ic hebbe verstaen
Uut dinen monde redene gaen
Vul rechter waerheden.
Al spreect in sinen boeke Alaen[1]
Dat edelheit quam sonder waen
Van ouder rijcheden,
Die edelheit machmen afdwaen°: °afwassen
Wertmen aerm, so eest gedaen,
Men valt in doude steden.
Maer reine edelheit es een traen°, °kostbaar [vocht
Die dorper herte nie conste ontfaen:
Die gevet, dor smenscen beden,
God in sire miltheden.

Jacob, ic hore an dine woert,
Dat alle menscelike geboert
Van Adame begonde:
Hoe es die maechsap so testoert,
Dat deen den andren vermoert?
Dits jammer ende sonde.
Nijt es weder ende voert
Meester int lant ende in die poert;
Tfolc es worden honde.
Te vragene ben ic becoert;
Sech mi, alse diet gerne hoert
Ende diet gerne ondervonde,
Van beginne te gronde."

„Martijn, hovaerde ende nijt
Entie alre eerste strijt
Begonste in hemelrike,
Alse Lucifer, te sire ontijt,
In den hemelscen delijt° °vreugde
Wilde sijn Gods gelike.
Daer viel hi in den helscen bijt,
Daer hi nemmermeer en slijt,
Maer blivet ewelike.
Nu sent hi dor die werelt wijt
Sijn venijn ende sinen vlijt,° °naijver
Ende wille dattet blike,
Alst doet jamerlike.

Twee worde in die werelt sijn,
Dats allene MIJN ende DIJN,
Mochtmen die verdriven,
Pays ende vrede bleve fijn,
Het ware al vri, niemen eygijn,
Manne metten wiven.
Het waer gemene° tarwe ende wijn; °gemeenschappelijk
Over see noch upten Rijn
Soudemen niemen ontliven.
Nu benemet dat venijn
Van giericheden dit, Martijn,
Ende doet al achterbliven,
Ende ander loy° bescriven. °wet, recht

God, diet al bi redene doet,
Gaf dit wandel aertsce goet
Der menscheit gemene,
Dattere mede ware gevoet,
Ende gecleet ende gescoet° °geschoeid
Ende leven soude rene.
Nu es giericheit so verwoet,
Dat elk settet sinen moet
Om al te hebbene allene.
Hieromme stortmen menscen bloet,
Hieromme stichtmen metter spoet
Borge ende hoge stene,° °kastelen
Menegen te wene."

„Jacop, ic hebbe wel verstaen,
Dat al waer es, sonder waen,
Dattu hier heves ontbonden.
Goets es genoech, lietment gaen
Int gemene, ende hem ontfaen
Die arem worden vonden.
Dus viele alle orloge saen,
Dus mochtmen die siele dwaen
Ende claren van den sonden.
Miltheit heeft hare macht gedaen,
Vrecheit leert die werelt vlaen:° °villen
Dit proeven° ende orconden °bewijzen
Die minres van den ponden.° °minnaars van het geld

VAN DEN LANDE VAN OVERSEE

Kersten man, wats di gesciet?
Slaepstu? hoe, ne dienstu niet
Jhesum Christum dinen here?
Peins, dogede° hi dor di verdriet, °leed

1 Alanus van Rijssel, een beroemd middeleeuws geleerde.

Doe hi hem vangen ende crucen liet,
Int hert steken metten spere?
Tlant, daer hi sijn bloet in sciet,
Gaet al te quiste, alsmen siet:
Lacy, daer en is gene were!
Daer houdt dat Sarracijnse diet° °volk
Die Kerke onder sinen spiet
Ende doet haer groet onnere,
Ende di en dunkets min no mere!

Die Kerke is van haren lene
Ontervet: dijn herte is van stene,
Kerstijn, en° gaet het di na.°° tenzij
Si is dijn moeder, die ic mene, [°°ter harte
Die di suver maect ende rene,
Alsmen di in die vonte dwa.° °wast
Satanas kinder algemene
Hebben die momborie° allene °voogdij
Beset op dat di toebesta.
Nu roept die Kerke met groten wene:
„Jhesus Kerst van Nazarene,
Men rovet dat erve dat di toega:
Pugna pro patria° !" °strijd voor het [vaderland

Om scat so gaepstu wide;
Elc is op anderen vol van nide,
Ende dinen God heefstu vergeten.
Die doer° die ontdede sine side, °voor
Roept help op di te desen tide,
Ende claget: des wiltu niet weten! [°op zijn
Hoe mogestuut laten dus ter lide,° [beloop
Dat dat volc vermaledide [laten
So verre gepaelt heeft ende ghemeten?
God proevet di in desen stride:
Hi doget, dat men° te halse ride °men hem
Voer di, ende du bist vast geseten,
Sugende an der weelde reten!° °(honing)raat

In weelden sitstu hier versmoert,
So dat met° di is ongehoert °door
Gods lachter ende sine scande.
Dune peins niet om die moert,
Die tot Akers in die poert
Wrochten die Gods viande.
Daer is Gods dienste gescoert,
Cloestre ende huse sijn testoert,
Tvolc verbeten van wreden tanden.
Kersten man, twi en trecstu voert?
Waerom sitstu hier verdoert?
Du sout hemelrike panden
Op Gode, wiltu dien lachter anden!° [°wreken

Jhesus Christus van Nazarene
Gaf van Akers der porten ene
Name, die was vermaledijt.
Daer voersprac hi van den wene
Die opt kerstine volc gemene
Gevallen is in corter tijt.
Te diere porten, alse ic mene,
Waren ierst uutgetrect die stene,
Ende een inganc gemaect so wijt,
Dat die Sarracine onrene
Alle ingoten, groet ende clene;
Ende daer becochten si den strijt,
Die op Gode hadden gelijt.° °vertrouwd

Men ginc daer houwen ende slaen;
Die kerstine worden seer ondaen:
Hem mochte geen weren gewepen.° °be-
Si moesten alle die doet ontfaen. [schermen
(Daer jegen mochte niet ontstaen)
Die niet ontsprongen in scepen.
Men sach daer laten menegen traen:
Kerstijnheit wart, sonder waen,
So jamerlijc int vel genepen.
Men mach jammer hier in verstaen:
Die predicare dede men vaen,
Ende alsijt crucifix gegrepen,
Si dadent achter straten slepen.

Joncfrouwen van religioene,
Suver ende van heiligen doene,
Onsuverden die Sarracine.
Wiemen hoerde die was soe coene,
Die Jhesus noemde Marien soene,
Men dede hem torment ende pine.
Men briet sulken gelijc den hoene,
Sulc wart onthalst bi den caproene,
Sulk gescout° gelijc den swine. °schroeien
Gi Heren, gi Princen, gi Baroene,
Hoe coemt, dat hem elc niet vermoene,
Met live, met goede gereet te sine,
Te suveren tlant van dien venine?

Kerke van Rome, trec dijn swaert,
Dat di van Gode gelaten waert:
Kerstijnheit hevet te doene heden!
Besie oft vlegge hevet of scaert
Ant einde of daer middenwaert;
Ende oftuut overwaer vinds versneden,
So spoet di danne° metter vaert, °heen
Ende doe al ongespaert
Een van betren snede smeden.
Qualike is het geachterwaert;° °bewaard
Diere cardinale aert
Die is van alsulken seden,
Hi strect na scat met allen leden.

Alse thoeft gulselijke ontfaet
Den wijn, die sine kele doergaet,
Het ontkeert alle die lede.
Die mont hi roept: hi slaet, hi vaet,
Hi verset dat wale° staet, °goed
Bene faelieren ende voete mede.
Die Kerke van Romen is dusdaen vraet.
Si is dronken ende al sonder raet,
Die hoeft is van Kerstijnhede.
Sine heeft geen lit dat haer bestaet,
Keiser, Coninc noch Prelaet,
Het en is° mids°° der gierichede °of °°door
Ontkeert van goeden seden.

Hoert, gi Heren, gi Baroene,
Wes die Kerke u vermoene:° °vermane
Si seit: si hevet tiende gegeven,
Daer si noyt af te haren doene [°fr. bouton
Profijt gecreech van enen boetoene°,
Dat sijt weet of heeft beseven°. °beseft
Wat dadi in Tunes, in Arrogoene?
Jegen wien waerdi daer coene?
Wat eren hebdi daer beweven?
Waert dat u die duvel niet en spoene°, °ver-
Gi naemt met u te uwen verdoene [leidde
Van uwen rechten goede beneven,
Ende hulpt der Kerken, daer si moet beven.

Wat scatte hiesch° Jhesus di, °eiste
Doe hi liet met naglen drie
Aent cruce nagelen sine lede?
Hen° dogede man die anxte nie °het en
Die hi dogede, gelovets mi,
Om di te brengene ter hoechede.
Wie is hi nu, wie is hi, wie,
Die hem volget na, daer hi
Ginc om onse salichede?
Mi dunct dat elc ommesie,
Wat hi begrijpt, offer af plie° °pleegt
Gemac te comen ende weeldichede:
Ist niet, hi blivet mat op die stede.

Alse vallen prelatiën
In kerken ende in canosiën
Daerwaert spoedet metter vaert.
Deen gaet smeken°, dander vriën; °vleien
Daer siet men der symoniën
Sere togen° haren aert °tonen
Wie sijn si, die daer tvette afsyën°? °af-
Die therte hebben met reinardiën [scheppen
Van binnen bewist° ende wel bewaert. °bekleed
Men hevet wat doen van clergiën:
Met loesheiden, met scalkerniën
Machmen comen in Gods wijngaert:
Dies blivet fruut al onbewaert!

Daer men Gods leden mede soude voeden
Ende queken in haere aermoeden,
Dat hebben al geblaet° die giere. °plukken
In° sal niet scamen doen die goeden, °ik en
Maer hem mochte therte bloeden,
Die houden die amyen° fiere! °maitressen
Ay mi! of si te hope stoeden,
Endese alle die duvele loeden,
Ic waenre niet ontgingen viere,
Sine souden alle ter helscer gloeden
Wel neder onder der duvele roeden:
Ic sie den hoep so putertiere°, °liederlijk
Ende die doghet in hem so diere!

Scalcheit° heeft die provende°° groet °bedrog
Diviniteit gaet om haer broet: [°°inkomsten
Dit sietmen nu alle dage.
Kerke, clach! du heves noet,
Dune vinds in desen wederstoet
Niewer genen vrient noch mage.
Elc ondoet wel sinen scoet
Jegen dijn rente, maer si sijn bloet° °bang
Te wederstaen die slage.
Al storte Jhesus sijn bloet roet
Noch ene werf, daer hijt wilen goet,
Die doget is overal so trage,
Men vonde cume die daerwaert sage.

Coningen, Graven ende Hertogen,
Die op andren orlogen
Ende om een clene dinc verraden,
Peinst wat Jhesus wilde dogen
Om u te brengen ten hogen
Rike, daer altoes is genaden.
Sijn huus, sijn lant staet doervlogen
Ende verwoest, alsmen mach togen,
Ende u en dunct niet siere scaden?
Gi hebt hem sijn bloet ontsogen,
Twi ontkeerdi hem u ogen?
Gi hebt enen andren last geladen,
Ende laet uwen God versmaden!

Nu weert tijd, datmen soude
Den scilt van sabel ende van goude
Togen ende van lasuren[1].
Die niet voerttreedt alse die boude,

1 Hier worden Brabant, een veld van sabel met een gouden leeuw, Vlaanderen, een veld van goud met een leeuw van sabel, en Frankrijk, een veld van lazuur met gouden leliën bedoeld.

Ende wreect sire moeder, daer hi af houde
Sine kerstijnheit, hi salt verburen°. °ver-
Twi wil elc leven met groter vroude, [beuren
Recht na sijn gevoech ter curen°? °naar
Sonder hitte ende sonder coude, [zijn keus
Het moet al sterven, jonc ende oude:
Peinst wat Jhesus gedogen woude
Dor uwen wille ende besuren,
Waer overgaen u tijt ende uren.

Neemt den scilt vermelioene,
Die Jhesus droech omtrent noene
Op den goeden Vridach,
Doe hi den camp vacht alse die coene,
Daer hi verdinc° maecte ende soene °ver-
Ons jegen Hem, diet al vermach. [dediging
Vondemen princen ende baroene,
Alsmen hier voermaels plach te doene,
Die Kerke en dade niet sulc geclach;
Want si was des ongewoene
Bi Godefroits tiden van Bulgoene,
Ende bi Carle, die node sach,
Dat si stoet ontfinc of slach!

Wat vaerdi in desen dagen
Met valken bersen ende jagen,
Gi lantsheren, gi civeteine°! °bevelhebbers
Hoerdi niet die Kerke clagen?
Of gi sijt van haren magen,
Openbaer lyets int pleine°! °beken het openlijk
Dordi uwes kerstijnheids gewagen,
So moeti den scilt dragen,
Dien God veruwede° met roder greine°°
Hine liet hem niet versagen [°verfde °°bloed
Ons te loessene uter plagen,
Die vloyet uter hellen fonteine
Gemanc° met torment ende met weine. °ge-
[mengd

Gi Heren, – dit is Jacobs vont –
Houdt dit kimmijn° in den mont, °bit
Vant° an desen breidel kuwen; °wil
Later u mede sijn gewont
Binnen in uwer herten gront;
Vant die weelde hier verspuwen.
Het is ene redene bont:
Heren masseren° so menich pont °opstapelen
Ende dat aerme volc verduwen.
God make ons allen so gesont
Met rechten gelove ter lester stont,
Dat der sielen te min mach gruwen
Van Sathanase, den fellen, ruwen!

ROOFRIDDERS

Onder de navolgers van Maerlant verdient, behalve de Antwerpse schepenklerk Jan van Boendale, ook Jan de Weert, naar zijn woonplaats van Yperen bijgenaamd, genoemd te worden. Hij was, gelijk hij in zijn geschriften vermeldt, omstreeks het midden der 14de eeuw „clerc in surgien", d.i. arts, en legde zich tevens met ijver op de genezing der zedelijke krankheden van zijn tijd toe. Als zodanig schreef hij in de trant van Maerlants Wapene Martijn, een didactisch werk: Spieghel der Sonden of niwe Doctrinale, waaraan de volgende fragmenten ontleend zijn.

Ander heren sijn van selc ambachte,
Datsi riden ghewapender hant,
Ende halen die rike liede opt lant
Verradelijc uut haren huse, °gevangenis-
Ende slaense in stocken° met confuse [sen
Op haer castelen oft haer borghen,
Daer si dan sitten in lede sorghen.
Si pijnse dan met tormenten so groot,
Dat si dicwile becant sijn doot,
Om van hem goet te hebben oft scat;
Anders en weten si hem witen wat.
Dit selve doen si ooc den coopman,
In bosschen, in velden: si comen daer an
Daer hi wandelen waent met vreden:
Daer comen si dan op hem ghereden,
Si slaen, si steken, si nemen hem tsijn.
Dat willen dan liede van wapen sijn,
Ende selen goede liede heten!
So waer datsi orloghe weten
Daer verhuren si haer lijf
Om te doden, te roven, man ende wijf,
Om steden te bernen ende verraden
Die hem noit niet en mesdaden
. . . .
Ja, si versmaden ooc ende blameren
Die haer broot winnen met eren:
Si hetense carels ende vileine.
Haer ontfermen ende haer doocht es cleine;
Si sijn in die quaetheit so verhart,
Datter nemmermeer doghet an en wert:
Hare ambacht dat es roof ende moort.
Dat leeren si haren kindren voort.

DER POORTRE HOVERDE

Dat volc es heden
In vulre hoverden so ghetreden,
Dat cume yement es op ertrike
Die den andren hout vor sijn ghelike.
. . . .
Besiet papen ende clerken,
Mannen ende wive, ende al haer werke:
Van clederen dien niwen snede,
Nauwe geployt, ende daartoe mede
Wijt ende lanc, ghevoedert wel
Met martelen ende met bonten vel.
Elc wil doen als dander doet:
Dat laken en can niet sijn so goet,
Die ghemene mans wive willent draghen.
Die rike vrouwen maken groot behaghen
An haar hooft ende op haer haer:
Vergouden spellen seven paer
Steken si op doeke van side;
Die ghelu° haer ghevlochten wide, °geel
Horen caken recht als cornetten. [blond
Si scepen haer ansichte of blancketten
Als si sullen gaen ter feesten:
Het scinen bet ghehornde beesten,
Daer si comen, dan anders yet.
. . . .
Ende haer manne die sijn mede
So sot, dat sijs hen volghen al.
. . . .
Die manne ende connen haer selver niet,
Nocht haer gout, langher sluten,
Si nayent op haer cleder buten;
Oft an groten breeden riemen.
Elc wil draghen oft hebben dat niemen
En heeft of draghet, can hijt geraken.
Dus doet hoverde tfolc hem ontmaken°.
[°zich mismaken

Jan de Weert

GEESTELIJKE EPISCHE POEZIE

BEATRIJS

Van dichten comt mi cleine bate;
Die liede raden mi dat ict late
Ende minen sin niet en vertare,° °vertere
Maer om die doghet° van hare, °deugd
Die moeder ende maghet es bleven,
Hebbic een scone mieracle op heven,
Die god sonder twivel toghede° °toonde
Marien teren,° diene soghede. °ter ere
Ic wille beghinnen van ere nonnen [°gun-
Een ghedichte, god moet mi onnen,° [nen
Dat ic die poente° moet wel geraken °doel
Ende een goet ende daer af maken,
Volcomelijc na der waerheide,
Als mi broeder Ghijsbrecht seide,
Een begheven Willemijn;
Hi vant° in die boeke sijn. °vond het
Hi was een out ghedaghet man.
Die nonne, daer ic af began,
Was hovesche ende subtijl van zeden;
Men vint ghene noch heden,
Die haer ghelijct, ic wane,
Van zeden ende van ghedane.
Dat ic prisede hare lede,
Sonderlinghe haer scoenhede,
Dats een dinc dat niet en dochte.° °deugde
Ic wille u segghen, van wat ambochte
Si plach te wesen langhen tijt:
Int cloester daer si droech abijt,
Costersse was si daer,
Dat seggic u al over waer:
Sine was lat° no traghe, °lui
No bi nachte no bi daghe.
Si was snel te haren werke;
Si plach te ludene in die kerke;
Si ghereide tlicht ende ornament
Ende dede op staen alt convent.

Dese joffrouwe en was niet sonder
Der minnen, die groot wonder
Pleecht te werken achter° lande. °door het
Bi wilen comter af scande,
Quale, toren,° wedermoet; °leed
Bi wilen bliscap ende goet.
. . . .
In° constu niet gheseggen als, °ik en
Hoe vele gheluux ende onghevals
Uter minnen beken ronnen.
Hier omme en darfmen niet veronnen
Der nonnen, dat si niet en conste ontgaen
Der minnen diese hilt ghevaen,
Want die duvel altoes begheert
Den mensche te becorne ende niet en cesseert
Dach ende nacht, spade ende vroe,
Hine° doeter sine macht toe. °of hij
Met quaden listen, als hi wel conde,
Becordise met vleescheliker sonde,
Die nonne, dat si sterven waende.
Gode bat si ende vermaende,

Dat hise troeste dore sine ghenaden.
Si sprac: ic ben soe verladen
Met starker minnen ende ghewont,
Dat weet hi, dient al es cont,
Die niet en es verholen,
Dat mi die crancheit° sal doen dolen;
Ic moet leiden een ander leven: [°zwakheid
Dit abijt moetic begheven."

Nu hoert, hoeter na verghinc:
Si sende om den iongheline,
Daer si toe hadde grote lieve,
Oetmoedelijc met enen brieve,
Dat hi saen° te hare quame, °spoedig
Daer laghe ane sine vrame.° °voordeel
Die bode ghinc daer de iongheline was.
Hi nam den brief ende las,
Die hem sende sijn vriendinne.
Doe was hi blide in sinen sinne;
Hi haesten te comen daer.
Sint dat si out waren .XIJ. iaer,
Dwanc die minne dese twee,
Dat si dogheden° menech wee. °gedoogden

Hi reet, soe hi ierst mochte,
Ten cloester, daer hise sochte.
Hi ghinc zitten voer tfensterkijn
Ende soude gheerne, mochtet sijn,
Sijn lief spreken ende sien.
Niet langhe en merde si na dien;
Si quam ende woudene vanden° °bezoeken
Vor tfensterkijn, dat met yseren banden
Dwers ende lanx was bevlochten.
Menech werven si versochten°, °zuchtten
Daer hi sat buten ende si binnen,
Bevaen met alsoe starker minnen.
Si saten soe een langhe stonde,
Dat ict ghesegghen niet en conde
Hoe dicke verwandelde hare blye°. °kleur
„Aymi mi," seitsi „aymie,
Vercoren lief, mi es soe wee,
Sprect jeghen mi een wort oft twee,
Dat mi therte conforteert!
Ic ben, die troest ane u begheert!
Der minnen strael° stect mi int herte, °pijl
Dat ic doghe grote smerte.
In° mach nemmermeer verhoghen, °ik en
Lief, ghi en hebbet uut ghetoghen!"

Hi antworde met sinne:
„Ghi wet, wel lieve vriendinne,
Dat wi langhe hebben ghedragen
Minne al onsen daghen.
Wi en hadden nye soe vele rusten.
Dat wi ons eens ondercusten.
Vrouwe venus, die godinne,
Die dit brachte in onsen sinne,
Moete god onse here verdoemen,
Dat si twee soe scone bloemen
Doet vervaluen ende bederven
Constic wel ane u verwerven,
Ende ghi dabijt wout nederleggen
Ende mi enen sekeren tijt seggen,
Hoe ic u ute mochte leiden,
Ic woude riden ende ghereiden
Goede cleder diere° van wullen °kostbaar
Ende die met bonten doen vullen°: °voeren
Mantel, roc ende sercoet°. °overkleed
In beghevе u te ghere noet.
Met u willic mi aventueren,
Lief, leet, tsuete metten sueren.
Nemt te pande mijn trouwe."
„Vercorne vrient," sprac die ioncfrouwe,
„Die willic gherne van u ontfaen
Ende met u soe verre gaen,
Dat niemen en sal weten in dit covent
Werwaert dat wi zijn bewent°. °gegaan
Van tavont over .VIIJ. nachte
Comt ende nemt mijns wachte
Daer buten inden vergier°, °boomgaard
Onder enen eglentier°. °wilde roos
Wacht daer mijns, ic come uut
Ende wille wesen uwe bruut,
Te varen daer ghi begheert;
En si° dat mi siecheit deert °tenzij
Ocht° saken, die mi sijn te swaer, °of
Ic come sekerlike daer,
Ende ic begheert van u sere,
Dat ghi daer comt, lieve ionchere."

Dit gheloefde elc anderen.
Hi nam orlof ende ghinc wanderen
Daer sijn rosside ghesadelt stoet.
Hi satter op metter spoet
Ende reet wech sinen telt
Ter stat wert, over een velt.
Sijns lieves hi niet en vergat.
Sanders daghes ghinc hi in die stat;
Hi cochte blau ende scaerlaken,
Daer hi af dede maken
Mantele ende caproen groet
Ende roc ende sorcoet
Ende na recht ghevoedert wel.
Niemen en sach beter vel
Onder vrouwen cledere draghen.
Si prysdent alle diet saghen.
Messe, gordele ende almoniere° °tas
Cochti haer goet ende diere;
Huven, vingherline van goude
Ende chierheit menechfoude.
Om al die chierheit dede hi proeven

Die enege bruut soude behoeven.
Met hem nam hij .vc. pont
Ende voer in erė avontstont
Heymelike bůten der stede.
Al dat scoenheide voerdi mede
Wel ghetorst op sijn paert
Ende voer alsoe ten cloestere waert,
Daer si seide, inden vergier,
Onder enen eglentier.
Hi ghinc sitten neder int cruut,
Tote sijn lief soude comen uut.
  Van hem latic nu die tale °jonge schone
Ende segghe u vander scoender smale°.
Vore middernacht lude si mettine[1];
Die minne dede haer grote pine.
Als mettenen waren ghesongen
Beide van ouden ende van iongen
Die daer waren int covent,
Ende si weder waren ghewent
Opten dormter° al ghemene, °slaapzaal
Bleef si inden coer allene
Ende si sprac haer ghebede,
Alsi te voren dicke dede.
Si knielde voerden outaer
Ende sprac met groten vaer°: °vrees
„Maria, moeder, soete name,
Nu en mach minen lichame
Niet langher in dabijt gheduren.
Ghi kint wel in allen uren
Smenschen herte ende sijn wesen;
Ic hebbė ghevast ende ghelesen° °gebeden
Ende ghenomen discipline,
Hets al om niet dat ic pine;
Minne worpt mi onder voet,
Dat ic der werelt dienen moet.
Alsoe waerlike als ghi, here lieve,
Wart ghehanghen tussen .ij. dieve
Ende aent cruce wort gherecket,
Ende ghi lazeruse verwecket,
Daer hi lach inden grave doet,
Soe moetti kinnen minen noet
Ende mine mesdaet mi vergheven;
Ic moet in swaren sonden sneven°. °strui-[kelen

Na desen ghinc si uten core
Teenen beelde, daer si vore
Knielde ende sprac hare ghebede,
Daer maria stont ter stede.
Si riep: „maria!" onversaghet,
„Ic hebbe u nacht ende dach geclaghet
Ontfermelike mijn vernoy° °leed
Ende mi en es niet te bat een hoy.
Ic werde mijns sins te male quijt,
Blivic langher in dit abijt!"
Die covel° toech si ute al daer °kap
Ende leidse op onser vrouwen outaer.
Doen dede si ute hare scoen.
Nu hoert, watsi sal doen!
Die slotele vander sacristien
Hinc si voer dat beelde marien;
Ende ic segt u over waer,
Waer omme dat sise hinc al daer:
Ofmense te priemtide[1] sochte,
Dat mense best daer vinden mochte.
Hets wel recht in alder tijt,
Wie vore mariën beelde lijt°, °gaat
Dat hi sijn oghen derwaert sla
Ende segge „ave", eer hi ga,
„Ave maria": daer omme si ghedinct,
Waer omme dat si die slotel daer hinc.

Nu ghinc si danen dorden noet
„Met eenen pels° al bloet, °onderkleed
Daer si een dore wiste,
Die sie ontsloet met liste,
Ende ghincker heymelijc uut,
Stillekine sonder gheluut.
Inden vergier quam si met vare°. °vrees
Die iongelinc wart haers gheware;
Hi seide: „lief, en verveert u niet,
Hets u vrient dat ghi hier siet."
Doe si beide te samen quamen,
Si begonste hare te scamen.
Omdat si in eenen pels stoet,
Bloets hoeft ende barvoet.
Doen seidi: „wel scone lichame,
U soe waren bat bequame
Scone ghewaden ende goede cleder.
Hebter mi om niet te leder,
Ic salse u gheven sciere."
Doe ghinghen si onder den eglentiere
Ende alles, dies si behoeft,
Des gaf hi hare ghenoech.
Hi gaf haer cleder twee paer,
Blau waest dat si aen dede daer,
Wel ghescepen int ghevoech.
Vriendelike hi op haer loech.
Hi seide: „lief, dit hemelblau
Staet u bat dan dede dat grau."
Twee cousen toech si ane
Ende twee scoen cordewane
Die hare vele bat stonden
Dan scoen die waren ghebonden.
Hoet° cleder van witter ziden °hoofd
Gaf hi hare te dien tiden,
Die si op haer hoeft hinc.

1 Zie de noot blz. 36.

Doen cussese die iongthelinc
Vriendelike aen haren mont.
Hem dochte, daer si voer hem stont,
Dat die dach verclaerde.
Haestelike ginc hi tsinen paerde,
Hi settese voer hem int ghereide.° °zadel
Dus voren si henen beide,
Soe verre, dat° began te daghen, °dat 't
Dat si hen nyemen volghen en saghen.
Doen begant te lichtene int oest.
Si seide: „god alder werelt troest,
Nu moeti ons bewaren,
Ic sie den dach verclaren.
Waric met u niet comen uut,
Ic soude prime hebben gheluut,
Als ic wilen was ghewone
Inden cloester van religione.
Ic ducht, mi di vaert sal rouwen:
Die werelt hout soe cleine trouwe,
Al hebbic mi ghekeert daeran;
Si slacht den losen coman [°waardeloos
Die vingherline van formine° [metaal
Vercoept voor guldine."
„Ay, wat segdi, suverlike,
Ocht° ic u emmermeer beswike, °indien
Soe moete mi god scinden!
Waer dat wi ons bewinden,
In° scede van u te ghere noet, °ik en
Ons en scede die bitter doet!
Hoe mach u aen mi twien?° °twijfelen
Ghi en hebt aen mi niet versien,
Dat ic u fel was ofte loes.
Sint dat ic u ierst vercoes,
En haddic niet in minen sinne
Ghedaen een keyserinne.
Des moghedi seker wesen.
Ic voere met ons ute ghelesen
Vijf hondert pond wit selverijn,
Daer seldi, lief, vrouwe af sijn.
Al varen wi in vremde lande,
Wine derven verteren ghene pande
Binnen desen seven iaren."
Dus quamen si den telt ghevaren
Smorgens aen een foreest,
Daer die voghele hadden feest.
Si maecten soe groet ghescal,
Datment hoerde over al.
Elc sanc na der naturen sine.
Daer stonden scone bloemkine
Op dat groene velt ontploken,
Die scone waren ende suete roken.
Die locht was claer ende scone.
Daer stonden vele rechte bome,
Die ghelovert waren rike.
Die jonghelinc sach op die suverlike,
Daer hi ghestade minne toe droech.
Hi seide: „lief, waert u ghevoech, [°afstijgen
Wi souden beeten° ende bloemen lesen,
Het dunct mi hier scone wesen.
Laet ons spelen der minnen spel."
„Wat segdi," sprac si, „dorper fel,
Soudic beeten op tfelt,
Ghlijc even wive die wint ghelt
Dorperlijc met haren lichame,
Seker, soe haddic cleine scame!
Dit en ware u niet ghesciet,
Waerdi van dorpers aerde niet!
Ic mach mi bedinken onsochte.
Godsat° hebdi diet sochte! °Gods haat
. . . .

Hi seide: „lief, en belghet u niet.
Het dede venus, diet mi riet.
God geve mi scande ende plaghe,
Ochtic u emmermeer ghewaghe."
Si seide: „ic vergheeft u dan,
Ghi sijt mijn troest voer alle man
Die leven onder den trone.
Al levede Absolon die scone
Ende ic des wel seker ware
Met hem te levene .M. iare
In weelden ende in rusten,
Ic liets mi niet ghecusten.
Lief, ic hebbe u soe vercoren,
Men mocht mi dat niet legghen voren,
Dat ic uwes soude vergheten.
Waric in hemelrike gheseten
Ende ghi hier in ertrike,
Ic quame tot u sekerlike!
Ay god, latet onghewroken
Dat ic dullijc° hebbe ghesproken! °dwaselijk
Die minste bliscap in hemelrike
En es hier ghere vrouden° ghelike; °vreugde
Daer es die minste soe volmaect,
Datter zielen niet en smaect
Dan gode te minnen sonder inde.
Al erdsche dinc es ellinde,
Si en doeghet° niet een haer °deugt
Jeghen die minste die es daer.
Diere om pinen die sijn vroet,
Al eest dat ic dolen moet
Ende mi te groten sonden keren
Dore u, lieve scone jonchere."

Dus hadden si tale ende wedertale.
Si reden berch ende dale.
In can u niet ghesegghen wel
Wat tusschen hen tween ghevel.
Si voren also voert,
Tes si quamen in een poert,

Die scone stont in enen dale.
Daer soe bequamet hem° wale, °hun
Dat siere bleven der iaren seven
Ende waren in verweenden° leven °heerlijk
Met gheneuchten van lichamen,
Ende wonnen .ij. kinder tsamen.
Daer na den seven iaren,
Alse die penninghen verteert waren,
Moesten si teren van den pande,
Die si brachten uten lande.
Cleder, scoenheit ende paerde
Vercochten si te halver waerde
Ende brochtent al over saen.
Doen en wisten si wat bestaen:
Si en conste ghenen roc spinnen,
Daer si met mochte winnen.
Die tijt wart inden lande diere
Van spisen, van wine ende van biere
Ende van al datmen eten mochte.
Dies hem° wart te moede onsochte; °hun
Si waren hem liever vele doet,
Dan si hadden ghebeden broet.
Die aermoede maacte een ghesceet
Tusschen hem beiden, al waest hem leet.
Aen den man ghebrac dierste trouwe;
Hi lietse daer in groten rouwe
Ende voer te sinen lande weder.
Si en sachen met oghen nye zeder.
Daer bleven met hare ghinder
Twee uter maten scone kinder.

Si sprac: „hets mi comen toe,
Dat ic duchte spade ende vroe;
Ic ben in vele doghens° bleven °leed(s)
Die ghene heeft mi begheven,
Daer ic mi trouwen° toe verliet. °in trouwe
Maria, vrouwe, oft ghi ghebiet,
Bidt vore mi ende mine .ij. ionghere,
Dat wi niet en sterven van honghere.
Wat salic doen, elendich wijf!
Ic moet beide, ziel ende lijf,
Bevlecken met sondeghen daden.
Maria, vrouwe, staet mi in staden°! °help
Al constic enen rok spinnen, [mij
In° mochter niet met winnen °ik en
In tween weken een broet.
Ic moet gaen dorden noet
Buten der stat op tfelt
Ende winnen met minen lichame ghelt,
Daer ic met mach copen spise.
In mach in ghere° wise °in gener
Mijn kinder niet begheven."
Dus ghinc si in een sondech leven.
Want men seit ons overwaer,
Dat si langhe seven iaer
Ghemene wijf ter werelt ghinc
Ende meneghe sonde ontfinc,
Dat haer was wel onbequame,
Die si dede metten lichame,
Daer si cleine gheneuchte hadde in,
Al dede sijt om een cranc ghewin,
Daersi haer kinder met onthelt.
Wat holpt al vertelt
Die scamelike sonden ende die zwaer,
Daer si in was .XIIIJ. iaer!
Maer emmer en lietsi achter niet,
Hadsi rouwe oft verdriet,
Sine las alle daghe met trouwen
Die seven ghetiden van onser vrouwen.
Die las si haer te loven ende teren,° °ter ere
Dat sise moeste bekeren
Uten sondeliken daden,
Daer si was met beladen
Bi ghetale .XIIIJ. iaer.

Als die .XIIIJ. iaer waren gedaen,
Sinde° haer God int herte saen °zond
Berouwenesse alsoe groet,
Dat si met enen swerde al bloet
Liever liete haer hoet° af slaen, °hoofd
Dan si meer sonden hadde ghedaen
Met haren lichame, alsi plach.
Si weende nacht ende dach,
Dat haer oghen selden drogheden.
Si seide: „maria, die gode soghede,
Fonteyne boven alle wiven,
Laet mi inder noet niet bliven!
Vrouwe, ic neme u torconden°, °tot getuige
Dat mi rouwen mine sonden
Ende sijn mi herde leet.
Der es soe vele, dat ic en weet
Waer icse dede ocht° met wien. °of
Ay lacen! wat sal mijns ghescien!
Ic mach wel ieghen dordeel° sorgen –
Doghen gods sijn mi verborgen –, [°'t oor-
Daer alle sonden selen bliken, deel
Beide van armen ende van riken,
Ende alle mesdaet sal sijn ghewroken,
Daer en si vore biechte af ghesproken
Ende penitencie ghedaen.
Dat wetic wel, sonder waen.
Des benic in groten vare°. °vrees
Al droeghic alle daghe een hare°, °boetekleed
Ende croeper° met van lande te lande
Over voete ende over hande [°kroop er
Wullen, barvoet, sonder scoen,
Nochtan en constic niet ghedoen,
Dat ic van sonden worde vri,
Maria, vrouwe, ghi en troest mi,
Fonteyne boven alle doghet!

Ghi hebt den meneghen verhoghet,
Alse wel teophiluse sceen;
Hi was der quaetster sonderen een
Ende haddem den duvel opghegeven,
Beide ziele ende leven,
Ende was worden sijn man;
Vrouwe, ghi verloesseten° nochtan. °ver-
Al benic een besondech wijf [loste hem
Ende een onghetroest keytijf,
In wat leven ic noy° was, °node
Vrouwe, ghedinct dat ic las
Tuwer eren een ghebede!
Toent aen mi u oetmoedechede!
Ic ben ene die es bedroevet
Ende uwer hulpen wel behoevet;
Dies maghic mi verbouden: [°on-
En bleef hem nye onvergouden°, vergolden
Die u gruete, maget vrië°, °edel
Alle daghe met ere ave marië.
Die u ghebet gherne lesen,
Si moeghen wel seker wesen,
Dat hem daer af sal comen vrame°. °baat
Vrouwe, hets u soe wel bequame,
Uutvercorne gods bruut,
U sone sinde u een saluut
Te nazaret, daer hi u sochte,
Die u ene boetscap brochte,
Die nye van bode was ghehoert;
Daer omme sijn u die selve woert
Soe bequame sonder wanc,
Dat ghijs wet° elken danc, °weet
Die u gheerne daer mede quet°. °groet
Al waer hi in sonden belet,
Ghi souten° te ghenaden bringhen °zoudt
Ende voer uwen sone verdinghen." [hem
Des bédinghe ende dese claghe
Dreef die sondersse alle daghe.
Si nam een kint in elke hant,
Ende ghincker met doer tlant,
In armoede, van stede te steden,
Ende levede bider bede.
Soe langhe dolede si achter dlant,
Dat si den cloester weder vant,
Daer si hadde gheweest nonne,
Ende quam daer savons na der zonne
In ere weduwen huus spade,
Daer si bat herberghe doer ghenade,
Dat si daer snachts mochte bliven.
„Ic mocht u qualije verdriven,"
Sprac die weduwe, „met uwen kinderkinen.
Mi dunct dat si moede scinen.
Rust u ende sit neder.
Ic sal u deilen weder
Dat mi verleent onse here,
Doer siere liever moeder ere."

Dus bleef si met haren kinden
Ende soude gheerne ondervinden,
Hoet in den cloester stoede.
„Segt mi," seitsi, „vrouwe goede,
Es dit covint van ioffrouwen?"
„Jaet," seitsi, „bi miere trouwen.
Dat verweent° es ende rike; °prachtig
Men weet nieuwer sijns ghelike.
Die nonnen diere abijt in draghen,
In° hoerde nye ghewaghen °ik en
Van hen gheen gherochten°, °gerucht
Dies si blame hebben mochten."

Die daer bi haren kinderen sat,
Si seide: „waer bi segdi dat?
Ic hoerde binnen deser weken
Soe vele van ere nonnen spreken;
Alsic verstoet in minen sinne,
Soe was si hier costerinne.
Diet mi seide hine loech niet:
Hets binnen .XIIIJ. iaren ghesciet,
Dat si uten cloester streec.
Men wiste noyt, waer si weec
Oft in wat lande si inde° nam." °einde
Doen wert die weduwe gram
Ende seide: „ghi dunct mi reven°! °raas-
Derre talen seldi begheven [kallen
Te segghene vander costerinnen
Oft ghi en blijft hier niet binnen!
Si heeft hier costersse ghesijn
,XIIIJ. iaer den termijn,
Dat men haers noyt ghemessen conde
In alden tiden éne metten stonde,
Hen si° dat si waer onghesont. °tenzij
Hi ware erger dan een hont,
Diere af seide el dan goet;
Si draghet soe reynen moet,
Die eneghe nonne draghen mochte.
Die alle die cloesters dore sochte
Die staen tusschen elve ende der geronde.
Ic wane men niet vinden en conde
Neghene die gheesteliker leeft!"

Die alsoe langhe hadde ghesneeft° °zich mis-
Dese tale dochte haer wesen wonder, [dragen
Ende seide: „vrouwe, maect mi conder.
Hoe hiet haer moeder ende vader?"
Doe noemesise beide gader.
Doen wiste si wel, dat si hàer meende.
Ay god! hoe si snachts weende
Heymelike voer haer bedde!
Si seide: „ic en hebbe ander wedde° °onder-
Dan van herten groet berouwe. [pand
Sijt in mijn hulpe, maria, vrouwe!
Mijn sonden sijn mi soe leet,
Saghic enen oven heet,

Die in groten gloyen stonde,
Dat die vlamme ghinghe uten monde,
Ic croper in met vlite,
Mochtic mier° sonden werden quite. °mijner
Here, ghi hebt wanhope verwaten°, °ver-
Daer op willic mi verlaten! [vloekt
Ic ben, die altoes ghenade hoept,
Al eest° dat mi anxt noept °is het
Ende mi bringt in groten vare.
En was nye soe groten sondare,
Sint dat ghi op ertrike quaemt
Ende menschelike vorme naemt
Ende ghi aen den cruce wout sterven,
Sone lieti den sondare niet bederven;
Die met berouwenesse socht genade,
Hi vantse, al quam hi spade.

. . . .

U ontfermecheit en es niet te gronden.
Niet meer, dan men mach
Die zee uut sceppen op enen dach
Ende droghen al toten gronde.
Dus was nye soe grote sonde,
Vrouwe, u ghenaden en gaen boven.
Hoe soudic dan sijn verscoven
Van uwer ontfermecheit,
Ocht° mi mijn sonden sijn soe leit!" °als
Daer si lach in dit ghebede,
Quam een vaec in al haer lede
Ende si wart in slape sochte.
In enen vysioen haer dochte,
Hoe een stemme aan haer riep,
Daer sie lach ende sliep:
„Mensche, du heves soe langhe gecarmt,
Dat maria dijns ontfarmt,
Want si heeft u verbeden.
Gaet inden cloester met haestecheden:
Ghi vint die doren open wide,
Daer ghi uut ginges ten selven tide
Met uwen lieve, den iongheline,
Die u inder noet af ghinc.
Al dijn abijt vinstu weder
Ligghen opten outaer neder;
Wile°, covele ende scoen °sluier
Moeghedi coenlijc ane doen;
Des danct hoeghelike mariën:
Die slotele vander sacristiën,
Die ghi voer tbeelde hinct
Snachs, doen ghi uut ghinct,
Die heeft si soe doen bewaren,
Datmen binnen .XIIIJ. iaren
Uwes nye en ghemiste,
Soe dat yemen daer af wiste.
Maria es soe wel u vrient:
Si heeft altoes voer u ghedient
Min no meer na dijn ghelike.
Dat heeft de vrouwe van hemelrike,
Sonderse, doer° u ghedaen! °voor
Si heet u inden cloester gaen.
Ghy en vint nyeman op u bedde.
Hets van gode, dat ic u quedde°!" °toespreek

Na desen en waest niet lanc,
Dat si uut haren slape ontspranc.
Si seide: „god, gheweldech here,
En ghehinct den duvel nemmermere,
Dat hi mi bringhe in mere verdriet,
Dan mi nu es ghesciet!
Ochtic nu inden cloester ghinghe °als ik
Ende men mi over° dieveghe vinghe, °als
Soe waric noch meer ghescent,
Dan doe ic ierst ruumde covent.
Ic mane u, god die goede,
Dor uwen pretiosen bloede,
Dat uut uwer ziden liep,
Ocht die stemme, die aen mi riep,
Hier es comen te minen baten,
Dat sijs niet en moete laten,
Si en come anderwerf tot hare° °hier
Ende derde werven openbare,
Soe dat ic mach sonder waen
Weder in minen cloester gaen.
Ic wilre om benediën
Ende loven altoes Mariën!"

Sander snachs, moghedi horen,
Quam haer een stemme tevoren,
Die op haer riep ende seide:
„Mensche, du maecs te langhe beide!
Ganc weder in dinen cloester,
God sal wesen dijn troester.
Doet dat maria u ontbiet!
Ic ben haer bode, en twivels niet."
Nu heefsise anderwerf vernomen
Die stemme tote haer comen
Ende hietse in den cloester gaen;
Nochtan en dorst sijs niet bestaen.
Der derder nacht verbeyt si noch
Ende seide: „eest elfs ghedroch,
Dat mi comt te voren,
Soe maghic cortelike scoren° °scheuren
Des duvels ghewelt ende sine cracht
Ende ocht hire comt te nacht,
Here, soe maecten° soe confuus, °maak hem
Dat hi vare uten huus,
Dat hi mi niet en moete scaden.
Maria, nu staet mi in staden,
Die ene stemme ane mi sint,
Ende hiet mi gaen int covint:
Ic mane u, vrouwe, bi uwen kinde,
Dat gise mi derdewerven wilt sinden."

Doen waecte si den dei den nacht.
Een stemme quam van gods cracht
Met enen over groten lichte
Ende seide: „hets bi onrechte.
Dat ghi niet en doet dat ic u hiet,
Want u maria bi° mi ontbiet. °door
Gi moecht beiden te lanc.
Gaet inden cloester, sonder wanc,
Ghi vint die doren op ende wide ontdaen,
Daer ghi wilt, moghedi gaen.
U abijt vindi weder
Ligghende opten outaer neder,"
Als die stemme dit hadde gheseit,
Mochte die zondersse die daer leit,
Die claerheit metten oghen wel sien;
Si seide: „nu en darf mi niet twien,° °twijfe-
Dese stemme comt van gode, [len
Ende es der maghet mariën bode.
Dat wetic nu sonder hone.° °bedrog
Si comt met lichte soe scone;
Nu en willics niet laten,
Ic wille mi inden cloester maken,
Ic saelt oec doen in goeder trouwen
Opten troest van onser vrouwen,
Ende wille mijn kinder beide gader
Bevelen gode onsen vader.
Hi sal se wel bewaren."
Doen toech si ute al sonder sparen
Haer cleder, daer sise met decte
Heymelike, dat sise niet en wecte.
Si cussese beide aan haren mont.
Si seide: „kinder, blijf ghesont.
Op den troest van onser vrouwen
Latic u hier in goeder trouwen,
En hadde mi maria niet verbeden,
Ic en hadde u niet begheven
Om al tgoet: dat rome heeft binnen."
Hoert, wes° si sal beghinnen. °wat (2de nv.)

Nu gaet si met groten weene
Ten cloester waert, moeder eene.
Doen si quam inden vergiere,
Vant sie die dore ontsloten sciere.
Si ghincker in sonder wanc:
„Maria, hebbes danc,
Ic ben comen binnen mure;
God gheve mi goede aventure!"
Waer si quam, vant si die dore
Al wide open ieghen hore.° °voor haar
In die kerke si doe trac;
Heymelike si doe sprac:
„God here, ic bidde u met vlite,
Hulpt mi weder in minen abite,
Dat ic over .XIIIJ. iaer
Liet ligghen op onser vrouwen outaer,
Snachs, doen ic danen sciet!"
Dit en es ghelogen niet,
Ic segt u sonder ghile°: °scherts
Scoene, covele ende wile
Vant si ter selve stede weder,
Daer sijt hadde gheleit neder.
Si traect an haestelike
Ende seide: „god van hemelrike
Ende maria, maghet fijn,
Ghebenedijt moetti sijn!
Ghi sijt alre doghet bloeme!
In uwen reinen magedoeme
Droeghedi een kint sonder wee,
Dat here sal bliven emmermee;
Ghi sijt een uutverkoren werde,° °lieve
U kint maecte hemel ende erde.
. . . .
Wie aen u soect ghenade,
Hi vintse, al comt hi spade.
U hulpe die es alte groet;
Al hebbic vernoy ende noet,
Hets bi u ghewandelt soe,
Dat ic nu mach wesen vroe.
Met rechte maghic u benediën!"
Die slotele vander sacristiën
Sach si hanghen, in ware dinc,
Vor mariën, daer sise hinc.
Die slotele hinc si aen hare
Ende ghinc ten core, daersi clare
Lampten sach berren° in allen hoeken.
Daer na ghinc si ten boeken [°branden
Ende leide elc op sine stede,
Alsi dicke te voren dede,
Ende si bat der maghet mariën
Dat sise van evele° moeste vriën °euvel
Ende haer kinder, die si liet
Ter weduwen huus in zwaer verdriet.
Binnen dien was die nacht ghegaen,
Dat dorloy° begonste te slaen, °de klok
Daermen middernacht bi kinde.
Si nam tcloczeel biden inde
Ende luude metten so wel te tiden,
Dat sijt hoerden in alle ziden.
Die boven opten dormter laghen,
Die quamen alle sonder traghen
Vanden dormter ghemene.
Sine wisten hier af, groet no clene.
Si bleef inden cloester haren tijt,
Sonder lachter° ende verwijt: °schande
Maria hadde ghedient voer hare,
Ghelijc oft sijt selve ware.
Dus was die sonderse bekeert,
Maria te love, die men eert,
Der maghet van hemelrike,
Die altoes ghetrouwelike

Haren vrient staet in staden°, °helpt
Alsi in node sijn verladen.

Dese ioffrouwe, daer ic af las,
Es nonne alsi te voren was.
Nu en willic vergheten niet
Haer twee kindere, die si liet
Ter weduwen huus in groter noet.
Si en hadden ghelt noch broet.
In can u niet vergronden,
Doen si haer moeder niet en vonden,
Wat groter rouwe datsi dreven.
Die weduwe ghincker sitten neven:
Si hadder op ontfermenisse.
Si seide: „ic wille toter abdisse
Gaen met desen .ij. kinden.
God sal hare int herte sinden,
Dat si hen goet sal doen."
Si deden° ane cleder ende scoen, °deed hun
Si ghincker met int covent;
Si seide: „vrouwe, nu bekent
Den noet van desen tween wesen:
Die moeder heefse met vresen
Te nacht in mijn huus gelaten
Ende es ghegaen hare straten,
Ic en weet, west noch oest.
Dus sijn die kinder onghetroest.
Ic hulpe hen gheerne, wistic hoe."
Die abdisse spracker toe:
„Houtse wel, ic saelt u lonen,
Dat ghijs u niet en selt becronen,
Na dat si u sijn ghelaten.
Men gheve hen der caritaten
Elcs daghes, om gode.
Sint° hier daghelijcs enen bode, °zend
Die hen drincken hale ende eten.
Gheberst hen yet, laet mi weten."
Die weduwe was vroe,
Dat haer comen was alsoe.
Si nam die kinder met hare
Ende hadder toe goede ware°. °zorg
Die moeder, diese hadde ghesoghet
Ende pine daerom ghedoeghet,
Haer was wel te moede,
Doen sise wiste in goeder hoede,
Haer kinder, die si begaf
In groter noet ende ghinc af.
Sine hadde vaer° no hinder °vrees
Voert meer om hare kinder.
Si leide vort een heylech leven;
Menech suchten ende beven
Hadsi nacht ende dach,
Want haar die rouwe int herte lach
Van haren quaden sonden,
Die si niet en dorste vermonden
Ghenen mensche, no ontdecken,
No in dichten oec vertrecken°. °vertellen

Hier na quam op enen dach
Een abt, diese te visenteerne plach
Eenwerven binnen den iare,
Om te vernemen oft daer ware
Enech lachterlike gheruchte,
Daersi blame af hebben mochte.
Sdaghes als hire comen was,
Lach die sonderse ende las
Inden coer haer ghebet,
In groter twivelingen met.
Die duvel becorese metter scame,
Dat si haer sondelike blame
Vore den abt niet en soude bringhen.
Alsi lach inder bedinghen,
Sach si hoe dat neven haer leet° °ging
Een ionghelinc met witten ghecleet;
Hi droech in sinen arm al bloet
Een kint, dat dochte haer doet.
Die ionghelinc warp op ende neder
Enen appel ende vinken° weder °ving hem
Vor tkint, ende maecte spel.
Dit versach die nonne wel,
Daersi in haer ghebede lach.
Si seide: „vrient, oft wesen mach,
Ende of ghi comen sijt van gode,
Soe manic u bi sine ghebode,
Dat ghi mi segt ende niet en heelt,
Waerom ghi voer dat kint speelt
Metten sconen appel roet.
Ende het leet in uwen arm doet?
U spel en helpt hem niet een haer."
„Seker, nonne, ghi segt waer:
En weet niet van minen spele
Weder luttel no vele,
Hets doet en hoert no en siet.
Al des ghelike en weet god niet,
Dat ghi leest ende vast:
Dat en helpt u niet een bast;
Hets al verloren pine,
Dat ghi neemt discipline;
Ghi sijt in sonden soe versmoert,
Dat god u beden niet en hoert
Boven in sijn rike.
Ic rade u: haestelike
Gaet ten abt, uwen vader,
Ende verteelt hem algader
U sonden al sonder lieghen.
Laet u den duvel niet bedrieghen.
Die abt sal u absolveren
Van den sonden, die u deren.
Eest, dat ghise niet en wilt spreken,
God salse zwaerlike an u wreken!"

Die iongheline ghinc ute haer oghen;
Hine wilde haer nemmeer vertoghen°.
Dat hi seide, heeft si verstaen. [°onder-
Smorghens ghinc si alsoe saen [richten
Ten abt ende bat, dat hi hoerde
Haer biechte van worde te worde.
Die abt was vroet van sinne.
Hi seide: „dochter, lieve minne,
Des en willic laten niet,
Bepeinst u wel ende besiet
Volcomelijc van uwen sonden."
Ende si ghinc ten selven stonden
Den heyleghen abt sitten neven
Ende ontdecten hem al haer leven
Ende haer vite° van beghinne: °levensloop
Hoe si met ere dulre minne
Becort was soe uter maten,
Dat si moeste ligghen laten
Haer abijt met groten vare
Eens snachts op onser vrouwen outare,
Ende rumede den cloester met enen man,
Die twee kindere aen hare wan.
Al dat haer ye was ghesciet,
Dies ne liet si achter niet;
Wat si wiste in haer herte gront,
Maecte si den abt al cont.
Doen si ghebiecht hadde algader,
Sprac dabt, die heyleghe vader:
„Dochter, ic sal u absolveren
Vanden sonden, di u deren,
Die ghi mi nu hebt ghelijt°. °beleden
Gheloeft ende ghebenedijt
Moet die moeder gods wesen!"
Hi leide haer op thoeft met desen
Die hant ende gaf haer perdoen.
Hi seide: „ic sal in een sermoen
U biechte openbare seggen
Ende die soe wiselike beleggen,
Dat ghi ende u kinder mede
Nemmermeer, te ghere stede,
Ghenen lachter° en selt ghecrigen. °schande
Het ware onrecht, soudement swigen,
Die scone miracle, die ons here
Dede doer siere moeder ere.
Ic salt orconden over al.
Ic hope, datter noch bi° sal °door
Menech sondare bekeren
Ende onser liever vrouwen eren."

Hi deet verstaen den covende,
Eer hi thuus weder wende°, °keerde
Hoe ere nonnen was ghesciet;
Maer sine wisten niet,
Wie si was, het bleef verholen.
Die abt voer gode volen°. °gode bevolen
Der nonnen kinder nam hi beide
Ende vorese° in sijn gheleide. °voerde ze
Grau abijt dedi hen an
Ende si worden twee goede man.
Haer moeder hiet beatrijs.
Loef gode ende prijs
Ende maria, die gode soghede,
Ende dese scone miracle toghede.
Si halp haer uut alre noet.
Nu bidden wi alle, cleine ende groet,
Die dese miracle horen lesen,
Dat maria moet wesen
Ons voorsprake int soete dal,
Daer god die werelt doemen sal.
Amen.

DRAMATISCHE POEZIE

EEN ABEL SPEL VAN LANSELOOT VAN DENEMARKEN

HOE HI WERT MINNENDE ENE JONCFROU, DIE MET° SIJNDER MOEDER DIENDE °bij

Prologhe

Ic bidde Gode van den trone° °hemel
Ende Maria, die maghet scone,
Dat si ons allen wille bewaren
Ende in dooghden also ghesparen,
Dat wi hemelrike ghewinnen;
Dies biddic Mariën, der coninghinnen.
Die een vrouwe es boven al.
Nu hoort, wat men u spelen sal. [°aan-
Hets van enen ridder prinsipael,° zienlijk
Die minde ene joncfrou noyael,° °edel,
Hovesch van herten ende reine, [rein
Maer al was hem te cleine
Van goede ende ooc van gheboort.
Dies was sijn moeder op hem ghestoort
Dat hi sine minne so neder° droech. °laag
Sijn herte altoos in vrouden° loech,
Als hi anesach haer edel lijf, [°vreugde
Maer sijn moeder, dat felle wijf,
Hats altoos toren° ende nijt °verdriet
Ende verweet hem te menegher tijt,
Dat hi hem so neder daelde;
Maer hi altoos hem vertaelde° °verdedigen
Met hoveschen woorden, als hi wel conste.
Maer altoos droech hi vriendelijc onste° °gunst
Der scoonder joncfrouwen, hiet Sanderijn;

Si en mochte niet noyaelder sijn,
Maer si was hem te neder geboren.
Dies hadde sijn moeder so groten toren,
Dat sijt namaels brachte te werke.
Nu biddic u, dat ghi uwen merke
Daeran wilt legghen ende versinnen;
Ic wane, dat ghi noit van minnen
En hebt ghehoort dies ghelike.
Nu biddic u allen, arme ende rike,
Dat ghi wilt swighen overal,
Ende merct, hoet beghinnen sal.

Lanseloot

Ay God here, hoe mach dit sijn,
Dat ic die scone Sanderijn
Aldus met herten hebbe beseten;
Nochtan werd mi verweten
Van mijnder moeder alle daghe,
Dat ic mine minne so neder draghe:
Dies horic menich spitich woort.
Maer haer minne heeft mi so doorboort,
Dat icse ghelaten niet en can,
Ic en moet haer altoos spreken an,
Als icse metten oghen anescouwe:
Dies heeft mijn moeder groten rouwe,
Daeromme so moet° verborghen sijn. °moet
Nu willic hier wachten die vrouwe mijn, [het
Onder desen enghelentier:
Want si sal hier comen scier,
Dat wetic wel, in desen bogaert.

Sanderijn (komt op)

O edel ridder van hogher aert,
God, die alle dinc vermach,
Die moet u gheven goeden dach,
Edel ridder van herten vri.

Lanseloot

O, scone maghet, God die si ons bi
Ende moet u ende mi in dooghden sparen,
Ende van allen quaden bewaren,
Ende sonderlinghe van niders tonghen,
Also dat niet en werde ghesonghen
Van ons beiden enich quaet.
O Sanderijn, nu gheeft mi raet;
Mijn herte dat es te male° ontstelt °geheel
Ende van uwer minnen ghequelt,
Dat mi costen sal mijn lijf,
O Sanderijn, wel scone wijf,
En machic uus niet gheweldich sijn,
Dat sal mi costen dleven mijn,
Ende ewelijc benic verloren.

Sanderijn

Och edel ridder hoghe gheboren,
Dat en mach nemmermeer ghescien;
Al eest, dat ic u gherne mach sien,
Ic en ben niet uus ghelike.
Ghi sijt mi te mechtich ende te rike,
Edel ridder, te sine u wijf:
Daeromme so moet° sijn een blijf, °moet het
Al eest, dat ik u met herten minne.
Ooc en willic gheens man vriendinne° °min-
Sijn, die leeft onder des hemels trone: [nares
Al waer hi een coninc ende spien° crone,
So en dadic mi niet te cleine. – [°spande

Lanseloot

O scone maghet van herten reine,
Al dadi den wille mijn,
Uutvercoren Sanderijn,
En bleve u onvergouden niet. [°vreemde
Want messelike° dinghe sijn ghesciet:
Ghi mocht noch werden wel mijn vrouwe.
Sijt mijns ghenadich ende blijft ghetrouwe,
Ende comt met mi in dit casteel,
Ic sal u gheven een juweel,
Ic wane, ghi noit des ghelike en saeght.

Sanderijn

Neen, edele here, noch ben ic maeght,
Dies danc ic Gode van den trone:
Al woudi mi gheven te lone
Dusend merc van goude root,
Hoghe baroen, edel ghenoot,
Nochtan woudic behouden mijn eer,
Lanseloot, hoghe gheboren heer.
Al en ben ic niet rike van haven
Noch gheboren van groten maghen,
Nochtan menic mi so te houden, [°gescholden
Dat ic niet en sal werden ghescouden,°
Her Lanseloot, enich mans vriendinne,
Maer ic wille gherne gherechte minne
Draghen sonder dorpernie.

Lanseloot

Sanderijn bi der maghet Marie,
Dorperheit en legghic u niet te voren.
En es nu gheen wijf gheboren
Op eerde onder des hemels trone
So rike, so mechtich no so scone,
Die mi verhoghen mach dan ghi.
Och Sanderijn, en seldi mi
Laten dan in dit verdriet?
En sal u mijns ontfermen niet,
Dat ic troost van u mochte ontfaen
Ende ghi met mi wout spelen gaen
Hierneder in dit groene dal,
Daer die voghelkine maken ghescal
Ende die bloemen staen int groen,
Scone maghet, sonder mesdoen
Ende al sonder dorperheit?

Sanderijn
Her Lanseloot, hets dicke gheseit:
„Bi lichte gheloven es die meneghe bedroghen.
Dats seker waer ende niet ghelogen,
Want hets menechwerf ghesien,
Dat vrouwen oneerlijcheit ghescien,
Omdat si mans te verre betrouwen,
Datsi hem namaels seie berouwen.

Lanseloot
Daertoe hebbic u te lief,
Sanderijn, wel scone wijf,
Dat ic onteren soude u lijf,
Scone maghet, al haddics die macht;
Also en was ic nie bedacht,
Dat ic u doen soude enighe scande.
Al haddic u in vremden lande,
Sanderijn uutvercoren,
Ic soude u dbroot bidden te voren,
Eer ic u hongher hebben liet.
Bi ridderscape, ic en mesdade u niet,
Sanderijn, jeghen uwen danc.° °wil

Sanderijn
Her Lanseloot, wi sijn hier te lanc,
Ons mochte iement horen ofte sien.
Want niders sijn altoos uut om spien,
Hoe si iement mochten te scanden bringhen.
Een verrader had liever quaet te singhen
Dan goet, want hets sijn nature.
Nu willen wi scheden in corter ure,
Dat hem niement ane ons en stoot,
Hoghe baroen, edel ghenoot.
God ons here moet u bewaren,
Ende altoos in dooghden sparen,
Waerweert dat ghi u bekeert. (*Af*)

Lanseloot
Ay noch so blijft mijn herte verseert
Van der scoonder Sanderine:
Si ne wilt doen den wille mine,
Dies moet ic droeven alle mijn daghe.
Wat ic kerme of wat ic claghe,
Si ne wilt niet gaen met mi int wout;
Si mint ere voor enich gout,
Dat horic wel an haer ghelaet.° °gedrag
Si leidt enen reinen staet,
Ende haer herte es so noyael,
Bi ridderscape, ic woude wael,
Dat si gheboren waer mijns ghelijc.
Al en waer si niet van haven rijc,
Ic souder maken af mijn wijf,
Want si heeft een reine lijf,
Ende haer herte es al vol eren.
Si en wilt haer niet te miwaert keren,
Dies lijdt mijn herte rouwe groot.

Sine moeder
Van Deenmerken Lanseloot,
Ic hebbe u herde wel° horen vriën. °zeer [goed
Lanseloot, bi der maghet Mariën,
Dat en can mi verwonderen niet,
Dat ghi u selven niet bat en besiet,
Dat ghi u minne so neder draeght:
Ghi staet so weeldelijc° en claeght °zwakkelijk
Om ene die luttel om u gheeft:
Tfi der scanden dat ghi leeft,
Dat ghi sout minnen so nederen wijf!

Lanseloot
Ach moeder, si heeft so reine lijf,
Ende haer herte es also proys°, °fier
Ende van live so gratioys,
Dat icse emmer minnen moet,
Mijn herte, dat bernt° al een gloet, °brandt
Als icse metten oghen anscouwe.
Lieve moeder, edel vrouwe,
Ic moetse minnen, wat ghesciet.

Sine moeder
Lanseloot, ic wille, ghi u bat° besiet, °beter
U scone lijf, u hoghe gheboort,
Ende werct na minen rade voort,
Ende wilt minnen uus ghelijc.

Lanseloot
Sone wetic wijf int kerstenrijc,
Die ic woude hebben voor Sanderijn.
Ic woude, si mochte mijn eyghen sijn,
Lieve moeder, bi uwen danc°; °wil
Al ware die werelt an mi belanc°, °onder- [worpen.
Ic woude wel, dat si ware mijn wijf.

Sine moeder
Scaemt u der scanden, vuul keytijf,
Dat ghi so neder mint,
Ende men so scone joncfrouwen vint
Van hogher gheboort, van groten gheslacht.

Lanseloot
O lieve moeder, der minnen cracht
Ansiet hoghe gheboort no rijcheit van goede,
Maer si soect haers ghelijc van moede,
Die beide sijn van enen wesen.
Ic hebbe dicke wel horen lesen,
Dat die minne soect haers ghelike;
Al es deen arm ende die ander rike,
Si anesiet ghene hoghe gheboort.

Sine moeder
O Lanseloot, ende hoe versmoort
So es u herte ane Sanderijn!

Wildi doen den wille mijn,
Ic salse u doen hebben tuwen wille,
Al desen nacht heimelijc, al stille,
Op u camere, her ridder weert,
Ende doet daermede dat ghi begheert,
Wildi mi ene ghelofte doen.

Lanseloot

Vrouwe moeder, bi sente Symoen,
Dat ghi begheert willic u gheloven,
Opdat ic metter maghet mach hoven° °feest-
Op mine camere, ic ende si. [vieren

Sine moeder

Lanseloot, gheloofdijt mi
Bi ridderscape ende bi trouwen?
Als ghi met Sanderijn der joncfrouwen
Hebt ghedaen al u ghevoech,
Dan seldi segghen: „ic hebbe uus ghenoech,
Sanderijn, ic ben uus nu sat
Ende van herten also mat,
Al haddic seven baken° gheten": °zijden
Dies en seldi niet vergheten, [spek
Ghi selt spreken dese woort
Ende dan seldi rechtevoort
U van hare keren ende swighen al stille.

Lanseloot

O lieve moeder, es dat u wille,
Dat ic spreke dese dorper woort?
Des ghelike en hebbic nie ghehoort.
Dat soude mi mijn herte deren!

Sine moeder

Lanseloot, dits mijn begheren,
Seldise hebben in uwer ghewelt°, °macht
Dat ghi mi dit gheloven selt,
Ende volbringhen als goet man.

Lanseloot

Vrouwe moeder, doetse mi comen dan:
Ic sal doen, dat ghi begheert,
Al eest dat mire herten deert. (*ter zijde*)
„Die meneghe spreect, hi en meines niet;"
Al dier ghelike es mi ghesciet,
Want al sprekict metten mont,
Ic en saels niet meinen in minen gront,
Want ic an° hare alder dooght°°. °gun
Ic bidde Gode den oversten vooght [°°goeds
Dat sijt niet qualic nemen en moet:
Si es so eersaem ende so goet,
Ende eest dat sijt qualike neemt
So wert haer herte van mi ontvreemt;
Dan so blijft mijn herte in pinen staen. (*Af*)

Sine moeder

Daeromme so eest mi al ghedaen,
Dat ic u beiden sal doen sceden. °gedragen
En siedi niet, hoe hi hem soude beleden°,
Ende es die hoochste van den lande,
Ende doet hem selven die grote scande,
Dat hi mint so nederen wijf?
Hi soudse trouwen, die keytijf,
Dat horic wel, woudics hem ghestaden,
Maer ic salt al anders begaden°, °beschikken
Dat dat nemmermeer en sal sijn. –
Waer sidi, scone maghet Sanderijn?
Ic moet u spreken, comt te mi.

Sanderijn

Hoghe gheboren vrouwe, dat si:
Nu segt mi, wats u begheert?

Sine moeder

Sanderijn, dat mijn herte sere deert,
Moet ic u claghen minen noot.
Hier es mijn lieve sone Lanseloot,
Es met siecheden sere bevaen:
Hi wert ghister navont also bestaen,
Dat hi noit sint woort en sprac.
Ic en weet niet wat hem ghebrac,
Ochte wat dat hem deren mach.
Maer heden merghen, doent was dach,
Gaf hi enen swaren sucht:
Sanderijn, ic hebbe sijns levens ducht,
Dies dooght mijn herte grote pijn.
Nu biddic u, scone maghet Sanderijn,
Dat ghi wilt gaen te Lanseloot,
Want hi leghet in groter noot,
Dies dooght mijn herte swaer verdriet.

Sanderijn

Edel vrouwe, dat ghi ghebiet,
Wert herde gherne van mi ghedaen.
Ic wille vriendelike met u gaen,
Want mi ware leet, mesquame hem iet.
(*Gaat naar binnen*)

Sine moeder

Die hem in tijts wel besiet,
Die mach in eren staende bliven.
Aldus soude men een dincsken bedriven,
Om een wijf te bringhen inden stric.
Wie soude dat bat ghedaen hebben dan ic?
Want, als die wille es ghedaen,
So es die minne al vergaen,
Dit es menichweerf ghesciet.

Nu heeft si gheweest met hem in die camere.

Sanderijn

Ay God, die hem crucen liet,
Wat valscher wijf es Lanseloots moeder!
Dies ben ic nu vele vroeder,° °wijzer
Dan ic gster navont was:
Si stont mi ene stercke loghene ende las,
Dat hi met siecheiden ware bestaen,
Ende bracht mi in den stric ghevaen,
Ende heeft mi loghene voor waer ghetelt,
Ende brachte mi in Lanseloots ghewelt,
Dat mi ewelijc rouwen sal.
Nochtan deert mi boven al
Die woorde, die hij sprac die ridder vri,
Ende keerde sijn anschijn omme van mi,
Al haddic gheweest een stinckende hont.
Dat hebbic so vaste in minen gront,
Ende doet mijnder herten alsoo seer;
Ic meine, dat hi nu nemmermeer
Van mi en weet goed noch quaet:
Ic salt al laten° ende gaen mijnder straet
Dolen in vremden lande. [°verlaten
Ic bidde Gode, dat hi mine scande
Wille decken, die ic nu hebbe ontfaen –
Want ic hebt sonder danc° ghedaen –
Dies es mi te moede wee. [°wil
Lanseloot, ghi en siet mi nemmermee:
Ic wille gaen dolen in dit foreest. (*Af*)

Sanderijn

O vader, sone, heilich gheest,
Ic bidde u dat ghi bewaert mijn lijf,
Dat ic nemmermeer mans wijf
Werden en moet te minen scande.
Waer ic come in eneghen lande
Dat ic moet bliven dat ic si.
Dies biddic u, moeder ende maghet vri,
Fonteine alder suverheit,
Dat mi nemmeer dorperheit
Gheen man te voren legghen en moet:
Dies biddic u, fonteine, der dooghden vloet,
Weerde moeder ende maghet reine. –
Ic sie ghinder ene scone fonteine,° °bron
Daerop willic gaen nemen rast:
Ic hebbe so langhen tijt ghevast,
Dat ic hebbe hongher ende dorst,
Ic hebbe te drinckene so groten lost,° °lust
Dat ics niet langher en can ghedraghen.

Een ridder

Nu, wouts God, ic wille varen jaghen.
Ic bidde Gode van den trone,
Ende Mariën, der maghet scone,
Dat si mi heden bewaren moet,
Ende gratie wil gheven ende spoet°, °voor-
Dat ic moet jaghen ende vanghen: [spoed
Want seker, ic en vinc in langhen,
Dies ic mi van rechte scofiere.° °schaam
Ic hebbe ghejaghet der daghen viere,
Nochtan en vinc ic noit conijn.
Ic scaems mi inder herten mijn,
Dat mine aerbeit dus blijft verloren.
Nu willic steken minen horen
Ende besien, of mi God beraden mochte.

Nu steect hi den horen.

Bi den here, die mi ghewrochte,
Ic sie ghinder porren° een wilt, °bewegen
Daer mijn herte op es ghestilt;
Ic wane noit man op ghenen dach
Also sconen wilt en sach
Als ghinder staet op ghene fonteine:
Ene scone maghet, ende ene reine
Dunct si mi sijn an haer ghedaen.
Ay God here, mocht ic die ghevaen,
So en ware mine aerbeit niet verloren!
Noch willic steken minen horen
Ende besien, hoe si haer stellen sal.

Noch steect hi den horen.

Ay God, die here es boven al,
Die moet mi gheven avonture,
Dat ic die scone creature
Ghecrighen moet te minen wille.
O scone maghet, nu staet al stille,
Ghi moet mijn ghevanghen sijn.
Ic hebbe u liever dan een everswijn,
Al waert van finen goude ghewracht.
Ic dancke Gode der scoonder jacht,
Dat ic heden merghen vroech opstoet.

Sanderijn

O edel ridder van prise goet,
Nu en doet mi ghene dorperheit:
Dies biddic u door uwe edelheit,
Dat ghi mi ghene dorperheit en bewijst,
Want het worde u sere mesprijst,
Waer ghi quaemt tot eneghen hove.
Ghi dunct mi een ridder van groten love,
Daeromme biddic u, hoghe baroen,
Dat ghi mi niet en wilt mesdoen
Ende laet mi over dat ic si.° °voor wat ik ben

Die ridder

O scone wijf, nu seght mi,
Wanen comdi in dit foreest?
Dat wondert mi in minen gheest,
Dat ic u vinde aldus alleine
In dit foreest op dese fonteine.
Wat sijn die saken die u let?
Heeft u hier iement dach gheset° °bescheiden
Daer ghi, scone wijf, na wacht?
Hi mochte sijn van sulker macht,
Ic soude u te noder spreken an.

Sanderijn

Och edel ridder, om ghenen man
En sta ic hier, hoghe baroen:
Het sijn ander saken, diet mi doen.
Ic ben verdoolt uut mijnder stat,
Daer ic in eren ende in vrouden° sat, °vreugde
Ben ic verdoolt, ic en weet waer,
Ende sta hier in groten vaer,° °vrees
Ende ic en weet niet waar ik henen sal:
Dies claghic Gode mijn mesval° °ongeluk
Dat ic dese werelt moet besuren.

Die ridder

Noch danc ic Gode der avonturen,
Dat ic heden merghen vroech opstoet,
Ende dat ic so edelen scone ghemoet°
Vonden hebbe te mire jacht. [°ontmoeting
God heeft ons te gader bracht:
Dat wetic seker wel te voren.
Ghi sijt te minen behoef gheboren,
Want ghi ghenoecht mi al te wale.
U scone lijf, u hovesche tale,
Dat ghenoecht mi algader wel:
Wi selen te gader maken spel!
Nu comt met mi in mijn casteel,
Ghi en saegt noit so scone juweel,
Dat sal wesen u ende mijn.

Sanderijn

Her ridder, nu laet uwe tale sijn.
Dies biddic u om den riken God,
Dat ghi met mi niet en maect u spot,
Al ben ic dus verdoolt alhier.

Die ridder

O scone wijf, in der minnen vier
Leght mijn herte te male° en blaect: °geheel
Ghi sijt hovesch ende welgheraect,° °schoon
Ghi selt bi ridderscape sijn mijn wijf:
Ghi hebt so edelen scone lijf,
Opdat° u wille es ende bequame °indien het
Ic hidde u, segt mi uwen name,
Ghi selt seker sijn mijn vrouwe!

Sanderijn

O edel ridder, eest dan trouwe,
Minen name doe ic u weten:
Sanderijn ben ic gheheten,
Ende mijn vader hiet Robberecht,
Ende was een waelgheboren sciltknecht,
Ende diende metten coninc van Averne.

Die ridder

O scone maghet, dat horic gherne,
Dat ghi van wapene gheboren sijt.
Noch danc ic Gode der saligher tijt,
Dat ic heden merghen niet vaste en sliep!
Het was een inghel die mi riep,
Dat ic te woude soude varen jaghen!
Mijn oghen nie liever wijf en saghen!
Ghi selt seker werden mijn!

Sanderijn

Her ridder, saelt also moeten sijn,
So willic mi gerne tuwaert keren
Ende dancken Gode ende u der eren,
Dat ghi u selven so neder daelt.
Ghi hebt mi so vriendelijc aneghetaelt
Met hoveschen woorden ende met sconen,
Ic bidde Gode, dat hijt u moet lonen,
Dat ghi so hovesch van herten sijt,
Dat ghi mi nu te deser tijt
So vriendelijc hebt ghesproken an.

Die ridder

O scone maghet, nu gawi dan,
Ic sette u mijn trouwe te pande.

Sanderijn

Nu gawi dan in dese warande,
Her ridder, spreken alluttelkijn,
Ende verstaet die redene mijn,
Dies biddic u, hoghe gheboren baroen.
Anesiet desen boom scone ende groen
Hoe wel dat hi ghebloyet staet;
Sinen edelen roke hi doergaet
Alomme desen bogaert al;
Hi staet in so soeten dal,
Dat hi van rechte bloyen moet;
Hi es so edel ende soet,
Dat hi versiert al desen bogaert.
Quame nu een valcke van hoger aert
Ghevloghen op desen boom, ende daelde,
Ende ene bloeme daeraf haelde,
Ende daerna nemmermeer neghene
Noch noit en haelde meer dan ene,
Soudi den boom daeromme haten
Ende te copene daeromme laten?
Dat biddic u, dat ghi mi segt,
Ende die rechte waerheit sprect,
Edel ridder, in hovescher tale.

Die ridder

Scone wijf, ic versta u wale.
Ene bloeme, dat en es niet.
En esser nemmeer toe ghesciet,
Daeromme en sal ic den boom niet haten
Noch te copene daeromme laten,
Want hi es so scone ghedaen;
Ic sie daerop so meneghe bloeme staen

Met groten hopen sonder ghetal,
Daer edel vrucht af comen sal,
Opdat° God ghedoghen wille. °indien het
Nu si ewelijc hier af een ghestille,
Ende comt met mi, wel scone wijf.

. . . . . .

Lanseloot

Ay mi, nu es al mijn vroude een blijf° °ver-
Die ic op eerde ie ghewan, [dwenen
Dat icse niewer vinden en can
Die overscone Sanderijn.
Ondanc hebbe die moeder mijn
Dat ic die woorde nie° ghesprac. °ooit
Mi dochte, dat mi mijn herte brac,
Doen ic sprac die felle woort;
Daerom es si op mi ghestoort,
Ende es mi heimelijc ontgaen.
Dat heeft mijn moeder al ghedaen,
Die mi die woorde spreken dede.
Nemmermeer en hebbic vrede,
Voordat ic anescouwe dat edel wijf.
Ay, ic minne haer reine lijf
So sere, mi dunct dat ic verdwine.
Hets een leven bi haer te sine,
Want si es te male noyael;
Si es een vrouwe principael
Ende keyserinne van mine vijf sinnen;
En mochte gheen man een wijf meer minnen
Dan icse minne noch dier ghelike.
Ic salse doen soeken alomme int kerstenrike,
Of ic sal weten waer dat si si. –
Waer sidi, Reinout? Comt te mi,
Mijn alderliefste camerlinc.

Reinout

O edele here, wat sijn die dinc,
Daer ghi aldus omme staet en claeght?

Lanseloot

Och, mi en was niet so leide verdaecht°
Alst nu es te deser ure, °overkomen
Dat ic die scone creature
Sanderijn dus hebbe verloren.
Mi dunct, dat mi mijn herte sal scoren°
Van groten rouwe die ic drive; °scheuren
Dat ic in minen sinne blive,
Dat es wonder al te groot;
Ic ware mi vele liever doot
Dan icse nemmermeer en soude sien.
Reinout, ghi moetter omme gaen spien,
Of ghise iewerrinc° vinden moghet, °ergens
Want nemmermeer en werdic verhoghet,
Voordat icse metten oghen anescouwe.
Reinout, nu sijt mi ghetrouwe,
Ende vaerse soeken oost ende suut;
Ende segt hare, ic salse maken bruut
Ondanc allen minen maghen.

Reinout

Here, ic wilder gherne om waghen
Mijn lijf ende ghenen aerbeit sparen;
Maer het ware beter, lietijt varen: [°onzeker
Hets messelijc°, hoe si haer sal bekeren.°°
°°gedragen

Lanseloot

Ay, haer herte es vol eren,
Ende van haren live so reine,
Ic weet wel, si en dade haer niet te cleine
Om al dat goet van eertrike;
Dat wetic wel waerlike:
Si es so edel van ghedacht.
Reinout, haest u al u macht,
Ende vaerse soeken oost ende noort,
Ende suut, west, also voort
Totter tijt dat ghise vint,
Wantse mijn herte met trouwen mint;
Mijn oghen nie liever wijf en saghen.

. . . . . .

Des ridders warandehuedere

Met rechte machic mi beclaghen,
Dat ic also menich jaer
Hebbe ghewandelt hier ende daer,
Ende mijns heren boschhuedere gheweest,
Ende ghehoet sijn foreest,
Ende dese fonteine in dese boschalie,
Ende dicke ghegaen op dese rivalie,° °oever
Ende meneghen dach ende menech ure,
Maer noit en viel mi die avonture,
Dat ic hier noit° wijf ghesach, – °ooit
Dies ic mi met rechte beclaghen mach, –
Noch noit en quam in mijn ghemoet.
Maer ghisteren, doen mijn here opstoet
Ende soude te woude varen jaghen
Ic wane mijn oghen noit en saghen
Scoonder wijf dan hi hier vant;
Hi namse vriendelijc metter hant
Ende brachtse te hove met bliden sinne, –
Al waer si ene keyserinne,
So en mochtse niet noyaelder sijn; –
Gheheten es si Sanderijn, –
Ende heefter af ghemaect sijn vrouwe.
Met rechte machic dies hebben rouwe,
Dat mi dat noit en mochte ghescien.
Bi Gode, ic sal daeromme gaen spien
Vroech ende spade in alder stont.
Mochtic also sconen roden mont
Ghevanghen, ic souts te blider sijn
Ende met alder herten mijn

Gode daer af dancken alle mijn daghe.
Nu willic mi berghen achter dese haghe
Ende verbeiden der avonture.

Reinout (*een jaar later*)

O Maria, moeder ende maghet pure,
Ic bidde u om een goet beleyt
Ende om een goet claer bescheyt
Te vernemene van Sanderijn.
Want Lanseloot, die here mijn,
Es van herten sere ontstelt
Ende van hare minnen sere ghequelt,
So dat hi niet gheduren mach.
Want al sijn smerte ende sijn gheclach
Es, dat hise dus heeft verloren.
Nu heeft hi bi ridderscape ghesworen,
Canicse vinden, hi maectse vrouwe;
Want hi heeft so groten rouwe,
Dat hise dus verloren heeft,
Dat hi in groter pinen leeft
Ende al uut rechter minnen.
Ay God here, mochticse ghewinnen,
So waric blide in minen moet. –
Deus God, wie sal mi maken vroet,
Wat die man meent, die ghinder staet?
Hi dunct mi hebben so fellen ghelaet
Ende ene colve groot ende swaer:
Hets seker een moordenaer,
Ofte mi bedriecht mijn waen.
Nochtan salic hem riden aen,
Want en dunct mi maer een;
Ic en sach noit man alleen,
Dat icker mi af ontsach. –
Vrient, God gheve u goeden dach,
Ende een vriendelijc morghenstont
Wil u God gheven, ende ghesont
Moetti bliven in alder tijt!

Warandehuedere

Vrient, God lone u wie ghi sijt,
Dat ghi mi vriendelijc spreect an.

Reinout

Nu berecht mi als goet man:
Hebdi hier in langhen tiden
Ene joncfrou sien liden°, °voorbijgaan
Die scone was ende welghedaen?

Warandehuedere

Vrient, ghi selt mi verstaen.
Ic hebbe hier ghewandelt meneghen dach
Dat ic hier noit wijf en sach,
Jonc noch out, dats emmer waer.
Maer dies es bina een jaer,
Dat mijn here, die ridder goet,
Op enen morghenstont opstoet
Ende voer jaghen op dese fonteine;
Daer vant hi van herten reine
Ene joncfrou verborghen staen;
Hi brachtse met bliden moede ghevaen
Ende riep, hi hadde wel ghejaecht,
Want hi brachte ghevaen een maecht,
Die scone was ende wel gheboren.

Reinout

Vrient, daer moetic meer af horen;
Ic bits u, hoe was si gheheten?

Warandehuedere

Vrient, die waerheit seldi weten:
Si es gheheten Sanderijn;
Si en mochte niet noyaelder sijn
Noch bat ghemaect van haren live.
Si en ghelijct ghenen wive,
Die hier in den lande gheseten si,
Want si es scone ende goet daerbi.
Hi heefter af ghemaect sijn vrouwe,
Want si es hem so ghetrouwe
Ende ghehoorsaem ende onderdaen,
Ende alle die minen here bestaen,
Minnense om hare groter dooght,
Si sijnder algader bi verhooght,
Die den hove toebehoort.

Reinout

Nu moet mi God beraden voort;
Dats die joncfrou, die ic mene.
Ic hebbe ghesocht die vrouwe rene
Meneghe mile ende menich lant,
Maer noit en quam ic daer ic vant
So sconen bescheet als ghi mi doet.
Och lieve vrient, nu maect mi vroet:
Hoe salicse moghen spreken?

Warandehuedere

Vrient, dat moet u ghebreken,
Te sprekene jeghen die vrouwe mijn.
Het moeste bi mijnder hulpen sijn,
Want ic bens met haer ghelooft°: °ik ben
Ic ben van alden cnechten thooft, [haar ver-
Die mijne here onthouden heeft. trouwde
Eest dat sake, dat ghi mi gheeft
Enen drincpenninc in mijn hant,
Ic salse u doen spreken, coen wigant,°
Also vele als u herte begheert. [°strijder

Reinout

Enen penninc es saen verteert
Ende ooc qualijc overbracht.° °in armoê
Loopt ende haest u al u macht, [verteerd

Ende doet mi spreken Sanderijn;
Daer sijn twee penninghen root guldijn,
Ende segt hare met woorden sterke,
Dat hier een bode es uut Deenmerke,
Diese met haesten spreken moet.

Warandehuedere

Nu willic lopen metter spoet,
Ende sal bringhen die vrouwe met mi. –

O edel vrouwe van herten vri,
Ic bidde u vriendelike, comt tot hier;
Hier buten hout een deghen fier,
Die u met haesten spreken moet.
(*Sanderijn komt op, de boschwachter af*)

Reinout

O edele vrouwe, ghetrouwe ende goet,
God, die alle dinc vermach,
Die moet u gheven goeden dach,
Scone maghet Sanderijn.

Sanderijn

Reinout, willecome moetti sijn;
Nu segt mi, wats u begheert?

Reinout

Dat salic u segghen, vrouwe weert:
Dat ghi varen moet met mi,
Want Lanseloot, die ridder vri,
Heeft u doen soeken overal.
Want tachterst° dat hi mi beval, °het laatste
Dat was, of ic u vinden mochte,
Edel vrouwe, dat ic u brochte;
Hi sal u seker maken bruut.

Sanderijn

Reinout, vrient, dat spel es uut.
Segt hem dat hi een ander beghinne,
Ic en gave niet om Lanseloots minne
Een gers°, dat uutter eerden gaet. °grasje

Reinout

O scone wijf, ghi selt sinen staet
Anesien ende sijn swaer mesval.° °ongeluk
Het en was noit sint, hine qual,° °kwelen
Edel wijf, dat hi u verloos, [= pijn
So heeft hi ghequolen altoos [lijden
Ende gheleeft in pinen groot.
Het sal hem seker gheven die doot,
Eest dat hi u niet en ghewint,
Want ik weet wel, dat hi u mint
Boven alle die nu sijn gheboren.
Hi heeft bi ridderscape ghesworen,
Als hi van u verneemt ende weet,
Al waert alle sine maghen leet,
Dat ghi werden selt sijn wijf.

Sanderijn

Reinout, dit moet sijn een blijf, [°gehuwd
Want ic ben eerlijc ende wale gehout,°
Ende hebbe enen edelen man ghetrout,
Dien ic minne boven alle die leven.
Hem en willic niet begheven.
Al ware Lanseloot also rike,
Dat hi ware Hectors van Troyen ghelike,
Ende dat hi hadde van Gode te lone,
Dat hi droeghe die selve crone,
Die die coninc Alexander droech,
So en ware hi nochtan niet mijn ghevoech,
Ic en hebbe liever minen man,
Die mi alder dooghden an;° °gunt
Dien salic ewelijc sijn ghetrouwe.

Reinout

O Sanderijn, wel scone vrouwe,
En mach hi u dan ghewinnen niet,
So moet hi ewelijc int verdriet
Bliven ende in pinen staen.
Dat ghi desen huwelijc hebt ghedaen,
Dat mach u rouwen emmermere,
Want Lanseloot, die edel here,
Hadde u sekerlijc ghetrout.

Sanderijn

Dats een dinc, dat mi niet en rout
Noch nemmermeer rouwen en mach,
Want ic nie man op eerde en sach,
Dien ic meer dooghden an,
Dan ic doe minen lieven man, –
Hets recht, want hi eest wel weert:
Hi es een ridder wide vermeert,
Ende vaelyant ridder van hoghen moede,
Wael gheboren ende rijc van goede,
Ende gheradich° ende vroet, °verstandig
Ooc es hi te wapene goet
Ende van groten doene bekint, –
Want hem mijn herte met trouwen mint
Boven alle creaturen.
Nu en willic hier niet langher duren;
Reinout, vaert met haesten sere,
Ende segt Lanseloot uwen here,
Dat hi nemmermeer en peinse om mij.

Reinout

O edele vrouwe, van herten vri,
Nadien dat aldus wesen moet,
So biddic u, edel vrouwe goet,
Om een licteken°, dat ic mach °kenteken
Metter waerheit seggen, dat ic u sach
Ende ghesproken hebbe ende ghesien.

Sanderijn
Reinout, dat sal u ghescien.
Ic sal u gheven prinsepael
Een licteken proper ende noyael.
Ghi selt seggen den ridder vri,
Dat wi stonden, ic ende hi,
In enen sconen groenen bogaert,
Ende dat daer quam van hogher aert
Een edel valcke van hogher weerde,
Ende beette neder op een gheerde,° °tak
Die scone met haren bloemen stoet.
Dat seldi segghen den ridder goet;
Ende dat die valcke, die daer quam,
Ene bloeme van dier gheerden nam,
Ende alle die andere liet hi staen.
Sine vlercken ghinc hi van hem slaen
Ende vlooch wech met haesten groot:
Dit seldi segghen den edelen ghenoot.
Ende cort so quam die valcke daer weder
Ende sochte die gheerde op ende neder,
Maer hi en mochtse vinden niet.
Dies dooghde die valcke wel swaer verdriet,
Dat hi di gheerde dus niet en vant.
Dit seldi segghen den coenen wigant.
Hi sal wel gheloven van dien,
Dat ghi mi ghesproken hebt ende ghesien,
Als ghi hem dese tale ontbint.
Nu hebbic mine worde gheint,° °geëindigd
Reinout! God moet u bewaren. (*Af*)

Reinout
Ay God here, nu moet ic varen
Ende die scone vrouwe achterlaten!
Nu ben ic beraest° utermaten, °wanhopig
Hoe ic mine bootscap segghen sal.
Segghic hem die waerheit al,
Dat si noch leeft ende es ghehout,
Ic weet wel, dat ons allen rout:
Hi sal willen hebben dat scone wijf.
Ic weet wel, het cost hem dlijf,
En al denghenen, die hem bestaen
Ende ten tienden lede anegaen,
Sal hi daeromme avonturen.
Daer sal die meneghe om besuren
Di bitter doot, dat wetic wel te voren;
Nochtan bleve die aerbeyt al verloren,
Want hi en mochtse ghewinnen niet;
Hi soude hem selven int verdriet
Bringhen ende ooc grote heren.
Ic sal mine tale wel keren
Ende sal segghem, dat si es doot.

. . . . . .

Reinout (*in Denemarken*)
Waer sidi, hoghe gheboren ghenoot,
Van Deenmerken her ridder stout?

Lanseloot
Sijt willecome, lieve vrient Reinout,
Groot willecome so moetti sijn.
Hebdi van Sanderijn
Iet vernomen, dat segt mi.

Reinout
Och edel here van herten vri,
Ic hebse ghesocht menich lant,
So langhe dat ic die scone vant
In ene stat, die heet Rawast.
Daer was die scone vrouwe ghepast,° °zedig
Ende es in Afrijka gheleghen.
Lanseloot, vri edel deghen,
Daer vandic dat scone wijf,
Dat haer coste haer edel lijf,
Doen si van u hoorde spreken.
Haar edel herte dat moeste haer breken,
Doen si van u hoorde ghewaghen.

Lanseloot
Reinout, dit sijn al saghen°, °praatjes
Ic hore wel, dat ghi mi liecht,
Ic wille, dat ghi mi niet en bedriecht,
Ghi en segt mi die waerheit claer.
Brachti mi goet licteken van haer,
Te bat soudics gheloven dan.

Reinout
Lanseloot, hoghe gheboren man,
Ic sal u segghen principael
Een licteken° proper ende noyael, °kenteken
Dat mi die vrouwe reen.
Si seide mi, dat ghi onder u tween
Stont in enen sconen groenen bogaert.
Ende dat daer quam van hogher aert
Een edel valcke van groter weerde
Ende beette neder op ene gheerde,
Die scone met haren bloemen stoet.
Dit hiet si mi segghen, her ridder goet,
Ende dat die valcke, die daer quam,
Ene bloeme van dier gheerden nam,
Ende alle die andere liet hi staen.
Sine vlercke ghinc hi doe van hem slaen
Ende vlooch wech met haesten groot.
Dat seise mi, hoghe gheboren ghenoot.
Ende daerna quam die valcke weder
Ende sochte die gheerde op ende neder.
Maer hi en mochtse vinden niet.
Dies doghede die valcke wel swaer verdriet,
Dat hi die gheerde niet en vant.
Dit licteken, coene wigant
Gaf mi die vrouwe vri,
Ende doen keerdese haer anschijn van mi
Ende sprac daerna nemmermere.

Lanseloot

Ay hemelsche coninc, gheweldich here,
Dats een licteken proper ende goet,
Daerbi dat ics gheloven moet.
Nu segt mi, Reinout, es si dan doot?

Reinout

Ja si, hoghe gheboren ghenoot,
Ende begraven in die eerde.

Lanseloot beclaecht hier Sanderijn en blijft hier dood.

Lanseloot

O Sanderijn, ghi waert die gheerde,
Die scone met haren bloemen stoet,
Ende ic die valcke, dies benic vroet,
Die ene bloeme daeraf nam.
Want mi nie sint vroude en bequam,
Dat ic die edele gheerde verloos,
So hebbic ghequolen altoos,
Uutvercoren vrouwe mijn.
Alle vroude es mi nu een pijn,
Die ic op der eerden mach bescouwen,
Spieghel boven alle vrouwen,
Die ic op eerde nie ghesach!
Met rechten roepic: „o wi, o wach!"
Over die moeder, die mi droech,
Want haer herte in vrouden loech,
Doen si mi gaf den valschen raet.
O wi der bitterliker daet
Ende der jammerliker moort,
Dat si mi spreken dede die woort,
Daer ic bi verloos dat scone wijf,
Dat haer ende mi sal costen dlijf,
Want mijn herte es al doorbeten. [°dat het
Ic woude wel, dat° mi ware ghespleten,
Ende ic des levens hadde een ende,
Want so waerweert ic mi bewende,
Ic blive ewelijc vroudeloos.
Die ic met goeder herten coos
Hebbic bi valschen rade verloren;
Dies heeft mijn herte so groten toren,
Dat° mi scoren sal van rouwen °dat het
Ic hoopse in hemelrike te scouwen,
Daeromme willic nu sterven blidelike.
Ay ootmoedich God van hemelrike,
Nu wilt haer ziele ende die mine ontfaen,
Want dleven es met mi ghedaen.
(*Hij sterft*)

Reinout

Ghi heren, vrouwen, wijf ende man,
Nu neemt hier exempel an.
So wi dat met trouwen mint,
Als hi sijn lief te wille ghewint,
Spreke hoveschelike daervan.
Want van Deenmerken die edel man
Bi qualike spreken, bi valschen rade,
Es hi bleven in die scade,
Dat hem coste sijn edel lijf.
Nochtan dat hi dat scone wijf
Minde boven alle die leven.
Bi valschen rade, die hem wert ghegheven,
Dat hi sprac messelike° woort, °schandelijke
Wert gherechte minne ghestoort,
Also dat si hem ontginc.
Daeromme radic boven alle dinc
Hoveschelike te sprekene elken man,
Waer hi mach ende waer hi can.
Ende sonderlinghe van allen vrouwen
Spreect hoveschelike ende mint met trouwen.
Soe mooghdi troost van vrouwen vercrighen.
Nu biddic u allen, dat ghi wilt swighen:
Ons voorspel dat es ghedaen,
Men sal u ene sotheit spelen gaen.

NU NOCH

EENE CHENOUCHELICKE CLUTE VAN .IIIJ. PERSONAGIEN, TE WETEN, DEN MAN, DEN GHEBUER, DWIJF ENDE DIE PAPE

De man klaagt zijn buurman dat hij van zijn vrouw zoveel te verduren heeft.
„Zij doet my lachen dat myn ooghen tranen,
Zo stijf versetze mijnen capproen".

„Zoo, blijft ze nog altijd even kwaad?" vraagt de ghebuere.. „Wel nee, man, maer lanc om quader dat sij wort".. „Nu, dan weet ik raad: Als ze weer opspeelt, zeg jij maar niets dan nu nòg".. „Niets dan nú nóg? Om bont en blauw geslagen te worden?". Doet er niet toe!" zegt buurman; „volhouden maar. Wat zou je ervan zeggen, als ze later „wel stoffeerde u caken met goeder spijse?" „Nou!" zegt de man, „daar zou ik wel een pak slaag voor willen verduren".. „Zie je, ik

zal ze wijsmaken, dat ze je gek geranseld heeft; dat je „van den duvel beseten" bent door haar slaan. Dan zal ze wel bijdraaien". En de man juicht: „Dat wort een groete boerde!"

Hij gaat naar binnen, vraagt om eten en drinken en krijgt dadelijk een standje: „Zeg op, waar hebdij ghebeyt zo lange?" „Nu noch". Dat gaat zo enige tijd door. Scheldt vrouwlief, hij antwoordt: „nu noch". Tot zij er genoeg van heeft.

Wijf
Laet ons metvreden met dezen nu noch!
De duvel schende u!

Man
Nu noch.

Wijf
Ic wedde, ic vinde u,
Dat u zal rauwen; ic zecht u claerlic.

Man
Nu noch.

Wijf
Dats emmer die duvel baerlic;
Ghij en vraechter niet nae, dat mercke ic doch

Man
Nu noch.

Wijf
Haut° dat! zecht nu noch, °houd
Vuil catijf! wat hebdij voren?

Man
Nu noch.

Wijf
Wey°, tes al verloren! °wee
Ic zals u noch geven, dat u zal grouwen!

Man
Nu noch.

Wijf
Ic zal u zo douwen,
Ghij zult dat nu noch achterlaten.

Man
Nu noch.

Wijf
En macht niet baten?
Ic en hoorde desgelijcx noijnt mijn leven.

Man
Nu noch.

Wijf
Goy°, ic zals u ghenouch geven, °bij
Dat u grauwelen zal, zonder ghetal. [God

Man
Nu noch.

Wijf
Bij Goy, ic zal!
Haut dat! Wildijs noch meer?

Man
Nu noch.

Wijf
Aijmij, mijn hant doet mij zo zeer,
Al zoudij ramp hebben en die u droech,
Wat meendij doch?

Man
Nu noch.

Wijf
Dat es vremt bescheet,
Ja, tvremste dat ik noijnt hoorde.

Man
Nu noch.

Wijf
Ic zal ghereet°. °dadelijk
Haut dat! nu zecht nu noch al teenen.° [°al door

Man
Nu noch.

Wijf
Wat mach hij hier mede meenen?
Ic en hoorde mijn daghen vremder abuyze.

Man
Nu noch.

Wijf
Tjan°, ic loope uuten huijse! °Bij
. . . . [Sint Jan
Lieve ghebuere, comt mij ter baten!

Ghebuere
Wat ist, lieve ghebuere?

Wijf
Dat zal ic u weten laten:
Wat ic mijnen man goet of quaet doe,
Hij zeijt altijts nu noch.

Ghebuere
Ic zoude den pape halen daer toe:
Den man heeft claer sijns sins ghemist
Met uwen smijtene°. °slaan

Wijf
Es dat dan best,
Dat wij den pape halen?

Ghebuere
Jaet, Godt weet.

Dwijf
Nu gaen wij dan!

Ghebuere
Ic ga mede ghereet°. °terstond
Nu gaen wij den pape halen onder ons beeden.
. . . .

Man
Aldus zoumen deze quade wijven beleeden!
Bij sent Jan, dats goeden raet
Dat ic nu noch zeyde. Al es twijf quaet,
Ic hebse emmers versubtilt hier inne!
Zij waent, dat ic ben uuten zinne;
Ic moeter om lachen, dats verloren!
Ic ben wijzer dan Zalemon hier te voren,
Of Virgilius of Aristoteles met.
Dat ic nu noch zey, was goet opset.
Ic zal haar quaetheit nu afbrijnghen.
Ghelijc den cochuit° zal ic zijnghen °koekoek
Altoos nu noch tot mijnder vromen°. °baat
Zo waentse dat mijn es over comen,
Ende sal mij steerckelic smeeken° dan.
. . . . . . [°vleien

Dwijf
Lieve heere, comt tot mijnen man,
En ziet doch, wat hem deert.

Pape
Wat mach hem ghebreken?

Wijf
Hij zeijt altoos nu noch.

Pape
Wat? dat sijn vremde treken.
Nu noch, wat ramp heeft dit inne?

Ghebuere
Hij es claerlic uuten zinne.
Dwijf heeft hem ghestooten en ghesmeten,
Dus mach hij wel zijn bezeten
Om deze onverduldicheijt swaer.

Pape
Ic zal met u gaen tot daer.
Haelt mij mijn stoole ende mijnen bouc,
Ende mijnen quispele.

Ghebuere
Dit wort een schoon besouc!
Nu zullen wy weten wat nu noch bediet.

Pape
Nu gaen wij rasch.

Wijf
Hier wonic, heere, ziet,
Dit es mijn man, spreect hem toe.

Pape
In nomine patris et filii.

Man
Nu noch.

Wijf
Ic zegghe, den man es claer bezeten.
. . . .
Des zoudic meenen.

Man
Nu noch.

Pape
En spreect hij anders niet alteenen
Dan nu noch?

Wijf
Neen hij, heere.
Dit heeft hij curts° anghenomen. °sedert kort

Pape
Sa vrient, tot uwer vromen
Ic wil u belezen ende besweeren,
Ende manen, bij al dat u mach deeren,
Bij nachtrudders° ende bij avondtronken°,
Die achter den hove de belle cloncken,
Bij cocketoysen°, bij neckers°, bij maren°,
[°boze geesten

Ende bij den drollen° uut noerweghen, °boze
Bij catten die te dansen pleghen [geesten
Tswoensdaechs ende bij varende vrauwen,
Dat ghij zecht, up goeder trouwen,
Wat u letten mach of ghebreken.

Man

Nu noch.

Pape

Wat? en condij anders niet spreken?

Wijf

Neen hij, zeker, heere.

Pape

Tjan, noch bemane ic u meere.

. . . .

Man

Nu noch.

Pape

Wey, godt hebs deel,
Ic en weet niet wat hem mach letten.

Ghebuere

Of men hem teten gave?

Pape

Ja, ja, wilt hem dat vooren zetten,
Van den besten ghezoden en ghebraden.

Wijf

Ic heb hier een stic van eender vladen:
Wil ic prouven of hijse mach?

Man

Nu noch.

Ghebuere

Nu rasch, zonder verdrach,
Haelt hem te eten, hij sal claer ghenesen.

Man

Nu noch.

Pape

Ten mach gheen quaed wezen:
Hij eet zo mueghelic al duere.

Man

Nu noch.

Pape

Hij machse wel ter kuere.
Ic zie wel, de man en heeft gheenen noot.

Ghebuere

Vrauwe, tes u schult cleen en groot:
Gaefdij uwen man wel tetene.

. . . .

En ghij hem niet en waert zo fel,
Den man zoude hem hebben wel.

Man

Nu noch.

Pape

Ghij moet den man smeeken schiere.

Wijf

Ic al, heere, in alder maniere,
En bidden hem vergheeffenesse van alle
[mijn mesdaet.
Jan, vergheeft mij, dat ic u oijnt was so quaet
Ende oijnt zo fel was teghen u.

Man

Ic vergheeft u gheerne.

Ghebuere

Ja, wat zechdij nu?
Den man es ghenesen terstont.

Wijf

Hoe vaerdij, Jan? hoe vaerdij, Jan?

Man

Ic ben al ghezont,
Als ghij mij niet meer quaet en zijt.

Wijf

Neenic, nemmermeer.

Pape

Godt zij ghebenedijt,
Die man is van den evel ghescheijden.
Adieu, vaert wel.

Wijf

Heere, Godt wil u gheleijden,
Ghij hebt mijn herte ghepaeijt ter deghe;
Ic wil ooc gaen.

Ghebuere

Dwijf es up weghe,
Wij mueghen wel spreken met goeden raet.
Dat ic u nu noch dede zegghen,
Was dat niet goeden raet?

Man

Bij Sent Jacob, jaet;
Maar metten eersten was ic daarom gesmeten.

Ghebuere

Maer nu hebdij namaels goede vladen gheten.

Man

Dat doe ic sekere.

Ghebuere

Ic en zach noijnt wijf bat beghect.
Wanneer si meer haar manheijt stect°, °toont
Of dat zij quaet spreect, een vooral:
Zecht altijts nu noch.

Man

Bij Sent Toon, ic zal,
Want anders gheen zaken en mach mij vromen

Ghebuere

Ja, zo meent zij, dat u curen over comen,
Ende ghij zullet al te boven blijven.

Dwijf

Aij, lodders°, dat men u moet ontlijven!
Dat hebbic al te male ghehoort! °smeer-[lappen

Man

Wacharmen! wacharmen!° °o wee!

Ghebuere

Moort! Moort!
Dwijf zal ons vernielen!

Wijf

Nu zegt nu noch!

Man

Ic en zal, bij mijnder zielen,
Nemmeer, seker, lief wijf.

Wijf

Suldijt meer zegghen?

Man

Neenic, up mijn lijf,
Twas mijn ghebuere diet mij riet.

Ghebuere

Tjan, heere, ic en riet u niet:
Daerom willet mij verdraghen°. °verschonen

Wijf

En wettij niet, dat hem misvalt met vlaghen,
Die zijn hant steect tusschen schus° en [boom? °schors

Ghebuere

Och, ic kenne dat° waer es! °erken dat het

Wijf

So nemes goom!° °let er op

Elc wacht hem, die wel wil varen!
Godts gratie wil ons allen bewaren.
Die vader, die zone, die heilighe gheest,
Verleene ons zalicheit alder meest.

DEN SPYEGEL DER SALICHEYT VAN ELCKERLIJC

HOE DAT ELCKERLIJC MENSCHE WERT GHEDAECHT, GODE REKENINGHE TE DOEN

Hier beghint een schoon boecxken, ghemaeckt in een maniere van eenen speele ofte esbatemente op elckerlijc mensche. Ende in den eersten spreect god almachtich aldus:

Ick sie boven wt mijnen throne,
Dat al, dat is in tsmenschen persone,
Leeft met vresen onbekent.
Oec sie ic tvolc also verblent
In sonden, si en kennen mi niet voer god:
Opten aertschen scat sijn si versot;
Dien hebben si voer gode vercoren
Ende mi vergheten, die hier te voren
Die doot heb geleden doer tsmenschen profijt.
Och, hoverdie, ghiericheyt ende nijt,
Metten VII dootsonden vermoghen°, °mach-[tig onder de VII d.
Hoe sidi ter werelt nu voertghetoghen!
Want mits° den VII dootsonden gemeen °daar
Es opghedaen, des ick in ween
Ben seker met alder hemelscher scaren.
Dye VII duechden, dye machtich waren,
Sijn alle verdreven ende verjaecht,
Want donnosel heeft mij seer gheclaecht!
Elckerlijc leeft nu buyten sorghen;
Nochtan en weten si ghenen morghen.
Ick sie wel, hoe ic tvolc meer spare,
Hoet meer arghert van iare te iare;
Al dat opwast, erghert voert.

Daerom wil ic nu, als behoert,
Rekeninghe van elckerlijc ontfaen,
Want liet ic dye werelt dus langhe staen
In desen leven, in deser tempeesten,
Tvolk souden werden argher dan beesten
Ende souden noch deen den anderen eten.
Mijn puer ghelove is al vergheten,
Dat ic hem selven gheboot te houden:
Het cranct, het dwijnt, het staet te couden,
Daer ic so minlijc om sterf die dood,
Onsculdich, sonder bedwanc oft noot,
Omdat ik hoepte, dat si bi desen
Mijnder eewigher glorien ghebrukich souden
Daer icse seer toe hadde vercoren. [wesen,
Nu vinde ick, dattet als is verloren,
Dat icse so costelic hadde ghemeent.° °bemind
Hoe menich goet ic hem vrij heb verleent
Wt mijnder ontfermherticheydens tresoor,
Dat hem recht toehoort, nochtans sijnse soe
[door° °dwaas
Ende verblint int aertsche goet,
Als dat ic iusticie wercken moet
Aan elckerlijc, die leeft so onvervaert.
Waer sidi, mijn doot, die niemant en spaert?
Coemt hier! hoort, wat ic u sal vermonden.

Die doot

Tuwen beveele in allen stonden,
Almachtich god! segt u beheet!

God spreec

Gaet hene tot elckerlijc ghereet° °terstond
Ende segt hem van mynentweghen saen,
Dat hi een pelgrimagie moet gaen,
Die niemant ter werelt en mach verbi,
Ende dat hi rekeninghe come doen mi,
Sonder vertrec°, dats mijn ghebot! °uitstel

Die doot

Het wert ghedaen, almachtich god;
Ick wil ter werelt gaen regneren:
Oeck sal ic rasschelijc sonder cesseren
Tot elckerlijc gaen: hi leeft so beestelic
Buten gods vreese ende alte vleeslick;
Voer god aenbidt hi deertsche goet.
Daer wil ic tot hem gaen met snellen keere.
Hi coemt hier gaende; help, god heere,
Hoe luttel vermoet hi op mijn komen!
Ay, elckerlijc, u wert saen benomen,
Dat ghi houden waent seer vast;
Ghi sult staen tot swaren last
Voor gode almachtich ende buten seghe.
Elckerlijc, waer sidi op weghe
Dus mooy? Hebdi al gods vergheten?

Elckerlijc

Waerbi vraechdijs?

Die doot

Dit suldi wel weten;
Wilt na mi hooren te desen stonden:
Naerstich ben ic aen u ghesonden
Van gode wt des hemels pleyn.

Elckerlijc

Aen my ghesonden?

Die doot

Jae ick, certeyn!
Al hebdi sijns vergheten, alst blijct,
Hi peynst wel om u in sijn rijck,
Alsoe ick u sal voer oghen legghen.

Elckerlijc

Wat begheert god van my?

Die doot

Dat sal ick di segghen:
Rekeninghe wilt hi van u ontfaen
Sonder eenich verdrach° °uitstel

Elckerlijc

Hoe sal ic dat verstaen?
Rekeninghe, wat salt bedieden?

Die doot

Al ghevet u vreemt, het moet gescieden;
Oec moeti aennemen sonder verdrach
Een pelgrimagie, die niemant en mach
Wederkeeren in gheender manieren.
Brengt u ghescriften ende u pampieren
Met u ende oversietse bedachtich,
Want ghi moet voer god almachtich
Rekeninghe doen, des seker sijt,
Ende hoe ghi bestaet° hebt uwen tijt, °besteed
Van uwen werken, goet ende quaet;
Oeck en hoort hier gheen verlaet
Van dien: alsnu het moet wesen ende geschien.

Elckerlijc

Daer ben ic al noch qualic op versien,
Rekeninghe te doen voer gode bloot.
Wie bistu, bode?

Die doot

Ick ben die doot,
Die niemant en spaert, maer elckerlijck sal bi
Gods beveele doen rekeninghe mi.

Elckerlijc

Och, doot, sidi mi soe bi,
Als icker alder minst op moede!
Doot, wildi van mi hebben goede,
Duysent pont sal ic u gheven,
Opdat ic behouden mach mijn leven.
Ende doet mi een verdrach van desen!

Die doot

Elckerlijc, dat en mach niet wesen:
Ik en aensie goet, schat noch have;
Paeus, hertoghe, coninc noch grave
En spare ic niet nae gods ghebieden.
Waer ic met schatte te verleeden,
Ick creghe wel alder werelt goet;
Nu houtet al met mi den voet;
Oec en gheve ic uutstel noch verdrach.

Elckerlijc

Allendich, arm katijf, o wach!
Nu en weet ick mijns selfs ghenen raet
Ven rekeninghe te doen: mijn pampier
En so verwerret ende so beslet,
Ic en sier geen mouwen toe geset.
So is mijn herte om desen in vaer.
Och, mocht ic noch leven XII jaer,
So soudic mijn ghescrifte exponeren
Ende oversien. Wilt doch cesseren
Als nu, lieve doot, van wraken,
Totdat ic versien bin op die saken;
Dat bid ic u doer gods ontfermen.

Die doot

U en mach baten smeken oft kermen;
Dus siet, wat u staet te beghinnen.

Elckerlijc

Lieve doot, een sake doet mi bekinnen:
Al yst, dat ic dese vaert moet aengaen,
Soudic niet moghen wederkeeren saen,
Als ic mijn rekeninghe hadde ghestelt?°
[°in orde brengen

Die doot

Neen ghi, nemmermeer!

Elckerlijc

Almoghende gods ghewelt!
Wilt mijns ontfermen in deser noot!
En soudic niemant, cleyn noch groot,
Daer moghen leyden, had ict te doene?

Die doot

Jae ghi, waer yemant so koene,
Dat hi die vaert met u bestonde.
Spoet u, want god, die alle gronde
Doersiet met sinen godliken oghen,
Begheert, dat ghi voer hem coemt toghen
U rekeninghe van dat ghi hebt bedreven.
Wat! meendi, dat u hiei is ghegheven
Tleven op daerde ende tijtlijc goet?

Elckerlijc

Aylazen, dat waendick.

Die doot

Hoe sidi aldus onvroet,
Elckerlijc, daer ghi hebt vijf sinnen,
Dat ghi soe onsuver sijt van sinnen,
Ende ic so haestelic come onversien?

Elckerlijc

Allendich katijf! waer sal ic vlien,
Dat ic afquame deser groter sorghen?
Lieve doot, verdraghet mi tot morghen,
Dat ic mi bespreken mach van desen.

Die doot

Dat en wil ic niet consenteren in desen,
Noch en doe icx niet in gheender tijt: [°menig-
Ick slae den sulcken° terstont int crijt, een
Sonder voerraet°, met eenen slach. °waar-
Aldus bereyt u in desen dach; [schuwing
Ick wil wt uwen oghen vertrecken.
Siet, dat ghi u neerstelic gaet berecken.° °ge-
Ic segghe u: nu coemt den dach, [reedmaken
Die elckerlijc niet voerbi en mach.

Elckerlijc

Ay, elckerlijc, wat dede ic ye gheboren!
Ick sie mijn leven al verloren,
Nu ic doen moet dese langhe vaert,
Daer ic so qualic teghen ben bewaert:
Ic en hebbe noyt goet bedreven:
Aldus heb ik seer luttel ghescreven.
Hoe sal ic mi excuseren int claer?
Eylacen, ic woude dat ic nu niet en waer!
Dat waer mijnder sielen groot toeverlaet.
Waer mach ic nu soecken troost of raet,
God die heere, die alle dinc voersiet?
Dat ic veel claghe, ten helpt niet;
Den tijt gaet verre: tes na noene.
Aylasen, wat staet mi nu te doene?
Wien mocht ic claghen dese sake?
Laet sien: oft ic mijn Gheselscap sprake
Ende leyde hem te voren om mede te gane!
Soudt hijt mi ontseggen? Neen hi, ick wane
(Wi hebben ter werelt in onsen daghen
So groten vrientschap tsamen gedraghen)
Want ic betrou hem alder duecht.
Ick sien;° des bin ic rechts verheucht, °zie hem
Oec wil ic hem toespreken sonder verdracht.
Goeden dach, gheselscap!

Gheselscap
Elckerlijc, goeden dach
Moet u god gheven ende ghesonde!
Hoe siedi dus deerlic? Doet mi orconde:
Hebdi yet sonderlings dat u let?

Elckerlijc
Jae ik, gheselscap.

Gheselscap
Achermen! hoe sidi dus ontset?
Lieve elckerlijc, ontdect mi uwen noot:
Ick blive u bi tot in die doot
Op goet gheselscap ende trou ghesworen.

Elckerlijc
O, ghi segt wel, gheselscap, want tes verloren!

Gheselscap
Ick moet al weten u druc, u lijden:
Een mensche mocht druc wt u snijden.
Waer u mesdaen, ic helpt u wreken,
Al soudicker bliven doot ghesteken,
Ende ict wiste te voren claer.

Elckerlijc
Danc hebt, gheselscap!

Gheselscap
Ghenen danck een haer!
Daerby segt mi u doghen.

Elckerlijc
Gheselle, oft ict u leyde voer oghen
Ende u dien last viel te swaer,
Dan soude ic mi meer bedroeven daer!
Maer ghi segt wel: god moets u lonen!

Gheselscap
Wa! ic meynt al sonder honen°. °bedrog

Elckerlijc
Ghi segt wel, boven screve; ic en vant noyt anders aen u dan trouwe.

Gheselscap
So en suldi oeck nemmermeer!

Elckerlijc
God loons u ende ons vrouwe!
Gheselle, ghi hebt mi wat verhuecht!

Gheselscap
Elckerlijc, en sijt niet versaecht:
Ick gae met u, al waert in die helle.

Elckerlijc
Ghi spreeckt als een goet gheselle.
Ic sal u dancken, als ic best kan.

Gheselscap
Daer en is gheen dancken an:
Diet niet en dade in wercken aenschijn,
Hi en waer niet waert gheselle te sijn.
Daerom wilt mi uwen last ontdecken
Als ghetrouwe vrient.

Elckerlijc
Ick salt u vertrecken° °vertellen
Hier nu seker al sonder veysen:
Mi es bevolen, dat ic moet reysen
Een grote vaert, hardt ende stranghe;
Oec moetic rekeninghe doen bi bedwange
Voer den hoochsten coninc almachtich.
Nu bid ic u, dat ghi zijt bedachtich
Mede te gaen, so ghi hebt beloeft.

Gheselscap
Dats wel blikelijc, die ghelofte houdic van [waerden.
Mer soudic sulcken reyse aenvaerden
Om beden wille°, mi souts verdrieten; °ter [wille van een verzoek
Ic soude van desen gheruchte° verscieten; °[tijding
Mer doch willen wi dbeste doen
Ende ons beraden.

Elckerlijc
Och! hoort doch dit sermoen.
Seydi mi niet, had icx noot,
Mede te gaen tot in die doot
Oft in die helle, had ict begaert?

Gheselscap
Dat seidic seker, mer sulc ghevaert° [°avon-tuur
Es wtgesteken plats metten ronsten.° °rond-[uitgezegd
Om waer seggen, of wi die vaert begonsten,
Wanneer souden wij wedercomen na desen?

Elckerlijc
Daer en is gheen wederkeeren.

Gheselscap
So en wil icker niet wesen.
Wie heeft u die bootscap ghebracht?

Elckerlijc
Aylazen, die doot.

Gheselscap
Help, heylighe gods cracht!
Heeft die doot gheweest die bode,
Om al dat leven mach van gode,
En ghing icker niet, mocht icx voerbi.

Elckerlijc
Ghi seydet mi nochtans toe.

Gheselscap
Dat kenne° ick vry. °erken
Waert te drincken een goet ghelaghe,
Ick ghinc met u totten daghe,
Oft waert ter kermissen, buten der stede,
Oft daer die schone vrouwen waren!

Elckerlijc
Daer ghingdi wel mede:
Waert altoos met ghenuechten te gaen, soe [waerdi bereet.

Gheselscap
Hier en wil ic niet mede, godweet!
Mer woudi pelgrimagie gaen;
Oft woudi yemant dootslaen,
Ic hulpen ontslippen tot in die broek° °naakt
ende oec cloven ontween. [uitkleeden

Elckerlijc
Och, dat is een sober bescheen!
Gheselle, ghi wilt al anders dan ick, alst noot is!
Gheselle, peyst om trouwe, die groot is,
Die wi deen den anderen beloeft hebben [over menich iaer.

Gheselscap
Trou hier, trou daer!
Ic en wilder niet aen; daermede gesloten.

Elckerlijc
Noch bid ic, en hadt u niet verdroten,
Doet mi wtgheleye, maect mi moet,
Tot voer die poerte.

Gheselscap
Tiacob! ic en sal niet eenen voet;
Mer haddi ter werelt noch ghebleven,
Ick en hadde u nemmermeer begheven.
Nu moet u ons lieve here gheleyden:
Ick wil van u scheyden.

Elckerlijc
Es dat ghescheyden
Sonder omsien? Aylazen, iaet?
Nu sien ic wel: tes cranck toeverlaet,
Tgheselscap, alst coemt ter noot;
Mer waer ic noch in weelden groot,
So soudtmen met mi lachen alteenen° [°voortdurend
Mer lazen! men wilt met mi niet weenen.
Men seit: „in voerspoet vint men vrient,
Die ter noot niet zeer en dient;"
Een ander hem castie° bi desen! °zich spiegele
Waer wil ic nu troost soeckende wesen?
Ic weet wel: aen mijn vrient ende maghe;
Dien wil ic minen noot gaen claghen:
Al is mi gheselscap afghegaen,
Si moeten mi doch ter noot bistaen,
Want men doet int ghemeen ghewach,
Dattet bloet cruypet daert niet gaen en mach.
Ic salt besoecken, opdat ic leve.
Waer sidi, vrienden ende maghe?

Maghe
Hier zijn wi, neve,
Tuwen ghebode, stout ende koene.

Neve
Elckerlijc, hebdi ons te doene,
Dat segt ons vry!

Maghe
Ja, sonder verlaet°. °uitstel
Wi zijn tuwen besten, wat ghi bestaet.
Al woudi yemant dootslaen,
Wi helpen u daertoe.

Neve
Want het moet alsoe staen,
Salment maechschap te recht orboren.

Elckerlijc
God die danc u, mijn vrienden vercoren;
Ick claghe u met droevigher herten mijn ghe- [vaernis,
Dat ic ontboden bin, alsoot claer is,
Een verre pelgrimagie te gaen,
Daer nemmermeer en is wederkeeren aen;
Daer moet ic rekeninghe doen, die swaer is,
Voerden heere, diet al openbaer is.

Maghe
Waeraf moeti rekeninghe doen?

Elckerlijc
Van mijnen wercken, om cort sermoen:
Hoe ic hier mijnen tijt heb versleten
Op aertrijc ende met sonden verbeten,
Ende wat ic heb bedreven
Den tijt, gheleent ende niet ghegheven.
Hier wilt doch medegaen, dat u god lone,
Ende helpt mijn rekeninghe verschoonen;
So sal te minder werden mijn seer.

Maghe

Wat! daer mede te gaen?

Neve

Wa! schillet° niet meer? °scheelt het
Voerwaer, ick heb een ander ghepeyst!

Maghe

Ic valle op mijn achterhielen.

Neve

Ten docht° niet gheveyst. °deugt
Ic seynder mijnre maerten° bli ende vry:
Si gaet gaerne ter feesten. [°dienstmeid

Maghe

Ick segghe oeck als ghy;
Ick soude verschieten int laetste.

Elckerlijc

En wildi dan niet medegaen?

Neve

En laet mi best° niet haesten: °liefst
Ten is tot gheenre feesten te lopen,
Noch tot gheenre sollen!° °balspel

Elckerlijc

Nu, om een eynde te knopen,
Segt, wildi mede? sonder verlaet.

Maghe

Neve, ic neme wtsel, dach ende raet°,
Ende mijn ghenachte° tot open tijde.
[°synoniemen van uitstel

Neve

We willen ons verblasen.

Elckerlijc

Hoe soude ick verbliden!
Wat schoonder woerden men mi biet,
Alst coemt ter noot, so eest al niet.
Aylazen, hoe ist hier ghevaren!

Neve

Elckerlijc, neve, god moet u bewaren:
Ic en wil niet mede, gheseyt opt plat;
Oec heb ic wtstaende te rekenen wat;
Daer ben ic noch qualic op versien.
Dus blive ic hier.

Elckerlijc

Dat mach wel zijn.
Tfy, elckerlijc, hebdi u verlaten
Op u mage? Die hem so vroemlijc vermaten,
Laten u bliven in desen doghen,
Siet, oftmense iaechde van hier.
Ick sie: men spreect wel metten monde,
Buyten der daet, wt geveynsden gronde.
Dan segghen si: „neve, ghebrect u yet?
Ic ben tuwen besten;" tes seker nyet.
Ende desghelijc seyt tgheselscap; doch
Tes al zoringhe ende bedroch;
Die wil, macher hem toe verlaten.
Waer mocht ic mi nu henen saten°? °begeven
Hier is verloren, langhe ghebleven.
Wat vrienden sullen mi nu troost geven?
Daer coemt mi wat nieus inne:
Ic heb aen mijn goet geleyt grote minne;
Wilde mij dat helpen tot mijnen orboren°, °nut
So en had ict noch niet al verloren;
Ic heb op hem noch alle mijn troost.
O, heere, diet al sal doemen,
Wilt u gracie op mi ontsluyten!
Waer sidi, mijn goet?

Tgoet

Ick legghe hier in muten°, °opgesloten
Versockelt°, vermost°°, als ghi mi siet,
[°weggestopt °°verschimmeld
Vertast, vervuylt; ic en kan mi niet
Verporren, also ic ben tsamen gesmoert.
Wat wildi mi hebben?

Elckerlijc

Coemt rasch hier voert,
Lichtelic°, goet, ende laet u sien! °snel
Ghi moet mi beraden!

Tgoet

Wat rade sal u van mi gheschien?
Hebid ter werelt eenich letten,
Dat sal ic u beteren.

Elckerlijc

Tes al een ander smette:
Ten is niet ter werelt, wilt mi verstaen.
Ick bin ontboden, daer ic moet gaen
Een grote pelgrimagie sonder verdrach,
Oec moet ic, dat is mij tswaerste gelach,
Rekeninghe doen voerden oversten heere,
Om dwelc ic troost aen u begheere;
Mitsdien dat ic in kintschen tijden
Hadde in u groot verblijden
Ende dat mijnen troest al aen u stoet,
So bid ic u, mijn wtvercoren goet,
Dat ghi met mi gaet sonder cesseren,
Want ghi mocht mi licht voer gode pureren,
Want tgoet kan suveren smetten claer.

Tgoet

Neen, elckerlijc, ic mocht u letten daer;
Ic en volghe niemant tot sulcker reisen.
Ende al ghinghe ic mede, wilt peisen,
So soudi mijns te wors hebben grotelic,
Bi redenen, ic salt u segghen blotelijc:
Ic heb zeer u pampier verweert,
Want al u sinnen hebdi verteert
Aen mi; dat mach u leet zijn,
Want u rekeninghe sal onghereet zijn
Voer god almachtich mits minen scouwen.° [°schuld

Elckerlijc

Dat mach mi wel berouwen,
Als ict verantwoorden sal moeten stranglic;
Op! gadi mede?

Tgoet

Neen, ic bin onwanclijc;
Aldus en volghe ic u niet een twint.

Elckerlijc

Aylazen! ick heb u oeck ghemint
Mijn leefdaghe tot opten tijt van nu.

Tgoet

Dat es een eeuwige verdomenis voer u:
Myn minne es contrarye des hemels staten;
Maer haddi mi ghemint bi maten
Ende van mi ghedeylt den armen,
So en dorfstu nu niet karmen
Noch staen bedroeft, dat u nu swaer is.

Elckerlijc

Aylazen! god, ic ken dat waer is.

Tgoet

Waendi, dat ic u bin?

Elckerlijc

Ick hadt° gemeent. °had 't

Tgoet

Swijcht! ic en bin mer u gheleent
Van gode; proeft claer alst is voer oghen,
Hoe ghi sult in weelden doghen.° °lijden
Die menighe blijft bi mi verloren
Meer dan behouden, weet dat te voren.
Waendi, dat ic u sal volghen, elckerlijc,
Van deser werelt? Neen ic, sekerlijc!

Elckerlijc

Dat waende ic claerlijc, omdat ic u oyt [hadde so lief!

Tgoet

Daerom tgoet kenne ic der sielen dief:
Als ghi nu van hier zijt, dat en mach niet [lieghen,
Soe wil ic eenen anderen bedrieghen,
Ghelijc ic dede voer uwen tijt.

Elckerlijc

Och, valsche goet vermaledijt,
Hoe hebdi mi in u net bevaen,
Verrader gods!

Tgoet

Ghi hebt dat al u selven ghedaen,
Dat mi lief es te deser tijt:
Ic moet daerom lachen.

Elckerlijc

Sidi dies verblijt,
Omdat ghi mi van gode hebt beroeft?
Hi is sot, die eenich goet gheloeft;
Dat mach ic, elckerlijc, wel beclaghen.
En wildi dan niet mede?

Tgoet

Ey seker, neen ick!

Elckerlijc

Och! wien sal ict dan ghewaghen,
Mede te gaen in desen groten last?
Eerst had ic op mijn gheselscap ghepast;
Die seydt mi schoen toe menichfout,
Mer achterna sloech hi mi niet hout.
Daer vandic, dattet al was bedroch.
Doen ghinc ic tot minen maghen noch;
Die seydent mi toe claer als ghelas°: °glas
Ten eynde vandict al ghedwas.° °zotteklap
Doen wert ic dencken op mijn goet,
Daer ic aen leyde minen moet;
Dat en gaf mi troest noch raet,
Dan dattet goet in verdoemenis staet.
Dies ic mi selven wel mach bespuwen.
Tfy, elckerlijc, u mach wel gruwen!
Hoe deerlic mach ik u versmaden!
Heere god, wie sal mi nu beraden,
Daer ic doch bi werde verheucht?
Niemant bat dan mijn duecht.
Mer lazen! si is so teer van leden,
Ic meen, si niet connen en sou vander steden.
Oeck en sal ic haer niet dorren spreken an.
Wil ic? Neen ick. Ick sal nochtan;
Tvare alst mach, ic moet er henen.
Waer sidi, mijn duecht?

Duecht

Ick legghe hier al verdwenen
Te bedde, vercrepelt ende al ontset°; °ver-
Ick en kan gheroeren niet een let, [lamd
So hebdi mi gevoecht met uwen misdaden.
Wat is u ghelieven?

Elckerlijc

Ghi moet mi beraden,
Want icx noot heb tot mijnder vromen.

Duecht

Elckerlijc, ic heb wel vernomen,
Dat ghi ter rekeninghen sijt ghedaecht
Voer den oversten heere.

Elckerlijc

Och, dat si u gheclaecht!
Ick come u bidden wtermaten,
Dat ghi daer met mi gaet.

Duecht

Al mocht mi al die werelt baten,
Ick en konst niet alleen ghestaen.

Elckerlijc

Aylazen! sidi so cranck?

Duecht

Dit hebdi mi al ghedaen:
Haddi mi volcomelijc ghenoecht,
Ic sou u rekeninghe, die nu onreyn is,
Ghesuvert hebben, des u siel in weyn is.
Siet u ghescrifte ende uwe wercken,
Hoe dat si hier legghen.

Elckerlijc

Gods cracht wil mi stercken!
Men siet hier een letter niet, die reyn es!
Is dit al mijn ghescrifte?

Duecht

Seker, ick meynes:
Dat moechdi sien an mijn ghesonde.

Elckerlijc

Mijn waerde duecht, wt goeden gronde
Ik bid u, troost mi tot mijnen orboren,
Oft ic bin eewelijc verloren,
Want geselscap, vrient, maghe ende goet
Sijn mi afghegaen; in rechter oetmoet
Helpt mi mijn rekeninghe sluyten hier voer
[den hoochsten heere!

Duecht

Elckerlijc, ghi deert mi seere;
Ick sou u helpen, waer icx machtich.

Elckerlijc

Duecht, soudi mi wel beraden?

Duecht

Dies ben ick bedachtich:
Hoe wel ic niet en mach vander steden,
Doch heb ic een suster, die sal gaen mede
(Kennisse° heetse), die u leyden sal °Berouw
Ende wijsen, hoemen u beraden sal
Te trecken ter rekeninghe, die fel es.

Kennisse

Elckerlijc, ick sal u bewaren.

Elckerlijc

Ick waen, mi nu wel es;
Ick ben eensdeels ghepayt van desen.
Gods lof moeter in ghemeert wesen!

Duecht

Als si u gheleyt heeft sonder letten,
Daer ghi u suveren sult van smetten,
Dan sal ic gesont werden ende comen u bij
Ende gaen ter rekeningen als duecht mit di,
Om te helpen zommeren tot uwer vruecht
Voerden oversten heere.

Elckerlijc

Danck hebt, wtvercoren duecht:
Ick bin ghetroost boven maten
Op u soete woerden.

Kennisse

Nu gaen wi ons saten
Tot biechten: si es een suver rivier;
Sy sal u pureren.

Elckerlijc

Wt reynen bestier
So gaen wi tot haer; ic bids u beyden:
Waer woent biechte?

Kennisse

Int huys der salicheyden;
Daer sullen wijse vinden, soudic meenen.

Elckerlijc

Ons here god wil ons gracie verleenen
Tot haer, die ons vertroosten moet.

Kennisse

Elckerlijc, dit is biechte; valt haer te voet;
Sy es voer gode lief ende waert.

Elckerlijc

O, gloriose bloome, diet al verclaert
Ende doncker smetten doet vergaen,
Ick knyele voer u; wilt mi dwaen
Van mijnen sonden in u aenscouwen.
Ick coem met kennisse te mijnen behouwe,
Bedroeft van herten ende seer versaecht,
Want ic ben vander doot ghedaecht
Te gaen een pelgrimagie, die groot is;
Oec moet ic rekening doen, alst bloot is,
Voor hem, die doersiet alle gronde.
Nu bid ic, biechte, moeder van ghesonde:
Verclaert mijn brieven, want duecht seer [onghesoht is.

Biechte

Elckerlijc, u lijden mi wel kont is.
Omdat ghi met kennisse tot mi sijt comen,
So sal ic u troesten tuwer vromen;
Oec sal ic u geven een iuweelken rene,
Dat penitencie heet alleene;
Daer suldi u lichaem mede trahijnen° °kas-[tijden
Met abstinencien ende met pijnen!
Hout daer, siet die gheesselen puere;
Dats penitencie strang ende suere.
Peyst, dat ons here oeck was gheslaghen
Met geesselen, dat hi woude verdraghen,
Recht voer sijn pelgrimagie stranghe.
(Kennisse, hout hem in desen ganghe:
So sal sijn duecht werden spoedich!)
Ende emmer hoept aen gode oetmoedich,
Want u tijt varinck° eynden sal. °snel
Bidt hem ghenade, dit suldi vinden al;
Ende orboert die harde knopen altijt.
Kennisse, siet, dat ghi bi hem sijt,
Als hi tot penitencien keert!

Kennisse

Gaerne biechte.

Elckerlijc

God si hierin gheëert!
Nu wil ic mijn penitencie beghinnen,
Want dlicht heeft mi verlicht van binnen,
Al sijn deze knopen strange ende hardt.

Kennisse

Elckerlijc, hoe suer dat u wert,
Siet, dat ghi u penitencie volstaet.
Ick, kennisse, sal u gheven raet,
Dat ghi u rekeninghe sult tonen bloot.

Elckerlijc

O levende leven! o hemels broot!
O wech der waerheyt! o godlic wesen,
Die nederquam, wt sijns vaders schoot
In een suver maecht gheresen°, °gedaald
Omdat ghi elckerlijc wout ghenesen,
Die Adam onterfde bi Yeven° rade! °Eva's
O heylighe triniteyt wtghelesen,
Wilt mi vergheven mijn mesdade,
Want ic begheer aen u ghenade!

O godlijc tresoer, o coninclijc saet!
O alder werelt toeverlaet!
Specie° der engelen sonder versaden! °spijze
Spiegel der vruecht, daert al aen staet,
Wiens licht hemel ende aerde beslaet,
Hoort mijn roepen, al yst te spade!
Mijn bede wel inden troen ontfaet!
Al bin ic sondich, mesdadich ende quaet,
Scrijft mi int boeck, des hemels blade,
Want ic begheer aen u ghenade!

O Maria, moeder des hemels almachtich,
Staet mi ter noot bi voordachtich,
Dat mi die viant niet en verlade!
Want nakende is mi die doot crachtich,
Bidt voer mi dijnen sone voerdachtich,
Sodat ic mach gaen inden rechten pade,
Daer die wegen niet en sijn onrachtich°. °krom
Maekt mi uwes kints rijc deelachtich,
Sodat ic in sijn passie bade,
Want ic begheer aen u ghenade!

Kennisse, gheeft mi die gheselen bi vramen,
Die penitencie hieten bi namen.
Ic salt beghinnen; god geefs mi gracie!

Kennisse

Elckerlijc, god gheve u spacie;
So ghevicx° u inden naem ons heeren, °geef [ik ze
Daer ghi ter rekeninghe moet keeren.

Elckerlijc

Inden naem des vaders ende des soens mede,
Des heylige geests inder drievuldichede, coen
Beghin ic mijn penitencie te doen.
Neemt, lichaem! voer dat ghi waert so
Mij te bringhen inden wech der plaghen,
Daerom moeti nu sijn gheslaghen.
Ghi hebbes wel verdient ghewarich!
Ay, broeders waert, so mochti door peni-[tencie waen,
Tseghen dat ghi u pelgrimagie moet gaan,
Die elckerlijc moet nemen aen.

Duecht

Goddanc! ic beghin nu wel te gaen,
Want elckerlijc heeft mi ghenesen;
Dies wil ic eewich bi hem wesen.
Oeck sal ic zijn weldaet clareren; dies wil ic [bi hem gaen te tijde.

Kennisse

Elckerlijc, nu sijt vro ende blijde:
U weldaet coemt, nu sijt verhuecht.

Elckerlijc

Wie macht sijn, kennisse?

Kennisse

Het is u duecht,
Gans ende ghesont op die beene!

Elckerlijc

Van blijscappen ic weene;
Nu wil ic meer slaen dan te voren.

Duecht

Elckerlijc, pelgrim wtvercoren,
Ghebenedijt sidi, sone der victorien,
Want u is nakende dlicht der glorie.
Ghi hebt mi ghemaect al ghesont;
Des sal ic u bibliven teewigher stont.
God zal dijnre ontfermen, hebt goet be- [trouwen.

Elckerlijc

Welcoem, duecht, mijn oghen douwen
In rechter, oetmoedigher blijscap soet.

Kennisse

En slaet niet meer; hebt goeden moet:
God siet u boven inden throone.
Doet aen dit cleet tuwen loone;
Het is met uwen tranen bevloeyt;
Dus draechtet vrij, onghemoeyt,
Oft anders soudijt voor gode gemissen.

Elckerlijc

Hoe heet dit cleet?

Kennisse

Tcleet van berouwenissen;
Het sal gode alte wel behaghen.

Duecht

Elckerlijc, wilt dat cleet aendraghen,
Want kennisse hevet u aenghedaen!

Elckerlijc

Soe wil ic berouwenisse ontfaen,
Omdat god dit cleet heeft so weert.
Nu willen wi gaen onverveert.
Duecht, hebdi ons rekeninghe claer?° °zuiver

Duecht

Jae ick, elckerlijc.

Elckerlijc

So en heb ic ghenen vaer.
Nu vrienden, en wilt van mi niet sceyden!

Kennisse

Neen wi, elckerlijk.

Duecht

Ghi moet noch met u leyden
Drie personen van groter macht.

Elckerlijc

Wie souden si wezen?

Duecht

Wijsheyt ende u cracht,
U scoonheit en mach niet achterbliven.

Kennisse

Noch moeti hebben, soudi becliven,
U vijf sinnen als u beraders.

Elckerlijc

Hoe soude icxse ghecrighen?

Kennisse

Roepse alle gader: si sullent hooren al sonder [verdrach.

Elckerlijc

Mijn vrienden, coemt alle op mijnen dach!
Vroescap, cracht, scoonheyt ende vijf sinnen!

Cracht

Hier sijn wi alle tot uwer minnen;
Wat wildi van ons hebben ghedaen?

Duecht

Dat ghi met elckerlijc wilt gaen
Sijn pelgrimagie helpen volbringhen,
Want hi gedaecht is ter rekeningen,
Voor gode te comen onghelet.
Siet, oft ghi mede wilt.

Schoonheyt

Wi willen alle met
Tsijnre hulpen ende tsijnen rade.

Vroeschap

Dat willen wi certeyn.

Elckerlijc

O almoghende god, ghenade!
U love ic, dat ic dus heb ghebracht
Vroescap, scoonheyt, vijf sinnen en de cracht
Ende mijn duecht met kennisse claer.
Nu heb ic gheselscap te wille daer;
Ic en geerder niet meer te minen verdoene.

Cracht

Ick blive u bi stout ende koene,
Al waert te gaen in eenen strijt.

Vijf sinnen

Ende ic, al waert die werelt wijt,
Ic en scheyde van u in gheenre noot.

Schoonheyt

So en sal ic oeck tot in die doot:
Comer af, datter af comen mach!

Vroeschap

Elckerlijc, wes ic u doe ghewach:
Gaet voersienich ende al met staden;
Wi sullen u alle duecht raden
Ende sullen u helpen wel bestieren.

Elckerlijc

Dit sijn die vrienden, die niet en faelgieren!
Dat lone hem god, die hemelsche vader.
Nu hoort mijn vrienden alle gader:
Ick wil gaen stellen mijn testament
Voor u allen hier in present:
In caritaten ende in rechter ootmoede
Deel ic den armen van mijnen goede
Deen helft, ende dander helft daeraen° °daar-
Ghevick, daer si schuldich is te gaen. [na
Dit doen ic den viant nu te schanden,
Om los te gaen wt sinen handen
Nae mijn leven in desen daghe.

Kennisse

Elckerlijc, hoort, wat ick ghewaghe:
Gaet totten priesterliken staet
Ende siet, dat ghi van hem ontfaet
Tsacrament ende olijs mede;
Dan keert hier weder tot deser stede;
Wi sullen alle nae u verbeyden.

Vijf sinnen.

Jae, elckerlijc, gaet u bereyden:
Ten is keyser, coninc, hertoghe of grave,
Die van gode hebben alsulcken gave,
Als die minste priester doet alleene.
Van al den sacramenten reene
Draecht hi den slotel aldoor bereyt
Tot des menschen salicheyt,
Die ons god teender medecijne
Gaf wter herten sijne
Hier in desen aertschen leven,
Die heylighe sacramenten seven:
Doopsel, vormsel, priestercap goet
Ende tsacrament gods vleesch ende bloet,
Biechte, huwelic ende theylich olysel met,
Dit sijn die seven onbesmet
Sacramenten van groter waerden.

Elckerlijc

Ic wil gods lichaem minlic aenvaerden
Ende oetmoedelic totten priester gaen.

Vijf sinnen

Elckerlijc, dat is wel ghedaen;
God laet u met salicheden volbringhen!
(*Elckerlyc exit*)
Die priester gaet boven alle dinghen:
Si zijn, die ons die scriftuere leeren
Ende den mensche van sonden keeren;
God heeft hem meer machts ghegheven
Dan den ynghelen int eewich leven,
Want elc priester kan maken claer
Met vijf woerden opten outaer
Inder missen, des zijt vroet,
Gods lichaem warachtig, vleesch ende bloet,
Ende handelt den scepper tusscen zijn handen.
Die priester bint ende ontbint alle banden
Inden hemel ende opter aerde. –
Och, edel priester van groter waerde,
Al custen wi u voetstappen, gi waret waert!
Wi van sonden troost begaert,
Die en connen vinden gheen toeverlaet
Dan aen den priesterliken staet.
Dit heeft die heere den priester ghegheven,
Ende zijn in zijn stede hier ghebleven:
Dus zijn si boven die enghelen gheset.

Kennisse

Dats waer, diet wel hout onbesmet;
Mer doen hi hinc met groter smerten
Aent cruce, daer gaf hij ons wt zijnder herten
Die seven sacramenten met seere;
Hi en vercoft ons niet, die heere.
Hierom dat Sinte Peter lijdt°, °verklaart
Dat si alle zijn vermaledijt,
Die god copen oft vercopen
Ende daeraf ghelt nemen met hoopen;
Si gheven den sondaer quaet exempel;
Haer kinder lopen inden tempel,
Ende som sitten si bi wiven,
In onsuverheyt van live.
Dese zijn emmers haers sins onvroet.

Vijf sinnen
Ic hope, of god wil, dat niemant en doet.
Daerom laet ons die priesters eeren
Ende volghen altijt haer leeren;
Wi zijn haer scapen ende si ons herden°,
Daer wi alle van behoet werden. [°herders
Laet dit wesen niet meer vermaen.

Duecht
Elckerlijc coemt; hi heeft voldaen;
Dus laet ons zijn op ons hoede.

Elckerlijc
Here god, mi is so wel te moede,
Dat ic van vruechden wene als een kint:
Ic hebbe ontfaen mijn sacrament
Ende dat olizel mede; danc heb diet riet!
Nu vrienden, sonder te letten yet,
Ick danck gode, dat ic u allen vant;
Slaet aen dit roeyken° alle u hant °kruis-
Ende volghet mi haestelic na desen; [staf
Ick ga vore, daer ic wil wesen;
Ons heere god wil mi gheleyden!

Cracht
Elckerlijc, wi en willen van u niet sceyden,
Voer ghi gedaen hebt dese lange vaert.

Vroeschap
Wi blivens u bi onghespaert
Also wi gheloeft hebben oec langhe.

Kennisse
Och, dits een pelgrimagie seer strange
Die elckerlijc sal moeten gaen!

Cracht
Elckerlijc, siet, hoe wi u bistaen,
Sterck, vroem; en hebt gheen vaer.

Elckerlijc
Ay mi, die leden zijn mi so swaer,
Dat si gaen bogen° doer den gru! °buigen
Lieve vrienden, wi en willen niet keeren nu:
Sal ic mijn pelgrimagie betalen,
So moet ic hier binnendalen
In desen put ende werden aerde.

Schoonheyt
Wat! in desen putte?

Elckerlijc
Ja, van deser waerden
Soe moeten wi werden, clein ende groot.

Schoonheyt
Wat! hierin versmoren?

Elckerlijc
Ja, hierin versmoren ende bliven doot
Ter werelt, met levende wesen altijt
Voer den oversten heere.

Schoonheyt
Ick schelt u al quijt.
Adieu! vaert wel! ic schoer mijn scout.°
[°scheur mijn schuld

Elckerlijc
Wat, schoonheyt?

Schoonheyt
Ick bin al dove; ic en saghe niet omme,
Al mocht mi alder werelt schat baten.

Elckerlijc
Waerop wil ic mi verlaten?
Schoonheyt vliet, oftmense iaechde;
Nochtan te voren, doen ic haer vraechde,
Woude si met mi sterven ende leven.

Cracht
Elckerlijc, ic wil u oec begheven:
U spel en behaecht mi niet te deghe.

Elckerlijc
Cracht, suldi mi oec ontgaen?

Cracht
Ja, ic wil seker weghe;
Daermede ghesloten een voer al.

Elckerlijc
Lieve cracht, ontbeyt noch!

Cracht
Bi sinte Loy, ick en sal!
Waendi, dat ic in dien put wil versmoren?

Elckerlijc
En suldi mi dan ontgaen?

Cracht
Ja ick! Tes al verloren,
Al soudi uwen navel wtcrijten.

Elckerlijc
Suldi aldus u ghelofte quijten?
Ghi soudt mi bibliven, so ghi seyt.

Cracht
Ick heb u verre ghenoech gheleyt;
Oec sidi oudt ghenoegh, ic waen,
U pelgrimagie alleen te gaen.
Mi es leet, dat icker heden quam.

Elckerlijc
Ay, lieve cracht, ic make u gram?

Cracht
Tes al verloren; rust u hoeft
Ende gaet int doncker huys.

Elckerlijc
Dit en had ic u niet gheloeft.
Wie wil hem verlaten op zijn cracht?
Si vliet, als mist doet wter gracht.
Schoonheyt is als wint die vlieghet.
Ay, getrouwe vrienden, dat ghi dus lieget!
Ghi seydet mi toe schoon ter kore.° °voor-[treffelijk

Vroeschap
Elckerlijc, ic wil oeck gaen dore
Ende nemen wtstel van desen;
Waendi, dat wi hierin willen wesen?
Hoet u van dien: ic wils mi wachten!

Elckerlijc
O vroeschap, vroeschap!

Vroeschap
Ick en wil niet mede;
Tes verloren ghevroescapt claer.

Elckerlijc
Lieve vroeschap, coemt doch soe naer,
Dat ghi hierbinnen den grond aensiet;
Ick bits u oetmoedelijc.

Vroeschap
Bi sinte Loy, ik en doe des niet!
Mi rouwet, dat icker ye quam so bi.

Elckerlijc
Och al mist, dat god niet en si:
Schoonheyt, cracht ende vroescap groot,
Het vliet van elckerlijc, als coemt de doot
Arm mensche, waer sal ic nu op lenen?

Vijf sinnen
Elckerlijc, ik wil oec henen
Ende volghen den anderen, die u ontwerven.° °mijden

Elckerlijc
Och, lieve vijf sinnen!

Vijf sinnen
Ghi en wilt daer niet aen winnen,
Dat ghi veel roept; ten mach nyet baten.

Elckerlijc
Och, suldi mi alle gader laten?

Duecht
Neen wi, elckerlijc, zijt ghestilt.

Elckerlijc
Ay mi, mijn vijf sinnen!

Vijf sinnen
Roept al dat ghi wilt;
Ghi en sult mi niet meer van voor bekijken.

Elckerlijc
Lieve duecht, blijft ghi bi mi?

Duecht
Ick en sal u nemmermeer beswijken,
Om leven, om sterven of om gheen torment.

Elckerlijc
Hier zijn ghetrouwe vrienden bekent!
Alle, die mi ontgaen ghemeene,
Die mindic meer dan mijn duecht alleene.
Kennisse, suldi mi oec begheven?

Kennisse
Ja ic, elckerlijc, als ghi eyndet u leven,
Mer seker niet eer, om gheen dangier!

Elckerlijc
Danck hebt, kennisse!

Kennisse
Ick en scheyde niet van hier,
Voerdat ghi zijt, daer ghi behoort.

Elckerlijc
Mi dunct, wacharmen! wij moeten voert
Rekeninghe doen ende ghelden mijn scult,
Want mijn tijt is schier vervult.
Neemter exempel aen, alle diet hoort ende siet,
Ende merct, hoet nu al van mi vliet;
Sonder mijn duecht wil met mi varen!

Duecht
Alle aertsche dinghen zijn al niet.

Elckerlijc
Doch merct, hoet nu al van mi vliet!

Duecht

Schoonheyt, cracht, vroescap dat hem liet,
Tgheselscap, die vrienden ende magen waren.

Elckerlijc

Nu merct, hoet nu al van mi vliet;
Sonder mijn duecht die wil mit mi varen!
Ghenade, coninc der enghelenscharen!
Ghenade, moeder gods, staet mi bi!

Duecht

Ic sal mi puer voer gode verclaren.

Elckerlijc

Ghenade, coninc der enghelenscharen!

Duecht

Cort ons die pine, sonder verswaren,
Maect ons deynde los ende vri!

Elckerlijc

Ghenade, coninck der enghelenscharen!
Ghenade, moeder gods, staet mi bi!
In uwen handen, vader, hoe dat si,
Beveel ic nu minen gheest in vreden;
Ick vare metter duecht.

Kennisse

Hi heeft leden,
Dat wij alle moeten gelden.
Die duecht sal nu haer selven melden
Voer hem, diet al ordelen sal.
Mi dunct, ic hore der enghelen gheschal
Hier boven; den hemel is seker ontdaen,° °ge-
Daer elckerlijc binnen sal sijn ontfaen. [opend

Die ynghel seyt:

Coemt, wtvercoren bruyt,
Hierboven ende hoort dat suete gheluyt
Der engelen; mits uwe goede virtuyt
Die siele neem ick den lichaem wt;
Haer rekeninghe is puer ende reyne;
Nu voer icse in des hemels pleyne,
Daer wi alle moeten° ghemeene °mogen
In comen, groot ende cleene.

AMEN

Die naeprologhe:

Neemt in dancke, cleyn ende groot,
Ende siet, hoe elckerlijc coemt ter doot!
Gheselscap, vrienden ende goet
Gaat elckerlijc af, zijt des vroet;
Scoonheyt, cracht, vroescap ende vijf sinnen
Tes al verganclijc, zijt des te binnen!
Sonder die duecht volcht voeral.
Mer als die duecht is so smal,
Dat si niet mede en mach oft en kan,
Arm elckerlijc, hoe vaerdi dan
Ter rekeninghen voer onsen heere?
Dan vergadi van wee, van seere;
Want na die doot eest quaet te verhalen:
Daer en baet voersprake noch tale.
Ay, elckerlijc, hoe moechdi wesen
Hovaerdich? nidich? Seer wtghelesen
Merct desen spieghel, hebten voer oghen
Ende wilt u van hoverdien poghen
Ende oec van alle sonden met.
Nu laet ons bidden onghelet,
Dat dit elck mensche so moet vesten,
Dat wi voer gode suver comen ten lesten.
Des gonne ons die hemelsche vader!
Amen segghet allegader!

God heb lof.

(± 1480)

DE MYSTIEK. VERHALEND PROZA

HADEWIJCH (± 1200 – ± 1270)

DIE VOGHELE HEBBEN LANGHE GESWEGEN...

Die voghele hebben langhe geswegen
Die blide waren hier te voren:
Hare bliscap es geleghen°, °is gaan liggen, is bedaard
Dies° si den somer hebben verloren. °omdat
Si souden herde saen gheseghen°, °heel spoedig zegepralen
Hadden sine° weder ghecreghen; °zij hem
Want si hebbene vore al vercoren.
Ende daer toe worden si gheboren:
Dat machmen° dan an hen wel horen. °kan men

Ic swighe vander voghele claghe:
Hare vroude°, hare pine, es saen°° vergaen; °vreugde °°spoedig
Ende claghe dat mi meer meshaghe:
Die minne, daer wij na souden staen°, °waarnaar wij moesten streven
Dat ons verweghet hare edele waghe°, °dat haar edele last ons te zwaar weegt
Ende nemen vremde naghelaghe°; °dichtbijliggende dingen, aan haar wezen vreemd
Sone mach ons minne niet ontfaen;° °ontvangen
Ay, wat ons nederheit heeft ghedaen!
Wie sal ons die ontrouwe verslaen?

Die moghende° metter sterker handt, °sterken
Op hen verlatic mi noch sere,
Die altoes werken in minnen bandt
Ende en ontsien° pine, noch leet, noch kere°°, °vrezen °°lotswisseling
Sine willen dorevaren° al dat lant °of zij willen doorreizen
Dat minne met minnen in minne ye vant°. °dat de minnende ziel met haar [liefde ooit in de Liefde vond
Hare fine herte es so ghehere°°: °°hooggezind
Die weten wat minne met minnen lere
Ende hoe minnen die minne met minnen ere.

Waeromme soude dan ieman sparen°, °verzuimen
Ochtemen° minne met minnen verwinnen mach°°, °indien men °°kan
Hine soude met niede° in storme dorevaren °om (lett. of hij zou) met sterk [verlangen
Op toeverlaet van minnen sach°°, °°gezag
Ende minnen ambacht achterwaren°? °de dienst der minne waarnemen
Soe soude hem die edelheit openbaren.
Ay, daer verclaert der minnen dach,
Daer men vore minne nie pine en ontsach° °moeite vreesde
Noch van minnen nie pine en verwach°. °te zwaar woog

Dicke roepic hulpe alse die onverloeste°: °als de verlorenen, onverlosten
Lief, wanneer ghi comen selt,
So noepti mi met nuwen troeste,

So ridic minen hoghen telt°, — °rijd ik hoog te paard
Ende pleghe° mijns liefs als alre vroeste°°, — °geniet °°als de vrolijkste van allen
Ochte die van norden, van suden, van oesten
Van westen° al ware in mijnre ghewelt°°. — °de gehele wereld °°macht
So werdic saen te voete ghevelt°. — °terneergeworpen (zij zat hoog te
Ay, wat holpe mijn ellende vertelt! — [paard!)

ALS ONS DIE LINTEN WERT GHEBOREN...

Als ons die linten° wert°° gheboren, — °lente °°wordt
So es men scoenre tijt in waen° — °in verwachting van een schonere tijd
Dat bloyen sal ghers° ende coren — °gras
Daer die meneghe op mach vervaen°. — °waar menigeen alles van moge verwachten
Selc° hevet op toeverlaet°° ghedaen — °menigeen °°op goed vertrouwen
Dies hem bleef int herte toren°; — °verdriet
Maer die minne met minnen wilt bestaen° — °de minne met liefde wil ter hand nemen
Hi comt ten sinen best te voren°. — °bovenal

Oec bloeyen inden somer bloemen
Vele daer clene es an belanc.
Wi willen ons vele ter minnen° noemen — °sterk de minne toegewend
Die nie gherechte minne en dwanc°. — °terwijl de echte minne het ons nooit
Selc°° maect van minnen nuwen sanc — [moeilijk maakte °°menigeen
Ende wilt hem ghelucs van hare beroemen;
Dien minne doet goet, hi weets haer° danc: — °weet haar daarvoor
Van hare hebbic el clene dan doemen°. — °weinig anders dan verdriet

Ay, na dien dat die minne ghehinghet° — °toestaat
Dat ic claghe doemen ende herten noet,
Sone hebbic vore hare gheen ghedinge°: — °lett: rechtsgeding
Mijn recht es clene, haer cracht es groet.
Men seghet, die swane, als hi die doot
Smaken sal, dat hi dan singhet.
Wat so ye minne van mi gheboet,
Dat willic dat si al volbringhe.

Ay, minne, al houdi° mi dus swaer — °houdt gij
Dat mi die tijt verswaert al,
Ghi gheeft uwen caren° openbaer — °aan hen die u lief zijn
Uwe clare wondere sonder ghetal.
Ay, dicke en wetic wat ic sal,
Als ghi mi hout so wee in vare°. — °zo pijnlijk in vrees
Die met u climt, ic blive int dal.
Mi gruwelt dicke hoe ic vare.

Ay, minne, die doch mochte vergheten
Dat grote leet dat ghi ons doet,

Ende wat ghi den meneghen hebt gheweten°, °aangedaan
Den enen wreet, den anderen goet;
Den selken besitti in uwe woet
Dat hi van binnen al wordt gheten°; °gegeten, dus: verteerd, „opgegeten"
Die selke sijn sachte van u ghevoedt
Ende sijn van u doch onbeseten°. °terwijl gij toch niet (met uw volle [kracht) in hen zijt gegaan.

Van minnen mach men wonder spreken
Haers wonders werke wat dat si.
Si toent met liste den selken hare treken° °streken
Als „ic al di° ende du°° al mi." °jou °°jij
Si comt den selken° saen°° so bi, °menigeen °°plotseling
Dat sine gherijnt° op therte breken; °aanraakt
Ende selken laetse hare al vri:
Dus canse ontweghen ende weder reken°. °van de rechte weg voeren en [weer terecht brengen

Te niete werden al in minnen,
Dat es dat beste dat ic weet
Van al den werken die ic kinne,
Al wetict mi wel onghereet°. °al weet ik dat het voor mij (nu) niet is weggelegd
Ende die de minne met niede° dan besteet°°, °met vurig verlangen °°aanvalt
Al sonder herte ende sonder sinne°, °geheel buiten zichzelf
Ende minne dan nied met niede versleet:
Dats cracht daer men bi minne ghewinne.

Voert ane meer° wien lief wien leet, °voortaan
Die de minne met niede can ontghinnen°, °aantasten
Sine° can verweren die storme heet°°, °zij... niet °°woedende aanvallen
Hine° wone ghelijc met hare daer binnen. °of hij (de minnaar)

JAN VAN RUUSBROECK (1293-1381)

DIE CHIERHEIT DER GHEESTELEKER BRULOCHT

PROLOGHE

Ecce Sponsus venit, exite obviam ei. *Siet, die Brudegom comt, gaet ute hem te ontmoeten.* Dese woerde bescrijft ons Sinte Matheus die Ewangeliste en Christus spracse te sinen jongheren, ende tote allen menschen in enen ghelikenisse datmen leset van den magheden. Dese brudegom is Christus, ende menschelike nature is die bruut, die God ghemaekt hevet tot den beelde ende tote den ghelike sijns selfs. Ende hi hadse gheset, in den beghinne, in die hoechste stat ende in die scoenste, ende in die rijcste ende in die weldichste (= heerlijkste) van ertrike: dat was in den Paradise. Ende hi hadde haer onderworpen alle creaturen; ende hi hadse gheciert met gracien (= genade); ende hi hadde

haer ghegheven een ghebod, dat (= zoodat) si, met ghehoirsamheden, hadde moghen (= kunnen) verdienen ghestadicht ende ghevest te werdene met haren brudegom in ewigher trouwen, ende nemmermeer te vallene in enighe zwaerheit ofte in enighe sonde.

Doe quam een scalc, die viant vander hellen, die dit beneet, in eens serpents ghelike dat behendich is, ende bedroech dat wijf; ende si beiden bedroghen den man, daer die nature te male in bestoet. Ende hi ontscaecte die nature, die bruut Gods, met valschen rade; ende si wart verdreven in een vremt land, arm ende ellendich, ende ghevaen, ende bedruct, ende beseten van haren vianden, alse nemmermeer te lande noch te soenen te comene.

Mer doet Gode tijt dochte, ende hi hem dies doghens siere gheminder (= geliefde) ontfarmde, soe sont hi sinen een gheborenen Sone in ertrike, in een rikelike sale ende in eenen gloriosen tempel, dat was die lichame der maghet Marien. Daer troude hi dese bruut, onse nature, ende verenichde se met sinen persone, van den puersten bloede der edelder maghet. Die priester die de bruut troude, dat was die heylighe Gheest; die enghel Gabriel dede die ghebode; die gloriose maghet gaf dat consent. Aldus heeft Christus, onse ghetrouwe brudegom, met hem verenicht onse nature, ende heeft ons ghevisenteert in vremden lande, ende gheleert met hemelschen seden ende met volcomender trouwen; ende hi heeft ghearbeit ende ghestreden als een kempe (= kampioen) jeghen onse viande; ende hi hevet dat ghevankenisse tebroken, ende den strijt verwonnen, ende onse doot ghedoot met sire doot, ende ons ghelost met sinen bloede, ende ghevrijt inder dopen met sinen watere, ende rijc ghemaect met sinen Sacramenten ende met sinen gaven: op dat wi uutgaen met allen doechden (alsoe hi sprect) ende hem ontmoeten in de sale der glorien, ende sijns ghebruken sonder einde in der ewichheit.

Nu sprect die meester der waerheit, Christus: „Siet, die brudegom comt, gaet ute hem te ontmoeten". In desen woerden leert ons Christus, onse minnare, .iiij. dinghe. Inden iersten gheeft hi een ghebod in dien dat hi sprect: *Siet*. Die blint bliven ende dit ghebod versumen, die sijn alle verdoemt. Inden anderen woerde toent hi ons wat wi sien selen, dat is die toecomst (= nadering) des brudegoms, daer hi sprect: *Die brudegom comt*. Ten derden male leert hi ons ende ghebiet wat wi doen selen, in dien dat hi sprect: *Gaet ute*. In den vierden male daer hi sprect: *Hem te ontmoete*, bewijst hi ons profijt ende orbore al ons werkens ende al ons levens, dat is een minlic ontmoet dies brudegoms.

Dese woerde willen wij bedieden ende ontbinden in drien manieren: inden iersten, na ghemeenre wijs, van enen beghinnenden levene, dat heet een *werkende leven*, die allen menschen noot is die behouden willen sijn. Ten anderen male, willen wi dese selve woerde ontbinden van enen *ynnighen, verhavenen, begheerliken levene*, daer vele menschen toe comen overmits doghede ende die gracie Gods. Ten derden male, willen wi se verclaren van enen *overweseliken godscouwenden levene*, dat lettel menschen ghereiken ofte ghesmaken connen, overmits hoecheit ende edelheyt des levens.

HOE OETMOEDICHEIT EEN FONDAMENT IS ALRE DOGHEDEN[1]

Nu verstaet, want wi oetmoedicheit hebben gheleghen tenen fondamente, soe willen wi van oetmoede spreken inden beghinne.

Oetmoedicheit, dat is nedermoedicheit, ofte diepmoedicheit, dat is een inwendich nederbughen ofte neder nighen des herten ende des ghemoedes vore die hoghe weerdicheit Gods. Dit hetet ende ghebiet gherechticheit; ende, overmits caritate[2], en caens de minnende herte niet ghelaten. Alse de oetmoedighe minnende mensche merket dat hem God heeft ghedient soe oetmoedelijc, soe minlic ende soe ghetroulijc, ende God dan soe hoghe is ende soe mechtich, ende soe edel, ende de mensche soe arm is ende soe cleine, ende soe neder: hier af ontsprinct in dat oetmoedighe herte soe grote reverencie ende weerdicheit te Gode; want Gode ere bieden met allen werken van binnen ende van buten, dat is dat ghelostichste (= heerlijkste) werc ende dat ierste der oetmoedicheit, ende alre smakelijcst der caritaten, ende alre behoirlijcst der gherechticheit. Want de minnende oetmoedighe herte en can Gode niet ghenoech eren ghebieden, noch sire edelre menscheit; noch haer selven niet neder ghenoch ghesetten na hare begherte. Ende hieromme dunct den oetmoedighen dat hi altoes ontblivet (= te kort schiet) inder eren Gods ende in oetmoedighen dienste. Ende hi is oetmoedich ende hevet reverencie toter heyligher Kerken ende toten Sacramenten; ende hi is ghenoechsam (= sober) in spisen, in dranke, in woerden, in antwoerdene yeghewelken, in wandelinghen, in abite, in nederen dienste, in oetmoedighen ghelate, (= gedrag) sonder gheveinstheit ende sonder ghemaectheit. Ende hi is oetmoedich in oefeninghen, uutwendich ende inwendich, vore Gode ende vore allen menschen, alsoe dat nieman overmits hem ghearghert en wert. Ende aldus verwint hi ende verdrijft hoverde, die sake (= oorzaak) es ende beghin alre sonden. Overmits oetmoedicheit werden ghescoert die stricke des viants, der sonden ende der werelt. Ende die mensche wert gheordent in hem selven ende gheset in die eyghene stat der doghede. Ende hem wert die hemel gheopent, ende God is gheneyghet sijn ghebet te ghehoirne, ende hi wert vervult met graciën. Ende Christus, die vaste steen, is sijn fondament: die daer op doghede sticht in oetmoede, hine mach niet dolen.

VAN DRIEËN VIANDEN TE VERWINNENE OVERMITS GHERECHTICHEIT

Eest dat wi nu willen dese doghede besitten, ende hare contrariën verdriven, soe moeten wi hebben gherechticheit, ende die moeten wi oefenen ende behouden tote in onse doot in reynicheden van herten; want wi hebben drie moghende wedersaken (= vijanden), die ons becoren ende aenvechten in allen tiden, ende in allen staden ende in menigher manieren. Eest dat wi met enighen van desen drien vrede maken ende ghevolchsam sijn, soe werden wi verwonnen, want si draghen over een in alre ongheoerdentheit.

Dese drie wedersaken dat is de viant, ende de werelt, ende onse eyghene vleesch, dat ons alre naest es, ende dicwile alre scalst ende alre scadelijcst; want onse

1 I Uit het Werkende Leven 2 liefde tot God.

veelike ghelost (= dierlijke lusten) dat sijn die wapene daer onse viande op ons mede striden. Ledicheit ende onerenstachticheit ter doghet ende ter eren Gods, dat is sake ende oscuyn (= oorzaak) des striden. Maer crancheit der naturen ende onbehoetheit ende onbekennisse der waerheit, dit is dat zweert daer onse viande biwilen ons mede quetsen ende selke stont (= somtijds) verwinnen.

Ende hieromme moeten wi in ons selven partie maken, ende ghedeilt sijn. Ende dat nederste deel ons selves, dat beestelic es, ende ons contrarie es ten dogheden ende van Gode sceyden wilt, dat moeten wi haten ende persequeren, ende pinighen met penitencien ende met hartheiden van levene, alsoe dat altoes bedruct blive ende onderworpen der redinen, ende dat gherechticheit met reynicheden van herten altoes die overhant behoude in allen doechdeliken werken. Ende al dat liden ende doghen (= leed) ende persecusie (= vervolging), dat God op ons ghestaet van allen denghenen die contrarie sijn der doghet, dat selen wi gherne liden Gode te eren, ende door die ere der doghet, ende om gherechticheit te vercrighen ende te besittene in reijnicheden van herten; want Christus sprect: „Salich sijn die persecusie doghen om die gherechticheit, want dat rike der hemelen is hare"; want daer gherechticheit ghehouden wert in doghene ende in doechdeliken werken, dat is die penninc die ghelijc weghet den rike Gods: daer met vercrighet men dat ewighe leven. Met desen dogheden geet de mensche ute te Gode ende te hem selven ende te sinen evenkersten in goeden seden, ende in dogheden, ende in gherechticheden.

VAN DER SUVER GHENOECHTEN DER HERTEN ENDE DER GHEVOELIKER CRACHTEN[1]

Wanneer men de eisen zijner lijfelijke natuur door de rede heeft leren bedwingen en regelen, en, in het bezit van verworven deugden, brandend van caritate, Gode dankt en looft voor gewonnen vrede:

„hieraf comt bi willen soete reghen nuwes inwendighes troests ende hemelsche dau godliker soeticheijt...

Ute deser soeticheit comt weldicheit (= weelde) der herten ende alle der lijfliker crafte, alsoe dat den mensche dunct dat hi omhelset si van binnen met godliken omvanghe in liefden. Deze weldicheit ende dese troest is mere ende ghenoechlikere in siele ende in lijf, dan al de weldicheit die erterike gheleysten (= schenken) mochte, al mochtse oec ál één mensche ontfaen. In deser weldicheit sinct hem God inder herten, overmits sine gaven, met alsoe vele smakelics troests ende vrouden (= vreugde), dat dat herte van binnen overvloyt. Dit doet den mensce merken hoe elleindich si sijn die buten minnen wonen. Dese welheit es een vervlieten des herten, dat hem de mensce niet onthouden en mach van volheden der inwendigher vrouden.

VAN GHEESTELIKER DRONKENHEIDEN

Ute deser weelden comt gheestelike dronkenheit. Gheestelike dronkenheit es dat de mensche meer ghevoelijcs smaecs ende welheden ontfaet dan sijn

1 II Uit het Innige Leven.

herte ofte sijn ghelost begheren ofte ghevaten mach. Gheestelike dronkenheit maect in den mensche menighe vremde maniere. Selke mensche doetse singhen ende Gode loven van volheden der vrouden, ende selke doetse grote tranen wenen van welheden des herten: Selken maecse onghehedurichheit in alle sine lede, soe dat hi moet lopen, springhen, trepudieren (= dansen). Selken noept dese dronkenheit alsoe sere, dat hi moet met den handen priken ende plauderen. Selc roept met luder stemmen, ende toent die volheit die hi ghevoelt van binnen; selc moet zwighen ende smelten van weelden in allen sinnen. Bi wilen dunct hem dat al die werelt dies ghevoelt; selke wile dunct hem dat nieman dies en ghesmaect daer hi in gheraect es. Dicwile dunct hem dat hi dese welheit nemmermeer verliesen en mach noch en sal; bi wilen wondert hem dat alle menschen niet godlic en werden. Bi wilen dunct hem dat hem alleene God ál es, ende niemene alsoe vele als hem. Bi wilen wondert hem wat die weldicheit si, ofte wanen si comt, ofte wat hem ghesciet si. Dit is dat weldichste leven, na der lijfliker ghevoellicheit, dat enich mensch vercrighen mach op ertrike. Bi wilen wert die welheit soe groot, dat den mensche dunct dat sijn herte scoren sal. Van alle desen menichfuldighen gaven ende wonderliken werken soe sal de mensche loven ende danken, eren ende werdighen met oetmoedigher herten den Here, die al dit vermach, ende danken hem met ynniger devocien dat hyt doen wilt. Ende altoes sal die mensce merken in sire herten, ende spreken met den monde ende met gherechter meyninghe: ,,Here, des en bin ic niet weerdich; maer uwer grondloser goeden ende uwes onthouts behoevic wel". In desen oetmoede mach hi wassen ende toenemen in hoghere doghede.

EEN EXEMPEL HOE HEM DE MENSCHE OEFENEN ENDE DRAGHEN SAL IN DESER WISEN

Eene cleyne ghelikenisse willic u segghen, op dat ghi niet en doolt, mer u wel regeert in desen wesene (= toestand). Soe seldi merken ende doen alse die wise bye; si woent inder enicheit, met vergaderinghen haerre gheselscap, ende vaert ute, niet in storme, mer in stillen ghesaten wedere, in schinen der sonnen, op alle die bloemen, daer men soeticheit in vinden mach. Si en rust niet op ghene bloeme, noch op ghene scoenheit ofte soeticheit; mer si trect daer ute honich ende was, dat is soeticheit ende materie der claerheit, ende voeret in die vergaderde enicheit, op dat sy vruchtbaer werde in groter orberlicheit (= nuttigheid).

Dat ontplokene herte daer Christus, die ewighe sonne, in schijnt, daer doet hij groyen ende bloyen ende vloyen dat herte ende alle die inwendighe crachte met vroude ende met soeticheden. Soe sal die wise mensce doen alse die bye, ende sal vlieghen, met ghemerke, ende met redenen, ende met onderscede, op alle die gaven ende op alle die soeticheit diere hi ye ghevoelde, ende op alle dat goet dat hem God ye ghedede, ende, met den strale der caritaten ende ynnichs ghemercs, proeven alle menichfuldicheit des troetsts ende des goets; ende niet rasten op ghene bloeme der gaven, maer al gheladen met danke ende met love weder vlieghen in die enicheit, daer si met Gode rusten ende wonen wilt in ewicheit.

HOE MEN KOMT IN EEN GODSCOUWENDE LEVEN [1]

Die ynnighe minnere Gods, die Gode besit in ghebrukeliker[2] rasten, ende hem selven in toevoeghender werkeliker minnen, ende al sijn leven in dogheden met gherechticheden, overmits dese .iij. poente[3] ende die verborghene openbaringhe Gods, soe comt die ynnighe mensce in een godscouwende leven: ja (= namelijk) die minnere, die ynnich ende gherecht es, dien God ute sire vriheit verkiesen ende verheffen wilt tot enen overwesenliken scouwene in godliken lichte, ende na die wise Gods. Dit scouwen set ons in puerheit ende in louterheit boven al onse verstaen, want het is ene sonderlinghe chierheit ende ene hemelsche crone, ende daertoe een ewich loen alre doghede ende alles levens. Ende hiertoe en mach niemen comen overmits const ofte subtylheit, noch met gheenre oefeninghen; maer dien God in sinen gheeste verenighen wilt, ende met hem selven verclaren, hi mach Gode bescouwen ende nieman meer. Die verborghene godlike nature, die is ewich werkelike scouwende ende minnende na wise der persone, ende altoes ghebrukende in enen ommevanghe der personen in enicheit des wesens. In desen ommevanghe, inder weseliker enicheit Gods, sijn alle ynnighe gheeste één met Gode in minliker ontvlotenheit; ende dat selve één, dat dat wesen selve es in hem selven, na wise der ewigher salicheit. Ende in deser hogher enicheyt godliker naturen, soe is die hemelsche Vader een oirspronc ende een beghin alles werkes dat ghewracht werdet in hemel ende in erde. Ende hi sprect in die ontsonkene verborghenheit des gheests: „Siet, die brudegom comt; gaet uut hem yeghen."

Dese woerde wille wi nu ontbinden ende verclaren van enen overweseliken scouwene, dat een gront is alre heylicheit ende alle dies levens dat men leven mach. Tot desen godliken scouwene connen lettel menschen comen overmits die onheblicheit haers selfs, ende die verborghenheit dies lichts daermen in scouwet. Ende hieromme en sal desen sin nieman eighenlike te gronde verstaen, overmits enighe leringhe ofte subtyl ghemerc sijns selves; want alle waerde ende al dat men, creatuerliker wijs, lezen ende verstaen mach, dat is vremde ende verre beneden der waerheid die ic meyne. Mer die verenicht is met Gode, ende verclaert in deser waerheid, hi mach die waerheid met hair selven verstaen. Want Gode begripen ende verstaen boven alle ghelikenissen, alsoe alse hi is in hem selven, dat is God sijn met Gode, sonder middel ofte enighe anderheit die hinder ofte middel maken mach...

Ende hier omme, die dit verstaen sal, hi moet sijns selfs ghestorven sijn ende in Gode leven; ende keren sijn aenscijn toten ewighen lichte in den gronde sijns gheests, daer haer die verborghene waerheid sonder middel openbaert. Want die hemelsche Vader wilt dat wi siende sijn, want hi is een vader des lichts: ende hieromme sprect hi ewelike, sonder middel ende sonder onderlaet in die verborghenheit ons gheests, een enich grondeloos woert ende niet meer. Ende in desen woerde sprect hi hem selven ende alle dinc. Ende dit woert en ludet anders niet dan *Siet*. Ende dit is die uitganc ende die gheboirte des soens des ewich lichts, daermen alle salicheit in bekent ende siet.

1 III Uit het Bovennatuurlijke, Godschouwende Leven. 2 werkzame.
3 nl. godlike ghelijcheit, minne ende godlike claerheit.

GHEABSOLVEERT, MER GHESTORVEN IN ONGHERECHTIGHEDEN

Voert meer al dat onder die aerde woent, als musen ende mollen, die waren onreyn den ioden, ende verboden ter spisen. Hiermede verstaet men die rike vrecken, want si woenen te mael onder aertsche dinghen, ende si hoeren harde wel als die molle, mer si siin blint; want si gaen te missen ende te sermonen ende hoeren dat woert Gods, mer si en willen niet verstaen, dat men tijtlike dinghen versmaden sal om ewighe dinghen, ende hierom is haer ghesichte een blintheit. Si sien wel dat den aertschen goede al die werlt onderdanich is, paeus ende bisscop, princen ende prelaten, gheestelike ende waerlike (= wereldlijke), al neyghet den werltliken goeden. Den riken man is men bereet van allen gheesteliken dinghen; men singhet hem, men leset hem, ende al dat die heilighe kerke van buten doen mach, dats hem bereet. Hij vercrijcht oec wel brieven, dat hij is gheabsolveert van veghevier ende van sonden, ende hierop is hi stout, ende wroet seer ende maect grote hoepen van eerdschen goeden, als die molle pleghen. Ende als hijs minst waent, so comt die duvel ende scepten wter eerden, dat is siin siel wt siin live ende wt al den eertschen goede. Dan singt men seer, ende hi is gheabsolveert vanden veghevier; mer hi is ghestorven in ongherechticheden; al die leven en mochten (= konden hem) niet absolveren van die ewighe helle.

(Uit J. v. Ruusbroeck: Boek van den Geestelyken Tabernakel)

EXEMPEL VAN ENEN RIDDER DIE VERARMT WORT

Het was een ridder die seer rijc ende machtich was Ende hi brochte sijn guet onnuttelic over Ende hi levede na die ghenoechte sijns vleysch so dat hi ten lesten verarmde Ende hi hadde een eerbaer wijf die gode ende maria sijnre moeder trouwelic diende. Doe dese ridder aldus verarmt was doe ghenaectet eenre groter hoechtijt dat hi groten staet plach te voeren ende grote gaven plach te gheven. Ende doe hi niet en hadde dat hi gheven mochte doe wert hi bescaemt. Ende hi ghinc wanderen in een wildernisse tot dat die hoechtijt gheleden was Ende daer beweende hi sijn snode aventuer Doe quam die duvel ghereden in eens mans ghelijc ende vraechde hem waer om dat hi so drovich was. Doe seide hem die ridder die sake Die viant seide: ,,Wilstu mi een dinc doen ic sel di guets ghenoech gheven'' Ende die ridder antwoorde ,,wat is dat?'' Die duvel seide ,,ghijf mi dijn siel ende ic sel di also rijc maken ende meer bliscappen doen hebben dan ghi ye te voren hadt''. Die ridder seide ,,dat en doe ic niet gaerne'' Doe seide die viant ,,ghijf mi dan dijns wijfs ziel ende ic sel di vorst (= uitstel) gheven XV iaer'' Die ridder liet hem die giericheit verwinnen ende si loefdent malcander Doe seide die duvel ,,gaet thuus ende soect tot dier steden daer selt ghi vinden groten scat van goude ende van sulver ende veel costelike ghesteente Mer des selt ghi mi al hier brenghen u wijf na desen iaren op deser stede Die ridder lovede hem ende ghinc thuus waert Ende hi vant dat guet tot dier stede daert hem die duvel

gewijst hadde Doe hi dat guet ghevonden hadde doe loste hi weder sijn lant ende sijn guet dat hi verset hadde Ende huerde weder knapen ende dienstmaechden Die tijt ghinc ende een deel iaren sijn scier ommeghegaen Ende het ghenaecte den dach dat hi zijn wijf daer leveren soude Doe seide die ridder tot sinen wive: „vrouwe bereyt u, wi moeten morghen vro alleen riden tot eenre steden" Die vrouwe was vervaert ende beanxt want si en plach niet met hem te varen Ende si bat maria der moeder gods devotelic dat si haer bescermen woude van al dat haer deren mochte. Ende doe sie een stuc ghereden waren doe stont daer biden weghe een cappellekijn. Die vrouwe bat haren man dat si daer in moste gaen ende spreken haer ghebet want ymmer twivelde haer datter niet guets mede en was Die ridder hielt dat paert ende sy ghinc inder kerken ende sprac haer ghebet Ende beval haer selven maria die moeder gods ende in haer ghebet wort si ontslape (= viel zij in slaap) Ende die ridder murmerde dat hi also langhe beiden moste Siet daer quam die maghet ende moeder gods maria in die ghelikenisse dier vrouwen van lichaem ende van ghewade na des ridders vrouwe Ende si sat op dat paert ende reet mitten ridder Ende die ridder en wist niet anders ten was zijn wijf, mer sijn wijf bleef legghen slapen inder kerken. Doe die ridder quam ter stede die hem gheset was doe creten die duvelen mit groten gerucht ende hadden groet misbaer Ende seiden „lose ridder wat hebstu misdaen?" Endi hi seide „wat ic heb ghedaen? ic brenghe u mijn getroude wijf" Die duvel seide „o valsche man waer om hebstu mi aldus bedroghen? du hebste mi gheloeft dijn wijf te brenghen, voor al dat guet dat ic ghedaen hebbe so doetste mi veel quaets want ic waende mi an dijn wijf ghewroken hebben Ende du brengheste mi hier dat wijf die mi verdomen sel ende in die helle werpen" Doe dat die ridder hoorde viel hi in onmacht van anxt ende van vresen Ende maria die moeder gods die seide totten duvel „du onreyne quade gheest waer om benijtste aldus mijn dienres? Dat seldi vergouden worden, ende daer om verdome ic die ende gheve die sentencie (= oordeel) vaer ter hellen Op dattu nymmermeer en deerste die mi devotelic dienen" Doe voer die duvel van daen mit groten gheruchte. Doe viel die ridder onser liever vrouwe te voet ende bat ghenade. Ende maria die berijspede hem van sijnre ydelheit ende seide „vrient keert weder, du hebste langhe genoech ghedwaelt" Ende si beval hem dat hi des duvels guet van hem soude doen Ende mittien so was maria van hem Ende die ridder reet weder ter capellen ende wrecte sijn vrouwe uutten slape daer si in lach Ende si seide „here mi heeft so wel ghedroemt Ic ride mede waer gi wilt" Ende hi vertelde hoor alte mael hoe hi ghevaren hadde Ende si loveden gode ende onser liever vrouwen maria ende reden thuus. Doe si te huus ghecomen waren doe gaven si al des duvels guet over bi rade van haren biechtvader. Ende si dienden gode devotelic ende onser liever vrouwen Ende onse here god ende die moeder gods versaghent (= zorgden er voor) dat sy ghenoegh hadden of te leven.

(*Uit De Vooys, Middelnedl. Marialegenden I, 75*)

OM DIE ONREYNICHEIT DES VATES

Daer was een ander ridder ende was seer onreyn van leven Mer hi plach alle daghe te lesen voorden eten vijftich Ave mariën der moeder gods te eren Op een tijt hadde hi dat vergheten ende het was maeltijt Ende doe hijt dochte doe ghinc hi inder kerken ende hi begonde te lesen Ave maria Ende in dat lesen so wordt hi ontslape Doe openbaerde haer maria ons lieve vrouwe Ende brochte hem costelike spise in een onreyn vat Ende si seide totten ridder „eet!" Die ridder seide „ic en machs niet eten overmits die onreynicheit des vates" Doe seide maria onse lieve vrouwe „Mi hadde oec seer wel behaghet die vijftich Ave mariën mer om die onreynicheit des vates so en ist mi niet ontfanckelic". *(Uit De Vooys, Middelnedl. Marialegenden I, 105)*

EXEMPEL VAN ENEN DICKEN ABT

„In voerleden tiden was een abt die also vervult[1] was, dat hi niet verteren en mochte, ende die smake van alre spise hadde verloren, waar om hi menegen meester versochte; die ten lesten quam op westvalen bi enen ruter gereden, die den abt vraegde: „Heer, wat suecti in dit lant?" De abt seide: „Enen goeden meester soekic, die mi van mijnre siecten mochte genesen". Die ruter seide: „Heer, sidi siec? Ghi dunct mi herde wel gevoet wesen. Ghi hebt een groot scoen aensicht met enen vetten live ende claer verwe". De abt seide: „Ja, ic hebbe die smaec verloren; ic en mach niet eten noch verduwen, waerom ic menege meesterye gesocht ende groot goet verteert hebbe". Die ruter seide: „Heer, ic hope, god sal u enen goeden meester verlenen!" ende aldus reden si tsamen, al sprekende met solaes, tot si voer des ruters casteel quamen. Doe seide die ruter: „Heer, rijt met mi an!" Die abt seide: „Neen ic; ic danc u van uwen goeden geselscape; blijft gesont! Ic wil voert riden om te soeken enen meester". Die ruter seide: „Heer, ghi moet mede op. Ic sal u wel meesteren. Het es also goet, dat ic dat gelt winne als een ander, ende het es also wel aen mi besteet". Ende altehant leede hi den abt op sijn casteel, maer des abts gesinde dede hi wederom thuys riden ende beval hem dat si des abts convent van des abts wegen seer groeten souden ende seggen, dat hi enen goeden meester hadde gevonden, mar tenden een half jaar souden si daer weder comen ende besien wat haer heer dede, hoe dat met hem stonde, of hi yet genesen ware. Doe dit was gedaen, besloot hi den abt op een camer, dien hi roggebroot gaf teten ende water te drincken, ende des niet half genoech. Die abt aldus van groten honger verteerde alle die quade humoren ende wordt magher, smal ende snel van live, die also groten appetijt van honger gecreegh, dat hi alle spisen wel hadde gheten, hadde hise connen gecrigen. Die ruter, na dat half iaer, doen des abts knechten weder quamen, ghinc hi totten abt en seide: „Heer, hoe eest? Sidi yet genesen? Moegdi yet verduwen?" Die abt seide: „Och ja ic! Ic hebbe so groten honger, haddic yet dat ic eten mochte, het waer mi al gelijc, ic soudet wel verduwen". Doe seide die ruter: „Siet, heer, u knechten. Wiltse thuys senden om gelt, uwen cost mede te betalen, den

1 volgepropt.

ghenen te loenen, die u wel hebben gedient, ende laet mi hondert marc comen, om dat ic die wel hebbe gemeestert". Aldus moet soberhede verteeren dat quade, dat overvloedicheid heeft vergadert."

(*Uit: De Vooys, Mnl. Legenden en Exempelen, blz. 352*)

DIE LEGENDE VAN SINTE CRISTOFFEL

DIE HEILIGHE MARTELAER

Christoffel was van dat geslachte van Chanaän. Ende hi was alte groot van maecsel; ende vreselic van aensichte, ende hi was .XIJ. cubitus lanc, also men in enige van sinen werken leest. Op een tijt doe hi stont voor enen prince van Chanaän, so quam in sijn herte dat hi soeken woude den meesten prince van der werelt ende dat hi met hem wonen woude. Dus so quam hi tot enen groten coninc, daer die nuwe mare of ginc, dat die werelt gheen meerre prince en hadde. Doe hem die coninc sach, so ontfinc hi hem gaerne, ende deden wonen in sijn hof. Op een tijt so was daer een speelman ende sanc een liedekijn voor den coninc, daer hi dicwijle die duvel in noemde, mer om dat dye coninck kersten was, so seghende hi hem also dicke als hi den duvel hoorde noemen in den aensichte met enen cruce. Doe dat cristoffel sach, so verwonderde hem harde zeer, waer bi dat di coninc dat dede ende wat dit teyken bedude. Ende doe hi dat den coninc vraghede, ende hijs hem niet berechten en woude, so seide hem cristoffel: en segdi mi dit niet: so en sal ick nymmermeer mit di woenen. Ende hier mede so wort die coninc gedwonghen ende seide tot hem: wanneer ic den duvel hore noemen, so teiken ic mi mit desen teykene, omdat ic ontsie, dat hi in mi macht mochte crighen ende mi scaden. Doe seide cristoffel: Ontsietste den duvel dat hi di scaden mach, so schijntet oec dat hi meerre ende machtiger is dan ghi, die du so sere ontsietste: dus en hebbe ic niet dat ic begheere, want ic waende dat ic ghevonden hadde den machtichsten ende den meesten here van der werelt; mer nu blivet ghesont, want ic wil den duvel gaen soecken, dat ic hem tot enen heere ontfaen mach, ende dat ic sijn knecht werden mach.

Dus ghinc hi van dien coninc ende ginc den duvel soecken. Ende doe hi door een wildernisse ginc so sach hi een grote menichte van ridders, ende een van den ridders wreet ende vervaerlic, ende quam tot hem ende vraghede hem waer hi ginghe. Cristoffel antwoorde hem: Ik ga soecken den heer der duvelen, dat ic hem tot minen behoef tot enen here nemen sal. Ende hi seide hem: Ic bin die ghene du soeckes. Doe wordt Christoffel verblijt, ende verbant hem selven dat hi ewelic sijn knecht soude sijn, ende hi ontfinc hem voor sijn heere. Doe si beide dus te gader voeren, ende si in eenen ghemenen wech een cruce saghen staen, te hant als die duvel dat cruce sach so wort hi vervaert ende vloech ende liet dien wech. Ende hi leide Christoffel door een wildernisse ende daer na brochte hi hem weder in dien wege. Doe dit Christoffel sach so verwonderde hem ende seide, waer bi dat hi van verre den slechten[1] wech gelaten hadde en dat si so verre uten weghe dwaleden ende gegaen waren

1 vlakken.

door so scarpen wech; mer doet hem di duvel gheensins segghen en woude, so seide hem Christoffel: en segstu mi dat niet, so sal ic te hant van di gaen. Hier bi wordt di duvel gedwongen ende seide hem aldus: Een man was diemen ihus[1] cristus hiet anden cruce ghenagelt, ende als ic dit teyken van den cruce sie so ontsie ic mi harde seer ende van vresen so vlie ic. Cristoffel seide hem: So is dan die cristus meerre ende machtigher dan ghi, wes teyken daer du voor vlietste ende du so seer ontsietste. Noch heb ic om niet gepijnt ende noch en heb ic niet ghevonden den meesten prince van der werelt. Nu blivet wel, ic wil dij laten: ende cristum wil ic gaen soecken. Ende doe hij langhe ghesocht ende gedwaelt hadde ende oec gevraghet hadde wie hem cristus soude leeren kennen, so quam hij ten lesten tot eenen heremijt die hem cristum predicte ende leerde hem naerstelic in sijn ghelove.

Ende die heremijt seide tot Christoffel: dese coninc die du meenste te dienen, die wil aldusdanigen dienst, dat ghi dicwijle moet vasten. Christoffel seide: hi eysche enen anderen dienst van mi, want dat en mach ic niet doen. Die heremijt seyde hem efter: ghi selt hem oec veel bedinge[2] moeten doen. Christoffel seide: ic en weet niet wat dattet is; die dienst en mach ic oec niet doen. Ende die heremijt seide hem: weetstu die rivier wel daer vele luden in anxte van haren live over gaen ende oec bederven? Hy seide: ya ick. Die heremijt seide hem: omdattu groot biste van maecsele ende stark van leden, wilstu daer sitten bi der riviere ende alle luden over draghen, so selt die coninck die du dienen wilste seer bequame wesen, ende ic hope dat hi di vertonen[3] sal. Christoffel seide hem: desen dienst mach ic wel doen ende ic belove hem dat ic om sijnen wille dien dienst doen sal. Dus ginc hi totter rivieren wert, ende maecte daer een woninge tot sijnre behoef; ende hi droech eene grote roede in sijnre hant, daer hi hem int water mede hielt ende hi droechse over alle die daer quamen. Doe hi dat langhe gedaen hadde, so ghevielt op eenen tijt doe hi in sijn huuskijn lach, dat hi hoorde een kints stemme die hem riep ende seyde: Cristoffel coemt uut ende haelt mi over. Te hant ginc hi uut, ende hy en vant nyemant. Doen hi weder gekomen was in sijn huiskijn so hoorde hi efter een stemme roepen die hem riep. Ende hi ginc efter uut, ende hi en vant daer nyemant. Ende doe hi weder ghecommen was in sijn huuskijn, so hoorde hi efter een stemme roepen derde werven. Doe ginc hi uut ende vant daer een kindekijn sitten opten oever van der riviere; ende het bat cristoffel dat hi hem over woude dragen. Cristoffel nam dat kint op zijn scouderen ende nam sinen stoc in sijn hant ende stacse in die ryvier om over te gaen. Ende dat water van der ryvieren begonste alleynken te heffen; ende dat kijnt begonste te wegen als loet; ende hoe hi vorder ginc, hoe dat water meer wies; ende dat kint beghonste meer ende meer te weghen op cristoffels scouderen mit alte swaren laste, also seer dat cristoffel in groten anxt was ende ontsach hem sere dat hi verdrencken soude. Maer doe hi mit pijnen bij na ontgaen was, ende over die vloet ghecommen was, ende hi dat kint aen den oever hadde neder gheset, so seyde hi hem: Kint, du haddes mi in groten anxte ghebrocht, ende du woeghes so seer; al hadde ick al die werelt op mij ghehadt, ic en hadde nauwe also groten last ghehadt.

1 Jezus. 2 gebed. 3 verschijnen.

Doe antwoorde hem dat kint: Cristoffel en verwonder di niet, want du en haddes niet alleen op di alle die werelt, mer du heves oeck op dijne schouderen ghedragen den ghene die die werelt maecte. Want ic ben cristus die du in desen wercken dienes. En omdattu weten sels dat ic waer segge, alstu over comes so sette dijnen stoc neven dijn huus in die aerde, ende du selste sien des morgens dat hi gebloeyt sal sijn, ende hi sal vrucht op hebben. Ende te hand was hi van sinen ogen. Doe Cristoffel over quam, so stac hi sinen stock in di aerde; ende doe hij des morghens op stont so vant hi dat hi bladeren hadde als een palmboem ende hi hadde dadelen daer op. Hier nae quam Cristoffel te Salon in een stat van Licien. Ende die kersten diemen daer pijnde starckede hi in onsen heere. Doe sloech een van den ridders in sijn aenschijn. Doe ontdecte Cristoffel sijn aensicht ende seide: en waer ic niet kersten, ic soude te hant mijn onrecht wreken. Doe settede Cristoffel sijne roede in die aerde; om dat hij dat volc bekeren mochte, so bat hi gode dat si bloeyen soude: ende te hant geschiedet also ende daarom geloefden .VIII.M. menschen. Ende die coninc sende .CC. ridderen die Cristoffel voor hem brengen souden. Ende doe si hem bedende vonden, ende si hem ontsaghen, so seiden sijt den coninc. Doe sende die coninck noch .CC. ridders: die welcke doe si Christoffel vonden bedende, soe worden sie oec mit hem bedende; ende Cristoffel stont op ende seide: wat soecstu. Ende doe si sijn aensicht saghen, so seiden si: Die coninc heeft ons tot u ghesent, dat wi u tot hem gevangen brengen souden. Cristoffel zeide hem: woude ic, ghi en mocht mi daer niet brengen, ghebonden noch ongebonden. Si seyden hem: wilstu niet comen, so ganck vrylic waer du wilste, ende wij sellen den coninc segghen, dat wi di niet en vonden. Ten sal also niet geschien, sprac hi; mer ic sal mit u gaen. Ende Cristoffel bekeerdese ten ghelove; ende hij dede hem sijn handen op sinen rugghe binden; ende dede hem ghebonden voor den coninc leiden. Doe hem di coninc sach doe worde hi vervaert, ende viel van sinen stoel. Daer na so hieffen hem sine knapen op; ende hi vragede Cristoffel hoe hi hiete ende van waen dat hij was. Cristoffel seide hem: eer ic ghedoept was so hiet ic verstoten; maer nu hiet ic Cristoffel. Die coninc seide hem: du hebste dij enen sotten naem doen geven: na cristus die ghecruust was, die hem selven noch di niet helpen en sal moghen. Nu segt, toevenaar van Chanaän: waerom en sacrificyer di onsen goden niet. Christoffel seide hem: Mit rechte bistu gheheten Dagarijs, want du biste der werelt doot ende des duvels gheselle; ende dijne goden sijn der menschen werck. Dye coninc seide hem: du biste ghevoedet onder wilde beeste; daer om so en mogestu niet spreken dan beestelic ende dat die menschen niet en verstaen. Hier bi so wilstu sacrificeeren, so selstu grote eer ontfaen: mer en wil di des niet doen so sal ic di seer doen tormenten. Ende doe Cristoffel niet sacrificeeren en wilde, also dede hij hem legghen in een karcker. Ende hi dede die ridders die om Cristoffel gegaen waren om cristus wille onthoofden.

Daer na dede die coninc mit Cristoffel in den karcker sluten twee schone ioncfrouwen, van welcken die een hiet Nycena ende die ander Aquilla. Doe dit Cristoffel sach, so gaf hi hem tot bedinge; mer doe die ioncfrouwen hem pijnden te becoeren, so stont hi op ende seyde hen: wat soecti, ende om wat

saken so sidi hier in gebrocht? Die wiven die vervaert worden van die claerheit sijns aenschijns die seiden: Heilige man ontferme di ons, dat wi mogen geloven in die god die du predikes. Doe dat die coninc hoerde, so dede hise voor hem brengen, ende seide: Sidi oec verleit, ic swere u biden goden: ten si dat ghi offert den goden, ghi sult quader doot sterven. Si antwoorden hem: wilstu dat wi den goden offeren so doet die straten suveren, ende doet oeck die luden ten tempel vergaderen. Als dit ghedaen was, ende deze ioncfrouwen inden tempel gecomen waren, so ontgorden si hen ende bonden haer ryemen den goden om den hals ende si toghense daer neder ende braken se ontween; ende si seiden den ghenen die bi hen stonden: gaet ende haelt medecinen dat si u goden genezen. Doe dede die coninc Aquilla hanghen, ende dede haer aen dye voeten binden enen groten steen; ende also dede hi al haer leden scoeren. Ende doe si doot was, so werpmen Nycena haer suster in een vier mer nochtan quam si daer uut ongequetst. Ende doe sloechmense thooft of. Hier na brochtmen Cristoffel voor den coninc, ende hi deden slane mit yseren roeden; ende hi dede hem een yseren gloeyende helm op sijn hooft setten. Ende daer na, dede hi maken een yseren fornace, ende dede Cristoffel daer op binden; ende werp daer vier ende peck onder ende dedese barnen. Maer die fornace smelte als was, ende Cristoffel quam ongequetst uut. Daer na deden die coninc aan een stake binden; ende hi dede hem van vier hondert ridders doorschieten. Mer die scutten die bleven in de lucht hangen, ende gheen en mocht Cristoffel genaken. Mer die coninc waende dat hi van den ridders gescoten was ende bespotte hem. Ende te hant keerde een van den geschutten uuter lucht, ende viel den coninc in sijn oogen, ende hi wort al te hant blint. Cristoffel seide hem doe: morgen sal ic sterven; mer du tyran du selste maken modder van minen bloede, ende du selste daermede dijn ogen salven, ende du selste genesen. Doe deden die coninc onthoofden. Ende die coninc nam een luttel van sinen bloede ende leidet op sijn ogen ende seide: In Cristoffels gods name. Ende te hant wort hi genesen. Doe geloefde die coninc, ende gaf een ghebot, so wie gode en Cristoffel blasphemeerde, datmen te hant soude verslaen mitten swaerde.

Uit: Dat eerwaardige ende notabel boec: gheheten dat PASSIONAEL: ofte GULDEN LEGENDE; seer naerstelic wten latine in duytsche ghetranslateert. Geprendt te Delft in Hollant Int iaer ons heren .MCCCC. ende .LXXXVII. opten yersten dach van Marte.

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN

WERELDLIJKE LIEDEREN

LIED VAN HEER HALEWIJN

Heer Halewyn sanc een liedekyn,
Al wie dat hoorde wou by hem zyn.

En dat vernam een koningskind,
Die was zoo schoon en zoo bemind.

Zy ginc al voor haer vader staen:
„Och vader, mag ik naar Halewyn gaen?"

„Och, neen, gy dochter, neen gy niet!
Die derwaert gaen en keeren niet."

Zy ginc al voor haer moeder staen:
„Och, moeder, mag ik naer Halewyn gaen?"

Och neen, gy dochter, neen gy niet!
Die derwaert gaen en keeren niet."

Zy ginc al voor haer zuster staen:
„Och zuster, mag ik naer Halewyn gaen?"

„Och neen, gy zuster, neen gy niet!
Die derwaert gaen en keeren niet."

Zy ginc al voor haer broeder staen:
„Och broeder, mag ik naer Halewyn gaen?"

„'t Is my aleens waer dat gy gaet,
Als gy uw eer maer wel bewaert
En gy uw kroon naer regten draegt."

Toen is zy op haer kamer gegaen
En deed haer beste kleeren aen.

Wat deed zy aen haren lyve?
Een hemdeken fynder als zyde.

Wat deed zy aen haer schoon korslyf?
Van gouden banden stond het styf.

Wat deed zy aen haeren rooden rok?
Van steke tot steke een gouden knop.

Wat deed zy aen haren keerle?° °overkleed
Van steke tot steke een peerle.

Wat deed zy aen haer schoon blond haer?
Een krone van goud en die woog zwaer.

Zy ging al in haers vaders stal
En koos daer 't beste ros van al.

Zy zette haer schrylings op het ros,
Al zingend en klingend reed zij door 't bosch.

Doen zy dat bosch ten halven kwam
Halewyns zoon° haar tegen kwam. °Halewijn saen (?)

Hy bond zyn peerd aan eenen boom,
De jonkvrouw was vol angst en schroom.

„Gegroet", zei hy, „gy schoone maegd,"
„Gegroet", zei hy, „bruin oogen klaer!
Komt, zit hier neer, ontbindt uw haer!

Zoo menig haer dat zy ontbond,
Zoo menig traentjen haer ontron.

Zy reden met malkander voort
En op den weg viel menig woord.

Zy kwamen al aen een galgenveld;
Daer hing zoo menig vrouwenbeeld.

Alsdan heeft hy tot haer gezeid:
„Mits gy de schoonste maget zyt,
Zoo kiest uw dood! het is noch tyd."

„Wel, als ik dan hier kiezen zal,
Zoo kieze ik dan het zweerd voor al.

Maar trekt eerst uit uw opperst kleed.
Want maegdenbloedt dat spreidt zoo breed,
„Zoo 't u bespreide, het ware my leed."

Eer dat zyn kleed getogen was,
Zyn hoofd lag voor zijn voeten ras;
Zyn tong nog deze woorden sprak:

„Gaet ginder in het koren
En blaest daer op mynen horen,
Dat al myn vrienden het hooren!"

„Al in het koren en gaen ik niet,
Op uwen hoorn en blaes ik niet,
Moordenaers raed en doen ik niet."

„Gaet ginder onder de galge
En haelt daer een pot met zalve
En strykt dat aen mynen rooden hals!"

„Al onder de galge gaen ik niet,
Uw rooden hals en stryk ik niet,
Moordenaers raed en doen ik niet."

Zy nam het hoofd al by het haer,
En waschte 't in een borne klaer.

Zy zette haer schrylings op het ros,
Al zingend en klingend reed zy door 't bosch.

En als zy was ter halver baen,
Kwam Halewyns moeder daer gegaen:
„Schoon maegd, zaegt gy myn zoon niet gaen?"

„Uw zoon heer Halewyn is gaen jagen,
G'en ziet hem weer uw levensdagen.

Uw zoon heer Halewyn is dood,
Ik heb zyn hoofd in mynen schoot,
Van bloed is myne voorschoot rood."

Toen ze aen haers vaders poorte kwam,
Zy blaesde den hoorn als een man.

En als de vader dit vernam,
't Verheugde hem dat zy weder kwam.
Daer werd gehouden een banket,
Het hoofd werd op de tafel gezet.

HET DAGHET INDEN OOSTEN

„Het daghet inden oosten,
Het lichtet overal,
Hoe luttel weet mijn liefken,
Och, waer ick henen zal."

„Och warent al mijn vrienden,
Dat mijn vianden zijn,
Ick voerde u uuten lande,
Mijn lief, mijn minnekijn!"

„Dats waer soudi mi voeren,
Stout ridder wel gemeyt?° °kloek
Ick ligge in myns liefs armkens
Met grooter waerdicheyt."

„Ligdy in uus liefs armen?
Bilo, gi en segt niet waer!
Gaet henen ter linde groene:
Versleghen so leyt hi daer."

Tmeysken nam haren mantel
Ende si ghinc eenen ganck
Al totter linde groene
Daer si den dooden vant.

„Och ligdy hier verslaghen,
Versmoort al in u bloed?
Dat heeft gedaen u roemen
Ende uwen hooghen moet!

Och ligdy hier verslaghen
Die mi te troosten plach?
Wat hebdy mi ghelaten
So menighen droeven dach!"

Tmeisken nam haren mantel
Ende si ginck eenen ganck
Al voor haers vaders poorte,
Die si ontsloten vant.

„Och is hier eenich heere
Oft eenich edel man,
Die mi nu mijnen dooden
Begraven helpen can?"

Die heeren sweghen stille,
Si en maecten gheen geluijt:
Dat meysken keerde haer omme,
Si ghinc al weenende uut.

Si nam hem in haren armen,
Si kuste hem voor den mont,
In eender corter wijlen
Tot also menegher stont.

Met sinen blancken swaerde
Dat si die aerde op groef;
Met haar sneewitten armen
Ten grave dat si hem droech.

„Nu wil ic mi gaen begeven
In een clein cloosterkijn
Ende dragen swarte wijlen° °sluier
Ende worden een nonnekijn."

Met hare claerder stemme
Die misse dat si sanck,
Met haer sneewitten handen
Dat si dat belleken clanck.

VAN TWEE CONINCSKINDEREN

Het waren twee conincskinderen,
Sy hadden malcander soo lief;
Sy conden byeen niet comen.
Het water was veel te diep.

Wat deed sy? Sy stac op drie keersen,
Als savonts het dagelicht sonc:
„Och liefste, com, swemter over!"
Dat deed sconincs sone, was jonc.

Dit sach daer een oude quene,° °wijf
Een al zoo vilijnich vel;
Sy ghinker dat licht uytblasen,
Doen smoorde die jonghe held.

„Och moeder, mijn liefste moeder,
Mijn hoofdjen doet mijnder soo wee!
Mocht icker een wijle gaen wandelen,
Gaen wandelen al langs de zee."

– „Och dochter, mijn liefste dochter,
Alleen en moogt ghy daer niet gaen:
Maer wect uwe joncste suster,
Laet die met u wandelen gaen."

– „Och moeder, mijn joncste suster
Is noch een soo cleinen kint;
Sy pluckter wel alle die bloemekens,
Die sy onder weghen vint.

Sy pluckter wel alle die bloemekens,
Die bladerkens laet sy staen.
Dan claghen die lieden en seggen:
Dat hebben sconincs kinderen ghedaen."

– „Och dochter, mijn liefste dochter,
Alleen en moogt ghy niet gaen;
Maer wect uwen joncsten broeder,
Laet hem met u wandelen gaen."

– „Och moeder, mijn joncste broeder
Is noch een soo cleinen kint;
Hij loopt naer alle de voghels,
Die hy onder weghen vint."

De moeder ginc naer de kerke;
De dochter ginc haren ganc,
Tot sy er by twater een visscher,
Haers vaders visscher, vant.

„Och visscher," soo sprac sy, „visscher,
Mijns vaders visscherkijn,
Ghy soudt er voor my eens visschen;
Het sal u ghelonet sijn!"

Hy smeet sijne netten int water,
De loodekens ginghen te gront;
Int corte was daer gevisschet
Sconincs sone, van jaren was jonc.

Wat troc sy van haren hande?
Een vingherlinc roode van goud.
„Houd daer," seyde sy, „goede visscher,
Dees vingherlinc roode van goud!"

Sy nam doen haer lief in haer armen,
En custe hem aen sijnen mond:
„Och, mondeken, cost ghy noch spreken!
Och, herteken, waert ghy gesont!"

Sy hielter haer lief in haer armen
En spronc er met hem in de see
„Adieu," seyde sy, „schoone wereld,
Ghy sieter my nimmermee.

Adieu, o mijn vader en moeder,
Mijn vriendekens alle ghelijc,
Adieu, mijne suster en broeder;
Ic vare naer themelrijc."

DE TWEE GHESPEELKENS°

°vriendinnen

Daer ghingen twee ghespeelkens zoet
So verre al aen der heide;
Die eene die voerde eenen hoogen moet,
Maer dandere die schreide.

„Ghespeelken, lieve ghespeelken zoet,
Waerom weent ghi so seere?
Weent ghi om uws vaders goet
Of weent ghi om u eere?"

„Ic en ween niet om mijns vaders goet,
Ic en ween niet om mijn eere;
Wi twee hebben eenen riddere lief,
Rijc God, wie sal hem ghewerden?"

„Ghespeelken, lieve gespeelken zoet,
Laet mi den ridder alleene!
Ic gheve u mijnen broeder dan,
Mijns vaders goet in leene."

„Och, dijnen broeder en willic niet
Noch dijns vaders goet in leene;
Ick hebbe veel liever mijn soete lief,
Dan silver oft rood guldine."

Dat hoorde die ridder aldaer hi stont,
Dat hoorde hi onder den linden;
„Rijc God, tot wie van dese twee
Sal ic mijn herte wenden?

Neme ic die rijke joncfrou vri,
So treurt die armelijke;
Die rijke willic varen laen,
Ende nemen die suverlijke.

Een luttel goeds is haest verteert,
Dan gaer die liefde sterven;
Wi twee wi sijn noch jonc ende sterc,
Dat doet ons goet verwerven."

Hi stac aan haer sneewitte hand
Den vingerlinc root van goude.
„Hou daer," sprac hi, „jong maegdeken,
Een onderpant van mijn trouwe."

IC STONT OP HOGHE BERGHEN

Ic stont op hoghe berghen,
Ic sach ter seewaert in,
Ic sach een scheepken driven
Daer waren drie ruiters in.

Den alderjoncsten ruiter,
Die in dat scheepken was,
Di schonc mi eens te drinken
De coele wijn uit een glas.

„Ic brenct u, haveloos meisjen!
Dat u god seghenen moet!
Gheen ander soudic kiesen,
Waert ghi wat riker van goet."

„Ben ic een haveloos meisjen,
Ic en bens alleine niet:
In een clooster wil ic riden,
God loons hem diet mi riet."

Hi sprac: „wel schone joncfrouwe!
Als ghi int clooster gaet,
Hoe garen soudic weten,
Hoe u 't nonnencleet staet!"

Maer doen si in dat clooster quam,
Haer vader die was doot;
Men vant in al mijns heren lant
Gheen riker kint en was groot!

De ruiter haddet so haest vernomen,
Hi sprac: „sadelt mi mijn peert!
Dat si int clooster is ghecomen,
Dat is 't dat mijn hert so deert."

Maer doen hi voor dat clooster quam,
Hi clopte aen den rinc:
„Waer is de joncste nonne
Die hier lest wijdinghe ontfinc?"

„Dat alderjoncste nonneken
En mach niet comen uit,
Si sit al hier besloten
En si is Jesus bruit."

„Sit si hier in besloten
En is si Jesus bruit?
Mocht icse eens sien of spreken!
Si soude wel comen uit."

Dat alderjoncste nonneken
Ghinc voor den ruiter staen,
Haer haerken was afgheschoren,
De minne was al ghedaen.

„Ghi meucht wel thuiswaert riden,
Ghi meucht wel thuiswaert gaen,
Ghi meucht een ander kiesen,
Mijn liefde is al vergaen.

Doen ic een haveloos meisje was,
Doen stiet ghi mi metten voet;
Hadt ghi dat woort gesweghen,
Het hadde gheweest al goet."

HET VIEL EEN HEMELS DOUWE

Het viel een hemels douwe
Voor myns liefs vensterkijn,
Ick en weet geen schoonder vrouwe,
Si staet int herte mijn.
Si hout myn herte bevangen
Twelck is so seer doorwont;
Mocht ik haer troost ontfanghen,
So waer ic gansch ghesont.
Die winter is verganghen,
Ic sie des Meys virtuyt°, °kracht
Ic sie die looverkens hangen,
Die bloemen spruyten int cruyt;
In gheenen groenen dale
Daer ist ghenoechlijc zijn,
Daer singhet die nachtegale
Ende so menich voghelkijn.
Ik wil den Mey gaen houwen
Voor myns liefs vensterkijn,
Ende scencken myn lief trouwe,
Die alderliefste mijn,
Ende segghen: „lief, wilt comen
Voor u cleyn vensterke staen!
Ontfaet den mey met bloemen,
Hi is so schone ghedaen!"

OCH LIGDY NU EN SLAEPT

Och ligdy nu en slaept
Mijn uutvercoren bloeme?
Och ligdi nu en slaept
In uwen eersten droome?

Ontwect u, soete lief,
Wilt voor u veynster comen!
Staet op lief! wilt ontfaen
Den mey met sinen bloemen.

O suyverlijcke juecht!
Wilt nu u rusten laten,
Doet op dat veynsterkijn
Ende coemt u lief ter spraken!
Al om te vinden troost
So ben ic hier tot u gecomen;
Staet op, lief! wilt ontfaen
Den mey met sinen bloemen.

Ic sie den lichten dach
Al dóer die wolcken dringhen,
Ic sie die bloemkens schoone
Al uut der aerden springhen,
Ic sie die sterren claer
Die verlichten in den throone;
Staet op lief! wilt ontfaen
Den mey met sinen bloemen.

VAN GRAEF FLORIS ENDE GHERAERT VAN VELSEN

Wie wil horen een nieuw liet?
en dat sal ik u singhen,
hoe Gheraert van Velsen Graef Floris verriet,
't sijn wonderlijke dinghen.

Graef Floris tot Gheraert van Velsen sprack:
„Gheraert van Velsen, ghy moet hijlicken
al aen een weeuwtjen, heeft goets ghenoech
en sy is also suiverlicke."

De schant en gheschiet my nemmermeer"
sprack Gheraert van Velsen tot sijnen lants- [heer,
„eer ghy my soudt brenghen in sulc verdriet;
uw versleten schoenen en wil ick niet".

„Gheraert van Velsen, mijn lieve neef,
had ghi dat woordeken gesweghen!
ghy sultse draghen, tsy u lief of leet,
al had ghy 't by uw ridders hals ghesworen!"

Een corte wijl en was daer niet lanc,
Gheraert van Velsen ghinc een huisvrouw [trouwen.
Graef Floris schreef Gheraert van Velsen een [brief,
en dat hy by hem comen soude.

. . . .

Gheraert van Velsen had een soete lief
van Woerden tot eenen wyve;
daer meende hy mee vrolyk te sijn,
maer 't moest graef Floris boeltje blijven.

Doe Gheraert van Velsen weer thuiswaert [quam,
sijn waerde vrou quam hem niet groeten;
„wat isser mijn waerde vrouwtje gheschiet,
dat sy my niet en comt te moeten?"

„Gheraert van Velsen op de camer quam,
hy vant sijn soete lief in rouwe:
„heeft u iemant groot leet ghedaen?
secht my, wel overschone vrouwe!"

„Gheraert van Velsen, mijn lieve man,
nu isset al verloren
te slapen aan mijn groene sijd:
graef Floris heeft mijn eer ghenomen."

„Dat hy uw eertje ghenomen heeft,
dat is u, soete lief, al vergheven;
ghister was hy myn heer, nu ben ick de sijn,
en dat sal hem costen sijn leven."

Hij sette een valc al op sijn hant,
of hi spanceren soude rijden;
hy dede een spronc al van enen haes,
of hy graef Floris soude ontlijven.

„Och Gheraert van Velsen, mijn lieve neef,
wout ghy mijn leven laten,
ick sal van uw bastertdochterken
een gravinne van Hollant maken."

Dat en doe ic nu noch nemmermeer!
ken wilse gheen verrader gheven;
gy hebt er mijn huisvrou ghenomen haer eer,
en dat sal costen uw leven.

Dat ghy mijn broeder hebt vermoort,
dat had ick u al vergheven:
„nu hebt ghy ghenomen mijn huisvrou haer [eer,
en dat sal costen uw leven."

Hy wierp hem twe hantschoen voor sijn mont,
op dat hij niet en soude luiden;
Hy voerde hem van 't huis te Cronenburch
tot op dat hoghe huis te Muiden.

Snachts, omtrent de middernacht,
omtrent de middernachte,
doe lach de grave van Hollant
ghesloten in boeijen so vaste.

Smorghens doe het was schoon dach,
de heren souden daer wat eten,
doe docht de grave van Hollant:
„rijck god, nu ben ic al vergheten!"

Sy brochten hem een stuck berenspeck,
Sijn swijnenspeck was onghebraden;
doe docht de grave van Hollant:
„rijc god, nu ben ick al verraden!

En had ick nu een schiltcnecht goet,
die my verloste van den bloede,
ick sou hem schenken mijn bruine schilt
en daer toe mijn ijseren hoede."

Gheraert van Velsen was rat ter hant,
hy wies graef Floris van den bloede:
„Secht my, o grave van Hollant,
en hoe zijt ghy nu doch te moede?"

„Hoe my nu te moede is?
en ick moet immers sterven!
Had icker een wijf met een clein kint,
die icker mijn grote goet mocht erven!

Ick heb noch wel een soon, heet Jan,
hy is so veer in vreemde landen;
dat hij sijn goet niet regheren en can,
dat is hem also groote schande.

En daer toe mijnen bastertsoon,
hij is noch jonc van weken,
al quaem hi noch over hondert jaer,
sijns vaders doot sal hy wel wreken."

Een corte wijl was daer niet lanc,
Gheraert van Velsen wiert ghevangen,
hy docht so dickwils by sijner eer:
„rijc god, nu sal ick moeten hanghen!"

Hanghen en was hem noch niet goet ghenoech,
hi moest noch sevenmael meer lijden:
sy deden een vat vol spijkers slaen,
daer moest hy selve in glijden.

Sy rolden hem drie daghen lanc,
drie daghen voor den noene:
„Gheraert van Velsen, wel lieve man,
en hoe sijt ghy nu doch te moede?"

„Hoe my nu te moede is?
Dat sal ick u wel segghen:
ick ben noch al de selve man,
die graef Floris sijn jonc levén nam."

KERELSLIED

Wi willen van den kerels singhen,
Si sijn van quader aert;
Si willen de ruters° dwinghen, °ridders
Si draghen eenen langhen baert.
Haer cleedren die sijn al ontnait,
Een hoedekijn up haer hooft gecapt,
Tcaproen staet al verdrayt,
Haer cousen ende haer scoen ghelapt.
  Wronghele, wey, broot ende caes,
  Dat eit hi al den dach;
  Daer omme es de kerel so daes°: °dom, suf
  Hi etes meer dan hijs mach!

Enen groten rucghinen cant° °roggekorst
Es harde wel sijn ghevouch,
Dien neimt hi in sijn hant
Als hi wil gaen ter plouch.
Dan comt tot hem sijn wijf, de vule,
Spinnende met enen rocke,
Een sleter° omtrent haer mule, °lap
En gaet sijn scuetle° brocken. °schotel
  Wronghele, etc.

Ter kermesse wille hi gaen.
Hem dinct datti es een grave;
Daer wilhijt al ommeslaen
Met sinen verroesten stave.
Dan gaet hi drincken van den wine
Stappans° es hi versmoert; °al gauw
Dan is al de werelt zine;
Stede, lant ende poort!
  Wronghele, etc.

Met eenen zeeuschen knive
So gaet hi duer sijn tassche;
Hi comt tot zinen wive,
Al vul brinct hi sine flassche.
Dan gheift soe hem vele quader vlouke
Als haer de kerel ghenaect;
Dan gheift hi haer een stic van den lijfcouke,
Dan es de pays ghemaect.
  Wronghele, etc.

Dan comt de grote cornemuse
Ende pijpt hem turelurureletuut...,
Ay hoor van desen abuze!
Dan maecsi groot gheluut,
Dan springcsi al over hoop,
Dan waecht° haer langhe baert, °slingert
Si maken groot gheloop –
God gheve hem quade vaert!
  Wronghele, etc.

Wi willen de kerels doen greinsen,
Al dravende over tvelt;
Hets al quaet dat zi peinsen,
Ic weetze wel bestelt:
Men salze slepen ende hanghen,
Haer baert es alte lanc;
Sine connens niet ontganghen,
Sine dochten° niet sonder bedwanc. °deugden
Wronghele, etc.

IN EEN PRIËEL QUAM IC GHEGAEN

„In een priëel" quam ic ghegaen, °tuin
Aldaer ic bloemkine scone vant staen.
Daer pluctic minen lieve saen
Van violetten desen hoet.° °krans
Steet hi mi wale?
Draghiken wale?
Dunct hi u goet?"

„„„Joncfrouwe! dien hoet
Die staet u wale.
Wel overcuusche scone smale,
Gheeft mi den hoet,
Soe doedi wale:
Geeft mi den hoet!""

„Ik en wille: hi es soe fijn!
Den hoet zal draghen mijn minnekijn.
Dat ghi mi bidt gheeft mi onmare;
Te biddene sone hebdi ghenen spoet.° °succes
Steet hi mi wale?
Deaghiken wale?
Dunct hi u goet?"

„„„Gherechte minne es een scarp swaert,
Dat God den iongelinge heeft ghebaert.
Dat ik u bidde gheeft u onmare?
Te biddene sone hebbic ghenen spoet?
Wel overcuusche, scone smale,
Geeft mi den hoet,
Soe doedi wale,
Geeft mi den hoet!""

„Jonchere, u woerde sijn onghetrouwe."
„„„Si en sijn niet, wel scone ioncfrouwe!""
„Jonchere, soe doet minen raet, [°bedrog
Ende noempt u lief, sonder baraet°!"
„„„Ghenade ioncfrouwe, hoet mi vergaet:
Ghi sijt mijn troest, mijn toeverlaet!
Ghenade lief, al doer oetmoet!
Ic blive hier doet
Ine° hebbe den hoet."" °Als ik niet

„Seker soe dadic sonde groet,
Sloeghic mijn lief aldus te doet!
Nu staet op, wi willen gaen,
Blidelike al sonder waen."
„„„God gheve ons tonser minnen spoet!
Nemmermeer en moet
Quaet dorper weten,
Wat die minne
Ons beiden doet.""

EGIDIUS, WAER BESTU BLEVEN?

Egidius, waer bestu bleven?
Mi lanct na di, gheselle mijn!
Du coors die doot, du liets mi tleven.
Dat was gheselscap goet ende fijn,
Het sceen ten moeste ghestorven sijn!
Nu bestu in den troon verheven,
Claerre dan der zonnen scijn,
Alle vruecht es di ghegheven.

Egidius, waer bestu bleven?
Mi lanct na di, gheselle mijn!
Du coors die doot, du liets mi tleven.
Nu bidt vor mi, ic moet noch sneven
Ende in de weerelt liden pijn.
Verware mijn stede di beneven:
Ic moet noch zinghen een liedekijn,
Nochtan moet emmer ghestorven sijn!

Egidius, waer bestu bleven?
Mi lanct na di, gheselle mijn!
Du coors die doot, du liets mi tleven.

EENS MEIEN MORGENS VROEGE

Eens Meien morgens vroege
Was ic upghestaen;
In een scoen boemgardekine
Soudic spelen gaen.
Daer vant ic drie joncfrouwen staen,
Si waren so wale ghedaen,
Dene sanc vore, dander sanc na:
Harba lori fa, harba harba lori fa,
Harba lori fa!

Doe ic versach dat scone cruut
In den boemgardekijn,
Ende ic verhoorde dat suete gheluut
Van den magheden fijn,
Doe verblide dat herte mijn,
Dat ic moeste singhen na:
Harba lori fa, harba harba lori fa,
Harba lori fa!

Doe groette ic die alrescoenste
Die daer onder stont.
Ic liet mine arme al omme gaen
Doe ter selver stont;
Ik woudese cussen an haren mont;
Si sprac: „Laet staen, laet staen, laet staen;
Harba lori fa, harba harba lori fa,
Harba lori fa!"[1]

Hertog Jan I van Brabant † 1294

GEESTELIJKE LIEDEREN

KERST- EN DRIEKONINGENLIED

Het quamen drie coninghen ghereden
Wel verre uut orienten lant,
Tot Bethleem der steden,
Haers ghelijc men noyt en vant.

Te Jerusalem, so wij horen,
Al daer so wouden si sijn.
Si vraechden: waer is hi gheboren,
Der Joden coninc fijn?

Wij comen hem aenbeden,
Wij hebben sijn sterre ghesien;
Het is seer corts gheleden,
Het moet wonder bedien.° °beduiden

Als Herodes dat verhoorde,
Wel seere ontsach hi hem,
Van binnen hi hem verstoorde
Ende alle Hierusalem.

Hi beval hen te gane,
Hi sprac: gaet, soect dat kint;
Ick wil oock beden ane,
Coemt, segt mi als ghijt vint.

Als si buten Jerusalem quamen,
Op dezen selven tijt
Haer sterre si weder vernamen;
Dies waren sij seer verblijt.

Die sterre was hen voer gaende
Tot daer dat kindeken was,
Ende daer bleef si staende,
Sy buychden neder int gras.

Een huysken sonder doren
Dat vonden sij daer bi,
Ende dat kindeken gheboren
Van Maria, die maghet vrij.° °edel

Sij vielen opter eerden
Voer tkindeken .XIII. dagen out,
Sij offerden hem met weerden
Wierooc, myrre ende gout.

Snachs, als si slapen wouden,
Heeft hen Gods engel gheopenbaert,
Eenen anderen wech dat sy trecken souden,
Tot haren lande waert.

Nu loven wij alteenen° °voortdurend
Dat kindeken weerdelijck,
Dat hi ons wil verleenen
Hier nae sijn eewich rijck.

KERSTLIED

Ons ghenaket die avondstar
Die ons verlichtet also claer:
Wel was haer doe.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

Dat huus dat hadde so menich gat,
Daer Christus in gheboren was:
Wel was haer doe.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

1 De liederen van Hertog Jan van Brabant zijn slechts in Duitse vertaling overgeleverd. Deze Dietse tekst is van Jan Frans Willems.

Si sette dat kind op haren schoot,
Si cussedet voor sijn mondekijn root;
Het was so soet.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

Si sette dat kint op hare cnien,
Si sprac: „Groot eer moet u gheschien!"
Wel was haer doe.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

Si sette dat kint op haren aerm,
Met groter vrouden sach sijt aen;
Het was soe soet.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

Die moeder makede den kinde een bat,
Hoe lieflic dattet daer inne sat!
Wel was haer doe.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

Dat kindekijn pleterde mitter hand
Dattet water uten becken spranc.
Wel was haer doe.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

Die os ende oec dat eselkijn
Die aenbeden dat soete kindekijn.
Wel was haer doe.
Susa ninna susa noe,
Jesus minne sprac Mariën toe.

KERSTLIED

Ghegroet so si die maghet soet,
Daer God uut nam vleis ende bloet,
Al op den dag van heden!
Si heeft ghebaert een kindekijn
Al sonder wee of sonder pijn,
Dat teder was van leden.

Si leid hem in een cribbekijn
Men sach sijn naekte ribbekijn;
Dat dexel was seer dynne,
Van coude so weende dat kindekijn.
Doe sprac die lieve moeder sijn:
Nu sus, wel lieve mynne!

Een os ende oec een eselkijn
Verwermden den kinde die leden sijn,
Die aen der cribben stonden.
Het was daer cout int huysekijn;
Daer was noch roc noch hemdekijn;
In doexkens hert gewonden.

Die hardekens op die velden laghen;
Een grote claerheit dat si saghen,
Des waren si in vare°. °vrees
Die engel Gods die quam tot hem
Ende seide dat in Bethleëm
Een soen geboren ware.

Ghi hardekens, weest doch niet vervaert!
Gaet haestelic te Bethleëm waert,
Daer is een kint geboren,
Ja sonder wee of sonder pijn,
Dat onser alder Heer sal sijn;
Daertoe is hi vercoren!

Die hardekens ghingen al te samen
So lang dat si te Bethleëm quamen,
Daer si dat kindekijn vonden.
Si songen, si sprongen, si waren blij,
Si wiechden dat kind met melodij,
Si custent voer sinen monde.

Nu laet ons allen met herten reijn
Gaen loven dat soete kindekijn
Ende bidden hem neersteliken
Dat hi ons onderstant wil sijn
Ende hoeden ons voer die helsche pijn
Ende brengen ons in sijn rike.

KERSTLIED

Ons is gheboren een kindekijn
noch clare dan die sonne,
dat sal ons aller vroude° sijn °vreugde
al tot ter enghelen wonne.

Die sterren gheven ons lichten schijn
al door den hemel ghedronghen,
Maria die heeft haer lieve kint
mit ganser minnen ghewonnen.

Si lechden° in een cribbekijn °legde hem
mit haren sneewitten handen,
si cusseden° voor sijn mondelijn, °kuste hem
des had haer seer verlanghen.

Dat kindekijn speelde der moeder toe
mit sinen cleinen armkens,
het lachede haer also soetelicke toe
mit bliden blenkenden oochkens.

Wel di, wel di, joncfrouwelijn,
der soeter weerder stonden,
dattu dat soete kindekijn
mit ganser minnen heefst ghewonnen.

Nu swighet, nu swighet, mijn kindekijn;
mijn god, mijn troost, mijn heere!
Van di so sal ic moeder sijn
behouden mijnre eeren. Amen.

Een kint is ons gheboorn,
een soon is ons ghegeven,
hi heeft versoent sijns vaders toorn,
hi brenghet ons int 'ewighe leven.

Doe Jesus Cristus gheboren was,
ghewonden in armen doeken,
daer en was bont noch daer en was grau,
hi lach mit bloten voeten.

Die osse ende ook dat eselkijn
en conden niet ghespreken;
doe Jesus inder cribben lach,
doe lieten si haer eten.

Die osse ende ooc dat eselkijn
die dreven daer grote feeste,
doe Jesus in der cribben lach
tusschen tween stommen beesten.

Die osse ende ooc dat eselkijn
die dreven daer groot wonder,
doe Jesus in der cribben lach
In cranken doeken ghewonden.

O et o et gloria!
dat soetste van der minnen
dat is Jesus, Marien soon:
god laten° ons ghewinnen! °late hem

JEZUS' LIJDEN

Het gheviel op eenen donderdach
Omtrent der sester uren
Maer dat die heere Jesus gevangen wert
Het was ons een goy° avonture. °goede

En dat vernam die moeder sijn,
Sij was soo droevich te moede,
Dat sij haer lief kint verliesen sou,
Sij en const haer niet langher ghehoeden.

Och moeder, seet hij, moeder mijn,
Uwen rou en mach niet baten,
Ick wil gaen sterven den bitteren dood,
Die menschen en wil icker niet laten.

Maer doen hij in die vierschaer quam,
Sijn vrindekens waren daer seer dunne,
Sij gaven hem daer so valschen raet,
Die Heer sweecher al stille.

Maer doen hij voor Hierusalem quam,
Hij sach ter stadt waert inne;
Ick wil gaen sterven den bitteren doot,
Al om des menschen wille.

Maer doen hij op den berg van Calvarien [quam,
Met sijn cruys geladen,
Sij togen hem daer sijn cleederen uut,
Hij en mochtse niet langer dragen.

Sij werpen hem neder al op dat cruys,
Met sijnen doorwonde leden,
Sij sloegen daer plompe nagelen door,
Met grooter wredicheden.

Sij hieven dat cruys al in die locht,
Sij lietent nederwaert sincken,
Dat al sijn aderkens bersten ontwee,
Sijn bloyken wou hij ons schincken.

Maer doen die Heere verscheyden was
Sij staken hem in zijn sijde.
Daer uut ran water ende bloet.
Het was ons goy medecijne.

KRUISZANG

Hoe schone ende ghenoegelijc is ons des crucen mey ghedaen,
Het spruyten ghelu bloemkens aen der groender heyden.
So wie met druck, met liden is bevaen,
In Jesus wonden mach hi hem gaen vermeyden.

Die mey die is al bi den wech gheset,
Op eenen berch ende die staet alsoe hoghe,
Om dat een yeghelijc soude sonder let° °hinder
Den soeten cruycen meye aenscouwen moghen.

Nu siet des meyen tacken uut ghespreyt
Ende bloeyen schoon ghelijck die roode roosen.
So wie sijn sonden, sijn gebreken hier bescreyt,
Onder desen boom sa sal hi hem verpoosen.

Recht op ghewassen so is den edelen greyn° °boom
Ende is gheplant in al so diepen dale,
Dat is Maria, die suver maget reyn.
Van minnen so sterf die fiere nachtegale.

Die fiere nachtegale des crucen boom op clam;
Hi heeft sijn vederkens also wide ontploken.
Hi sanck so lude die seven noten hooch,
So dat sijn edele hertken is ghebroken.

Nu is die fiere nachtegale bleven doot
Om die minne van eender suvere joncfrouwen,° °nl. de ziel des [mensen
Hi quam so hooghe al uut sijns vaders schoot,
Wie hoorde ye ghelijcke deser trouwen!

So wien sijn sinnen noch onghestadich sijn
Ende cleven noch op aertsche creatueren,
Die aenmercke desen edelen nachtegael fijn,
Hoe hi den doot om onsen wil woude besueren.

DIE NACHTEGAEL

Ick wil mi gaen vermeyden
In Jhesus liden groot,
Van daer en wil ic niet sceyden
Int leven noch in die doot.

Tis een prieel° met bloemen, °tuin
Bedaut met menighen traen.
Och, mocht ic daer in comen,
Myn treuren waer al ghedaen!

Men hoort den nachtegael singen
Al onder den scerpen doren,
Syn herte is vol van minnen.
Die wilt, die macht° horen. °mag het

Een liedeken heeft hi gheheven
Al onder den doren groen:
„O vader, willet hen vergheven!
Sy en weten niet wat si doen.”

Die schaker° bat om vrede; °rover
Hi mocht wel hebben prijs;
Die nachtegael singt: „noch heden
Suldy syn int paradys."

„O vrouwe siet hier dinen soon!
Ioannes, die moeder dyn!
Ick hebse u bevolen,
Wilt haer behoeder syn."

Hi sanck wel also hooghe:
„Myn God, waerom laetstu mi?"
Syn herte wert hem drooghe,
Te drincken begheeret hi.

Men scanc hem daer te drincken
Edic° met galle ghemengt, °azijn
Syn hooft dat liet hi sincken,
Hi sprac: „vervult is alle dinck.

O vader in uwen handen
Beveel ick minen gheest!"
Met also soeten sanghe
Voer hi in een ander foreest.

Hi liet die violette° °Maria
Al onder den cruyce staen,
Die hem te Nazarette
Soo ootmoedelijc hadde ontfaen.

Hi liet di open roose
Aent cruyce hangen soe root,
Haer blaederkens liet hi risen:° °vallen
Die nachtegael bleef van minnen doot.

JESUS SPRECT TOTTER SIELEN

– Heft op dijn cruys, mijn lieve bruyt,
Ende volch mij na, ganc dijns selfs uut,
Want ict gedragen heb voer dy.
Hebstu my lief, so ganc na my.

„O Jesu, alder liefste Heer,
Ic bin noch ionc ende daertoe teer.
Ic heb di lief, dats ymmer waer,
Mer tcruys dat valt mi veel te swaer!"

– Ic was ooc ionc doen ic dat droech;
Claech niet, du biste sterc genoech!
Veel teerder was ic oec dan ghy,
Ganc voert ende swijch ende siet op mij.

„Och sal ic moeten vieren, vasten
Ende screyen, bidden, luttel rasten,
Versmaet ende ongheachtet sijn –
Dat sal my een swaer cruce sijn!"

– Dat heb ik al om di geleden,
Vroech ende spay tot meniger steden,
Ende oec daer toe den bitteren doot.
Coem voert ende denc op myne noot!

„Sal ic dan ymmer moeten striden,
Van uur tot uur, van tijt tot tiden?
Sal ic dat sware cruce dragen?
Ic mach wel suchten ende clagen!"

– Ten baet geen suchten of geen clagen,
Du moetste hier dat cruce dragen!
Gods ordel salse na° verdoemen °later
Die sonder cruys ten ordel coemen.

„Hoe mach ic liden dit bedwanc?
Die last is swaer, die wech is lanc!
Ic bin des cruces onghewoen.
Och spaer my, Heer, Marien Soon!"

– Ongewoent beswaert den moet,
Mer liefte maket al dinc goet,
Omdat du bist van minnen cout,
So hebstu scruces gheen gewout°. °macht

„Dijn vrienden gheefstu wenich rasten
Mi gruwelt voer des cruces lasten;
Ic sorch, ic salt niet moghen harden.
Here Jesu, wat sal mijns gewarden!"

– Dat cruce is so duren pant,
Dat ic dat niet dan vrienden sant.
Wilstu hebben die vrientscap mijn,
So moestu hier gecrucet sijn.

„Och Here, hoe bistu mi dus hart?
Dat cruce doet mi grote smart.
Men leest doch in der Heiliger Scrift:
Dijn bord° is soet, dijn last is licht." °last

– Waenstu dan in die rosen te baden?
Du moets ierst doer die dornen waden.
Wat hebstu noch voer my geleden?
Och, wenich hebstu noch gestreden.

„Och Here, hoe laetstu° mi dus swaer? °be-
Dat cruce gaet mi al te naer. [laden
Mi dunct, ic sal daer onder sterven.
Och Here, en laet my niet bederven!"

– Hoe machstu clagen al dus seer?
Du houts du selven veel te teer!
Sich° aen dijn cruys ende sich dat mijn, °zie
Hoe ongelijc swaer dat si sijn.

„Och Here, ghif mi een troestlijc woert,
Ic sal te bet geraken voert!
Du bist doch also minnentlijc,
Och Here, ic blijf anders int slijc."

– West duldich ende welgemoet;
Dat nu is zuur, dat wert noch soet.
Druc, liden, rou ende ander pijn [°vreugd
Sal noch in vroechd° verwandelt sijn.

„Ic coem noit vort, ic ducht te vallen,
Helpstu mi niet, ic leg mit allen;
Want al mijn cracht begevet my.
Sich na mi om, des bid ic dy!"

– Als di dat cruys ter herte gheit,
So denc wat ic die heb bereit,
Daer boven in den hoghen troen
Gheef ic mi selven dy te loen.

„O lieve Here, oft wesen mach,
Des cruces naem ic wel verdrach°; °uitstel
Mer wilst du 't hebben ende moetet sijn,
Dijn wil ghescie ende niet die mijn!"

– Des cruces wech ende anders gheen
Die leit tot hemelrijc alleen.
Dijn welvaer ende oec al dijn heil
Staet aen dat cruys. Nu kies of deil.

„Soud ic, o Here, dijn hulde verliesen...
Ja, dusent crucen woud ic kiesen!
Ghif mi doch min ende lijdsamheit,
Ende cruyst mi wel, tsi lief of leit!"

– Ic gheve arbeit ende raste;
Betrou op my, so staestu vaste!
Wilstu lijdsam ende vrolijc sijn,
Sich altoes op dat cruce mijn.

(*Uit: Moll, Johannes Brugman II, 408*)

DES SOUDAENS DOCHTERKEN

Een Soudaen° had een dochterken, °sultan
Seer schoon van grooten love;
Sy pluckte smorgens bloemekens
Al in haers vaders hove.

Doe sy die schoone bloemekens sach,
Sy dacht in haren sinne:
„Wie mach de bloemenmaker sijn?
Die soudick geerne kinnen.

„Het moet een abel kunstenaar sijn,
Een heer van hooger weerden,
Die soo veel schoone bloemekens
Doet spruiten uitter eerden.

„Ick heb hem in mijn hert soo lief,
Och, mocht ick hem aenschouwen!
Ick gaf hem ja wel als mijn goed,
Ick gaf hem oock mijn trouwe!"

Des nachts, omtrent den middernacht,
Quam Jesus voor haer stane.
„Staet op," sprack hy, „ick ben, o maegd,
Met uwer min bevane."

De maegd stond op seer haestelijck:
Sy was van schrik bevane;
Sy sach een schoonen jongelinck
Soo vriendelijck voor haer stane.

Sy sach soo vriendelijck naer hem,
Sy neigde neêr ter eerden;
Sy hiet hem willecom menich keer,
En deed hem veel eerweerden.

„O alderliefste jonglinck schoon,
Van waer komt ghy ghehanghen?
Een u gelijck en sach ick nooit
In al mijn vaders landen."

– „Schoon maegd, ick heb u lanck bemint,
En ben om u ghekomen;
'k Verliet om u mijn vaders rijck:
'k Ben maker van de bloemen."

„Sijt ghy die maker, soete lief?
Naer u was mijn verlanghen;
Ick volg u waer ghy henen wilt,
Soet lief, ick volg uw gangen."

– „Schoon maegd, soo ghy met my wilt gaen,
Ghy sult dit land verlaten,
Ghelijck ick liet mijn vaders rijck,
En dat tot uwer baten."

– „O alderliefste jonglinck schoon,
U eigene wil ick leven;
Ick volg u uit mijn vaders rijck;
Mijn trouw wil ick u gheven."

Hij nam het maegdelijn byder handt
En leide se al soe verre,
Wel seven duisent mijlen wech,
Al over dal en berghen.

Sy spraken menich vriendelijck woort,
Al reisende voort te samen.
Sy seide: „O edel jongelinck schoon,
Segt my toch uwen name."

– „Mijn naem die is soo wonderlijck
En wonderlijck ghegeven:
Al in mijn vaders koninkrijck
Staet hy seer hooch geschreven.

„Maer, schoone maegd, naerdien u hert
Getrouw my mint alleene,
Soo sy mijn naem u dan bekend:
Jesus van Nasarenen!"

Sy spraken noch menich vriendelijck woort
Al reisende voort te samen:
„Nu, segt my, edel jongelinck schoon,
Hoe is u vaders name?"

– „Mijn vader is soo rijcke man,
Sijn macht gaet al soo verre:
Hy heeft het eerderijck voortgebragt
En son en maen en sterren.

„Hetgeen ghy siet en niet en siet,
Dat is van hem ghekomen;
Tien hondert duisent engelen schoon
Staen om syn hooghen throone."

– „Syt ghy een koningskint, mijn lief,
En al soo rijck van goederen?
Seg my, o edel jongelinck schoon,
Wie is dan uwe moedere?"

– „Mijn moeder is zoo reine maegd;
Van haer soo staet geschreven,
Dat sy my op de werelt bracht
En toch is maegd gebleven."

– „O alderliefste jonglinck schoon,
Ick heb soo groot verlanghen
Te sien uw vaders koninckrijck,
Laet ons daer binnen gangen."

– „Schoon maegd, dient my met herten rein
Dat rijck sal ick u gheven;
Ghy sult daer eeuwig sijn by my
En groote vreugd beleven."

Sy ginghen noch een langhen wech
Al over die groene heiden,
En quamen voor een kloosterken,
Daer Jesus wilde scheiden.

Hy nam de maghet by der handt
En sprack met soeten sinnen:
„Vertoeft, o maegd, een luttel tijds;
Ick en wil eens gaen hier binnen."

En Jesus is van haer ghegaen.
De maegd bleef hem verbeiden;
Sy weende soo menigen droeven traen,
Omdat hy van haer scheidde.

En toen dien dach ten avont quam,
Vermeerderde haer verlanghen,
Om wêer haer lief te moghen sien:
Hy bleef enwech soo langhe.

Sy clopte aen des kloosters poort,
Sy clopte, droef van sinnen:
„Doet ópen, want mijn soete lief,
Mijn bruidegom is hier binnen."

De poorte werd haer open ghedaen,
De poortier quam daer voren;
Hy sach die maghet voor hem staen,
Soo schoon en hooggheboren.

„Segt my, o maegd, wat ghy begheert,
Hoe ghy hier komt alleene;
Segt my, o maegd, wat dat u deert,
En waerom ghy moet weenen."

– „Poortier, een jongelinck dien ik min,
Is in dit huis gheganghen;
Gaet, segt hem dat hy weder komt;
Ick beide hem al soo langhe!"

– „Schoon maegd, den jonglinck dien ghy mint,
En hebbick niet vernomen;
Hy is hier binnen niet bekend,
Noch is hier niet ghekomen."

– „Poortier, hoe moocht ghy 't seggen dan?
De jonglinck dien ick minne,
Sprack my dees leste woorden toe:
„Ick wil eens gaen hier binnen".

– „Hoe heeft hy dan, wel schoone maegd,
Daer ghy my komt van spreken?"
– „Eilaes, dat weet ick selve niet;
Ick heb sijn naem vergeten.

„Hy is soo wonderlijcken schoon,
Syn ryckdom gaet soo verre;
Hy draegt een kleed van hemelsblauw,
Omset met gulden sterren.

„Syn aensicht blinckt van 't reinste wit
Ghelijck de lelie schoone;
Sijn mond, sijn wanghen sijn soo rood
Ghelijck de roos ydoone°. °schoon

„Sijn ooghen sijn soo vriendelijck,
Hy heeft soo soete sprake!
Hy quam van uit sijn vaders rijck,
Om my sijn bruidt te maken..."

– „Schoon maghet, is u lief soo schoon,
En al soo hoog ghepresen,
Al waer hij uit des hemels throon,
Hy mocht niet schoonder wesen.

„De heere Jesus sy met u,
Soo is gheen man hier binnen".
– Ja, Jesus heet mijn soete lief,
Hij is 't dien ick beminne."

– „Is dat sijn naem, ghelijck ghy segt,
Dan kan ick hem u wijsen.
Hy is hier binnen wel bekend,
Ghy moet niet voorder reisen."

De jonckvrouw werd in 't huis ontfaên,
Sy ghinck er christelijck leven;
Sy is gedoopt en is een maegd
Om Jesus wille ghebleven.

Een heeft dit liedeken ghedicht,
Dien God moet gracie gheven,
Dat hy des soudaens dochterken
Ontmoete int eeuwig leven.

AVE MARIA

God groet u, suver bloeme,
Maria, maget fijn,
My helpt dat ic u noeme,
Lof moet u altijt sijn.
En waerdy niet geboren
O reyne maget vrij,
Wi waren alle verloren.
Och, ick bevele mi dy.

Dat was van Adams sonden,
Mer God dien ghi hebt ontfaen,
Die heeft den bant ontbonden,
Wij hebben genade ontfaen.
Al in vijf duyzend jaren
Was hem niemant waerdich dan ghi
Te draghen, maget clare.
Och, ic bevele mi dy.

Met recht sidy verheven
Al boven der engelen schaer,
Al ben ick hier gebleven,
Mijn herte is bi u daer.
Och wilt mi doch gheleyden.
So werwaert dat ick sy
En wilt van mi niet scheyden.
Och, ick bevele mi dy.

O roose sonder doren,
Fiolette van roocke soet,
O bloeme die staet int koren,
Neemt mi in u behoet.
Vol minnen ende gestadich
Ootmoedich so sijt ghi,
Och weest mi doch genadich.
Och, ick bevele mi dy.

Maria, lelie reyne,
Ghi sijt mijn toeverlaet;
Ghelijck dat een fonteyne
Die nemmermeer stille en staet
Also deyldy u genade.
Uwen dienaers staet ghi bi:
Staet mi dan oock in stade!
Och, ik bevele mi dy.

Mijn alder liefste vrouwe,
O maget gebenedijt,
In u dat ic betrouwe
Want ghi mijn weertste° sijt. °liefste
O suyver maget schoone.
Bidt uwen sone dat hi
Mij hemelrijck geve te loone!
Och, ick bevele mi dy.

O, boete van alder qualen,
Ontfangt die siele mijn,
Als ick sal moete betalen
Dat wi alle sculdich sijn.
O, minnelijck aenscouwen,
Slaet doch u oogen op mi!
Maect dat ick worde behouwen!
Och ick bevele mi dy.

Noch bic ick u om een bede:
Als dat ghi mijn herte verlicht
Ende oock die siele mede
Van die dit heeft gedicht.
O gheminde Gods vriendinne,
U genade begeeren wi,
Des hemels coninginne!
Och, ick bevel mi dy.

DES HEMELS HEERLIJKHEID

Al dat leeft opter aerden
So wat men met oogen ansiet,
Hoe groot dat is van waerden,
Ten mach mi verbliden niet,
Voer dat ic come hier boven
Tot die vruecht der salicheit
Daer die engelen altijt loven
Die hooghe drievuldicheit.

Claerder dan duisent sonnen
So blinct daer Gods aenscijn.
Wie sout begripen connen
Hoe vrolijc dat si daer sijn.
O, alle die seraphinnen
Sij staen daer blidelijck,
Ende alle die Cherubinnen
Sy loven God alle ghelijck.

Den dach der salicheit
Die is daer opghegaen.
Met grooter vrolicheit
Sal hi daer altijt staen.

Eewelijck sal daer duren
Der enghelen lof ende sanck.
Daer en is gheen dach noch uren,
Noch sonnen onderganck.

Die straten sijn vergulden,
Die mueren des selfs ghelijck,
Die torren° boven maten °torens, burchten
Sijn schoon ende costelijck,
Die poorten alle gader
Sij sijn van peerlen fijn:
Hoe schone uter maten
So moet die werckman sijn.

David met sijnder harpen,
Hi maect daer groot ghescal,
Dat steden ende dorpen
Sij mogent hooren al.
Hij roert sijn soete snaren
Also hi te doene plach.
Och, hondert duisent jaren
En schijnt daer niet eenen dach!

HET HEMELSCHE KASTEEL

Het staat een casteel, een rijc casteel,
Een casteelken op hooger tinnen,
Daer singhen die engelen so soeten lof,
Heer Jesus woont daer binnen.

Tot desen casteele quamen wi gaerne,
Conden wi daertoe gheraeken.
Het blinct daer al van pueren gouwe,
Die mueren ende oock die daken.

Tot desen casteele en comen wij niet,
Wi moeten vromelijck striden.
Die wilde zee, vlack ende diep,
Die moeten wi over liden.

Die boose gheesten comen ons aen,
Met temptaciën willen si ons verladen.
Sij hebben daer so menigen te gronde geseilt
Met hare valsce raden. –

Sij wenschen ons dicke inden gront,
Sij souden ons gherne verdrincken.
Wij anckeren ons herte in Jesus' wonden:
Wij latent daer inne sincken.

Laet ons die wilde zee over varen
Met al so blide sinnen.
God die heere wil ons ghesparen,
Dat wi dat casteel mogen winnen.

VERSTERVING

Och, sterven mijnder natueren
Dat heeft mi wee ghedaen.
Ick hoep aen onsen heere
Ick sals goeden loon ontfaen.

Och, dat ic mijnder natueren
Noyt also vele en sterf
Als ick wel hadde ghemogen,
Dat rout mi menich werf.

Die gheest en die natuere
Die striden dicwijls seere.
Och, wie den strijt winnen sal,
Dat weet ons lieve heere.

Die gheest moet boven blijven,
Natuere, ghi moet u saten,
Ghi moet noch seer bedwongen sijn,
Ghi sijt so onghelaten.

Ick sal natuerken bedwingen,
Al sout mi costen vele,
Al soude ick daer om sterven,
Ende alle mijn leefdage quelen. °lijden

Al mijn leefdaghe te quelen
Dat mocht wel wesen, maer
Mijn jonge natuere te sterven
Dat valt mi veel te swaer.

Ick sal natuerken sterven,
Al sout mi costen al,
Al om die groote vruechde
Die hier nae comen sal.

Een leven ende een sterven
En mach niet te samen staen.
Wanneer dat is ghestorven,
Een leven volcht daer nae.

Och, wie wil leeren sterven,
Ick gheve hem goeden raet
Dat hi der dinghen wil derven
Daer hem sinen sin op staet.

Och troost der creaturen,
Wat hebdi mi ghedaen!
Ghi hebt mi dick doen trueren
Ende weenen menighen traen!

Ick sochte aen creatueren
Troost: ick en vantse niet.
Had ic hem ghesocht aen Gode,
Mi waer veel bat° gheschiet! °beter

Nu bidden wij onsen heere
Die alle dinghen weet,
Dat hi ons te sterven keere,
Het si ons lief oft leet.

KLACHT

Ick drage dat liden verborgen
Besloten in minen gront,
Van tsavonts totten morgen
Worde ick daer af gewont.

Daer comt so menich versuchten
Al uter herten mijn.
Waer sal ic henen vluchten,
Ten mach niet anders sijn.

Ick had eenen vrient vercoren,
Ende nu en vinde ic niet.
Die vrientscap is verloren,
Ontrouwe is mi geschiet.

Ick ben alleen in liden.
Och lacy, ick ben alleen!
Hoe mach ick mi verbliden?
Der trouwen en vinde ic geen.

O goede heer der heeren,
Wilt mi in staden staen!
Waer sal ik henen keeren!
Ick ben met druck bevaen.

Och, wat sal ick beginnen?
Dat en weet ick waerlijck niet.
Al in mijn herte van binnen
So lide ick swaer verdriet.

Hier om heb ick mededoogen
Met die in liden sijn.
Hebt altijt God voor oogen:
Der menschen trou is cleyn.

Och, minne der creaturen
Wat hebdi mi gedaen!
Om u so moet ick trueren,
Ende weenen menigen traen.

Nochtans so wil ick hopen
Ende maken eenen moet;
Sijn gratie staet altijt open:
Het sal noch wesen goet.

O, moeder ende maget
Slaet doch u oogen op mij!
Mijn herte is seer versaget.
Ick bid u, staet mi bi.

TRAECH ESELKYN

Ick heb een traech eselkijn,
Dat valt mi suer om timmen.
Dat is dat arme lichaem myn.
Hoe gaerne sou ic hem dwingen!

Hi levert mi so menigen stryt,
Hi maket mi soe suere,
O lieve heere, dat claech ick dy!
Helpt mi myn eselken vueren!

Ick wil myn eselken temmen wel,
Ende houden hem onder die roede;
So moet hi mi gehoorsaem syn,
Al doet hyt also node.

Ten eten is hi wel bereyt,
Noode wil hi sober wesen;
Wanneer hem yemant yet misseyt,
Daer tegen wil hi streven.

Wanneer syn cribbe is wel ghevult,
So is hi also blide,
Hi gaet so node ut sinen spoer:
Ghewelt so moet hi liden.

Tsavonts wil hi slapen gaen,
Men derf hem daer toe niet driven;
Mer smorgens als hi op sal staen,
So wil hi langher bliven.

Wanneer myn eselken dus weeldich wert,
Dan en doet hi niet dan claghen:
Der minnen iock is hem te swaer,
Noode wil hi hitte verdragen.

Och woude hem myn eselkyn
Hier een weynich liden,° °zich schikken
Al op den berch van Israhel
Daer sal hi namaels weyden.

Daer is een weyde also soet
Ende also goet van smaken,
Daer soude hem mijn eselkyn
Och also wel vermaken.

Die rivierkens syn daer also soet,
Die daer onder die berghen vlieten;
Daer suldy af drincken, myn eselkyn!
En lates u niet verdrieten!

Die dit liedeken heeft gedicht
Si was noch cout van minnen;
Si heeft een traech eselkijn:
Hoe gaerne soudesi hem dwingen!

AFSCHEID VAN DE WERELD

Mijn hoop ende mijn troost ende al mijn toeverlaet
dat staet aen onser liever soeter vrouwen.
here Jesu weet wel, hoet in mijn herte staet,
ic wilt hem toebetrouwen.

Ic hebbe die werelt so langhe ghedient,
dat rouwet mi also sere;
die cierheit wil ic laten af
ende keren mi tot onsen lieven here.
Mijn hoop ende mijn troost, etc.

Sijn ontfermherticheit die is so groot,
ic hope hi en sal mi niet versmaden;
tot sijnre scholen wil ic gaen
ende bidden hem omme ghenaden.
Mijn hoop, etc.

Doe ic in die schole quam,
die schole der godliker minnen,
die lecsen die waren mi onbecant,
dat deden mine werlike° sinnen. °wereldse
Mijn hoop, etc.

Die eersten lecsen die ic daer vant
dat was, ic soude sterven leren
ende laten die creaturen af
ende keren mi tot onsen lieven heren.
Mijn hoop, etc.

Si toghen mi alle mine cleder uut,
si deden mi mijn haer af sniden,
si toghen mi aen ene mantele die was grau,
si leerden mi die oorden°-ghetiden. °orden
Mijn hoop, etc.

Hoe mi doe te moede was,
dat en sal ic niemant claghen
dan Jesus, die in den hoghen hemel woont,
die salt mi helpen draghen.
Mijn hoop, etc.

Die daghe die werden mi also lanc,
des nachtes en conde ic niet gheslapen,
is dachte so dicke in minen dommen sin,
hoe icket soude ghemaken.
Mijn hoop, etc.

Als ic overdachte in minen moet
dat ic die werelt hadde ghelaten,
so verblide ic mi van herten also,
ic vervroude° mi boven mate. °verheugde
Mijn hoop, etc.

Soeter wijn en dranc ic niet
uut nappen noch uut glasen
als uut Jesus overroden mont,
daer mach men vroude uut halen.
Mijn hoop, etc.

Adieu, adieu, bedriechlijke werelt,
ende ic moet van u scheiden!
so mach ic altoos blide sijn
na deser corter ellende.
Mijn hoop, etc.

Belghes u niet, vri edel coninghinne,
dat ic so luttel minne!
ic draghe u op mijn lijf ende mijn siele
ende daer toe mine vijf sinne.

Mijn hoop ende mijn troost ende al mijn toe-
dat staet aan God minen heren. [verlaet
hoe gheerne wolde ic hem wesen onderdaen
tot sijnre ewigher eren!

INKEER

Ic wil mi gaen vertroosten
In Jesus liden groot;
Al hevet ghestaen ten boosten,
Het mocht noch worden goet.
Al om mijn sondich leven
Ben ick met druck bevaen,
Dat wil ik gaen begeven.
O Jesu, siet mi aen!

Mijn suchten ende mijn kermen
Siet aen, ghenadich God.
Eylaes, wilt mijns ontfermen!
Al heb ic u gebot
Versmaet tot menigher uren,
Ick wil mi beteren gaen;
Dit doet mijn herte trueren;
O Jesu, siet mi aen!

Den tijd heb ick verloren,
Die ghi mi hebt verleent;
Nae u en wilde ick niet horen,
In sonden was ick versteent.
Seer traech ben ic tot duechden,
Al heb ick goed vermaen;
Oorspronck der eeuwigher vruechden,
O Jesu, siet mi aen!

Al ben ick vol van sonden,
Wilt mijns ghedachtich sijn!
U duecht is sonder gronden.
Die schulden sijn al mijn!
Ick kent, al yst seer spade;
En wilt mi niet versmaen,
Aen u roep ick ghenade,
O Jesu, siet mi aen!

Och lacy mi, ocharmen!
Hadde ict te voren versint,
Soe mocht ick in uwen arme
Rusten als u kint.
Om mijn groote misdaden
Mocht ick mi wel verslaen;
Maer vat vol alder ghenaden,
O Jesu, siet mi aen!

Maria, keyserinne,
Des sondaers toeverlaet,
Vercrijcht mi uws kints minne,
Want mi nu nauwe staet.
O maghet, wilt mi hooren,
In mijnder noot bi staen;
Noch roep ick als te voren:
O Jesu, siet mi aen!

O heyligen alle gader,
Staet mi in noode bi;
Wilt bidden God den Vader
Dat hi mijnder ghenadich si.
Mijn roepen en wil ic niet laten.
Mocht ic ghenade ontfaen!
Noch roepe ick, mocht mi baten:
O Jesu, siet mi aen!

IC HEB GHEJAECHT MIJN LEVEN LANC

Ic heb ghejaecht mijn leven lanc
Al om een joncfrou scone,
Die alresoetste wijngaertranc,
Die daer is in shemels trone.
Met engelen is si om beset,
Ic en can daer niet bi comen:
Mijn sonden hebbent mi belet,
Des ic mi mach bedroven.

Ic bin verdoelt op deser jacht,
Die wereld heeft mi gheloghen;
Ghenoechte heb ic seer gheacht,
In wanen bin ic bedroghen;
Rijcheit ende lof heb ic ghemint
Ende edelheit uutvercoren;
Int jaghen bin ic dus verblint,
Den wech heb ic verloren.

Ic wil opstaen, tis meer dan tijt,
Ende soeken hèm alleine,
Des joncfrous soen, diet al verblijt:
Jesus ist dien ic meine.
Hi is den wech, alsmen verclaert;
Ic wil mi tot hem keren;
Den rechten wech ter joncfrou waert
Mach ic noch aen hem leren.

O Jesu Heer, nu bid ic di
Uut al mijns herten gronde,
Van sonden wilt mi maken vri,
Dats nu ende tallen stonde!
Doet mi die pure moeder dijn
Met suverheit aenscouwen,
Doer haer wilt mijns ghenadich sijn,
Ic wil haer dienen met trouwen.

Der engelen vroecht, wilt op mi slaen
Dijn ontfermhertighe oghen!
Ik heb u grotelic misdaen,
Des is mijn hart in doghen.
Ghi sijt der sondaers toeverlaet
Ende troestersce der armen.
Ghi sijt die gheen daert al an staet,
Wilt mijns doch nu ontfarmen!

Mijn vrienden, maghen ende scat
Die sullen mi beswiken,
Die scriftuur bewijst wel dat:
Ic moet alleine gaen striken°. °heengaan
O moeder Gods, daer om wilt staen
Bi mi, als ic sel sterven.
Want ic moet loen naer werc ontfaen.
Wilt mi ghenade verwerven!

Die dit liedekijn eerstwerf sanc,
Is seer ghequetst van binnen;
Sijn vleisc heeft hem ghemaect so cranc,
Dat hij is flau van minnen.
O Jesus die dranc den bitteren dranc
Ant cruis om smenscen wille,
Behoede ons van der hellen stanc
Ende vàn des duvels quelle!

Pater Johan Brugman

OVERGANGSTIJD

ANTHONIS DE ROOVERE († 1482)

REFEREIJN

Noijdt binnen gedencken van mans en wijven,
En sach men de quade soe seere beclijven,
Noch soe gheweldich, als nu ter stondt!
Niet dan bloedtstorten, verfoortsen°, kijven, °geweld
Excessen onredelijck bedrijven, [aandoen
Dits nu den ghanck ter wereldt rondt:
Elck soeckt practijcke, list ende vondt,
Om anderen dooden, verdouwen, eeten!
Tsvolcx overdaet is sonder grondt:
Het Oordeel Gods is al vergheten!

Wie wat ghelooft is oft ijet vermach,
En biedt den anderen goeden dach,
Dat onder hem is maeckt hij serf:
Elck steldt den anderen int ghesach,° °toestand
Dat hij betaelt voor hem tghelach.
Hoet is, donschuldighe ghelt° den° kerf:° °krijgt de schuld
Al soude men bannen: seven werf,
Hij moet versoenen alle de zijdsmeten!° °misslagen
Tvolck is broosscher dan een scherf,
Het Oordeel Gods is al vergheten!

Elck vonnist anderen, lacen o wij!
Van dies sulck selve beschuldich sij!
Elck corrigeert anders° missedt!° °wat een ander misstaat
Maer, lacen, wat spreeck ich veel op dij?
Tmeeste ghebreck vind ick aen mij:
Ick ben uutnemende seere besmedt!
Van boven tot ondere en is gheen wit!
Waer ick mij keere, ick vinde neten!
De blinde den blinden leijdt in den pit:
Het Oordeel Gods is al vergheten!

Princhе, Godt heeft om ons een oordeel leden;
Godt heeft om ons ghestreckt zijn leden;
Godt heeft voor ons betaelt de schult!
Wij en hebbent hem niet ghebeden!–
Ist daeromme quijte? Neent, in der waerheden!
Schriftuere wordt anders claer vervult:
Ten baet looftuijten, soe 't catken rult:
Alsoe elck leeft soe wordt hij ghemeten!
Elck pijnt om plucken; dus, onghedrult° °zonder spotten
Het Oordeel Gods is al vergheten!

RONDEEL

Die gheen pluijmen en can strijcken,
Die en dooch ter werelt niet!
Is hij aerm, hij en sal niet rijcken!
Die gheen pluijmen en can strijcken,
Alomme soe heeft hij tachterkijcken:
Hij wordt verschoven°, waer men hem siet: °verstoten
Die gheen pluijmen en can strijcken,
Die en dooch ter wereldt niet!

VAN DER MOLLENFEESTE

Hoordt, ghij goede lieden al ghemeijne,
Edele, onedele, aerme ende rijcke,
Ghij zijt ontboden, groot ende cleijne,
Te trecken in een ander wijcke.
Hij is uutghesonden met zijnder pijcke,
Des opperste Princhе messagier!
Maeckt u ghereedt, alle ghelijcke,
Ghij en muecht niet langher blijven hier.

Al in dat lantschap van den mollen
Moetdij trecken, sonder waen:
Al wildij daer teghen strijen of grollen,
Ten mach u helpen niet een spaen!
Als de bode coempt, tis ghedaen;
Hoe jonck, hoe schoone, hoe vroom, hoe wijs,
Als dopperste ghebiedt, soe moet ghij gaen
Trecken int landt van mollengijs.

Der mollen Heere, dopperste prins,
Die de mol schiep, de blinde beeste,
Heeft ontboden hier endeghins
Onder tvolck, minste ende meeste,
Dat sij commen ter molle feeste!
Daer sij hof houden onder deerde,
Als dlichaem sal scheeden van den gheeste,
Salmen elck dienen naer zijn weerde.

De Paus ende zijn Cardinalen
Moeten alle tdeser feesten zijn,
Legaten, Bisschoppen, Dekens, Officialen,
Prochiepape, Predicare, Jacopijn,
Freermineuren, Vrouwenbruers ende Augustijn,
Priesters, Clercken ende Meester wijs:
Dese moeten allen binnen corten termijn
Trecken ter feesten te mollengijs.

Saertroosen, Monnicken, Regulieren,
Bogaerden, Lollaerden ende Cluysenaren,
Fratres, wilt u ghereeden schiere!
Nonnen, Baghijnen, wilt mede varen!
Clopsusters, Susters Bedelaren,
Ende alle die leven nae den gheeste,
Maeckt u bereedt, sonder sparen:
Ghij moet al trecken ter mollen feeste.

Keijsers, Coninghen, Hertoghen, Graven,
Baenrotsen, Ridders ende Jonckheeren,
Ende voort alle rijcke van haven,
Wilt u tallen duechden keeren,
Want den wech die moettij leeren
Ter feesten te commene te mollengijs!
Maeckt u ghereet, dat ghij met eeren
Daer muecht ontfangen lof ende prijs!

Cancelliers, Bailious, ende Souvereijns,
Schouthetens, Amptmans, ende Dienaeren,
Schepenen, Meijers, ende Castelleijns,
Ontfanghers, Rentmeesters, ende Wisselaren,
Hoofmeesters, die de salen bewaren,
Portiers, Cocx, smaeckt wel ten° keeste°, °tot in de kern
Ende die edele Zeeman moet varen
Met zijnen schepe ter mollenfeeste.

Ghij machtige Poorters ende Bourgoijs
Ghij rijcke Pachters ende Rentieren,
Al zijn u solders vol corens, vol hoijs,
U kisten vol ghelts, ende u fortchieren,° °ijzeren kisten
Gij rijcke Cooplieden ende Drapenieren,
Al zijn U kisten vol meerssen,° vol wollen, °koopwaren
Ghij en sult oock moeten trecken logieren
In dat landscap van den mollen.

De coninck der mollen heeft doen ontbieden,
Met zijnen bode, stijf ende sterck,
Al teenemale de Ambachtslieden,
Dat sij oock moeten laten werck;
Dus rade ick elcken, dat hij neme merck
Om goede herberghe ende logijs;
Want claer gheseijt, ghij moet int perck,
Ter feesten commen van mollengijs.

Der mollen Coninck heeft doen vermanen
Alle jonghe ghesellen fijn
Met corte keerels°, met langhe palanen° °tabberds °versiersels
Aen haer schoenen ende aen haer pattijn°, °klompen, houten [sandalen
Voort alle stortstekers°, wie sij zijn, °vechtersbazen
Legt af u sweerden, u walsche dollen°, °dolken
Want ghij moet, eer lanck termijn,
Trecken int landtschap van den mollen.

Selden is volmaect de feeste,
Daer vrouwen ghebreken ofte jonckvrouwen;
Dies zijnse ontboden, minste ende meeste
Ter mollen feeste, in goeder trouwen;
Langhe sleijpsteerten ofte bonte mouwen
Noch tuijten en dorven sij hebben twint:
De mollen, die daer haer feesten houwen,
Sij en soudent niet sien: sij sijn al blindt.

Dese meijskens zijn oock alle ghedaecht,
Die te vastenavonde pijpers hueren
Eest dienstbode, voestre oft maecht,
Die haer voeten te dansene rueren:
Dese moeten wech, in corter uren;
Hoe jonck sij sijn, hoe blijde van gheeste,
Dit danssen, dit reijen mach hier niet dueren:
Ghij moet gaen danssen ter mollen feeste.

SOTTE AMOUREUSHEIJT

Ick heete Pantken, mijn lief Pampoeseken,
Dat geerne een croeseken
Licht met vruechden, daert niet en gheeft.
Ghij en saecht ten daghen noijt blijder droeseken,
Alst Appelmoeseken
Sijn buijcxken al vol gheten heeft!
Ick mindse soe dat mijn herte beeft!
God wil se vercnapen° °dienen
Want alle de sorghe, die in haer cleeft,
Dats eten en slapen.
Men schreve niet in ses vellen van schapen,
Als ick haer wille een pintken schincken,
Hoe vriendelijck dat haer ooghskens pincken!

Tis in mijn herte een dijamantken
Ende huer callantken
Ben ick, eenpaerlijck sonder vercoelen;

Als ick met haer drincke een quantken,
„Godt loondtse, Pantken!"
Seydt zij gheringe°, „dats blijde ghevoelen!" °dadelijk
– „Pampoeseken", seg ick, „voor al mijn boelen
Hebstu proper sede".
Dan seegste: „Pantken, laet staen dijn loelen°: °gekheid maken
Du° foolster° mede°". °je steekt er de draak mee
Dan lachtse met rechter minnelijckhede:
Men soudes nemmermeer voldincken
Hoe vriendelijck dat haar ooghskens pincken!

Sij gaet met eenen bruijnen Coocxkene° °(oorspronkelijk) [rood kleed
Ende van den Roocxkene° °rook
Soe sijn haer handekens peperwit;
Haar mondeken dat rieckt van den loocxkene;
Van haren ghesprooxkene
Soe is ontsteken mijnre herten pit:
Waer Paesschen hier, door minnen verhit
Wij houweden ghereedt°! °dadelijk
Ende als ick haer wille verclaren dit,
Lachste duijmen breedt.
Hij en leeft niet, die ten vollen weet,
Als ick segghe: „Pampoeseken, gaen wij drincken!"
Hoe vriendelijck dat haer ooghskens pincken.

Prince

Ghelijcke treckt tot ghelijken:
Nature can selden haer helden mincken°! °van iets afhouden
Ick en liete u nemmermeer vol gheblijcken,
Hoe vriendelijck dat haer ooghskens quincken!

REFEREIJN AMOUREUX

Mijn herte niet el dan druck besluijt:
Ick vinde mij selven al swaer beducht!
Ick haecke tot den wint wordt zuijdt,
Want mijn lieffelijck lief reedt derwaerts uijt,
Dus coempt van daer den zoeten lucht!
Mijn ooghen staen naer der coempste ter vlucht
En segghe dit woordt van wijlen eer:
Daer lief, daer ooghe, daer handt, daer seer!

O zuijderste lucht die mij beraeijt°, °letterlijk: bestraalt
Mijnen boesem ontdoe ick soe ick best mach!
Mijn hertken is soe vele te bat ghepaeijt

Dat ick metten winde mach zijn bewaeyt:
Hij coempt van daer ick hem rijden sach!
Al ist van trooste een cleijn bejach,
Tghesichte neempt derwaerts zijnen keer:
Daer lief, daer ooghe, daer handt, daer seer!

Ick vanghe den windt, ick en hebs niet el!
Tconfoort is cleijne, dat ick hier schouwe,
Maer men plech te segghene in een spel,
Een luttelken helpt° den° lecker° wel! °helpt het de minnaar
Diet nauwe staet, die nemet nauwe!
Dus stae ick als een bedruckte vrauwe
En haecke, ken wiste wat segghen meer:
Daer lief, daer ooghe, daer handt, daer seer.

Princhelijck Lief die men in eeren noomt,
Daer ick eens sdaechs nae te siene pooghe,
Maer tis een saecke, die luttel vroomt,
Te siene nae eene die niet en coomt.
Dus seg ick als die tlijden dooghe,
Daer handt, daer seer, daer lief, daer ooghe!

BALADE

Hoe net een hoveken staet ghegroeijt
Met soete cruijdekens wel ommestelt,
Hoe vriendelijck dat elck bloemken bloeijt,
Daer elken lustighen sin naer helt,
Nochtans des wijnters swaer ghewelt
Verdrijft de schoonheijdt van den coluere,
Dat hooghe stondt wordt nederghevelt,
Want naer tzoete commet suere.

Hoe seere hier ijemandt in weelden vloeijt,
Hoe schoone, hoe aerdich men ijemandt telt,
Hoe edelijck ijemandt in minnen gloeijt,
Hoe solaeslijck dat men clapt oft relt,
Nochtans, als ment wel overspelt,
Elck wordt vermoeijt van zijnen labuere,
Natuere claecht, redene scheldt,
Want naer tsoete commet suere.

Dese aerdtsche blijschap, die ons moeijt,
Is rechts als ijs oft sneeu, die smelt,
Een cort gheduer, dat langhe vermoeijt,
Niemandt en voerdt met hem schadt noch gheldt.

Ghaet ten gronde, ghij vindt ghequelt
Al dat leeft in zijne natuere.
Nemet in dancke in duecht verseldt,
Want naer tsoete commet suere.

Princhе

Onslieder schip leeght cranck gheboeijdt
In de zee van tranen, doch moeten wij duere!
Wee hem wijens tijdt in sonden broeijdt,
Want naer tsoete commet suere.

ANNA BIJNS (1493 TOT CA. 1573)

REFEREYN

DIE SONDER SONDEN IS, WERP DEN EERSTEN STEEN

Wat vint men heensdaechs al sduvels kinderen,
Clappaerts en clappeyen, die elcken hinderen.
Sien sij yemant eens onnoselijc vallen,
Seer selden sullen sij tfeit verminderen,
Maer wat bij hangen, als logen vinderen,
Wiens valsce tongen sijn vol regallen.
Dese en sullen in Gods rijcke niet stallen,
Maer rollen als ballen
In de helsche wallen°, °diepten
Bij den bosen vijant, haren radere.
Onder tvolc en is geen liefte met allen,
Sij clappen, sy callen,
Sij gecken, sij mallen.
Sulck acht sijnen broedere een groot misdadere,
En selver is hij dusent mael quadere.
Wij dolen al gadere, ooc niemant so reen.
Hier om segge ic uut minlijcker adere:
Die sonder sonde is, werp den eersten steen.

Tvolc clapt nu, dat hem de tanden clateren,
Sij berechten paus, bisscop, abten, pateren,
Sij willen voor niemant bugen den nec. –
Valt yemant van desen, sij lachen, sij schateren.
Papen, muncken, susters, en materen,
Sijn tsamen, so sij seggen, luy, gierich en vrec,
En steken selve tot den ooren in den drec.
Haren gierighen treck
Hangt de siele opt reck.
Aey achterclappers! wilt Gods oordeel vreesen;

Stopt uus selfs scuyte, want voorwaer sij es lec.
En houdt uwen beck;
Merct uus selfs ghebreck.
Ghij vangt donnosele in den slach als meesen,
Men siet u darme weduwen en weesen
Plucken en teesen°; uwen ja es neen. °kwellen
Waer om wildij nu ander lien gebreken cleesen°? °ziften
Die sonder sonde is, werp den eersten steen.

O Christen menschen, hoe sijdij verkeert,
Dat ghij, broeders, malcanderen niet anders en eert!
Ghij bint u siele met swaren banden;
Den thoren Gods wert dagelijcx op u vermeert.
Weet ghij niet, wat sinte Pauwels ons leert?
Dat achterclappers sijn Gods vianden.
Hoe derft ghij tot Gode opheffen u handen
Met bloedighen tanden,
Subtijle verstanden?
Wilt den oppersten Heere sijn oordeelen laten,
Of ghij moet hier na tot uwer scanden
Eewelijck branden.
Dus in wat landen
Ghij yemant siet vallen, tsij van wat staten,
Peynst: hij nu, ic morgen, wij sijn crancke vaten.
Wilt niemand verwaten°, hij sij groot oft cleen. °vervloeken
Want sijdij heeren oft ondersaten,
Die sonder sonde is, werp den eersten steen.

Sulc weerlijc° seyt, dat geestelijcke dolen, °sommige wereldlijken
En tsijn de vuylste kinder vander scholen,
Die den lien thare ontdraghen en ontrumen;
Theet banckeroete, in duytsce ghestolen.
Sij lueren, sij sueren, sij lappen, sij solen°. °synoniemen [voor bedriegen
Dese willent al doen draeyen op haer dumen,
En haer eygen salicheit sij versumen.
Sij brassen, sij slumen
Op saechte plumen.
Sij dobbelen, sij tuysscen, sij spelen, sij mommen,
Sij lesen al omme na de schoonste prumen;
Tvet sij afschumen;
Hem steken de crumen,
Recht oftse in de vloet van welluste swommen. –
Sij herpen, sij luten, sij pijpen, sij bommen,
Het recht sij crommen; elck knage dit been:
Dolen papen en muncken met grooten sommen,
Die sonder sonde is, werp den eersten steen.

Haat en nijt domineert en liefte is doot.
Elc siet op eenen anderen, dit is den noot,
Waer duere de weerelt nu is vol plagen. –
Een yegelic moest beteren sijn eygen hoot° °hoofd
En houden seer neerstelijc, dat God geboot.
Ons broeders gebrec souden wij lichtelijc dragen,
Waert dat wij elc ons selven besagen;
Wij souden met vlagen
Suchten en claghen.
Want al staen wij nu vast, morgen messcien
Sullen wij vallen, en die ghisteren laghen,
Sullen God behagen
In corten daghen.
Dus keert alle dinc ten besten, wilt achterclap vlien,
Siet ghij geestelijcke dolen, peynst, tsijn oock lien;
Uws selfs hof wilt wien, of u naect gheween.
Hoordij yemant quaet spreken, segt, swijget van dien.
Die sonder sonde is, werp den eersten steen.

Prinche

Niemant en derf den anderen yet verwijten,
Want wij ons al tsamen qualijc quijten.
Wie eest°, die sijn siele met duechden voedt? °is het
En die haer leven in Gods dienst verslijten,
Heeten werc heyligen en ypocrijten,
Ja rasende menscen, sinneloos verwoet.
Men oordeelt nu quaet, dat eens hiet goet.
Edel christen bloet,
Waerdij wel vroet,
Ghij sout malcanderen met lieften aencleven.
Wij hebben een hooft: Christum, vol alder ootmoet,
Die ons allen behoet,
Wiens ontfermeghe vloet
Ons liggende dicwils heeft opgeheven.
Dus laet ons malcanderen de hant ooc geven,
Eendrachtelijc leven, als broeders in een;
Want so ons Johannes heeft bescreven:
Die sonder sonde is, werp den eersten steen.

REFEREYN

DE SONDEN MIJNDER JUECHT EN WILT NIET GEDINCKEN

Vader, die over alle geesten hebt gebien,
Dien de crachten der Hemelen te dienste staen,

Aen u roepe ick met gebogen knien,
Sien wilt op mijn cranckheyt, al heb ic misdaen;
Slaen wil ic op mijn borst metten publicaen° °tollenaar
Slaen met berouwe van mijnen sònden.
Ghebonden ben ic en cans niet ontgaen;
Dwaen° wilt mij in bloet van uwen wonden. °wassen
Vonden ben ic in u schult thien duysent ponden,
Verslonden gheheel in eertschen dingen.
Dwingen wiltse, die naer mijn siele stonden;
Conden sij och, sij souden mij tonderbringen.
Ringhen wilt mijn vianden, die mij bespringen;
Ghehingen wilt niet, dat sij mij crincken.
De sonden mijnder juecht en wilt niet gedincken.

Met den Propheet David wil ic lanc so meere
Zeere mijn sonden den Heere belijen.
Verblijen wilt mij door u Goddelijcke eere,
Heere, in U gramschap wilt mij niet castijen;
Bevrijen wilt mij van die mij benijen.
Benedijen sal ic u met soeten termen.
Beschermen wilt u schaepken, want tallen tijen
Bestrijen mij vianden, die om mij swermen.
Ontfermen wilt mijns en hoort mijn kermen;
Verwermen moet mij u Godlijcke gratie.
Tentatie en laet mij nergens ghehermen°; °rusten
Wachermen, des naect mij desperatie,
Turbatie maect mij u indignatie.
Consolatie wilt mijnder herten schinken;
De sonden mijnder juecht en wilt niet gedincken.

Als ic conscientie wel onderruere°, °onderzoek
Truere ic, want ic vinde mij seere bevlect,
Subject der sonden, daer ic in geduere.
Natuere is vervalscht, gheheel infeckt.
Gestrect lig ic inder doot; Heere, mij verwect,
Trect mijn ziele uuter hellen smooren,
Tresooren uwer ghenaden mij ontdect,
Reckt uut uwen rechten arm, wilt mij opbooren,
Hooren wilt mijn suchten inde hoochste chooren,
Stooren wilt mijn vervolgers en heel verpletten.
Netten spreyen mij de helsche Mooren;
Dooren tuyten mij van haren trompetten;
Wetten doen sij pijlen, die sij op mij setten.
Beletten wilt haer voorstel, hoort dit woordt clincken:
De sonden mijnder juecht en wilt niet gedincken.

Mijn leven vergaet gelijc eenen mist.
Verquist heb ic den tijt seer ellendelijc,
Onbekendelijc° op gheen weldoen ghegist, °dommelijk
List soeckende, om quaet te doene behendelijck,
Blendelijc liep ic ter hellen onendelijc;
Schendelijk vint ic mijn siele seer mismaect,
Naect van duechden, vol sonden inwendelijc.
Genendelijc° roepe ic Heere: over mij waect, °met vertrouwen
Raect mij; ik wert gesont, waert° dat ghij spraect. °ware het
Smaect boven Honich niet soet uwen name?
Dlichame is broosch; dus al heb ic duecht ghestaect,
Missaect° niet dwerc uwer handen bequame. °verloochen
Blame heb ic u gedaen, des ic mij schame.
Lofsamen vader, laet u gramschap sincken,
De sonden mijnder juecht en wilt niet gedincken.

Princhе

Princelijk Coninc der Seraphinnen,
Verwinnen helpt mij mijn vleesschelijcke treken,
Ontsteken wilt mijn herte met uwer minnen,
Binnen suyvert mij van mijnen ghebreken.
Leken doet mijn traenkens als vloeyende beken,
Wreken wilt niet mijn boosheyt, al is zij swaer;
Maer, Heere, al ben ic van U gheweken,
Besweken° hebt Ghij noyt bedroeft herte, dats claer. °verlaten
Naer uwen troost verlangt mijn ziele eenpaer,
Haer wilt verlossen vander poorten der hellen;
Vertellen sal ick u goetheyt openbaer.
Vaer° doen mij mijn vianden, niet om verfellen°°. °vrees °°niet
Vellen wiltse onder mij, die mij quellen, [te overtreffen in felheid
Versellen laet mij bij die in u rijcke blincken.
De sonden mijnder juecht en wilt niet gedincken.

JAN BAPTIST HOUWAERT (1533-1599)

UIT: PEGASIDES PLEYN

Ick hoor de Musen in haren pleyn zinghen,
Zinghen en oock spelen seer playsantelijck,
Playsantelijck zien ick de klare Fonteyn springhen,
Springhen zeer hooghe en triumphantelijck,
Triumphantelijck zit Phoebus en permantelijck,
Permantelijck bij sijn neghen Goddinnen,
Goddinnen die met hem constantelijck,
Constantelijck persevereren in minnen:

Minnen moet ickse, want sy verheughen de zinnen
Zinnen en verstant verwecken sy tot konsten.
Konsten leeren sy ons uyt goeder jonsten.

JAN VAN DER NOOT (CA. 1538-1595)

SONET

AAN OLYMPIA

Ick sagh mijn Nimphe in t' suetste van het Jaer
In eenen beemdt, geleghen aen de sije
Van eenen hof, alleen, eerlijck en blije:
Neffens een gracht, waer af het water claer
Geboordt met lis, cruydt en bloemen, veur-waer
Lustigher scheen dan alle schilderije:
Noit man en sagh' schoonder tapisserije,
Soo schoon was t' veld gebloeydt soo hier soo daer.
Als Flora jent° sat sij daer op de bloemen: °liefelijk
Deur heur schoonheydt magh-men se Venus noemen,
Om heur verstand Minerva wijs van sinne:
Diana oock om heur reyn eerlijck wesen:
Boven Juno is sy weerdt t' sijn gepresen.
T' sindts die tyd aen queeldt° mijn siele om heur minne. °lijdt

ODE

Inden April als Flora heur gaet spoeyen,
Om lieffelyck het eertryck t' amalieren,
Met verscheyden bloemkens die sy doet groeyen,
Sprack ik aen, heur die my t' hert doet verteiren.

„Schoon lief, laet ons", sprack ic, „gaen sien die Roose
Die desen dagh soo schoone stond ontloken".
Daer comende, stonden wy een goey poose
Soeckende waer sy nu mocht syn ghedoken.

Wy en vonden gheen roose, maer alleene
Saghen wy heur bladerkens al ontdaen daer,
Ende berooft van heur schoon verwe reene
Die wy t' smorghens seer schoone saghen staen claer.

„Ay lief," sprack ick, „is dit niet groote schade
Dat dees schoon bloeme aldus is afgeresen° °afgevallen
Eer yemanden geschiet sy de ghenade
Te ghebruycken heuren reuck weert ghepresen?"

„„„Och jaet,"" sprack sy, „„„want het was een schoon bloeme.""
„Hier om, schoon lief, doet toch dat ick u rade,
En laet my toe dat ick met recht u noeme
Bermhertigh, lief, in eeren, vroech en spade!

T' is nu den tijt, wilten° toch nemen ware; °wil hem
Ghy comt nu recht int beste van u leven,
Op dat met u oock niet alsoo en vare
Alst heeft ghedaen met dees bloeme voerschreven."

(Naar *A Cassandre*, Ode XVII van Ronsard)

ODE

TEGHEN D'ONWETENDE VYANDEN DER POËTERYEN

Aan Marcus van Wonsel

Calliope[1], Goddinne schoone!
Medt u reyn Susters al ghelijc,
Die my cierdt medt der Eeren croone,
En leven doet in deughden rijc,
Komt helpt my singhen suet van thoon
Medt vreughdt De Deughdt
Die my gheschiedt deur mijn lief schoon,
Olympia, die my verheughdt.

Den hoop der gheldt-ghirighe menschen
En sy die groots en prachtigh zijn,
Die ooc na Deughdt noch Kunst en wenschen,
Dienende t' vleesch met kost en pijn,
Clapten van my, som vruegh, som laat,
On-vry, On-bly,
Dat ick niet en socht s' weereldts staet,
Des vleesch' wellust, of t' gheldt, als sy.

Ay, sulken saken soo vol sorghen,
Daermen heur t' hert op stellen siet,
En weiren niet des doots verworghen,
Noch heur gheschut° vol van verdriet; °pijlen
Maer ick sal hebben nu, en naer°, °later
In t' spyt Van Nijdt,
In vreughdt, deur deughdt, een Fame claer
Over al lustigh, t' alder tijdt.

1 Muze der wetenschap en der ernstige poëzie.

Want (lof heb Godt) ic stel myn herte
  Niet op der weireldt schatten groot,
Niet op iet dat haest scheydt medt smerte,
  En ons verlaet in druc en noot;
Maer ic heb Godt om t' hemels goedt
  (Als kindt Niet blindt)
Ghebeden, om te leven soet
  Altijdt verheughdt, vreedsaem ghesindt.

Ick suec, veursichtighlijc, ooc schire° °vlug
  Te winnen eenen goeden naem,
En eeuwigh lof, deur mijnder Lire
  Clanc, en deur myn veerschen bequaem°, °aangenaam, [liefelijk
Wetende dat sterft, na de doot,
  Den Haet En smaet,
En dat de Deughdt, deur Waerheyt bloot,
  Der valscher clap te boven gaet.

Dat dus dan' alle staten wyken
  Veur Veerschen, die te boven gaen
In sute kunst, niet om verrijken,
  Al heuren erbeydt, daer s' op staen;
Want in der Eeren borcht en hof
  Men recht Niet slecht
De schoonste Tropheen, tot lof,
  Deur der Poeten kunst op-recht.

Laet blindt, d' onwetende, vry prijsen
  Die eerdtsche saken, slecht ghesyndt,
Als daer zijn Staet, Wellust der spijsen,
  En daer tot° Schat van deerdtsche gheldt; °bovendien
Der Pyeriden° Priester bat°° °Muzen °°beter
  Sal hier, Niet fier,
Gaen suken veel dierbaerder schat
  Die niet en vreest water noch vier.

Ghelijck Homerus wijs van rade
  En Pindarus hebben ghedaen,
Maro° daer na, deur Godts ghenade, °Vergilius
  En Flaccus° oock, medt stout bestaen; °Horatius
Die eeuwigh leven sonder pijn,
  In ieughdt En vreughdt,
Om dat sy t' Griex, en oock d' Lattijn
  Hebben vercierdt, deur Kunst en Deughdt.

En Ick, singh oock, nu, medt verblijden,
In ons Brabantsche sprake soet.
(Bat dan men hier songh in veurtijden)
Verscheyden veerschen schoon en goedt:
En dat niet in ghemeynen sanck
On-sacht, Versmacht,
Maer vry met gheleerder gheclanck
Deur der neghen hemelen cracht[1].

Want Citherea°, goedt en schoone, °Aphrodite (Venus)
Heeft my doen drinken neghen mael
Wt den vloedt, dies ick draegh' de croone
Van Myrtus, en Laurier, niet vael,
Ghetoghen deur de deughdt verschoondt
Tot lof, Niet grof,
Van mijn Olympia, die woondt
Ghestadighlijck in mijns gheests' hof.

En deur heur schoonheydt goedertiren
Schiet my de Liefde, heylighlijck,
Soo suten smertten in mijn niren
Dat ick ghemaeckt ben blijkelijck
Deur sulcken schichten een reyn Swaen,
Becleedt, Ghereedt,
Medt witte pluymen, sonder waen,
Singhende claer, medt suet bescheedt.

Vlieghende stoutelijc bequame,
Soot hoordt, deur Godts ghenade schoon,
Niet medt een eerdts vlieghen, in blame,
Noch soo Icarus vloogh ten troon,
Maer medt een vlighen hoogher veel,
Niet blendt, Maer ient° °bevallig, edel
Recht deur den wegh der Deughden eel
Den eerdtschen menschen onbekendt.

Soo dat ick, snydende myn eere
Diep in der Famen tempel sterck,
Bekendt sal zijn tot allen keere° °in elke richting
Over t' gants' eerdtrijck, deur mijn werck.
Deur het straf° Duitslandt, over Rijn, °bars, ruw
Bebaeydt°, Verfraeydt °bevloeid
Van de Denouwe, sal ick zijn
Eeuwich bekendt, medt lof besaeydt.

1 Volgens de oude voorstelling wentelden er negen hemelen om de aarde; daarin bevonden zich zon, maan en de toen bekende zeven planeten. Negen was ook een getal met symbolische kracht; vgl. twee regels verder, waar Van der Noot misschien ook even aan de negen Muzen heeft gedacht.

In Denemerken, Polen, Sweden
  In Beemen en in Switserlandt
Sal ick gheacht zijn t' allen steden
  En in Boergoendiën becandt,
Oock in het heerlijck Spaensche rijck,
  Deur macht   Vol pracht,
Sal ick vry wesen diesghelijck
  Deur mijn schoon wercken hoogh gheacht.

Ick sal daer toe oock bekendt wesen
  In Schotlandt en in Ierlandt wildt,
En sal in Engelandt ghepresen
  Worden, want soo den hemel wildt°; °wil het
Vrancrijck, en de Neerlanden schoon
  Medt lust,   In rust,
Sullen mijn verschen suet van toon
  Singhen verstandighlijck, niet wust.

Provencen, en de heerschappyen
  Onder d' Italianen cloec,
Griken-landt wijdt, en Hongheryen
  Sullen my achten om mijn boec;
Ja d' Indiaensche Landen claer,
  Daer strydt   t' goudt vryt° °bevrijdt
Sullen oock prijsen verd' en naer
  My, en mijn wercken, sonder nydt.

Middel der tyden doe° mijn Sile °dan
  Ghevoedt sal worden saechtelijck
Medt balsem, daer Nectaer by vile,
  Onder Godts volck aendachtelijck;
Wel wijt van Plutums sael', en ton
  Droef, swert,   Vol smert,
Oock wijdt van Stix, en Flegeton,
  En van Acherons[1] ruysschen herdt.

Dus wilt u nydegaerds vertrecken,
  Want ick seer weynigh achte toch
Op sotten, op quaey langhe becken,
  En oock op d' onbeleefde noch;
Ic heb soo vast op Deughdt, en Eer'
  Mijn goudt   Gheboudt,
Dat ick der gantscher weerelt heer'
  Niet en wou zijn veur mijn Ampt stout.

1 Styx, Phlegeton, Acheron: rivieren in de onderwereld uit de Griekse mythologie („Plutums sael").

Daer toe sal ick noch deur mijn kunste,
  Op mijnder Liren snaren soet,
Mijnder goey vrinden lof deur gunste
  Doen leven in mijn boeken goet.
Ghelijc van Wonsels schoonen lof
  Sal wijdt, Bevrijdt,
Leven bekendt, in menigh hof,
  Deur mijn schoon Verschen t' alder tijdt.

MARNIX VAN ST. ALDEGONDE (1538-1598)

PSALM 13

Hoe lange salt du my, o Heer,
Geheel vergeten? tot wanneer
Salt du van my, zijnd afgeweken,
Dijn vriend'lijck aengesicht versteken?
Sal dit dan dueren immermeer?

Hoe lange sal mijn siel met smert
Gaen soecken raedt? end mijn bang hert
Benautheit en verdriet besueren?
Hoe lange sal ik sien met trueren,
Dat mijne vijandt meester wert?

O Heer mijn God, sie my eens aen:
Wil myn gebeden gade slaen;
Verlichte mijne duyster oogen:
End wil doch nimmermeer gedoogen
Dats' in den dootslaep t'ondergaen.

Dat mijnen vijant vol van pracht,
Niet segg': hy is in mijner macht:
End die my hatich wederstrijden,
Haer vinnich herte niet verblijden,
So ick ter neder werd gebracht.

Doch, Heer, op dijne gunste staet
Mijn hoop end gantsche toeverlaet.
Mijn hert sal in dijn heyl ontspringen,
Ick wil dijn liedt met vreugden singen,
En dancken God om sijn weldaet.

PSALM 35

Twist met mijn twisters, stae my by,
Mijn wederstrijders, Heer, bestrij:
Grijp nae den schilt, tast nae de speere:
Maeck dy doch op, end my verweere:
Lang voorts de spiess', stop toe de baen,
Wilt mijn vervolgren tegen gaen:
Seg mijner sielen: vreese niet,
Ick ben dijn helper in verdriet.

Laet doch die my nae 't leven staen,
Met oneer ende schand' vergaen:
Laet spottelick te rugge treden,
Die rancken tegen my gaen smeden,
En laetse zijn voor dijne staf,
Als voor den wint een ijdel kaf.
Des Heeren Engel slaese neer,
Jae drijfse henen gins end weer.

Stockdoncker werde haren pat,
Haer baene slibbrich ende glat;
Des Heeren Engel moetse plagen,
En van d'een plaets in d'ander jagen;
Mits sy my hebben met onrecht
Haer net in eenen kuyl gelegt,
End sonder oorsaeck hare gracht
Gehoolt° en na mijn siel getracht. °gegraven

Voor 't goet vergelden sy my 't boos,
Om my te maecken levenloos,
Daer ick doch heb in hare lasten
Getreurt in hairen kleed met vasten
End heb voor hen met menig traen,
Seer dickmael mijn gebet gedaen:
Ja heb hen anders niet gedient,
Dan als een broeder en goet vrient.

Ick heb getreurt end my vercleent
Als 't kint dat om sijn moeder weent.
Maer daerentegen als ick glijde,
So sach men dat sy werden blijde:
Ja fielten hadden, eer ick 't wist,
Malkander tegen my gehist,
Die lachten sonder eynd oft maet,
Met open keelen, my te smaet.

Haer tanden hebben sy geknerst
Van spijt, daer hen het hert af berst,
Zijnd' onder haer beveynsde geckers,
Met eenen hoop tellooren-leckers.
Hoe lang aensietstu sulcks al stil?
Heer, loss' mijn siel van haer geschil,
En mijn eensaem'° van leeuwen wreet,
Die my verdriet doen ende leet. °nl. ziel

Dan sal ick voor een groote schaer
Dy loven, Heer, in 't openbaer,
End onder volcken, groot end crachtig,
Dy roemen, Heere God almachtig.

PSALM 36

Doch dijn genaed', Heer, overtreft
De hemels: dijne waerheyt heft
'Thooft, boven alle wolcken.
Dijn trouwe hooge bergen slacht,
Dijn diep' oordeelen zijn geacht
Als grondeloose colcken.
Du hoedest mensch end beesten al.
O weerde goedtheyt, dijn volck sal
In dijns erms schaed'we rusten:
En met dijns woonhuys vette goedt
Versadigt, drincken uyt den vloedt
Dijnr' hemelscher wellusten.

Want 's levens oorspronck is by dy,
In dyne claerheyt sullen wy
Ons clare licht bekomen.
Verstreck dijn gunste lancx so meer
Dengenen die dy kennen, Heer,
En dijne trouw den vromen.
Des pruydtsen° voet en tref mij niet! °ho-
Laet my niet vallen met verdriet [vaardigen
In 'sgoddeloosen handen.
Siedaer, de geen die boos° begaen, °onrecht
Sijn, sonder voorts meer op te staen,
Terneer gevelt met schanden.

GEUSEN-LIEDEKENS

SLAET OP DEN TROMMELE

Een Liedeken gemaect by M. Arent Dircxz. Vos, in zijn Leven Pastoor inde Lier[1]

Op de wijse: BEDRUCTE HERTEKENS, etc.

Slaet op den Trommele van dirredomdeine,
Slaet op den Trommele van dirredomdoes:
Slaet op den Trommele van dirredomdeine,
Vive le Geus, is nu de Loes.

De Spaensche Inquisitie, voor Godt malitie[3],
De Spaensche Inquisitie, als Draecx bloet fel:
De Spaensche Inquisitie ghevoelt punitie[4],
De Spaensche Inquisitie ontvalt haar spel.

De Spaensche pocken, licht als sneeuw [vlocken,
De Spaensche pocken, loos ende boos:
De Spaensche pocken onder sPaus rocken[2],
De Spaensche pocken groeyen altoos.

Vive le Geus, wilt Christelick leven,
Vive le Geus, houdt fraye moet:
Vive le Geus, Godt behoed u voor sneven,
Vive le Geus, edel Christen bloet.

1 Arent Dirxcz. Vos, pastoor te De Lier in het Westland, was een der vier priesters die in 1570 te 's-Gravenhage werden verbrand.
2 De Spaensche pocken: een ziekte, die hier figuurlijk geacht wordt in de Roomse kerk verder te woekeren.
3 malitie: boosheid.
4 ghevoelt punitie: wordt nu gestraft.

De Paus en Papisten Godts handt doet beven,
De Paus en Papisten zijn teynden haer raet:
De Paus en Papisten, wreet boven schreven [1],
Ghij Paus en Papisten, soect nu Oflaet.

Oflaet in tijts noch, Godts woort te krencken,
Oflaet in tijts noch u godtloos spel:
Oflaet in tijts, och, wilt u bedencken,
Oflaet in tijts, en valt Godt niet rebel.

Tswaert is getrocken, certeyn Gods wraec [naect,
Tswaert es getrocken, daer Joannes aff [schrijft [2]:
Tswaert is getrocken, dat Apocalipsis maect [naect [3],
Tswaert es getrocken, ghy wert nu ontlijft.

Tonschuldich bloet, dat ghy hebt verghoten,
Tonschuldich bloet roept over u wraeck:
Tonschuldich bloet te storten heeft u niet verdrooten,
Tonschuldich bloet dat dronckt ghy met den Draeck.

U vleyschen arm, daer ghy op betroude,
U vleyschen arm beswijckt u nu:
U vleyschen arm, die u huys boude,
U vleyschen arm wijckt van u schu.

Prince

Prince, der Princelijcker Geusen Prince,
Princelick met u Gheest haer doch regeert:
Princelick drijvense u Eer, aldus bemintse,
Princelick wert u Rijck alsdan vermeert.

HOORT TOE GHY MINSCHEN GROOT EN CLEYN

EEN NIEU LIEDEKEN

Op die wijse: VADER ONSE IN HEMELRIJCK

Hoort toe ghy minschen groot en cleyn
die christus soect met herten reyn
hoe dat de werlt is verblent
alsomen siet oock omtrent
den minsch stelt hem tondegen aen [4]
seer weynich op Gods wegen gaen.

De een die hout het mit calvijn
die ander wil een luyter zijn
de derde blijft noch een papist
die vierde is een mennonist
sy zijn certeyn al heel gedeelt
want haer geloof noch seer veel scheelt.

Christus die is voor u gecruyst
hoe sydy dan soo onbesuyst
dat ghy een ander kiest dan hem
leeft na zijn woort, anhoort zijn stem
en keert u doch van alle quaet
dat dunct my te zijn den besten raet.

Deen roept seer luyt vivele geus
mit woorden fier en glorieus
dander vivele cardinael
mit woorden bitter als regael [5]
dit schiet niet sonder groot partij [6]
men merct daer oock geen Christen by.

Men slaet men vecht al om dit woort
het maect veel twist en oock discoort
niet alleen hier maer over al
alsomen siet hoort dit verhal
het is schier houcx en cabbeliaus
het mocht wel dien tot veel raus [7].

Tgeloove is een gaef van Godt
hoe is de mins dan aldus sodt
dat hyt in dwingen wil mit cracht
hoe veel zijnder ter doot gebracht
al mit het water swaert en vier
dit oock is geen Christen manier.

1 schreve: grens, maat, norm.
2 Openbaring 6 : 8. Vgl. voor de volgende strofe ook vs. 9 en 10 aldaar. De Draak aanstonds is natuurlijk ook aan de Apocalypse ontleend.
3 maect naect: 1ste. trekt, ontbloot, 2de. openbaart, als komend om te straffen (met toespeling op de betekenis van het woord „Apocalypsis").
4 tondegen: niet zoals het behoort.
5 regael: rattenkruid.
6 partij: strijd, vijandschap.
7 Het zou wel kunnen uitlopen op veel ellende (dien te lezen als diën: gedijen).

Al maect de minsch veel mont gevaer[1]
zijn reden is een vont niet waer[2]
hy blyft vol boosheyt en bedroch
dies machmen nu wel seggen och
dat hy al op een ander siet
zijn eygen faut en merct hy niet.

Ghy sijt so paulus heeft ghebrieft
malcander schuldich niet dan lieft[3]
noch spreect Christus gebenedijt
daer an bekentmen talder tijt
dat ghy mijn lieve jongers bint
als ghy malcander recht bemint.

De vader sprack mit woorden schoon
dit is mijn lieffste beminde soon
daer in ick hebbe behagen goet,
die al ons smert ons plaghen boet
hoort hem alleen hy leert u best
betrout op hem int eerst int lest.

Bidt dat dees prins sterct u gheloof
ick weet hy sal niet wesen doof
so veer als ghy op hem betrout
hy sal verhooren ionch en out
duecht volstandich altijt blijft
also Gods woort ons claer beschrijft.

ICK NEME ADIEU, AEN MIJNE SCHAEPKENS AL

Oorlof Liedt van M. Iooris Silvanus, aende verstroeyde Ghemeynte van Antwerpen[4]

Na de wyse der 142. Londenschen Psalme:

MET MIJNDER STEMME TOT DEN HEERE, etc.

*I*ck neme Adieu, aen mijne Schaepkens al,
Eylacen ick moet u laten,
Adieu mijn Alderliefste ghetal,
Die ick nemmermeer can haten,
Adieu Broeders en Susters ghemeyn,
Adieu Lidmaten Christi reyn,
Mijn woorden wilt doch wel vaten.

*O*orlof Bruyt Christi, Adieu Lelie soet,
Adieu wý moeten scheyden,
Oorlof o lieflijcke Ghemeynte goet,
Den tijt moeten wy verbeyden,
Tot dat ons God by een versaemt,
Adieu groen[5] Kercke hoogh befaemt,
God sal u noch eens verbreyden.

*O*orlof mijn kinders, alderliefste bloet,
Het scheyden is bitter om smaken:
Ghy sijt mijn hert en ziel: sijt dies wel vroet,
In liefden mijn herte sal blaken
Tot u, en nemmermeer ick sal
Vergheten u, int aertsche dal,
Altoos sal ick naer u haken.

*R*ijst op o Heer alderliefste God
Hoe langhe sult ghy slapen?
U lieve Volck wert jammerlijck bespot,
Van Monicken ende Papen
En ander Godloose meer,
Die verdrucken u Schaepkens teer:
O Heere wilt eens op waken.

*I*ck roepe tot u, in desen grooten noot,
En bidde voor alle mijn Schapen,
Die van den Godtloosen lijden aenstoot,
Na welcke sy hongherich gapen:
Verlost ons Heer, tis meer dan tijt,
Van der Wolven tanden ons bevrijdt,
Grijpt selve inde handt die Wapen.

*S*trijdt voor ons Heer, betoont u cracht,
Ghij sijt ons Hulper alleyne:
Dijn is dat Coninckrijcke, en alle Macht,
Eylacen ons hulpe is cleyne:
Wy sijn ellendich in onsen Staet,
Ons lijden niemant gade slaet
Onder de Menschen ghemeyne.

1 montgevaer: lawaai, drukte.
2 Zijn woorden zijn leugenachtige verzinsels.
3 Rom. 13 : 8.
4 In 1567 werd, om voorlopig erger te voorkomen, een overeenkomst gesloten waarbij de predikanten onder vrijgeleide Antwerpen moesten verlaten.
5 jong.

WILHELMUS VAN NASSOUWE

EEN CHRISTELIJCK LIET

gemaect ter eeren des Doorluchtichsten Heere, Wilhelmus Prince van Orangien, waer van d'eerste letter van yeder veers zijner V. G.° Name metbrengen.

Nae de wijze van Chartres

°Vorstelijke Genade

Wilhelmus van Nassouwe,
Ben ick van Duytschen bloet,
Het Vaderlandt ghetrouwe
Blyf ick tot inden doet.
Een Prince van Orangien
Ben ik vry onverveert,
Den Coninck van Hispaengien
Heb ick altijt gheëert.

In Godes vrees te leven
Heb ick altijt betracht,
Daerom ben ick verdreven,
Om Landt, om Luyd' ghebracht,
Maer Godt sal my regeren
Als een goed instrument,
Dat ick sal wederkeeren
In mijnen Regiment.

Lydt u mijn ondersaten
Die oprecht zijn van aert,
Godt sal u niet verlaten,
Al zijt ghy nu beswaert.
Die vroom begheert te leven
Bidt Godt nacht ende dach,
Dat hij mij cracht wil gheven
Dat ick u helpen mach.

Lyf en goedt altesamen
Heb ick u niet verschoont,
Mijn Broeders, hooch van namen,
Hebbent u ook vertoont:
Graef Adolf is ghebleven,
In Vrieslandt in den slach,
Sijn siel in 't Eeuwich leven
Verwacht den Jongsten dach.

Edel en Hooch gheboren,
Van Keyserlicken stam,
Een Vorst des Rijkcs vercoren
Als een vroom Christen man,
Voor Godes Woordt ghepreesen,
Heb ick vrij, onversaecht,
Als een Helt sonder vreesen
Mijn edel bloedt ghewaecht.

Mijn schilt ende betrouwen
Sijt ghij, O Godt mijn Heer,
Op u soo wil ick bouwen,
Verlaet my nimmermeer!

Dat ick doch vroom mach blijven,
U dienaer t'aller stondt,
De tyranny verdrijven
Die mij mijn hert doorwondt.

Van al die my beswaren,
End mijn vervolghers zijn,
Mijn Godt wilt doch bewaren
Den trouwen dienaer dijn,
Dat sy my niet verrasschen
In haren boosen moet,
Haer handen niet en wasschen,
In mijn onschuldich bloet.

Als Davidt moeste vluchten,
Voor Saul den tyran,
Soo heb ick moeten suchten,
Met menich Edelman:
Maer Godt heeft hem verheven,
Verlost wt aller noot,
Een Coninckrijck ghegheven,
In Israel seer groot.

Nae 't suer sal ick ontfanghen
Van Godt, mijn Heer, dat soet;
Daerna soo doet verlanghen
Mijn Vorstelijck ghemoet,
Dat is, dat ick mach sterven
Met eeren in dat veldt,
Een eewich rijck verwerven,
Als een ghetrouwe Helt.

Niets doet my meer erbarmen
In mijnen wederspoet,
Dan dat men siet verarmen
Des Coninks landen goet;
Dat u de Spaengiaerts crencken,
O edel Neerlandt soet,
Als ick daeraen gedencke,
Mijn edel hert dat bloet.

Als een Prins opgheseten
Met mijnes heyres cracht,
Van den Tyran vermeten° °vermetel
Heb ick den slach verwacht.
Die by Maestricht begraven° °verschanst
Bevreesde mijn ghewelt;
Mijn ruyters sach men draven
Seer moedich door dat velt.

Soo het den wil des Heeren
Op dien tijdt had gheweest,
Had ick gheern willen keeren
Van u dit swaer tempeest,
Maer de Heer van hier boven,
Die alle dinck regeert,
Die men altijd moet loven,
En heeftet niet begheert.

Seer Prinslijck was ghedreven
Mijn Princelijck ghemoet,
Stantvastich is ghebleven
Mijn hert in teghenspoet.
Den Heer heb ick ghebeden
Van mijnes herten gront,
Dat hy mijn saek wil reden,
Mijn onschult doen oorkont.

Oorlof mijn arme schapen,
Die zijt in grooten noot,
U herder zal niet slapen
Al zijt ghy nu verstroit!
Tot Godt wilt u begheven,
Syn heylsaem Woort neemt aen;
Als vrome Christen leven,
't Sal hier haest zijn gedaen.

Prince

Voor Godt wil ick belijden,
En sijner grooter macht,
Dat ick tot gheenen tijden
Den coninck heb veracht;
Dan° dat ick Godt den Heere, °maar
Der Hoochster Majesteyt,
Heb moeten obedieren,
In der gerechticheyt.

HELP NU U SELF

Na dat Duckdalve het zeem[1] door den mont ghestreken hadde metten Pardon, heeft hij willen de wolle beginnen te plucken door den thienden penninck.

Op de wijse: RIJCK GODT HOE IS MIJN BOELCKEN DUS WILDE

Help nu u self so helpt u Godt,
Uut der Tyrannen bant en slot,
Benaude Nederlanden.
Ghy draecht den Bast al om u strot,
Rept flucx u vrome handen.

De Spaensche hoochmoet valsch en boos
Sant U een Beudel[2] Goddeloos,
Om u Godloos te maken,
Gods woordt rooft hy door menschen gloos[3],
En wil u t'gelt ontschaken.

So neemt hy elck sijn hoochste goet,
Die t' woort, der zielen voetsel soet,
Om draf niet willen derven,
Becoopent met haer roode bloet,
Of moeten naeckt gaen swerven.

Maer die sijn hert op Mammon stelt
Moet oock ombeeren t' lieve gelt,
Sijn God, sijn vleesch betrouwen,
Hy eyscht den thienden met ghewelt,
Diet gheeft, sal niet behouwen.

Want gheeftmen dick van thienen een,
Daer blijft ten lesten een noch gheen.
Wol mach een Herder stillen,
Dees Wolf is met wol noch melck te vreen,
Hy wil de schaepkens villen.

Sijn buyck is onversadelijck,
Bloet en geltdorstich stadelijck,
Als die met wreeden moede
T'slants ghelt verquist verradelijck
Aen Conincklijcken bloede.

Verdient dan sulcken Huerlinck fel
Den thienden Penninck niet seer wel,
Om t' Nederlant te schinden[4]?
Gheeft ghy hem die, soo maeckt ghy snel
Den bant om u te binden.

O Nederlant ghy zijt belaen.
Doot ende leven voor u staen,
Dient den Tyran van Spangien,
Of volcht (om hem te wederstaen)
Den Prince van Orangien.

Helpt den Herder, die voor u strijt
Of helpt den Wolf die u verbijt,
Weest niet meer Neutralisten,
Vernielt den Tyran, t'is meer dan tijt,
Met al sijn Tyrannisten.

1 zeem: honing. 2 beudel: beul. 3 gloos: verklaring. 4 schinden: villen.

GENTSCH VADER-ONZE[1]

Helsche duvel, die tot Brussel sijt,[2]
Uwen naem ende faem sy vermaledijt,
U rijck verga sonder respijt,
Want[3] heeft geduyrt te langen tijt.
Uwen wille sal niet gewerden,[4]
Noch in hemel noch op erden;
Ghy beneempt ons huyden ons dagelicx broot,
Wijff ende kynderen hebbent groote noot;
Ghy en vergeeft niemand sijn schult,
Want ghy met haet ende nijt sijt vervult;
Ghy en laet niemant ongetempteert,
Al die landen ghy perturbeert. –
O Hemelsche vader, die in den hemel sijt,
Maeckt ons desen helschen duvel quijt,
Met synen bloedigen, valschen raet,[5]
Daer hy meede handelt alle quaet,
Ende syn spaens krijchsvolk allegaer,
't Welck leeft of sy des duvels waer.
Amen.

WAER SULLEN WY NU TOCH BLIJVEN

EEN NIEU LIEDEKEN

Op de wijse: DE BOERMAN IS EEN HEER

Waer sullen wy nu toch blijven,
Wy Boeren cleyn en groot?
Ons Koeyen sietmen ontdrijven
Wy worden bijster en bloot,
Wy moghen niet langher Heeren blijven,
Om onse Butter men niet en kijven[6],
Men neemtse teghen onsen wil,
Den Boer den Boer den schamelen Boer
Hy moet noch swijghen stil.

Die Spaengiaert wil ons hencken
Als wy die Geus bystaen,
Die Geus die wil ons crencken
Als wy by de Spaengiaerts gaen,
Wy hebben aen gheenen cant vree,
Wy souden wel gheern houden stee,
En melcken onse Koe,
Den boer den boer, dit crijghen is hy moe.

Ons huysen men afbranden
Al boven onse hooft,
Wy verliesen ghelt en panden,
Wy worden heel berooft,
Och mochtet gaen na onsen sin,
Wy nament wel een luttel min,
Dit Cruys valt ons te suer,
Den boer den boer, heeft quaet avontuer.

Men gaet ons schatten en scheeren,
Want het haer soo behaecht,
Of wijt moghen ontbeeren
Dat wert ons niet ghevraecht,
Tis brenght ons ghelt al by die pont,
Of wy senden knechten nu terstont,
Die halent met ghewelt,
Den boer den boer, die is qualick ghestelt.

Wy moeten oock arbeyen
Aen Schanssen ende Wal
Het zy in wat Contreyen,
Men roept ons int ghetal:
Tis hier een twintich dertich man,
Wy zijnder al wat qualick an
Alsmen dit wel insiet,
Den boer den boer, die lijdt nu veel verdriet.

Wy worden noch ontboden,
Dit is die meeste last
Om die Spaengiaerts uut te roden[7],
Hoewel het ons niet en past,
Willen wy behouden goet en lijf,
Wy moeten loopen al wat stijf,
Met onse gheweer al na die Schans,
Den boer den boer, qualick loopt zijn cans.

1 Vgl. het Onze Vader. 2 Alva. 3 want: want het. 4 gewerden: geworden, geschieden.
5 de „Bloedraad". 6 abnormaal meervoud bij men; kijven: bij het loven en bieden.
7 uut te roden: uit te roeien.

Wat wilt ghy doch veel claghen
Ghy Boeren allegaer,
Dat ghy alleen moet draghen
Dit bitter lijden swaer?
Maer neen ghy zijtet niet alleen,
De Steeman is oock int gheween,
Het is aen alle zy,
Dus laet u claghen, in desen daghen,
Tzijn nu al ghemeyne plaghen,
Daer en is nu niemant vrij.

Wat willen wy veel segghen,
Laten wijt lijden met ghedult,
Als wijt wel overlegghen,
Soo ist meest ons eyghen schult,
Wy waren hooveerdich ende rijck,
Wy leydent over met practijck[1],
Al om ons Naesten te verraen,
Dus wil die Heer na sijn begheer
Ons nu met Roeden slaen.

Ghy Princen wilt dit weten,
En onthouwen op dit pas,
Doorleest al die Propheten,
Hoe dat met Israel was,
Die Heer en heeft haer noyt gheplaecht,
Als sy deden dat hem behaecht
En volchden sijne Leer,
Dus laet u sonden nu ter stonden
Soo wort ghy van tlijden ontbonden
Soo neemt uwen druck een keer.[2]

CAREL VAN MANDER (1548-1606)

HET LEVEN VAN IAN EN HUYBRECHT VAN EYCK

GEBROEDERS, EN SCHILDERS VAN MASEYCK

Door verscheyden naem-weerdighe doorluchtige mannen, die uytmuntich zijn geweest in loflijcke deugtsaem oeffeningen en geleertheyt, en is ons goet aerdigh soet Neder-landt, van oudts tijdts aen tot nu toe, niet gheheel ontciert gheweest van edel blinckende gherucht. De seghe-palmen en wapen-rooven, door onsen ouden Edeldom, seer wijt en breet, met dapper coenheydt ghehaelt en vercreghen, voorbij gaende: oock den hooghen roem die wij hebben, dat uyt onsen reuckigen Cruythof, is met blinckende vloghelen om hoogh ghesteghen den Phoenix in gheleertheydt, *Desiderius Erasmus Roterdamus*, in dees leste Eeuwen wesende den Vader der oude edel sprake des Landtschaps *Latio*, heeft den milden hemel, met een vriend'lijck geneyght toevloyen in der Natuere ons deelachtich ghemaeckt de hooghste eere in de Schilder-const: want dat de vernuftighe Griecken, Romeynen, noch ander volck noyt (hoe seer soeckende) ghejont is ghewcest te vinden, dat heeft te voorschijn ghebracht, den vermaerden Kempschen Nederlander, *Ioannes* van Eyck, welcken is gheboren tot Maeseyck op de heerlijcke Riviere de Mase, de welcke om dese eere te wedden heeft tegen *Arnus*, *Padus*, en den moedigen *Tyber:* om dat aen haren Oever is sulck licht ontstaen, en soo claer blinckende, datter het Const-lievende Italien al verbaest heeft moeten nae omsien, en haer *Pictura* daer na henen schicken, om in Vlaender nieuw' borsten te suyghen. *Ioannes* van Eyck is van in zijn jeught gheweest seer verstandigh, en van seer snellen edelen gheest, tot de

1 Wij legden het er met list en bedrog op toe.
2 *Misschien* zijn de drie laatste strofen later toegevoegd.

Teyckenkonst natuerlijck gheneghen wesende, is geworden een Discipel van *Hubertus* zijnen broeder, die een goet deel jaren ouder is gheweest als hij. Desen *Hubertus* was een seer constigh Schilder: maer by wien hy gheleert heeft, en weet men niet. Het is te achten, dat in soo vroeghen tijdt, daer in dien rouwen oft eensamen hoeck Landts weynich Schilders oft eenich goet voorbeeldt van Schilderije most wesen: want by datmen gissen kan most *Hubertus* wel gebooren wesen omtrent Anno 1366, en *Ioannes* etlijcke Jaeren daer naer: doch hoe het zy, of hun Vader self een Schilder was, oft niet, het schijnt dat hun huys gheheel met den Constighen Schilder-geest is bestort en overgoten gheweest, dewijle dat oock hun Suster *Margriete* van Eyck is vermaert, dat sy met grooter Const het schilderen gheoeffent heeft, en als een gheestighe *Minerva* (schouwende *Hymen*° en *Lucina*°°) in Maeghd'lijcken staat tot den eyndt haers levens ghebleven is. Het is openbaer, dat in ons Nederlandt de Schilder-const moet uyt Italien ghecomen zijn, te weten, met Lijm en Ey-verwe te werkcken: want dees maniere begon eerst in Italien tot Florencen A°. 1250. Also wy in 't leven van *Ian Cimabue* hebben verhaelt. Dese ghebroeders, te weten, *Jan* en *Hubert* van *Eyck*, hebben veel wercken ghedaen met Lijm- en Ey-verwe, ghelijckmen van gheen ander manier en wiste, behoudens dat men in Italien op 't nat wrocht. En om dat de Stadt van Brugghe in Vlaender voormaels van grooten rijckdom overvloeyde, door den grooten Koophandel, die daer van verscheyden Natien gedreven worde, meer als in eenige Stadt van dit gantsche Nederlandt: en omdat de Const geern by den rijckdom is, om aldaer met rijcklijcken loon onderhouden te worden, is *Ioannes* comen wonen in de voornoemde Stadt Brugghe, daer alderley Cooplieden overvloedich waren. Hier heeft hy veel wercken ghedaen op hout, met Lym en Ey, en is seer vermaert om zijn groote const in verscheyden Landen gheweest, daer zijn wercken ghebrocht zijn gheworden. Hij was (so eenighe meenen) oock een wijs gheleert Man, seer versierlijck, en vindigh in verscheyden dinghen der Consten, veelderley aert van verwen ondersoeckende, hem oeffenende te deser oorsaeck in Alchemie, en Distillatien. Hy dede sooveel, dat hy te weghe bracht, zijn Ey of Lijm-verwe te vernissen, met eenigh vernis ghemaeckt met eenighe Olyen, dat welcke den volcke seer wel beviel, omdat het werck zoo een schoon blinckende glans hadde. Nae dit secreet hadden in Italien veele vergheefs ghesocht: want sy de rechte maniere niet en vonden. Het is eens ghebeurt, dat *Ioannes* hadde ghemaeckt een Tafel,° daer hy grooten tijdt, vlijt en arbeidt in hadde ghebruyckt (ghelijck hy altijts met groote netticheyt en suyverheyt zijn dinghen dede.) Dese Tafel op gedaen wesende, heeftse nae zijn nieu inventie, en ghelijck hy nu ghewoon was, vernist, en steldese te drooghen in de Sonne, maer of de penneelen niet wel ghevoeght en ghelijmt en waeren, oft de hitte der Sonnen te gheweldich, de Tafel is in de vergaderinghen gheborsten ende van een gheweken. *Ioannes* was seer t' onvreden, dat zijnen arbeydt door de Sonne soo verloren, en te niete was, en nam hem voor te maecken, dat sulcke schade door de Sonne hem niet meer en soude overcomen: des hy d'Ey-verwe en 't vernissen vyandt wordende, eynd'lijck gingh ondersoecken en overlegghen om eenich vernis te maecken, dat in huys en

°huwelijk
°°geboorte
°schilderij op hout

uyt de Sonne drogen mocht. Doe hy nu veel Olyen, en ander dinghen in der natuere hadde vast ondersocht, vont hy de Lijnsaet en Nootoly de drooghenste van allen te wesen: dese dan siedende met eenighe ander stoffen die hy daer by dede, maeckte den besten vernis van der Weerelt. En also sulcke werckende wacker gheesten, verder en verder soeckende, na volcomenheydt trachten, bevont hy met veel ondersoeckens, dat de verwe ghemenghelt met sulcke Olyen haer seer wel liet temperen en wel hardt drooghde, en drooghe wesende, het water wel verdraghen mochte: dat d'Oly oock de verwen veel levendigher maecten, en van selfs een blinckentheyt deden hebben, sonder dat mense verniste. En 't ghene dat hem noch meer verwonderde en behaegde, was dat hij bevont, dat haer de verwe beter aldus met de Oly liet verdrijven en verwercken dan met de vochticheydt van Ey oft lym, en niet en hoefde so getrocken te zijn ghedaen. Van deser vondt was *Ioannes* hoog'lijck verblijdt, ghelijck hy met groote oorsaec wel mocht: want hier is ghebooren een nieuw gheslacht en ghedaente van wercken, tot groot verwonderen van velen, oock in verre Landen, daer *Fame* al basuynende snellijck henen is gaen vliegen, datmen van by den *Ciclopen* en den eewich brandenden bergh *Etna* is gecomen, om sulcken uytnemenden vondt te sien, als volghen sal. Dese edel inventie behoefde noch onse Const, om de Natuere in ghedaenten naeder te komen, oft ghelijcker te worden. Hadden d'oude Griecken, *Apelles*, *Zeuxis*, en ander, hier levende op 'tslach ghecomen, en dese nieuw maniere ghesien, sy en hadde wis niet min verwondert gheweest, dan den strijdtbaeren *Achilles*, oft ander strijdt-helden en souden, datse nu quamen te hooren in den krijgh het fel donderende gheschut, dat den Alchimist *Bartholdus Schwartz*, Moninck in Denemarck, vont A⁰. 1354. Oft misschien niet minder als d'oude Schrijvers en souden, siende die seer nutte Const van Boeckdrucken, daer Haerlem met gnoech bescheydt haer vermeet den roem van d'eerste vindinghe te hebben. Den tijdt wanneer *Ioannes* d'Oly-verwe gevonden heeft, is gheweest bij al dat ick vinden en overlegghen can, A⁰. 1410... Deze twee ghebroeders hebben desen nieuwen vondt nauw en stil verborgen gehouden, en veel fraey stucken t'samen, en verscheyden van den anderen, oft alleen ghedaen: maer *Ioannes*, hoewel hij de jonghste was, is den broeder te boven ghegaen in de Const. Het meeste en treflijckste werck dat sy ghedaen hebben, is gheweest te Ghent, de Tafel in de *S. Ians* Kercke...

(Uit het Schilder-boeck)

HET LEVEN VAN IOAN SCHOOREL, SCHILDER

'tIs kenlijck, dat voormael 't hooft der Steden, het alder schoonste Room, bloyende in voorspoet, en volcrijck wesende, placht in ghelijck ghetal van Menschen t'overvloeyen, en verciert te wesen van constighe uytnemende beelden, oft om beter segghen Marmoren en Coperen, die door hooge vernuftheyt natuerlijck in uytgekosen alderschoonste Menschen-lichamen en Dieren-lijven waren verandert. Oock weetmen wel, dat verscheydenmael den dullen krijgh, nijdigh, knerstandende, dese soo heel verheven Stadt heeft met rouwe handen aenghetast, over hoop geworpen, en met vernielende voeten

vertreden: maer doe eijndling Room haer begon beter bevoelen onder de vredige heerschinge der Pausen, heeft men ghevonden, en uyt haeren greysighen schoot voort ghehaelt eenighe der verhaelde schoon gestaltighe Marmoren en Coperen, welcke uyt den donckeren comende voor den dagh, hebben onse Schilderconst een groot licht gegeven, en den Oeffenaers van deser den oogen geopent, om t' onderscheyden, wat leelijck, en schoon en 't alderschoonste in 't leven oft in der natueren was, aengaende de gestaltenissen der Menschen lichaemen en der Dieren lidtmaten. So dat d'Italianen dus verlicht wesende, hebben vroeger getroffen den rechten aert en welstandt der beelden, als wel ons Nederlanders, die soo op een seker aengewende wijse van wercken, met onvolcomen kennis, tot beter en beter doen stadig en vlijtigh hebben getracht, hun selven veel met 't gemeen leven te volgen vernoeghende, saten (ghelijck of men segghen soude) ghenoech doncker, oft met weynigh lichts, tot dat *Ioan van Schoorel* hun uyt Italien het wesen van de beste wijse oft gestalt onser Consten bracht, en voor ooghen stelde. En om dat hij wel den eersten was, die Italien besocht, en de schilder-const hier heeft comen verlichten, worde hij van *Frans Floris* en ander (als men seght) den Lanteeren-drager en Straatmaker onser Consten in den Nederlanden gheheeten, en gehouden te wesen. Hy was gheboren in 't Iaer 1495, den eersten dagh van Oughst, in een Dorp by Alckmaer in Hollandt, geheeten Schorel, 'twelck hem den toenaem heeft toegelangt, en hy dese zijn geboort-plaets een wijdt gherucht. Sijn Ouders hem vroegh ontstervende, werdt van zijn vrienden ter Scholen bestelt binnen Alcmaer, alwaer hy tot zijnen veerthien Iaren leerende, was dapper in de Latijnsche spraek toegenomen: maer had altijt een sonderlinge genegentheit tot de Teyckenconst, veel naetreckende uit schilderijen en geschreven Glas-vensteren, snijdende ook met Penmes op witte hoornen inct-potten beeldekens van Menschen, Dieren, cruyden en boomen, waer door hy van zijn mede schooljongens seer werdt bemint en gepresen. De vrienden, siende hem soo gheestigh en Schilderconst-lustigh, voldeden zijn begheerte, en bestelden hem t' Haerlem by *Willem Cornelisz*, taemelijck schilder na sulcken tijdt. Dese wouw hem niet aennemen, dan onder een verbondt van dry Jaren, 'twelck de vrienden alsoo toestonden, midts ook verbindinghe van seecker geld te betalen, indien *Schoorel* zijnen tijdt by den Meester niet en voldede, welk verbindschrift den Meester altijdt over hem in zijn Tessche droegh. En alsoo den jongen hem groot ghewin bracht, van in het eerste Jaer meer als een hondert gulden van hem genietende, 't welck op dien tijdt veel was, sorghende hy hem mocht ontgaen, den Meester dikwils dronck wesende, seyde veelmaal: *Ian*, weet dat ic u in mijn Tessche drage, ist dat ghy my ontgaat, ick weet wat ick met u vrienden te doen hebben sal: 'twelc *Schoorel* soo veel te hooren verdroot. 'T geviel een reys, doe den Meester dronc slapen was ghegaen, dat *Schoorel* aen desen brief gheraeckte, op eenen Winter avondt, doe het seer waeyde, gaende daer mede op de Houtbrugh en scheurde hem in veel cleen stucken, die hij in 't water liet henen vlieghen: doch met meeninghe zijnen Meester vroomlijck te voldoen: Maer hem verblijdende, dat den Meester hem voortaen niet meer met 't schrift en tergde.

Des Sondaeghs en Heylighdaegs Nae-middaegs ging *Schoorel* gemeenlijck buyten Haerlem, daer doe een lustigh bosch lagh, en bootste 't geboomt nae met den verwen, seer aerdigh en cluchtigh, buyten de ghemeen wijze van ander Schilders. Sijnen dry-jaerschen tijdt voldaen wesende, nam oorlof aen desen Meester, en quam woonen t'Amsterdam, by een fraey en vermaert Meester *Iacob Cornelisz* ghenoemt, die goet Teykenaer, Schilder, en zuyver in zijn verwen was. Van desen Meester was *Schoorel* in grooter weerden, en als zijn eyghen soon ghehouden, en gaf hem om zijn gheestigh en veerdig wercken jaerlijckx een seecker somme gheldts toe, hem toelatende buyten tijdt oft anders eenighe stucken voor hem selfs te maecken, soo dat hy hier moy geldt veroverde, om voorder te versoecken. Desen meester hadde een seer fray dochterken van twaelf jaren, aan welck de Natuere scheen haer uyterste vermogen te hebben ghetoont, mede te deelen en in te storten allen welstandt, schoonheyt en vriendlijcke gracelijckheidt. En al hoewel deses Vrouw-menschen aerdige bevallicheit *Schoorels* herte in liefde verwonnen en aenghelockt hadde, overmidts het dochterkens joncheydt, hy met danckbaerheydt van zijn Meester vertreckende, bleef waer hy reysde altijdt de soete ghedachtenis en goede toeghenegenheyt tot het Meysken in zijn herte, verhopende naemaels zijn liefde door Echtknoop gevestight mocht worden. Ter selver tijdt was *Iannijn de Mabuse* in den dienst van *Philippus van Burgundien*, Bisschop van Utrecht: en alsoo *Mabuse* seer gheruchtigh was, is *Schoorel* by hem 't Utrecht comen woonen om wat te leeren: doch geduerde niet lange: want desen Meester ongheregelt van leven, veel in lichte herbergen hem begevende tot drincken en vechten, *Schoorel* dikwils voor hem betaalde, en voor hem in ghevaer des levens was, soo dat hem geen nut en docht daer by te blijven: maer vertrock nae Ceulen, en van daer nae Spiers, alwaer hij vond een geestlijck man, seer constig in Metselrije en vercortinghen, by welcken hy hem begaf eenen tijd langh, dese Consten af te leeren, waervoor hy desen maeckte eenige strucken schilderije. Van Spiers reysde hy nae Straetsburgh, en van daer nae Basel, over al de Schilders winckelen besoeckende, was wel begheert, en belooft goet onthael en loon, om zijn veerdigh werken: Want hy meer dede in een weecke, als ander dickwijls deden in een Maandt, doch bleef nerghens langhe. Hy is oock gecomen tot Noremburgh, by den Constighen *Albert Durer*, daer hy om leeren eenigen tijd by bleef. Doch alsoo op dien tijdt *Lutherus* met zijn leeringhe de gheruste Weerelt begon beroeren, en dat *Durer* hem der saken ook eenichsins begon te bemoeyen, vertroc *Schoorel* na Stiers in Carinthen, alwaer hy werkende voor den meesten Heeren wel begheert was, en woonde by eenen *Baron*, een groot liefhebber van Schilderije, die hem niet alleen goet onthaal en belooninghe wilde doen oft gheven: Maer oock zijn eyghen Dochter te houwlijck, 't welk een groote saeck voor hem gheweest, en wel bevallen soude hebben, ten hadde ghedaen dat het Amsterdamsche dochterken hem so geschildert was van den Liefde-God in 't herte, waervan hy altijdt de prickelinghe bevoelende, niet en docht dan om in Consten volcomender te worden, op dat hy eindlinghe tot zyn begheerte mocht comen: Door welcke vyericheyt hy veel ghevoordert heeft, schijnende of Liefde consten doet leeren. Dus van daer vertreckende,

quam te Venetien, alwaer hy geraeckte in kennis van eenighe Antwerpsche Schilders, naemijck eenen *Daniel* van Bomberghe, een liefhebber der Schilderkonst. Ondertusschen gheviel, dat uyt verscheyden Landen te Venetien zijn aangecomen eenighe, die voor hadden de reyse nae het Heylighe landt, en Hierusalem te besoecken: Onder dese was eenen Bagijnen Pater van der Goude in Hollant, een seer geschict Man, en groot liefhebber van de schilderije, door welckes aenporren hy mede trock nae Hierusalem, zijns ouderdoms omtrent 25. Jaren; mede ghenomen hebbende alle Schilder-ghereetschap, was te schepe ondertusschen doende, conterfeytende eenighe personnagien na 't leven, teyckenende in een boexken zijn dachvaerden, oock onder wege in Candien, Cipers, en elders, eenighe Lantschappen, gesichten, Stedekens, Casteelen, en gheberghten nae 't leven, seer aerdigh om sien. Tot Hierusalem wesende, maeckte kennis met den Guardiaen van 't Clooster tot Sion, die aldaer bij den Joden en Turcken in grooten aensien is: met desen Guardiaen reysde hy door al dat omliggende Lant, ook op de Jordaen, conterfeytende met der Pen na 't leven 't Landschap en de gelegenheyt der selver: en maeckte, in Nederland gekomen wesende, na dit betreck een schoon schilderije van Olyverwe, hoe *Josua* de kinderen Israëls daer droogh voets door leyde. Den Guardiaen had hem daer geern een jaer langh gehouden: Doch wert hem ontraden en afgebeden, door den voorverhaelden Bagijnen Pater: maer vertreckende van Hierusalem, beloofde hy den Guardiaen een Schilderije t' scheep te maken, t' welk hy dede, en schicktet van Venetien nae Hierusalem: Welcke schilderije noch op den hedigen dach is ter selver plaetse, daer onsen Salichmaker geboren was: en is d' Historie, daer *S. Thomas* zijn vingheren steeckt in de zijde Christi: Ghelijck veel die t' sindert daer ghereyst hebben, dese gesien te hebben betuygden. Hy hadde oock geconterfeyt de stadt Hierusalem, die hy somtijds in zyn wercken heeft te pas ghebracht, als daer *Christus* den Olijfberg afrijdt nae der stadt, en daer hy op desen bergh predickt, en dergelijcke Historien. Oock conterfeytte hy het heyligh graf, en in 't Landt ghecomen wesende, hy naemaels hem selven conterfeytte, met een deel Hierusalemsche Ridders oft Reysers, van Oly-verwe, een lancwerpigh stuck, het welck noch tot Haerlem wordt bewaerdt in 't Jacobijnen Clooster, oft Princen-Hof. Doe *Schoorel* van Hierusalem weder keerde in 't Jaer 1520, twee Jaeren eer den Turck de stadt *Rhodes* veroverde, was hy in dese stadt *Rhodes*, by den groot Meester der Duytscher Orden, die nu *Malta* bewoonen, wel onthaelt, en conterfeytte der Stadts geleghentheyt.

Tot Venetiën aengecomen, is na eenighen tijdt vertrocken, en meer plaetsen in Italien besoeckende, oock te Room ghecomen, alwaer hy vlijtich practiseerde, conterfeytende nae alle Antijcke dinghen, so beelden, ruwijnen, als de constighe schilderijen van *Raphael*, en *Michel Agnolo* die doe begon gheruchtich worden, en nae meer ander Meesters wercken. Omtrent desen tijdt werdt ghecoren *Adrianus* de seste Cardinael in Spaengien in zijn afwezen. Desen was van Wtrecht gheboren, en te Room gecomen wesende, quam *Schoorel* in kennis bij den Paus, den welcken hem stelde over het heel Belvider. Hier wrocht hij voor den Paus eenige stucken, oock den Paus, na 't leven, het welck staet noch

tegenwoordig te Loven, in 't collegie van den selven Paus gefundeert. Desen Paus, hebbende den stoel bezeten een Jaer en vijfendertig weken, is overleden. En *Schoorel* nae dat hy noch in Room verscheyden dinghen had gedaen, en hem beneerstight tot Leeren, is ghecomen nae Nederlandt. Tot Wtrecht wesende, verhoorde droeflijck, hoe zijns Meesters dochter t' Amsterdam ghehouwt was met eenen Goutsmit, en dat door zijn te langh vertoef de hope syns troosts hem was benomen: des bleef hij t' Wtrecht bij een Deken van Oudemunster, geheeten *Lochorst*, een hoofs Heer, en groot Constbeminder. Voor desen maecte hy verscheyden stucken van Water en Oly verwe: onder ander, daer voor van verhaelt is, eenen Palmsondagh, te weten, daer *Christus* op den Ezel rijdt nae Jeruzalem: hier was de Stadt in na 't leven: daer waren kinderen en Joden, die boom-tacken en cleederen spreyden, en anderen omstandt. Dit was een stuck met deuren, en was als een gedenck-tafel, van den Dekens vrienden ghestelt t' Wtrecht in de Dom-kerck. Omtrent dees tijdt gheviel eenen oproer binnen Wtrecht, dat d'een de syde hiel van den Bisschop en d'ander van den Hertogh van Ghelder: Des *Schoorel*, om sulcx te schouwen, quam na Haerlem, daer hy wel ontfanghen, en seer welcom was by den Commandeur van *S. Ians* Orden, *Symon Saen*, een groot beminder der Constnaers: voor welcken hy eenighe wercken maeckte, die ten deele noch in die plaetse te sien zyn: bysonder een *Ioannes Doopsel*, dat een seer schoon stuc is, waer in dat comen eenighe seer aerdighe Vroukens, met seer gracelijcke Raphaelsche tronikens, opsiende nae het neder dalen van den heyligen Geest: achter comt een schoon Lantschap, met eenighe fraey werckende naecktkens. En also *Schoorel* veel aengheloopen en versocht wiert Jongers aen te nemen, huyrde een huys te Haerlem, alwaer hy schilderde eenighe groote Tafelen. Onder ander, het hoogh Altaertafel voor d'oude Kerck t' Amsterdam, wesende een Crusifix, een werc dat seer gepresen was; *Schoorel* werd door zyn vermaertheyt ontboden t'Wtrecht, door die van *S. Marien* collegie, welcks Kerck was gesticht door *Hendrick* de vierde Keyzer van Room, om te schilderen 't hoogh altaer: hier aen schilderde hij vier deuren, voor welcke hem was toegheseydt d'eerste Vacatuer van een proven° in de selve Collegie, 't welck hij aenghenomen heeft. Op d'eerste twee deuren maeckte hij personnagiën als 't leven: op d'eene een sittende Mary-beeldt met 't kint en *Ioseph*; op d'ander den keyser knielende, en den Bisschop *Conrardus*, met achter een uytnemende schoon Landschap. D'ander twee deuren bleven eenen tijdt van Jaren onder handen: middeler tijdt schilderde hij eenen doeck van Waterverwe, soo groot als bey de deuren waren, om in de plaets van de twee beste deuren te stellen, wesende een *Abrahams* Offerhande, met achter een seer aerdigh Landschap, welcken doeck Coningh *Philips* in het Jaer 1549. wesende in dees Landen gehult, t'Wtrecht comende dede coopen, en met noch meer ander dinghen van *Schoorel* na Spaengien voeren; maer dat te beclaegen is, veel van zijn ander dinghen, 't Crucifix t'Amsterdam, de schoon deuren t'Wtrecht in *S. Marien*, ooc een schoon Tafel te Goude, bij hem in zynen besondersten tijdt en fleur gedaen, werden A⁰ 1566. van het ontsinnighe gemeen gebroken, en verbrandt, met noch veel meer fraey dingen. Op 't huys te Orangien, heeft hy eenighe wercken oock

°prebet

gemaeckt. Doe *Schoorel* eerst uyt Italien was gecomen, wert hy verschreven en ontboden, van weghen den Coning van Vranckrijck, *Franciscus* den eersten, te comen in zijnen dienst met beloft van groote gagien: doch sloegt beleefdelijck af, geenen Hof-dienst soeckende. Hij recommandeerde een *Architect* aan den Coningh van Sweden, *Gustavus* genoemt, schickende met eenen aen zijn Majesteit een Mary-beeldt, waer in den Koning een seer groot behagen nam, en schickte aan *Schoorel* in danckbaerheyt een Coninclijck geschenck, met eenen brief van den Koning self ondertekent, te weten, eenen Ring, een timmer Marteren vellekens, een Ysslede met al 'tgheree tot een Peert dienende, daer zijn Majesteit selfs mede plach ten ijse te rijden, met noch eenen Sweetsche kaes, 200. pont wegende: des Konings brief quam ter handt, dan 't seghel daer afghesneden, en al 't geschenck bleef achter. *Schoorel* was seer ghemeensaem en aenghenaem by alle groote Heeren van Nederlant, was een Musicien Poeet, of Rethorisijn, die veel fraye Spelen van sinnen, Batementen, Refereynen, en Liedekens heeft gemaect, seer lustigh met den Hant-boog te schieten, veerdigh en vast in Talen, als Latijn, Italiaans, Fransoys en Hoogduytsch, mildt en vrolijck van geest, doch in 't lest zijns levens gichtig en graveeligh, 't welck zijn oudtheydt seer dede vervroegen. Den Schilder van *Philips* den Coningh van Spaengien, *Antonis Moro*, welcken in zijn jeught was gheweest Discipel van *Schoorel*, alsoo hy hem altijt goede gonst droegh, conterfeyte hem omtrent twee jaer voor zijn doot, te weten, in 't Jaer 1560. En is ghestorven in 't jaer 1562. den 6en December, oudt 67 Jaer.

(Uit het Schilder-boeck)

DIRK VOLKERTSZ. COORNHERT (1522-1590)

ZEDEKONST, DAT IS WELLEVENSKONSTE

Toe-eyghen brief aen Hendrik Laurensz. Spiegel

Dit mijn werck van Wellevens (of soo ghij 't noemt) Zedekunste of Zedevorm, merckte ick te moghen velen nut ende nyemanden schadelijck wesen: want alle 't selve voornementlijck handelt van de middelen om te komen tot grondtlijke kennisse van den mensche selve, van zijnen state, handel ende wandel. Dese saken zijn nyemandt te hooghe, yeghelijck van noode, ende licht om te ondervinden in sich self, somer maer op wil acht nemen. Want dit mijn schrijven nyet en stijght boven inde Hemelen, maar diep nederdaalt in der menschen helle selve. Soo dat elck dit naspeurende licht sal moghen verstaan, of ick waarheydt dan logen betuyghe. Dat ick hier vele saken schrijve die ick uyt ondervinden wete, weet ick waarachtelijck. Ick schrijve hier oock saken die ick geloove ende hope. In 't ghene ick wete, en magh ick gheenssins, maar in 't gheen ick geloove ende hope, magh ick wel dolen. Hier inne door yemant beter onderricht zijnde, sal ick lichtelijck een yeder, maar in 't geen ick wete magh ick nyemanden wijcken. Wie wisselt niet gaarne koper om goudt? eyckelen om terwe? loghen om waarheydt? Dese mijne arbeydt heb ick gaarne tot yeghelijcx beteringh gedaan: alle vrome luyden (sonderlinghe ghy

oock, jongstighe Spieghel) sullen oock gaarne de moeyten nemen van mij tot mijn beteringhe aan te wijsen mijne dolinghen die hier inne mogen wesen. Dit sal my een gewenschte belooninge zijn voor dese mijne willighe moeyten. Want ick ben mede een mensche als andere: die so lichtelijck magh dolen, als ick ongaarne dole. God alleen, gheen mensch, weet het alles: die is God naast, die de minste dolinghe heeft. Soo is oock die opten wegh, om de minste dolinghen te behouden, die meest bereyt is om ter liefden van de waerheydt sijn dolingen rondelijck te bekennen ende spoedelijck te verlaten. Hier toe sal my (soo ick vast betrouw inden Heere) alle berisper, hij zij mij dan hatelijck of jonstigh, bereydt vinden. Insgelijcx mede om alle die 't sullen begheren, breeder bewijsinghe te doen van 't gene by my hier werdt gheseydt, met redene of met autoriteit van de H. Schrift, soo elcken dat sal ghelieven. Want het my gheen groote moeite ghevallen soude zijn al 't gene hier bewesen is met Redene, oock te bevestighen mette H. Schrifture. Dit waar oock al gheschiedt, ten waar dan dat icx om sonderlinghe oorsaken met voorraat hadde gelaten. Doch heeft elck die wil, de H. Schrift selve: bij welcker Sonschijnlijcke klaerheit (alsmer met eenvuldighe ootmoed inne siet) niet alleen dit mijn gheschrift, maar ook alder menschen schriften, geen duyster Ster-licht mag verstrecken. Totte Godlijcke Schrift wijse ick alle menschen. Die alleen behoort elck in allen te ghelooven ende te volghen: Maar dit mijn schrijven magh elk verachten ende verwerpen, dient ghelieft.

Soo veele de tale by my hier inne gebruyckt mag beroeren, ben ick gedrongen geweest in 't handelen van nieuwe stof in Nederlandtsch, bijwijlen oock nieuwe woorden te gebruycken; als die al in mijne jonckheydt, daar ick mochte, vermijdt hebbe vreemde bedel-lappen te brodden opten rijcken mantele der Neerlantscher talen. Stoot sich yemandt hier aan, vruntlijcke Spieghel, dat wil u, als oorsake van dit mijn werck, wel voegen te versachten. Dese verantwoordinge wil ick u bevelen. Zijnder dan oock die dit soo nieuwen werck berispen voor onvolmaeckt (wat wert ten eersten volmaact gemaackt?) dat sal my van herten lief zijn als sulx geschiedt, nyet met onvruchtbare woorden, maar met een vruchtbare daadt: int maken ende int licht te gheven van een volmaeckter ende beter werck dan dit mijne is. Want dat sal stichtelijck berispen zijn, ende daer toe heb ick dit eerst derren bestaen: op hope dat het selve haast volmaacktelijcker bij een ander soude worden ghedaan: ende dan sal icks my niet schamen, door beter werck in dit mijn doen achter de banck gheworpen te worden: als die nyet mijn eere (een vluchtige dwaesheyt) maar der menschen betering, tot heur eeuwige saligheyt, hier mede soecke. Dat weet de hertenkenner, dat weet ick selve, ende dat gelooft ghy (hy vermoede uyt sijn selfs hert van my anders die wil) van u hertsvriendelijcke *Thiroplusios Laoskardi*[1].

VAN DE GHELIJKMOEDIGHEYDT

15. So is dan de vroede mensche in rijckdom ende armoede, in wellust of verdriet, in verachting of eere, ende in hoogheydt of nederheydt altijt ghelijck-

1 Grieksche „vertaling" van Dirijck Volkherts.

moedigh: recht als een kompas altijdt vlack drijft, weder het schip effen seylt of seere helt over d' een of d' ander zijde.

16. Overvalt hem een vlieghende storm des teghenheyts, in bloet of in have, soo dat hem de gesontheyt of rijckdom wert benomen: hij weet dat hem benomen werdt, niet dat sijn eyghendom was, maar dat den Leenheer toe behoort ende hij te leen besat. Hij besat het als een schipper sijn vracht, om dat den eyghenaar weder te leveren.

17. Soo mach hy niet wanen (veel min weten) dat hem yet onghelijcx gheschiedt. Wat reden heeft hij dan om klaghen? Immers hoe mach hij klaghen? Die 't gaf, die nemet weder.

18. Dits de rechte greep alder dingen. Die hebben alle een rechter ende lincker handt-vatsel. De rechter is, den eyghenaar sijn geleende goet, als hij 't wedereyscht, danckelijck op te offeren, ende dit met vreughden. Met vreughden segge ick, om dat elck in 't gevoelen dat hij 't danckelijck kan op-offeren, sich noodtlijck moet vervreughden door 't bevinden van soo grooten gave Godes in sich.

19. Maar het lincker handt-vatsel is, het gheleende goet onrechtvaardelijck te willen eyghenen: sulcx sich sijns ondancx ende wederstrevende te laten benemen: ende in plaatse van den Leenheer te dancken, hem te wandancken met klaghen, treuren ende janken, recht of ons wat onghelijcx gheschiede.

20. Dit en doet de ghelijckmoedige mensche niet. Die maackt door sijn konste, dat sulcke tegenheydt hem voordert ter deughden. Door wat middel? door een recht verstant.

21. Hij weet dat het meerder reden is dat hij, schepsel, den Schepper, dan dat de Schepper het schepsel zoude volghen: ende dat de Heere over sijn eygen, dan dat de knecht over sijns Heeren goederen heerschappe. So dienet hem oock alles ten besten. Dits Wijsheydts konst, die leert met het byeken ooc soete honigh suyghen uyten stekelijcken ende onsmakelijcken distele.

22. Want die in voor-spoet leert Gode volghen, die verstaat in teghenspoet eerst recht oft hy gheleert heeft dan niet. Als hij sit in overvloedt der veranderlijcke dinghen, soo en betrout hy se niet: maar als zy hem werden benomen, dan wéét hij oft hy se oock met een los herte heeft beseten.[1]

23. Want wij gemeenlijck als sy noch voorhanden zijn, wanen dat wyse niet en beminnen: maar als sy wegh zijn, dan vinden wy eerst wie wij zijn. Dàt alleen hadden wij sonder liefde of aanhangh des herten, dat wij sonder onse quetse of treuren konden verliesen.

24. Verliest hij aardtsche rijckdom, hij leert wat winnen: is dat niet loflijcker dan niet te winnen ende veel te verteren? So werdt hy uyt een schadelijcke wespe een nut byeken.

25. Verliest hy sijn lijfs, hy wint zijnder zielen ghesontheydt, te weten de rustighe Ghelijckmoedigheydt. Ist dan niet beter dat het beste, te weten d'edel ziel ghesondt zy in een kranck lichaam, dan dat het snoode lichaam een ghesondt gasthuys zy voor een siecke ende onrustighe ziele?

1 nl. zo, dat hij er afstand van kon doen.

26. Valt hij in verachtinghe des volcx, hij leert de verachtelijcke verachtinghe der verachters verachten, ende werdt daardoor voor den eerwaardighen Gode zelf ende voor alle eerlijcke luyden te recht eerwaerdigh.

27. Wordt hij dan oock verstooten uyten stoel der moghentheyden, ick meyn uyte regheringhe der Godloosen (goede Regenten verstoten gheen goeden), soo stoot men hem uyt verderflijcke ghevaarlijckheydt, ende hy leert syn eyghen hertstochten wel bestieren, voor welcke heerschappije alle Conickrijcken moeten wijcken.

28. Wat schade oft oorsake van treuren vindt men in dese veranderingen? Immers wat bate is by dese schade in nuttigheydt te ghelijcken? So verwisselt de Gelijckmoedighe mensche argher om beter, vreemde om eyghen goeden.

29. Argher (= slechter) goeden zijn des lichaams dan der zielen goeden. Ende vreemde goeden zijn 't die yemandt, maar eyghen goeden zijn 't die niemandt teghen sijnen wille benomen moghen worden.

30. Sodanighe goeden zijn lustigh voor heur besitters, ende veyligh teghen alle roovers. Dit waren de goeden die Bias met sich droegh uyt de gheplonderde stadt, die hem niemandt hadde moghen benemen, als hy seyde, Alle 't myne draghe ick met my. (Uit het Vijfde Boeck, vijfde Hooft-stuck)

HET KRUIJT-HOFKEN VAN STICHTELIJKE GESPRAKEN

VAN TE DIEP ONDERSOECKEN

Het was op een hete dach inden Somer namiddage, als eenige persoonen komende van een wandelinghe, ende dorstich zijnde, vruntlijck ingetogen waren van een scherpsinnigen ende vernuftigen man, die welcke henluyden voor dede stellen broot, botter, kees, ooft ende beneven goet bier oock eenen frisschen dronck Root wijns, ende dit onder den schaduwe achter zijnen huyse, in een lustich Hoofken, daer eenige constighe Fonteynen cierlijk spronghen. Beneven desen lustighen dienst des lichaems die de voorschreven vernuftighe man die selve zijne bekende also jonstelijck aen dede, poochde hij noch mede te verlustigen henluyder gemoeden met eenighe hooch verstandige saken, also hy wel wiste dat sy luyden der sielen, verde boven des lichaems welluste hooch achteden. Waer toe hy voortbrachte een schrift by hem ghemaeckt van de drievuldicheit, ende begon daer uyt zijne meninge te verklaren, ooc mede dat zijn voornemen ware 't selve in Druck aen den dach te geven. Als hy nu een wijle hooch hadde gesproken van die hoghe sake: wert hem ghevraecht van een der omsitteren, of hy ook hielt (= van oordeel was) dat yemant, geen macht hebbende om hondert ponden ghewichts van den aerden op te beuren, oock soude vermoghen duysent ponden op te heven? Waer op die Heere van den huyse geseyt hebbende neen: vraechde hem d' ander wederom of hij sulcx oock niet en hielt van de kennisse. Te weten dat yemant die het lichtste om verstaen niet konnende begrijpen, veel minder het swaerste om verstaen, begrijpen soude moghen? Hier op mede gheseyt hebbende dat sulcx onmogelijck is, vraechde die ommesitter den Heere van den huyse, of hy selve zijn siele soo wel kende, dat hij soude weten te segghen ofte definieren wat zijn siele ware!

Die huysheere beriede zich een weynich, ende antwoorde ten laetste neen: Daer en is noch niemant onder allen wijsen gheweest (seyde hy) die dat eygenttlijc ende gewisselijck heeft connen ghedoen. D'een seyter dit, d'ander dat af, dese definieert de siele aldus, die alsoo, maer sy komen gheen van allen daer inne over een, soo dat ick (om waerheyt te segghen) noch selve oock niet en soude weten te seggen wat die siele sy. Ghy hout immers dat God die schepper oft oorspronck der sielen al wat meerder is dan die siele? Ja ick trouwen, sprak die huys-heer, al onghelijck meerder dan die diepe ende wijde zee meerder is dan een druppel der selver. So schijnet oock, seyde d'omsitter, dat Godt swaerder valt te begrijpen ende te definieren dan die siele. Dat is ghewis alsoo, seyde die Huysheere. Condy dan, sprack d'ander, het lichtste ende minste niet begrijpen ende definieren wat u siele is, die door u gantsche lichaem is verspreydet, in de welcke ghy selve leeft ende beweecht; dunckt u al mogelijc dat ghy die hooghe ende onghemeten Godtheyt, al onghelijcke swaerder om begrijpen sijnde dan die siele, soudet moghen begrijpen ende definieren? Connen wij ons selve noch niet te recht, sal 't ons al moghelijck zijn, Gode, die drievuldicheydt ende onderscheydelyckheyt van de drie personen in eenen eenighen Gode te begrijpen?

VAN 'T DOODEN EENS KETTERS

Geleden omtrent XXXIII Jaeren was ter Vierschare ghebracht, om veroordeelt te werden een oudt man van LXXV jaeren, wit van hayr, magher van lijve, deughdelijck van zeden, ende Godt vreesende van herte, ende was een van den Broederen ghedoopt of herdoopt sijnde in sijn oude daghen. Als dese nu ghelijck een Lammeken onnoselijck zat ghebonden in den openbaeren Vierschare, omsinghelt met menighte van Burgheren, verwachtende de byeenkomste van den Baeliu met noch eenige Leen-mannen om sijn vonnisse van der doot te hooren, sprack een van de Leenmannen daer teghenwoordig wesende de oude man aen, ten aenhooren van den volcke in deser manieren: Alderbeste man, hoe blijf dy dus hertneckigh in dese uwe vermaledijde doolinghen, of gheloofdy dan niet datter een Hel is? Datter een hel is mijn Heere, sprak d'oude, dat gheloove ick sekerlijck, maer dat ick in dolinghe ben dat en weet ick niet. Ja ghy sijt daer inne, seyde de Leenman, ende dat in so schrickelijcke dolinghen dat ghy, so ghy daer inne sterft, eeuwelijck verdoemt sult sijn. Weetstu dat wel mijn Heere? seyde d'oude Man. Ja ick, sekerder dan seker, sprack de Leenman, verhopende nu half, eere te behaelen in 't bekeeren van desen ouden man, maer die gaf hem al geheel een onbewaende antwoorde op sulcke zijne woorden, segghende: soo bistu dan moorders van mijn arme ziele. Terstondt quam daer een groote stilheyt onder het omstaende volck, begheerlijck luysterende na dese redenen, die den Leenman te hooren verdrooten, des hij half beschaemt sijnde toornichlijck totten armen ghevanghen seyde: Wat seghdy daer, ghy stoute boeve? Dat wy moorders syn van u ziele? Die oude sprack: wert niet toornig mijn Heere, door 't gheluyt van de waerheyt. Du weetste selve wel dat het gheloove een gave Godes is, dat ick noch niemandt Gode die salighe gave moghen ontweldighen, ende dat God sijne gave gheeft

den eenen vroegh, den anderen spade, so hy de Wijngaerdeniers in den wijngaert beriep. Neemt nu dat ick die gave des gheloofs noch niet ontfanghen en hadde als du: behoorstu my misdoolde daerom te dooden? Lietstu my noch leven, soude God my noch over een weecke, maent of jaer die heylsame gave niet moghen deelen, so wel als dy? Soo du my dit behinderste, door dien du my afsnijdtste den tijt der ghenade: Wie anders dan ghyluyden sijt moorders van mijn ziele? Dese slechte, maer rechte redenen door dien eenvuldighen ouden man met krachtigher waerheyt alsoo ernstelijck uytghesproocken sijnde, beweeghde der Burgheren herten om die vierschare staende so seere, dat daer gheen cleyne morringhe ende rumoer onder hen luyden quam, sulckx dat die Leenman met d'andere die daer waeren soo haestelijck als angstelijck metten ghevanghen ende Dienaren uyten vierscharen liepen opt Stedehuys daer zy wat van den angst bekommen sijnde, met d'andere desen onnoselen ouden man ter doodt veroordeelden, ende dien morghen deden onthoofden, tot een jammerlijck mishaghen ende verbitteringhe van herten van vele vrome Burgheren, die met treurighe deernissen ende mededoghentheyt desen grouwelijcken moordt al swijghende mosten aenschouwen.

PACIFIJC, CATHOLIJC EN GHEREFORMEERDE

Pacifijc. In langhe en heb ick u niet ghesien, beste man; hoe gaet het u doch?

Catholijc. Alst den Nederlanden gaet, God betert; van d'eene miserie in d'andere.

Pacifijc. De gemeen plaghe en rustet mij niet [1], maer raeckt mij oock treffelyck: dat ghy dan oock met ons allen lijdet, en wondert my niet; maer wel, dat ick u vinde in dese kercke.

Catholijc. Wy hebben gheen ander; het reghent ende stormt, ende ick moest my wat vertreden.

Pacifijc. Waerom alleen? gaet daer oock niet ons beyder oude vrient ende kennisse?

Catholijc. Die kennisse is al veroudert, sedert hy zijne name vernieude van Catholijc in Ghereformeerde. Hy abhorreert van [2] mijn compaignie, ende my en lust na 't zijne niet seer.

Pacifijc. Na het myne oock niet, soo my betuycht u coel ghelate. [3]

Catholijc. Dat is waer, ghy houdt vrientschap met mijnen vyanden. Ende meyne, dat hy maer siende u met my spreken, u niet seer en sal caresseren; dus gheschiet u na 't proverbium [4]: allemans vrunt, niemands vrunt.

Pacifijc. Ick wilt versoecken [5], hy coemt neven ons. Hola! vrunt, kennen wy malcanderen niet meer? passeerdy ons beyden soo swijgende? ghedenct u gheen oude vruntschappe?

Ghereformeerde. Seer wel, maer veel meer dese mans tegenwoordighe hatelijckheit tot my, ende u afkeer van my tot mijne misgunstigen.

1 laat mij niet met rust. 2 verafschuwt. 3 gedrag, houding. 4 spreekwoord. 5 beproeven.

Pacifijc. Ick keere my niet van u, maer tot u beyden, als die u beyden met herten goet gonne.

Ghereformeerde. Dats twee verscheyden Heeren gedient.

Pacifijc. Neen, vrunt, dats elck een, so vele aen my staet, vrede gehouden. U beyder welvaren verblijt my, maer u gedeeltheyt bedroeft my, ende dit te meer om de groote verminderinghe van onse kennisse. O, wat zijnder al oprechte mannen wech ghenomen door dese troubelen?

Catholijc. Dat machmen den Geusen wijten met heur oproerich beeldtstormen.

Ghereformeerde. Dat machmen den Papisten wijten met heur bloeddorstich menschen vermoorden.

Pacifijc. Sacht, sacht! mannen, toont sulcken onchristelijcken bitterheit niet, wildy Christenen schijnen. Laet varen die hatelicke schantnamen, ende doet blijcken met die vriendelijcke liefde, dat ghy Christus jongeren zijt; want daer aen kentmen die best. So behooren wy ook Godes liefde te kennen in zijn salige roede. Die castijt ons so hertelijck, dat alle man sulkcs ghevoelt met smerten; maer weynige mercken met recht leetwesen d'oorsake van dien, om dat wy meest al Adamiserende[1] elck ander den schult oplegghen.

WY BALLINGHEN VERSTROYT

Lied-boeck no. 14

Op de wijse des 50. Psalms

Wy ballinghen verstroyt met hoopen veel
Wt Nederland, ons alder aardsch prieel,
Meest al om weldoen, buyten eenigh schuld,
Laat ons den Heere bidden met gheduld,
En meer ons zonden dan Gods straffe haten:
Des Heeren goedheyd zal ons niet verlaten
Om bergen 't lijf elck al sijn haaf begheeft,
Met alle daar ons harte meest aen kleeft:
Om d' edel ziel, daer Godes gheest in rust,
Vlieden wy niet ons harten minste lust,
Maar volghen die plat teghen Gods geboden.
Daardoor wy ons ellend'ge zielen dooden.
Int vlieden van de Tyrannie fel,
Ontzien wy moeyten, arbeyd, noch ghequel:
Maar om t'ontgaan des duyvels bloedigheyt,
Bidden wy niet met recht' ootmoedigheyt.
Wat baat ons vrijheyt vander menschen handen
Als d'arme ziel vast leyt in Mammons banden.
Wy vluchten t' land, maar niemandt boosheyt vliet,
Elk bout op mensch maar op den Heere niet,

1 zondigende.

Meer men na huys dan na den hemel hoopt,
Elck d'ongevangens Beren huyd verkoopt,
Wy klappen niet dan van ons leed te wreken,
Hoe derren wy God om ghenade smeeken?
  Vergheven wy niet menschen, ons ghelijc,
Sou God quyteren tvolck van zonden rijck?
Neen hy voorwaar, dus doet van u de wraec.
Bid God dat hy u vyand beter maack,
En roept dan vry van anxtelyck beswaren:
Vergeeft ons Heer, als wy ons schuldenaren.
  De Heer toont ons zijn liefde in zijn Roe,

(Zie verder blz. 153 bovenaan)

HENDRIK LAURENSZ. SPIEGHEL (1549-1612)

HERT-SPIEGHELS VIERDE BOEK

KLEIO

Des visch-dijx steiler olmen blader-rijke armen,
(Zo 't moerlicht, rind-vleesch zat, den twelingh dreegt te warmen)
De ruyk-blad-rijke nuet, en 't bondel-mispel lof,
Bekoelden Bloeimaants hitt' in 't Muze toren hof:
Tot dat hun brede schaaw, te melkens avond-malen,
Den ghantschen boomgaard roofden daghlichts lichte stralen.
Na naspuers hete tocht, mijn leer-gheer hert om rust
Doe jóókt', óók óógh en nues ter bloem en lover lust.
Elx Vyoletten óógh-schóón verwe-scheel-geslachten,
Door lucht en schouw-sucht, 't hert veel herte vruegd toebrachten.
Lavenders droef-blauw bloem, d'eel loof-smal Rosmarein,
Ruekzwaar Bazilikom, wild Balsem, Mariolein,
't Bleek roderóósken ruek-lief, staegh-groen Lauwerieren,
Mê 't waarde ruyk-zoet lof, en Roos der Eglentieren,
Fyool ruex zoete lucht, Tyloos, Mey-bloemkens eel,
Damastbloem, Anjers, pluymkens, Lely wit en gheel,
Door ruek-loos onkruyd, hier niet waren wegh geschoven:
Zo nieuw-ghier kostbaar pronkt in praal-kruid-lievers hoven,
Wes walgt gemeenheid ons? maakt vreemdheid goed of schóón?
Wat haalt by ruekrijk Lely hun stink keizers-kroon?
Dees kooptmen graag om 't geen zijn heer een jaar kan voeden:
Die, krijgtmen licht te geef: zo doet verwaantheid woeden.
Wy achten 't ding na waard, geen inlands nutbaar spruyt
Verzetten wij, om turx onnutte bloem of kruid.
Met dit gepeis al diep was 's werrelds óógh gheweken,
Des aerdrijx zwarte schaaw die spand' haar bruyne deken,
Besprengt met flonker-vonken, om ons aerden-kreis:

Blijft ghy verhart, O mensch, zoo ziet wel toe
Dat hy zijn roe niet en verscherpe meer,
Of dat hy niet zijn straf van ons en keer,
En ons na lust verhart in quaad laat swerven
Om zoo in weelden eeuwigh te bederven.
  Ghy Bander heeren[1] t' hert tot Gode keert,
Belijt u sond, met harten kleyn verneert
Onder Gods hand, en hem ghelaten staat;
Staat na Gods liefd, verlaat des Duijvels haat,
God zal ons door die van der Maaghd geboren wert
Ontfermen, en helpen als zijn verkoren hert.

VERTALING VAN HERT-SPIEGHELS VIERDE BOEK

ELCK SPIEGEL HEM° IN 'T HART

°zich

KLEIO

De bladerrijke armen der steile olmen aan de dijk van de visrijke Amstel (wanneer het moederlicht uit het teken van de Stier in dat van de Tweeling op het punt was over te gaan), de noteboom, rijk aan welriekende bladeren en het loof van de mispel dat bij bundels aaneen zit, verkoelden de hitte der Mei-maand in het Muzentorenhof,[2] totdat hun brede schaduw op de late namiddag omtrent de melktijd de ganse boomgaard beroofde van 's daglichts lichte stralen. Toen, na de hartstochtelijke ijver des navorsens, hunkerde mijn leergierig hart naar rust, oog en neus naar de lust van bloemen en bladen. De voor het oog schone verschillend gekleurde soorten van allerlei violetten brachten het hart veel hartenvreugde toe door begeerte naar hun reuk en aanblik. De fletsblauwe bloem van de lavendel, de eedle rozemarijn met zijn smalle bladeren, de zwaar riekende basilicum, de wilde balsem, de marjolein, het zoetruikende bleek-rode roosje, de steeds groene laurieren met hun heerlijke welriekende blaren, de eglantier, de zoetgeurende viool, tijloos en mooie Meibloempjes, de damastbloem, anjers, pluimpjes, witte en gele lelie waren hier niet weggeschoven door reukeloos onkruid. Laat de nieuwigheidszucht op kostbare wijze pronken in de tuinen der liefhebbers van in 't oog vallende bloemen en planten, waarom zouden wij afkerig zijn van het gewone? Maakt de vreemdheid iets goed of schoon? Wat is vergeleken met de welriekende lelie hun stinkende keizerskroon? Deze koopt men graag voor een som, waarvan zijn bezitter een jaar zou kunnen leven. Die krijgt men gemakkelijk te geef; zoo voert onverstand den mens tot razernij. Wij achten elk ding naar zijn wezenlijke waarde; geen nuttige inheemse spruit schaffen wij af om nutteloze Turkse bloemen of planten.

1 woordspeling: baanderheren (baronnen) en verbannen heren.
2 Spiegels tuin op zijn buitenplaats Meerhuizen, met zijn eigenaardig priëelswijs gevormde lindeboom (de Muzetoren) „waer in men veel twintig mensen in 't ronde eerlijk kon onthalen."

En 't horen-licht zijn paerd en waghen schikt' op reis.
Ter rust steegh ik om hoegh in 't tempelken der Muizen.
Van daar, scheen in 't Zuidoost de Diemer Ze te bruyzen:
Ik hoorde zoet geruysch, dat in een hoos quam voort,
Al lyzelijck, duer d'Amstel tot Meerhuyzens boord.
  Daar uyt, zó trad op land een Jongeling onbaardigh:
Dien volgden neghen Juffers, schóón, kuysch, vrolik, aardigh.
Een oud-freux horen herpe droegh hy in zijn hand,
Ghegordt met pijl en boogh, om 't hoofd een Louwer-rand.
De maaghden hadden ellik reedschap zonderlinghe.
De voorst scheen uyt een open letter-rol te zinghen,
Haar zuster met een zot-stok, hielt den zelfden toon,
Diens Speelnood volgd' een bok, zelf droegs' een gouden kroon,
De volgh-maaghd met een uurglas bezig in 't anteeknen,
Dan een met meet ghereetschap, heel bemoeyt met reeknen,
De naaste deerne speelde zoet op veel of luyt,
Maat-voeghlik haar gespeel blies lieflik op een fluyt,
Met Merkuurs stok de volgmaagd maat sloeg, voor 't verwerren,
De lest met boogh en passer, óóghd maar op de sterren.
Recht voor Meerhuizens middel-visbeek (dicht omringt
Met ólm en yp) zich zet Apollo neer en zingt:
  Al schijnt al 't oud-verhael verziering, noch in 't leste
Gauw opmerk merkt licht dat ouw deuntjes zijn de beste.
De waarheid ewigh was vóór alle tijds geval:
Acht die Uperijoon, of duytslik: boven al.
Het oudst ist eerste naast, en dies meest vrij van smette.
Zy heeft my als een zoon en zon, met strakke wetten
Des kleine-werelds moerlicht zulker wijs gestelt,
Dat haar rein wezen nieuwlings niet zy naakt vermelt,
God-vruchtigh maar bewimpelt; datmen zwijns noch honden
Haar rooskens stroy: op peen, onrijp te zijn verslonden.
Dies heeft men onder bolster, schors en dop bedekt,
Oyt, wat tot nutte leer en heil der menschen strekt.
In d'eerste ghulden werreld eerd'my Boer en Koning.
Aan d'Arrik-bergzaam berghen was ons eerste woning.
Daar duurde lang mijn leer in eren hoogh vermaart,
By trouw naaktwyze Braakmans wyzelijk bewaart.
Die toonden heimlikheid geen onverzochte klerken.
Door temlust oeffning leerden z'eerst de deugd bewerken,
Strak zonder roeren lid, door moeheid, koud of brand,
Een etmaal moedernaakt te staan in 't ghulle zand.
De witte Kaukazus en faams klap-snelle wieken
Prometheus brachten ghins uyt 't innerste van Grieken.
Sems na-neefs langhewijl daar aan d'Eufraatsche kust,
Die spuerden ernstelijk na waarheids heil met lust.

Onder dit gepeins was 's werelds oog al diep weggezonken, de zwarte nacht spande zijn donkere deken, met flonkervonken besprenkeld, rondom onze aardkring, en de gehorende maan zond haar paard en wagen op reis. Om te rusten klom ik omhoog in het tempeltje der Muzen.[1] Vandaar scheen in 't Zuidoosten de Diemermeer te bruisen. Ik hoorde een zoet geruis, dat in een wervelwind zachtjes nader kwam over de Amstel tot aan de oever vóór Meerhuizen. Daaruit trad een baardeloze jongeling te voorschijn. Hem volgden negen schone, kuise, vrolijke, aardige jonkvrouwen. Hij droeg een ouderwets slag van harp met hoornen in zijn hand, aan de gordel pijl en boog, op 't hoofd een krans van laurier. De maagden droegen allen verschillende voorwerpen. Achtereenvolgens traden voor den dag Kalliope, Thaleia, Melpomene, Kleio, Terpsichore, Erato, Euterpe, Polyhymnia en Urania. Juist voor Meerhuizens middelste vijver, met olm en iep dicht omringd, zet zich Apollo neer en vangt aan te zingen: al schijnen alle oude verhalen niets anders dan verzinsel, wie schrander is zal ten slotte licht begrijpen dat oude deuntjes de beste zijn. De eeuwige waarheid was er vóór alle wisselingen der tijden. Ge moet haar beschouwen als *Huperion* of, in 't Nederlands, als de *Alovertreffende*. Het oudste is 't dichtst bij het begin en daarom 't meest vrij van smet. Zij[2] heeft mij als een zoon en zon met onveranderlijke wetten zodanig gesteld tot moederlicht voor aarde en mensen, dat haar reine wezen voor nieuwelingen niet naaktelijk geopenbaard mag worden maar godvruchtig omsluierd dient te blijven, opdat men haar rozen niet zou strooien voor zwijnen en honden, op gevaar af dat zij onrijp zouden worden ingezwolgen. Daarom heeft men altijd datgene wat tot nutte lering en tot heil der mensen strekt, onder bolsters, schors, en dop verborgen.

In de oudste tijden der wereld, de gouden eeuwen, werd ik door Boer en Koning gelijkelijk geëerd. Mijn eerste woning was onder het volk der Chaldeeën in Armenië, waar de arke Noachs veilig landde op de berg Ararath. Lang bleef mijn leer daar in ere, die ook door de wijze, eenvoudige Brahmanen trouw bewaard werd. Deze toonden de gheimenissen van hun wetenschap niet aan nog onbeproefde, eerstbeginnende leerlingen. Door oefening in zelfbeheersing, b.v. door zonder een lid te verroeren, bij vermoeienis, hitte en koude een etmaal naakt in het gulle zand te staan, leerden zij naar de deugd te streven. De witte toppen van de Kaukasus en de snel vliegende Faam, die de roem der Chaldeeuwse wijzen verkondde, lokten Prometheus uit het hart van Mesopotamië, het land aan de Euphraat, streefden lange tijd met ernst naar het heil dat de waarheid schenkt. De heldere hemel en de hoge bergen, die zich tot in het rijk der sterren verheffen, spoorden hen aan [tot de studie

1 Boven in de lindeboom van Meerhuyzen. In 't 7de Boek van de Hertspieghel, vs. 59 vlgg. wordt deze boom beschreven:

Daer biedt ons 't Muzentorenhof op eenen gront
Drie schuil-huts boven een, vierkant, achthoekig rond.
Diens tinnens singeltrans vertoont ons in 't Noordoosten
d'Inlandsche Zuiderzé, 't hoog Ghoyerbosch in 't Oosten.
Na 't Zuiden leit d' ondiepe ronde Diemermeer.

2 De eeuwige Waarheid.

Hen porde d'helder lucht, en ster-rijk-berghen hoghe,
Met ringen, huizen, beelden, schild'ren s'hemels boghe.
Na 't erfland trok een na-zaat, na voort ande Nyl.
Faam, oogh en veder-rijk, drong ons doe in der yl,
Asyens rug en beken somwijl te begheven,
Om by de land-bevruchtend op-wel-vloed te leven.
Daar wierd ik hóógh-geëert. Flux klapperzieke faam
Gaf my, na mijn verscheiden leer, meer als een naam
Oorhuis der kunsten al, en Voeybus der verstanden,
Wiert ik vernaampt ook in d'Achaise landen...
Maar in dit bolle-Hollands water-rijke kust,
Verkeren, ja te wonen, is ons hertsen lust.
Om d'ouwe Rijnburgh wy dik ellik land verlaten:
Diens vrienden-choor daar hout en wint 's dichts rechte mate.
De Blenk verd-blikkigh hier een Kaukasus verstrekt,
Sdueghds held, die weet of rust, ons veeltijds derwaerts trekt.
Deez Elze-voedend' Amstels vlakke, brakke stromen,
Een Spaerts' Eurotas lijken dicht van lauwerbomen.
De velden grazich an diens slang-trek-hobbel dijk
Mijn vaak bewaid' Amphrisus oever, beemde-rijk.
Elk heil-gheer-rijmer koen, te wil, ons hier magh vinden.
Want wy, an beek, of bergh, of landschap ons niet binden,
Noch an gheen landen-taal: elk sla de zijne gha.
God, óók des hemels boogh, zijn alom even-na.
Ghij heft ten hemel-hóógh, der Griek en Romers werken;
Het waren in hun taal niet meer als duytse-klerken.
Hun onzorghvuldigheid, kunstmin, en staeghe vlijt
Door-wrocht dicht teelde: dies voor stervens-nood bevrijt.
Wie dezen heer-baan volgt, ter zelver plaats moet komen:
Dat tijd-ghenóóts en nazaats hen dies zullen vromen,
Maar meest zijn eighen ziel. Ons leer is zulker aard,
Dat s' eerst haar leerling betert, eer zij wel leeraart.
Hoe? kan een wilde boom onghoed, ghoe vruchten gheven?
Des leiders voorbeeld quaad den volgher wel doen leven?
Om strijd leert elk nu aar, die zelf blijft ongeschikt,
Door landzeed zedeloos die, erfzond, hun verstrikt.
En schóón zy noch verdwaast in 't heilloos slimgaan blijven,
Om 't gheen hun heil niet raakt, zy blindlingh grimmigh kijven.
Doch dit voor tijd verdrijf: maar meest strekt hert en zin,
Van kintsbeen af, óón onderlaat, na gheld-ghewin.
Hy zweegh. 't zweegh al. Na aassem-haal kreegh Kleio teken
Haars buerts. Mit hief zy an op maat en spel te spreken:
Werkzaligh watelaar, ghy bouwt het weekgrond Y
Met menigh hondert schip, op jacht om koopvaardy,
Zo staegh, zo ernstelijk, na oost, zuid, noord, en westen,

der astrologie, die hun leerde], de hemel in kreitsen en huizen te verdelen, den hemellichten namen te geven en het uitspansel met sterrebeelden te stofferen. Een nazaat der Chaldeën, Abraham, trok heen naar 't erfland Palestina, en vandaar naar Egypte. De ogen- en vleugelrijke Faam spoorde ons weldra aan, Azië's bergen en stromen somwijlen te verlaten en ons verblijf te vestigen aan de vruchtbaarmakende Nijl, waar ik hoog geëerd werd. De Faam, wie 't vliegen lust, gaf mij al ras, verscheiden als mijn leer is, ook verscheidene namen. Als Oorhuis (= eerste huis, bakermat) der kunsten en Voey-bus (= voedbuis) van het verstand[1] werd ik ook bij de Grieken bekend en beroemd . . . .

Maar de begeerte onzes harten is te verkeren, ja te wonen, in de waterrijke beemden van dit moerassige Holland. Vaak verlaten wij andere landen om de oude burg te Leiden aan de Rijn,[2] Het koor van vrienden dat daar vergadert „*houdt en wint*"[3] de juiste maat der kunst. De verre glanzende Blinkert strekt hier tot Kaukasus. De voorvechter van de deugd die „*weet of rust*"[4], lokt ons vele malen derwaarts. De brakke, effen stroom van de elzenvoedende Amstel gelijkt de Spartaanse rivier Eurotas, aan welker boorden laurieren wassen; de grazige velden aan de weke, kronkelende Amsteldijk doen mij denken aan de beemden langs de oevers van de Amphrisus, waar ik zovaak de kudden van Admetus weidde. Iedere kloeke, heilbegerige dichter kan ons, zo hij wil, hier vinden, want wij binden ons niet aan beken, bergen of landschappen, zomin als aan enige taal: ieder beoefene de zijne. God, evenals de welving des hemels, is overal even nabij. Gij verheft ten hemel de werken van Grieken en Romeinen, doch in hun taal waren zij niet meer dan Nederlandse schrijvers.

Hun blijmoedige zorgeloosheid, kunstliefde en nooit verslappende ijver teelde doorwrochte dichtwerken, die om deze reden onvergankelijk zijn. Wie deze weg volgt, moet te zelfder plaatse komen en tijdgenoten en nazaten zullen daar baat bij vinden, maar zijn eigen ziel het meest. Onze leer heeft een zodanig karakter, dat ze eerst haar leerling verbetert voor zij met vrucht als leermeesteres kan optreden. Hoe? kan men van een slechte, wilde boom goede vruchten verwachten? Kan het kwade voorbeeld van den leider den volgeling goed doen leven? Om strijd leert de ene mens nu den anderen, zonder zelf in waarheid verlicht te zijn, een gevolg van de slechte algemene moraal, die hen, als erfzonde, gevangen houdt. En hoewel zij nog dwaselijk volharden in 't heilloos bewandelen van verkeerde wegen, kijven zij grimmig in hun verblinding om 't geen hun heil niet raakt. Zij doen dit als voor tijdverdrijf, maar hart en zin van de meesten streeft van kindsbeen af onophoudelijk naar geld.

Hij zweeg en allen zwegen. Na een wijle rust gaf hij Kleio een wenk dat het hare beurt van spreken was. Terstond hief zij, begeleid door snarenspel, aldus aan: Gij zeeman met werk overladen, gij bewaart het IJ met veel honderden schepen, die naar oost, zuid, noord en west koers zetten, om met inspan-

1 Verhollandsing van de Griekse namen Oros en Phoibos.

2 In Leiden woonden in Spieghels tijd verscheidene beroemde geleerden en dichters: Scaliger, Dan. Heynsius, Jan van der Does, Lipsius, Jan van Hout, e.a.

3 Zinspreuk van Jan van Hout.

4 Zinspreuk van D. V. Coornhert.

Alleen om slechte kost en kleed, u lijf ten besten.
Vergheet ghy ghants u ziel, lijd die gheen hongher-nood,
Door anwas des verstands verzuim, u daaghlix brood?
Is niet u wijs-gheer hert om nutbaars iet te weten,
Als d'yle maagh, gheneight tot voebaar drank end' eten?
Wes sloofdy onbedocht, een-oogt, al heen om schat?
Aandenkens, tot de dood u dringt opt enge pat.
O Hemelvooghd, ist dan, wout ghi my uytstel gheven,
Ik zouw naspueren nu hoe dat ik hóór te leven.
Mocht ik mijn jonghe jueght herhalen noch een poos,
K'en zou mijn zielheil niet verzuimen achteloos:
K'en zou met staeghghewoel niet durigh zijn beslommert,
Noch voor lijfs klein-behoef ghestadigh zijn bekommert.
Voorwaar ghi leeft hier niet om heel na snood' ghewin
Te woelen. S'levens wit heeft verr' iet beters in.
Bezint u, op u zelf maar let, u moed moet koelen.
Of pijndy als een sloof, tot na-zaats rust te woelen?
Gheeft dit reen, dat ghy zelf leeft quellijk rechte voort,
Op 't onwis, dat u erfgheer leve zóó 't behoort?
Ist billijk, dat als ezel d'ele mensch zal slaven,
Om weligh leven doen, die willigh hem begraven?
Dat elk, hoe kloeker, kloekst wroet als een mol in 't slijk,
Alheen, om die hem volght, alleen te maken rijk?
Maar waar dit schóón gegrond, wat weet ghy oft sal baten
Hem eenighsins tot heil, dat ghy hem schat sult laten?
Het rechte teghendeel zietmen meest al gheschien.
Noch woeden als verbaast, tis vreemd, meest alle lien.
Zal ik, zegt, met de mier in tijds niet nechtigh werven,
Zo magh ik als de sprinkhaan t' ontijd broloos sterven.
Veel weet-als zietmen vaak verzuimen wijf en kind.
Zulk kunstghier truert te laat, als hi de broodzak vind.
Ghi zijt ter slinker hand verdoolt: om die te schouwen
Geen rechter hótwegh voeght, maar 't middelpat te houwen.
De ziel hoeft voedsel, om wel stieren lijf en ghoed:
Het lijf schort voedsel, als een woning vant gemoed.
K'en porr' gheen ydel kunsten zorgh-loos na te sporen:
Maar nutte kennis om te leven naar behoren.
Verzorght voor al u ziel, dat die wel zy gheleert:
U lijf, u haafs bedrijf, werd dan óók recht beheert.
Zouw anwas des verstands doen onverstandigh dwalen?
Zal 't onvernuft recht stieren daar 't vernuft zal falen?
Zal, die kloek zielheil zoekt, klein achten lijfs ghevaar?
En die zijn ziel verzuimt, zijn huis best nemen waar?
Wel eer liet menigh wijs-gheer zorgh-goed staan en woningh,
In 't bosch om onbecommert leven als een Koningh.

ning van alle krachten te streven naar de winst, die de koophandel schenkt, alleen om voedsel en kleren te verdienen ten bate van uw lichaam. Vergeet gij uw ziel geheel en al? Lijdt die geen hongersnood, daar gij verzuimt uw kennis te vermeerderen, haar dagelijks brood? Verlangt niet uw wijs-gerig hart naar nuttige kennis, zoals de lege maag naar voedzame spijs en drank? Waarom zwoegt gij gedachteloos voort en speurt aan alle kanten naar schatten, waaraan gij gestadig denkt tot de dood u 't enig pad op dringt? ,,O, heer des hemels," zegt gij dan, ,,wildet gij mij uitstel schenken, dan zou ik navorsen hoe ik behóór te leven. Als ik mijn jonge jaren nog eens mocht overdoen, ik zou mijn zieleheil niet onnadenkend verwaarlozen; ik zou mij niet vermoeien met het rusteloze gewoel der wereld en niet gestadig bekommerd zijn over de nietige behoeften van het lichaam!" Voorwaar, gij leeft hier niet, om enkel te zwoegen naar ijdele winst. Het doel des levens is iets veel hogers. Indien gij daarover peinst en tot u zelven inkeert, zult gij gemoedsrust vinden. Of zoudt gij rusteloos sloven en zwoegen om uw nazaat rust te schenken? Is het verstandig, zelf in kwelling en moeite en zorgen te leven, opdat hij, die reikhalzend naar uw erfenis uitziet, leve zoals 't behoort? Is 't goed, dat de edele mens als een ezel slaven zal om hém in weelde te doen leven, die hem met vreugde ter aarde zal brengen? Dat ieder, hoe verstandig ook, zijn verstand niet beter weet te gebruiken dan als een mol gestaag in 't slijk te wroeten, om wie na hem komt rijk te maken? En zelfs, al ware dit een gegronde reden, wat weet gij ervan, of 't hem in 't minst tot heil zal strekken, dat gij hem schatten nalaat? Meestal ziet men juist het tegendeel. En toch, 't is vreemd! zwoegen meest alle mensen alsof de schrik hen drijft. Zegt: zal ik, als de mier niet bijtijds met moeite vergaderen, dan zal ik als de sprinkhaan, ten ontijde brodeloos sterven. Veel geleerden ziet men vaak vrouw en kinderen verwaarlozen, en veel kunstminnaars treuren te laat als zij de bedelzak vinden.

Gij zijt op een linker dwaalweg geraakt. Om die te schuwen moet gij echter niet de uiterste weg aan de rechterhand kiezen, maar de middelweg. De ziel heeft voedsel nodig om 't lijf goed te besturen en het lijf eist spijze, daar het de woning der ziel is. Ik spoor niemand aan tot het zorgeloos beoefenen van nutteloze kunsten, maar tot het vergaderen van nuttige kennis om naar behoren te leven. Zorg vóór alles voor uw ziel, dat die goed onderwezen zij, dan zal uw lichaam, uw nering, ook goed beheerd worden. Zou het groeien van het verstand tot onverstandig dwalen leiden? Zal 't onverstand goed sturen, waar 't verstand faalt? Zal hij, die wijs het heil zijner ziel zoekt, 't gevaar voor het lijf gering schatten? En degene, die zijn ziel verwaarloost, het huis zijner ziel 't best verzorgen?

In vroeger tijden verliet menig wijsgeer zijn woning en 't goed dat zorgen baart, om onbekommerd in 't bos te wonen, als een koning. Te leven in vrijheid, gehuld in een mantel van kemelshaar en zich voedende met veldgewas, gaat boven het bestaan van hen, die als slaven van hun landgewoonten, een lekker leven leiden en rijk gekleed gaan. Zij, die ten nutte van zichzelf en van iedereen de zorg voor hun zielehuis niet het hoogste achten, volgden de hoofdleer der waarheid: zorg (= vrees) niet voor de dag van morgen. Het moge u niet

In vrijheid, kemel-mantels, veldghewas tot kost
Voor-treft landzede-slaven, lekker, rijk-ghedost.
Zy volghden waarheids hoofdleer, angst niet voor den morgen;
Die zich, en elk te nut, vlien 't onnut huis-bezorghen.
't Zuurr' u niet blijven die 't na-apen in den dut,
Behoeftigh, heilloos, meest hen zelf en elk onnut.
Wat werter niet misbruikt? zalmen hierom verachten
Den Doper ant Jordaan? des Pathmoziers na trachten?
Wy zijn gheen doeniets luy versuft op 't ledigh zingen;
Maar wakker onderzoeksters heilzaam nutter dingen:
Al staegh bemoeyt met werk. Vraaght iemand ons geslacht?
Naspuering-dochters zijn wy, in 's menschs gau gedacht:
Daar d'hemel-voogd ons teeld', in 's wereIds vro beginnen,
Tot waarheids not, na hun begrip, in ellix zinnen.
Tot self, en ellix heil, ons lust en werking strekt:
Hiertoe wij hebben oit elk eel verstand verwekt.
De zelfkunds zedestuur is voor al onze werk:
Zo Christus u leeraart, zo Sokrates nam merk.
't Is gheenssins onze werk dit bits schriftuurlik twisten:
Noch zedeloze woord-strijd óók der Sokratisten.
Woord-rijkheid en verdray, ja threen-rijm-kunstigh lied,
Is 't bywerk onzes doens: ons werk en isset niet.
Maar eigentlijk ons werk, en 't geen alleen wy prijzen.
Is zelf ghoedwordings ernst, wys zijn voort onderwijzen.
God kennen, lieven, volghen, is ons volghers wit:
Hy schent ons, die heil-leert en zelver heil-loos zit.
Daar is geen zotter ding als heil en dueghd leeraren,
En zelf door ondueghds onheil blijven in beswaren.
Wort elk vroom, blijf ik boos, wat baat my haar ghenueght?
Blijft elk boos, word ik vroom, wat schaat my haar ondueght?
't Geldt elk zelf al alleen; dien 't lust in heil te leven,
Zie op zich zelf: dan mogen wy handreiking gheven.
Ons hulp is alghemeen, maar zelden iemand let
Op zich, op onze heil, de erfzond dit belet.
En d'afgod eighen-wil, door schijngoeds valsch becoren,
Maakt, dat van duystigh duist niet een na ons wil horen.
Elk offert licht de mond: maar 't hert blijft an d'een zij.
Ghy, die 't Hertspieglen drijft, ist errenst, komt ons by.

Fragment

hinderen, dat zij die zonder oordeel, als slapende, dit naäpen, behoeftig blijven, zonder heil te verkrijgen, en noch zich zelven, noch anderen tot enig nut verstrekken. Immers, wat wordt er niet al misbruikt? Moet men hierom Johannes den Dooper verachten, die in eenzaamheid aan de Jordaan leefde, of Johannes den Evangelist, die op Pathmos zijn openbaring schreef? Wij zijn geen luie doenieten, verzot op ijdel gezang, maar wakkere onderzoeksters van heilzame, nuttige dingen; steeds met werk onledig. Vraagt iemand wie wij zijn? Dochters van het onderzoek zijn wij, wonende in de schrandere geest des mensen. De beheerser des hemels teelde ons daar in het blijde begin der wereld, opdat ieder naar zijn begrip het genot der waarheid smaken mocht. Onze lust en ons werk strekt tot heil van hem in wien wij wonen en van iedereen.

Daartoe hebben wij altijd ieder edel verstand opgewekt. Het beheersen van zich zelf door zelfkennis is vóór alles ons werk, zoals Christus u leert en ook Sokrates betoogde. Ons werk is geenszins dat bitse getwist over de schrift, noch de verwerpelijke woordenstrijd, die zelfs onder de leerlingen van Sokrates voorkwam.

Woordenrijkdom, kunstige woordschikking, ja zelfs 't lied, schoon van rijm en gedachten, is ons bijwerk, niet ons eigenlijke werk. Ons ware werk dat wij alleen van waarde achten, is: het ernstig streven om goed te worden, wijs te zijn alvorens te onderwijzen. God te kennen, lief te hebben en na te volgen, is het doel van onze volgelingen. Hij doet ons schande aan, die anderen 't goede leert en zelf 't kwade doet. Er is geen dwazer ding, dan anderen heil en deugd te leraren en zelf bezwaard te blijven met het onheil van de ondeugd. Als ieder deugdzaam wordt en ik blijf slecht, wat baat mij hun heil? En als ieder slecht blijft, terwijl ik deugdzaam word, wat schaadt mij dan hun ondeugd? Ieder streve dus naar verbetering van zich zelf. Wie begeert in 't heil te leven, lette op zich zelven; dan kunnen wij Muzen hem de hand reiken. Onze hulp is voor allen. Doch slechts zelden let iemand op het heil dat wij schenken, dus op zich zelf: de erfzonde belet dit. En door de valse bekoring van 't schijngoede maakt de afgod eigengerechtigheid, dat van duizend duizenden niet één naar ons luisteren wil. Iedereen prijst ons met de mond, maar 't harte blijft ons verre. Gij, die 't Harte-spiegelen beoefent, indien zulks u ernst is, kom dan tot ons!

WENSCH-LIED

Solon nagebootst

'k En wensch noch gheld, noch staat, noch [eere,
Noch schijn-gheleerdheyds onghevoegh:
Ik tracht alleen in God den Heere
Te leeven vrolijk en vernoeght.

Ik wensch alleen (maar 't blijft een wensche)
Een openhertich ander-ik:
Een eens ghezint, ontworstelt mensche
Van gheld-liefds, eerzuchts, staatsziekts strik.

'k Veracht noch gheld, noch faam noch staten:
Goed zijnze dieze wel ghebruykt,
Wijs, ghoed, ghoed-dadigh en ghelaten:
Zij zijn alleen der dwazen fuyk.

't Is waar, ik wil wel rijkdom winnen,
Die God en billijkheid my gaf:
Want die met onrecht 't gheld beminnen,
Bevinnen 't uyt-eind schuld en straf.

Veel boeven worden veeltijds rijke,
Veel vrome blijven ghoedeloos:
Wij wislen doch, noch wy ghelijken
Ons deughd niet met haar zeden boos.

Want deugd is heilzaam en bestendigh,
't Geld, waalbaar en ontrouw van aard,
Niet rijker is hy, die behendigh
Veel gheld en goed bij een verghaart,

Veel land, en zand, ja Konings kronen,
En alle weeldes overvloed
Als, die een hut heeft in te wonen,
En 't lyf ghenoeghzaam kleedt en voedt.

Maar krijght de zelfde daar en boven,
Een huysvrouw ghoedig, jongh, en schoon,
Z'ist al na wensch: die mach God loven.
In ghelukkigh heil spant hy de kroon.

Solon.
De mensch heeft maar toe te zien dat hij de gheluksalicheit niet uyt en sluyte.

Laurens Pietersz. Spieghel.
Den mensch schort niet als dankbaarheyd.

Seneca.
Wat heeft de mensch anders te doen als daghelix zich zelf beter te maken: iet van zijn misverstand af te staan, te bevroeden dattet an hem zelven schort, niet an de dinghen.

Tauleer.
Zaligh is de mensch die alles wat hem overkomt als van God hem ten alderbesten toegheschikt anneemt.

Hy is wijs en wel gheleert
Die alle dink ten besten keert.

JUBEL-JAAR-LIEDT

OP SIMPELIJCK GHELOVEN EN WELDOEN

(1600)

'T Is huyden een dach van vrolikheid,
Zoo wy dit Jubel-jaare
Verlaten alle partydigheid
En Christus vreê bewaaren.
Wat is dat ons doch twisten doet
In krijgh en moordt aldus verwoedt?
De liefd die maakt een Christen:
De haat teeldt antichrists ghebroedt.
Zy komt al uytter hellen gloed:
't Is duyvels werk, te twisten.

Die Ikker° heeft langh zijn Jubel-jaar °duivel
Met haat en nijdt ghebrouwen:
Dies hy ons Christenen meest te ghaar
Door twist brengt in benouwen.

Dees heeft hy op de baan ghebracht,
Hy stoocktze noch met alder kracht,
Zoo dat wy al verflouwen
En storten in verdervens gracht
Met lyf en ziel, daar hy om lacht:
Is 't niet tijdt, op te houwen?

Ons ouders waaren slecht en recht;
Zoo was ook haar ghelove.
Weetzuchtigheid broedt dit ghevecht,
Hout slecht en recht verschoven.
Zy bruyckten Gods woort tot Gods min;
Dat duid nu elck een na zijn zin;
Dit doet ons dus partyen.
Begheeft alzulcke twists beghin,
Haalt slecht en recht gheloof weer in:
Zoo moghen wy verblyen.

Ons kindsheids kercke-kinder-leer
Die hield alleen van noode
Het Vader ons, 't Gheloof, niet meer,
Beendijst° en Tien gheboden. °tafelgebed
Och, laat ons hier noch blijven by,
Dees woord-twist stellen aan d'een zy
En 's duyvels list verfoeyen!
God is de liefd. Dit is het slot.
Wie in de liefd blijft, blijft in God:
Laat ons in liefde bloeyen.

d' Hooftman en Kananeesche vrouw
Hadden maar slecht° gheloove, °eenvoudig
Een hert, ootmoedigh en ghetrouw,
Vreemdt van woord-twists-haar-kloven,
Ook vreemdt en buyten Godes kerck,
En krijghen (dits een wonder werck)
Huel by ons Heiland ghoedigh
Voor haar dochter en voor zijn knecht,
Door haar gheloof onwetel-slecht,
Maar hertigh en ootmoedigh.

Prince

Ghy, Christen prinssen, wijs en vroed,
Wilt Ghy dees twist beslechten,
Eyscht slecht gheloof, als Christus doet,
Verbiedt daarom te vechten.

Slecht gheloven, wel te doen
Is deze Kerck-twists rechte zoen.
O God, wilt ons dat gheven!
Zoo moghen wy dit Jubel-jaar
U vree ghenieten alleghaar
En Christelijck wel-leven.

LEERLIJKE RYMSPREUKEN

Merct:

De schrift, Natuur en eyghen reden
Eyschen deez' dueghd en goede zeden:

1 Bemint en danct u Vader mild.
2 Doet andren 't geen dat ghy u wild.
3 Hout maat in alles, 4 Duid in 't goed
Wat u gemoet° of iemand doet. °wêer-
5 Acht op u zelven telken uur. [vaart
Myd slofheyd want de tijd is duur.
6 Oeffent u lichaam. 7 Waakt, 8 en bid,
9 En temt u tong met een ghebit.
10 Myd toren. 11 Ende boosheids lust.
Zo vindy uwer zielen rust.
12 Leeft radigh, 13 sober, 14 onbedroeft.
Hij is God naast die minst behoeft.
15 Bezorght u huis doch zonder zorghen,
En treurt niet om den dag van morghen.

Terwijl ghij mueght, u tijd en jueght
Besteet tot dueght;
Zoo hebdy vrueght, want dueght,
Verheught.

GRAFSCHRIFT OP DIRK VOLKERTSZ. COORNHERT

Nu rust,
Diens lust
En vrueght
Was dueght;
En 't waar,
Hoe swaar
't Ook viel.

Noch sticht
Zijn dicht –
Geschryf:
Maar 't lyf
Hier bleef;
God heef° °hebbe
De ziel.

ROEMER VISSCHER (1547-1620)

QUICKEN

1. Die sonder Hop sijn bierken brouwt,
Die sijn kost koockt sonder eeck° of sout, °edik, azijn
Broodt backt sonder heven° ofte sueren, °gist
En maeckt vaersen sonder merrigh daer in,
Mach vryelijck dencken in sijnen sachten sin,
Dat sijn soetsapigh werck niet langh sal dueren,

2. Peys is Moeder van voorspoedt en aerdigheydt,
Deur voorspoedt, komt rijckdom, daer elck na staet,
Deur rijckdom komt wellust en hovaerdigheydt,
Deur hovaerdy komt alle twist en haet,
En twist die rockent het oorlogh quaet,

Deur oorlogh komt ons armoed subijt,
Daer na komt ootmoedt al is 't wat laet,
En brenght ons de vrede weder in 't krijt:
Soo drayt het rad van Fortuynen altijdt.

3. Hebt ghy qua kleeren? laet staen uw proncken.
Hebt ghy een quaedt gast? wijst hem voort.
Hebt ghy quaedt bier? soo drinct niet droncken.
Hebt ghy qua vracht? werpse over boort.
Hebt ghy een quaed vriendt? ghy moogt hem schouwen.
Maer hebt ghy een quaed hooft? ghy moetet houwen.

4. Dat moye Mannetje met sijn geele Haer,
Wiens lubbekens altijdt staen effen in 't ront,
Met sijn roode wangekens, met sijn ooghjens klaer,
Dat hippelinghjen, dat niet een hayr heeft om zijn mondt,
Troude gister een Wijf, dan de Paep maektent te bont:
Segt my, goede mannen, vraeghde hij overluyt,
Welck van dese twee is hier nu de Bruyt?

5. Hy die sijn gangh stelt met een *gravité*,
En *à la mode de France* doet maken sijn kleeren,
Seggende: hoort toe, *Monsieurs* met een *bravité*,
Wat mij belast is u te *communiceeren*
Van de *Magistraet*, onze *notable* Heeren,
Heeft wel so veel verstants van de Fransche tael
Als een Raven die syn swager kan saluteeren.
Meent ghy dat ik liegh? brenght hem bij een Wael.

6. De meyskens van de courtosye
Stellen op Brabands haer fantasye;
Op Brabands setten sy het kap;
Op Brabands is 't huyfken met den oorlap;
Op Brabands syn haer lubbekens geset;
Op Brabands is haer fluweelen klet°; °borstdoek
Op Brabands knoopen sy haer mouwen;
Op Brabands fronsen sy haer bouwen°; °bovenrok
Op Brabands seggen se ja voorwaer;
Op Brabands spreken sy allegaer;
Op Brabands singense haren sangh;
Op Brabands makense haren gangh;
Amsterdamsche Dochters, doet my bescheydt,
Schaemt ghy u van de Hollandtsche bottigheydt?

7. De botte Hollander haelt de bot uit de zee,
De vette botter melckt hy van het grove vee:
Dan ghy alderbotst, die voor bot den Hollander schelt,
Waerom geeft ghij hem voor Bot en Botter, Kooren en Gelt?

8. Om dat ick in 't stormen drie kuskens gaf mijn Lief,
Daerom gaetse seggen, dat ick ben een dief:
– Met verlof, Vryer, wie heeft u dat bevoolen?
Ben ick een dief, omdat ick heb gegeven?
Veel meerder dievery hebt ghy selfs bedreven:
Want in 't soenen hebt ghy mijn hert gestoolen.

9. Een schoone Vrouw is een lieflijcke logen,
Een Hel voor de ziel, een Hemel voor de oogen,
Een Vagevyer voor de beurs, een nootelijck quaet,
Dat de Natuer bemint en 't Verstandt versmaet.

10. Geurt siet een koe aen voor een Windt-meulen:
Het dondert, en hy seydt, hoort de Windt die ruyst:
Hy siet de Diemer Kerck aen voor den Dom te Keulen:
Een Trompet hoorende, seyd, 't is een Mugh die suijst.
En sijn Vader vraeght noch, is onze Geurt niet gauw?
Om de waerheyt te seggen: hij siet scherp[1] en hoort nauw[1].

TUYTERS

Drijft uyt schoon Lief die strafheyt woedich,
Die u doet wederstaen der minnen cracht,
En denckt niet dat een Dochter van goet geslacht,
Sonder Liefde te dragen mach leven voorspoedich,
Waertoe dan dees schoonheyt overvloedich?
Schoonheyt die inden strick my hout begort,° °gevangen
So die onghepluckt op den struyck verdort,
Sonder te ghenieten hare gave goedich.
'T is niet ghenoech dat u Acker is vet en goet,
Soo ghy den behoorlijcken arbeyt daer niet aen en doet,
Luttel vruchten sult ghy in u schueren beluycken.
Desgelijcx die zijn jeuchdelijckheyt niet en vercht,
Is een Woeckenaer ghelijck, die zijn schat verbercht,
En eer soude sterven dan hijt soude ghebruycken.

Om inde handel van Liefde wel te bedyen,
Ist niet genoech dat ghy segt met schoonen schijn,
Duysentmael meer dan ghy zijt verlieft te zijn,
Op haer volmaectheyt, die u mach gebenedyen.
Neen, dan eerst voor al moet ghy leeren lyen,
En van een weygeren terstont niet blyven versuft,
Een Vrouwe sal niet achten den haesten verbluft,
Dan den hertnecten stouten aenhouder int vryen.

1 Woordspeling: *scherp zien* = nauwkeurig zien en nauwelijks zien; *nauw horen* = nauwkeurig horen en nauwelijks horen.

Want ghemeenlijck prysen wy aen een aer,
Dat wy aen ons voelen te ghebreken,
Die blinde prijst het ghesichte claer,
Die stomme prijst voor al het spreken,
En die Vrouwen kennende haer wanckele sinnen,
Geen ding meer dan gestadicheyt en beminnen.

Die twee bruyn oogen, twee lichten van mijn leven,
Op my blixemende haer stralende blyheyt,
Hebben soo seer beknelt mijn jonghe vryheyt,
Dat ick ghewillich haer ghevanghen ben ghebleven.
Haer Liefde heeft mijn reden so t' onder ghedreven,
Dat ick versuft in haer schoonheyt t' aenschouwen,
So hertneckigh mijn beloofde woort sal houwen,
Dat ick na ander te sien my niet sal begheven.
Gheen ander sporen sullen my wandelen doen,
Gheen ander kieckens sullen uyt dees eyeren broen,° °hieruit [zal niets [anders [voortvloeien
Noch tot gheen ander Sanctin mijn devocy strecken.
Mijn tonghe gheen ander schier noemen kan,
Mijn penne en juckt niet anders dan
Haer lof op papier te willen trecken.

RAEDSEL.

Van binnen hol ben ick, een vierkant gemack,
Dicht zijn mijn wanten, een gat is mijn dack,
Mijn hert is vyver, mijn maegh met een drey
Is in een oven gebacken van gekneden kley,
Meest ben ick ondersaet van dat elck man begeert,
Daer de lustige Troya om is gedestruweert.

Een Stoof

RECEPT VOOR EEN VRYSTER

Neemt Meysjen d'eerste van een Meloen,
De middelst van Ham, de lest van Hoen,
Nuttight na de konst, als 't behoort te wesen,
Geen dingh en sal u bet genesen.

GERBRAND ADRIAENSZ. BREDERO (1585-1618)

BRIEF AAN DE OUDE KAMER

De AMSTELREDAMMER Oude Camer, *Den Egellentier in Liefd' Bloeyende*, Vrede, vrientschap, gheluck en Eeuwigh wel-varen.

Na dien ick, Eerwaardighe Mede-borghers, hebbe vermerckt, dat eenighe van uwe Camer-broeders over eenighe Jaren doende waren de Nederlandtsche spraack te verrijcken en te eyghenen, die door het inne-breecken der uytheemscher taelen heel ver-armt en verbastert scheen, so dat wy ons eygen moederstael, die doch na 't seggen van Becanes een tael-moeder [1] is, selfs haar eyghentschap niet en wisten, noch haar Rijckdom niet en kenden, maar huysmorsten en lorsten met behulp der vreemder tonghen. Dese schandelijcke kancker heeft so seer inghegeten, dat menich waenden dat dese wonden ongeneeslijck waren: oversulckx sijn eenige van de voornaemste van u Cameristen, als voornamelijck Henderyck Spieghel, Gedeon Fallet saliger, en Roemer Visscher, beweecht met een kloeck-sinnighe yver, dese Nóóde-lóóze Pracherye eens af te schaffen en de Trogghel-sack met al de Beedelbrocken eens na Vranckeryck (ofte elders daer sy armer van schóóne woorden als wy sijn) te senden, ghelijck als sy lieden claarlijck bewesen in de Neder-duytsche Rede-kavelingh en Neerlantsche Spellingh,[2] en meer andere goede boecken, waer inne onse Rijckdom ten vollen blijckt, als inde Eeren-ampteren van Cicero [3] en het stichtelijck boek van de Wellevenskunst, mitsgaders in het troostelijck boecxken van Boëthius, by Dierryck Volkaartsoon Kóóren-hart saligher den ghemeenen Duytschen in klaar duytelijck Duitsch verduytscht; 't zedert dese heerelijcke gront-legghers hebben de Taal-cundige Neder-landers mannelijck opghetimmert haar voorghenomen werck. In sulcker voegen, datse nu geen taelen, spraeken noch Tongen hebben te wijcken. Dit mogen alle Liefhebbers der Vaderlandsche Taal u, mijn Lantsluyden, met aller billicheyt danck weten. Doch so daar yets sou moghen aen ontbreecken, sal den gheleerden en seer kunstighe Steven Stevyn om het gemeene beste gaarne volmaacken: Het waer doch te jammeren, dat een so spits-sinnighe volck, dat alle andere volckeren in 't spreecken can nabootsen, haar eyghen Rijcke Taal so reuckelóós souden verwaarlóósen. 't Is doch een geckelijcke zaack van eenige opgeblasen verwaande sotten, die haer redeneeringh soecken te vercieren met Latijnsche, Fransche, Spaensche ofte Italiaensche tarmen, recht oft eenighe bevallicheyt inbrachte, het welcke by de Recht-sinnighe[4] recht anders verstaen wert. Lust yemant sijn wetenschap te bewijsen, die toontet in een onghevalschte, suyvere Taal: niet als dese Neder-lantsche Papegayen, die veeltijts niet en weten wat

1 Bredero denkt hier aan de woorden in de *Twespraack*: „nochtans acht Becanus de onze voor de oudste en volkomenste tael des wereld, uyt welcke meest alle talen haren oorsprong hebben". Johannes Geropius Becanus (geb. 1518 † 1570) betoogde dat in zijne werken *Origines Antverpiana* en *Hermathena*.

2 De „Tweespraeck van de Nederduytsche Letterkunst" van Roemer Visscher en Gedeon Fallet.

3 *Eeren-ampteren* – de vertaling van Cicero's *De Officiis* door Coornhert. 4 verstandigen.

sy rabblen, als sy haer ghestolen of met groote moeyten aanghewende wóórden spreecken. Even als eertijts een seecker Brabantsch Wijnverlater dede, die t'elckens (als hy de milde Wijn met sijn leckere tongh door sijn botter-tanden spood) sprak: *par Dieu il est bon*. Waar over een goet Heer, hem dit menichmaal hoorende verhalen [1], (hem berispende) vraechde, of hy wel wist, wat hy seyde, als hy soo sprak? Neen ick (seyden hy); dan de Fransche segghen so als sy haar wijnen proeven. Waer op den ander antwóórden: ghy vloeckt by den Hóóchste, dat dese Wyn goedt is. Vergeeftet my, Heere (seyden hy): ick heb uyt onwetenheyt met mijn ghebreck gepronckt; ick sal naer deze niet meer so lichtvaerdich sweeren. En duysent diergelijcke dingen hoortmen daeghelijcx onder de eerlijcke Cooplieden, onder de naam-rechts-geleerde, doch ook insonderheyt in sommighe broetsche taal-mannen of goed-dunckende Voorspraken [2], oock in jonge Doctoren, die haer eyghen bral-woorden in haer moeders spraack niet weten te verduytschen. Daerse nochtans soo overvloedich in onse taal te vinden sijn: maar de brood-droncken luyicheydt is vervaart voor den arbeyt, om die te soecken: daerom behelpense haar met het ghereetste. O vreemde Hovaardy! die ons eyghen Lants-ingeboren een Revel-duytsch, een kromtongh en een Koeter-waal maackt! O ghy, Nederlanders! waackt op, schuurt u betóóverde óógen open, aenschouwt u eygen blindheyt, laat niet langher dese onwetende duysterheyt u helder gesicht benevelen: jaacht dese hóóchmoedige vreemdelingh, die hier dus langh de meester gemaackt heeft, onwaardich wederom naar huys, en haalt met Eerbiedicheydt u verjaachde en schier ontmunte eygenaar in, gelijck als onse oude Cameristen met gróóte (doch willighe) moeyten hebben gepoocht...

VOOR-REDEN VAN G. A. BREDEROOS GEESTICH LIEDT-BOECXKEN

(Bekort)

Lustighe en vorlijck-moedige Maagden en Jonghelingen, die u geneuchte en vermakinge in soete tijtkortinge neemt: ick offere u Lieden op, myne Blygeestige Kindertjes, om te leeren en tot uwen dienst te gebruycken, het sy in vrolijcke Maaltyden, Gheselschappen, en Bruylofts-Feesten, of om voor u selven van swaermoedige gedachten te ontledigen met haare boertige vermakelijckheyt, want sy hebben voorseker een aartjen van my haar Vader, die wel eer een sonderlinge wellustigheyt uyt der Boeren ommegang haalde, welcker boertighe treckjes sy op het levendigste na spelen en spreken sullen, indien ghy haar niet steurt noch en verkort in haer eygenschap van uytspraac: de oude Aemsteldamsche en Waterlandsche Taal hebben sy so nagekomen als haar onse (doch te luttel) letteren toelieten. Veel ouwde en ghebruyckelijcke woorden der Landluyden hebben sy inne genomen die sommige Latynisten (die doch eer en meer uytheemsch dan duytsch geleert hebben) veroordeelen en smadelijck verwerpen om dat syse juyst door onkunde niet en kennen: Maer ghy Toetsers en Proef-Meesters van ons Goude Nederlandsch, die soo vry-

1 herhalen. 2 windmakende advocaten of verwaande pleitbezorgers.

postich de Hollandtsche woorden aan den Steen van u sinnelijckheyt [1] strijckt, en daar en boven stoutelick de selve voor ongoet, valsch of biljon [2] verklaart, keurt ende marckt verbiet, om dattet by u niet gangbaer noch bekent en is, is het daeromme al in Reden gegront, datmen dat ouwde verschimmelde Potgelt en de vierkante stucken sal verachten? Daar men nochtans door oude lieden haar waardije ende an haar swaarte en kracht hare deugt wel kan gissen, berekenen en kennen. Voor mijn deel ick bekent, dat ick met dit nieuwe Leydsche gevoelen niet over een en kom, en dat ick met een kettersche stijfsinnigheyt aan het ouwde hange, ja dat al ben ick geen schroyer [3], geen Goudtsmit, noch Muntmeester, die ouwe Potpenninghen met voordeel opsoeck, om daar de eene tijt of d'ander yets na mijn behagen en vermogen af te maken. Het is mijn al goet als 't hier-landsche onvervalschte onvermenghde munte is, als ick weet dat het by de ghemeene man in de dagelijcksche handeling en ommegang gewraackt noch geweygert, maar by haer lieden voor goet gekent, en ontfangen wordt: Het is myn alleens, of ick van een machtich Coning of van een arm Bedelaer leer de kennisse van mijn moeders tale, en of de woorden uyt het vuylnis-vat of uyt de cierlijckste en grootste Schatkamers van de werelt komen: doch moet my elck na haer waarde goude, silveren en koperen gelde verstrecken. Sekerlijck ick en sal my nimmermeer soo seer niet binden ande Eenringstigheyt [4] van sommige Eensinnighe Schryvers, die meer der vreemdelingen boeken door-snoffelen, als de ghewoonte van 't spreken haarder mede-Burgheren en Lands-luyden doorsoeken, en op haar eyghen in-vallen en inbeeldingen onversettelijcke kercken bouwen, die dickwils nae wat ondergravens lichtelijck daer henen storten en vallen. Wat my belangt, ick heb anders geen boek geleert als het Boeck des gebruycx; so ick dan door onwetendheydt der uytlandscher spraken, wetenschappen, en konsten hebbe gedoolt, verschoont my ongeleerde Lekebroeder, en geeft den Duytsche [5] wat toe: want ick heb als een schilder, de schilder-achtige spreucke ghevolcht die daer seyt: *Het zijn de beste Schilders die 't leven naast komen*, en niet de gene die voor een geestich dingh houden het stellen der standen buyten de nature, en het wringhen en buygen der geleden en ghebeenderen, die sy vaack te onredelick en buyten de loop des behoorlickheyts opschorten en ommecrommen. Ick hadde soo veel als ick vermocht de boerterijen met de soetste Boere-woorden uyt gedrukt: het gene hier inne door versuymelheyt is mishandelt, over geslagen, ofte vergeten, wilt dat met u alwetende geleertheyt, en ghewoonlijcke goedigheydt verbeteren, soo sult ghy alderbest betoonen

Dat hy is wijs en wel gheleert,
Die alle dingh ten besten keert.

1 *sinnelyckheyt* – smaak, oordeel; 2 *biljon* – goud of zilver met ander metaal vermengd; 3 *schroyer* – geldsnoeier; 4 *eenrinstigheyt* – koppigheid, het zijn eigen weg gaan; 5 *Duytsche* – Hollander, Nederlander.

G. A. BREDERODE TOT DEN LESER [1]

Ist dat ghy yet merckt, leest of siet
Dat quaat is, schuwt dat, doetet niet,
Ick hebt met lust tot leer ghedaan,
En niet om dien wegh in te slaan:
Maar vindy wat dat u wanhaagt,
't Sy u tot les: ghy knaap of maaght,
Men weet so noodich het venijn,
Als dingen die daar goedt voor zijn.
Een Kindt onwetend van verstandt,
Dat loopt in 't vuyr, alwaar 't hem brandt.
Dan° yemant die wel beter weet, °maar
Die denckt, dat vuyr is mijn te heet:
Hy tastet met yet anders an,
En treckter nut en warmte van.
Soo bid ick dat ghy dit oock treckt,
Op dat het u wat goets verstreckt.
Het oordeel (dunckt mijn) is verkeert,
't Welck seyt, dat men de sonde leert,
Alsmense eyghentlijck verklaart,
En al de Werrelt openbaart.
Ick neem, een Preker op de stoel
Als die ontdeckt een vreemt ghevoel
Van een eerloosen snoo Sophist,
Of een Godloosen Atheist,
Souw die daaromme boosheyt doen?
Of argeren in 't minst de goen?
Dat sluyt niet. Souw de Magistraat,
De Overheyt, de wyse Raat,
De boosheyt leeren yder voort,
Als sy bestraffen Princen moort?
Dat komt met my niet over een.
Soo weynich als in lijf en le'en
De sucht of siekten overspruyt,
Wanneers' een Doctoor ons beduyt,
Soo lettel of noch mooglijck min,
Dringt immer 't quaat ter zielen in:
Want in een Godlijck goet ghemoedt,
En komt oock niet dan alles goedt.
De dinghen zijn dan groot of kleyn,
Den reynen zijn sy alle reyn,
Den quaden dijt alles tot quaat,
Om dies-wil dat het met hem gaet
Ghelijck als met de vuyle spin,
Die 't goetste neemt ten quaatsten in,
Die 't honich in fenijn verkeert,
Alst in sijn binnenst is verteert.
Soo doen veel menschen hier te Landt,
Sy spreken van een ander schandt,
Of Lof en eer: Na haat of gunst,
Maar niet na kennis van de kunst.
In sulcken breyn wert nu ghemaalt
De roem of laster die men haalt.
De ghene die ick heb gheraackt,
Onwetens, hebben my ghelaackt,
Ick gheeft haar toe: En voor de smaad
So wensch ick dattet haar wel gaat
Aan ziel, aan lijf, na wil en wensch,
So wel als enich levend mensch.
Maar ghy verlichte, suyver, net,
Die op mijn wercken lustich let:
Hier hebdy maar een slecht gherijm,
Dat niet en rieckt na Grieksche Tijm,
Noch Roomsch ghewas, maar na 't gebloemt
Van Hollandt kleyn, doch wijt beroemt.
Al heeftet gheen uytheemsche geur,
't Is Amsterdamsch, daar gaatet veur.
Het Nederlantsche doffe kruydt
Gheeft voor ditmaal niet soeters uyt
Als ghy en siet: soo 't u niet smaackt,
Soo bid ick dat ghy 't Honich maackt
Met u gheleerde groote gheest,
Die 't best uyt u Boeck-weyden[2] leest,
En brengtet in u Bye-korf[3],
Daar ick nauwlijcs by comen dorf,
Om dat ick, 't welck ick vry beken:
De minste van u Byen ben.

Ao. 1618. den 6. Iuny. *'t Kan verkeeren.*

1 Geschreven vóór de 2de druk van de Spaansen Brabander. Hier geplaatst ter rechtvaardiging van het 17de eeuwse realisme. 2 Woordspeling met „boekweit". 3 Het blasoen van Costers Academie: Een bijenkorf met het devies: „In IJver".

KLUCHT VAN DE KOE

(Bekort)

PERSOONAGIEN

DIRK THYSSEN *de Boer.* GHYSJE *de Gauw-Dief.*
JOOSJE *d' Optrecker.*[1] VRIESSE GIERTJE *de Waerdin.*

KEESJE *d' Boeren Seuntje.*

De Gauw-Dief

Een Kruyck gaat soo langh te water tot datse barst.
Men treckt een Boogh soo lang tot datse stucken knarst.
De Steel-kunst doet zijn Meester de dood vaak verwerven;
Maar 't komt by 't huylen vande Honden niet dat de Kalven sterven.
Een van dese Heyens, die de luy goeder-gheluck seggen,
Die saghmen eens in myn hangd, en die wistmen uyt te leggen,
Dat ick om myn achttiende Jaar, van wegen eenige straf,
An een dwars-hout, door een hennipe venster, sou klimmen in myn graf.
Maar ick ben den dans wel lustigh nog ontsprongen,
Want ick ben noch noyt op myn Dievery bevongen,
Deur dien ick by de luy dus eerelijck° koom uyt, °fatsoenlijk
En al evenwel so schuylter een Gauwe-dief in myn huyt.
Ick kreegh lestent een buydt op de Reden-rijckers Camer:
Daer brack ick een kist, met een breeck-beytel en met een hamer,
Die ick daer vond leggen, en ick lichte de kas
Van al de swaricheyd, daer sy me beladen was.
Hy! noch prijs ick die reyne listige Dieverij:
Ick heb een reys gehoord datter te Lacedemonien een Wet was,
Dieder, trouwen, om beters wille toe geset was,
Om haer Ingeboren voorsichtich en wijs te maken,
Te weten: so wat Dief of Fiel so behendigh kon taaken° °stelen
Dattet niemand en sagh, vernam of werdt gewaer,
Die werdendt wel afgenomen; Maer
Die 't so bot maeckten, dat syer op werden gevangen,
Die werden, sonder genaden, levendigh opgehangen.
Maar mochten nu eens reys opkycken die ouwe Lacedemoniers,
Hoe duyvel souwenset maken met de Banckeroetiers,
Die 't so byster en grof de Mienteman[2] ontstelen,
En om een Haver-stro eens Haes-op na Kuylenburgh spelen?[3]
Doch Keyser Karel die stelden daer tegen een keur,
Datmen sulcke Dieven sou hangen in haar eygen Deur.
Want wie kan hem veur sulcke schelmen wachten?
En zynse dan oock veur geen Dieven te achten,
Die eenige drooge Waren, of lichte Saffraen,

1 doordraaier. 2 gemeentenaar, burgerman. 3 om een haverklap plotseling verdwijnen naar de bankroetiers-vrijplaats Kuilenburg.

In een verdompte vochtige Kelder laten staen,
Om dattet gewicht sou vermeeren in 't verkoopen?
En dese guytse Wisselaers, die dus onder haer vieren[1] loopen,
Dees komen, als ik, met een degelijck kleed onder 't volck:
En een is, as kackx[2], een Fransman, ende d'ander is zyn Tolck,
Daer hoortmen met een duytsche dolck lustigh op te beucken.
En die met Steenen botten, of die de Kaart kreucken,
Of die met een greep fraeytjes morst en flenst,
Dat dunkt myn dat oock vry wat ande dievery grenst.
Ho, dat is maer een wenst[3]! sommige hebben wel ander parten:
Kijck, dat is klaveren, dat is ruyten, dat is schoppen, en dat is harten,
Of so veel witten, of so veel swarten.
En die een Spiegel achter zyn macker ande wangt set,
En luypt dan onder zyn hoed, en siet wat den ander in zyn hangt het,
Wat mien gy dat die gien verstangt het, die so arghlistigh speelt?
Ast al eseyt is, wat doet sulcken Tuysscher anders dan dat hy 't steelt?
En die Boeckhouwers, so wel oude als jonge gesellen,
Die 't heur Meester ontschryven, ontdragen, ontellen?
Droegense allegaer Bellen, men sou mercken dat de looste
Oock schuylen en wonen onder de aldergrootste;
Ja seker de snooste, dat sinne nou al rijke Monseurs:
Daer gaeter een diel so prachtich over de Beurs.
't Is wonder so het volck t' Amsterdam op de baan bromt[4].
Wie weet waar dat sommige haar snelle Rijckdom van daan komt?
Ay siet hoe dese laan kromt, sy het wel vijf en twintich bochten.
Gants wongden! hier omtrent heb ic een reys geweldigh gevochten;
Doen wy niet mier en mochten, droncken wy 't met mekaar of.
O bloedt hoe sie icker uyt! Non forts, het is maar stof,
Flusjes veegh ick het klaar of. Ick ben verby de Kalck-oven,
O ellemalementen, hoe kan Swart-Jan, de arge schalck hoven[5]!
Ick wil hier gaen in 't aldereerste huys,
En houwen myn dus wat eerelijck quansuys.
Ho! goeden Avend Oom.

De Boer sit voor de deur

Hoe? goeden Avend Maech, en een goet Jaer!

Gauwdief

Mach ick hier wel Herbergh krygen?

Boer

O ja gy, myn vaar.
Ick heb noch een moye braen Bout en ien loutre Panvis.
Met een Hieltje van een Hammetje, daer noch lustich wat an is.

1 veren; nl. op hun hoeden. 2 kwansuis. 3 gewoonte, aanwensel. 4 swiet slaan. 5 feestvieren; de bedoeling is, dat de kalkoven zo rookt.

Gauwdief

Ay taptmen reys!

Boer

Al ree, Man.

Gauwdief

Wat gevet Bier?

Boer

Maer seven Duyts,
Myn goe-Maet, komt in huys, hoe sta gy so as de guyts?
Of bin gy liever inde lucht? hou daer is ien stoel. Avous borst.

Gauwdief

Ick wacht het van harten. Ick heb naturelycken dorst.

Boer

Ho, gy drinckt dat je steend. Gy meucht wel voor man varen.

Gauwdief

Wel as ick myn best doe, ick sou haast só een kan klaren.
Ay, schep noch een reys! want tappen is te veel werck.
Maar hoe hiet dit Dorp?

Boer

Maer dit hier Ouwer-kerck.
Wel, van waer is de reys? of koom gy hier uyt speulen?

Gauwdief

Neen, of ja ick, ick koom vande Stadt van Keulen.

Boer

Van Keulen? he, he, dat geldtje, mijn broer, geluck toe!

Gauwdief

Ick wedge, as ick dat noch eens gesien heb, dat icket jou na doe.

Boer

O datje hier Seundaaghs waart, dan hebben wy sukken hovering[1];
Ho 't is hier nou niemendallen, inde weeck is hier gien neringh,
Maer alle heylige daeghs gaet hier de Veel met de Fluyt an boort,
't Gaet so ondeughdelijcke moy, jy wilt wild worden dat gy 't hoort;
Ho 't is ien lust, ast hier vol volckx en so wat drock is:
Hy, myn wijf die ken so koken, ic loof niet datter noch sukken kock is,
Ick segh altemet, Moer, 't is wongder kijnt, datje so keunt!
Ja seydse: voor niet en heb ick niet by Stijn de braetster eweunt.
Ist niet vreemt datse so handich en so knap klaar is:
Se maackt ien levendigh Hoen, dattet in ien omme-sien gaar is.

1 *hovering* – pret.

De Sre-luy eten hier dattet an heur hart raackt,
Sy weten selven niet hoe hier de kost so smaackt;
Maar deuse Frebis[1], versin gy wel? die hettet hier hiel bedurven,
Het schijnt schier, versin gy wel? dat de Nering is gesturven;
Ja alle ambachten klagen, versin je wel? en syn byster slap,
Maar 't is nieuwers slechter me, versinje wel? as met de tap.
'k Pleeg fray volc te krygen, versinje wel? nou krygh ic schuyte-boeve,
Met waeg-dragers of snijers, die ien hiele weeck om duyte troeven.
Ick segh somtyts, versinje wel? tegen myn wijf: o Soetje,
Hoe souwen wyt maken, molleken wy altemet niet een Koetje?
Wy hebbender daer after een staen, die so vet en glat is,
Ick wed om een vaen[2], datter sulcken Koe niet om de stadt is.
Maer doch Fijn-man, waer wilt ghy morgen na heen?

Gauwdief

Maar dat wil ickge seggen: ik mien na Amsterdam te treen,
Om eenige Koomenschap die ick daer te doen heb:
Ic wou wel datgy myn wat vroeg wreckten, also ic myn te spoen heb,
Want ick wasser gaeren met het ontsluyten vande poort.

Boer

Wel, broertje, slaapt vrij op myn hals, seker op myn woort.
Ick wil mee, ick selje te twee uren wrecken; so wy niet lam syn,
So sullen wy immers wel te vyven te Amsterdam zijn.
Hoe soetjes valt den avent, niet waer? ay hoe soet!
Ay laet ons binnen gaen en maken wat moet!
Ghy meughd wel uyt jou klieren gaen, soo 't jou te heet is.

Gauwdief

Neen die in zyn kleeren slaept, smorgens vroegh gekleet is.

TONEEL TE AMSTERDAM

Een Optrecker singende uyt

Mocht een man zyn Wijf verkoopen,
Gelijckmen Koeyen en Paerden doen,
Daer souwer so mennich te marckt loopen,
Daermen 't nou niet op vermoen.
Gans lyden, hoe is een man ook van een Wijf gequelt!
Een heelen dagh leydse myn so verhayd aan 't hooft en leldt,
Om dat ick gisteren juyst eens tot elven toe uyt was:
Daarom seydse dat ick een rabauwt en een guyt was,
Een vleys-dief, een quist-goed, een spil-penning, een door-slach, een snap
Ist dan wongder dat een man somtyts raakt op het wilt? [op, een gild[3]
Daerom spiegelt u vry, ghy vryers, eer u dit geschiet,

1 Febris, koorts; waarschijnlijk de pest, die in Amsterdam gewoed had. 2 *vaen* – kan.
3 verkwister.

Hay, banckt° altoos, en trouwt van jou leven niet. °fuift
Myn wijf doet anders niet dan knorren, dan kyven, dan pruylen,
Dan rasen, dan klagen, dan suchten, dan kermen, dan huylen,
O 't is sulcken suur-muyl! sy het niet een soete beet an haer hiele lijf!
Gy sacht van jou lieffelijcke leven dagen niet sukken lielijcken wijf:
S'is lang geneust en dick-gelipt, met losse hangende wangen,
Men souwse op een drie-sprong setten om jonge Nickers te vangen;
Gy souwt sucken Venisje niet vinden, al socht gy de stadt deur;
Gants lichters, hoe koom ick an dit ansicht hangter een mat veur!
O sy is so vriendelijck, as een arm vol Katten,
Of as een oor-wurm, waraftich, ik segh jou datte. [°meiden
Maar ick sach hier korteling veel vreemde haren° hier int Swarte Paert.
Daer moet ick nou en reys gaen, dat is toch myn ouwe waert,
Laet sien, hier isset, hou, hou.

De Waerdin Giertje van Vrieslant

Wie klopt daer?

Optrecker

Ick ben, 't Giertje.
Doet open, Moer, selje kijnt, ay Liefste tapt myn en biertje.

Giertje

De Klock is elf uren, wy tappen so laet niet, 't is nacht.

Optrecker

Nou myn Suycker-monktje, doet op, nou schaepje, ik heb de wacht,
Ick koom hier om een kanne-bier voor de Cordegaarde[1] te halen.
Nou, nou, laetmen in, hoe staeje so, ick seje wel betalen.

Hij blijft zitten praten met de waardin en drinkt tot hij beschonken is en op zijn stoel in slaap valt.

Giertje

Wel an myn Vaer, so gaet leggen, ick selje morgen ofvegen.
Nou dat in myn... wacht jou ziel, daar koomt ien stofregen[2]!
Wel op keel, meughdy nou gien bier? ick weet niet watme schort,
Ick verlier al myn moy drincken, ick heb de helft wel gestort.
Hoe staet de Rekeningh? laet sien, een, twee, dry, dats vier,
Een vaantje voor 't licht, een Vaan voor 't huys, en noch een bier.
(*De Ratelaer roept 2 uren van binnen*). Sus, sus, wat hoor ick?
Ist anders niet, 't zyn de Stoepen[3].
Of hy pijn in zyn buyck het, deynck ick, waerom mach hy so roepen?
Nou ick mach gaen keuijeren na myn warme nest,
En slapen tot den dagh, dat dunckt my var het best.

1 corps de garde, wachthuis van de ratelwacht. 2 ze verslikt zich. 3 spotnaam voor de ratelwacht.

TOONEEL AAN DEN AMSTEL TUSSCHEN OUDERKERK EN AMSTERDAM

De Gauwdief komt met een gemaeckte Koe uyt

'tZio, 'tzio, 'tzio, kom myn biest! so myn biesje! so gaat voort:
Ick selje gaen brengen al stilletjes op een ander oort.
Jou Miester die mach wel snorcken, wel slapen, wel dromen,
Wy sullen, dus doende, wel te Cost-verloren[1] komen.
De Boer die praeten myn so veel van dese verweende[2] Koe,
So haest as ick hem sach kreegh icker groote sin toe.
Ick heb de hiele nacht vast wacker gelegen,
En ick heb de Koe met een abelheyt gekregen.
Nou, myn Biesge, so gaewe, laet ons gaen tijen opter loop.
Seker, die dus een Koe krijght, die het immers geen qua koop.
Wat duyvel, wat raat, wordt ick op de dievery gevangen!
So ward ick as een Koe-dief, in een Koes-huyt opgehangen.
Ick mach den armen Boer zyn vette Koe weer geven...
Sou ick stelen, en weer langen? dat waer 't eerst van myn leven.
Ick wilt Loop-veld opgaen, so ben ick t'Amsterveen terstont...
Neen, daer liep ick de schouwt met zyn hongkt inde mont.
Ick sel de Koe hier ande Hoy-bergh vast maken,
En hem daer na verkoopen, al souw icker om an een bast raken.
Nou, Koe, staet stil: hier is ouwt Hoy: dat 's immers goe kost.
Meugelijck wordy flus met een aardigheydt verlost.
Nou ick wil weerom na myne slaep-ste gaan keuijeren,
En blyven op myn bedt wat gangs-oogen, en leuijeren,
Of slapen tot den dagh tot my den Huysman wreckt.
Nou lustigh met een Hongts-draf na huys gereckt.
Van zyn leven sal de Boer myn aricheyd niet weten,
Want gisteren avent laet gaf hy de Koe noch eten.
Wel waer na deynck ick, mach ick so lang staen!
Wil icker wesen, so moet ick duschen[3] gang gaen.

Hier is wat rust, de Boer wordt wacker

Hay, ha, he, wel hay, hoe slaep ick dus! 't is laet.
Op, op, op, hou Fyn-man, hou, op, op, wel op, myn Goe-maet!
Hou, hou, hou, op! hy geest, 't is langh genoegh geslapen!

Gauwdief

Gants lichters, o bloet, sietmen hier een reys leggen en gapen
O lyden, ick heb sulcken vaak, ick ben huvrigh, en grilligh;
Maer ick moet lijckewel op, al gewillich of ongewilligh.
Hoe vaertet Huysman, bin gy klaer?

1 een hofstede aan de Amstel. 2 prachtige. 3 dus (zo) een.

Boer

O ja ick, Reysbroeder, terstond an.
Hier bin ick voor den dagh, nou gawe, myn deughdelycke Man:
Hoe begint hem 't vrolijck licht vande duysternis te scheijen.
Ho Maatje, volght my na, ick selje moeytjes leijen.
Hou daer, Lansert, daer is voor de hongden een moye stock.
Siet, Broertje, dat is gang, volght gy so wat stijfjes in myn sock[1].

Gauwdief

By gedt, Huysman, gy kent wel lustigh anstooten[2].
Ick bin me wel een goet looper, ick mach mê wel over myn koten;
Maar na dat icket ansie, o myn, gants sacker sinnen,
Soudt dus lang duren, Maegh, gy soutet myn wel of winnen;
Dan ten mach noch gien nood, treed vry louter voor,
Ick set myn voeten strix strax in jou spoor.
Maer hoe vaertet, Oom, willen de maets hier wat vechten?

Boer

By go jase, Maatje, je hebt hier sucke besuchte kittige knechten,
Die so wacker snijen, wat, 't het gien bescheyd:
Daer is hier Hans Poodt, die hetter noch lestent ien neer eleyt.
Ackermenten hier zyn sulcke maets, 't is je niet te seggen:
Se durven, as de kaers uyt is, wel een stoot-werckje in 't hongdert leggen;
Maer ick hou daer niet of...

Gauwdief

O Huysman, hoe hiet dit huys?

Boer

Maer dit hiet Kost verloren.

Gauwdief

Maer waerom?

Boer

Maer het stonger ierst qualyck geschoren.

Gauwdief

Ooms kijnt, tre gy wat soetjes voort, ick moet hier spreken an,
Ick souw gaeren wat gelts hebben hier van een Man:
Hy geeft noch hy en biet, en de Renten vermenichvuldigen,
Ick moet nou geld hebben, 't baet kackerlacken noch ontschuldigen,
Want ick mien op dese marckt al hiel veel te besteen.

Boer

Wel an Burgers kijnt, ick sel so wat voor uyt gaen treen,
Maar ay komt strax weer.

1 zog. 2 stappen.

Gauwdief

Ick ga, ick koom ongerienich[1].

Boer

Gangs bloet, Maatje, ick ga so nood al moerlijcke lienich.
Hier woont Lange Dirck van Diemen, die rijcke Boer:
Hy hed een hiel half vat vol Rijckxdaellers begraven in zyn vloer;
Elementen, hy houwt so veel van de rongde schyven,
En hy is so karigh, hy souw op een Luys wel doot blyven;
't Is sucken gierigen honckt, en so hooch-hartich, ick weet niet hoe:
Al vil hy over jou, hy souwje niet eensjes spreken toe:
Hy houwtet met niemet, dat bleeck wel an Dibberich Joosten,
Zyn Susterling, die sieck was en hy wouse niet troosten;
En hy is tegen de Schamelle-luy so bitter en so straf:
Hy souw miennen dat hy beroyd was, dat hy om Gods wil gaf.
Daer is Piet Quist-goed, die vrijt zyn dochter Magre Grietje:
Dat is sucken hangdeloose tredt, sucken wieck-ebacken, sucken weetnietje,
Sucken bedil-al, sucken suur muyl. Maar s'is weer goet vaars:
Sy lacht by hoy en by gras, dat's goelickjes tweemael's jaars.
Soose hum krijght, hy sel 't brood wel uyt de schimmel houwen:
't Is een goet etend gesel, en hy siet wonder gaeren vrouwen;
Hy mach zyn natge en zyn drooghje wel, hij eet al Coorentje groen;
Kan Lange Dirck wat winnen, Piet Quist-goed selt wel verdoen,
Gelijck as Jelis Francxsz Licht-hart, ginder op S. Teunis dijck,
Die Mary Mosels trouwden, die byster moy was en rijck,
Want heur vaer die haddet suynich bespaert en bedisselt,
Hy had veul sticken van achten op voordeel opgewisselt;
Als hy ouwt gelt wist, hy lieper om of hy sot was,
Hy rusten niet voor dattet in zyn pot was;
Nacht en dagh was die man met zyn geld bekommert.
't Is waer, hy sturf wel rijck, maer hy was al seer beslommert.
Maar Jelis Licht-hart, die was al hiel van een angdere sin:
O bloet, hy maacktender so haast een redderingh in.
't Was een lanst van de Prins, hy can een kan door de glasen lappen,
Hy kon vier vaan so haast drincken, asse de Meyt kon tappen;
't Was sucken Coop-al, sucken Snoeshaen, sucken weyman[2], sucken geest!
Dan ick denck niet datmer in 't ouwe Testament van leest.
Trouwen men sietet veeltijts, 't geen dat een gierich mensch bespaart,
Dat daer een sluymer en slemper dickwils wel of vaart.
Wel waer na mach myn Macker so lang wachten?
Ick gis dat de man met het geld niet seer sal jachten.
Dit is Bonte-botters huys, ick wil in deze krompt.
Gaen leggen, en wachten tot dat myn Reys-broer kompt.

1 dadelijk. 2 jager, dus: leugenaar, bluffer.

Hy gaet leggen op 't Tooneel, den ander komt met de Koe achter hem uyt

Pots Longeren, hoe wil ick nu speulen vande versierde[1],
Hoe dat ick tegen de Boer om geld raasde en tierde.
En hoe dat myn de Huysman met kracht en louter gewelt
Dese Koe dwong an te nemen op rekening van myn geld!
Maer, o sacker lijden, wat sal ick doch met de Koe beginnen?
Ick durf hem niet verkoopen, al mocht icker 50 guldens an winnen,
Want ick bin t' Amsterdam om myn boevery wel bekent,
Besongder op de Ossemarckt of daer omtrent;
Ick sel de Waert so schoontjes praten toe,
Dat hy myn selfs gaet verkoopen dese Koe.
't Is nou goelickjes een kartier uyrs geleden.
Nou, wil ick by hem wesen, so moet ick wat antreden.
Hy, Ooms-kijnt, Ooms-kijnt.

Boer

Wel Maegh, bin gy daer?
Ick miende warhaftich dat gy after gebleven waer.

Gauwdief

O hongdert Turcken! o gants sacker koeck en Vygen!
Hoe quaet ist huyendaagsh gelt uyt de luyt te krygen!
Ick vraaghde met een beleeftheyt: Huysman komtet jou te pas,
Dat gelt nou te geven, dat over Jaar al verschenen was?
Maar die sackereelse Gaffel, die loochendet, hy wout ontkennen.
Ick sey: jou Kinckel, de Nicker moet jou schennen;
Missaack[2] gy 't, jou schelm, jou Kneuckel, dat doet de droes!
Ick het Ruyntje van 't stal, want de kop was myn so kroes.
Ick torrenden hem na 't gat, ick gingh hem na de huyt tijen:
Hier Veen-Vos, seyd ick, geeft geld, of ick selt daer uit snijen.
Terstont vil die loose Kaerel op zyn bloote knien:
Je souwtje slap gelacht hebben, had gy de Boer esien.
Heerschip, seyd hy, verschoont myn jonge leven,
Ick selje een moye vette Koe in betaling geven,
Ick heb warachtich gien geld, ick heb seker gien geld in huys,
Ja niet een Hollandsche duyt, gien helder-penning, noch kruys.
Immers zyn wijf con myn so moeytjes bepraten,
Dat ick my met de Koe genoegen most laten.
Het moeyt myn warachtich, ick bin schier bedroeft,
Dat gy hier so lang na myn gewacht hebt en getoeft.

Boer

O seker, 't is een moye gladde Koe, hy is wel gemiest°, °gemest
Hy het vry wat op zyn schilde, 't is wel een deughdelijck biest,

1 een komedietje, vertonen. 2 loochen.

Hy is wel in zyn vleys, zyn kost is hem wel bekomen.
Met oorelof, Lansje, voor hoe veel heb gy hum angenomen?
Hy is overdadich vet, ja dat ick 't niet wel en wist,
Ick seyde 't is mijn Koe, seker, me dunckt, hij ist.

Gauwdief

Heer-waerd gij mist, waer souwt gij u wel toe neygen?
Ele-man, schijn bedrieght, daer is meer gelijx as eygen.

Boer

Ja wel, ick kan niet kallen, maer as gij hum wel bekijckt,
Ick segh noch dat hij mijn Koe van aensicht wel gelijckt;
Dan ick ontgeeftme, want gistre laet gaf ick hem noch t' eten.

Gauwdief

Datsum recht Huysman, ghij moetet oock vergeten.
Hoe vreemt loopt dese dijck, wat seylt hier mennige schuyt,
Hoe vaeren dese witte-broots Keyeren met heur Jachten uyt,
Hoe heerlijck doet hem de stad op, met al die nieuwe huysen!
Dit hiele landt, hoor ick, wert gehouwen met dijcken en met sluysen;
't Is wongder, niet waer? hoe fray sietmen de Zuider-kerck,
Met die witte steenen tooren; 't is wel een treflijck werck!
Hoe flickert de Son met weer-lichtend geschimmer
Op die verglaesde daken en op dat nuw getimmer!
Ik heb hier langen tijt in dese stad verkeert,
En ick was by de mieste geacht en wel begeert:
Wat duycker, sel ick hier dan met de Koe gaen loopen?
Dat durf ick niet doen. Ay Reys-broer, wil gyse verkoopen?
Ick selje een drinck-pennigh geven, wilje Heer Waert?
Ick sal u verbeyden inde Herrebergh vant Swarte Paert.
Wat gy meer as negen pont kondt bedingen,
Daer sullen wy lustich voor van Aaltge singen°; °drinken; aal = bier
Altoos Lansje, versta gy wel, een Daalder staet vast.

Boer

Maar myn Goe-maatje, wat ben gij een arige gast.
Wel, geeft mijn de Koe, ic selse jou bij gedt so lustich
Uyter hangd verkoopen. Ick sie wel, Maegh, gij bint rustich°. °flink
Int Swarte Paart, dat's mijn Herrebergh, wacht daer fijn man.
Gedieuw°, ick sel sien hoe ick die Koe best verkoopen kan. °g'adieu

Joosje, de Optrecker, werdt wacker in 't Swarte Paart

Gants lijden! bin ick hier noch! o gants sacker venten!
Ick durf waerachtich niet thuys comen, so sal mijn wijf parlementen,
O bloet, hoe wilse raesen! een mensch die mach verwilderen,
De Nicker is oock so lelijck niet asse hem wel schilderen.
Giertje, tapt een Kanne-wijns.

Giertje

Wel hoe dus, smargens vroe?

Optrecker

Wat, het de Duivel het paert ghegheten, hij eeter de toom oock toe.
Giertje, tapt, ick selje betalen as een Man met eeren.

Giertje

Wat so de vellen, op een qua merrickt moetmen wel teeren.

Optrecker

Komt hier, mijn Moer, komt sitten an mijn groene sij.

Giertje

Ast is, vaer, so krijch gij met eeren het soene vrij.

Optrecker

Gij bint so epronckt, men souwje wel an voor een rijcke pop sien.

Giertje

Maer wat bin gij een reyn man van neus en van ooren en van opsien!
Gij hebt sulcke flouweelen opslaegjes, met damaste kousebanckjes,
Met sulcken sattijnen neus, vol dyamanten, root en blankjes,
Ick gheloof niet datter kostelycker aensigt inde stad is.
Ist niet jammer dattet soo gequelt vande modt is?

Gauwdief

Wel hoe ist hier, deynck ik! of hier yemant in is?
Mijn dunckt dit tot Vriessche Giertje de waardin is.
Goeden dach in huys! wel is hier niemant inne?

Giertje

Ja, 's Kaalis kynt, ay lieve, komt mee binnen!
Hier is noch mier van jou vollick van de breyde kous[1].
Het zegendje bier.

Gauwdief

Ick dangkje, dat is gord wous°. °God geve het
Ick heb van daegh niet een kruymel ghedroncken.
Avous lansje, een halfje! ick selder niet langh mee proncken.
Sie dat is uyt, en mijn lippen sijn noch hiel droogh.

Giertje

Ja, beter dat uyt dan een goet man zijn oogh.
Gij hebt trompetters wangen, en bierdraghers lippen:
't Is onmoghelijck dat jou een drop sou konnen ontslippen.

1 van de brede kous, d.i. van een lang gezellig praatje; kous staat in verband met *kozen*, *fr. causer*.

Gauwdief

Wel wat is dit! as ick mien datmen de milt steeckt.
So bijten mij de luysen dat mijn 't hart breeckt.
Daer bijtmen een vreemde, en mijn eygen mach geen beurt krijghen.

Giertje

Y gut eele geest, gij praet van den ontijghen°. °onbehoorlijk
Gij mocht van jou leven niet beter comen slaegh!
Hoe komtet volck bij mekaer, hier is huych bij haech.
Die ouwe spreeckwoortjes selden lieghen,
Selden sietmen uylen bij vallicken vliegen.

Optrecker

Daer men me omgaet, daer wort men me ge-eert,
Men acht de man na 't vollick daer hij bij verkeert.

Giertje

Ja, ja, sulcken waert, sulcke gasten,
Sulcke dieven, sulcke basten,
Sulcke schepen, sulcke seyllagie.
Sulcke kocks, sulcke pottagie,
Sulcke Bruyts, sulcke Speelnoots, dat's al recht,
Suck man, sucke vis, sulcke meester, sulcke knecht;
Want dat is gewis, de dingen die teghen menkander strijen
En mogen menkaer in 't minste luchten, noch lijen.
Nou drinck een reys om, siet hoe dat biertje gijlt°. °schuimt

Gauwdief

Siet daer, kijnts, dat 's gheklaart, wel heb ick daer in ghequijlt?
Een hieltje? dat is te veul, maer met twee klockjes een half.

Optrecker

Ick wil liever met jou drincken, as met een nochteren Kalf.
Hij leeft met de Kan as een Krijschman met een daggen°. °degen

De Boer komt inde Herrebergh

Giertje

Siet hier, siet hier, hier komtet varcken ongder sijn maghen!
Ay sit wat, Huysmans kijntje, hoe dus, gord bescherm is°! °us = ons
Wellekom, Dirck Tyssen, wellekom, broertje, in onse kermis.

Gauwdief

Wel, Dirck Tijssen, hoe isset met de Koe afgheloopen?

Boer

O Bloedt! ick had sulcke moeyte eer ickse kon verkoopen,
De Vleyshouwers die trentelde en dongen, daer was geen raet toe;
Daer wasser ien die boodt tien ponckt ried gelt, ick seyden, ic slaet toe!

(*Hy gheeft hem de buydel met gelt*). Nou vaertje, deynen! en seghter niet een [woortje teghen:
Al haddet mijn eygen Koe geweest ick had niet meer gekreghen.
O mijn goe maet, 't moet duyster wesen daer ick dwalen sel.

Gauwdief

Waerdinnetje, ick hebt, daer icket mee betaelen sel,
Laet ons nou een reys, *Wie wil hooren singen van vreuchden een nieuw liedt,*
Van een soo loosen Boerman! wel hey! en ken gij dat niet?

Boer

Mijn lust niet veel te singen, 't is noch te vroech, mijn borst,
Ick heb vaeck in mijn tangden, ick heb sucken varkens dorst.

Gauwdief

Doet mijn eerst bescheyt, siet selfs oft een half of hiel is.
Wat so, een nochteren dronck is soo goet as een siel-mis.

Boer

Maer wat bin gij een ruych schaep! hay, Avous, langst!
Kijck, so voor ghepepen, soo na ghedangst.

Optrecker

Ick heb hier de kan, ick bedanckje, mijn Heeren.

Gauwdief

Met sulcke Heeren moet ghij jou ghelt verteeren:
Ick sie dat gij geesten bint, en de Koe het wel ghegouwen°, °gegolden
Wij willender, bijget, een lustige sluymer af houwen.
Waerdinnetje, schaf op, 't is eveliens vleys of vis.

Giertje

't Is mijn verboden te schaffen datter niet en is.

Gauwdief

Had ick twee platteelen, ick haelden twee cappoenen,
Met een schape-schouwer, wat, het mach sijn Suster soenen,
Tot Pieter de Kock, daer is gemeenelijck wat gaer.

Boer

O bloemer-herten, hadden wij wat te bancken soo waeren wij klaer;
O pots-nickel, hoe souw so een lecker beetje smaken.

Optrecker

Bij get speulnoot, gij sout mijn tangden wel wat'rich maken.

Giertje

Wel, maets, ick heb van de nochtent noch niet ontbeeten,
Sou gij dus langh praten, ick kreech ook wel lust tot eeten.
Wilt gij twie betielen hebben?

Gauwdief

O ja ick, gants sacker loot.

Giertje

Houw daer, mijn groote maat, ick hebber geen meer soo groot.

Gauwdief

Maer sal ick dus gaan loopen, de luy selle mijn nae roepen:
Sie dat is een leckertant, die gaat uyt snoepen.

Boer

Ay eele geest, lient hem jou mantel wat:
Hij zelder niet veerder mee gaen, as in de stadt.
Wij selle mekaer terwijlen een reys toe-pullen.
Gants lichters, as hij weer komt, gut hoe wille wij smullen.

Optrecker

Houw daer, mijn broertje, siet datje haestich vliet;
Maer al evenwel vergeet het weer-brengen niet.

Boer

Wat, ick geloof niet dat gij die fijn-man daer voor an siet.

Optrecker

Wat, bin gij mal? 't is mijn mannier so van spreecken.

Gauwdief

Wel an, dat is gangh! hoe wil jou dat ghebraen opbreecken.
(*Terzijde*). Ick gae eensloefs nae de lommert of na de diefjes vaers:
Daar koom ik altemets so eens: somtijds wel tienmaal 's Jaers.
O gangs lijden, hoe wil die Flaers, die waerdin kijven!
Ick laet mijn mackers voor 't ghelach te pande blijven. (*Binnen*).

Boer

Waerachtich, Giertje, gij bint so snobbeligen waerdin.

Giertje

O dat mach ick lijen, sey de Meijt, dat gij mij soent daer ick bij bin,
Maer anders sou ik quaet wesen. Hoe vaer gij Joosje?

Boer

Al wel, moer, ist met soenen te doen, ick soen oock wel een poosje.

Optrecker

Y get, Huysman, gij klaert dat lustich, gij bint al een giest.

Boer

Voor niet en heb ick bij de Vlamingen geen Retrosijn gewiest.
Ick brenght u eens met een discordatie,
En ick hoop, ghij sultet wachten plaan,° °rustig

Al en is dit geen fraeye arguwatie.
Ick brenght u eens met een discordatie,
Ja al maack ick weynich dispensatie,
So sult ghij 't annemen saan.
Ick brenght u eens met een discordatie,
En ick hoop, ghij sultet wachten plaan,
Gij sijt mijn alderliefste graan.

Optrecker

Bij get, Huysmans seuntje, dat kost jou wel een vaan.
Maar secht mijn een reys, heb gij oock in Vranckrijck verkiert,
Waer heb gij dat overdadich kostelijck Fransoys geliert?

Boer

Dat heb ick geliert bij de maets van onse Kamer.

Optrecker

Daer wil ick mijn kijeren oock senden, dat 's veel bequamer
Dan dat icker sou stueren over Zee, over Zanckt,
Asmen dus moy Francksoys kan lieren in ons eyghen lanckt.

Boer

De loffelijcke Philosophije,
Die verdrijft de ignorantie,
Zonder edele Clergije.
De loffelijcke Philosophije,
De ab'le Poeterije,
Die is vol matery, en substantie,
Vol gratie en playsantie.

Optrecker

Ick versta de helft niet, behoudens uwer gunst.

Boer

So doet oock al 't gemeene volck, die weten van geen kunst.
Ick spreeck Rondeelen van twaelven, of van viertienen;
Wilger een hebben van vierentwintich, ick selse u verlienen.
Ick spreeck Sonnetten en Balladen uyt de vuyst.

Optrecker

Voor deuse tyt, Dirckje, ben icker niet mee verkuyst.° °gediend
Den eenen cappoen, die mien ick louter op te snappen.
O eelekaerten, hoe willen de seentjes en beentjes knappen.

Boer

Ick sel mijn wel lyen allienich met de schapen bout.

Optrecker

't Andere hoen past op mijn, 't is ghenoech dat hy het doopjen hout.

Jonghe Keesje, het Boeren Seuntje, uyt al schreyende.

Goe-luydtjes heb gy mijn vaer oock ghesien?
Emme gy Jonge, nou laet mij betien,° °betijen, gaan
Ick heb al de wech gaen legghen en grijnnen,
En waer dat ick loop, ick kan mijn vaer niet vijnnen.
Ick wil gaen in zijn Herbergh, inde Stee,
Daar hij mijn nou lestent had ghenomen mee;
Dat was in 't Swarte Paert, en dat is hier.
Gants lijden, Vaer, o menschen! gae gij noch te bier?

Boer

Nou, hangden uyt de monckt, hoe staet de lecker soo en pruylt?
Nou, grijnsbeck, komt hier, hoe leyd de jonghe so en huylt?
Keesje wil gij eens drincken? nou as een man, tsus, tsus.
Wat schort mijn seuntje, wel Keesje, hoe grey gij dus?
Hoe sie gijer dus uyt? dus begrobbelt, en bekreten?
Wat isser Jongen, seg, het yement jou ghesmeten?

Keesje

Neense, vaertje, ick droeg huy nochtent 't voer bijt stroo!
I, wilje thuys komen, mijn schaam'le moer krijt soo!

Boer

Wel waarom?

Keesje

Maer die Mieste-koe, die ons was bevolen,
Die is te nacht van de dieven uyt de stal gestolen.

Boer

O gants vijf-elementen! gants swongden°! docht ick dit niet! °Gods
Ick loof niet dattet van sijn leven is gheschiet: [wonden
Ick verkoop mijn koe, ick brengh hem 't geldt, 't scheen dattet mijn lief was;
Wie souw durve dencken, dat so eerlijcken man een dief was!
Ick selt in een half Jaer niet winnen met tappen, noch pracchen,
En ick moet waerachtich noch om de dieverij lacchen.
Die geest moet hem daer al langh op hebben geneert;
Dat is een gauwe-dief, die isser gheweldich op ghetrynneert.
Kom Keesje, kom vaer, wille wij na huys toe gaen?

Giertje

Neen, wacht wat, Huysman, ay lieve, blijft wat staen,
Gij selt mijn jou lach al lachgende betalen,
Of ick sel terstonden aan de Schouwt gaan halen.
Wat rijdt mijn dese Man! flucks, komt schaftmen hier 't ghelt:
Wil gij 't niet met ghemoe gheven, so krijch ick het met ghewelt:
Ick sel waerachtig stracks om de Soldaten stuuren.
Nou, wil gij 't gheven of niet? of ick roep al mijn buuren.

Boer

Ay lieve, sus, swijcht, ick selt u gheven tot een duydt.
Hoe veel ist de Man?

Giertje

Maer een spaensche kluyt.

Boer

Ick heb mijn gat wel geschraept, hou daer, ick mocht wel bij paaren kitten.

Giertje

Maer die zijn neers brandt die moet selfs op de blaaren sitten:
Ick verlies mijn betielen, en 't lach noch daarentoe!

Optrecker

En ick mijn moye Mantel!

Boer

En ick mijn vette Koe.
Ick heb mijn geldt en mijn schoone tijdt verloren.
Hij het ons allegaer over een kam gheschoren.
Wel gedieuw, Giertje, ick bid dat gij 't niet nae vertrekt°, °vertelt
Of ick sel al mijn leven van de Steekatten werden begeckt.

Giertje

Kom, Joosje, slinger over°, wat mach dese veyndt letten? °geef op
Gij seltet mijn geven, of ick sel de buurt over eyndt setten.

Optrecker

Hou daer is ghelt, wat, hoe raest dese meer!!° °merrie

Giertje

So as u dat bekomt, so komt vrij morghen weer.

Optrecker

Wel wie hoorde sulcken behendicheyt sijn leven!
Hij hetter niet ghestolen, wij hebbent hem alle drie ghegheven.
Nou wil ick deur gaan en maken geen gherucht:
Wistent de Rederijckers, sij speelden daer af een klucht.
Al even wel moet ick mijn mantel en mijn gelt missen:
Maar op sulcke wateren vangtmen sulcke vissen.

Gheschreven, gherijmt, ende verdeylt,
door mij,

Den *6.* Augustus *1612.*

GERBRANT ADRIAENSZ. *in Bredero*
't Kan verkeeren.

BOEREN GESELSCHAP

Arent Pieter Gysen, met Mieuwes, Iaap en Leen,
En Klaasjen, en Kloentjen, die trocken t' samen heen
Na 't Dorp van Vinckeveen:
Wangt ouwe Frangs, die gaf sen Gangs,
Die worden of ereen.

Arent Pieter Gysen die was so reyn int bruyn,
Sen hoedt met bloem-fluwiel die sat hem vry wat kuyn,°
Wat scheefjes en wat schuyn, [°koen, parmantig
So datse bloot, ter nauwer noot
Stongt hallif op sen kruyn.

Maer Mieuwes, en Leentjen, en Iaapje, Klaas en Kloen
Die waren ekliedt noch op het ouwt fitsoen,
In 't root, in 't wit, in 't groen,
In 't grys, in 't graeuw, in 't paers, in 't blauw,
Ghelyck de Huysluy doen.

As nu dit vollickje te Vinckeveen anquam,
Daer vongdese Keesjen, en Teunis, en Ian Schram,
En Dirck van Diemerdam,
Mit Symen Sloot, en Ian de Doot,
Met Tys, en Barent Bam.

De Meysjes van de Vecht, en vande Vinckebuurt
Die hadden heur tuychje te wongderlijck eschuurt,
O se waren so eguurt,° °opgetuigd
Maer deynckt iens Fy had lange Sy
Huer onger-riem° ehuurt. °ceintuur met beugeltas, enz.

Sy gingen in 't selschip: daar worden so eschrangst,
Gedroncken, gesongen, gedreumelt en gedangst,
Gedobbelt en gekangst,
Men riep om wijn, het most so sijn,
Elck Boerman was ien langst.

Aelwerige° Arent, die trock het ierste mes, °knorrig
Tuege Pieter Kranck-hooft, en korselighe Kes.
Maar Brangt van Kaallenes,
Die nam een greep, hy kreegh een keep,
Mit noch een boer vijf ses.

De Meysjes die liepen, en lieten dat geschil,
Kannen noch kandelaers, noch niets en stonger stil:
Maer Kloens die stack, en hil
So dapper uyt dat een Veen-puyt° °veenkikker, boer uit de venen
Daer doot ter aerden vil.

Symen nam de rooster, de beusem, en de tang,
En wurrepse Ebbert, en Krelis vuer de wang,
Het goetjen ging sen gangh,
Het sy deur 'tglas, of waer 't dan was,
Myn blijven was niet lang.

Ghy Heeren, ghy Burgers, vroom en wel gemoet,
Mydt der Boeren Feesten, sy sijn selden so soet,
Of 't kost yemandt sijn bloet,
En drinckt met mijn, een roemer Wijn,
Dat is jou we soo goet.

NIEU LIEDEKEN

Haerlemsche drooge harten nu,
Komt toont hier wie ghy zijt,
Wy Amsterdammers tarten u
Te drincken eens om strijt:
Ellick die drinckt een volle kan;
Al wart de buyck geswollen dan,
Soo loopt niet als een dolle man,
Blyft by den dronck altyd.

W' hebben so vaste sitters hier,
En gladde keelen fris,
'k Verdwaal in onse Kitters schier,
Dat hier soo meenigh is:
Komt , maackt onse Bier-hanen moe,
En brengt elckaer met vanen toe,
Ghy verliest na mijn wanen vroe,
Ons Drinckers zijn te wis.

Een rustigh vaandel Vrijers fijn,
Die eysschen u te veld:
Maer dat 't Wevers noch Snijers zijn,
Die men ons tegen steld.
Roept al u lustighe Baasen vry.
Segt datse rustigh blaasen by,
Maer brenght kannen en glasen by,
En bruyckt vry u geweld.

Wij hebben een soo vaardigh gast,
Verkoren tot Cornel,
Die dese staat seer aardigh past,
Want hy drinckt styf en snel,
Als hy de vocht maar schuymen siet,
So sal hy hem versuymen niet,
Niet veel hy op syn duymen giet,
Want hy mach al te wel.

De Capiteyn, een stouter Man,
Die oock geweldigh veeght,
Die dese kunst so louter kan,
De kan schier stadigh leeght,
Een half-vat kan hy stuwen, hoort,
En wetet so te duwen voort,
Wie weet hoe menigh nuwe woort
Hy daer wel onder pleeght.

De Luyt'nant sal geen Molick syn,
Het is te nobelen baas,
Hy wil soo garen vrolick syn
Al by de ionge Maas,
Op alderley manieren klaer,
Drinckt hy de heele bieren daer,
By drien of by vieren, maer
Doch sonder veel geraas.

Ons Vaanderigh is dol genoegh,
Die inde kan so slooft,
Drie vier dagen over één boegh:
'k Haddet schier niet gelooft,
Daer hy soo trots wil ande kan,
Hy vat die met syn tanden an,
En houter oock syn handen van,
En slingertse over 't hooft.

Gelooft dat het wat wesen moet
Die men kiest tot Sergeans,
Daer een gelach voor vresen moet,
Zijn immers al wat mans,
Al schynen 't slechte sullen sneech,
Sy drincken groote pullen leech,
Sy roepen: laetse vullen veech,
Aars hebben wy gien kans.

Ons korperael wat druystich is
En daer by al wat vet,
Wonder hy niet meer puystigh is
Daar hy noyt stort noch set,
Hy sal 't doch niet ontloopen, neen:
Hy stuert 't met heele stoopen heen,
Souwer noch wel an knoopen een,
Was 't anders maar gewet.

De schryver seyde noch onlanx
Selven tot ons Forier,
Dat hy gesoffen had viel dranx,
En dat van Wyn en Bier.
Selden dat desen Broeder pocht,
Nochtans oock al syn goeder vocht,
Seyd hy, niet in een voeder mocht,
't Offici staet hem dier.

W'hebben ons Adelborsten vier,
En Lansmissaten twee,
Wiens keelen altijd dorsten schier,
Niet weynigh praten mee,
Met ons Provoost wy brommen seer,
Die drinkter so uyt kommen meer
Hem° droncken eer ick omme keer, °zich
En kent wel laten mee.

D'ouwe soldaten winnen prijs,
Die drincken met verstant,
Haar selven en haar sinnen wijs:
Is dat niet triumphant?
Nu voortan ghy optreckers treckt,
Die garen wel wat leckers leckt,
Siet dat ghy nu als streckers streckt,
En tart het heele Landt.

Beklaagd u niet ghy Princen eel,
Ick van u naam niet roem,
Want seker daar sijnder soo veel,
Dus so ick yemandt noem:
D' ander die souden schelden my,
Dat icker hen niet stelden by:
Van opspraeck is men selden vry:
Wy missen noch een bloem.

Siet hier nu ghy Drogisten droogh,
Ghy bent het niet alleen:
W'hebben hier oock kannisten hoogh,
Die 't oock konnen, soo 'k meen,
Wasser maar geld te winnen mee,
O bloed! wy souden minnen mee,
Wij mosten strax beginnen mee,
Dan waren wij te vreen.

Onze Crygsraat gesloten heeft,
Wat vroom of kloeck soldaat,
Die aldermeest gegoten heeft,
Te vereeren met staat.
Maackt de Waardin veel trompe diets
En soeckt haer te ontmompen yets,
En geeft haer vande lompen niets:
Ghy krijght de hoochste graat.

SONNET

Vroegh in den dageraet de schoone gaet ontbinden
Den gouden blonden tros, citroenich van coleur,
Gezeten in de lucht, recht buyten d' achter deur,
Daer groene wijngaert loof oyt louwen muer beminde.
Dan beven amoureus de lieffelijckste winden,
In 't gheele zijdich hayr, en groeten met een geur
Haer goddelijck aenschijn, op dat sy deze keur
Behielt, van dagelijcx haer daer te laten vinden.
Gheluckich is de kam, verguldt van elpen been,
Die dese vlechten streelt, dit waerdich synd' alleen:
Gheluckiger het snoer, dat in haer dicke tuyten
Mijn siele meê verbint, en om 't hooft gaat besluyten,
Hoe wel ik 't liever sie wilt golvich nae syn jonst:
Het schoone van natuur passeert doch alle konst.

EEN LIEDT

Ach strenghe Liefd, ghy schijnt seer soet
En liefflijck int beginne;
Maer die u vind in teghespoet,
Die moet met smarte Minne;
Soo ghy aen my mach 't leeren
Die door te seer begheeren
Van Liefde sterf,
Om dat ick derf
Mijn Lief soo menich werf.

Als ick des daachs verby haar ga
En meen in Huys te snappen,
Een yghelijck die siet my naa,
Dies vrees ick dan voor 't klappen,
Mijn opset moet verand'ren
En ick gaa dan vast wand'ren
Ja gins en weer,
Op ende neer,
Tot dat ick 'thuys waarts keer.

Wil ick des avens by haar gaan
Om met haar wat te spreecken;
So sie ick iemant by haar staan
Of wert van die bekeeken,
't Doet mijn wel heele nachten
In een stoep sitten wachten,
Ghekreuckt, ghekromt,
Wel dicht vermomt,
Tot dat dander uyt komt.

Als ick in mijn eenigheyt streef
In mijn bedroefde klachten,
Och t'is gheen leeven dat ick leef,
Maar swaare doot te achten,
Want mijn Liefgiens afweesen
Doot mijn door duysent vreesen,
Dus t' herte raast
En denct verbaest:
Een ander is de naest.

Wel opentlijck ick hier beken
Dat ick haar niet kan laaten;
En als ick schoon al by haar ben
'K en kan niet metter praaten;
Noyt kunst sy van myn hoorden
Maar veel ghebrooken woorden,
Daer Liefde, siet,
t' Vernuft ghebiet,
Is de reden te niet.

Och Lief hoe dick heb ick versocht
Mijn Minne te bedecken;
Dus nam ick voor te doen een tocht
Om buyten t' Slans te trecken.
Doen ick de Zee aenschoude
Terstont het mijn beroude,
Ick kreech berou
Dat ik soo sou
Verlaaten mijn Ionckvrou.

Als ick haer bruyne Oghen sie
Soo moet ick mijn vergaapen
In haar soo schoone schoonheyt die
Soo Heerlijck is gheschaapen,
Die my niet kan verveelen
Het ghesicht of het streelen
Van haar aenschijn.
Och wou sy mijn
Soo trou als ick haar syn!

En of 't mijn schoon na wensche ghingh,
Na langhe trouwe proeve,
Dat sy my tot haar Lief ontfingh,
Een dingh sou ons bedroeven,
Want siet ons ghesintheyden
Syn int gheloof verscheyden,
Dit maeckt altijdt
Een harden strijdt
Op 't laast of haat of nijt.

Al wat de Heere heeft versien
Kan gheen mensche beletten,
En ist Goods wil, het sal gheschien,
Na schickingh syner wetten;
Wat wil ick mijn dan quellen.
'K sal mijn betrouwen stellen,
Op God diet al
Best schicken sal
In allerley gheval.

't Kan verkeeren

AMOUREUS-LIED

Waar is nu dat hart? waer de gedachten?
Waer 't gemoet?
Dat so Mannelijck conde verachten
's Weerelts goet;
Dat de Croon
En de Heerlijckheen
En de Schepters schoon
Sou trots vertreen?

Dat Staten, en Steden, en Vorstendommen
En 't gewelt,
En t' rammelen in Ridderlijcke somme
Van hart gelt
Jae t' Cieraet!
En 's Aartrijcx hooghste pracht
Vaack heeft versmaet
En groots veracht?

Dat hart, kan sich breydelen noch bedwingen
In syn leet,
Dat soo groot moedelijck alle dinghen
Eerst versmeet.
O verdriet!
O pijn! o quaal! o smart!
Ghy maalt tot niet
Dit groote Hart.

Dat alle hoocheden heeft versmeten
Inde Wint:
Dat kan loshartich niet vergeten
't Geen 't bemint.
T' is te sot!
En al te langh gevrijt
Die met my spot,
En deunt altijt.

Op wien sal ick meer wrocken en wrijten
Dan op mijn!
En sal ick het oock myn oogen wijten,
Ofde schijn
Vande gunst
Die my wel is geschiet?
Ach! 't was maer kunst
En anders niet.

Betoont nu de cloeckheyt van u sinnen
O myn hart!
Int wel vermeesteren, en verwinnen
Van u smart,
En volcht raat:
Met vlaagjes wat vervreemt;
Ten is so quaat
Niet als gij 't neemt.

Ach! het valt myn so swaer te verlaten
Myn Vriendin!
Al had ick oorsaeck om u te haeten,
Niet te min,
O Joffrou!
Ick blijf in lust of noot
U noch getrou
Tot inder doodt.

't Kan verkeeren.

LIEDT

Al ben ick schoon Liefje niet machtich rijck,
Ick ben ten minsten als mijns ghelijck,
Wat gheef ick om 't goet?
Wat gheef ick om 't goet?
De beste Rijckdommen legghen int ghemoet.

Ick laat den gierigaaert na schatten sien,
En den staat-zuchtighen na het ghebien,
Ick gheer, o mijn schoon,
Ick gheer, o mijn schoon,
Gheen Koninx scepter noch Keyzers kroon.

Want de rust en opperste wellust leyt,
In een onbekommerde vernoeghelijckheyt,
En niet in het helt,
En niet in het ghelt,
Dat staagh zijn meester met zorghen quelt.

Daarom Princesse zoo acht ick aldermeest
De gaven van u doorluchtighen gheest,
En u hoogh vernuft.
En u hoogh vernuft,
Dat alle de werelt braveert en puft.

LIEDEKEN

Al waert dat mijn, de godt Jupijn,
Of yemandt van de goden,
Haer glants, of schijn, of gants haer sijn
Van godlijckheyt aenboden,
Dat ickse mocht verkiesen,
En ick u most verliesen,
Ick gingh tot haer met dese reen:
Ick blijf veel liever hier beneen
In myn armoed opter aerden,
In becommeringh en verdriet,
Eer ick wouw die last anvaerden,
En hebben daer myn liefste niet.

Of lieten sy, de toom eens vry
Van 't coninghlijck ghebieden
En ghaven my, de heerschappy
Van landen en van lieden,
Dat ickse most beheeren,
Dat sou ick wel begheeren,

Niet om rijck, landt noch gelt,
Niet om aensien noch ghewelt,
Niet om scepters noch om kroonen,
Noch om al het werelts goet,
Maer om dat ick u sou toonen
Mijn gunst, en grootheydt van ghemoet.

Ick sou de lien, wel grootsch gebien
U achtbaerheyt te eeren,
Op bloote knien u doen ontsien
By princen, en by heeren,
Ick sou der keyseren vrouwen,
Voor u staet-dochters houwen,
Mijn koningen, de grootst van lof,
Die souden u steets in mijn hof
Met eerbiedigheyt gheleyden,
En setten in u setel sacht,
Die ick eerst sou doen bereyden
Met de kostelijckste pracht.

Van elpen-been, vol vremdiche'en
Soud'ick u troon doen maken,
U vloer bespreen, met ed'le kle'en,
Van turcks en goude laken,
Met beelden en met bloemen,
So schoon alsmen kan noemen,
Ick sou bewijsen door u dracht,
Hoe dat ick u deuchden acht,
Hoe dat ick u hooghe zeden
Meer bemin als 't lieve gout,
Dat ick rustich sou besteden,
Daer en waer ghyt hebben wout.

Maer 'k weet dat ghy, geen hovaerdy
Hebt in dees malle dinghen,
Oock draagh ick blij, meer goets by my,
Als al de hovelinghen;
Al syn sy rijck van goede,
Ick ben 't in den ghemoede:
Ick weet wel liefje datje weet,
Dat onder een verwurpen kleet
Wel wat grooters kan verschuylen
Als syn meerder wel vermoet,
En datmen vaeck wel slechte uylen
Hier bevinden seer begoedt.

AMOUREUS-LIED

De Minne die in mijn hartje leyt,
Die sal niet eynden noch sterven,
Al schijntet dat ick door teghenheyt,
Mijn Lief sal moeten derven.

Tsint dat mijn oogh op haar schoonheyt viel
So socht ick haar te behaaghen,
En heb met eerbaerheydt in mijn Ziel,
Haer reyne jonst ghedraghen.

Al reys ick te Landt, en over Zee,
En swerf in vreemde Steede,
Mijn Liefs Beeltenis draach ik mee,
In mijn gheneeghenthede.

Heylich en eerelijck syn gheweest,
Ons Minne, kusjes, boerteryen,
Want haar ghesuyverde goede Gheest,
Gheen dorperheyt kan lijen.

Al ben ick daer my veel jonst geschiedt,
Het buycht gheen van mijn crachten,
Maar als 't hart op mijn Lief eens siet,
Soo juyghen mijn ghedachten.

Haar heusheyt en ooc mijn Liefde groot
Ons Vrientschap daer beneven,
Die sullen duuren tot de doodt,
Ja meug'lijck na ons leven.

Al syn meer andere schoon en Rijck,
Sy kunnen my niet verwinnen,
Doch als ic mijn Jufvrous duechd' bekijck,
Aanbidden haar mijn sinnen.

Of by ghevalle dees rasery
Mijn Liefjen quam in handen,
Haar Wysheyt redenkavelt[1] my
Ten konfer[2] of ten branden.

Mijn ruwer begrip en stompe styl,
Verwerckt die, o mijn Goddinne!
Met die sneedighe scharpe vyl
Van u gheleerde sinnen.

LIEDEKEN

Snachts rusten meest de dieren,
Oock menschen goet en quaat,
En mijn Lief goedertieren
Is in een stille staat;
Maar ick moet eensaam swieren,
En cruysen hier de straat.

Ach Lely hoogh verheeven,
Verheven in mijn sin,
Mijn hoope van mijn leven,
Ghewenste, schoon Vriendin,
Wilt my, u jonstich, gheven
Een lieve wedermin.

Ick sie het swerrick dryven,
Ick sie de claare Maan,
Ick sie dat ick moet blyven
Alleen mistroostich staan,
Ach lief wilt my gheryven
Met troostelijck vermaan.

Met hoop en vrees bevanghen,
Met een ghestaeghe stryt
Van sorghen en verlangen,
Verwacht ick nu ter tijdt
Van u myn troost t'ontfangen,
t' Woort daar men lang om vrijt.

1 redenkavelt: redeneert, veroordeelt. 2 konfer: komfoor.

Myn vruchteloos verwachten
Myn commer niet en blust,
Sult ghy my heel verachten,
Och voester van mijn lust?
Maer siet, ick onbedachte
Claagh, nu sy leyt en rust.

Och slaapt ghy myn behagen,
Dewyl ick doe myn clacht?
Wat baat my dan myn claagen
Nu ghy den dooven slacht?
Ick salt gheduldich draagen,
En wensch u goede nacht.

Adieu Prinsesge jeughelijck.
Mijn Vrou van mijn gemoet,
Adieu en droomt gheneughelijck,
En slaapt gerust en soet;
Ach tis my soo onmeuchelijck
Te rusten als ghy doet.

't Kan verkeeren

VOOR-SANGH

Ick sieje wel, al gaeje snel
U in het bosch vertrecken,
O Maechdekijn! u klaar aenschijn,
En kundy niet bedecken

Voor die u mint, mijn Lief! ick bint,
Ay! went u snelle voetjes:
En ist u wil so staet wat stil,
Of gaet ten minsten soetjes:

Laet mijn doch yet, verwerven siet,
Op mijn lieve gebeetjes,
En schort u gang, die my te langh
Valt, door u vlugge treetjes:

Komt vlyt u weer, by my hier neer,
In dese groene blaatjes,
Als wy verle'en, de Sondach de'en,
Des avonts al wat laetjes.

Als ick noch denck, om het ghewenck,
Om al ons blye kuurtjes
Van ons ghevry, en hoe dat wy
Vertelden avontuurtjes:

Daer wy den tydt, met wierden quyt,
En van die nieuwe dansjes,
En was daer geen, dan ghy alleen,
Die wan de Roose-Kransjes.

Kom weest niet schuw, t'is hier so luw,
Vol dichte Eglentiertjes:
Myn hart verheugt hier door de vreucht,
Van die vrolijcke diertjes:

't Wildt danst en springt, 't ghevoghelt singt,
't Is hier vol blije lusjes,
Waert ghy hier nu, ick segget u,
Ghy kreecht wel duysent kusjes.

Ick gis ghy vliet, uyt vreese niet
Voor deze dreygementjes:
Maar wilt misschien, na hooger sien,
Of na de ionge ventjes

Die ghy bekoort, en licht verdoort
Door u beveynsde grilletjes,
Daer ghy uyt suycht u lust, en buycht
Haer hartjes na u willetjes.

Wie eens aanschout, u hayr als gout,
Of u ghebloosde wanghen,
En roode mont, die is terstont,
Aleer hy 't weet, gevanghen:

Want u gesicht, boeyt ons seer licht,
In onsichtbaere kluysters:
En u schoonheyt, ons voort verleyt,
Door haer besond're luysters.

t'Hert dat ghy neemt, ghy flucx vervreemt
Van alle sijn vriendinnetjes:
Mits ghy ons stelt, in 't soet ghewelt,
Van uwe lichte sinnetjes.

Die troertigjes, en boertigjes,
Vloeyen van soete kluchtjes:
Daer ghy wel weet, dat ghy me smeet
So veel verliefde suchtjes.

Nu 't is genoech, ick hijgh, en swoegh,
Mijn uytverkooren Troosje!
Ick ben so moe, doet als ick doe,
En rust u hier een poosje.

Hoe moochdy mijn, so hatich sijn,
So strafjes, en so fiertjes?
Ick sieje wel, al gae-je snel;
't Zijn u dreutsche maniertjes.

GEESTICH LIEDT

Wat dat de wereld is,
Dat weet ick al te wis
(God betert) door 't versoecken:° °onder-[vinding
Want ick heb daer verkeert
En meer van haer gleerd
Als van de beste boecken.

Want of ick schoon al las
Het geen soo kunstich was
Als Goddelijck geschreven;
Ten gingh ter ziel, noch sin
Soo nyver my niet in
Als 't eygen selfs beleven.

Nu heb ick 't al versocht:
Soo dol, als onbedocht,
Soo rauw als onberaden.
Och Godt! ick heb te blind
En al te seer bemind
De dingen die my schaden.

Een hoofd vol wind en wijn
Een hart vol suchts en pijn,
Een lichaem gants vol qualen
Heeft Venus, en de kroes,
Of selfs die leyde droes,
My dicwils doen behalen.

Och! een bedroeft gemoet,
En een hert seer verwoet
Van duysent naberouwen,
Van overdaet en lust,
Met een ziel ongerust
Heb ick in 't lest behouwen.

Hoe strengh breeckt my dit op:
Mijn kruijfde krulde kop
Die brenght mijn voor de jaren,
In mijn tijds Lenten voort
Op 't swart, en 't swetigh swoort
Veel gryse graeuwe hayren.

Wanneer een ander leyt
Gestreck en uytgespreyt,
En rust met lijf en leden:
Dan plaeght my aldermeest
De quelling van mijn Geest
Met beulsche wredicheden.

Dan dringht my door de huyt
Het bange water uyt
Door kommerlijcke sorgen,
Dies my het herte barst,
En wenscht, alsoo gheparst
Den ongeboren morgen.

En nimmer ick den dagh
Alsoo geluckich sagh
Dat sy my vol verblyden:
Voorwaer, 'k heb uur noch tijd,
Of ellick heeft syn strijd,
Sijn lief, zijn leed, zijn lyden.

Al 't gene dat de Lie'n
Ter wereld mogen sien,
Of immermeer verwerven,
En wensch ick niet soo seer,
Als saligh inden Heer
Te leven en te sterven.

't Kan verkeeren.

LIEDT

'T Sonnetjen steeckt zijn hoofjen op,
En beslaat der Bergen top
Met zijn lichjes: Wat ghezichjes
Wat verschietjes verd en flaeuw,
Dommelter tusschen 't graeuw en 't blaeuw.
'T Vochtighe beeckje blinckt verciert,
'T Vrolijck Vinckje tiereliert
Op de tackjes, wilt en mackjes,
En weer strackjes op een aar,
Hippeltet met zijn wederpaar.
D'Hemelen werden meer begroet,
Van de Diertjes kleyn en zoet,
Als van menschen die maar wenschen
Na het aerts vergancklijk goet,
Datmen hier toch al laten moet.

Hemeltjes[1] wijs en wel gheleert,
Meer met reden ghestoffeert,
Als de lieden, die 't ghebieden
Van een Werelt noch verdriet:
Zij hebben u vernoeghen niet.
'T Herdertje met zijn wollich Vee,
Schrolt op 't volckje vande Stee,
Daar zijn Knaapjes, van zijn Schaapjes,
In zijn slaapjes zacht en stil,
Willich voldoen haars Heeren wil.
Menschjes, Godt gheeft elck zijn deel,
Maar elck doet zijn best om veel
Te vergaren, dan° 't bewaren, °maar
Voor de Iaren is een kunst,
Dankt de Gooden voor haar gunst.

1 Krekeltjes.

Gheen dingetjes zijn zoo slecht, zoo teer,
Of zy gheven ons een leer,
Wilt maar mercken, op de wercken
Vande Goden wonderbaar,
Niet en vindy zonder haar.

O redelijcke Beesjes dwaas,
't Onvernuftich Vee, helaas!
Is veel nyver, en veel styver,
In den yver tot Gods lof,
Al den mensch van 't beste stof.

JAN JANSZ. STARTER (1594-1628)

VREUGHD EN GESANG

Ieughdige Nimphen, die 't boerten bemind,
Vrolike herten! hoe mach het doch komen,
Datmen, in plaatse van t' singen, begind
Stil, en hoe langer hoe meerder te droomen?
Is de genuchte dan so besnoeyd,
En uyt u ieughdige harten geroeyd,
Dat die niet weder en bloeyd?

De tijd sal u vallen soo veel te lanck!
Laet ons wat lacchen, wat mallen, wat deunen,
Singhen en springhen, ja maecken een klanck,
Datter de kamer begind van te dreunen;
Hey, wie weet wanneer het ghebeurd,
Datmen 't geselschap dus t' samen bespeurd!
Waer toe dan nu ghetreurd?

Wy zijn in 't soetste van ons jeughd,
In 't alderschoonste van ons tijd,
Ey, dat wy die niet sonder vreughd
Dus klanckloos worden quyt!

D'ouderdom komt ons doch op de hand,
En ons ontslippen de ieughdige jaren,
't Wellick de vreughden dan stelt aen een kant,
Voorts soo beginnen wy dan te bedaren.
Dus wild doch in u luchtige ieughd,
Niet laten te bruyken, in eeren en deughd,
De blye bequame geneughd.

Sult ghy dan niet beginnen een reys?
Waer na begeert ghy doch langer te beyen?
Naeste gebuurtje, voldoet ghy mijn eys:
Heft op een Liedtjen, men sal u geleyen.
Zijt ghy beschaemd? ey, houd doch u k'leur;
Meught ghy wat wachten, ick sing u wel veur,
Soo niet, ick geef u de keur.

MINNEDICHT

O Angenietje!
Mijn Honigh-Bietje!
Mijn vrolijckheid, mijn vreughd!
Fonteyn van mijn geneugd!
  Mijn soetste susje!
  Mijn hooghste lusje!
Mijn alderwaerdste goed!
O Vrou van mijn gemoed!
Hoe langh sult ghy
U veynsen noch voor my,
  Daer ick niet meer
  Soeck of begeer,
Als u vermaeck en eer?

Ghy schijnt te schuwen
't Geneuchelijck huwen:
't Welck sulcken soeten saeck
Is, en zoo schoon vermaeck,
  Dat alle de Geesten
  Van menschen en beesten,
Jae, wat de son beschijnt,
Sich daer met vlijt toe pijnt.
Vliedt ghy het geen
Tot lust streckt yeder een?
  Daer al wat leeft
  Sich toe begeeft,
En zijn vermaeck in heeft?

Wat sal dat ghelijcken?
Want eer-je kondt kijcken
Of loopen, troude jou Moêr,
Daer sy niet qualijck by voer.
  En ben-je nu wijser
  Als sy, die veel grijser
  En ouder is als ghy?
Wat, dat komt gantsch niet by,
O schoon'! slijt niet
U jaren in verdriet,
  Maer uwe jeughd
  Eerbaer verheught,
Wijl ghy 't verheugen meught.

Denckt, dat de jaren
Dees geestige hayren,
(Die ghy nu krult soo gaeu)
Haest sullen maecken graeu,
En dat dese leden,
Soo geestigh besneden,
Dit bol, swack,° jeughdigh lijf °lenig
Sal worden krom en stijf:
En ghy sult dan
Alheel niet weten van
De soetigheyd,
Daer elck van seyt,
Daer men u nu toe vleyt.
Och! wilt u besinnen,
En wederom minnen
Die u soo troulijck mient,
Soo vierigh bidt en dient:
Soo sul-je, vol kusjes,
In vrolijcke lusjes
U dagen brengen deur
Niet wetend van getreur:
En word-je weêr,
In 't end oud, sieck, of teêr,
Met alle vlijt
In uwe strijd
Worden gediend altijd.

BRUYLOFTS-LIEDT

G'lijck als door de baren
Een Schip komt ghevaren
Wt d' onbetemde Zee,
Tot aen een goede Ree;
Sijn blijdschap laet blijcken,
Sijn zeylen laat strijcken,
Sijn Wimpels rollen uyt,
En met een trots geluyt
Doet dond'ren, dav'ren, klat'ren, na den eys,
Sijn stucken grof,
Den Heer tot lof,
Voor sijn behouden reys,

Dies is hy, met reden,
Oock vol vroolijkcheden,
En heeft de gantsche vloot
Sijns kennis 't saem genoot,
Om lustigh te blasen
Wt roemers en glasen,
Om met een soet ghelagh
Te brenghen voor den dagh
De meeste vreughd, die immer is ghesien,
En dat moet gaen,
Dus vanght het aen,
Wat wacht ghy jonghe liên?

Soo laet ons oock singhen,
En kluchten voortbringhen
Mits door de woelery
Van 't ongerust gevry,
De Bruygom met lusten
In d'haven der rusten
Sijn scheepjen dese nacht
Geluckigh heeft ghebracht,
Daer hy ver-wellekomt wordt van de Bruyt.
Die van sijn Jeughd
De grootste vreughd
In haer gesicht besluyt.

Elck moet hem hier setten,
Om stijf te trompetten,
Op een geladen Fluyt,
Vol goede Rijnsche buyt;
En dan weêr aenvangen
De soetste ghesangen,
Die oyt van geesten zijn
Ghesongen by de Wijn.
Nu, Maeghden! seght, waerom begint ghy niet?
Elck voor sijn deel,
Rep nu sijn keel,
En singh een vrolijck Liedt!

Nu, nobele baesjes!
Waer blijven de glaesjes?
Drinckt op de Bruydegom
En Bruyds ghesontheyd om.
Gaet, wenscht haer daer mede
Gheluck en vrede
In haeren Echten staet,
Met een verheughd gelaet,
En kust malkander daerop rondom dries!
Elck maeckt sich reê.
Dat 's een, dat 's twee,
Dat 's dry, dat 's op sen Fries.

MINNE-KLACHT

'k Heb veel nachten lang ghewaeckt,
Als een ander hield sijn rust,
Naer u soete gonst gehaeckt,
Dien ick hiel voor al mijn lust.
Lief! ick was u Dienaar immer;
Mind my nu, o mind my nu, o mind my nu,
Of mind my nimmer.

Schoon! die met u soet ghesicht,
Met u suycker-soete woorden,
In mijn boesem hebt ghesticht
D'eerste brand die my bekoorden,
Weest voortaen geen suyre grimmer;
Mind my nu, o mind my nu, o mind my nu,
Of mind my nimmer.

Laet by u zijn overleyd,
Of ick oock verdien dees smarte,
Daer ick u, met dienstbaerheyd,
In het beste van mijn harte
Een Altaer van trouheyd timmer;
Mind my nu, o mind my nu, o mind my nu,
Of mind my nimmer.

Ick swoer u d'eed van mijne trouw,
Dien ick troulijck heb betracht,
't Welck ghy hoorde wel, Juffrou!
Maer te weynigh hebt geacht.
Liefd is als een koorts, jae slimmer;
Mind my nu, o mind my nu, o mind my nu,
Of mind my nimmer.

Sterf ick door dees koorts der min,
Daer uw hulp my mach genesen;
Waer 't geen schand, dat ghy, Goddin!
D' oorsaeck van mijn doodt soudt wesen?
Weest gheen moorderesse immer,
Mind my nu, o mind my nu, o mind my nu,
Of mind my nimmer.

UIT VALERIUS' GEDENCK-CLANCK

O HEER, DIE DAER DES HEMELS TENTE SPREYT

Stem: GALLARDE SUIT MARGRIET

O Heer, die daer des Hemels tente spreyt,
End' wat op aerd' is hebt alleen bereyt,
Het schuymig woedig meyr kond maken stille,
End' alles doet naer uwen lieven wille,
Wy slaen het oog
Tot u omhoog,
Die ons in ancxt en noot
Verlossen kont
Tot aller stont,
Ja selfs oock vande doot.

Als[1] ghy (o vrome!) dickwils hebt gesmaeckt[2],
Vermaeckt u nu vry dat 't u herte raeckt.
Looft God den Heer met singen ende spelen,
End' roept vry uyt te saem met luyder kelen:
Hadd' ons de Heer
(Hem sy de eer)
Alsoo niet bygestaen,
Wy waren lang
(Ons was soo bang)
Al inden druck vergaen.

WILT HEDEN NU TREDEN

Stem: HEY WILDER DAN WILD

Wilt heden Nu treden Voor God den Heere,
Hem boven Al loven Van herten seer,
End' maken groot syns lieven naemens eere,
Die daer nu onsen vyand slaet ter neer.

Ter eeren Ons Heeren Wilt al u dagen
Dit wonder bysonder Gedencken toch.
Maeckt u, o mensch! voor God steets wel te [dragen,
Doet yder recht, en wacht u voor bedrog.

D' arglosen, Den boosen[3] om yet te vinden
Loopt driesschen En briesschen Gelyck een Leeu,
Soeckende wie hy wreedelijck verslinden
Of geven mocht een doodelijcke preeu[4].

Bid, waket End' maket Dat g' in bekoring
End' 'tquade Met schade Toch niet en valt.
U vroomheyt brengt de vyand tot verstoring,
Alwaer syn ryck noch eens soo sterck bewalt.

WAER DATMEN SICH AL KEERD OF WEND

Stem: POTS HONDERT DUYSENT SLAPPERMENT

Waer datmen sich al keerd of wend,
End' waer men loopt of staet,
Waer datmen reyst of rotst of rend,
End' waer men henen gaet,

Daer vint men, 'tsy oock op wat Ree,
d'Hollander end' de Zeeuw',
Sy loopen door de woeste Zee
Als door het bosch de Leeuw.

1 als: zoals. 2 gesmaeckt: (met vreugde) gedaan. 3 Den boosen: eerste naamval.
4 preeu: slag, knauw, beet.

In koud' en heete Landen al,
Gelegen Zuyd' of Noord,
Of Oost, of West, op berg' en dal,
Men van haar spreecken hoord.
Sy krygen menig Schip en Boot
Uyt 'tIndiaensche Ryck.
Daer zyn geen volcken oock hoe groot
In veelen haers gelyck.

Het dryft haer alles op de hand.
Hoe menig Schip en Schuyt
Beseylter wel dit soete Land?
Of tyd'[1] van hier oock uyt?
Wat vaerter menig of en an?
Wat komt haer niet al voor?
Daer met s' haer handel dryven dan
De heele Werelt door.

't Vereenigd' vry-gevochten volck
Maeckt Spanjen d'oorlog' moe,
Sulcx dat hy zynen vreden tolck
Dit Land moet senden toe.
Wie soud' oyt hebben dit gedacht,
Dat d'hoogmoet van Papou,
Dat soo een groote trotse macht
So buygsaem worden sou?

Venetiaen en Savoyard,
Met and're volck'ren veel,
Hadd' Spanjen oock al me verward,
En sat haer op de keel;
Hy meynd' hy soud' se slocken op,
Gantsch dempen en' verslaen:
Maer 't Staten volck op Spanjaerts kop
Daer self haest heeft gegaen.

O Neerland! so ghy maer en bout
Op God den Heer altydt,
U pylen vast gebonden hout,
End' t'saem eendrachtig zyt;
So kan u Duyvel, Hel, noch Doot,
Niet krencken noch vertreen,
Al waer oock Spanjen noch so groot,
Ja 'swerelts machten een[2].

MERCK TOCH HOE STERCK

Stem: COMEDIANTEN DANS

Merck toch hoe sterck Nu int werck sich al steld
Die 't allen ty So ons vryheyt heeft bestreden:
Siet hoe hy slaeft, graeft en draeft met geweld
Om onse goet En ons bloet En onse steden.
Hoor de Spaensche trommels slaen!
Hoor Maraens trompetten!
Siet hoe komt hy trecken aen
Bergen te besetten.
Berg op Zoom, Hout u vroom,
Stut de Spaensche scharen;
Laet 'sLands boom[3] End' syn stroom
Trouw'lyck toch bewaren.

't Moedige, Bloedige, Woedige Swaerd
Blonck En het klonck, Dat de voncken daer uyt stoven.
Beving En leving, Opgeving[4] der aerd,
Wonder, Gedonder, Nu onder was, nu boven,
Door al 't mijnen en 't geschut,
Dat men daeg'lycx hoorde;

1 tyd': tijt, d.w.z. tijgt, trekt. 2 tegen u verenigd. 3 boom: grens. 4 opgeving: het omhoog spatten.

Menig Spanjaert in zyn hut
In syn bloet versmoorde.
Berg op Zoom Hout sich vroom;
'tStut de Spaensche scharen;
'tHeeft 'sLands boom En syn stroom
Trouw'lyck doen bewaren.

Die van Oranjen quam Spanjen aen boord,
Om uyt het velt als een Helt 't gewelt te weeren:
Maer also dra Spinola 'theeft gehoord,
Treckt hy flocx heen op de been met al zyn Heeren.
Cordua[1] kruyd spoedig voort,
Sach daer niet te winnen;
Don Velasco liep gestoort:
'tVlas was niet te spinnen[2].
Berg op Zoom Hout sich vroom,
'tStut de Spaensche scharen;
'tHeeft 'sLands boom En syn stroom
Trouw'lyck doen bewaren.

DIRK RAFAËLSZ. CAMPHUYZEN (1586-1627)

Daer moet veel strijdts gestreden zijn;
Veel kruys en leedts geleden zijn;
Daer moeten heyl'ge zeden zijn;
Een nauwen wegh betreden zijn;
En veel Gebedts gebeden zijn;
Soo langh wij hier beneden zijn:
Soo sal 't hier na in vreden zijn.

TOEVERLAET DER RECHTVEERDIGEN

OVER PSALM 125

Wat winden dat 'er ruyschen,
Wat regen dat 'er plast,
Het hooge Huis van Zion
Staet onbeweeght en vast.

Wat menschen dat 'er dreygen
Te moorden en verslaen,
Al die op Godt vertrouwen
En sullen niet vergaen.

De hoogh-ghetopte bergen
Zijn als een vaste schans
Ronts-om Jerus'lem henen,
Gheen vijandt heeft 'er kans.

Godts toesicht die hij stadigh
Ronts-om sijn volck laet gaen,
Is haer als vaste muuren:
Gheen vijand kand 'er aen.

Hij sal 't rechtvaerdigh hoopjen,
Sijn duur-bemint Geslacht,
Niet eeuwigh laten blijven
In booser menschen macht.

Niet eeuwigh laten blijven
In een soo droeven staet,
Opdat het sijne handen
Niet uyt en reyck tot quaet.

1 Cordua: een scheldnaam voor de Spanjaarden, lett.: Cordova; ook woordspeling met korde-wagen = kruiwagen. 2 toespeling op de naam Spinola.

Opdat het de godloosheydt
Te met niet in en suyp,
En door der boosen bijzijn
Die haer in 't hert niet sluyp.

Godt, diese van u afwijst
Die 't kromme pad inslaen,
Doe wel den vromen herten
Die reyne wegen gaan.

CHRISTELIJCKE GELATENHEYDT

(Voor een jonghe Dochter in hare langdurige en sware Zieck-quale)

't En is niet alle tijdt van vreughde dat men singht:
Ick singh, hoewel met pijn, smert en ellendt omringht.
Bij menschen schijnt geen hulp: waer sal ick henen gaan?
Tot hem, daer vreught en pijn en alles komt van daen.

Ach! Godt, die alle doen en lijden klaer aanschouwt!
Die mij op 't schoonst' der jeught in 't tranenleger houdt:
Siet op my, uw geschep, dat onder d'harde tucht
Van uwe strenge hant veel jaren heeft gesucht.

Siet op my, u dieners°, welck ghy met droefheydt spijst, °dienares
Die nochtans, mids in druk, u dickmaels eert en prijst,
En angstigh in haer geest, geen ding soo seer beklaeght
Dan dat sy 't pak altijt niet even lustig draeght.

Hartdringhendt is de noodt, doordringhend' mijne smert,
De geest, met 't lijf te lij' beangstight en benert:
Ach Vader! (mocht het zijn) gunt dat dees' quale vlie:
Dan, doch de mijne niet, maer uwe wil gheschie.

Ick geef mij onder u, al valt het overbang:
Uw' wijsheyt weet waerom; uw goetheyt schickt hoe lang:
Uw' Goddelijcke wil en kan niet zijn dan goedt:
't Is wel, goedtheydts Fonteyn, 't is wel al wat ghy doet.

Is 't uwe goede wil, dat ick noch langer lij,
En van des Werelds vuyl gantsch klaer gheloutert zij,
Geloutert door het vuur van druck en tegenspoet:
't Is wel, goedtheydts Fonteyn, 't is wel al wat ghy doet.

Of is 't, opdat g' in my een proeve nemen meught
Van mijn gheloof, geduldt, en vastheydt in de deught,
En daerom my begiet met droefheydts overvloedt,
't Is wel, goedtheydts Fonteyn, 't is wel al wat ghy doet.

Of wilt ghy dat ick staegh in desen standt sal zijn,
Omdat ick, in mijn leed en ongemeene pijn,
Van ellend en geduld een spiegel wesen moet:
't Is wel, goedtheydts Fonteyn, 't is wel al wat ghy doet.

Of isser yet, o God! (u bet dan mij bekent)
Waerom gy hengen wilt dat ik in dees ellend
Tot aen mijn endt sal zijn, 't is swaer voor vleesch en bloedt,
Nochtans, goedtheydts Fonteyn, 't is wel al wat ghy doet.

Mijn Godt, ick bid niet meer dat ghy van ramp ontslaet,
Alleen bid ick dat my uw' hulpe niet verlaet;
Wat schaedt een harden stoot, wat deert een fellen slagh,
Als 't hert van binnen heeft daer 't sich aen houden magh.

Uws Gheestes bijstandt is 't die ick alleen begeer,
Opdat ick tegen u noyt sondigh murmureer.
'k Wil willen wat ghy wilt; maeck dat des willens wil
Volkomen in mijn hert noyt van de uw verschil.

Ofschoon het Lichaem dan, door smerte die het lijdt
Maeckt dat de ooge traent, d'borst sucht, de keele krijt,
De geest nochtans ghetroost, ghetroost door uw' gena'e
En 't selschap van dijn gheest, keert alle sielen scha'e.

Nu rust, mijn ziel, in Godt, uw Godt die soo goedt is;
Die niet dan goedt kan zijn; die uwe droeffenis
Of wiss'lijk enden sal, of, send hy noyt een end,
Tiendubbeld reden heeft, waerom hy 't niet en send.

LUST OM ONTBONDEN TE ZIJN

Hoe lang, ach Heer!
Hoe lang noch mist mijn siel den soeten stand
Van 't waer verheugen?
Helaes! wanneer,
Wanneer sal ick eens 't eeuwigh Vaderlandt,
Betreden meugen?
Jerusalem, des hoogsten Konings stadt,
Der deughd-betrachters hoop en hertenschat,
Die u maer kent is licht des levens sat
Te lang,
Te lang
Valt bang.

Ach! kon het zijn
Dat ick, niet meer door d'aerdschen lichaams-
Omlaeg gehouwen, [band
Dat klaer geschijn
Van Godes licht (nu ver, en in 't verstand)
Dicht mocht aenschouwen.
Als ick maer denk om 't Hemelsche geklanck,
En aller Eng'len Goddelijcken zanck,
Soo toeft mij schier de doodt al veel te lanck
En 'k acht,
En 'k acht
Haer sacht.

Wat hebt ghy doch,
Wat hebt ghy, Wereld, waerom datm' in dy
Sou' willen blijven?
Niet dan bedrogh,
Niet dan ellend, gemengt met sotterny,
Is uw bedrijven.
Uw alderbest voedt sijn verborgen quaed,
Uw alderschoonst heeft sijn bedeckt verraed.
Gheluckigh die sich uw's in tijdts ontslaet,
En mijdt,
En strijdt,
En lijdt.

WEL-RIJMENS WET

BRIEF AAN N. N.

(Bekort)

Mijn vriendt die van my eyscht, dat ick mijn oordeel vel,
Van uwe rijmerij en rijmens wetten stel:
Ontfangh (doch stoor dy niet, vindt ghy iets hardts daar in)
Ontfangh van beyderley, in korte reen mijn sin.

'k Verneder en verhef, ick laeck en prijs uw Dicht:
De konst daerin, vermaeckt: de stof daerin ontsticht.
Ach! redenrijcke Geest, dien 't aen geen gaef ontbreeckt,
Uw penne is te e'el dat gijz' in modder steeckt.

Wat batet of een schoon° (ghelijck men nu vast siet °of iemand al
Dat, alhoewel noch dun, van sommigh geest geschiedt)
Een Rijmdicht schrijven kan dat rond is en beknopt,
Volmondigh, kort en klaer, indringend', ongestopt?

Dat, matelijck geciert, scherp, aerdigh, soet en net,
En op gewisse maet en voeten neergeset,
Met onverkrachten stijl bevallighlijcken vloeyt,
En selden hort of gaept, of 's Lesers oor vermoeyt?

Dat geen versleten vischt, gheen onduytsch woordt en wraeckt,
Als 't door ghewoont en tijdt tot Duytsch al is gemaeckt:
Daer m'in gespell' of woort geen viesen angst° en speurt, °kieskeurige [nauwgezetheid
En niet neuswijselijck op leuren° siet gekeurt? °nietigheden

Dat evendrachtigh loopt; dat woort na saken leydt,
En houdt sich binnen 't perck van 's dinghs betaemlijckheydt.
Dat nergens is gevult met muffe lijmerij,
En nooyt, door al te veel, de Y maeckt tot een Fij?

Dat nergens met Latijnsch' of Griekschc g'leertheydt praelt,
En geen ghesocht gheswets oyt voor den dagh en haelt:
Dat namen van Goddinn' en Goden stadig mijdt,
Met al wat onse tael en 't Ne'erlantsch oor niet lijdt?

Dat rechte sneedt en klem, dat standtsel heeft en pit,
Dat steeds wel past en slaeght op 's Dichters stof en wit,
Daer niet verwreeckts, niet mancks, niet lafs, niet hardts in is,
Maer Eenvoudt en Natuur heeft tot sijn beeltenis?

Dat spraeck en spreuckrijck is, dat sin en senuw heeft,
En, wat de konst betreft, wel waerdt is dat het leeft,
Wat batet? (segh ick we'er) wat is 't (helaes!) wat is 't,
Als een soo schoonen lijf een deege siele mist?

Als 't loffelijcke rijm, door d'inhoudt als verraen,
Voor yeder oor en oogh niet durf ten toone staen?
Daer feyl is van goe' stof en waerdigh oogenmerck,
Hoe meerder geest en konst, hoe schadelijcker werck.

't Is waer, daer komt somtijdts een Rijmer voorgetre'en
Die stichten wil (so 't schijnt) en bruyckt veel wijse re'en,
Maer mengt'er, onder des, soo veel by van den Sot
Dat hy in daet en kracht, selfs° met sijn wijsheydt spot. °zelf

Hij prijst en roemt de Deught, doch soo gesocht en blauw,
Dat die 't maer half en is wordt licht in deugt heel lauw:
Hij laeckt en doemt het quaedt: maer soo, dat, 'twijl hij laeckt,
Hij 't hert meer heet daer toe, dan van afkeerigh maeckt.

In 't kort: hij maket soo, dat, heeft sijn dicht yet goedt,
't Vlieght vruchteloos daerheen, en schampt voorbij 't ghemoedt;
Maer 't quaedt daer hy 't me'e speckt en soet door wil doen sijn,
In 't hert, of min of meer, uytschiet van sijn venijn.

Soo gaet het, waerde vriendt: Beweeght u 't geen ick segh:
Soo kies (noch is het tijdt) soo kies een beter wegh:
Schrijft anders, anders niet dan dat in deugde sticht.
Hou voor de ydelheyt altijt uw dichten dicht.

Rijm noyt yet ongherijmts. Gebruyk in alle saeck,
Door onvergifte pen, onsondelijck vermaeck,
Wees steedts u selfs gelijck; hou één wit, dat ghy schiet.
Verhuur de ed'le konst den sotten ooren niet.

De deught heeft schoons genoegh: Sij hoeft gheen pronck uyt quaedt:
De wijsheydt soets genoegh: sij hoeft gheen sot cieraedt.
Blijgheestigh, aengenaem, bevalligh, kluchtigh, soet,
Kan wel de reden zijn, en dat noch al in 't goet.

Scherp, aerdigh, zenuïgh, soetvloeyend', en soo voort,
Kan 't sijn, al heeft het Dicht niet één aenstootlijck woordt.
Behaeght ghy 't volckjen niet: 't en zij u gantsch geen pijn:
God en uw eygen hert sult gy behaeglijk sijn.

Wat batet of de pen veel schoone reden quist,
Als in den schrijver selfs, de Leser 't weldoen mist?
Wat is het of de tongh veel wijse woorden maeckt,
Wanneer het doen, soo 't schijnt, de tonghe leugen weaeckt?

Daer hebt ghy mijn verstant. Doorgront het, spoort 'et naer,
(De sake is 't wel waerdt) en volght het, voelt ghy 't waer.
Daer hebt ghy dat ghy eyscht. Dichtloon begeer ick geen,
Dan dat uw hert hierin met 't mijne sich vereen.

MAYSCHEN MORGENSTONDT

Wat is de Meester wijs en goed
Die alles heeft gebouwt,
En noch in wesen blijven doet
Wat 's menschen oog aenschouwt.

Die 's Werelts wijden ommeringh,
Noyt uytgewaeckt, bewaeckt;
En door gepaste wisselingh
Het soet noch soeter maeckt.

Nu is de Winter, dor en schrael
Met al sijn onlust heen,
En d'Aerde heeft voor dese mael
Haer lijden afgele'en.

Dies is de tijdt we'erom gekeert
Waerin natuur verjonght,
Haers milden scheppers goetheydt eert,
En met zijn gaven pronckt.

De Mey, wiens soetheydt soo ver streckt,
Dat sijn gedachtenis
In 's menschen geest al vreught verweckt
Eer hy voorhanden is.

De Mey, het schoonste van het Jaer,
Daer alles in verfraeyt;
De Lucht is soet, de Son schijnt klaer,
't Gewenschte Windje waeyt.

Het Dauwtjen, in de koele nacht,
Wordt over 't Veldt verspreyt,
Waer door de heel Nature lacht,
En is vol danckbaerheydt.

De Aerd is met ghebloemt gheciert,
Het Biecken ga'ert sijn Was,
Het Leeuwerickjen tiereliert,
En daalt op 't nieuwe Gras.

Het bloempjen dringht ten knoppen uyt,
't Geboomte ruyght van Lof,
Het Veetjen scheert het Klaverkruyt
Graegh van het Veldtjen of.

Elck Diertjen heeft sijn vollen wensch,
En quel begeert leyt stil,
Behalven in den dwasen Mensch,
Door sijn verkeerden wil.

De Mensch, van ware Deughden leegh
En vol van sotten lust,
Hem selfs en andren in de weegh,
Vermoort sijn eygen rust.

Dit Leven, 't welck alleen niet endt,
Maer kort oock is van duur,
En licht van selfs slaet tot ellend,
Maeckt hy sich dobbel suur.

't Vee wordt ontzielt, sijn eindt is snel
En sijn dootspijn niet groot;
De Mensch, door menigh ziel-gequel,
Sterft meer dan eenen doodt.

Ach! had de Mensch (so waer sijn stant
Vol hert- en sinnen-vreught)
Of sonder deughde, min verstandt
Of bij 't verstandt, meer deught.

Ach! waren alle Menschen wijs,
En wilden daerbij wel!
De Aerd' waer haar een Paradijs,
Nu isse meest een Hel.

MAY-LIEDT

JESUS CHRISTUS SPREEKT TOT SIJN BEDROEFDE BRUIDT

Staet op, mijn Bruid, mijn schoone Vrouwe,
Legt af uw swart en treurigh kleet,
Versmachtet niet in uwen rouwe,
Daer in ghy steeds uw' tijdt besteedt.

Siet hoe den Winter is verstreken
En laet de soete Somertydt
Haer vreugdigh groene hooft voortsteken
Welck aller Dieren hert verblijdt.

Gelijck het groene kruyt, verstorven
Door Hagel, sneeuw en lange Vorst,
Niet altyds blyft in d'Aerd verdorven,
Maer schoon, vol krachten daer uyt borst,

Soo sult ghy oock niet altijdts zwerven
In Lijden, Kruys of Tyranny,
Ghy sult uw Bruydegom verwerven
Tot troost aen uwe rechter zij.

Hebt goeden moedt, vreest geen Tyrannen,
Hoe machtigh dat sy zijn, of sterck;
Ick salse doch als kaff uytwannen,
En doen vergaen met al hun werck.

Tot u sal ick met vreught intreden
Soo ghy lanckmoedelijck verwacht,
En tot mijn dienst bereyd uw leden,
My lievende uyt aller kracht.

Mijn hoven staen voor u ontsloten,
Mijn kelder is u opghedaen,
Treed in, soo werdt ghy overgoten
Met heylsaem vreught. Treed moedigh aen.

Vreest niet uw' Bruydgom' te belijden,
Al woont ghy in een boos gheslacht,
Wilt vrij voor my ter doodt toe strijden,
Soo toont ghy eerst dat ghy mij acht.

Dan wil ick u soo hoogh weer eeren,
Dat ick u in mijns Vaders tent
Sal voeren, en van u daer weeren
Vrees, droefheydt, pijn en swaer ellend.

Mijn schaduwe sal u bedecken,
Mijn rechterhandt sal u omvaen,
Mijn liefd' tot u sal soo wijdt strecken
Dat ghy sult nimmermeer vergaen.

J. STALPAERT VAN DER WIELE (1573-1630)

KLAVERZOOTJEN

Hoe, 'n werkje niet, Leewerk!
Hoe komt, dat niet en orgeld
In deze tiende° kerk, °teenen
U strootje dat soo gorgeldt,
Daer 't niemand hoord, te velde?
Wel aen dan, laet uw' gunst
Aen ons gehoor ook melden
't Mirakel van uw kunst.

Toont dat ghy dankbaer sijt
Voordaen te blijven leven
Van 't brood dat ghy verslijt,
Van 't zaed dat wy u geven;
Van zoo veel klaver-zootjes,
Van zulken verschen nat,
Van zoo veel groene lootjes
Als ghy wel hebt gehad.

„Hoe zou 'k, ellendig dier,
Vermaken met mijn zangen
't Gehoor van mijn Cippier
Die my hier houd gevangen?
En wilt u niet bedriegen,
'k En acht noch brood noch zaed,
Eer dat men my laet vliegen
Te velde, voor weldaed.

Den aerdboom was mijn vloer,
Den Hemel mijn verwellif:
Al 't groen gewas mijn voer,
Mijn tafel-waerd God zellif.
Hoe zouden mij de kruijmen
Verheugen van uw' proy,
Nu ik den Hemel ruijmen
Moet voor een nauwe Koy?

Mijn schepper had mij vry
Doen baren van geveugelt;
End' uw' geweld heeft my
De vrye vlugt beteugeldt.
Ick hippel end' ik wemel;
Mijn zang dijdt tot geschrey:
Want koy en is geen hemel;
En 't zootjen is geen wey.

Wild ghy dan met genucht
Mijn gorgeltje doen quelen,
Zeynd my weer nae de lucht,
En 't orgeltjen zal spelen
Voor hem, die alle dingen
Schiep met een enkel oog.
Dies plagt ik niet te zingen
Dan als ik klim om hoog.

Hier zal u dunken nieuw,
Als gh'u zult hooren nooden
Door mijn adieu, dieu! dieu!
Te God, te God, te Gode.
En tusschent tiere liere
Dieu, dieu, weer telkemael,
Om u te leeren vieren
Uw' schepper met uw' tael."

SINTE RICHARDUS, KONINGH VAN ENGELAND

(8 February)

Richardus nam een grauwen rock,
In plaets van 't koninckliјck scharlaken,
En in de hand een pelgrimsstok,
Om over wegh te raken.

Sijn dochter gaf hy 't groote rijck,
Soo langh, van Engeland in handen,
En hy, door bergh, door dal, door dijck,
Gingh reysen achter landen.

By Bonifaes liet hy te Mens
Sijn soonen blijven alle beyde,
En hy trok met een lieve wensch,
Alleen op Gods geleyde.

Op Gods geley na Romen toe,
Noch son, noch kou, noch wind, noch regen,
Noch honger kon hem maken moê,
Of houden op sijn wegen.

Sijn pelgrimage was gedaen,
End' als hy nu scheen weêr te keeren,
Deê hem den Bisschop Frigdiaen
Te Lucca arresteeren.

Maer arresteeren wel ten danck,
Om in de Hemelsche wellusten,
Met hem te gaêr, op ééne banck
By Gode te gaen rusten.

Rust eewigh, rust, vermoeyden Vorst!
Want sulcken rust en kon niet missen
Aen hem, die hier alleen sijn dorst
In Gode socht te slissen° °lessen

Godsaligh Prins, *proficiat*.
Proficiat noch eens, Richarde!
Als ghy maer ons van 't eyge nat
Een dropken doet gewerden!

SINTE ISIDORUS, PATROON VAN DE LANDBOUWERS

(4 April)

,,Door 't bidden ginck noyt tijd verloren,''
Sprack Isidoor, Gods uytverkoren,
Wanneer Sijn Heer hem hinder dede
Aen sijn ghebeden.

De goede knecht hadt, om te leven,
Hem° in een boumans dienst begheven; °zich
Hij wrocht, maer socht den dienst der kercken
Vóór all' sijn wercken.

Waerover 't Heerschap seer verbolghen
Gingh Isidorum eens vervolghen,
Maer vand hem 't land wel flucks gaen eeren°
Naer sijn begheeren. °ploegen

Drie ploeghen sagh hy, even wacker,
Gaen drijven over sijnen acker,
Daervan den man verbaest ghelaten
Wierd boven maten.

,,Wie sie 'k daer,'' riep hy, ,,vriend des Heeren!
Gaen ploeghen met soo witte kleeren?
Bid vry, 'k sal dy, o Isidore!
Niet meer verstoren.''

Het waren Englen, wildy 't sinnen,
Die hem den tijd weêr holpen winnen,
Tot merk, dat kerck, noch Mis, noch metten,
Geen werck en letten.

Hiermeê, leeft eeuwigh, Isidore!
En doet ons volghen op uw spore;
't Gebed wint, met de handen 'tsamen,
Den Hemel. Amen.

'T EZELTJE VAN PALMEN

OP MANENDAGH VAN DE GOE-WEECK

Op: *'t Windeken daer 't bosch af drilt*

Jesu, die in Uw' Passy-weeck
Woudt besuren gal en eeck,
Roode strepen, Blauwe nepen,
Kruyssen, nag'len, doornen, roên,
Moght icker U wat eers voor doen.

Neemt van mijn hand ten danck, o Heer,
't Geen de Joodsche schaer weleer
U met palmen Kled'ren, psalmen
En een stomme eselin
Aendeden voor de leste min.

't Eseltje is de siele mijn,
Die voordaen te vree sal zijn
Om op d' oorde Van Uw' woorden
Recht als een lastdragend dier
Voor U gesicht te leven hier.

't Manteltje, dat ick voor u sprey
Zijn mijn leden, die 'k berey
Om t' ontfangen Met verlangen,
Als 't Uw' dienst vereyschen sal
Alderley leedt en ongeval

Hier over ick uyt caritaet
Van U purper mijn gewaed,
O gekruysten! Oock wil juysten,° °schikken
Want 't is rede, dat de knecht
Sijn kleeding na den Koningh recht.

Twee tacken van een vers-bedout
Palmen en Olyven-hout
Wil ick draghen Op 't behagen
Van Uw' groote Majesteyt
Tot aelmis en verduldigheydt.

Hierop past nu den soeten toon
Van *Hosanna*, Davids Zoon!
Want geen loven Zijn daer boven
Aengenaem als hert en hand
Niet met de mond te saem en spand.

Neemt dan van Uw last-dragend dier
Dese gaven alle vier;
Ja 't sal pooghen, Dat gebogen
Voor U komen, die van geest
Waren vereselt en verbeest.

JACOB REEFSEN (REVIUS) (1586-1658)

GODS BESLUYT

Gelijck als in een colck een steentgen valt te gronde
Het water werpt terstont een ringsken in het ronde
En van het eene comt een ander schieten uyt,

Waervan een ander strax, en weer een ander spruyt,
Soodat in corten tijdt de oogen daerop dwalen,
De grootte noch t' getal niet connend' achterhalen:
Soo gatet oock met my, o groote God en Heer,
Van doe mijn tong began te stamelen u eer,
Het eene denck ick na, het ander valt my inne,
U wijsheyt, u gericht, u waerheyt, uwe minne
Omringen mij te saem in eenen oogenslach:
En, wil ick van het een of t' ander doen gewach,
U raet en u besluyt my so geheel verslinden
Dat ick daerin noch gront noch oever weet te vinden.

HET LOF EENER DEUCHTSAMER VROUWE

Wt het 31. Capittel der Spreucken Salomonis

(Bekort)

O Herder groot, o Davids soon,
Leent my u fluyt, leert my u toon,
Dat ick een vrou mach prijsen
En prijsend' onderwijsen.

Wie is die man in 't aertsche dal
Die vonden heeft oft vinden sal
Een vrou van deuchden rijcke?
Geen peerl is haer gelijcke.

Haer man sijn welvaert op haer bout,
Hem can ontbreken schat noch gout;
Soo lang als zy sal leven
Moet rijckdom hem aencleven.

Sy toont alsins een bly gelaet,
Sy staet hem by met raet end' daet,
Sy doet (hoe can hy clagen?)
Nae al zijn welbehagen.

Haer handen steeckt zy neerstich uyt
Haer nering' streckt zy noort en suyt,
Met wolle, vlas end' garen,
En ander goede waren.

Sy is gelijck een coopmans schip
Dat over menich sand' end' clip
Vant oosten comt laveren
Met silver, gout, end' cleren.

Voort' blincken van den dageraet,
Eer knecht of maecht het bed verlaet,
Sietmen haer cloecklijck rijsen
Het huysgesin te spijsen.

Sy gordet vast haer rustichlijf,
Niet anders soeckt dit lustich wijf
Als hare wacker' armen
Met arbeyt te verwarmen.

Sy siet en speurt hoe lanck soo meer
Dat hare vlijt brengt baet en eer:
Sy suymt niet, maer by nachte
Hout keers en vier de wachte.

Int spinnen sy haer hert verfraeyt,
Haer rechterhant de spille draeyt,
Een webbe wil zij reden
Om man en kint te cleden.

Van haer gewonnen overvloet
Deylt sy so menich arem bloet,
Die jammert met getreure
Van commer voor haer deure.

Den herfst en doet haer huys niet wee,
Den hagel, vorst of coude snee
Can haer gesind' niet deren,
Sy dragen dobbel cleeren.

Sy maeckt met lust tapijten fijn,
Sy werckt in root en wit satijn:
Sy cleet haer leden cierlijck,
Doch deftich en manierlijck.

Haer reyn gewaet is trouw' en deucht,
Sy is gewis oock in haer jeucht
Al tegen d'oude jaren,
Dat Godt haer sal bewaren.

Als zy haer lipkens open doet
Stort zy der wijsheyt gulden vloet,
Haer woorden tuychnis geven
Van een godsalich leven.

Haer hert en ooch wel gade slaet
Hoet rontom in haer huys toegaet,
T' werck kiestse voor de ruste,
Dies eets' haer brood met luste.

Haer soonen spruyten als een rijs,
Haer dochters geven haer den prijs,
Haer man hout haer in weerden
De salichst' op der eerden.

Veel dochters brengen gelt en goet,
En ouden stam, en hogen moet,
Maer ghy, o suyverlijcke
Sijt boven allen rijcke.

Wie wil die prijs' een fieren ganck,
Een lichaem schoon, een soeten sanck,
De vrou die vreest den Heere
Die draecht de croon met eere.

Sy erft van harer handen vrucht
Een eeuwich duerend' goet gerucht.
Haer wercken doen haer loven
Oock in der vorsten hoven.

HET HOGE LIET SALOMONS

Twede Ghesanck

OP de wijse van den 128. Psalm

INHOUT

De weerdicheyt Christi en der ghemeente, sijn voorsorghe ende troost in haer cruys, straffe van alle verstoorders der Kercke, opweckinghe tot openbare belijdenisse, dewyle den winter der vervolghinghe voorby, ende de Lente der reformatie voorhanden is. Waerschouwinghe tegen de heymelycke vyanden der Kercke, gheruste verwachtinghe des jongsten daechs.

1

Bruydegom. Des groten Herders Soone
Die sanck soo liefelijck:
Wie isser alsoo schoone
Als ick? die ben gelijck
Een Roosken root, genettet
Int reyne liefden bloet,
Een Lely onbesmettet
In Sarons dal gevoet.

2

Schoon is oock mijn vriendinne
Die Hoochgeboorne maecht,
Daer voor ick inder minne
Mijn leven heb gewaecht.
S'is onder haer genoten
Het wtvercoren puyck,
Een lely op geschoten
Als wt een doren-struyck.

3

Bruyt. Gelijck een boom vol bladen
Aen taxkens menichvout
Met appelen geladen
Rijst wt het wilde wout,
Soo is oock onder allen
Mijn Bruygom en mijn Heer.
Sijn vruchten my gevallen,
Sijn schaduw' treckt° mij° neer°. °lokt mij tot zitten

4

Een huys hy my bereydet
Ruym en vermakelijck
Een tafel hy my spreydet
Vol spyse smakelijck.
Sijn liefd' is de baniere,
Sijn trou de leverey
Waer med' ick my verciere
En vander werelt schey.

5

Een tijtlanck moet ick derven
T'beloofde vreuchden mael,
Dies t'hert my wil besterven
Door des ontberens quael.
Ach! laeft my die verdwijne° °wegkwijn
Vernedert in het stof
Met sijner liefden wijne,
Met vruchten wt sijn hof.

6

Terwijl mijn siel verlanget
Sijn slincker-hant my steunt,
Sijn rechter my omvanget,
Mijn aenschijn aen hem leunt.
Bruydegom. Wel-aen ghy Dochters schone
Bloem van Jerusalem
Mijn Coninclijcke wone,
Hoort al na mijn stem:

7

Ick sweer, en neem tot tuygen
De hinden die benout
Haer teere jongskens° suygen °onderwerp v. d. zin
Int ongebaende wout:

Soo wie mijn lief comt storen
Of breken hare rust
Sal smaken mijnen toren,
T'en sy t'haer selve lust.

8

Bruyt. Ick hoor de stercke stemme
Van mijnen trouwen vrient.
Hy ist (in vreuchd' ick swemme)
Dien ick heb lang' gedient.
Als t'vlugge Ree hy springet,
Geen berch hem letten mach.
Den muer die ons omringet
Bewaeckt hy nacht en dach.

9

Hy spiet en siet van verren
Door onse vensteren,
Gelijck twee lichte sterren
Sijn ogen glensteren.
Hy roepet met verlangen:
Bruydegom. Staet op, mijn schone Bruyt,
De winter is vergangen,
De bloemen spruyten wt.

10

Het nachtegaelken spelet
Der bosschen organist:
Het Tortelduyfken quelet
Dat het zijn gaeyken mist.
Den vijgboom lang' verstorven
Draecht honichsoete vrucht.
Den wijnstock schier verdorven
Geeft aengename lucht.

11

Staet op, mijn lief, mijn schone,
Mijn duyfken sonder gal,
Ghy die neemt uwe wone
Voor storm en waterval
In een Steenrots bedecket,° °verborgen
Aen dien° verborgen° trap° °de Jacobsladder
Die vander aerden recket [(Gen. 28 : 10, 12)
Tot aen des hemels cap.

12

Staet op en laet my horen
U stemme clinckende.
Toont my, mijn wtvercoren
U aenschijn blinckende.
Want lieflijck is u tale
Te roemen mijnen lof.
U smetten altemale
Heb ick gewasschen of.

13

Grijpt ons die slimme vossen
Met haere wulpen root
Die onse wijngaert-trossen
Van druyfkens maken bloot.
Vangt in sijn cromme cuylen
Dat loos verradich dier,
Want waer het eens comt schuylen
Verteertet als een vier.

14

Bruyt. Mijn Bruygom is gants mijne,
Ick wil zijn eygen sijn.
Hij voert wt de woestijne
My als sijn lammekijn,
Op een gesonde weyde
Daer lelybloemkens staen,
Al daer ick hem verbeyde
Tot dat den dach comt aen.

15

Tot dat de schad'wen wijcken
Voor 't wesenlijcke goet
Twelck alles sal verrijcken
Met s'levens diepe vloet.
Comt rasch, o mijn beminde,
Keert haastich uwen pat,
Veel sneller dan het Hinde
Int wout van Gilead.

Vijfde Ghesanck

Op de wijse van den 101. Psalm

INHOUT

Sorgeloosheyt der kercke door vleeschlijck gemack, met cleynachtinghe van Christi woort daer op volgende benautheyt der concientie. sy valt inde handen van ontrouwe leeraers, soeckt troost by de ware gelovige, ende vintse. beschrijvinge der wtnementheyt Jesu Christi, sterken troost wt sijn bestandige liefde.

1

Bruyt. Mijn oge sliep in weelde sonder sorgen,
Maer t'cleyn geloof int wacker hert verborgen
Hoord' een geclop: mijn suster, mijn vriendin
Comt laet my in.

2

Mijn duyve wit, staet op, en doet my open,
Den coelen dou heeft my mijn hooft bedropen.
Veel pijn en smart heb' ick om u alleen
Eylaes geleen.

3

Ick seyde, vrient, k'en can my soo niet rasschen,
Mijn lichaem rust, mijn voeten sijn gewasschen.
Soud' ic mijn cleet met moeyt weer trecken aen
En tot u gaen?

4

Mijn Liefste trac sijn hant flux vander deuren.
Mijn herte smolt, mijn inghewant wou scheuren,
Ic vlooch vant bed' om dien die ic bemin
Te laten in.

5

K'greep metter vaerd' de grendels vande sloten
Die had mijn vrient met myrrhendou begoten.
Mijn oog' liet gaen so claechelijcken dou
Van leet en rou.

6

Laes! ick deed' op mijn deur en oock mijn herte;
Maer hy was wech: mijn siel besweeck van smerte.
K' dacht aen sijn stem, ick riep, ick socht met vliet,
Maer t' was om niet.

7

De wachters die de stadt omgaen int ronde
In plaets van troost my sloegen wond' op wonde.
Mijns hoofts cieraet en dexsel namen sy
Met cracht van my.

8

Ghy dochters van Jerusalem hier binnen
Vint ghy mijn Lief, segt dat ic cranc van minnen
Soo hy my niet in liefde weer aensiet
Can leven niet.

9

Maegden. Wat is u Lief (o Joncvrou de ondiefste°) °schoonste
Wat is u Lief meer dan een ander liefste,
Dien ghy alsoo met viericheyt nae-paedt
En soecken gaat?

10

Bruyt. Mijn Lief is wit, gants reyn en onbesmettet.
Mijn Lief is root int minnen bloet ghenettet.
Hy draecht de vaen daer menich dapper helt
Hem onder stelt.

11

Sijn Godlijck hooft, als gout fijn wtgegraven,
Sijn manlijck haar is pickswart als een raven.
Sijn ogen vast staen als een diamant
Int gout geplant.

12

Sijn scherp gesicht gevaecht met melck en water
Beminnend' t'recht, van dobbelheyt een hater
Voorsichtich (doch als duyve sonder gal)
Doorstraeltet al.

13

Sijn wanghen als een beddeken vol bloemen,
Sijn lippen als het lelyblat te roemen
T'welck met de myrrh' tesaem by een ghebrocht
Maeckt soete locht.

14

Turcoysen sijn goutrijcke handen cieren.
Sijn blancke borst als luchtige saphieren
Int elpenbeen, is spiegel van sijn groet
En vroom ghemoet.

15

Sijn beenen sterck als gepolijste palen
Van marmer glat op goude pedestalen,
Sijn aenschijn staet als eenen ceder hooch
In yeders ooch.

16

Sijn mont is vol van liefelijcke reden,
Ja hy is vol van boven tot beneden
Van huld' en heyl. siet sulck een is mijn Heer
En noch veel meer.

17

Maegden. Waer is u Lief, o reyne Bruyt, gegangen?
Nae hem staet u, nae hem staet ons verlanghen.
Wy willen hem met u, o Bruyt, naepaen
En soecken gaen.

18

Bruyt. Mijn Liefsten is in sijnen hof gaen weijen
In lovers dicht en witte-groene meijen,
Daer sijn ghesaey veel rijpe vruchten draecht
Twelck hem behaecht.

19

Mijn Lief is mijn, hy sal het oock wel blijven:
Hem coom' ick toe, en sal aen hem beclijven.
Int paradijs daer hy my leyden sal
Ick weyden sal.

SPRUYTE DAVIDS

Een spruytgen heeft de Heer geplant
Te Bethlehem int Jootsche lant,
Wt Davids stam gesproten,
Vol Conincklijcke loten.

Sijn twijgen staen wijt wt-gebreyt,
Met bloemen cierlijck overspreyt
Als met een peirlen crone.
Geen schoonheyt is soo schone.

In s' Heeren lusthof sal hy staen
Vol vruchten die de siel versaen.
Sijn loof geneest de crancken
Wijt boven alle drancken.

Gods waerheyt sal sijn wortel zijn,
Gods heete liefd' sijn sonne-schijn,
Den groten Geest een reyne
En levende fonteyne.

O Vader goet, geeft dat wy ras
Dit over-costelijck gewas
Met herten-vreugd' genieten;
Geen cruys sal ons verdrieten.

HARDER-LIET

OP: *Windeken daer*

1

Windeken wt het paradijs
Op mijn pijpken blaest den prijs
Van Gods Sone,
Dat ick tone
Door de bosschen, voor het wilt
Tkindeken daer de doot voor trilt.

2

Christe wie had van u vermoet
Dat ghy, edel Conincx bloet,
Sout verschijnen
Vol van pijnen
In het coutste vanden stal
Proevende al ons ongeval?

3

Vreesdy niet dat Herodes daer
U eens worden sal gewaer,
En bestellen
Sijn gesellen
Die met een soo grammen moet
Dorsten na u onnosel bloet?

4

Om te verlossen die voor heen
Door der slangen gladde ree'n
Mosten vluchten
Comdy suchten
Op het hooy en onder 'triet:
Haette ghy my ghy dee't het niet.

5

Want doe ick gister-avont laet
Sach en daechschen dageraet
My omvangen,
De gesangen
Van des Hemels blijden rey
Gaven my to u het geley.

6

Condigen hoord' ick op dat pas
Dat de Heer geboren was.
En wanneer ick
Sach soo deerlick
Liggen uwe lee'kens teer
Keerdy u oochgens tot my weer.

7

Alle die door afkeerlijcheyt
Wijckt van Godes heerlijckheyt
Comt hier binne'
Soeckt sijn minne,
Die dees salich uyr versmaet
Treurter wel om alst is te laet.

BONDELKEN MYRRHE

De myrrhe weert mijn Coninck wiert geschoncken
Eerbiedich, doe hy inder cribben lach,
Hoewel aen hem geen luyster men en sach
Noch van gesteent' sijn clederen en bloncken.

Den myrrhen-wijn mijn liefsten heeft gedroncken
Met bitterheyt gevoet den heelen dach
Doe hy betaeld' het droevige gelach
In diepen druck om mijnentwil gesoncken.

In myrrhe groen mijn liefste was om-wonden
Doe in het graf, vol strepen en vol wonden
Sijn lichaem lach bewaret voor den stanck.

Van dese myrrh' een tuylken van dry struyken
Ick op mijn hert, ja in mijn hert wil luycken
Mijn siel tot troost, mijn lief tot eer en danck.

ONWEDER

Op: Och legdy nu en slaept, etc.

Och ligdy Heer en slaept
In dese sware stonde?
Terwijl ghy ruste raept
So sincken wy te gronde.

Wy wellen in het sant,
Wy stoten op de clippen,
Ons takels en ons want
Begint ons te ontslippen.

Het schrickelijk gewaey
Ons overstuyr doet drijven.
Den maelstroom met een draey
Ons dreyget te ontlijven.

Wy sien noch ster noch maen,
'T compas begint te wraken,
Het roei ons wil ontgaen,
De steven is aent craken.

Den rover is aen-boort,
Den vyant op de luycken,
De boech is door-geboort,
De kiel begint te duycken.

Het seyl leyt voor de mast,
Het ancker is aent slepen.
Help Heer! wy lijden last!
Help Heer! wy sijn gegrepen!

Nu mannen, goeden moet!
Den slaper is gewecket,
Hy scheidt de swarte vloet,
Den hemel hy ontdecket.

Den vyant neemt de vlucht
O wonder over wonder!
Gestillet is 'tgerucht
Van hagel en van donder.

Het roer hy selver vat,
Hij kijvet met de winden,
Ja doetse liggen plat
En schiedelijck verswinden.

Hij straft die weecke maets
Die haer niet cloeck en dragen
En voor een weynich quaets
Soo lichtelijck vertsagen.

O wat zijt ghy een Godt,
Die stormen ende baren
Bevreest voor u gebot
Soo machtich weet te claren.

Ghy calmt de stuyre zee,
En brengt die u geloven
Op een behouden ree
Daer sy u eeuwich loven.

VERRAET

Als Christus met sijn jongeren te gader
Geseten was in d'alderlaetste nacht,
Hier is de uyr, sprack hy, so lang' gewacht
Dat door de doot ick trede totten Vader.
Geen hertenleet, ô vrienden, comt my nader
Als dat den man die my te volgen placht
Om t'aertsche goet het eeuwige veracht,
En wort aen my een schandelijck verrader.
Iscarioth ù boosheyt ick wel weet.
Neemt noch van my dien minnelijcken beet,
En scheyt daermee terstont van dese elven.
Des menschen Soon sich geerne overgeeft;
Maer t' waer u goet en haddy noyt geleeft.
Ghy wint het gelt, en ghy verliest us selven.

HY DROECH ONSE SMERTEN

T'en zijn de Joden niet, Heer Jesu, die u cruysten,
Noch die verradelijck u togen voort gericht,
Noch die versmadelijck u spogen int gesicht,
Noch die u knevelden, en stieten u vol puysten,
T'en zijn de crijchs-luy niet die met haer felle vuysten
Den rietstock hebben of den hamer opgelicht,
Of het vervloecte hout op Golgotha gesticht,
Of over uwen rock tsaem dobbelden en tuyschten:
Ik bent, ô Heer, ick bent die u dit heb gedaen,
Ick ben den swaren boom die u had overlaen,
Ik ben de taaye streng daermee ghy ginct gebonden,

De nagel, en de speer, de geessel die u sloech,
De bloet-bedropen croon die uwen schedel droech:
Want dit is al geschiet, eylaas! om mijne sonden.

DANCK-LIET

Over de wonderbare ende seegrijcke verlossinge der Stat Bergen op Soom

Den Heer wil ick prijsen,
En eere bewijsen:
Wiens dappere hant
Heeft Ruyter en wagen
Verdreven, verslagen,
Gewentelt int sant.

De Heer is mijn leven,
De Heer heeft gegeven
Sijn lof in mijn mont:
Hij schenckt mij (mijn Coning)
Sijn veylige woning,
Sijn heylich verbont.

Ghij overste rechter!
Ghij sterrickste vechter!
U naem is soo soet;
O Jesu Gods sone,
Ghij velt vanden throne
Den drijver verwoet.

De vierige draken
Met vieriger wraken
Ten afgront ghij stoot:
U stem laety clincken,
Sij storten, sij sincken,
Sij sacken als loot.

O Jesu, u handen
(Spijt Babel vol schanden)
Den vijant verslaen.
O Jesu, u wasem
En vonckenden asem
Die doetse vergaen.

Ha! Spinola dachte:
Ick wilse met machte
Eens clampen aen boort;
Beloeren haer stappen,
Ick salse betrappen
En helpense voort.

Sij moetender onder,
Tot dat ikse plonder
En deyle den buyt;
Ick wilse doorsnijden,
Doorschieten, doorrijden,
En roeyense uyt.

Doe lietij wtvaren
De cloecke heyrscharen
Van Maurits u Helt;
U snuyvende peerden,
U vliegende sweerden
Haer hebben versnelt°. °hebben hen ingehaald

Sij crijten, sij suchten,
Sij vallen, sij vluchten
Ontwapent, ontbloot:
Och! vele gewonnen
Die maer waer ontronnen
Dees Prince, dees doot.

Wie is ws gelijcke,
In goetheyt soo rijcke,
O Jesu, als ghij?
Wie staet soo getrouwe
Als 't bloet van Nassouwe
Gods kinderen bij?

O Vader der landen!
O schrick der vijanden!
God geev' u sijn Geest.
O vijant, comt mergen
Weer pochen voor Bergen,
Ghij hebter geweest!

Als dit sullen horen
Ons haters vol toren
En nijdich geblaf,
Sij sullen verstocken
Als steenen, als stocken,
Haer boosheyt tot straf.

Maer ons suldij planten
Als levende planten,
O Heer, in u hof:
U scepter sal blijven,
U rijcke beclijven
Met eeuwigen lof.

Gods Sone wilt loven
Gods Soon van hier boven
Heeft wonder gewracht;
Hij heeft door Orangien
Den hoogmoet van Spangien
Ter schanden gebracht.

GEBEDT

Voor de belegeringe van 's Hertogen-bos

Ghij die in den Hemel woont
En van daer de vorsten croont
Die hier wagen goet en leven
Om den vijant te doen beven
Die vertredet uwe eer
Wilt ons horen lieve Heer!

Gevet den Nassouschen helt
Die getogen is te velt
En versien met cloecke mannen,
Heeft sijn tenten wtgespannen
Voor den Bos, al sijn begeer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft hem wijsheyt ende cracht,
Deckt hem met u trouwe wacht,
Laet getroost sijn ruyters draven,
Laet gerust sijn knechten graven,
Geeft hem gunstich wint en weer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Sendet uwen Engel wt
Dat hy onsen leger sluyt
Met sijn bulderende raders.
Hoedt den Prince voor verraders,
Dat geen aanslach hem en deer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Weest gestadich aen sijn sij,
Als hij op de baterij
Spelet met zijn grove ballen.
Laet de muyren voor hem vallen,
De rondelen storten neer,
Wilt ons horen, lieve Heer!

Neemt den vijant zijnen moet,
Neemt hem wijsheyt ende spoet,
Neemt hem coren ende haver,
Neemt hem crijger ende graver,
Neemt hem harnas en geweer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Maeckt vertsaechtheyt in de stat,
Maeckt de wakers moe en mat,
Maeckt onveilich hare straten,
Maeckt onwillich haer soldaten,
Seeg' en segen van haer keer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Maeckt den oversten veracht,
Doet verdwijnen zijne macht,
Maket dat de borgerije
Weygere sijn heerschappije
En de staten hulde sweer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Comt den Spaignaert voor den dach
Om ons heyr te bieden slach
Om de stede te ontsetten,
Uwen adem moet hem pletten
En wech-blasen als een veer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Sent hij hen in haren noot
Wijn of voeder, cruyt of loot,
Latet blijven onderwegen,
Latet van ons zijn gecregen,
Smijt sijn wagenen omveer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Laet Philips van sijnen schat
Niet ontfangen dit noch dat,
Geeft dat hij na lange hopen
In zijn eygen nest gecropen
Suyg' zijn poten als een beer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Maket zijnen buydel leck,
Sent hem dierte en gebreck,
Dat zijn crijchsvolck onbetalet
Haren schaed' aan hem verhalet,
Die nu teren op haer smeer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Jaget eenmael wt den Bos
Beyde wollef ende vos,
Schickt daer uwe trouwe knapen,
Weydet de verdoolde schapen
Met u goddelijcke leer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Wilt de palen van ons lant
Schutten met u hoge hant,
Hoedtse voor bedeckte lagen
En voor onvoorsiene slagen,
En verlaetse nimmermeer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Brenget weer den gulden tijdt,
Maeckt ons dit verwoesten quyt,
Slaet u cudde weder gade,
Dat den dief haer niet en schade
Noch den huyrlink niet en scheer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft dat yeder soet en stil
Mach na-leven uwen wil,
Dat de groote mette cleyne
Niemant dien als u alleyne,
En hem redelijck geneer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft den bouwer op het lant
Vruchten van hetgeen hij plant,
Geeft de poorters in de steden
Vele heyls en vele vreden,
Datse winnen cost en cleer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Legget onder onsen voet
Die soo dorst na onse bloet.
Dat hem alle menschen haten,
Dat sijn vrienden hem verlaten,
Dat hem sellef hij verteer!
Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft de Vaticaansche prij
Dubbelt voor haer moorderij,
Smacktste schiedelijck her-onder
Dat den Hemel sich verwonder,
Want zij pralet veel te seer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Ghij sijt die de crijgen vuert,
Ghij sijt die de machten stuert,
Ghij cont wonderlijck behouwen,
Op u jonste wij vertrouwen,
Niet op ruyter ofte speer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

POSTILJON UITGESONDEN OM GRAEF JAN TE SOECKEN

(NA DE OVERWINNING IN 'T SLAECK)

Ick moet rijden, ick moet jagen
Om naer Grave Jan te vragen
    Die òf levendich òf doot
    Wordt gemisset uit zijn vloot.
Hoort toch, hoort, gij goede luyden!
Kunt gij het mij niet beduyden?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Is hij niet gezien te velde,
Of verhoudt hij op de Schelde?
    Soekt toch, met een bootsmanshaeck,
    Of hij niet ligt in het Slaeck?
Loopt, matrozen, vijf of zesse,
En bevraegt te Stavenesse:
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Ghij, lantlieden van ter Tholen!
Sou hij niet bij u gaen dolen?
    Heeft hij ook genomen stant
    Ergens aen St.-Annalant?
Segt, gij boeren van ter Steenen,
Vindij hem oock in de Veenen?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Ick en weet niet, wat ik gisse!
Is hij niet te Stavenisse?
    Is er yemant binnen Brecht,
    Die mij doen kan goet berecht?
Is hij ook de Doel genaket?
Of int Wollegat geraket?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Spanjaerts en Italianen
Van de nieuw gerichte vanen,
    Die noch swemmet binnendijx,
    Met de knevelen vol slijx,
En vast roepet: *miserere*!
Weet dij niet van uwen Heere?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Wat ick rame, wat ick drave,
Ick verneem niet van den Grave!
    Is hij niet te Rozendael?
    Of misschien te Roemerswael?
Of bij Hoogerwerf gebleven?
Of te Kromvliet aangedreven?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Is hij weg? 't is om te klagen!
Wie sal nu de boeren plagen
    Of den armen onderdaen
    Dwingen naar de Mis te gaen?
Is hij weg? wat duysent schanden!
Wie zal nu de Veluw branden?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Barbançon en Santa Croce!
't Is een onbeleefde bootse°, °grap
    Dat ghij ons segt goeden dach,
    En Graef Jan laat voor 't gelach!
Wat sal zeggen Isabelle,
Soo se mist uw metgezelle?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Wandelt hij ook onder 't water
Met den costelijcken Pater?
    Is hij ook gereist van hier
    Met een sloep naer 't Vagevier?
Zou de bloet oock loopen dwalen,
Om nieuw vuurwerck daer te halen?
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Menschenvisser die te Romen
Duur vercopet uwe vromen,
    Kom eens hier en span uw net,
    Of ghij hem daarin beset!
Hier sijn overal te soecken
Visschen met fluweelen broecken;
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

Hoort, Philips en Ferdinande,
Sendt niet meer in desen lande
    Een zoo snooden Mameluck!
    Of U naeckt meer ongeluck!
Godt is met de Nederlanden!
Godt brengt Oostenrijck te schanden!
    Hebdij niet vernomen van
    Den verloren Graef Johan?

PIETER CORNELISZ. HOOFT (1581-1647)

GRANIDA

SPEL

INHOUT

Granida eenighe dochter, en erf-Princesse van Persia, op de Jacht afgedwaelt van haren sleep, komt ter plaetsen daer sy Daifilo Harder, met Dorilea die hy op minne vervolght, vindt koutende; de welcke haer niet en kunnende onderrechten van het spoor der voorghereden Jagers, van haar ghevraeght worden nae eenige Fonteyne om den dorst te lesschen. Daifilo biedt de Princesse te drincken uyt een Schulp, met soo heussche[1] ghenegenheydt, dat de selve gehulpen van soo wel te passe dienst, oock nae haer verscheyden van daer, der Princesse welgevallende naulijcx uyt den sinne gaet. Daifilo ter ander zijden besluyt sich ten Hove te begeven, om de teghenwoordicheyt, en diensten wille van so waerdige Prinssesse.

Daifilo, sich ghegheven hebbende in dienst van Tisiphernes, op hoope, dat die als een Prince van groote verdiensten by de croon van Persia, bekomende het huwelijck van Granida, hy door dat middel aen haeren dienst mocht geraken, quyt hem[2] soo, dat sijn Heer hem grootlijcx vertrouwende, hem seyndt aen de Princesse om haer jonste te hebben, int eyndelijck versoeck, dat hy nae so langh vervolch om haer ging doen aen haeren Vader: alwaer hy ontseydt[3] wordt van sijn teghen-Vryer Ostrobas, Sone van den Koningh der Parthen, teghens de welke hy aenneemt des anderen daechs te vechten. De prinssesse soo bekommert over 't aenstaende huwelijck, als beweecht door het nieu sien van Daifilo, komt dien avondt aen de venster, op gheluck oft eenighe passerende Musijcke haer quellage wat versachten mochte, onder de welcke sy door 't glas siende, sonder ghesien te wesen, hem passeren, en hooren-

1 hoffelijke. 2 zich. 3 uitgedaagd.

de versuchten, neemt het selve op voor teecken van waerachtighe liefde, haer daeromme beklaghende over d'onghelijckheydt der staten° des Werelts. °standen

Daifilo verklaert aen sijn Heer zijn liefde, en d'oorsake waerom hy in zijnen dienst ghekomen is, hem biddende te lijden dat hij in zijn stede, ende met zijn wapenen bedeckt teghens den Parth moghe strijden, tot het welcke hy hem met redenen beweecht. Daifilo verwint en verslaet Ostrobas. Tisiphernes besluyt des anderen daechs de Princesse te besoecken: Maer Daifilo noch dien avondt onder haer venster passerende, wordt door haer bevel gheroepen van haer Voester. Sy ontdecken elckander haer onderlinge liefde. Granida seydt gereedt om met hem te vertrecken, en een Harderinnen staet ghetroost te zijn: welcke aenbiedinge hy, nae dat hy haer de swaericheden van sulcx voorgehouden heeft, en verstaen de selve van haer al te voren overwoghen te zijn, met groote danckbaerheydt aenneemt.

De Voester van Granida, op haer sijde gewonnen zijnde, komt verklaren voor den Koning, ende Tisiphernes, dat de Prinsesse met groot spoock, voor eenen Godt gheschaeckt is. Tisiphernes siende op 't schoonste zijn hoop te leur ghestelt, is om rasende te worden. Maer Daifilo, die haestich ten Hoof wedergekeert was, om quaet vermoeden voor te komen, hem onderrechtende, doet zijn ghemoedt wat bedaeren. Hy nochtans, walghende van de werelt, besluyt met luttel gheselschaps voortaen door 't Landt te reysen, en verklaerende Daifilo waerachtighe verwinner van Ostrobas te wesen, levert hem sijnen staet over, de welcke hy eerbiedelijcke weygherende, belooft gaede te slaen, totter tijdt toe, dat 's Prinssen ghemoedt wat besaedighe.

De Gheest van Ostrobas verschijnt aen sijnen vriendt Artabanus, die met hem in Persia was ghekomen, hem opstutsende, om wrake te nemen op Daifilo, de welcke den eersten morghen-stondt op 't Landt met de Prinssesse sprekende, van hem ende sijn volck, beyde gevangen worden, om opgheoffert te zijn aen het graf van Ostrobas. Maer Daifilo siende d'overlast van banden die men de Prinssesse aendede, breeckt de sijne, te weere rakende teghens sijn vijanden: op welck gherucht Tisiphernes, die by gheval niet verre van daer sijnen wech volchde, de Gelieven komt ontsetten, de welcke bekent zijnde, beklaghen haer deerlijck dat d'eene ramp d'ander jaghende, het gheluck wel hardneckelijck scheen besloten te zijn tot haer bederf. Maar d'eedelhartige Prinsse, in plaets van hem tegens haer te verbitteren, verwondert sich over haer selsame liefde, en ghebiedende haer goeden moedt te hebben, belooft en vercrijcht haer haeren soen van den Koningh, diese beyde met blijen wellekoom onthaelende, te samen huwt.

EERSTE DEEL

Dorilea

Het vinnich stralen van de Son
Ontschuyl ick in 't Bosschage;
Indien dit Bosje klappen kon,
Wat melde 't al vryage!

Vryage? neen, vryage jae,
Vryage sonder meenen;
Van hondert Harders (ist niet schae?)
Vindtm'er ghetrouw niet eenen.

Een wullepsch Knaepjen altijdt stuyrt
Nae nieuwe lust sijn sinnen,
Niet langher als het weygheren duyrt,
Niet langer duyrt het minnen.

Mijn hartje trekt my wel soo seer
Soo seer, dorst ick het waeghen,
Maer neen, ick waeg' het nemmermeer,
Haer minnen zijn maer vlaeghen.

Maer vlaeghen, die thans overgaen,
En op een ander vallen;
Nochtans ick sie mijn Vryer aen,
Voor trouste van haer allen.

Maer oft 't u miste domme maeght,
Ghy siet hem niet van binnen.
Dan 't schijnt wel die gheen rust en waeght
Kan qualijck lust ghewinnen;

Oft ick hem oock lichtvaerdich von,
En 't bleef in dit Bosschage...
Indien dit Bosje klappen kon,
Wat melde 't al boelage!

Dorilea Daifilo

Dorilea

Daer is hy, och hoe ben ich inde saeck beladen!
Best dat ick my versteeck onder de bruyne bladen,
In 't diepste van het Bosch, al eer dat hy my siet.
Best is het, best ist jae, maer vondt hy my dan niet?
Weet ick wel wat ick wil? ick ben vervaert voor 't minnen,
Ontschuyl mijn lief, en vrees dat hy my niet sal vinnen.
Neen, beter blijfdy hier dan of ghy verder gingt,
Hier komt hy doch voorby; maar luyster wat hij singt.

Daifilo

Die gheboden dienst versmaet,
Wenscht'er wel om als't is te laet.

Windeken daer het Bosch af drilt,
Weest mijn Brack, doet op het Wilt
Dat ick jaghe,
Spreyt de haghen,
En de telghen van elkaêr,
Moghelijck schuylt mijn Nymphe daer,

Nymphe soo ras als ghy vermoedt,
Dat mijn gang tot uwaerts spoedt,
Loopt ghy schuylen,
inde Kuylen,
En het diepste van het Woudt,
Daer ghij met rêen vervaert zijn soudt.

Vreesdy niet dat de Satyrs, daer
U eens mochten nemen waer,
En beknellen?
'T zijn ghesellen,
Die wel nemen t'uwer spijt
'T geen daer een Harder langh om vrijt,

Sonder te denken, dat in 't kruydt,
Dickwils Slanghen gladt van huydt,
Zijn verholen,
Loopt ghy dolen,
Maer nochtans hoe seer ghy vliedt,
Dat ghij mijn haet, en dunkt my niet.

Want doe wy laest van 's avonts laet
Songhen tot den dagheraet,
Met elck-ander,
En uyt d'ander,
Tot den dans ick u verkoos,
Bloosden u wanghen als een roos.

Mompelen hoord' ick op dat pas
Dat dat gheen quaedt teeken was,
En wanneer ick
Heel begeerlijck
Kussen quam u mondtje teer,
Repten u lipges, dochtme weer.

'T weygheren, en d'afkeericheydt,
Voecht soo wel niet, alsmen seydt,
Voor de Vrouwen,
'T kan haer rouwen.
Die gheboden dienst versmaet,
Wenschter wel om als 't is te laet.

Sus, sus, wat of ick daer mach hooren
Ritselen inde haghedooren?
Is zy't, zy sal my niet ontvlien.
Neen Dorilea, al ghesien.
Nu suldy hier met gheen een kusjen of raken.

Dorilea

Diafilo seg ick, ghy sult het te grof maken.
Daifilo, laet my staen.
Daifilo, laet my gaen.

Daifilo

Maer Dorilea moochdy soo afkeerich zijn
Van 't gheen daer alle menschen nae begeerich zijn?
En vlieden stuyrs van sin?

Dorilea

Wat doch?

Daifilo

De soete Min

Dorelia

Ghy noemt het soete Min, en segt dat gene lieden
Behalven ick alleen, de soete Minne vlieden,
Voort hoor ick van de Min soo veel quaets, dat ick gruw,
Van yder een, en die gheloof ick bet als u.
Dus Daifilo, van nu,
Laet my voortaen te vreden.

Daifilo

Ach suldy dan dus schuw
U groene jeucht besteden?
Dees teeder schoone leden
En zijn u niet ghegunt,
Dat ghyse sonder vrundt
Afgunstich soudt verslijten,
En eens te laet bekrijten,
Dat ghy, om niemandt jonst, of wellust te doen aen,
Versuymelijcken hebt u selfs te kort ghedaen.
Wilt rekeninghe maken,
Dat dese roose-kaken,
En dese lippen varsch,
Die gloeyen als een Kars,
Die nu een yder wenscht te kussen en te stroocken,
Sullen van ouderdom verwelcken, en verschroocken.° °verschrompelen
Dit effen voorhooft net,

De diepe rimpels met
Ter tijdt sullen ontslechten;° °rimpelen; slecht = effen
En dees welighe vlechten,
Die met veel strickjens gail,° soo dertel zijn vertuyt, °vrolijk
Sullen haer gouden rock allensgens trecken uyt;
En 't geen ghy voor fijn goudt moghelijck hielt voor desen,
Suldy bevinden maer silver vergult te wesen.
Dees wacker ooghen bly,
Verleeren sullen zy
Haer lodderlijcke° treken, °lonkende
Die soo veel brandts ontsteken.
Dees vlugghe gauwicheydt,
Daer grijse' aelwaricheydt,° °knorrigheid
Gaet sonder reên op gnorten,
Dien sal den ouderdoom
Die 't al maeckt suf, en loom,
Zijn vleughels dapper korten.
Dan compt onnut berouw, als betrens tijd ontbreeckt.

Dorilea

Daifilo ick weet niet van wiens schoonheydt dat ghy spreeckt.
Nae dat ick kan bevijnen
En ist niet van de mijnen,
Want onlanghs heb ick dien
Inde Fonteyn ghesien;
En 't beeld in 't water stil, my op dat pas verscheenen
Quam met u segghen niet al te wel over eenen.
Maer siedy 't groene woudt, hoe lustich dat het staet,
Hoordy de Vogeltjens die voor den dageraet
Danckbaerder zijnd als d'onvermoechelijke menschen,
De wellekome Son met sang goe morgen wenschen?
Siedy dees heuvels blondt, en het begraesde dal
Met Bloempjes veelerley ghemarmort over al,
'T wellustighe banket van de ruyschende Bijen?
Hoe vrolijck lacht het al in dese Somer-tijen!
Maer als den guyren Herfst komt met zijn buyen aen,
Sal dese dinghen al haer vrolijckheit vergaen,
En dees bloeyende jeucht des Werelt, sal verkeeren
In dorren ouderdom, en haer cieraet ontbeeren.
Nochtans, indien dat al
De Bouwliên spanden t' samen,
En met groot gheschal,
De Goden bidden quamen,
Dat Donder, Blixem, Windt, en Haghels groot gheweldt
Mocht komen metter yl vrybuyten over 't veldt,

Beroven d' Aerde van haer ghespickelde rocken,
De Berghen van haer cruyn, de Boomen van haer locken,
Om dies wil, dat doch eens d'aenstaende Winter wreedt
Het Aertrijck plaghen sou met dierghelijcken leedt:
Soudy niet seggen, 't was haer nutter dat zy baden
Om redelijck verstandt?

Daifilo

Iae, trouwen.

Dorilea

Soudy raden
Dat ick door Min, een buy met sonne-schijn vermomt,
Die lichtelijck vernielt, wie dat zy overkomt,
Dan krencken sou mijn jeucht, om dies wil dat de jaren
Deze schoonheden mijn (ghenomen datse waren
Ghelijck als ghyse maeckt) my souden maken quijt?
Soud' ick de schae des tijdts gaen soecken voor de tijdt?

Daifilo

Dit doedy vast°, want ick, O Dorilea, reken °reeds
De leelicheyt soo goedt als schoonheyt onbekeken;
En al bekeken, onbelonkt; en al beloncktNoch onghenoten van den Minnaer dien zy' ontfonckt.
Wat 's jeughde sonder Min vol onbeweechde coutheyt
Doch beter als versufte' en stijfbevrosen oudtheyt?
En dat de soete Min van u beschuldicht wordt,
Als die de schoonheydt krenckt, daer doedy hem te kort:
Want noyt en sachmen hem het suyvere besmetten,
Maar wel recht anders, 't geen dat saluw° was, blanketten, °vuil
En legghen blosend' root op teedre wanghen bleeck,
En 't hayr vergulden, dat te vooren vael gheleeck:
En geene sachmen oyt, het geen dat zy beminden,
Leelijcker dan het was, maer wel veel schoonder vinden.
Maer, segdy, yder een
Beklacht hem° met gheween, °zich
Over de Min vol swaerheydt?
Sy spreken buyten waerheydt;
Al wordt de Min bescheldt,
'T is Onmin die haer quelt
Onmin van Lief verkoren,
Want quam haer Min te vooren
Van haer bemindes zy,
Sy wierden 't eens met my,
En souden ras bekennen
Dat Minne niet kan schennen,

Maer dat ghebreck van Min alleen den Minnaer krenckt,
Die minnes honich soet met bittre galle mengt.
Dus Dorilea, denckt
Dat Min van beyde zijen,
Niet anders voort en brengt
Als wellust en verblijen.
Daerom in dese tijen,
Schijnt dat de Werelt dus blygeestich opghepronckt
In 't harte Min ghevoelt, en t'eenemaal verjongt.
Den Hemel schijnt verlieft; de Visschen in de stroomen,
De Dieren in het kruydt, 't ghevogelt in de boomen,
De Nymphen in het bosch, natuyren° van de Min. °zijn dartel, vrolijk
Dat Vogeltjen, dat nu vliecht uit den Dennen, in
Den Boecke-boom, en schijnt onmoghelijck om vermacken,
Dan uyt de Boecke-boom weer inde Myrte-tacken,
En hippelt quelende soo licht soo wilt soo wuft,
Waer 't van natuyr begaeft met menschelijck vernuft,
Het soud' segghen ick brand' van Min, ick brand' van minnen,
Tjilpende door het Woudt; maer wel brandt het van binnen,
En singt in sijne tael op lieffelijcke maet,
Dat het zijn soete Lief, zijn lieve lust verstaet.
En luyster, juyst of zy 't om ons te leeren dede,
Antwoordt zijn lieve lust: van minnen brand ick mede.
De Min het al verwint,
Hemel en Aerde mint.
Sal Dorileaes siel Mins krachten groot van waerden
Alleene weder staen, in Hemel en op Aerden?
Neen; want een yder mensch wordt van de Min gheraeckt,
En diese jongh ontgaet, bejaert zijn krachten smaeckt:
De minne wil doch eens doen blijcken in ons harten
Hoe veel dat hy vermach: dus vreest hem vry te tarten,
En weet dat grooter smart noyt yemand overquam,
Als jeuckeringh van Min in oude leden stram.
Het jonck hart, dat hy quetst, gheneest de minne weder,
En hoop hellept het op, als 't leydt van pijne neder:
Maer d'ouwe Minnaer is gheplaecht met dobble rouw,
Die willend niet en mach°, en mogend niet en wouw. °kan
Drooch hout ontsteken, brandt feller als groene spruyten.

Dorilea

Ghy ander Vryers kent dees praetjens al van buyten,
En brengt'er veel in 't net;
Maer ick heb wel ghelet
Op 't geene dat ghy seyde,
Dat als de Min van beyde

De zijden is gheplant,
Soo valt het soeten brandt.
Of ick dat schoon toestonde,
Verklaert my met wat vonde
Soud' ick doch kennen my
Versekeren, dat dy
De vlammen t'harte blaecken,
Die ghy my diets wilt maecken?
Of als dat alsoo was,
Dat ghy niet soudt, soo ras
Ghy weer-mins jonst mocht voelen,
Verkeeren, of verkoelen?
Ghelijck wy Vrouwen slecht° °eenvoudig, onnozel
Vaeck worden uytgherecht,° °bedrogen
Dewijl gheveynsde min, en lichte wispeltuyricheyt
Ons troonen met het soet, en loonen met de suyricheyt.

Daifilo Granida Dorilea

Daifilo

Nymphe, maer...

Granida

Schoone Nymph', en hebdy niet ghesien
Met breydeloose ren, hier eenighe Edelliên
Vervolghen een wildt Swijn? weet ghy niet of zy 't vinghen?
Of werwaerts reên sy op?

Daifilo

Iaghers, noch Hovelinghen
En hebben wy ghesien, maar wel ghehoort gherucht:
Dan° 't scheen soo ver van hier te wesen dat ick ducht, °Evenwel
Edele Maeght, ghy sult haer swaerlijck rijden inne;
Zijdy een aertsche Maecht, en anders geen Godinne?
U aenschijn noch u stem geenszins de menschen slacht.

Granida

Soo grooten eer voorwaer ick my niet waerdich acht.
Ick ben Granida' indien 't u liên bekent is, hoemen
Ten Hove' hoort de Princes des Conings dochter noemen.
Dewijl 's gheselschaps spoor u niet en is bekent,
Soo bid' ick, wijst my doch waer dat ick hier omtrent
Om 's heeten middachs brandt een weynich te verfresschen,
Wt koele Beeck, of Bron, mijn drooghe dorst mach lesschen.
Dat Ceres u ghewas, en Pan u Vee behoe.

Daifilo

Het bidden laet voor ons, t' gebieden komt u toe;
Alderheuste Princes, siet hier om u t' ontladen:
Diana moe-ghejaecht en soude niet versmaden
Dees suyvere Fonteyns cristallinighe vloedt.
Al zijn wy Harders slecht, eenvoudich opghevoedt,
Noch° onse sorghen laech, door hoogher vlucht te kiesen, °En... niet
Ons aengheboren bosch uyt haer ghesicht verliesen:
Wy weten lijckewel° dat wy dees groene laen, °evenwel
Dat wy de schaduw koel van dees dienstighe blaen,
Dees vrolijcke heuvels, dit heldere waters vlieten,
En al ons levens lust van 's Coninghs handt ghenieten.
T' en waer die 't wijsselijck al te versorghen wist,
'T verwoeste metter haest, door verquistende twist.
'T is hy, die de begeerten van sijn Ondersaten
Maticht bescheydelijck° in soo verscheyden maten, °met oordeel
Dat niemandts minders list zijn meerder yet ontruck,
Dat niemandts meerders macht zijn minderen verdruck.
'T is hy die sorghe draecht alleene voor ons allen,
Dat Vreemdelinghen wreedt ons niet en overvallen
Met vernielende krijgh, en schennen in een uyr
De dracht van menich jaer, door 't yser en het vuyr.
Danckbaer behoort men voor een aertschen Godt te eeren
Dien 't lust om anders lust zijn eyghen lust t'ontbeeren:
Maer ons eerbieden is te laech nae zijn waerdy..

Granida

Beleefden Harder, noyt eenighe Wijnen my
Boven den frisschen dauw van dees Fonteyn ghevielen.
Ach gheluckighe rust van licht vernoechde sielen,
Die nijt noch spijt des Hoofs versteurt haer soete vree!
Wiens sorghen wijder niet en weyden dan haer Vee.
De lusten daar sich 't Hof met moeyten om beslommert,
Werpt u nature toe en is voor u bekommert.
Ghy treckt door hongher, en door dorst uyt dranck en spijs,
De lust van 't Hof ghelockt door soo veel leckernijs;
Het hof door drincken dorst, en hongher soeckt door 't eeten
En jaecht de lusten voor, u zijnse toeghesmeten;
'T lustsoeckend Hof ontvliên de lusten daer 't om slóóft;
Ghy vollicht de natuyr, wy sien haer over 't hóóft.
Eer sal dit lichaem in een duyster graf vernachten
Beleefden Harder, als my gaen uyt de ghedachten
U weltepasse dienst, en oft° ghebeurde, dat °indien
Mijn hulp u nut mocht zijn in 't Hof, of inde stadt,
Vertrout dat my geen saeck soo wichtich sal verletten,

Of ick en salse' om u wel aen een sijde setten.
Nu voecht mij wederom te keeren, daer ick acht
Dat my 't gezelschap van mijn staet-dochters verwacht,
Welck ick ghebood, van haer vermoeyde Tellen, neder
Te sitten in het gras, tot dat ick keerde weder;
Dewijl my niemand van haer allen volghen mocht,
En my de lust des jachts niet te versuymen docht.
Den hemel die bedauw u jaren menichvuldich
Met gheduyrighe rust.

Daifilo

Wy zijn 't u alle schuldich
Alwaerdighe Princes, helaes! hoe leedt is my
Dat ons vermoghen min als ons begeerte zy!
Den Hemel wil u staet in eeuwicheyt behouwen.

Granida

Vaer eeuwelijcken wel.

Daifilo

Is onder d'aertsche Vrouwen
Dan een, die waerdich is dat om haer dienst alleen
Al d' ander men versweer? (*Af*)

Dorilea

Hoe koel gaet hy daer heen,
Sonder dat hy van my zijn afscheydt heeft ghenomen;
Best volghe ick hem, en sie wat hem mach overkomen. (*Af*)

Granida

Hoe vrolijck is den geen die danckbaerlijcken leeft
By d'ondanckbare mensch die geen vernoegingh heeft!
Dees Herder toont meer dancks voor not van bosch, en boomen
Als menich Eêlman voor gheschoncken Vorstendoomen,
Die vaeck zijn Prince danckt met oproer oft verraet,
En acht maer elcke staet, een trap tot hoogher staet.
Met welck een yver komt my dees zijn dienste bieden!
Al de dienstwillicheyt gheveynst der Edellieden
Is my soo veel niet waert; want dese die betoont
Sijn heusheyt, niet uyt hoop van die te sien beloont:
Ten Hoof op hoop van loon is 't aenschijn vol ghenegenheyt,
Maer het onheus ghemoet vol onwillighe tegenheyt.
Ghy grootsche Princen, die door u uytheemsche pracht
Verwonderingh soeckt by 't volck, om van het hooch geslacht
Der Goden afghedaelt te schijnen, u cieraden,
U Scepters, Croonen, en u purpere ghewaden,
En maken u niet soo grootachtbaer aenghesien,

Als de natuyre maeckt een laech-gheboren dien-
'T haer lust, om lieffelijck de Werelt te verbasen,
Een edel geest in 't hart en in 't ghesicht te blasen:
En cieren het aenschijn vol vrolijckheden soet
Met defticheyt ghemengt, van hoofde tot de voet
Besprengend' over al de welghemaeckte leden
Met goddelijcker glans als princelijcke kleden.
Ghelijck d'eerwaerde Son is by ons aertsche vuyr,
Sulcx is by d'arme kunst, de kunst-rijcke natuyr.
Wat handt heeft oyt haer° soo vernuftich mercken laten, °zich
Dat zy, bootserende de Coninckljjcke vaten,
Vormde 't ghewrochte goudt in aerdigher manier,
Als de natuyr de Schulp, daer ick uyt dronck alhier?
Dan 't Hof en siet niet schoons in dinghen licht verkreghen,
Natuyrs gheboden dienst is hen onwaert en teghen;
Maer ghy eenvoudich volck ontfangt haer gaven rijck
Met open armen, en ghebruyckste danckbaerlijck.

Rey van Iofferen

Ghy lodderlijcke Nymphen soet,
Die nauwelijcx een roosen-hoedt
Om gouwe kroon soudt geven,
Hoe wel lust u uw leven?

Uw lusten is u als een wet,
Uw loncken is een ty-gheset,
Uw kouten is vryage,
Uw minnen is boelage.

De schaduw die de kuylen heelt,
Waerin ghy u ghenoechjens steelt,
En soudt ghy niet verwinssen,
Om schaduthroons van Prinsen.

Wanneer ghy aen de reye gaet,
En dat het schalcke Lietje raedt
Het diepst van u ghepeynsen,
Hoe qualijck kundt ghy veynsen.

Maar soo 't u lief niet beter kan,
En toont u dat sijn harte, van-
Uw hartjen is ghedreven,
Wat isser om te geven?

Soo ruylden ghy dat deuntjen niet
Om avondt-spel, of morge-liedt,
Dat voor Princessen deuren,
Haer dunne slaep komt steuren.

Een appel, die met jonste groot
U boeltje werrept in u schoot,
Daerom soudt ghy versmaden
's Hofs tafel-overdaden.

Als van u Lief ghemeldet wert,
Sijn 'tuwaerts overgeven hart,
Soo zijt ghy bet te vreden,
Als Prinsen aengebeden.

'T eenvoudich leven haylich, leydt
Ghyliên in vreed'en vaylicheyt,
Uw vryheyt gaet te boven
De schijn-wellust der Hoven.

Rey Granida

Rey

Mijn Vrouw, God zy ghedankt dat ghy ons hier ontmoet.
'T gheselschap is een deel te paerd, een deel te voet,
Verstroyt om soecken naer u op bysond're straten,
En haer by-eenkomst is daer ghy ons hadt ghelaten.
In 't naeste dal, en zijn in 't keeren al misschien.

Granida

En 't Wilt?

Rey

Ghevanghen is 't, mijn Vrouw, en sult het sien..

Dorilea Daifilo

Dorilea

Daifilo, beydt wat, hoe?
'T en gaet ten Hoof niet toe
Ghelijck ghy u laet veurstaen.
En wilt soo licht niet deurgaen
Met dat u wel ghevalt;
Hoor hoe Palemon kalt,
Die seydt dat hy verdoorde,° °verdwaasde
Doen hem de lust bekoorde
Van 't Hof te volghen; hy
Meende, ghelijck als ghy,
Dat heusheyt soet van zede,
Vrientschap, en weelde mede
Daer was in overvloedt,
Ghelijck de rijckdom doet.

Daifilo

En als hy 't quam te proeven?

Dorilea

Doe vandt hy met bedroeven,
Dat daer die dinghen zijn
Niet anders als in schijn.
Wat sneuvel° (seyt hy) och wast voor mijn groene jaeren, °ongeluk
Als ick mijn soete buyrt, en vryheyt liete vaeren!
En dienen ghingh ten Hoof; ick meende 't was al klaer-
Goudt datter blonck, maer 't is een momme-vollick daer;
Het aenschijn vol sachtmoedicheyts,
'Tghemoedt vol felle woedicheyts,
Een minnelijck ghelaet,
'T hart vol van nijdt en haet:
Saechdy de Visschers oyt° om lichtst de visch te trecken, °wel eens
Den scharpen Angel-hoeck met lockend' aes bedecken?
Recht gaet het soo ten Hoof. De dienstbaerheyt, die zy
Soo mildt u bieden aen, is lockbedriegery;
Haer dienst, en hullep streckt maer om u te verrassen
Met onvermoede slach, en door u val te wassen.
Oprechte vrientschap, Godtsvrucht, onbevleckte trouw,
Veylighe' onnoselheyt, rechtuytheyt sonder vouw,

Waerheyt van woorden, goedicheyt,
Worden daer voor kleynmoedicheyt,
Voor slechtheyt° yl veracht, °onnozelheid
Beguychelt, en belacht.
'T is al geveynst ten Hoof watmen'er siet vertoogen,
Gheveynst is haar ghelaet, gheveynst haer mondt, haer oogen,
Gheveynst haer Godsvrucht, jonst, haer vrientschap en haer vree,
En g'lijck haar deuchden zijn, soo is haer weelde mee.
Wanneer de Hovelinghen
Een vrolijck Liedtjen singhen,
'T en is van vreuchde niet,
Maer 't is, om het verdriet
Daer 't hart af wordt verbeten,
Een weynich te vergeten.
Haer lachen is van spijt,
Of 't duyrt de korte tijdt
Eens ogenblix, tot dat 's ghemoedts staedige plaghen,
Die 't weeren uyt het hart, 't oock uyt het aensicht jaeghen.
Wat 's al des werelts lust
Als 't hart niet is gherust?
Hierom, Daifilo, staeckt u opset voorghenomen,
Ghy weet waer dat ghy zijt, maer niet waer ghy sult komen.
Die wel is blijf.

Daifilo

Iae, maer
Of ick niet wel en waer,
Of of ick beter winste?

Dorilea

Soo soudy doch ten minste
Het Hof niet volghen, dan° °maar
Slaet yet wat anders an
Sonder het groene Woudt en dees Landouw' te laten.

Daifilo

Iae Dorilea, ghy noch al Palemons praten,
En sult my meer sijn raedt doen volghen dan sijn daedt.

Dorilea

Soo mocht het u wel gaen ghelijck het hem nu gaet,
Die nae 't verdrach van soo veel slaverny en snóótheyt,
Als hy verwachte 't lóón van inghebeelde gróótheyt,
Is wijs gheworden dat sijn hoop niet was dan windt;
En klaeght, nu 't ommekomt, dat hy sich selven vindt
In plaets van een jonck Hoveling
Gheworden een oudt schoveling.

REY VAN AMSTELLANDSCHE JOFFREN

UIT: GEERAERDT VAN VELSEN

Den oopenbaeren Dwinghelandt,
Met moed te bieden wederstandt,
En op den harssenpan te treeden;
Om, met het storten van zijn bloedt,
Den vaderlande 't swaerste goedt,
Den gulden vryheyt te bereeden;

Dat is, van ouwder hercoomst wydt,
By d' aldertreffelycxt altydt
Beloondt met eerenbeelden dancklyck.
De roem is uytgeblaesen, met
Gheleertheyts heldere trompet
In schrift, en dichten onverganckliјck.

De lofkrans groenens nimmer moe,
Die comt het hayr der sulcken toe,
Die 't al, voor 't alghemeene waeghen:
Ghelijck den Heer van Aemstel tracht.
Hoewel zijns selschaps overmacht,
Hem let zijn voorstel te bejaeghen.

Dan wie met wensch om goede° crijt; °om goede [vorsten nl.
Maer allerhande Prinssen lijdt;
En 't gheen hem overcomt te dooghen,
Sacht opneemt, dof in hoop en vrees;
En 't onghelijck van weeuw, en wees,
Kan annesien met goeden ooghen:

Sulck een blijft onvermaert, en muyt° °munt
Niet, met het hoofd doorluchtich uyt:
Zijn doove faem can hem niet bringhen
In 's werelds ooch, en aenghesicht;
Nocht, uyt de duysterheyt, in 't licht
Optrecken, tot aen 't roer der dinghen.

Zijn naem heeft clanck by oudt, noch jong,
Noch soetheyt op des vollecx tong,
Onêel by burghers en by boeren.
Stilswyghend glipt zijn leven deur:
Maer sonder stoot, en sonder steur,
En sonder trom in 't hart te roeren.

Hem angt, geduyrende 't beliedt
Van zynen aenslach, d'ontrouw niet,
Oft lichtheyt, van die 't saemen swoeren:

Nocht misluck als het annegaet:
Nocht de vervaerelijcken haet,
Des blinden vollecx nae 't uytvoeren.

De minste twyfel van gheluydt
En jaecht hem 's nachts ten bed niet uyt;
Noch vluchtens noodt van vrouw, en vrinden.
Het veel bestaen° can nauw bestaen: °ondernemen
Ghemackelijck is vaylichst gaen:
En groote rust cleen onderwinden°. °weinig te ondernemen

Uit de Lyrische Poëzie:

GALATHEA

Minnaer

Galathea, siet den dach comt aen.

Galathea

Neen mijn lief wilt noch wat marren,
T' sijn de starren,
Neen mijn lief, wilt noch wat marren, t'is de maen.

Minnaer

Galathea, t' is geen maneschijn.

Galathea

Hoe, 't is noch geen een geslagen;
Wat soud 't dagen?
Hoe? t' is noch geen een, t' en can den dach niet sijn.

Minnaer

Galathe', aenschout den hemel wel.

Galathea

Laes! ick sie den dagerade
T' onser schade,
Laes! ick sie den daegeraedt, de tijt is snel.

Minnaer

Waerom duirt de nacht tot t' avont niet?
Vreest se dat wij met ons beyen,
Sonder scheyen,
Blijven souden tot dat ons de doot verriet?

Galathea

Nu Adieu, mijn troost, en blijft gesont,
Wilt mij noch een kusgen geven;
Och mijn leven!
Jont° mij noch een kusgen van u blije mont. °gunt

Minnaer

Galathea, coom ick t' avont weer?

Galathea

Och, mijn moeder mocht het hooren
  En haer stooren,
Och sij mocht het hooren, maer comt even seer.

Minnaer

Galathea, hoe raeck ick van u hals?
Laes, den dach en wil niet lijen
  T' langer vrijen.
Danck hebt van u sachte kuskens en van als.

AMARYL

Amaryl de deken sacht
    Van de nacht,
Met sijn blaeuwe wolken buijen,
Maeckt de starren sluimerblint
    En de wint
Soeckt de maen in slaep te suijen.

Sien jck oost of westen heen,
    In 't gemeen,
Raên de sterren mij te scheijen
Van de straet, om slapen gaen,
    En de maen
Presenteert mij t'huijs te leijen.

Maer sij driecht mij (soo ick drae
    Niet en gae)
Achtert luwe wout te duicken,
Daer s' een uiltge vangen sal
    Met geval,
In de bolle rosen struicken.

Sal ick al de wech alleen
    Dan betreen
In de naere duysterheden?
Neen ge, seij mij doe de min,
    T' is mijn sin
U te leijen, weest te vreden.

Weest te vreen en onvervaert,
    Want bewaert
Sijdij door mijn felle schichten.
Die mijn fakels claerheit proeft,
    En behoeft
Noch begeert geen ander lichten.

Amaryl ick stae hier veur
    Dese deur,
Sal den dans noch langer duiren
Daer ghy binnen aen crioelt,
    Noch en voelt
Dese coude buiten wren?

Min, sij wort u fakel claer
    Niet gewaer
Door de glasen, noch mijn clachten,
Maer ick wandel even seer
    Heen en weer
Lijdsaem int verdrietich wachten.

Maer siet gins, oft ooch oock mist?
    Neen, sij ist.
Amaryl mijn lieve leven?
Cephalo[1] van waer comt ghij?
    Vraechdijt mij?
Troost, ick sal u antwoort geven.

C. Kond' ick leven sonder u,
    Ick sou nu
Niet gaen dolen bij de wegen,
A. Ach het harte tuichdent mijn
    En ick vijn,
Cephalo, ghij comt mij tegen.

C. Schoone siele van mijn siel,
    Als u viel
In u besige gedachte
Tgeen dat ick had in mijn sin,
    Denckt, dat Min,
Vlugge boo de tijding brachte.

1 Met deze naam duidt de dichter zich zelf aan; Cephalo (Grieks) = hoofd.

LIEDEKEN

Schoon Nymphelijn,
Ach mindje mijn,
Wat soud' ick al versieren° °verzinnen
Om nae mijn wensch
Dees ledetjens
Soo wel gemaeckt te cieren.
Met blinckendt gout
Of perlen, sout
Ghij voelen ras belasten
U halsjen soet,
Soo crael als bloet
Daerom niet beter pasten.

Ick soud' u cleên
Met keursgens reen° °rein
Van lichte verwen blijtgens,
Die souden staen
Geschildert aen
U breetachtige sijtgens.
U voetgens mit
Haer schoentgens wit
Daer bij geval in 't bocken,
Het incarnaet
Soo wel by laet
Van hoosgens° gladt getrocken. °kousjes

U armkens mee
Soo wit, als snee,
Soud ick corael om schicken,
Dees vlechgens blondt
Op nieuwe vondt
Soud jck u leeren stricken
Met snoertgens veel,
Nu groen, nu geel,
Bij lodderlijcke beurtgens,
Vóór watren° t haer °golven
Of cruivent daer
En duisent soete leurtgens°. °beuzelingen

'T perruickgen sou
Ick trecken nou
Wat laechgens dan wat hoochgens,
En als het claer
Gefutselt waer
Mij spieglen in u oochgens,
Dan werpen licht
Nu mijn gesicht
Opt eene nu opt ander;
Dan nemen raem
Hoe t' altesaem
Sou voegen bij malcander.

Indien dat ghij
U oochgens blij
En lieffelijcke seden
Soo vreuchde-rijck
Soo vriendelijck
Soo vol bevallijckheden
En u aenschijn
Vernoecht, tot mijn
Dan met een lachgen wenden,
Soo sou ick hiel
In u, mijn siel
Gaen metter woone senden.

En als ick wat
Beloncket had
Den brandt van alle knechtgens,
U zedetgens
U ledetgens
U fraey getoijde vlechgens,
So soud' ick streng
Met armen eng
U jente lijfgen prangen
Tot jck daer wt
Creech buit om buit
U sieltgen weer gevangen.

De verwe van
Mijn lippen, an
U wanxgens soud' ick plecken
Door soentgens sacht
En met haer cracht
U siel te mond' wt trecken.
Charife, ick weet
Ghij dan beleedt
Dat niemant van u susgens,
Daer ghij (soo 't schijnt)
Nu smaeck in vijndt
Gaf oijt soo soete kusgens.

Charife. D(*onna*) B(*rechje*) S(*piegel*)

SAL NEMMERMEER GEBEUREN

Sal nemmermeer gebeuren mij dan nae dese stondt
De vrientschap van u oogen, de wellust van u mondt?

De vriendtschap van u oogen, de wellust van u mondt,
De jonste van u hartgen dat voor mijn open stondt,

Soo sal jck nochtans blijven u eewich onderdaen,
Maer mijn verstroyde sinnen, wat sal haer annegaen?

Mijn sinnen mogen swerven de leijde lange tijt
Nu sij, mijn overschoone, sijn u haer lejstar, quijt.

De schoon borst wt tot traenen, ten baten geen bedwang,
De traentgens rolden neder van d'een en d'ander wang.

De schoone traentgens deden meer dan een lachen doet,
Al in sijn hoochste lijen sij troosten sijn gemoedt.

Vrouw Venus met haer starre thans claerder als de Maen
Bespieden die vryage en sacht mirakel aen.

En hebben teere traentjes, seijd sij, soo groote cracht,
Waerom en is het schrejen niet in der Goden macht?

De traentges rolden neder, maer de Godinne soet,
Beij, liever soud' ick schennen, seij sij, mijn rosen hoet.

En eer sij cond gedogen dat ymandt die vertradt,
Ving sij de laeuwe traentges in een coel rosebladt.

Wat geef jck om mijn rosen of 't maecksel van mijn crans!
Ick sal gaen maken perlen van ongemeene glans.

De tranen werden perlen soo rasch haar twoort ontginck
Die sij met goudt deurboorden en aen haer ooren hinck.

Als Venus in de spiegel haer siet met dit vieraet,
1 Sij wenscht geen toverrieme noch cranse tot haer baet.

1605 B. J. S.

8

JUFFROUW BRECHGE JANS VAN DE SPIEGELS GRAF

Groot van geest en kleen van leden,
Groen van jaren, grijs van zeden,
Lieflijk zonder lafferij,
Goelijk zonder hovaerdij,
Rein van hart inzonderheit,
Was zij, die hier onder lejdt.

SANG

Om dat soo selden mij mach gebeuren,
'T geselschap dat jck soo gaeren sach,
Daeromme schuw ick oock en vlied jck veuren,
Van 't geene dat mij wel gebeuren mach.

En of mijn Lief alleen mij hier gemoeten
Met lange cleeren door de groene paên,
Met wat eerbiedicheit soud' jckse groeten,
Met wat ootmoedicheit haer hart versaen!

Wat isser al gediert ter werelt menich,
En ick en siener geen te deser wr,
Behalven u, o cleene kievit eenich,
Wij schijnen speelgenoots van avontuir.

Hoe meuchdij sonder gaed' u eensaem vinnen,
O vlugge beesge, daer geen dwang u quelt?
Of houdij en belonckt voor u vriendinnen
De blije bloempjens int bedaude veldt?

Hebt ghy bij ongheluck u Liet verlooren
Verstroyt door hagelbuy en 's hemels haet?
Of heeft u jeuchde noch geen boel verkooren
Dat ghij hier dus alleen alleene staet?

Het soete leven can een dier alleene
Niet lusten sonder lieve wedergae;
En hebjer geene
Verkiester eene;
Of hebjer eene, soo vliet haer nae.

Soo vliedt haer nae, maer eer ghy spreyt u veeren,
Pickt wt de schoonste bloem, en voertse mee,
Om aen u soeteliefje te vereeren,
Soo deed' jck seker was ick in u stee.

Maer al waer 't lichaem mij begroeyt met pluimen,
Een venster soud' jck van de strenge liên,
Die nemmermeer mijns vrouwen wacht versuimen,
Ontmompen° cunnen niet om in te vliên. °ontfutselen

Doch als ghij mij, godin, u jonste tóógen,
En met u cloecke redens soete vlot° °zoet vloeien
In slaepe suyen wilt haer hondert óógen,
10 Dan houden deure noch venster-slót.
1605 D.A.S.
19

SONNET

Wanneer, door 's werelts licht°, de blindtgebooren jongen °de Christus
Gesicht vercreech, hij stondt verwondert en bedeest°, °versteld
Beweging, verwe, stal van plant, van mensch, van beest,
Verbluften sijn gedacht van allen oort besprongen,
Voort sloten, toorens door de wolken heen gedrongen,
Het tijt-verdrijf van 's menschen onderwindal-geest,
Maer den sienlijcken God de schoone Sonne meest;
Sijn tonge sweech, 't gemoet dat riep om duisent tongen.
Even alleens, mijn Licht, wanneer ghij mij verschijnt
En dat mijn ziel ontdeckt u siels cieraden vijndt.
Die 't ooge mijns gemoets, dat 't haerwaerts streckt, gemoeten,
Soo swelt mijn hart van vreucht en van verwondring diep
En dancke tegens u en tegens die u schiep,
Tot dat het berst, en valt gebroocken voor u voeten.

3/13 Maend. 1606 M.V.A.I.S.

SANG

Voochdesse van mijn siel, wtmuntend hooch cieraedt,
Die op den top des lofs in mijnen sinne staet,
Die sweeft door mijn gedacht, die door mijn adren swiert,
En mijn vervreemt gemoedt met soeten dwang bestiert.

Een treckjen van uw beeld noyt wt mijn hart verdween,
Sint uwen glans aen mijn te keurich óóch verscheen,
'T welck tocht° nae 't overschoon en schoon bij schoon versmijt; °trekt
Dies aecklighe' eensaemheit den bloem mijns levens slijt.

Doch lichaems schoonheit mij mijn ruste niet en róóft;
Al flonckert 't gouden hayr soo swaddrich° om uw hóóft; °golvend
Al vlamt uw hel aenschijn van blanck en blosend licht;
Al straeldij Min en Eer, in 't schricken van 't gesicht[1],

Al tróónt uw handt geleert, met vingers wis en snel,
Vlaeyende wijsen wt het sangrich snarenspel;
Al lockt uw soetste sang, met strelend lief geluit,
De sielen opgelicht tot haer lichaemen wt;

In strickjes van uw hayr mijn geest niet is verwart:
Uw blinckend aengesicht sticht my geen brand in 't hart:
Van 't schittren uwes oochs en word jck niet verblindt:
Noch sang noch constich spel mijn sacht gemoedt verwint.

1 het wenden der ogen.

Maer wijse goedtheits cracht, en 't nedrich braef gelaet,
Dat harten teer verquickt, en harten trots verslaet,
Aerdighe geesticheit met soeten val vertaelt,
Dees hebben op mijn siel verwinnings eer behaelt.

10 Januario *Mithra Granida.*
Sondach 1610

SONNET

Mijn lief, mijn lief, mijn lief; soo sprack mijn lief mij toe,
Dewijl mijn lippen op haer lieve lipjes weiden.
De woordtjes alle drie wel claer en wel bescheiden° °duidelijk
Vloeiden mijn ooren in, en roerden ('ck weet niet hoe)
Al mijn gedachten om, staech maelend nimmer moe;
Die 't oor mistrouwden en de woordtjes wederleiden.
Dies jck mijn vrouwe bad mij claerder te verbreiden
Haer onverwachte reên; en sij verhaelde° het doe. °herhaalde
O rijckdom van mijn hart dat over liep van vreuchden!
Bedoven° viel mijn siel in haer vol hart van deuchden. °bedolven
Maer doe de morgenstar nam voor den dach haer wijck,
Is, met de claere son, de waerheit droef verresen.
Hemelsche Goôn, hoe comt de Schijn soo naer aen 't Wesen,
Het leven droom, en droom het leven soo gelijck?

23 Januario *Mithra Granida.*
Saturdach 1610

SONNET

Geswinde grijsart, die op wackre wiecken staech
De dunne lucht doorsnijt, en sonder seil te strijcken,
Alrijd vaert voor de windt, en ijder nae laet kijcken,
Doodtvijandt van de rust, die woelt bij nacht bij daech;
Onachterhaelbre Tijdt, wiens heten honger graech
Verslockt, verslint, verteert al watter sterck mach lijcken,
En keert, en wendt, en stort staeten en coninckrijken;
Voor ijder een te snel, hoe valtdij mij soo traech?
Mijn lief sint ick u mis, verdrijve' jck met mishaeghen
De schoorvoetighe Tijdt, en tob de lange daeghen
Met arbeidt avondwaerts; uw afzijn valt te bang.
En mijn verlangen can den Tijdtgod niet beweghen.
Maer 't schijnt verlangen daer sijn naem af heeft gecreghen,
Dat jck den Tijdt, die jck vercorten wil, verlang.

17 febr. 1610 Woonsd. Mithra Granida.
Op ['t] huis te Muiden

SONNET

Wanneer de Vorst des licht slaet aen de gulden tóómen
Sijn handt, en beurt om hooch aensienlijck wter zee
Sijn wtgespreide pruick van levend goudt, waermee
Hij naere anxtvallicheit, en vaeck, en creple dróómen
Van 's menschen lichaem strijckt, en berch, en bos, en bóómen,
En steden vollickrijck, en velden met het vee
In duisternis verdwaelt, ons levert op haer stee,
Verheucht hij, met den dach, het Aerdtrijck en de stroomen:
Maer d' andere starren als naeijvrich van sijn licht,
Begraeft hij, met sijn glans, in duisternissen dicht,
En van d'ontelbre schaer, mach 't niemand bij hem houwen.
Al eveneens, wanneer uw geest de mijne roert,
Wordt jck gewaer dat ghij in 't haylich aenschijn voert
Voor mij den dach, mijn Son, de nacht voor d' andere vrouwen.

H. t. Muiden 1610 *Mithra Granida.*
28 Mar. Sondach

SONNET

Schoon oogen die vermeucht te nemen en te geven
De sielen die ghij wilt door uwen harssenstrick,
Die met het spelen van een vriendelijcke blick
Soo vaeck ontsteeckt, en bluscht de vlamme van mijn leven,
Ach in wat dampe moet mijn siel onseker sweven
Door wrevle nijdicheit en 't ongeval vol schrik,
Met haer verbolghen storm en swarte wolcken dick,
Sint datse tusschen mijn, en u mijn sonne dreven!
Charifa' in dese nacht in desen hel vol smart
Neem ick mijn toevlucht tot u beeldt, dat in mijn hart
Soo groot verheven staet, en vult alleen mijn sinne.
Maer wt haer claerheit las! mij geen verlichting rijst,
En sij doet meer niet dan dat sij mij annewijst
Hulpeloose' afgodin op u alleen Godinne.

Charifa.

SONNET

AEN JOFFRE ANNE ROEMER VISSCHERS

Soo 't u, met diamant, lust op een glas te stippen:
'T is in de vlinderteelt. Het geestighe gedroght
Siet oft het laeffenis aen sap van drujven soght
En sit soo kuin, men soud het van den roemer knippen.
Neemt ghij pinceel oft naeld: daer worden kujl en klippen
Geschaepen, bos en bergh; en 't vochte veldt bedoght° °bedacht
Met groene graesen, daer 't welvaerend vee nae toght.

Dat haelt sijn aem, soo 't schijnt; en staet met gaende lippen.
  Bootseert uw aerdighe' handt, en maeckt een mensch van leem,
  'T haelt bij Prometheus werck. Maer wen gh' u in de veem
Der sanggodinnen vlijt; en woorden schoongeschreven,
  Een redelijcke ziel, met wackren sin instort:
  Soo blijckt dat ghij al 't geen, dat lijf oft leven schort,
Van bejds kunt geven; dan° den dichten 't eeuwigh leven. °maar

SANG

  Rosemont, hoordij speelen noch singen?
  Siet den daegheraedt op koomen dringen.
Dertele dujven, en swaenen, en mussen,
Souden den vaeck wt uw ooghen wel kussen:
  Soo 't u luste de doode te rujmen,
  Om de lust vande levende plujmen°. °de vogels

  Alle wejden, en dujnen, en daelen
Haeren aem met verheughen ophaelen.
'T jeughelijck jaer met sijn vroolijcke tijen,
Is rechtevoort op sijn quixte te vrijen.
  Krujen, boomen, en bloemen verovren
  En haer proncken met levende lovren.

  'T weeligh vee op de graesighe zooden,
  O me min, ons te brujlofte nooden.
Al haer gesicht, haer gebaer en haer spreecken,
Loopen op 't lest vande minlijcke treecken.
  Op op op, eer de zon inden dauw schijn.
  Laet ons alle gedierte te gauw zijn.

1621 *Mithra.*

AVONTSANG

O Phoebus, fiere proncker,
  Geen rust jck u misjon,
Vaert vrij met uw gefloncker
  In zee, der vloeden bron.
Den avont met sijn doncker
  Is voorboô van mijn zon.

Niet dat gh' in mijn sin, wijcken
  Moet voor uw suster klaer,
En 't hajr,° dat 's hemels rijcken °leger
  Betrecken komt met haer.
'K wil bij u niet gelijcken
  Haer lichten al te gaêr.

Maer in de duisterheden
  Die komen sweeven aen,
En met een mist bekleeden
  Uw afgelejde paên,
Sal jck te mijner beeden
  Twee starren op sien gaen.

Twee starren die met blaecken
  Verdrijven nachten swart:
Die teelen, en ontwaecken
  Doen, vier dat starren tart,
In mijn gemoedt, en maeken
  Een hemel van mijn hart.

Die sal jck op het spaede,
  Hel als een morgenstondt
In blinckenden gewaede,
  Sien glinsteren als versont:
En proeven de genaede
  Die min sijn dienaers jont.

1621 *Mithra.*

SANG

Klaere, wat heeft'er uw hartje verlept
Dat het verdriet in vroolijckheidt schept,
En altijd eeven beneepen verdort,
Gelijck een bloempje, dat dauwetje schort?

Krielt het van vrijers niet om uw deur?
Mooghje niet gaen te kust en te keur?
En doeje niet branden, en blaeken, en braên
Al waer 't u op lust een lonckje te slaen?

Anders en speelt het windetje niet,
Op elsetacken, en leuterigh riedt,
Als: lustighjes: lustighjes. Lustighjes gaet
Het waetertje, daer 't tegen 't walletje slaet.

Siet d'openhartighe bloemetjes staen,
Die u tot alle blijgeestigheid raên.
Self 't zonnetje wenscht' u wel beter te moe,
En werpt u een lieffelijck ooghelijn toe.

Maer soo se niet, door al hun vermaen,
Steeken met vreughd uw sinnetjes aen,
Soo sult ghij maeken aen 't schrejen de bron
De boomen, de bloemen, de sujvere zon.

KLAGHTE

DER PRINSESSE VAN ORANJEN, OVER 'T OORLOOGH VOOR 'S HARTOGENBOSCH

Schoon Prinssenoogh gewoon te flonkren,
Met zuyver' hemelvlam! kan ook
De grimmigheidt, u dan verdonkren,
En smetten, met een' aerdschen rook?
Wat toght° verleert die glinsterlichten °hartstocht
Hunn' soeten swier?
Om liever brandt van Mars te stichten,
Dan Venus vier?

Zoo glooryzucht uw' zinnen prikkelt,
Voert, in Triomf, myn' slaverny.
Een krans van bloemen bly gespikkelt,
(Geen Lauwergroen en heeft 'er by)
Zal ik u vlechten, heel doorwaessemt,
Op nieuwen vondt,
Met geur, myn handtjens aengeaessemt
Van uwen mondt.

Op gouwde lelyen, en straelen,
Laet trotsen Fransch' en Spaensche króón.
Om daer een perrel af te haelen,
En streeft zoo niet, door duyzendt dóón.
'k Zal d' uw' al aerdiger doen blaken,
Van steê, tot steê,
Met traentjens dauwend' op myn' kaken,
Uyt Minnewee.

Ik pooghde 't gloedtjen van myn' liefde
   Misschien te koelen, voor een' stondt,
Kon nijptang 't flitsjen, dat my griefde,
   Wat trekken, uyt de diepe wondt.
Maer 't schijnt geweêrhaekt, dit is 't mangel.
         Helas! myn hart
Voelt maklijk inwaerts gaen den angel;
         Te rug, met smart.

Myn' zughjens, tedere getuyghen
   Van d' ongeneezelijke quael,
Die plagh uw open oor te zuyghen.
   Nu stoppen 't kooper en metael.
Terwijl ghy breidelt d' oorloghskanssen,
         Met wal en graf,
Trompet en schut (Ach arme) schanssen
         Myn' klaghten af.

Indien 't u lust, Juppijn te spelen,
   Zijn' vriendtlijkheên te volghen traght.
Zijn hooghste lof, in menschekeelen,
   Nocht donder is, nocht blikzemjaght.
En beter, dat myn smijdigh smeeken
         Uw hart verfraey,
Dan in gedruys, van slaen en steken,
         Het veldtgeschraey.

'k Hoor alle daeghs van versche dooden
   Gevelt in hol, oft galery.
Elk overlijdt aen eighe lóóden;
   Maer aller koeghels moorden my.
Want ik my elkmaels voel bezeeren,
         Als van een punt,
Die denk: op 't hoofdt met witte veeren,
         Was dat gemunt.

Wat mooght ghy, die u niet en zoeken,
   Bestooken, in hun voordeel, gaen
Zoo veel en is 't niet waerdt, de vloeken
   Van heel Kastilj', op zich te laen.
Denkt liever, hoe Madril zoud' stoffen°. °snoeven
         En zyn verquikt,
Vernam 't, van scherp te zyn getroffen
         U. Ach! my schrikt.

Maer is, om lief, om lijf, om leven,
Om kindt, om zoon van vaders naem,
Zoo veel, op veer nae, niet te geven,
Als om een ' glooryrijke faem,
Zoo gunt my dat ik met u rijde,
Door koudt, door heet,
En voert my by 't rappier, op zijde,
Waer dat ghy treedt.

CASTIGATIO

VOOR DE POORT VANT SPINHUIS

Schrick niet; ick wreeck geen quaet; maar dwing tot goedt:
Straf is mijn handt; maer lieflijck mijn gemoedt.

1607
tot Leiden.

WT HET LATIJN

De goed' wt liefd ter deught, de zonden haet.
De quaed' wt vrees voor straf de zonden laet.

GRAFSCHRIFT

VOOR JACOB VAN HEEMSKERCK AMSTERDAMMER

Heemskerck die dwers door 't ijs, en 't ijser dorste streven,
Liet d' Eer aen 't Landt, hier 't lijf, voor Gibraltàr het leven.

1
1609
26

AEN JOFFRE. TESSELSCHA

OP EEN KERSNACHJEN BIJ° HAER GEZONGEN, IN 'T JAER 1632 °door

O lofrijk keeltjen! nae dat ghij
Al 's werelts stemmen waert verbij
Gestreeft, en zat der aerdsche dingen;
Ontbrak 'er meer niet dan parthij
Met 's hemels engelen te singen.

UIT DE NEDERLANDSCHE HISTORIËN
OPDRACHT AAN ZIJN' HOOGHEIT

Doorluchtighste, hooghstgeboore Vorst, genadighste Heere

Alexander de Groote, die, met het verpletten van de trotsste heerschappye des aartboodems, en met andre ongelooflyke aanslaaghen, oover strengelijk volbraght, dien tytel won; bekoorde, der voeghe, d' uitsteekende verstanden,

tot roemen zynes naams, dat, om dien onsterflyk te maaken, zich alsloofden (zo men meent) oover de vyftigh pennen.

Geen minder getal, misschien, van schrijvers, vrienden, vyanden, onpartydighe, Hoogh- ende Neederduitsche, Latynsche, Fransche, Engelsche, Italiaansche, Spaansche, heeft, aan 't vertellen van 't geen, sint den aanvang der beroerten, waaruit dit jeeghenwoordigh oorlogh ontstond, in Nederlandt is omgegaan, een groot deel zyner daaghen en nachten besteedt.

Niet vreemt: zoo wy 't zeldzaam beloop van 't ryzen en daalen der dingen, in meenigherley manier, slechts ter vlucht eens bezinnen; en hoe de hulk der vereenighde gewesten, herwaarts en derwaarts geschupt van de worstelende winden, eindtlyk, uit zoo grouwzaam een' zee, in deeze haaven van tydtlyke zaaligheit, niet zoo zeer gevoert, als geworpen, schijnt: hoe de hooghstgeachte Vorst, vader uwer Hoogheit, ten onwille eener moghenheit, die der Persiaansche geenszins waande te wyken, niet alleenlyk den eersten steen van deeze Staat geleit heeft, maar dit zwaarlyvigh gebouw, ter tinne toe, opgetooghen; laatende, daarenbooven twee zoonen achter, om 't zelve te dekken, en de voorhooven met metaale muuren te bevesten; alles met zoo gering' een hulpe van andren, en onder 't geduurigh rammeyen des vyands, op 't onbestorven metselwerk.

Men zal hierop bybrengen, dat dit werk gewracht is van de zienlijke handt Goods, die de bystere buyen, en buldrende baaren breidelde, in 't geweldighst haars woedens; en haar' hollende heevigheit leerde luistren naa den teughel, om te wenden en te keeren, gelijk tot het uitrechten zijnes raads, van tijdt tot tijdt, vereischt werd: dat hy den bootsluiden standtvastigheit instortte, om, zonder wanhoop, en onbeteutert, als 't schip geenen duim boords booven waater had, op hunnen plicht te passen: dat hy den peiloodten, in de donkre nachten des onweeders, geen' voorzight ontbreeken liet, om het, voor 't stranden en stooten op klippen oft banken, te hoeden: dat hy, den nooit volpreezen Prinsen Wilhem, wysheit en wakkerheit verschafte, om, als schipper en stuurman teffens, in d' uiterste noodt, zoo wel heilzaame orde te geeven, als geduurighlyk aan 't roer te staan; dat hy den zelve den arm boven 't hooft hield, tot scherm teegens de geenen, die zich vermaaten de treflijke timmeraadje te steuren. Gewislijk.

Maar dies te gedenkwaardigher is 't: en wie twijfelt, oft de zelve Godt de handt aan Alexanders toeleg gehouden hebbe, en hem, als een gereedschap, gebeezight, om zijn verhoolen besluit, geleeken, met reede, bij een' grondelooze diepte[1] te volvoeren?

Het moghte niettemin wel zommighen vreemdt voorkoomen, dat ik my onderwind, zaaken, die, al over een wyle, van etlyke schrandre, oft arbeidzame hersenen, in onze taal gemeldt zijn, weeder in de zelfste te vertoonen.

Doch, hun gelieve zich te erinneren, dat eenen yghelyke niet alles te voore komt, en vaaken de tydt yet verborgens oopenbaart, 't welk aanmerkelijk van zelf, ook dikmaals tot ontfouwing van 't ouwde dient, en, daaronder gemengt als nieuw, de zinnen aanlokt tot leezen en herleezen van geschiedenissen, zonder 't onthouden der welke 's Lands behoudenis last lydt.

1 te recht vergeleken bij een grondeloze diepte.

Inzighten, wightig (myns bedunkens) genoegh, om te verwerven, dat my de opspraak in deezen, verschoone.

Dan, daar valt meer te zeggen, dat zoo licht niet te weêrleggen waar.

Want uw' Hoogheit ziet hier wel een' bus van dierbaare diamanten; maar slechtelijk gesleepen, en niet gekast naar de konst.

Waarover ik schroomen zoude 't werk onder haar ogen te laten verschijnen; waare een deel van dien, buiten myn' kennis, zoo verre niet geraakt, en zeer genaadelijk bejeeghent geweest: hebbende uw' Hoogheit zich gewaardight, mij met eighen monde, te verklaaren, dat zy 't bondigh vond: neevens andre reedenen, hier voeghlyxt verzweeghen.

En, zeeker, de bondigheit heb ik voorneemelijk betracht; indien ook getróffen, gelyk ik vertrouw, naar dien ze my, by oppervorstelijk vonnis is toegekent, zoo berouwt my deezes arbeids niet.

Want mijn gewisse zal my dien mildelyk loonen, met getuighenis, dat ik my eenighszins jeeghens myne Landsluiden heb gequeeten, helpende hen aan een middel om een' ryke schat van tijdt te bespaaren: dewyl zy de stof en omstandigheeden van een' zeer breeden handel kunnen plukken uit een beknopt bundel van blaaden. Deeze, uit zich zelve te laf van lucht, doch riekende naar 't lof der Nassauwsche Lauweren, en doorstooft met geur van Oranje bloemen, koom ik, aangetroost door zoo eerlijk[1] een oordeel; in aller onderdaanighsten ootmoedt, opdraaghen en toeëighenen aan uwe Hoogheit.

Fragment.

STOF DER NEDERLANDSCHE HISTORIËN

Ik gaa een werk aan, dat opgeleit[2] is van lotwissel en meenigerley geval, gruwzaam van veldslaagen, waaterstryden, beleegeringen; bitter van twist, warrigh[3] van muitery; bekladt van moorddaad buiten de baan des kryghs; wrang van wreedtheit, zelfs in pais. Voorspoedt, teghens, thans[4] vreede met uytheemschen. Strax inwendige partydigheit, en oorlogh daar uit ontfonkt. 'T zelve plotselijk gesmoort; en weeder stilte, maar geterght. D'inboorling onder zweep gebraght, en gedreeven tot de waapenen. Voorts verstooren van steeden, scheuren van kerken, verwoesten van Landschappen, zeeden en godsdienst. Terwyl men elkanderen plaaght, 's hemels plaaghen op den hals gehaalt; aardtbeving, pest, honger, harde winters, hooge waaternoodt, verdrenken van dorpen, volk en vee. Hoofden der regeeringe verdreeven. Vorsten om land en luiden geholpen. Alle oorden van Europe vervult met ballingen. Feller woeden ten hoove. Wetten, herkomsten en handvesten met voeten getreeden. Twee van de doorlughtighsten der Christenheit, treflijk getal van Eedelen, op schavotten gestorven. De Prins van Oranje in 't hart van Hollandt, in 't midde van staatjonkers en lyfwacht, ontlyft. Zelf 't heerschendt huys, maar aan twee leevens hangende, aan tween gesplitst, en 's Koninx eenighe zoon, 's lands naaste erfgenaam, door 's Vaders bevel, ter doodt gebraght. Meenighte van menschen, omgekoomen door beuls handen, ter zaake van 't geloof. Onnoozel bloedt vergieten, voor een ridderstuk, geroemt. Eenen ygelyke de eigendoom

1 eervol; 2 *opgeleit is* = een opeenstapeling bevat; 3 *warrigh* = vol twist; 4 *thans* = daarna.

van hals en haave in twyfel getrokken; thans uitdrukkelyk afgeweezen; en den geenen, dien men nocht kettery nocht weederspannigheit wyten kon, ooghluiking, en dulding te last geleit. Afkoomst en middelen voor misdaaden gereekent, en geen gevaarlyker ding, dan de deught: voor al, maatigheit en bescheidenheit[1]. Ook van schudden[2] en schalken 't verheffen immer soo haatelyk als hunne schelmeryen: terwyl zommige, aan bisdoomen en priesterlyke hoogheit, andere aan wereltlyke ampten en eeren, als in roofgoedt geraakt, alles dreeven en droeghen, draayende de regeringe op hunnen duim. Burgher tegens burgher, maagh tegens maagh, opgehitst; en dien 't aan vyant gebrak, van zyne vrienden verraaden. Niet zoo onvruchtbaar een' tydt is 't nochtans van deughden geweest, oft zy heeft ook stichtelyke exempelen voortgebraght. Goèdt en bloedt, van den eenen broeder by den anderen opgezet. Erntfeste trouhartigheit aan persoonen van verschillende gezindheit beweezen. Zaamelpenningen, uit het diepst der borze gewillig opgebraght, ter liefde van 't landt en de vryheit. Brandt van yver tot godsvrucht en goede werken. Verlaaten van huis en hof, om het voor best gekooren verstandt[3]. De doodt, en wat in aller pynen maght was, standvastelijk geleeden. Zeltzame zachtzinnigheit in de hitte van 't vechten. Meer dan mannelijke moedt door vertwijfeltheit gewet. Voordeel oovergegeeven uit enkele goedthartigheit, en vyant gespaart, op geen zoo goedt wêerom. Kloekheit van raadt, staagh waakende achterzorgh en voorzienigheit. De splinterighste, en keetelighste zaaken door 't intoomen van hartstochten, met taaye lydtsaamheit beleidt: en in de stormen van den staat, op 't scharpste gezeilt. Der wyze, dat veele eeuwen herwaarts geen' stoffe geleevert hebben, die ryker zy in allerley leeringen van 't beloop der wereldsche dingen, oft wonderlyker, oft waarnemens waarder, tot onderwijs van Vorsten en volken.

OVERGANG VAN VLISSINGEN

De Prins van Oranje, voorneemende[4] 't bemaghtighen van den Briel, toonde geen goedt genoeghen. Zoo een bedryf, zonder zyn' orde, verdroot hem, die zich bedunken liet, dat het der zaake noch aan rypheit ontbrak. Naamelyk hy had verscheyden aanslaaghen op handen; en liever de kleynachting zyns vermooghens noch wat te voeden in den vyandt, die dus onzacht gewekt, zouw beghinnen op zyn' hoede te zyn. Ook scheen, met zyn voorhebben tot Brussel, en 't geweldigh doordryven der schattingen, Alva geschaapen[5], hoopen handen op zyn hooft te haalen, die, mits hy 't nu zachter ging opneemen, zich t'huys zouden houden. Niettemin, 't was ongeraaden het hebben om hoopen te geeven; de waarschouwing nu gedaan; en de plaats van zulk belank, dat ze by den Prins, voor een' der bequaamste daar hy op ooghde, geacht werd. Dies beloofd' hy bystandt aan Lumey, en schreef hier en daar, dat men hem volk zoude toeschikken. Ook vergat Lumey zich zelve niet, roepende te hulp de uitgeweekene Eedelen; en wies aanendaan in krachten. De Landtvooght nu, geleert by den Briel, wat zorgh de zeesteeden vereyschten, en duchtende voor Vlissinge,

1 *matigheit en bescheidenheit* = gematigdheid en verdraagzaamheid; 2 *schudden* = fielten.
3 *verstandt* = mening, overtuiging; 4 *voornemende* = vernemende; 5 *geschapen* = bestemd.

daar hij eenighe Waalen in bezetting en een' burgh begonnen had, zond acht vendelen Spanjaarden uit Brabandt derwaarts, onder Osorio Angelo. De foeriers, oft verzorghers van huisvesting voor dit volk, quaamen den derden van Grasmaandt in de stadt. Daar beghint de gemeente te morren: *'t slot? Walsche? nu Spaansche soldaaten? Wat wild' er af worden, dan d' onlydelykste slaavernye ter wereldt? Altijds geen stadt in Nederlandt, die men zoo veel op den hals leydde.* Dapper, als men denken kan, holp hiertoe de Brielsche tyding, onlanx te vooren daar gebraght door Johan van Kuyk Heer van Erpt. Deez' loosselyk afgezien hebbende, waar yder 't hooft heenen hing, daarnaa de voorbaarighsten onder den duym[1] opgeruydt, ried hun, nu uit den mondt te spreeken, en de Spaansche bezetting te weygheren. Hy hing'er by, dat de Prins met een maghtigh heir in aantoght was, om hen te verlossen van den dwingelandt, dien zy nemmer onderdaan genoegh zouden dunken, hy en hadd' hen in 't hemde gezet. Een volk, opgewassen in vryheit, en luttel te verbeuren hebbende, voorneemlyk scheepsgrauw, waar uit een groot deel dier gemeente bestond, plagh altyds oploopende te zyn, radt ter handt, en geneyght het doen aan 't dreyghen te knoopen. Derhalven waaren'er daatlyk, die hun zeeghel aan zyn zeggen staaken; jaa noch breeder opgaaven, en zulk gehoor vonden, dat het gros op de beên raakte, en noch ten zelven daaghe, eersten van Paassche en vyfden van Grasmaandt, de Waalen, die hun in 't weeren der Spanjaarden oover de handt[2] moghten zijn, ter stadt uit dreef. Thans koomen de Spanjaardts voor de haaven, en wakkert d'ontsteltenis. Van Kuyk, vertoonende den steedelingen, datze gescheept waaren, daar ze meê oover moesten, en reeds in Majesteitschenderye vervallen door 't uitjaagghen der Waalen, zeyt, *deeze de rechte stonde te zyn, om hunne manhaftigheit te bewBzen. Want, 't en waar zy de Spanjaardts buyten hielden, hy wilde niet dat, voor 't leeven van yemandt hunner geeven. Hadden aan Egmondt en Hoorn nocht afkoomst, nocht zoo treflyke diensten gebaat, wat schynbaarheit van genaade doch, daar zy zich mee vlaayen konden?* Een van den hoop, bet by drank dan by zinnen, lymt zich aan deeze woorden; en *Magh'er*, zeyd' hy, *een paar vaanen biers af, 'k gaa een stuk schuts van den wal aansteeken, en barn onder de scheepen.* Van Kuyk gaf hem twee daalers; en hy, daar op, vuur. De Spanjaardts, verwondert van zulk eenen welkoom, trekken flux de zeylen op, en zetten 't naa Middelburgh toe. Daar vond zich, dat pas, de Heer van Kapelle, Antonis van Borgonje, Stadthouwer oover Zeelandt. Deez' verneemende hoe 't tot Vlissingen stond, spoeit zich derwaarts, op hoope van, door zyn' achtbaarheit en onderrichting, 't volk, eer 't wyder verhardde oft zich inliete, tot omzien te brengen. Ook was hy een man, die wel zeggen kon. De Burghers dan voor 't stadthuis te hoop geklept zynde, erbarmt hy zich, smeekender wyze, oover den laster, waarmeê zy zich verloopen hadden, uitdryvende de bezetting zyner Majesteit. *Niettemin daar waar tot noch toe niet onverzoenlyks begaan. Zoo zy maar tot bekeering quaamen, hy maakte zich sterk voor de genaade des Koninx, die, onder de Criste vorsten, in goedertierenheit geen weergaa had. Hij werd' er ook borghe voor, dat de Landtvooghdt alles vergeeten, vergeeven zouw laaten.* Ende nu scheenen de ooren

1 *onder den duym* = in 't geheim; 2 *over de hand* = in de weg.

oopen, de heevigheit zitten te gaan, als van Kuyk, en andren, in den dranghstaande, beginnen: *een' fraaye lammere tong, om u aan de wolven te leeveren. Die zich zóo beleezen liet, hadde 't net haast oover 't hooft.* Dies gaat het op een jouwen, en uitlachen van den Stadthouder. Hy, wenkende met de handt, en weeder wat stilte verneemende, heft aan op eenen anderen toon. *O Burghers, burghers, een stuk bestaat ghy, en weet luttel wat het in heeft. Verre ziet het*[1], *de bezetting zyner Majesteit uit te werpen, end is hy verdoolt, die waant dat het de Koning daar by laaten zal. Tussen wiens vermooghen en het uwe, wat gelykenis is' er doch? Handt vol volx, zonder geweer, zonder oorloghskunde, zonder soldaaten, zonder geldt. Oft laat ghy u voorstaan, dat de krygsheiren, die ik als uit de lucht op u zie aanreeghenen, met dronken hoofden, oft met het gesnaater van muitmaakers en opruyers zyn af te kaatsen? Als ghy schoon (daar veel te veel aan faalt) in middelen teeghens uwen wettighen Overheer opmoght, zoo waar echter 't lot der waapenen onwis, en lichtlik eerder landt en luyden te gronde dan door dien wegh uw wil verworven.* Qualyk klonk dit geluydt in forsse en weêrbarstighe ooren. Speurende dan aan de gezighten, terstondt daarop aan 't gekrys, dat hem groover hoon beschooren was, hield hy best, het hier te staaken, en voor een' goede daghreyz, dat hy 't weeder tot Middelburgh toe braght. De Vlissinghers, voorts, doen de bouwluyden van 't slot, dat nu haast vier voeten booven der aarde gereezen was, vertrekken, en smyten 't om verre. De wethouders, vermoedende, dat Johan van Kuyk, zich, zonder eenigh onthiet[2] van den Prins, dus diep in der zaake niet gesteeken had, verzochten zynen raadt, noopende 't geen t'hunner verdaadighing voorgenoomen diende. Hy, vindende niet naaders, dan aan Lumey om bystandt te schikken, neemt zelf aan de boode te zyn, en zyn 'reyze op Dordrecht; van waar hy eenen andren, oover Weezel, op Dillenburgh afveirdighde, om zyne Doorluchtigheit van 't stuk te verstendighen. Daarnaa, binnen den Briel gekoomen, leyt hy zynen last den Graave uit. Deze liet zich bedunken, weinigh volkx te mooghen ontbeeren, 't en waar dan van de nieuwlingen, quaalyk voorzien met geweer. Van Kuyk meende, quaam' het slechts daarop aan, dat zouden de Vlissingers bezorghen. Daar bewillighde de Graaf in, en liet hem met dien troost voor heen trekken. Hopman de Ryk, binnen wyle, had zich, met twee verooverde scheepen, naa Engelandt vervoeght, om ze te gelde te maaken; 't welk met gevaar vermengt, en op geen bot te bestellen was. Doch Marcus en Salvadoor della Palma, Vernederlandschte Spanjaarden, zich toen aldaar onthoudende, booden hem de handt, met verstrekken van hun geloof[3] voor zesduyzent gulden, die daatlyk aan waapenen en voorraadt van oorlooghe besteedt werden. De faam ook, van 't oopenen der intreê ten vaaderlande, maakte d'uitgeweekenen zoo toghtigh[4], dat hy zich, in kort, van eenen grooten hoop gevolght vond, en een vendel van vyfhondert koppen oprechtte. Dit kon in zulk een' stilte niet toegaan, oft het gerucht verspreydde zich door 't eylandt. Robert Dudley, Graaf van Leicester, scheen, te dier tijdt, de bedryfal van dat Ryk, en diepst in 't hart der Koninginne te staan: een man meer afgericht op zinlyk[5] voortsdoen van

1 *verre ziet het* = het zal verstrekkende gevolgen hebben; 2 *onthiet* = bevel; 3 *geloof* = krediet; 4 *toghtigh* = vurig; 5 *zinlyk* = bevallig.

persoon, vlaayende zeeden, gladde taale, slaafsche needrigheit teeghens zyn' meerder, en diergelyke hoofsche uitwendigheeden, dan op beleidt van zaaken. Deez, quansuis booven andren met het heyl zyner Landsvrouwe bekommert, wist het bestaan van den hopman en 't gevolgh van dien, ten hooghste te weeghen: zulx haare Majesteit hem vóór haar deed ontbieden. De Ryk, in zijn gewisse, vond zich schuldigh aan oovertreeding haars gebods: en al hield hy zeeker, dat zy 't stilzwyghends wel met den Prinse meende, hoe meenigh man had met misgunde straf[1] 't geheim van Vorsten moeten dekken?/Weederom[2] docht hem te schendigh, zoo nut en nootlyk een werk, met plotsigh deurgaan te verbrodden. En dat hy niet terstond aangetast was, gaf het beste te hoopen. Hy grypt dan eenen moedt, en waaght onder haar ooghen te koomen. Zy, met eyghen monde *vraaght hem de toekoomst der veroovering af, sampt, hoe 't binnen den Briel al, en met 's Prinsen dingen stond*: zeyd' voorts, *dat hy wel zal doen aan geen' onrust in haar Ryk, en zich naa huis te maaken.* Alzoo op reize geslaaghen met drie scheepen, treft hy, neevens 't voorlandt by Doevere, eenighe pinken en visserboots aan, daar vele inwoonders van Vlissinge, met wyf, wiegh en kinderen, en al hunn' armoê op waaren. Naamelyk, naa 't bekoelen van 't burgherlyk bloedt, hadden zy zich tot afmeeten van de kortheit hunner maght beleedigt[3], en luydde hun de reede des Heeren van Kapelle aan de ooren: zulx zy, ziende van uur tot uur de wraak te gemoet, in goeden getaale te raade geworden waaren den gedreyghden hoek te ruymen. Deeze zwervers, verpraait van de Ryk, en hoorende hoe hy 't naa den Briel gemunt had; aan 't klaaghen, kermen, bezweeren, dat hy toch met hun naa Vlissinge tooghe, daar ongelyk beeter dienst te doen waar. Maar de Ryk was aan bevel gebonden; met Lumey geen schertsen. Men hield'er nochtans krygsraadt op; en aldaar den hopman voor genoegh ontlast, mits dat[4] de verzoekers hem met hooghe woorden aanmaanden, en in de schuldt van al 't quaat leyden, dat uit zyn' weyghering te verwachten stond. Hier op dan gaat hy t'zeyl, en loopt tot Vlissinge in: 't welk den glyenden moedt der gemeente weeder in top trok.⌈Onder andere bysterheeden van 't beloop dier tyden, zullen lichtelijk de geenen, dien deeze onze arbeydt in handen valt, niet vreemders vinden, dan dat het luyden van eerlyken doene, buyten parssing van uiterste noodt, aldus luste met hun hooft te speelen, gelyk wy van den Heere van Erpt tot Vlissinge, Hopman de Ryk in Engelandt, anderen elders, vermeldt hebben: voorneemelyk daar de Neêrlanders, inzonderheit de Noortlykste, zachtgangers[5] in den aart zyn, en gewoon hunne zaaken met dubble zorg te beleggen. Maar, hoewel dit volk zich anders uit der maate veel laat verghen, staat te weeten, dat aan zyn gedult, eyndtlyk te berste getreeden met het roeren der vryheit, geen houden meer oft heelen is: zulx het, nocht oovermaght, nocht eenigherley hachlykheit aanziende, door vlam en door spietsen streeft; en de gebooghe moedt, ontslippende ten laatste den dwinger, hem met des te wakkerder slagh voor de scheenen springt. Jaa daar waaren'er, die 't verdaadighen der vry- en de gerechtigheeden

1 *misgunde straf* = straf die men tegen wil en dank oplegt; 2 *weederom* = van de andere kant; 3 *beleedight* = onledig gehouden; 4 *mits dat* = daar, omdat; 5 *zachtgangers* = bedaarde mensen.

zoo heyligh hielden, dat het hun troost en gloory docht, daar voor, naa schavot of galgh te treeden. Ende kan ik met kennisse zeggen, dat by mangel van juiste aanteekening, de heughenis gespilt is van verscheide doorluchtighe daaden door donkere[1] persoonen bedreeven. Veelen meede, van de geenen, dien 't geluk der vermaartheit te beurt viel, hebben nooit, nocht eenighen hunner naakoomelingen, 't loon hunner verdiensten genooten: 't zy mits te vroegh een ooverlyden, oft by gebrek van volharden in de goede zaake, oft door ondankbaarheit oft onmaght van andren om alles behoorlyk t' erkennen. Maar zelfs de stichters van de grootheit der Roomsche en andere heerschappyen hebben geen oft kleen deel aan de weelde der zelve gehadt, en hun bloedt vergooten voor naazaaten, die, gemakkelyk in zulk een' als geêrfde mooghenheit vallende, naaulyx yet anders daaraf eyghenden, dan 't misbruyk, en den oorlof om alle bedenkbaare dertelheeden, moedtwil, en wulpsheit te pleeghen. Welke oover-daadt en zeedeschennis dat onder ons nemmer plaats grype, voortaan de Godlyke voorzienigheyt wel vuurighlyk te bidden staat. Dan, deeze wildernis der wereldsche dingen, en afgrondt[2] der hemelsche oordeelen heeft my de zinnen nu lang genoegh in optoght[3] gehouden; en 't is tydt tot het vervolg der geschiedenissen te keeren. 'T leed luttel aan naa 't landen van Jacob de Rijck tot Vlissinge oft Pedro Pacieco, by anderen Paciotto genaamt, opperste krygsbouwmeester des Hartoghen, komt de haaven in, geen ding min denkende, dan dat de stadt omgekeert was. Opgestapt uit den Scheepe, die hy van verre de Rijk naa hem toetreden; en waanende 't waar om hem te bewelkoomen, zet zynen gang derwaarts. Maar zich vindende, in een ommezien, met een gerit graauws om de ooren, en spellende uit het gelaat (want de taal verstond hy niet) hunne verbolghenheit, kreeg hy zoo groot een' angst voor zyn lyf, dat hy, waanende zich alzoo te redden, zynen zeeghelrink van den vinger trok, kuste, en aan de Rijk leeverde, met zeggen: *Heer ik ben uw gevangen.* De Hopman, die goedt Spaansch sprak, vatte zyn' meening, en den ring aan, die door gaaf van zynen zoone Simon de Ryk, althans onder my berust. Teffens leyd' hy de handt op Pacieco, en deed hem in hechtenis stellen. Thans[4] braght Treslong, met drie scheepen, styf tweehondert mannen oover. Twee Hopluyden van Vlissinge, d'een Vink, d'ander' Vliegh gebynaamt, hadden dit volk uit de naaste plaatsen van Hollandt opgestommelt. 'T waaren meest al Haaghelingen, oft Delfsche, Rotterdamsche, en Brielsche burghers, uitgestreeken[5] met kazuyfels, munnixkappen en diergelyk gewaadt der geestelykheit, in plaats van krysrusting. Maar men deed hen op stroom waapenen en monsteren: daarnaa den krysbouwmeester te rechte stellen, door Glaude den Baljuw; en verwees hem ter galghe, met twee andere Spaansche jonkers. Pacieco, hebbende geen gissing op zulk een vonnis gemaakt, drong anxtelyk op rantsoen, en bood groot geldt voor zyn lyf. Maar Treslong,in weêrwraak van zynen broeder, dien de Landtvooghdt in den jaare achtensestigh, onder andere Edelen, omgebraght had, dreef datm' er meê voorts ginge. Naamelyk hy dacht, aan Alva niet lichtelyk gevoelyker spyt te kunnen doen, dan met de smaadighe doodt van

1 *donker* = onbekend; 2 *afgrondt* = grondeloze diepte; 3 *optoght* = opgetogenheid; 4 *thans* = weldra; 5 *uitgestreeken* = uitgedost, toegetakeld.

zoo een' persoonaadje, dien men zeyde den Hartoghe in naamaaghschap te bestaan. Ook liep 'er een gerucht onder de burghery, hoe de gevangen zeekere lyste, met naamen van luyden, die de Landtvooghdt dacht te dooden, in 't gaan naa den kerker, gescheurt, en van zich geworpen had. Waaroover 't graauw, ververschende zyn' bitterheit teeghens den naam der Spanjaarden, hem naauwlijx gehoort wilde hebben, reukeloozelyk roepende, mits zy hem niet verstonden: *hang op den brodder, ang op: wie kan met hem kallen?* hy, wanhoopende van andere genaade, verzocht, dat hem ten minste 't zwaardt gewierde. Glaude hebbende zyn raapier aangetast, en op zyde gegort, zeyde, quansuis oft d'ander daarnaa vereyscht hadde, *hy zouw maar opklimmen? 't geweer was wel bewaart.* Pacieco, tot naader uitlegging, beriep zich op de Graaven van Egmondt en Hoorn; en stelde zyn huis zoo hoogh als 't hunne, in aadel. Dit was oly in 't vuur voor 't volk, dat daarop uitvoer: oft hij zich by hunne Heeren gelyken wilde? *zyt ghy Heeren? ghy zyt schelmen!* Men had moeyte gehadt, om eenen scherprechter te vinden, dewyl die van Walchere binnen Middelburg woonde. Een gevangen doodtslaagher. daar toe aangezocht, weygherde zynen hals met die haatlykheit te winnen, antwoordende liever te willen sterven, dan dat zyn' moeder een' beul hadde ter werelt gebraght. Maar als men hem vertoonde, den gedoemden een' Spanjaardt te zyn, bewillighd' hy in 't werk, mits dat hem vrystonde doodt te slaan, die 't hem quaam te verwyten. Ende dus heeft Pacieco, onder 't snaauwen, de schamperheeden, en scheltwoorden zyner quaadgunstighen, zyn' daaghen geëndight. Al 't welk ik wel stuxwys heb willen verhaalen, ten spieghele, wat een' gemeente al doet, oft wat ze niet ongedaan laat, als haare lydzaamheit, door terghen op terghen in raazernye verkeert.

BELEG VAN ALKMAAR

[Don Fredrik's] heele maght werdt geschat ten getaale van zestienduizent mann'. In de Beeverwyk, waatersteigher hunnes toevoers, hielden zy dertigh oft veertigh ruiters. Daarenteeghen hadden die van Alkmaar niet booven achthondert soldaaten in, behoptmant met den Overste Kabeljauw, Willem van Zonnebergh, Koenraadt van Steenwyk, Dirk Duivel en Jacob Hennebaart. Want Ruikhaaver, te vooren vertrokken met zyn' bende en daarnaa weeder derwaarts gezonden van Sonoy, had, mits 't verlies der schanse by de Ton, niet deur kunnen booren. De burghers waaren dertienhondert, d' andere inwoonders en gevluchte huisluiden weenigh, altzaamen onervaaren in oorlogh. Maar een rechtschaapen hart, verfoeyer der slaavernye, deed hen 't uiterste getroost zyn en zulx aan Sonoy ooverschryven, met melding nochtans eener gestaltenis, die spoedigh ontzet vereischte. Zy voeghden daar by, *dat, huns bedunkens, oorbaar waar, met doorkerving der zeedyken 's vyands dieper inval te weeren.* Sonoy antwoordde meêdooghentlijk, betuighende zyn' plichtpleeging by 't ooverschikken van Ruikhaaver, die door 't verlaaten der schanse was uitgeslooten. *Zyn' zorghen, zweet en bloedt was echter t' hunnen beste; de Prins om hulp gemaant; de sluizen reeds geopent; de zeedyk niet te schoonen, zoo de noodt het aanklopte. Daarentussen stond hun te harden en de eer hunner*

vroomheit te bewaaren. Desgelyx pooghden de naaste steeden hun hoop en moedt te geeven, verheffende de gerechtigheid der zaake, samt het lof en loon, uit het handthaaven der zelve te verwachten. *Nu leuterde 't Spaansche juk, en was Graaf Luidewyk met treflyke kraften in aantoght, om Nederlandt eens vooral aan eenen vryen hals te helpen.* Heerlyk waaren deeze woorden en de beleegherden daar door ooghenschynlyk[1] gesticht, maar die ze gaaven niet eeven mildt van werken. Naamelyk, zy worpen den voorslagh der inwaateringe zoo verre, dat weide en wintervoeder voor de beesten hun nader scheen te gaan dan lyf en leeven hunner benaauwde bondtgenooten. Ende hun, die 't stuk der volstandigheit dreeven by luiden met het vuur voor de scheenen zittende, smartte 't verlies van de veldvruchten eenigher maanden: bewys, wat het scheelt, enkel raader oft gelder met een te weezen. Waarom het misschien zeekeren bevelhebberen te vergeeven staat, zoo zy, ten aanzien van deeze koelheit der gebuurplaatzen, hebben uitgeschooten (gelyk de spraak ging) van Alkmaar te verlaaten en zich door den vyandt te slaan, meêvoerende goudt, zilver, en de beknopste kostelykheeden.

Don Frederik, midlerwyle, dreef zyne naadernissen[2] voort, zich dienende, onder anderen, voor delvers, van twee of driehondert Haarlemmers, die uit de schutteryen by looting opgeprest waaren. Een hardt gelagh naa zoo lang een lyden, heene geleidt te worden (hoe veel min dan ter doodt?) om der eerste scheute hunner eighene vrienden ten doel te staan. Ende moght hun niet baaten, dat zy zich op de vergiffenis beriepen, kryghende t' antwoordt, dat hun geen' straf, maar 's Koninx dienst geverght werd, voor wien zy schuldigh waren, hals en haave te waaghen. Op den achttienden van Herfstmaandt begon het beuken met neeghen kortouwen teeghens de Vriesche Poort, met zeeven teeghens den Rooden tooren oover. Welke stukken by de tweeduizent klooten, ten deel van veertigh pond', worpen, en 't elke plaatse een weldigh rak wals aan den buitenkant needer. By de Kennemerpoort en de Zoutkeeten was 't enkel veinzen, om breeder schrik te maaken, en de kraften der steedelingen te scheiden, ende reedde men daar quansuis toe, om met schuiten oover te steeken. Maar aan de andere oorden maakten twee bruggen, 's nachts te vooren oover de graft geschooven, d' een op praamen, d'ander' op wynvaaten, het padt ten storme, die 's naamiddags omtrent de klokke drie aangink. Ende was dezelve bevoolen aan het paar regementen, uit Italië gebraght by Don Lope de Acuna, onlanx tot Haarlem ooverleeden. De Spanjaarden, zich voorts doende, scheurden de lucht met een yslyk krygsgeschrey, en en vlooghen met vuurighen moede teeghen de bres der Vriesche poort op. Daar werden zij oevel ontvangen van allerley steek- en houwgeweer, ende deed een reeghen van ziedend water en gesmolten loodt, een' sneeuw van ongeleschte kalk, bernende takken, pekhoepen en strooy, een haaghel van schroot, koeghels en steenen, hunne hitte zulx bekoelen, dat zy, bezeffende 't gevaar, de vlucht naa beneeden naamen, en plaats tot den aanval eener tweede troepe maakten. Maar die werd eeven raauwelyk als d' eerste onthaalt en afgedreeven. Doch 't bleef 'r niet by, en een' versche quam weeder met gezwinde felheit aanspatten.

1 klaarblijkelijk; 2 loopgraven.

En hadden zy nu de kruin der veste onder de voeten, en daar op hunne standers geplant, schreeuwende: *zeeghe, zeeghe: de stadt is ons*, als zeeker burgher eenen vendrigh, op dien roep, met een slaghzwaart komt antwoorden, en maait hem bey de beenen af, zeggende, *dat dat zyn was.* Met een stort hun de rest op 't lyf, en dwingt hen aarzelinx den sprong hunner spitsbroederen te waaghen. En lagh het nu daar zoo vol dooden, dat 'er Manuel Cabeca Vaca, gelast om op nieuw toe te zetten, geen doorkoomen aan vond. Zuurder zagh het 'er uit by den Rooden tooren, daar de afkeerders ook van achtere bestookt werden van twee stukken geschuts, teeghen oover de Zoutkeeten gestelt. Door de vlytigheit niettemin van wyven, maaghden en jongens, die hun anendan met het gemelde berntuigh te baat quamen, joeghen zy meede, tot twee maalen toe, de bespringers van de wallen. Men deed echter alhier ook den derden torn, die weederstaan met de zelfste manhaftigheit, 't gevecht en den dag gelykelyk ten einde bracht. 'T gaat zeeker, dat in vier uuren tyds, die de stryd aandroeg, nooit yemandt van de verweerders uit zyn' plaats week, zonder doodt oft zwaarlyk gewondt te weezen. Ende getuight Conestaggio van Genoa hoe de vendrich Solis, gesteeghen nevens anderen op de breuk en van booven needer geworpen, ooverbraght, dat hy onder de geenen, die den toegank verdaadighden, nocht helm, nocht harnas, nocht eenig soldaatsgewaadt speurde, maar alleen luiden, op hun bootsmansch gekleed, met spietsen en hellebaarden in de vuist, en vochten als leeuwen. Zy verlooren evenwel niet booven dertien burghers en vierentwintigh soldaaten, d' aanvechters wel duizent man', daaronder Don Diego Felis en Francisco de Bovadilla. Blasco Nunjes de Carajaval werdt met een loodt gequetst en bestorf het thans[1]. Wel was het den beleegherden geen' geringe slaghboegh, dat de visschers van Schermerhorn en 't eilandt, die, geduurende 't stormen, uit louteren yver in meenighte van schuiten en praamen voor de Tonne quaamen, met den enkelen schrik van hun gekrys en dreighementen: *val aan, slaa doodt*, maghtigh omzien in de Spanjaardts baarden, en den naadruk der aanvechtinghe grootelyx schorsten. Een' der stormbruggen werd in der nacht by die van Alkmaar opgehaalt en binnen getooghen. Al dit nietteeghenstaande deed Don Frederik, den twintighsten der zelve maant, weeder zeeven hondert scheuten teeghens de stadt en etlyke benden op zyn, om 't geluk noch eens te proeven. Maar de soldaat, zyn' bekoomst hebbende, was nocht met vlaayen, nocht met strafheit voort te stouwen, ende lieten 'er eenighe zich eer van hunn' eighe bevelhebbers doorsteeken, daar de beleegherden, by wie de vreeze (gelyk gemeinlyk) met het gelukken van den eersten weederstoot uit had, hen met trots en terghwoorden ten aanval daaghden. Voorts oopende Jonker Fredrik van Zeevender, door orde van Sonoy, de sluizen van Krabbendam, Aetswoude en de Zype, niet zonder moeite met de boeren, die zommighe der zelve 's nachts weederom slooten, zulx dat men ze met soldaaten bewaaken moest. Ook werden verscheyde gaaten in den Oosterendyk gemaakt ende, by behulp van eenen Noorden windt en springvloedt, het waater zoo hoogh gejaaght, dat men, tot veele plaatsen met schuiten oover 't landt voer. En mangeld' 'er meer niet aan 't verdryven des vyands uit dien

1 weldra.

hoek, dan het doorsteeken van den Heerendyk tusschen Berghen en de Koedyker sluys, samt van den Galghdyk achter Outdorp, daar de huisluiden heftigh teegen riepen, dat men hen ten roof wilde geeven, en in staat stellen, om van alle kanten te schuit oovervallen te worden.

In Alkmaar, daarentussen, mits de groote schaarsheit van gelde, sloegh men voor tienduizent gulden tinne penninghen van dertien stuivers, die den soldaaten getelt werden, onder belofte van vergoeding ten einde der beleeghering. D' Ooverste en Burghermeesters hadden, al oover een' wyle, den stads timmermeester Marten Pieterszoon Vermey bewillight, onaangezien 't groote gevaar zyns lyfs, aan Sonoy en de Staaten te brengen zeekere brieven verborghen in een' geboorde pols, die met een' houten naaghel gestopt was. Deeze man, voorts gezonden naa Delft aan den Prinse, keerde met schryven zijner Doorluchtigheit, zoo aan Sonoy als aan de beleegherden te rugh. Maar geraakt zynde 's nachts naa den achtentwintighsten van Herfstmaand door al de Spaansche wachten op eene naa, die dicht bij de steegraft stondt, werd hy ontdekt en ontquam 't met loopen, mits den brief van zich werpende. De welke, geleezen by den Veltheer, *de vroomheit der beleegherden, waaraan 's heelen lands vryheit hing, hooglyk roemde; met belofte van erkentenis en bystand; ende dat men, verwittigt door vuurteekens wen 't naauwde, de dyken zoude doorsteeken, om 't gansche gewest onder te zetten; jaa* (*oft zy schoon niet vuurden*) *indien men 't quaam noodigh te oordeelen.* Grootelijx quelde 't Sonoy, dat het den brieve dus misgaan was: niettemin hebbende een afschrift daar van ontfangen neevens dien aan hem, vond hy middel om 't in de stadt te krijghen. Zelfs 't ongeval deegh tot geluk. Want Don Frederik, ziende, zoo door de opvloedt, als door langhduurighen reeghen, een' breede plek lands plas leggen en zorghende[1] nu daarenbooven voor een' doorgaande overwaatering, achtte 't heir in gevaar van verdrenken, ten minste (marde men langer) dat het om 't grof geschut gewedt waar. Dies deed hy 't tydtlyk vervoeren, hoewel reeds met veel ongemax, ende brak voorts, de nachtste van Wynmaandt, het heele leegher op.

JOOST VAN DEN VONDEL (1587-1679)

Heer Jan van Oldenbarnevelt

Anagramma:

Bewaerden Hollant in eeren

HET STOCKSKE VAN JOAN VAN OLDENBARNEVELT,

VADER DES VADERLANTS

Myn wensch behoede u onverrot,
O Stock en stut, die geen' verrader,
Maer 's vrydoms stut en Hollants Vader
Gestut hebt, op dat wreet schavot;
Toen hy voor 't bloedigh zwaert most knielen,
  Veroordeelt, als een Seneka,
  Door Neroos haet en ongena,
Tot droefenis der braefste zielen.
Ghy zult noch, jaren achter een,
  Den uitgangk van dien Helt getuigen:
  En hoe Gewelt het Recht dorf buigen
Tot smaet der onderdruckte Steen.
Hoe dickwijl streckt' ghy, onder 't stappen
  Naer 't Hof der Staeten stadigh aen

1 vrezende.

Hem voor een derden voet in 't gaen,
En klimmen op de hooge trappen:
Als hy, belast van ouderdom,
Papier en schriften, overleende
En onder 't lastigh lantspack steende.
Wie ging, zoo krom gebuckt, noit krom!
Ghy ruste van uw trouwe plichten,
Na 'et rusten van dien ouden stock,
Geknot door 's bloedraets bittren wrock:
Nu stut en styft ghy nog mijn dichten.

GEUSEVESPER,

of

SIECKEN-TROOST, VOOR DE VIER-EN-TWINTICH

I

Hadt hy Hollandt dan ghedragen,
Onder 't hart,
Tot sijn afgeleefde dagen,
Met veel smart,
Om 't meyneedigh swaert te laven
Met sijn bloet,
En te mesten kray en raven
Op sijn goet?

II

Maer, waerom den hals ghekorven?
Want sijn bloet
Was in d' aders schier verstorven:
In sijn goet
Vondt men noyt de Pistoletten
Van 't verraet,
Wtgestroyt, om scharp te wetten
's Volleks haet.

III

Gierigheyt en wreetheyt beyde,
Die het swaert
Grimmigh ruckten uyt der scheyde,
Nu bedaert,
Suchten: Wat kan ons vernoegen
Goet en bloet?
Och, hoe knaecht een eeuwigh wroegen
Ons ghemoedt!

IV

Weest te vreen, haelt Predikanten
West en Oost:
Gaet en soeckt by Dortsche santen
Heyl en troost;
't Is vergeefs, de Heer koomt kloppen,
Met sijn Woort.
Niemandt kan de wellen stoppen
Van die Moort.

Besluyt:

Spiegelt, spiegelt u dan echter,
Wie ghy zijt:
Vreest den worm, die desen rechter
't Hart afbijt.
Schent uw' handen aen geen Vaders,
Dol van haet.
Scheldt gheen Vroomen voor verraders
Van den staet.

AEN DEN LASTERAER

van wijlen den

KONINKLIJKEN GEZANT HUIGH DE GROOT

O Farizeeusche grijns°, met schijngeloof vernist, °masker
Die 't Groote lijk vervolght ook in zijn tweede kist;
Gy Helhont, past het u dien Herkles na te bassen,
Te steuren op 't autaer den Fenix in zijn assen,
Den mont van 't Hollantsch Recht, by Themis zelf beweent?
Soo knaegh uw tanden stomp aen 't heilige gebeent!

ROSKAM

AEN DEN HEER P. C. HOOFT, DROST VAN MUIDEN

Hoe koomt, doorluchte Drost, dat elk van Godsdienst roemt,
En onrecht en geweld met desen naem verbloemt,
Als waer die saeck in schijn en tongeklanck gelegen?
Of sou 't geen Godsdienst sijn, rechtvaerdigheyd te plegen,
Maer slinx en rechts te staen na allerhande goed?
God voeren in den mond, de valscheyd in 't gemoed?
De Waerheyd° greep wel eer die menschen by de slippen °de Christus
En sprack: uw hart is verr'; gy naecktme met de lippen.
De waerheyd eischt het hart, en niet soo seer 't gebaer.
Dit laetste sonder 't eerst, dat maeckt een huichelaer,
Die by een cierlijk graf zeer aerdigh° wordt geleecken, °naar den aard
Vol rottings binnen, en van buyten schoon bestreecken.
  Soo was uw vader niet, die burgervader, neen:
Van binnen was hy juyst, gelijck hy buyten scheen.
'k Geloof, men had geen' gal in desen man gevonden,
Indien, na dat de dood zijn leven had verslonden,
Sijn lijck waer opgesneên. Hoe was hy soo gelijck
Dien Burgermeestren, die wel eertijds 't Roomsche rijck
Door hunne oprechtigheyd opbouden van der aerde
Ten top, doen d' ackerbou in achting was en waerde;
Doen deege deeglijckheyd niet speelde raep en schraep,
En 's vijands goud min gold dan een gebrade raep.[1]
Hoe heeft hem Amsteldam ervaeren wijs en simpel:
Een hoofd vol kreucken, een geweten sonder rimpel.
O bestevaêr! wat waert gy Holland nut,
Een stijl des Raeds, doen 't lijf van stocxken werd gestut;
Op dat ik ga voorby ons Catilinaes° tyen, °Leicester
Doen 't vaderland in last, door twist der burgheryen,
Ghy 't leven waert getroost te heyligen den staet,
En doen, uw hoofd gedoemt, door 't hoofd van eygebaet,[2]
Ghy geen gedachten had van wijcken of van wancken.
De wees en weduwen, de ballingen u dancken:
Hoewel ge noyt om danck hebt, sonder onderscheyd,
Bescheenen met den glans van uw goedaerdigheid,
Ondanckbre, en danckbre, dienge kont ten oorbaer strecken.

1 Vondel zinspeelt op Curius Dentatus, Rom. consul, die rapen braadde toen de gezanten van de vijand tot hem kwamen om hem om te kopen; 2 De Dichter wil zeggen dat de Heer Cornelis Pietersz. Hooft, des Drossaerts vader, die hij hier aanspreekt, door Leicester, het hooft der Eigenbaat, was gedoemt. Zie P. C. Hoofts Histor. Pag. 1200 en 1201, daer hij verhaelt dat aan Leicester 14 van de vroomste voorstanderen der vrijheit en getrouwste aenkleveren van 't huis van Nassau, onder welke ook de naem zijns Vaders gestelt stont, op een lijst geleverd waren, en dat hij ze een smadige doodt meende aen te doen. (Aant. uit de Amersfoortse uitgave v. d. hekeldichten).

O, spiegel van de deughd! o voorbeeld zonder vlecken!
Noyt sooptghe 't bloed en mergh der schamele gemeent,
Noch stopte d' ooren voor haer rammelend gebeent.
Wat liet ghe uw soonen na, doen 's levens licht wou neygen?
Indien 't gemeen u roept, besorgt het als uw eygen.
Soo was uw uiterste aêm slechts waere klaere deughd
Daer ghy, vermaerde stad, uw kroon meed cieren meught.
  Soo 't land uw vaders deugd soo wel had erven mogen
Als sijn gedachtenis, s' had swaerder ruym gewogen
Dan duysend tonnen schats, en duysend, en noch bet,
En 'k sagh de swarigheên van onsen staet gered.
Indien de Spanjaerd sagh het land van Hoofden blincken,
Hoe sou zijn fiere moed hem in de schoenen sincken:
Hoe sou hy vader Ney opwecken door gebeên,
Om met sijn tong dees scheur te neien hecht aen een.
Geen Duynkerck sou de zee met vloten overheeren:
Matroos die roovers ras sou aersling klimmen[1] leeren,
En 't laege Waterland doen kijcken door een koord
Dien, die nu blindeling ons slingert overboord,
En visschers vangt en spant, verwt zeeluy doods van vreesen,
Soo datter een geschrey van weduwen en weesen
Ten hoogen hemel rijst, uit dorpen en uit steên.
Wat 's d'oorsaeck? Vraeght men, wat? De gierigheyd alleen:
Die 't algemeen versuymt, en vordert slechts haer eygen:
En sprack ick klaerder spraeck, ik sorg° sy sou me dreygen °vrees
Met breuck en boeten, of te levren aen den beul.
Want waerheyd (dat 's al oud) vind nergens heyl nocht heul;
Dies roemt men hem voor wijs, die vinger op den mond leyd.
O, kon ick oock die konst: maer wat op 's harten grond leyd,
Dat weltme na de keel: ick word te stijf geparst,
En 't werckt als nieuwe wijn, die tot de spon uitbarst.
Soo 't onvolmaecktheyd is, 't magh tot volmaecktheyt dyen
Van dees rampsalige en beroerelijcke tyen,
Waer in elk grabbelt, tot sijns naesten achterdeel°, °nadeel
Schrijft andren toe, en schuyft op hen de schuld van 't scheel.
Waer Cato levend, die gestrenge Cato, trouwen,
Hoe doncker sou hy, met een doncker paer winckbrouwen,
Begrimmen oversijds de feilen onser eeu,
En ringelooren den geringeloorden leeu,
Die sich soo schendigh nu van rekels laat verbaffen!
Hoe sou hy graeuwen: flux en past dit af te schaffen,
Dat weder ingeset! Hier stuurman, waer° het roer, °zorg voor
En let op 't oud compas. Voort, voort met desen loer,
Die noyt te water ging: hy sal ons 't spel verbrodden;

1 *aarsling klimmen* = achteruit klimmen, nl. de galg op.

En ghy, hou oog in 't seyl. Waer heen met dese vodden
Ghy, lompe plompe dief, die 't scheepvolck streckt tot last?
t'Hans grijp ik u by 't oor, en spijcker 't aen den mast!
Waer Cato levend, wis, daer sou geen hair aen feylen,
Of 't ging als 't plagh te gaen. Wat sou men lands beseylen,
Daer nu de norsse nyd ons, slapend, seylt voorby,
De loef afsteeckt, terwijl we leggen in de ly,
In vaer van schipbreuck, schier aen laeger wal vervallen.
Het roer den meester mist[1], en daerom is 't aen 't mallen;
En wilme' op 't dreigement niet letten van den nood.
Soo bergh aen 't naeste land uw leven in de boot.
Doch 'k hoop een beter, van die gaerne 't beste saegen,
En sucht tot 't Vaderland in vroomen boesem draegen.
De sulcke vind men noch als parelen aen strand.
De schaersheyd maeckste dier. Indien maer 't onverstand,
Soo weynige alsser sijn, erkende in hun' waerdye,
En wijser Heeren liet begaen met heerschappye,
Men vondt er noch genoegh, die niet so seer en staen
Na heerschen, dan se met 's lands welstand zijn begaên,
En wenschen tyd en sorg en moeyte hier in te schieten.
En niet een' penning voor hunn' diensten te genieten:
Dat sijn niet sulcke, daer ik eerst van heb' geseyd
Wiens Godsdienst op de tong en op de lippen leyd,
Maer in een vroom gemoed, waer uit die deughden groeien,
Die Hollands welvaert eer zoo heerlijck deden bloeyen,
In spijt des dwingelands. Wel, wilmer noch niet aen?
Of rijm ick, dat een boer dit Duytsch° niet kan verstaen? °Hollands
Neen, seker, 't is dat niet. 't Sijn kostelijcke° tyen: °dure
Het paerd vreet nacht en dagh, in een karros te ryen
Een Juffer met haer' sleep. De kinders worden groot:
Sy worden op bancket en bruyloften genood.
Een nieuwe snof komt op, met elcke nieuwe maene.
De sluyers waeyen weyts, gelijck een ruytervaene;
En eyscht men meer bescheyds, men vraegh het Huygens' Soon
In 't Kostelijcke Mal: die weet van top tot toon
De pracht en sotte prael tot op een hayr 't ontleden.
Hier schort het: Overdaed stopt d'ooren voor de reden,
En krompt des vromen recht, deelt ampten uit om loon,
En stiert den vyant 't geen op halsstraf is verboôn,
Luyckt 't oog voor sluyckerye, en onderkruypt de pachten,
Besteelt het land aen waere, aen scheepstuygh, en aen vrachten,
Neemt giften voor octroy, of maeckt den geldsack 't soeck,
En eyscht men rekening, men mist den sack en 't boeck;
Hoewel het menschlijck is, dat sulcke saecken beuren:

1 slaat op Oldenbarnevelt.

't Heeft dickmael ook sijn reên. Dick raeckt' er meed te veuren,
Die verr' ten achtren was. Kort om, dit 's onse plaegh.
't Is: drijft den esel voort: gemeentenesel, draegh!
Het land heeft meel gebreck; dus breng den sack te molen;
Het drijven is ons ampt, het pack is u bevolen.
Vernoegh u, dat ghe sijt een vrygevochten beest:
Is 't na het lichaem niet, soo is het na den geest.
Tot 's lichaems lasten heeft de hemel u beschoren.
Dit past u bet dan ons. Ghy zijt een slaef geboren.
Best doet ghy 't williglijck van selven, dan door dwang.
Dus raeckt het slaefsche dier, al hygende op den gang,
En sweet, en sucht, en kucht. De beenen hem begeven,
Hy valt op beide knien, als bad hy: laet me leven!
En gigaeght heesch en schor. De drijvers stock is doof,
En tout des esels huyd, en swetst vast van 't geloof.
Hoe kan een Christen hart dees tiranny verkroppen!
Ik raes van ongeduld. En sijn er dan geen stroppen
Voor geld te krijgen, dat men 't quaed niet af en schaft?
En dat landsdievery tot noch blijft ongestraft?
Of isser niet een beul in 't gantsche land te vinden?
Met vondt'er eer wel drie, doen bittre beulsgesinden...
En vraeght men wat ik seg? dat seg ik, en 't is waer:
Sijn twee noch niet genoegh, zoo neem 'er twalef paer.[1]
Dus klaeght de galge, die lang ledigh heeft staen prijcken;
Die lang geen krayen 't oogh van groote dievelijcken
Uitpicken sagh, en fel van raeven werd begraeut,
Die heen en weêr om aes uitgevlogen heel benaeut.
  Of nu een snoode Harpy dit averechts wou duyen,
Dat tegens d'Overheên ick 't volleck op wil ruyen,
Om tol en schot en lot te weygren aen den Heer,
Soo lochen ick 't plat uit. Neen seker, dat sy veer:
Gehoorzaemheyd, die past een oprecht ingeseten;
Den Heer 't ontfangen weêr rechtvaerdigh uit te meeten
Gelijck die Haegsche Bie[2] vereert is met dien lof,
Dat sy noyt honigh soogh uit ander lieden hof;
Maer na haer eygen beemd, op onbesproke bloemen,
Om nectar vloogh, wiens geur oprechte tongen roemen.
Waer yeder soo van aerd, wat sou men metter tijd
Het arrem eselkijn al lasten maecken quijt!
Hoe sou 't aenwassend juck ontwassen met de jaeren!
Wat wordt'er nu gespilt! wat sou men dan bespaeren!
Men had, in tijd van nood, een schatkist sonder tal;
Maer nu is 't Muysevreughd: de kat sit in de val.

1 ziet op de 24 rechters van Joh. v. Oldenbarnevelt; 2 Joris de Bie, thesaurier-generaal.

'k Heb, o doorluchtigh Hoofd der Hollandsche poëten,
Een kneppel onder een hoop hoenderen gesmeeten:
'k Heb weetens niemand in 't byzonder aengerand,
Misschien wie 'k trof, tot nut van ons belegert land:
'k Heb aen uw vaders krans al meede een blad gevlochten
En noch een siel geroemt, wiens deughden elk verknochten.
Dit nam sijn' oirsprong niet uit vleylusts ydelheên,
Der dichtren erfgebreck, maer uit een rijpe reên.
Ick wenschte mijn copy niet scheelde van het leven;
Soo sou, als 't aenschijn u de schilder heeft gegeven,
's Mans deughdige ommetreck hier sweven in de siel,
Die stand hiel ongebuckt, doen 't dor gebeente viel.

OP D'AFBEELDINGH

des

CHRISTENTEMPELS T'AMSTERDAM° °de Remonstrantse Kerk

De heiligheit hing noit in kostelijke stof;
Al waer de Tempel gansch van louter gout gegoten,
Gesmeet van diamant: wie anders denkt, is grof.
Ook wort de Godtheid in kappel noch kerk besloten:
Zij straelt in 't heiligh hart: waer dat is, daer is Godt.
Eenkennigh Bygeloof wil poppen met de zinnen;
En zoekt Hem slechts in schijn, en acht Gods wijsheit zot.
Wie Godt sluit buiten 't hart, die sluit den Afgodt binnen.

EEN OTTER IN 'T BOLWERCK

Wel, hoe is Otjes hart so groen?
Wel, hoe is Otjes hart so groen?
Dat hy dus yvert in 't sermoen,
O jeemy, o jeemy.
Om Boogers dochter is 't te doen,
Hy preeckt van d'Acadeemy.

Ongs Otje is gien stomme hongt.
Ongs Otje is gien stomme hongt.
Hy woeckert met sen Miesters pongt,
O jeemy, o jeemy.
Het quijl dat loopt hum uyt sen mongt,
Zoo schelt hy d'Acadeemy.

Dat preken klinckt tot Haerlem toe,
Dat preken klinckt tot Haerlem toe,
Elck vreest hum als de Roode roê,
O jeemy, o jeemy.
Hy maket alle Speulers moê,
En hekelt d'Acadeemy.

Wel, Boogers dochter, loopt hum na,
Wel, Boogers dochter, loopt hum na,
En segt nou tegens Otje ja.
O jeemy, o jeemy.
Want kreechje 'm niet, 't was songt en schà,
Soo schrobt hy d'Acadeemy.

En asje gaet na 't bruilofts huis,
En asje gaet na 't bruilofts huis:
Zoo laet vry Dokter Koster thuis.
O jeemy, o jeemy.
Al is hy Bruitjes neef incluis,
Hy metste d'Acadeemy.

Hy speult' er nou zijn Iphigeen,
Hy speult' er nou zijn Iphigeen,
Wel, mannen broeders, sijn dat reên?
O jeemy, o jeemy.
't Zijn fieltensticken al mit een,
God schen deus Acadeemy!

Al baet dat speulen 't Weeshuys iet,
Al baet dat speulen 't Weeshuys iet,
Dat geeft an Otjes vleeshuys niet,
O jeemy, o jeemy.
Wat beurt ongs spijt, en groot verdriet,
Van deuse Academy.

Neen Otje, straf dit met Goods woort,
Neen Otje, straf dit met Goods woort,
Al sou je mit de tochtschuyt voort,
O jeemy, o jeemy.
Vry, Otje, schrey iens, dat men 't hoort,
In Kosters Academy.

Wel, is dit niet ien wongder werck,
Wel, is dit niet ien wongder werck,
Zy lieten ongs de plongderkerck,
O jeemy, o jeemy.
Och, broeders, schuwt het dongderperck
Van Kosters Academy!

Mocht Smout nou op de preekstoel staen,
Mocht Smout nou op de preekstoel staen,
Hoe zou haer dan de hagel slaen,
O jeemy, o jeemy!
Janrap in steê van Monckelbaen,
Sou plongdren d' Academy.

Ik wouse saten in den Briel,
Ik wouse saten in den Briel,
Dit speulen raeckt myn ongdersiel.
O jeemy, o jeemy.
Ik hou mier van ien plongderfiel,
As van deus Academy.

DEN HEERE HUIGH DE GROOT

GEZANT DER KONINGINNE EN KROONE VAN ZWEDEN,
BY DEN ALDERCHRISTELIJXSTEN KONING,

LUIDEWIJCK VAN BOURBON,

Koning van Vranckrijck en Navarre

Myn Heer,

Het rijzen van onzen nieuwen Schouwburgh, gevordert door de heeren Weesvaders, en inzonderheid door den yver des Raedsheeren Nikolaes van Kampen, niet onbedreven in bouwkunst, en liefhebber van alle fraaie geesten en wetenschappen, dede onzen lust rijzen, om dit aenzienelijck gebouw in te wijen met eenigh werck, dat deze stadt en burgerije moght behaegen: waarom wy voor onze stoffe uitkoozen de jammerlijcke verwoesting van Aemstelredam, en ballingschap van Gijsbreght van Aemstel, doenmaals heer der zelve stede:

Genus a quo principe nostrum:[1]
De rechte stam van Amsterdam.

Het is kennelijck dat d'aeloude dichters pooghden de ghedichten den volcke smaeckelijck te maecken met zaecken te ververschen, die hunne vorsten en voorouderen betroffen. Homeer verhief de daeden en rampen der Griecken, zijne landslieden, en trompette wat geduurende en na het belegh van Troje gebeurde. Maro geleide Aeneas, na Priams ondergang, van Xanthus aen den Tiber, en huwde het Latijnsche aan het Trojaensche geslacht, waeruit de Romers zich roemen gesproten te zijn. Silius voert den Punischen, Lukaen den burgerlijcken oorlogh. De poëten onzer eeuw volgen der aelouden voetstappen. Tasso doet der Christenen ooren na hem luisteren, terwijl hy Buljons Christe-

1 Uit welken vorst ons geslacht zijn oorsprong nam. Verg. *Aeneis*, III 162.

lijcke dapperheid voor Ierusalem zingt. Ronsard kittelt de Vrancken metzijnen Francus, Hektors oir, den stam der Fransche koningen: en Hooft de Drost van Muiden streelt d'Amsterlanders en zijn geboortestad, in Velzens treurspel, met de voorspelling van de Vecht; en de Baethouwers met zijnen Baeto, der Katten vorst, waer van de Baethouwers, nu Hollanders genoemt, hunnen oirsprong rekenen: en onder de Grieksche tooneeldichters hangen Sofokles, Euripides en Aeschylus doorgaens om Ilium, en wat daer aen vast is, gelijck wolcken om het geberghte, en bouwen hunne bloedige tooneelen te Thebe, t'Argos, en elders, en smelten tot traenen van droefheid, of raecken aen 't hollen van dolligheid, en ydele inbeeldingen:

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas:
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem, & serpentibus atris,
Cum fugit, ultricesque sedent in limine dirae.[1]

Gelijck het Pentheus docht, wanneer zijn brein aen 't glijen
Geraeckte, dat hij zagh ontelbre Razerijen,
Twee Thebens in de lucht, twee zonnen klaer van strael:
Of Agamemnons zoon Orestes, t' elckmael
Op 't hoogh tooneel gejaecht, terwijl met schrick bevangen
Hy vlood voor 's moeders geest, verzien met zwarte slangen
En tortzen, daer de Wraeck den drempel dicht bezet.

Het en is oock de reden niet ongelijck, dat onze eige zaecken ons meer ter harten gaen, dan die van vreemden en uitheemschen. Beneffens dit inzicht prickelde ons hier toe de genegentheit, om eens, (waer het mogelijck) den schoonen brand van Troje t' Amsterdam, in het gezicht zijner ingezetenen, te stichten, na het voorbeeld des goddelijcken Mantuaens[2], die een vier ontstack, dat geuriger en heerlijcker blaeckt dan de hemelsche vlam, die den fenix verteert; gelijck hy d'eenige fenix is, in wiens schaduwe het ons lust (zyn wy des waerdigh) laegh by der aerde te zweven; en uit wiens assche, eens om de honderd jaeren, een fenix te voorschijn koomt, dien ick nu met den vinger niet en hoeft te wijzen, nadien de glans van zijn pennen alle de wereld in d'oogen schittert. Wy bouwden dit treurspel op de gedachtenis, ons by de schrijvers en de faem daer van nagelaeten; en stoffeerden en bekleedden de zaeck na de wetten, regelen en vrijheid der poëzije; oock na de tooneelwetten, waer tegens wy wetende niet en misdeden, 't en waer misschien in talrijckheid van personagien, dat wy qualijck konden vermijden, zonder het werck zijnen eisch te weigeren. Of eenige Amsterdammers moghten walgen van den zwaeren val hunner muuren, en 't verstroien der voorouderen te hooren; zoo word die bittere nasmaeck verzoet, door Rafaëls voorspelling van de heerlijcke verrijsenisse der verdelgde vesten en verstroielingen; dat wy nu op 't allergeluckighste beleven, onder de wijze regeering der tegenwoordige burgemeesteren, die

1 verg. *Aeneis* IV 469–473; 2 Vergilius.

het gemeen beste boven hun eigen behartigen, en geenen oorlogh prijzen, dan die om vreede gevoert wort. Ick vermat my verwaendelijck dit uwe Exc. op te draegen, en dat te vrijpostiger, overmits uwe Exc. van den treurigen tooneelstijl, die de hooghdraevenste, onder allerley slagh van schrijven de kroon spant, niet afkeerigh en schijnt; gelijck blijckt by den gekruisten Christus, eertijds in vrijheid, zedert by de Thebaensche dochter in gevangenis, en onlangs by den degelijcken Iosef[1] in ballingschap geteelt, en van ons, zoo wy best konden, op het Nederduitsche tooneel gebragt, tot stichtelijck vermaeck dezer loflijcke burgerije, en van alle eerlijcke lieden. Wy vertrouwen dat dit uwe Exc. te min zal mishaegen, aengezien hier, onder de oudste en treffelijxste edelen en bondgenooten, niet oneerlijck in 't harnas sneuvelt de ridder Heemskerck[2], een adellijcke en manhaftige ranck, uit dat bloed, waer van uwe Exc. zijn braeve afkomst telt. Ick offer dan uwe Exc. in zijne ballingschap mijnen Gijsbreght van Aemstel, den godvruchtigen en dapperen balling. Omhels hem uit medoogen, die eer medoogen dan gramschap waerdigh is, en leef lang ter eere van uw Vaderland.

t' Amsterdam CIC IC CXXXVII.
de XVI*en van Wijnmaend.*

uwe E. ootmoedige dienaer,
IOOST VAN DEN VONDEL.

VOORSPEL VAN

GYSBREGHT VAN AEMSTEL,

AEN SCHOUT, BURGHEMEESTERS, SCHEPENEN,
EN RAED VAN AMSTERDAM

De trotze Schouwburgh heft zijn spitze kap
Nu op, en gaet de starren naderen,
En wellekoomt met dartel handgeklap
Al 't Raedhuis, en ons wijze Vaderen.
Het heiligh Raedhuis wijd den Schouwburgh in,
En wacht met zijn aendachtighe ooren,
Soo vierigh, als Karthagoos koningin°, °Dido
Belust het droef verslagh te hooren,
Hoe Ilium van Argos werd verplet,
En door de torts in d'assche raeckte:
Dat zoeter dan al 't Afrikaensch bancket
De tong, haer leckre zinnen smaekte.
Het nieuw tooneel drie eeuwen springt te rugh,
Om Aemstels vesten te verstooren,
En bouwt de wreedheid eene brugh.
't Aeloude Troje word herboren
En gaet te gronde in 't gloeiende Amsterdam.

1 Latijnsche drama's van De Groot; „de Thebaansche dochter" is niet gedrukt.
2 Huig de Groot's grootmoeder was Elselinge van Heemskerck.

Ons Amstel zal een Xanthus strecken,
Geverwt van bloed: de Kermerlandsche vlam,
Als 't Griexsche vier, de daecken lecken.
't Bestormt stadhuis dat zweemt na Priams hof.
Hoe kort kan 's werelds pracht veranderen.
Hoe stuiftze wech voor wind in roock en stof.
Kristijnen strecken hier Kassandren,
By 't hair gesleurt. De bisschop Gozewijn
Besprenckelt als Priaem d' autaeren:
Daer Pyrrhus woed en moord, in Haemstees schijn,
En geen Klaris noch grijze hairen
Verschoont. De helsche en goddeloose Vries
Geen snoode Ulysses wijckt in boosheid.
Noit leê Heleen door 't schaecken dit verlies,
Dat door des schenners trouweloosheid
Vrouw Machtelt deê. De schalcke Vossemeer
Bootst Simons aerd na in 't stoffeeren.
Het zwanger paerd van Troje baert'er weer
De krijghslien, die de kans doen keeren.
Heer Gijsbreght draeght zich als Anchises zoon,
En word door tegenspoed niet slapper:
Zijn deughden staen in top voor elck ten toon,
Niet min godvruchtelijck als dapper.
Proost Willem stort in 't priesterlijck gewaed,
Als Panthus, Phebus priester, neder.
Vrouw Badeloch, die op Kreüze slaet,
Verbeeld ons, hoe getrouw en teder
Oprechte liefde in rampen is belaen
Met haer beminde wedergade.
In Veenerick herleeft de kleene Askaen,
Waermeê de held op Gods genade
Zich scheep begeeft, en op een beter wacht:
Dat wy ter goeder uur beleven,
Nu Amsterdam en 't Aemstelers gheslacht
Zijn kroon ten hemel heeft geheven.
Zoo eens de vreê ons scheeprijck Y bestrael,
En 't oorlooghs onweer rust van ruisschen,
Kiest gans Euroop dees stad tot Amirael:
En 'k zie eer lang ons zilvre kruissen
Bezaeit met goud van starren eerst ontdeckt,
En 't wapen, tot een hemelsch teeken,
Om hoogh, van mist noch aerdschen damp bevleckt,
Den zeeheld hart en moed in spreecken,
Daer hy, beducht door 't gieren van de naeld,
In d'yszee drijft en dwaelt.

GYSBREGHT VAN AEMSTEL

D' ONDERGANG VAN ZIJN STAD EN ZIJN BALLINGSCHAP

TREURSPEL

URBS ANTIQUA RUIT

D'AELOUDE STAD PLOFT NEER

KORT BEGRIJP

Gysbreght van Aemstel, heer van Aemstelredam en Aemsterland, met meer treffelicke heeren en edelen, om het vangen van graef Floris, die den ouden adel verdruckte, en vrouw Machtelt van Velzen, zijn zusters dochter, schendigh verkrachte, lang in ballingschap omgezworven hebbende, quam, na de dood van 's graeven erfgenaem, weder 'tAemstelredam: maer de graefsgezinden (waeronder Kennemers en Waterlanders de verbittersten waren) belegerden hem in zijn stad een rond jaer lang, en om die te vermeesteren, verzierden ten leste eenen aenslagh, en gelieten zich ofze aftrocken. Die van de stad vervolghden hen een stuck weeghs, en brogten Vosmeer, den doortrapten spie, uitgemaeckt om d'Aemstelredammers te bedriegen, gevangen. Dezen, van Gijsbreght ondervraeght, werd het leven geschoncken, en belast het rijsschip, genoemt het Zeepaerd, (waer in het puick van ridderen en knaepen, en de bloem der krijgslieden met den reus verborgen lagen) te helpen inhaelen. Ter middernacht, zijnde Kerstnacht, eer de maen op, en terwijl de burgery zonder achterdencken ter kercke in haeren yver opgetrocken was, overweldighde de verborge laege de Haerlemer poort, en Vosmeer stichte brand in 't rijsschip en door al de stad; waerop Diedrick van Haerlem met zijn krygsvolck, dat zich heimelijck in 't Katuizers klooster onthiel, en voort Willem van Egmond met het gantsche leger, 't welck spade in den avond weder keerde, binnen ruckten. Broer Peter, deken van de groote kerck, bragt d'eerste tijding op het huis, zoo mevrouw van Aemstel over haeren droom en gezicht vast bekommerd was; dies de heer van Aemstel, gevolght van de reedste bloedverwanten en bondgenooten, na den Dam vloogh, en daer en elders orden zocht te stellen, en kerck en marckt te beschermen, doch al vergeefs: waer van Badeloch bescheid kreegh door zijnen broeder Arend. Het raedhuis middelerwijl bestormt en vermeestert zijnde, raeckte Gijsbreght van daer in het Klaerisseklooster, begeerigh om bisschop Gozewijn van Aemstel, zijnen oom, en d' abdis Klaeris van Velzen, zijn nicht, te bergen; het welck zij weigerden. De vianden op d' abdy aenvallende, dwongen den heer over den binnen -Aemstel te vluchten. Hy aldaer de nieuwe zijde verloren, en d' oude mede in brand ziende, en hoorende de ruitery de Doelebrugh over trecken, weeck na den burgh met eenen hoop vlughtelingen, en verhaelde zijn gemaelin het overige van zijn wedervaeren; gelijck oock de bode kort daer op hem verslagh dede, hoe het met d'abdije en al de stad voort afgeloopen was. Terstond dede men van 't slot eenen uitval en werd binnen gedreven, met verlies van Arend van Aemstel, dien de broeder doodlijck gewond boven brogt, daer hy daetelijck den geest gaf. Stracx quam de heer van Vooren het huis opeischen, het welck Gijsbreght

hem rustigh afsloegh. Maer terwijl hy ijverde om gemaelin en kinders met allen den gevlughten scheep te doen gaen, en voor had zelf het huis te verdedigen, verscheen er Rafael, een der zeven engelen, die hem vermaende zich met allen den zijnen te water en na Pruissen te begeven, en daer een stad, die noch Holland heet, te stichten, en vertrooste den godvruchtigen held, met de voorspelling der toekomende grootheid van Aemstelredam, en 't geluck zijner nakomelingen: en daer op verliet Gijsbreght het slot.

Het tooneel is voor en in de stad en op het huis. Gijsbreght van Aemstel doet de voorrede. De Reien bestaan uit Amsterdamsche maeghden, edelingen, Klaerissen en burghzaten. Het treurspel begint na den middagh ten drie uuren, en eindigt in den morgenstond.

SPREECKENDE PERSONAGIEN

Gysbreght van Aemstel. Willebord, Vader van 't Kathuizers Klooster. Arend van Aemstel, Gijsbreghts broeder. Vosmeer, de spie. Rey van Amsterdamsche Maeghden. Willem van Egmont, veldheer. Diedrick van Haerlem, maerschalck. Hoplieden. Poortier van 't klooster. Rey van edelingen. Badeloch, vrouw van Aemstel. Broer Peter, deken. Bondtgenooten, Rey van Klaerissen. Gozewijn van Aemstel, Bisschop van Utrecht. Klaeris van Velsen, abdis. Rey van Burghzaten. Bode. Vlughtelingen. De heer van Vooren, met den trompetter. Adelgund, Gijsbreghts dochter. Veenerick, Gijsbreghts zoontje. Rafael, een der zeven engelen.

STOMME

Katuizer. Egmonds soldaten. Gysbreght van Aemstels dienaers. Witte van Haemstee, graef Floris onechte zoon.

HET EERSTE BEDRIJF

Gysbreght van Aemstel

Het hemelsche gerecht heeft zich ten lange lesten
Erbarremt over my, en myn benaeuwde vesten,
En arme burgery; en op mijn volx gebed,
En dagelix geschrey, de bange stad ontzet.
De vyand, zonder dat wy uitkomst durfden hopen,
Is, zonder slagh of stoot, vanzelf het veld verlopen.
Mijn broeder jaeght hem na. Zy neemen vast de wijck,
En vlughten haestigh langs den Haerelemmer dijck.
Zoo stuift de zee voor wind met haer gedreve golven.
Zoo zaghmen menighmael een kudde wrede wolven,
En felle tigers vlien, voor 't ysselijck geschreeuw
Van aller dieren vorst, den hongerigen leeuw,
Om niet al levendigh en versch te zijn verslonden
Van hem, die op zijn jaght geen aes en had gevonden.
Hoe snel, hoe onvoorziens is deze kans gedraeit?
Alhier, daer 't leger lagh, is 't veld alsins° bezaeit °overal
Met wapens en geweer, verbaest° van 't lijf gereten, °verschrikt
Van ingebeelden schrick, en uit der hand gesmeeten,
Om zonder hindernis te vlieden langs den wegh.

Ja, op 't verjaeren zelf van 't jaerige belegh
Word d' afgestrede muur van 't lang belegh ontslaegen.
Hoe zal het gansche land van ons verlossing waegen.
De Kermerlander had met Waterlander dier° °duur
Gezworen duizendwerf, dat hy met zwaerd en vier
Vernielen zou eerlang de menschen en de daecken,
En tot een kerreckhof en asch en puinhoop maecken
Mijn oud mijn wettigh erf, en delven al mijn eer
In eenen poel, tot wraeck van Floris hunnen heer:
Om wiens vervloeckte dood ick lijde zoo onschuldigh,
Als yemant lijden magh, doch draegh mijn kruis geduldigh:
Of zoo ick schuldigh ben, en heeft het my gemist,
't Is uit onnozelheid, en zonder argh of list.
Neef Velzen, lang geterght, van eige wraeck geprickelt,
En Woerden hebben my hier listigh in gewickelt,
En 't schoonste voorgestelt, en eerst de zaeck verbloemt
Met wonderbaeren glimp: maer 'k heb hun wit verdoemt,
Zoo dra, als ick verstondt, hoe grof zy zich vergreepen,
Met den gevangen graaf op Engeland te scheepen,
En sloegh dien voorslagh af, ten beste van 't gemeen,
En ried de ridderschap en al te groote steên
Te roepen, om den vorst zijn' moedwil te besnoeien,
En geen uitheemsche maght noch koningen te moeien,
Noch overzees geweld te haelen in het land;
Veel min het hoofd des lands te helpen aen een' kant:
Waer uit een springvloed is van zwaerigheên gesproten,
Die over steden ging en vast gebouwde sloten,
En dorpen zonder end, en menschen zonder tal,
Van allerhande staet, dien 't eeuwigh smarten zal.
Noch hiel de wraeck geen' stand, en gaf zich noit te vrede;
Al had zy uitgeroit, ten negensten gelede,
Wat Velzens stam bestond, of van zijn maeghschap scheen.
De nieuwe ridderschap en steden in 't gemeen
Verbonden zich wel streng, met diergezwooren eeden,
Handtasting en geschrift, dat zy bezeeglen deden,
Van nu in eeuwigheid, met onverzoenbren haet,
Aen Woerden, Velzens bloed, en Aemstel, dezen smaed
Te wreecken, en van zoen te reppen noch te roeren.
Ons maeghschap zit verdruckt, durf schild nog wapen voeren,
En geeft gewilligh schot en lot, om zoo gerust
Te leven, en de glans des adels blijft gebluscht.
Hier holp geen tusschenspraeck van koningen en heeren.
Men wou mijn trouwe stad noch 't onderst boven keeren,
Met Burgery, met al wat my is hou en trouw.
De hoop was, dat de tijd allengskens slyten zou

De bitterheid des volx, en d' oude wrock versterven:
Waerom ick my getrooste in ballingschap te swerven
Veel jaeren achter een. Of ymmers, doen de zoon
Van Floris werd gehaelt in aller zielen troon,
Verhoopte ick, zonder last van deze burgerije,
Te keeren in 't bezit en d' erref-heerschappije
Van Vecht en Aemstelstroom: dan laes! 't is al om niet.
En was 't om my alleen, het was een klein verdriet;
Ick liet my zelf van lidt tot lidt in stucken zaegen,
En nam op my alleen de gruwelixste plaegen,
Die oit tyran bedacht; was dan de schuld geboet,
En sprackmen daer meê vry mijn al 't onnozel° bloed, °onschuldig
Mijn lieve gemaelin, en willige onderzaeten.
Ick wou, om hunnent wil alleen, mijn leven laeten,
En springen in een' poel, en stoppen deze wel,
En dempen met een' sprong de nimmernatte hel.
Dat weet hij, die het al bezichtight uit den hoogen,
En wat in duister schuilt, met zijn alzienden oogen,
Ontdeckt tot op den grond, en alle harten kent.
Waerom hy oock mijn Recht gehandhaeft heeft in 't end,
En met den zegekrans my heerlijck begenadight,
En tegens al de maght der vyanden verdaedight,
Die licht slaen in den wind van ouds genote deughd,
Waer aen wy volck en vorst verplichtten van ons jeughd
Zoo yvrigh, zonder oit van trouwe te veranderen.
Mijn vader heeft gestreckt een hoofd van Waterlanderen
En Kennemers in 't veld, en met geweld alom
(Hoewel door nood geparst) vervolght den adeldom,
En aller vyandschap op zijnen hals geladen.
De Koning Willem zou getuigen van zijn daeden,
Indien hy eenmael moght verrijzen uit het graf.
Ick zelf heb Floris trouw gehandhaeft by zijn' staf,
Zoo lang hij zat vervooght, en niet een woord kon spreecken.
'k Heb hem zijn vaders dood rechtvaerdigh helpen wreecken:
Het koningklijck gebeent ontdeckt, den Vries getemt,
En, als geheimen raed, in al zijn heil gestemt:
Met Brero voor de vuist het Vlaemsche heir geslaegen,
En in Kazant met kracht den standerd weghgedraegen;
Doen Guido nijdigh was, dat Floris, al 't uitheemsch
Gezint, zijn' erfgenaem wou huwen aen den Teems,
En Vlaedren Walchren zocht te trappen met zijn rotten.
Oock voer ick over zee, om hem de kroon der Schotten
Te zetten op het hoofd, hoewel het anders viel.
Ick stond den graef en 't volck ten dienst met lijf en ziel,
En noch verzaemelt men in 't harnas zoo veel troepen,

Die over Amsterdam en Aemstel wraecke roepen,
En brullen nacht en dagh, en zien niet, hoe de vlam
Van dezen fellen brand haer eersten oirsprong nam
Uit Floris geile borst, en 't schandelijck omhelzen
En schennen van mijn nicht, die schoone bloem van Velzen;
't Verongelijcken van den adel, in zijn Recht,
Bezworen met zijn' mond. Verblinde menschen, zeght,
Indien geen wrock en wraeck uw oogen en verblinden,
Zoud ghy niet stofs genoegh tot Aemstels onschuld vinden?
Hoe zochtmen hem van ouds te maecken tot een' slaef?
Wat leed hy niet al leeds van Bisschop en van graef?
Men wou zijn loflijck bloed in 't bisdom niet gedoogen.
d'Aertsbisschop aen den Rijn kon met zijn nijdige oogen
Niet aenzien ons geluck, gaf Gozewijn de schop,
En zette zijnen neef den hoogen myter op.
Wy streden om den staf, tot datze my en Woerden
Aen weerzy van zijn paerd, tot een triomfe voerden
In Utrecht, met veel smaeds, van yeder aengehoort.
Men heeft my 't Vrelandsch slot ontweldight, hem Montfoort.
'k Beken, het slot was my met voorwaerde opgedraegen;
Maer nergens om gebouwt, dan om mijn land te plaegen.
'k Heb 's graeven vangenis wel zeven jaren lang
Bezuurt, en Zwaenenburgh noch afgestaen door dwang.
Mijn erf in leen verkeert, en manschap moeten zweeren;
Daer ick eerst God alleen, en anders geene heeren
En kende in mijn gebied, noch rekeninge gaf.
Noch dringtmen evenwel op my zoo stijf en straf.
Doch Haerlem draeght met recht de grootste schuld van allen,
Dat om zijn voordeel wrockt, en wenscht mijn stercke wallen
Te slechten tot den grond, in schijn van 's graeven zaeck,
En weet zijn baetzucht loos te decken met de wraeck,
Misbruickt hier toe den Zeeuw, de Hollanders en Vriezen,
Om door mijn grootheid niet aen eere te verliezen.
Zoo leit de zaeck by my, en daer op ga ick aen,
En heb in 't zwaer belegh de stormen uitgestaen,
En dagh en nacht voor aen geworsteld op de wallen:
't Vermoeide volck gesterckt, en rustigh° uit gevallen: °dapper
Mijn' broeder Ot gequetst zien sterven in mijn' schoot:
Krackeelen neer geleit: in brand, in hongers nood,
Ghelijck een vader my voor 't algemeen gedraegen.
En noit bezweeck mijn moed in droeve nederlaegen:
Noch 'k blies my zelven op in voorspoed, noch zocht roem
In 's vijands ondergang: hoe noode ick vyand noem
Die onverzoenelijck zich tegens mij verzetten,
En wenschen met mijn bloed hun blanck geweer te smetten.

'k Vergeef hen dese feil, en die onwetenheid,
En stel my in zijn hand, die Recht van onrecht scheid,
En streckt in 's hemels stoel der onderdruckten trooster.
Maer 'k zie den vader daer van ons Katuizers klooster
Genaecken van ter zy, op dat hy my begroet.
Hy schijnt om ons geluck verheughd en wel gemoed.
'k Zal best verstaen uit hem, die noit en was besproken,
Waerom het leger zy dus schichtigh opgebroken.

Willebord Gysbreght van Aemstel

Willebord

Myn welgeboren heer, de zoete Jesus zy
Met u en uwe stadt, en sta u eeuwigh by,
In allerhande nood. De Broeders van ons orden,
En ick, zijn zoo verblijd, alsof we levend worden
Getrocken in den troon van Gods volmaeckte vreughd.
Ons klooster zingt en klingt, en is niet meer verheughd
Op 't allerhooghste feest en heiligh jaergetije,
Het welck de kercke viert ter eere van Marije,
Die zuivre moedermaeghd, of Christus haeren zoon,
Die ons verloste aen 't kruis, en droegh een doorne kroon,
Als nu, om uwent wil, die van de wreede plaegen
Des goddeloozen krijghs verlost zijt en ontslaegen:
Nu al uw vyanden verbaest° zijn doorgegaen, °verschrikt
En laeten tenten, tuigh, en hunne hutten staen,
En alles, wat zy meer uw volck ten beste geven.
'k Geloof, Gods engel zelf die heeftze weghgedreven,
Als 't heir des Assyriers, die zijn vermeetle stem
Hiskia hooren liet, tot voor Jeruzalem:
Het welck in eenen nacht zoo wonderlijck verkeerde,
Doen een, die 't al regeert, dat stoffen hem verleerde.
Hoe menigh dreigement, en vloeck heb ick gehoort!
Wat heeftmen gift en gal gebraeckt, en brand en moord
Getiert, en 't gansche jaer gescholden en gekreten,
Niet anders, of zy u met tanden wouden eten!
d' Een zette u levend, en geketent, op een radt:
Een ander rolde u naeckt in Velzens spijckervat:
Een ander wou uw hoofd, uw beckeneel, vergulden,
En vatten in fijn goud. 't Was byster hoeze brulden,
En deelden bloed voor wijn, uw vleesch voor voedzel uit,
En keven om 't geraemt en dongen na uw huid,
En wouden die getrouwt op eenen ketel spannen;
Tot endeloozen schrick van schelmen en tyrannen.
Maer God zy eeuwigh danck, die hunne boosheid schut.

Gysbreght

Dien d'opperste beschermt, die heeft een vaste stut.
Godvruchte vader, dat u God en Christus loonen,
Nadien de broeders zich met u zoo gunstigh toonen
Te mywaert. Ick vertrouw, uw vierige gebeen
Die hebben dagh en nacht voor mijne stad gestreen
De stormen afgekeert, en 't vier van onze daecken;
Want wapens zijn onnut, zoo d' englen niet en waecken,
En 't yverigh gebed van 't geestelijcke volck.
Wat hing u over 't hoofd een zwarte en donkre wolck
Van zwarigheên, terwijl hier 't leger heeft gelegen!
Ghy zijt niet misgedeelt in 's oorloghs milden zegen.

Willebord

Geen hair is ons gekrenckt, geen overlast gebeurt.
Men heeft het klooster noit in zijnen dienst gesteurt.
Wy hebben staegh volhard in onzen ouden yver.
De boomgaerd leed geen scha aen vruchten, noch de vyver
Aen visschen, noch de kerck aen d' allerkleenste ruit.

Gysbreght

Wie heeft dan des soldaets baldaedigheid gestuit?
Wat hiel zoo kort in dwang die breidellooze gasten?

Willebord

Met geen inlegering wou Egmond ons belasten:
Behalven dat hy zelf en zijne lijfwacht meê
(Die altijd tuchtigh is) hier nam zijn legersteê,
En boven onze poort liet aenslaen 's graeven wapen,
Daer wy in zekerheid gerust op moghten slaepen.

Gysbreght

Dat doet my wel, gelijck een liefelijcke lucht.
Ick zelf en al de stadt was meest om u beducht,
En vreesden ofghe lang verjaeght waert, en geplondert.
Maer vader, zegh my eens: een yeder is verwondert,
Waerom 't verbittert heir zoo onvoorziens vertrock,
En liever niet volharde in 't opzet van zijn' wrock.

Willebord

Verwonder u niet eens, de nood heeft hen gedrongen.

Gysbreght

Mijn burgers lagen stil, en 't leger onbesprongen.

Willebord

Van buiten wel, maer niet van binnen, dat ghy 't weet.
Het wintert fel, wanneer 't een ondier 't ander eet:
Zoo ging 't in 't leger toe. Belieft het u te hooren,
Al 't geen ick heb gehoort met dees mijn eigen ooren,
En met mijn oogen zelf gezien noch deze dagh?

Gysbreght

Godvruchte vader, spreeck, ick luister na 'et verslagh.

Willebord

Na dat ick d'oversten een wijl had hooren mompelen,
Van Amsterdam, al stil, by duister t' overrompelen,
Rees tusschen Diedrick zelf en Egmond een krakeel,
Dat uitborst meer en meer, en yeder trock een deel
Van 't krijgsvolck op zijn zy, en zocht het stuck te stijven,
En na zijn eigen hoofd den aenslagh door te drijven.
Veel hoplien yverden te slissen het gheschil.
Maer Diedrick stijf van kop, die nimmer luistren wil
Na reden, noch bescheid, en 't veld behoud met kryten,
Werd trotzer, overmits de lange Klaes van Kyten,
De Sparewouwer reus, zoo onbeschoft als groot,
In alles wat hy dreef hem hulp en bystand bood.
En Egmond met zijn klock, en grove stem vervaerde,
En dreef hem met een vuist, dat hy een wijl ter aerde
In zwijm lagh en voor dood. Die moedwil en die hoon,
Den veldheer aengedaen, ging veelen aen hun kroon,
En zonder het ontzagh des reuzen fel gebeten,
Men had malkanderen terstond in 't hair gezeten,
En onder één banier malkandren aengerand.
Men raesde een heele week. De haet, het misverstand,
En misvertrouwen wies. Daer sporrelden de zinnen.
Men vreesde min de stad, en meer verraed van binnen:
Tot dat al d'oversten verzaemelden heel stil
In 't klooster, dezen dagh, tot slechting van 't geschil:
Doch al vergeefs: men was veel eer gezint te vechten,
En dees oneffenheit met degens te beslechten,
Dan recklijck, en bedaert, te luistren na verdragh.
Ick trad'er in den hoop, gelijck ick zomwijl plagh,
En sprack hen toe, en brogt aldus hen aen 't bedaeren:
Manhafte hoplien, God wil 't leger lange spaeren,
In onderlingen peis, het eenigh dat'er magh
Uw' vyand, wie 't oock zy, gedijen tot ontzagh.
De tweedraght is een pest, die allen staet te schroomen.
Gedenckt dat u de stad, die 't rieckt, op 't lijf zal koomen

Wat middel is 'er, om aen Aemstel 't hoofd te bien,
Nu elck, wantrouwigh, d'een na d'ander om moet zien?
Ghy zyt, aleer men 't gist, geslaegen of gevangen.
Wanneer de harder dwaelt, wat pad, wat rechte gangen
Kan d'arme kudde gaen? dus maeckt een kort besluit.
Verdraeght het scheel of schort den krijgh, en scheidt'er uit,
En keert van waer ghy quaemt. Waer toe veel wercks begonnen?
Berockent zoo veel spels, als 't niet wordt afgesponnen?
Ick merckte dat mijn raed niet weinigh en vermoght.
Men nam mijn woorden in. Zy kregen achterdocht,
En zorge voor gevaer van uw versteurde wallen,
En dat de burgery en landzaet uit moght vallen.
Daer liep een klein gerucht, ghy waert al op de been.
De doodschrick quam' er in. Men ruckte 't heir by een.
Men brack al heimlijck op, en zonder eenigh teecken
Van horen en trompet, of hut in brand te steecken.

Gysbreght

Ghy hebt de stad, en my geen kleinen dienst gedaen:
Een deughd, die nimmer zal uit mijn gedachten gaen.
Gedenck my in 't gebed, voor uw autaer, ten goede.

Willebord

De lieve Jezus neemt u eeuwigh in zijn hoede.

Arend van Aemstel. Gysbreght van Aemstel. Vosmeer

Arend

Heer broeder zijt gerust, en luid van vreughd de klocken.

Gysbreght

Waer is het heir? hoe veer waert ghy hen nagetrocken?

Arend

Omtrent een boogscheut weeghs aen geen zy Slooterdijck.

Gysbreght

Hoe ging 't u op den toght?

Arend

Zy stoven algelijck
Voor uit, als voor den wolf een kudde onnoosle schaepen.
Mijn volck hoefde op dien toght geweer noch eenigh waepen,
En keert met rijcken buit. De Kermers scheenen stom:
Want hoemen 't vechten zocht, zy zagen niet eens om,
En reckten vast hun pad, van doodzen schrick bezeten.

Gysbreght

Noit kraeide haen, als hem de kam was afgebeten.
Een dogh en baste noit, maer droop, als hy 't verloor,
Met ingetrocken staert, en hangende ooren door.
Wat vogel brengtghe dus geknevelt en gevleugelt?

Arend

't Is eener uit de vlught van 't vlughtige geveugelt,
Gegrepen buiten dijx, alwaer hy stack in 't slick.
Hoe beeft hy. 't Aengezicht ziet doods en bleeck van schrick.
Hy is gesleept, gesleurt, en heeft veel smaeds geleden.

Gysbreght

Een woedende gemeent en staet in recht noch reden,
Wenze yemant overmagh. Men breng hem hier voor my.
Wie zijtghe? waer van daen?

Vosmeer

Heer Gijsbreght, strafme vry.
Ick ben van 's vyands volck, en waerdigh om te sterven.
'k Heb meê gezocht uw stad en burgers te bederven,
En duizendmael verdient een schandelijcke dood.
Ick geef my in uw hand, geparst door hoogen nood.
Mijn ramp wil Kennemer en Waterland behaegen:
Maer 'k zal de dood van u met minder pijn verdraegen
Dan van mijn eigen volck, dat zich ondanckbaer toont,
En mijn' getrouwen dienst zoo onrechtvaerdigh loont.

Gysbreght

Wat zijtghe voor een gast? of in wat land geboren?

Vosmeer

Ick ben een Goyers kind, vervallen in Gods toren,
Te Haerlem opgevoed. 'k Ontliep mijn' oudren vroegh.
Mijn vader vielme hard, want ickme paslijck° droegh. °slechts matig
'k Heb al mijn leven lang gevolleght vreemde Heeren,
En buiten moeten 't geen ick t'huis niet woude leeren.
De bittere armoe heeft mijn herssenen gewet.
'k Heb menigh stuck verziert°, en 't lijf daer na gezet, °verzonnen
Om door een braeve daed of aenslagh op te raeken,
En door een anders scha eens mijn fortuin te maeken.
Maer altijd heeftze my den rugge toegewent;
Doch noit zoo dwars als lest. Het noodlot, ick beken 't,
Is stercker dan de mensch, of zijn geboortestarre.
En of ons brein yet bouwt, dit stoot het al om verre,
Met eenen dartlen voet. Met wat een listigheyd,
Met wat een' rijpen raed was d' aenslagh aengeleit,
Om te vermeesteren uw lang bestormde muuren.

Zoo Vosmeer na zijn' zin dat schip had mogen stuuren,
Gelijck het by hem lagh, zy hadden, het is waer,
Gewonnen in een uur door list, dat in een jaer
Door uiterlijck geweld noch stormen werd verovert.
Het schijnt dat d'oversten verblind zijn en betovert.

Gysbreght

Sta op, en heel my niets van alles wat ghy weet.

Vosmeer

Nu ben ick ymmers vry van Hollands dieren eed,
En Egmond kan my hier niet heeten of verbieden.
Hy dreightme met de dood, en parstme hier te vlieden.
Myn aenslag is verbrod en ydel en onnut.
Heer Gijzelbreght, gena! Ick geef my in uw schut.
Ghy kuntme, wiltghe slechs, een vriend en vader strecken,
Nadien ick u 't verraed volkomen wil ontdecken,
En hoe 't geschoren lagh in 's krijgs geheimen raed,
Tot ondergang van u, en uwen heelen Staet.

Gysbreght

Ontbind den knecht, zoo magh hy onverhindert spreecken.

Vosmeer

De hoplien wenschten dick het leger op te breecken.
Nadien met storm op storm, en endeloos gevecht,
Het heele ronde jaer, niet meer was uitgerecht
Dan moeite en volck gespilt, en tijd onnut versleten:
Hetwelk zoo menighmaal den veltheer wert verweten;
Een smaed die lastigh viel: en hiel hem niet verplicht
Zijn eer en eed, hy had zijn ancker lang gelicht:
En och, of 't waer gebeurt een goede wijl te voren,
My waer dit ongeluck, noch onheil niet beschoren:
Want 't is een maend geleen, dat ick hem heimlijck ried
Te maeken, op mijn woord, een ende van 't verdriet,
En zoo hij was gezint een luttel volx te waegen,
Ick wou hem in de stad op bey mijn handen draegen,
En stappen zelf voor aen en maecken hen het spoor.
Ick opende mijn wit, en sloegh het middel voor.
'k Had zomtijds door de graft, by duyster nacht, gezwommen,
En al de wacht bespied, en 't groot rondeel beklommen,
Dat aen den hoeck van 't Y uw stercke stad bewaert°: °verdedigt
Hier lagen Blijden in, en ander krijghsgevaert.
'k Nam aen, en 't kon geschien, door muur, door al te booren
Recht waterpas, zoo stil, dat niemant my zou hooren.
Wanneer nu door de breuck een krijgsman heenen moght,
Zou 't braefste puick, hier toe geloot en uitgezocht,
De graft, daerze ondiepst is, met rijs op Kersnacht dammen,

En kruipen in 't rondeel, om d' eerste poort te rammen,
Als d' afgewaekte wacht gevelt lagh en vermoort.
Het heir dan over dam, en door geramde poort,
Aen 't nederhouwen, wat op straet zich openbaerde,
Terwijl de burgery kappel en kerck bewaerde.
En 't was te nacht de tijd, en vraegtghe na bewijs?
Ghy ziet, hoe daer een schip, het Zeepaerd, leit, vol rijs;
Het welck men door de vlught verzuimt heeft en vergeten.
Wat werdt'er niet al tijds met kibbelen versleten?
De hoofden laegen vast° ellendigh over hoop. °voortdurend
Men schoof de schuld op my. 'k Had menschevleesch goed koop:
Noch wist niet wat ick dreef: zy zouden 't niet gehengen,
Dat ick het volck zoo licht zou op de vleeschbanck brengen,
En jagen in hun dood. Dus ging 't aen d' eene zy;
Aen d' andere stemdemen eendraghtelijck met my;
Terwijl verliep de kans, en d' aenslagh die bleef steecken.
Doen zochtender een deel hun leed aan my te wreecken.
Daer quamen, zonder slot, veel klaghten t' mijnen last:
Ick was een tovenaer, en daer op raeckte ick vast,
En most door pijn geparst, al 't opgedichte melden.
Men doemde my ter dood, en heden zou 't my gelden:
Maer gistren avond brack een vriend mijn boeien los.
Ick vlughte langs den dijck, gelijck een hollend ros.
Doch hielt'er niet, uit angst van 't leven te verliezen.
Ick sloegh ter zijen af, en schoot'er in de biezen,
En stack in diep moerasch al den verleden nacht,
Zy trokken my voorby. Ick hielme stil, en zagh 't;
Tot dat uw burger quam de Kermers na gevlogen,
Ick riep om hulp, en werd uit het moerasch getogen,
Want anders was ick daer gebleven en versmoort.
Doch zoo ick sterven moet, 'k wil liever voor uw poort,
Aen wie ick 't heb verdient, dit lastig leven laeten,
Dan by mijn eigen volck, die my met onrecht haeten.

Gysbreght

Ga geen, ick schenck u 't lijf. 't En is geen straffens tijd.
Wy zijn van onsen hals de groote vyand quijt.
'k Ontfang u in mijn dienst, en zal u wel betaelen.
Ga, help terstond het rijs en 't Zeepaerd binnen haelen.
De kou begint, en is noch veer van haer vertreck.
In 't wachthuis en op 't slot is hout en brand gebreck:
Men maghze strax verzien, en barnen 't rijs tot asschen,
Zoo kunnen zy hier meê de vesten niet verrasschen.
Ick hoor de Goyer doet de waerheid niet te kort,
Want zijn vertelling stemt met vader Willebord.

Rey van Amsterdamsche Maeghden

Nu stelt het puick van zoete keelen,
Om daer gezangen op te speelen,
    Tot lof van God, die op zijn' troon
Gezeten is, zoo hoogh en heerlijck;
Van waer hy zien kon, hoe begeerlijck
    Het Sparen stack na Aemstels kroon.
Hoe wraeck met zwaerden en met speeren
De torenkroon van 't hoofd wou scheeren
    Der schoone en wijdvermaerde stad,
En rucken door geweld van benden
Der vesten gordel van haer lenden,
    En plondren haer kleenood en schat;
En schenden d' edele en getrouwe,
Gelijck de schender° Velzens vrouwe, °n.l. Floris
    Wel ruim zoo waerdigh als Heleen
Den brand van een herboren Troje,
En krijgh, die 't overschot verstroje,
    Na datmen haeren heb gestreen.
Waer is de reus met al zijn stoffen,
Die Gijsbreghts stad ter neer wou ploffen,
    En om haer' muur zijn armen slaen?
Wat ydle schrick heeft hem geslaegen?
Wat ydle vreeze magh hen jaegen,
    Die nu met schande strijcken gaen?
't Is tijd de kercken te stoffeeren,
Te danssen, en te bancketteeren,
    En met een' uitgelaeten geest
Dees blijschap aen de vreughd te huwen,
Die vrolijcke englen ons vernuwen
    Met zang, op Gods geboortefeest.
Treck in, o Aemstel, treck nu binnen,
Die zonder slagh kunt overwinnen;
    Treck in, o braeve burgery,
Die u zoo moedigh hebt gequeten.
Geen eeuw en zal uw eer vergeten.
    De hemel sta u eeuwigh by.

HET TWEEDE BEDRYF

Willem van Egmond Diedrick van Haerlem Hoplieden

Egmond

Wy zijn by 't klooster weer, daer Willebord in vreê
Met al de broeders woont, en stort zijn avondbeê.
't Zal noodigh zijn dat wy den hoplien openbaeren
Het geen op handen is.

Diedrick

'T Is tijd, zy wisten gaeren,
Wat hier van wezen mag. Verlos hen van die pijn.

Egmond

Manhafte hoplien, hoort; wy hebben onder schijn
Van onderling krackeel, een' aenslagh voorgenomen,
Om beter tot ons wit op eenen sprong te komen.
Men heeft daer op het heir van daegh te rugh gevoert;
Maer dat en is het niet, waer op de veldheer loert,
Noch 't geen men onder 't volck veel dagen hoorde mompelen.
Ons wit is, desen nacht den vyand t' overrompelen,
Nu hy zich veiligh acht, en buiten krijghs gevaer.
Voor 't opgaen van de maen, (ten duncke niemant zwaer)
Zal 't leger meester zijn van poorten en van vesten.
Wat is 'er dan voor u een rijcke buyt ten besten!...
Hoe zultghe weiden gaen op 't slot en in de stad!
Zoo yemant streeft na eer; ick toon hem 't rechte pad,
De heirbaen van de deughd, om moedigh op te steigeren.
Zy offert u den prijs, 't en zy 't uw handen weigeren.
Wie rustigh° is die spreeck, en houd de wapens reê. °kloek
Wie zich flaeuhertigh vind, dat die te rugge treê.
Ick heb my op dit stuck met weinigen beraeden,
En 't Zeepaerd, 't welck eerst lagh aen 't Y, met rijs doen laeden,
Op dat 'er de soldaet gerust in schuilen moght.
De Sparewouwer reus, met yver aengezocht,
Ging met de bloem des volx en 't puick van al de grooten
Te nacht grootmoedigh scheep, op 't noemen van de loten:
Mijn broeder Wouter zelf, Vianen met de zorgh
En hope van zijn huis: Abkou en Ryzenborgh,
Put, Grobber, Kuilenburgh, met Arckel, Borsslen, Vooren,
En 's graven zoonen beide: en 't schip, na dat wy hooren
Uit ons doortrapten spie, is al in stad gehaelt,
Door Vossemeers beleit. Zoo dat'er niets en faelt
Dan nu te nacht, zoo ras zy poort en sloten breecken,
En Zwaenenburregh viert, te letten op dat teecken,
En voort met alle maght te volgen, op het licht
Des schrickelijcken brands, dien Vosmeer binnen sticht.

Hoplieden

De veldheer geef slechts last, aen ons zal 't niet gebreecken.

Egmond

Waer zalmen best een deel van 't oorloghsvolck versteecken?

Diedrick

't Katuizers klooster is ons 't reedst, het leit hier by.

Egmond

Dat volck is liefst verschoont, en van inlegring vry.

Hoplieden

't Is voor een korte wijl.

Egmond

Een Godshuis zoo t' ontwijen:
Ick heb het lang verschoont.

Diedrick

Laet mij daar meê betijen.
Ghy hoplien, voert terwijl den voortogt herwaert aen:
Wanneer ghy koomt, zoo zal het klooster open staen,
Of 't most my aen de maght, dat zweer ick hen, ontbreecken.

Egmond

Ick gae terwijl na stad, om Vosmeer noch te spreecken,
Die ter gezette tijd komt zwemmen door den boom.
Versteur de broeders niet, maar hou u wat in toom,
Noch roept niet luid, men moght uw stem te verre hooren.

Diedrick

Een krijgsman laet zich niet van paepen ringelooren.

Poortier Diedrick van Haerlem Willebord

Poortier

Wie klopt'er?

Diedrick

Doe vry op, en vrees niet. 't Is uw vriend.

Poortier

't Is avond, en een tijd daer ons geen vriendschap dient.
Koom morghen vroegh bij daegh.

Diedrick

Wat zal ons hier gebeuren?
'k Zegh anderwerf, doe op.

Poortier

Men opent hier geen deuren
Zoo spade, ga uw gang. Koom morgen tijdigh weer.

Diedrick

Ick zegh voor 't lest, doe op, en doet ghy 't niet, ick zweer...

Poortier

Wie zijtghe, die dus raest, als wild en uitgelaeten? –
Wy dochten langer niet om ruiters noch soldaten.
Heer maerschalck, wel hoe dus? Wat jaeght u hier zoo spa?
Men sloegh u 't heiligh kruis, doen 't leger optrock, na.
'k Geloof niet dat ghy ons al weder zoeckt te quellen.
En koomtghe dus alleen? waer zijn uw rotgezellen?

Diedrick

Ick, koom alleen. Waer is uw meester Willebord?

Poortier

Ter kercke, daer hy vast, en zijn gebeden stort.

Diedrick

Ga roep hem, want ick moet dien goeden vader spreecken.

Poortier

O Jezus, sta ons by, dit is een mislijck teeken –
Ick heb gebelt. Hy koomt. Ga, roep den vader, flux.
Soldaten brengen ons heel zelden veel gelux.
Wy zienze noo van voor, en allerliefst van achter.

Diedrick

Al wie een hopman huist, die heeft een' trouwen wachter,
En ridderlijck beschut, en hoeft geen poort noch slot.

Poortier

De beste wachter is de stercke en groote God,
Die nimmermeer en slaept, en luistert na ons zuchten.
Wy bidden staegh om peis en haeten krijgsgeruchten,
En hooren met verdriet het kraeien van dien haen.
In oorlogh houden eerst abdy en klooster aen.

Diedrick

Ghy zat hier in 't belegh voor allen moedwil veiligh.

Poortier

Wy weeten 't Egmond danck, en houden hem voor heiligh.
Daer is de vader zelf, zoo bleeck en afgevast.

Willebord

Heer maerschalck, wel, wat nu?

Diedrick

Ick koom by u te gast.

Willebord

Ghy zijt my wellekoom, al koomt ghy ongebeden.
'k Verwachte u t' avond niet, en luister na de reden
Dat ghy dus schichtigh keert: daer is wat meer aen vast.

Diedrick

'k Verzoek alleen aen u, en dat door Egmonds last,
Of ick wat krijgsvolck magh te nacht in 't klooster leggen.
Het is een krijgsmans beê, ghy mooghtze niet ontzeggen.

Willebord

't Geloof ghy deunt met my.

Diedrick

't Is errenst, en geen spel,
En Egmonds eigen last. Hy gafme dit bevel.

Willebord

Hoe zalmen dit verstaen? Heeft Egmond dat bevolen?
Hy stack noit Godshuys aen, noch zocht zich by de kolen
Te warmen van dat vier. 't Is enkel misverstand.
Ghy zijt my wellekoom, mijn heer, daer is mijn hand.
'k Zal u en uwen stoet gewilligh innelaeten:
Maer 't Godshuis op te doen baldaedigen soldaeten
Of ruitren, 'k ly het niet: 'k vermagh 't met geen gemoed.
Het klooster is Gods erf, en Jesus eigen goed.
Wie kloosters raeckt, die raeckt den appel van Gods oogen.
Heer overste, geloof, 't is buiten ons vermogen.

Diedrick

't Is om een uur of twee te doen, ten hooghsten dry.
Ick blijf u borgh, en hou uw kerck en klooster vry
Van overlast en scha, en zal de boosheid straffen.

Willebord

Met krijghsmans borreghtoght en heb ick niet te schaffen,
Al was 't de veldheer zelf, ick zey 't hem in 't gezicht.
Dit is een overoud, en vorstelijck gesticht,
Verzorght in vreê en krijgh met zegelen en brieven,
Dat wie het quetst, gedenck een' vorst des Rijx te grieven,
Die zeit: hy raekt mijn kroon wie 't Godshuys yet misdoet.
St. Andries is 't gewijd. 't En past geen krijgsmans voet.
't Zy veer dat Diedrick nu 's Katuizers vyand werde.
Twee Alexanders zelfs, de vierde en oock de derde,
Gelijck de tweede Urbaen bevestighden dit slagh
Van Godsdienst, daermen Bruin wel d'eer van geven magh.
Ja, op dat geen gerucht zou steuren ons gemoeden,
Magh niemant deze plaets, beneden honderd roeden,
Betimmeren, veel min bezwaeren met den last,
Dien d'oorloogh na zich sleept, of eenigh oorloghsgast.
Wy staen op keizerlijcke en pauzelijcke wetten.

Diedrick

De wetten zwijgen stil voor wapens en trompetten.
De nood breeckt wet: ghy mooght op geene wetten staen.

Willebord

Ontwijd ghy dan 't gewijde?

Diedrick

Als David heeft gedaan,
Doen hij voor Sauëls zwaerd te Nobe quam gevloden,
En zijnen honger boete aen priesterlijcke brooden,
Dat niemant en vermoght 't en waer 't gezalfde hoofd.

Willebord

De stoute Usia werd rechtvaerdelijck berooft
Van zijn gezondheid, doen hy 't heilighdom ontwijde.
De Priesters hebben God en d'englen op hun zijde.
Dat is het errefdeel dat ons te beurte viel.
Hy laed des graeven vloeck rampzaligh op zijn ziel,
Die 't Godshuis in zijn Recht en vrydom wil verdrucken.
Hebt ghy een' aenslagh voor, 't en kan u niet gelucken.

Diedrick

Hoe luid des graeven vloeck, dat ick u wel versta?

Willebord

Dat aller heiligen toorne en eeuwige ongena
Alleen niet treffen zal de kindren en den vader,
O gruwel! maer hy moet met Judas, Gods verraeder,
Met Lucifer en al zijn engelen vergaen,
En schaemrood en verdoemt voor Jesus vierschaer staen.
't Is schrickelijck. Begint uw hart noch niet te beven?

Diedrick

Ja 't klooster heeft dien vloeck den landsheer voorgeschreven.

Willebord

Het zy daer meê zoo 't wil, men opent nu geen poort.
't Is Kerstmis, 't klooster viert Gods vrolijcke geboort,
De hooghste feest van 't jaer; dus laet dit werreck steecken.

Diedrick

Katuizer, hier en geld geen prevelen, noch preecken.
Bewilligh mijn verzoeck, en sta mijn bede toe,
Of anders ly dat ick het ongebeden doe.
De tijd verloopt, 't is spa: daer komen mijn soldaeten.

Willebord

'k Getroost my eer de dood, dan ick dit toe zal laeten.
Wat, wilt ghy 't Helsche vier op uwe halzen laen?

Diedrick

T' sa mannen, vaert vry voort, en steeckt het klooster aen,
't Is koud, zoo mogen wy ons by de kolen warmen.

Willebord

Och maerschalck, hou gemack, en wil u doch erbarmen:
't En is geen Kristen mensch, die brand in kloosters sticht.
Al wat het Godshuis heeft, huisvesting, vier en licht,
En spijs en dranck, het is voor 't krijgsvolck al ten beste.

Diedrick

Nu mannen, treckt vry in, treckt voor, ick blijf de leste.

Vosmeer Willem van Egmond

Vosmeer

Ick koom al heimelijck gezwommen door de grachten.
Waer sammelt Egmond nu? hy zou my hier verwachten.
't Is doncker. Ick ben nat, en klippertand van kou.

Egmond

Wel waer of Vosmeer blijft? ons afscheid was, hy zou
Verzeker op dees uur alhier zich laeten vinden.

Vosmeer

Hier is de man al zelf. Die zich durf onderwinden
Een' aenslagh vol gevaers, moet passen op zijn tijd.

Egmond

Weest welkoom, braeve borst. Nu blijckt het, datghe zijt
Een krijghsman, op wiens woord men wel een kerck magh bouwen.
Hoe hebt ghy 't met den heer van Aemstel al gebrouwen?

Vosmeer

Zoo geestigh, dat'er niets aen dezen aenslagh faelt.
De burgery heeft zelf het Zeepaerd ingehaelt,
Met zangen en triomf, als die van Troje deden.
Ick stuurde en hiel het roer: maer 't oorloghsvolck beneden
En liep geen klein gevaer. De bodem slorpte 't nat,
Door 't stooten op een' pael, waer door een yeder zat
In 'twater tot de knie, en vreesde te versticken.
Het ongemack was groot, noch durfde niemant kicken:
Doch 't leck geraeckte dicht, en stopte wonderbaer
Van zelf; doen brogt de hoest ons weder in gevaer;
Vermits men 't schor geluid bescheidelijck° kon hooren. °duidelijk
Zoo God niet had verdooft des Amsterdammers ooren,
Wy waren van ons stem en eige keel verraen.
Ik gaf my zelven moed, en hief eens rustigh° aen °dapper
Te zingen, dat het klonck, schoon hart en nieren krompen.
Dan trantelde ick van kou; dan viel ick eens aen 't pompen.
Zoo raeckten wy in stad, daer als een waterval

Al 't volleck schoot na'et schip, van straet en burreghwal.
De geest van oud en jong door een scheen uitgespannen.
Men brogt het Vosmeer toe met kroezen en met kannen.
Maer 't zagh'er deerlijck uit, doen Gijsbreght liet gebien,
Men zou de naeste poort en 't slot van rijs verzien:
Want door het lang belegh, en door de koude dagen
Was al de torf verbrand. Ick holpze rustigh draegen,
En scheen de gaeuwst van al, in 't bangste van dien nood:
Want had het lang geduurt, de zolder waer ontbloot,
Waer onder 't krijghsvolck lagh gedoken in zijn laegen;
Doch d'avond viel heel kort, en ick begon te klagen,
En hielme gansch vermoeit, en riep: van daegh genoegh
Geslaeft, men staeck het werck, en valle'r morgen vroegh
Met nieuwe kracht op aen. Het is nu tijd van vieren,
Nadien ghy van den schrick der Hollandsche banieren
Genadigh zijt verlost, en ick'er 't lijf afbrogt.
Ick schonckze vry gelagh, en gafze geld, en zocht
Geveinst den arrebeid tot 'smorgens uit te stellen:
De tijd en lijd nu niet u alles te vertellen:
Hoe slecht het in het schip en onder 't krijghsvolck stond,
En elck verscheelde, en wat een yeder raedzaemst vond:
Hoe ickze menighmael door dreigement deê zwijgen,
En konze, om 't leven zelf, niet aen 't bedaeren krijgen:
Hoe Arkel, zeer verkoud, zijn' eigen ponjaerd bloot
Gezet had op den strot, en trooste zich de dood,
Om al zijn mackers niet door 't hoesten te verklicken.
Nu schort'er dat wy elck ons werreck voort beschikken.
Het Zeepaerd, zwanger van gewapenden, zal gaen
In arbeid en van vracht, voor 't opgaen van de maen,
Omtrent ter middernacht, verlossen, als de kercken
Op 't hooghtijd zijn gepropt van menschen, die 't niet mercken.
Dan zal de laegh in twee gedeelt, eer 't yemant hoort,
Terstond vermeestren gaen de Haerelemmer poort,
En rammenze met kracht: en ick, om u te lichten
Van veer, zal daedlijck brand in 't holle Zeepaerd stichten,
Dat midden in de stad by d' andre schepen leit.

Egmond

De maerschalck wacht op u in 't klooster, al bereit
Terstond met duizend man de muuren in te trecken,
En 't leger leit niet veer. Ick ga het hen ontdecken.

Vosmeer

En ick al weer na stad. Nu veldheer, pas op 't stuck.

Egmond

God geef, dat u en my dees aenslagh wel geluck.

Rey van Edelingen

Wy edelingen, bly van geest,
Ter kerke gaen op 't hooge feest
Den eerstgeboren heiland groeten,
En knielen voor de kleene voeten
Van 't kind, waer voor Herodes vreest:
Het kind waer voor een starre rijst,
Die Wijzen met haer straelen wijst
De donkre plaets van zijn geboorte,
En leit hen binnen Davids poorte,[1]
Daer d' allerhoogste 't laegste prijst.° °waarde geeft
Het Oosten offert wieroock, goud
En myr, tot 's levens onderhoud
Van hem, die neergedaelt van boven,
In 't arme Bethlem leit verschoven,
Hoewel hy alles heeft gebouwt.[2]
't Gevogelt, dat op wiecken zweeft,
Zijn nest, de vos zijn holen heeft,
En woont in bergen en in bosschen:
Een stal van ezelen en ossen
Den Schepper naulix herbergh geeft.
De kribbe hem een wiegh verstreckt,
Die 't aerdrijck met den hemel deckt,
En elleck dier bestelt zijn voeder.
O kind, ghy zijt, gelijck uw moeder,
Met pracht noch hoovaerdy bevleckt.
Hier voert de neergedaelde God
De trotze wereld om met spot
In zijn triomf,[3] tot smaed der hoven:
Hier voert hy 't nedrigh harte boven,
Met hem in 't onverwinbre slot.
Hier schuilt dat godlijck aengezicht,
Waer uit de zonne schept haer licht,
En alle starren glans en luister.
Hier leit hy zonder glans in 't duister,
Die englen tot zijn' dienst verplicht.
Des hemels reien wiegen hem
In slaep met hunne zoete stem,
Die noit van vaeck en was beschoten,

1 Later: En leit ze in Davids oude poorte. (nl. Bethlehem).
2 Later: En bittre myr. De gave ontvouwt,
's Kints Godtheit, priesterdom vol waerde
En zijne sterflijckheit op d'aerde.
Hier leght hy, die 't al heeft gebouwd.
3 De Christus wordt hier vergeleken bij een Romeinse triumfator.

En weckt het hoofd van alle grooten,
In 't koningklijck Jerusalem.
Augustus Rijck verliest zijn eer:
De Roomsche scepter reickt niet veer:
Het Oost versmaed Latijnsche naemen:
Maer dees beheerscht het al te zaemen,
Oock daer de zonne neemt haer' keer:
De hemel, 't aerdrijck en de hel
Die luistren scharp na zijn bevel,
En ziddren voor de zuivre wetten,
Die hy door visschers laet trompetten,
En blaezen over duin en del.
De doecken daer dit kind in leit
Is 't purper van zijn majesteit,
Waer in de harders hem aenschouwen,
Dien God de zielen komt vertrouwen;
Gelijck van ouds was toegezeit:
Dat God zijn kudde weiden zal,
En hoên voor ramp en ongeval,
En na'et verdwaelde schaepken vraegen,
En dat op zijne schouders draegen
Met vreughd by 't overigh getal.
Hier is de wijsheid ongeacht:
Hier geld geen adel, staet noch pracht.
De hemel heeft het kleen verkoren.
Al wie door ootmoed word herboren,
Die is van 't hemelsche geslacht.
Ghy die der vorsten harten leit,
Gelijck een beeck, en schift en scheid
Het licht van dicke duisternissen;
Laet den tyran zijn' aenslagh missen,
Die den onnooslen laegen leit.

HET DARDE BEDRYF

Badeloch Gysbreght van Aemstel Broer Peter
Bontgenooten Arend van Aemstel

Badeloch

Ick had zoo haest niet aen mijn pronck en Kersnachts kleeren,
Om in de Kerck met al de stadt te triomfeeren
Voor God, die 't leger dreef van d'aengevochten wal,
En zich vernedren quam in Bethlems armen stal:
Of 'k raeckte in eenen stoel aan 't sluimren en aen 't droomen,
En ben benauwt en bang uit mijnen slaep gekomen;
Gelijck de dauw getuight, die op mijn kaecken leit.

Gysbreght

Wat liefste, wat is dit? hoe zietghe zoo beschreit?
Wat nevel van verdriet bezwalckt uw blinckende oogen?
Sta stil, mijn lief, sta stil: uw Gysbreght zalze droogen.
Nu kus hem eens, en zegh, wat is het dat u smart?

Badeloch

My leit, 'k en weet niet wat, een zwaerigheid op 't hart.
Ick heb in mijnen slaep yet schrickelijx vernomen.
Een droom bezwaert mijn hart. Gezichten doenme schroomen.

Gysbreght

De droomen zijn bedrogh. Ghy vreest uit misverstand.

Badeloch

Nicht Machtelt, dochtme, stond voor mijne ledekant,
Bedruckt, en in dien schijn, waer in zy, by haer leven,
My dick haer hartewee te kennen plagh te geven,
Wenze in haer traenen zwom, en van geduld berooft
De handen deerlijck wrong, en 't hair trock uit heur hoofd,
De blancke borsten krabde, en scheurde 't kleed aan flarden,
En zagh begruist van stof, zoo dat ick 't nau kon harden,
Noch hooren al 't gekarm, en jammerlijck misbaer,
Noch 't schelden op den graef, voor schelm, geweldenaer,
Verkrachter van een vrouw, zoo kuisch, zoo welgeboren.
Helaes! zy quam my niet in die gestalt te voren,
Waer meê haer zuivre ziel, van droefheid afgepijnt
In 't leven, nu voor God en d'engelen verschijnt,
Met eenen pallemtack in haer sneeuwitte handen,
En in het sneeuwit kleed, en oogen, die nu branden
In 't hemelsch paradijs, als starren aen de lucht.
Ick sprackze al schreiende aen, na eenen diepen zucht;
O adelijcke spruit van 't huis weleer te Woerden,
Om welcker ongelijck° de helden oorloogh voerden, °verongelijking
Dat oorloogh, 't welck, na dat ghy in den hemel trockt,
Zoo onverzoenelijck tot noch toe smoockt en wrockt:
Wat oirzaeck drijft u hier op ongeruste paden?
Of koomtghe om onzent wil, met zwaerigheid beladen,
Om d' uwen by te staen, in 't kommerlijck belegh?
Nicht Maghtelt, 't is vergeefs: de vyanden zijn wegh.
Wat treurtghe? wy zijn vry van laegen, van bespringen:
Dus hellep ons om hoogh by God triomfe zingen.
Omring uw pruick met licht, in steê van lauwerkrans,
En ley der englen rey met vrolijckheid ten dans.
Zy schudde 't hoofd, en scheen van gramschap te veranderen
In 't aengezicht, en sloegh de handen van malkanderen,

En steende, en zuchte zwaer, en borst in 't end dus uit,
Maer met een heesche keel en dof en schor geluid:
Onnoosle, zijtghe nu van vyanden ontslaghen?
En slaeptghe zoo gherust? en vreestghe niemants laegen?
Daer ghy, om mijnent wil, op 't alderuiterst zijt,
En naest aen uwen val? Op op, 't en is geen tijd
Van slaepen, het is tijd na andere gewesten
Te vlieden van dit huis. De vyand heeft de vesten.
De stad die staet in brand, het is met haer gedaen.
Oom Gijsbreght heeft vergeefs zijn burgers voorgestaen.
Geen tegenworstelen noch strijden magh u baeten.
Gods heilgen hebben kerck en outers lang verlaeten.
Op op, bergh Gozewijn, voor al mijn eenigh pand,
Klaeris, mijn zoete zorgh, aleer d' abdije brand,
Of eenigh booswicht haer mishandel en misbruicke,
Na zijn' vervloecten lust, en zy haer oogen luicke.
Al zijn de straeten dicht bezet en naeuw bewaert,
'k Zal Gijsbreght, ongequetst van spies of eenigh zwaerd
En zonder eene nop van 't kleed door 't vier te zengen,
Geleien, en gezond op dezen drempel brengen.
Verlaet dan flucx dit slot: steeck af, op Gods gena,
En geeft u zeewaert in, aleer het word te spa.
Al d' englen zullen u voor stormen en voor stranden
Behoeden, en de vloot behouden doen belanden. –
Gedenck eens, welck een schrick mijn slaeprig hart beving.
Mijn hair dat rees te bergh, en aen een ieder hing
Een druppel nats: het zweet begon my uit te breecken.
Mijn lijf werd kil als ys. Ick wou, en kon niet spreecken,
En schoot uit mijnen droom, al bevende en bevreest,
Greep toe, en zocht vergeefs t' omhelzen haren geest,
Die door mijn armen droop, en wegh vloogh uit mijn oogen,
En liet my heel verbaest°, en van het spoock bedrogen. °ontsteld
Dit is het datme steurt, en in de zinnen speelt.

Gysbreght

't Is louter ydelheid, die zich het brein verbeeld.

Badeloch

Och of het ydel waer! Ick heb mijn uur verslaepen,
Om na de kerck te gaen. 't Is spade.

Broer Peter

Wapen, wapen!

Badeloch

Bescherm ons, goede God, behoe ons voor gevaer.
'k Hoor onraad. Och ick zorgh° mijn droom is al te waer. °vrees

Gysbreght

Broer Peter, wel hoe dus? wat port u zoo te roepen?
Wat jaeght u hier by nacht?

Broer Peter

God lof, dat ick de troepen
Des vyands ben ontvloon, ter dood toe afgemat.

Gysbreght

Wat vyand? hoe? ghy raest.

Broer Peter

De vyandt is in stad.
Het is met Amsterdam en met zijn hooge wallen
Gedaen, zy is de wraeck in 't end te buit gevallen.
De gruwelijcke reus heeft eene poort vermant.
Het Zeepaerd lost zijn vracht, en Vosmeer sticht den brand,
In 't midden van 't gevecht, met schimpen en braeveeren.
De wachters vechten flauw, en zien hen niet te keeren.
Het leger treckt vast in met duizenden, een maght
Zoo groot als Waterland noch oit te velde bragt,
En Kennemer en Vries, en zee en Holland t' zaemen,
Met allen die, op ons gebeeten, herwaerts quamen.
De Kersnacht heeft gedient tot dit verraeders werck,
Bestaen voor maneschijn, doen 't volleck in de kerck
Met offren bezigh was, en zingen in de kooren;
Vermits de stad vol vreughd, als Christus scheen herboren;
Wy weder uit den muil der bleecke dood verlost.
Vergeefs heeft dit belegh u zoo veel zweet gekost,
En bloed en arrebeid, nu alles loopt verloren.

Gysbreght

Ick zal terstond om hoogh gaen zien van Schreiers toren.
Ghy dienaers, brengt mijn' helm en harnas by der hand.

Badeloch

Helaes wat gaet my aen, in dezen droeven stand!
Is dat triomf? heet dat zijn vyanden verjaegen?
Nu kentmen Haerlem eerst: nu blijcken Egmonds laegen.
Nu lachenze om mijn stad, zoo lang van hen benijd.
Mijn goede vrome man gaet quijnen, en verbijt
Zijn leet des daegs, en brengt de nachten door met waecken.
Ick vind hem menighmael met traenen op de kaeken:
En vraegh ick, wat hem deert? hy zucht, en antwoord niet,
En kropt zijn hartewee, en dubbelt zijn verdriet.
Hoe veel geluckiger zijn arme en slechte dorpen,
En hutten laegh gebouwt, min stormen onderworpen

Dan eenigh heeren huis, dat door 't geboomte steeckt
En daer het bulderen des winds zijn kracht op breeckt.
Weet hier van eenigh mensch, ik weet'er van te spreecken:
Als ick den ganschen tijd mijns levens overreken,
Van mijne bruiloft af, van dat ick zat verlooft:
Wat stormen zijn my niet gewaeit al over 't hoofd?
Wat toren is zoo hoogh, van waer ick deze baeren
En zee kan over zien van al mijn wedervaeren?
En wie zagh noch het end van dien begonnen strijd?
Hier meê ga ick mijn' man, naest God mijn toevlucht, quijt.

Broer Peter

Geduld mevrouw, geduld. God proeft zijn uitverkoren.

Gysbreght

Ick kan bescheielijck° en klaer 't geklicklack hooren, °duidelijk
En 't rammelen van 't stael: 't geluid koomt dichter by.
De schepen branden al, en schitteren in 't Y,
En in de Diemer meer en alle burreghwallen.
Ick zagh het groot gebouw, Jan Witten gevels, vallen,
En 't naeste huis daer aen dat staet in lichten brand.
De klocken kleppen vast. De heele waterkant
Die is in rep en roer. Het bloedigh zwaerd gaet weien.
Men steeckt'er de trompet. Men hoort de menschen schreien.
Brengt hier mijn harrenas. T'sa dienaers, schaft geweer.
Al wie in 't harnas sterft, die sterft met krijgsmans eer.
Waer vrienden in den nood? Waer zijn ons bondgenooten?

Broer Peter

Voor 't huis vergaren vast de besten van de grooten,
Als Heemskerck, die vol viers om uwe zuster quam,
Oudshooren, en Polaen, hoe grijs hy is en stram,
En Zwieten, Teilingen, en Waermond en uw broeder,
En Kuik en Kraeienhorst. Geen tigers zijn verwoeder,
Om aen te gaen op roof.

Gysbreght

Men roep hen voor den dagh.

Bontgenooten

Mijn heer, 't is vechtens tijd, zoo vechten helpen magh.
Wy zijn getroost met u te leven en te sterven.

Gysbreght

Ghy zult in eeuwigheid by God uw loon verwerven,
Voor dezen trouwen dienst, in mijnen lesten nood.
Ghy ziet hier anders niet voor oogen dan de dood:
Doch zoo ghe zijt gezint den vyand te verletten,
Zoo veel als mooghlijck is, en 't leven op te zetten
By stad en burgery, zoo volgtme, dat 's u voor.

Bontgenooten

Wy volgen algelijck, en houden 't zelve spoor.

Badeloch

Beschermt mijn lieven man, dat bid ick, vroome heeren

Arent

Vrouw zuster, ick beloof, 'k zal zonder hem niet keeren.

Rey van Klaerissen

O Kersnacht, schooner dan de daegen,
Hoe kan Herodes 't licht verdraegen,
Dat in uw duisternisse blinckt,
En wordt geviert en aengebeden?
Zijn hooghmoed luistert na geen reden,
Hoe schel die in zijn ooren klinckt.
Hy poocht d'onnoosle° te vernielen, °het Christuskind
Door 't moorden van onnoosle zielen,
En weckt een stad en landgeschrey,
In Bethlehem en op den acker,
En maeckt den geest van Rachel wacker,
Die waeren gaet door beemd en wey,
Dan na het westen, dan na'et oosten.
Wie zal die droeve moeder troosten,
Nu zy haer lieve kinders derft?
Nu zy die ziet in 't bloed versmooren,
Aleerze naulix zijn geboren,
En zoo veel zwaerden rood geverfd?
Zij ziet de melleck op de tippen,
Van die bestorve en bleecke lippen,
Geruckt noch versch van moeders borst.
Zy ziet de teere traentjes hangen,
Als dauw, aen druppels op de wangen:
Zy zietze vuil van bloed bemorst.
De winckbrauw deckt nu met zijn booghjes,
Geloken en geen lachende ooghjes,
Die straelden tot in 't moeders hart,
Als starren, die met haer gewemel,
Het aenschijn schiepen tot een' hemel,
Eer 't met een' mist betrocken werd.
Wie kan d' ellende en 't jammer noemen,
En tellen zoo veel jonge bloemen,
Die doen verwelckten, eerze noch
Haer frissche bladeren ontloken,
En liefelijck voor yder roken,
En 's morgens dronken 't eerste zogh?

Zoo velt de zein° de korenairen,
Zoo schud een buy de groene blaeren,
Wanneer het stormt in 't wilde woud.
Wat kan de blinde staetzucht brouwen,
Wanneerze raest uit misvertrouwen!
Wat luid zoo schendigh dat haer rouwt!
Bedruckte Rachel, schort dit waeren:
Uw kinders sterven martelaeren,
En eerstelingen van het zaed°,
Dat uit uw bloed begin te groeien,
En heerlijck tot Gods eer zal bloeien.
En door geen wreedheid en vergaet.

°zeis

°„het bloed der martelaren is het zaad der kerk"

HET VIERDE BEDRYF

Gozewijn van Aemstel Klaeris van Velzen Rey van Klaerissen
Gysbreght van Aemstel

Gozewijn

Het loopt met Amsterdam, gelijck ghy hoort, ten ende,
En wy verwachten deel aen d'algemeene ellende,
't En zy dat elck van ons zich daetelijck verzie.
Voor my, 'k ben oud en traegh : my voeght niet dat ick vlie,
Zoo veele moeite en is het leven my niet waerdigh.
Belief het God, hy koom, zijn dienaer staet al vaerdigh:
Hy hael mij in zijn' troon en aengenaeme rust.
Maer ghy, mijn dochterkens, dien noch het leven lust,
En in het bloeienst zijt van uwe jonge jaren,
Zet ghy 't op vlughten aen, of Jezus u wou spaeren,
En helpen in der noot. Klaerisse, reine maeghd,
Die t' onrecht noch den haet van vader Velzen draeght;
Begeef u op de vlught: al d'andren zullen volgen.
De vyand, blind van wraeck, is bitter en verbolgen,
En allermeest op u. O moeder, vlught voor heen,
Ick zal u bystand doen met traenen en gebeen,
En volgen met mijn hart, daer my geen voeten brengen.
Ga henen, Machtelds kind, of God het wou gehengen
Dat ghy geborgen werd: 'k ben meest met u begaen.

Klaeris

Och vader Gozewijn! waer zietghe my voor aen?
Zoo ick u dus begaf, hoe zou dat my betaemen?
Ghy zijt mijn maeghschap doch, na vleesch en geest te zaemen.
Zou ick u hier alleen verlaeten tot een' roof,
Die my een vader streckt, en 't Christelijck geloof
My in het herte prent, van kinds been af herbaerde,
Den geest versterckte, en 't lijf in reinigheid bewaerde?
'k Verlaet u nimmermeer.

Rey

Dit outer is ons wijck.

Gozewijn

O edel maeghdeken, hoe zijtghe zoo gelijck
Van aerd die Klaere zelf, na wie ghy heet Klaerisse?
Waer vind ick onderscheid in dees gelijckenisse?
Doen 't Sarazijnsche heir vermeesterde al de stad,
Daer sinte Klare was, wat deedze doch? zy trad
Grootmoedigh in de poort van 't klooster, daerze woonde,
En zagh den vyand wegh, zoo ras hy zich vertoonde:
Haer moed, haar sterck geloof, en yverigh gebed
Verstreckte haer een zwaerd, en harnas, en helmet.
Ghy mooght dan, nu ghy hebt die zelleve gedachten,
Met my, voor dit autaer, de vyanden verwachten.
Maer treckme (dat mijn dood zy veer van schande en smaed)
Eerst aen dit lamme lijf mijn prachtighste gewaed,
Gelijck een Bisschop voeght, aleer zij ons verrasschen.
Zet my den mijter op: hy zal niet qualijck passen
Op mijn gezalfde kruin. Breng hier den gouden ring,
En steeck aen deze hand, die beeft, den vingerling,
Daer ick de bruid van 't Sticht, de Roomsche kerck, meê trouwde.
Geef my den harderstaf, tot steunssel van mijn oude,
Daer ick Gods kudde meê gehoed heb en geweit.
'k Heb noit de teeckenen van 't Bisdom afgeleit
Met wil, maer door bedwang: al leef ick als gebannen;
Al maeckte ick Henrick plaets, en Willem, en twee Jannen.
En 't waer een klein verlies, al hadmen my verkort
In naem en eer, was slechts geen Christen bloed gestort,
En zoo veel zaeds vertreen van mensche en paerdevoeten.
Most niet 't onschuldigh volck de schuld der heeren boeten.
Nu kinders zet u hier, en dat een yeder non
Met my den lofzang zing van oude Simeon.

Rey

Vergun, o God, op zijne bede,
  Na uw belofte, uw' knecht verlof;
Op dat hy reis van hier met vrede
  Om hoogh na 'et hemelsche vredehof:
Nadien ick met mijn eigen oogen
  Den algemeenen heiland zagh,
Die als een zon schijnt uit den hoogen;
  Daer yeder zich in verblijden magh:
Een schoone zon, die met haer straelen
  Het blinde heidendom verlicht,
En Jacobs huis en Isrels paelen
  Verheerlijckt, en noch veel vaster sticht.

Gysbreght

Dat God u allen spaer! is 't hier noch tijd van zingen,
De vyand zackt vast neer, om 't klooster te bespringen.
Oom Gozewijn, koom hier; en zijt ghy oud en traegh,
Gedoogh dat ick u op mijn beide schouders draegh.
Klaerisse nicht, ghy zult my volgen met dees reien,
Waer God of 't goed geluck ons allen wil geleien.
Nu vader, volgh mijn' raed. De vyand woed en raest.
Wie 't leven bergen wil, die bergh het in der haest.

Gozewijn

Gemack, mijn trouwe neef, ghy moogt dees moeite derven.

Klaeris

Wy zijn aleens gezint, en wel getroost te sterven.

Gysbreght

Hoe nu? heeft God my dan, door water en door vier,
Door spiets en zwaerd, gered, en menigh blanck rappier,
Dat ick den Bisschop noch voor 't outer zou zien slaghten,
En in het laeuwe bloed de nonnekens verkrachten?
Dat werde nimmer waer, ô Goddelijck geslaght!
Nicht Machtels geest verscheen mijn liefste dezen nacht,
En my belaste een stem, haer kind en oom te bergen.
Haer schimme waert om u, en moet ick 't u noch vergen?
En maecktge zelf uw ziel noch schuldigh aen dien moord?
De krijgslien zijn niet veer van deeze kloosterpoort;
Die leit met eenen slagh ter aerde neer geworpen.
Dees godgewijde vloer zal 't kuische bloed haest slorpen.
Het krijgsvolck nadert vast: ick hoor het aen 't gedruis.
Ick bid om zijnent wil, die levendigh aan 't kruis
Om ons genagelt hing, voor Sions wreede muren:
Ick bid u om zijn hand en voet en hartquetzuuren,
En om de doorne kroon, die 't hoofd verplette en brack,
En om de scharpe spiets, die in zijn zijde stack;
Vergunme dezen troost, in zoo veel zwaerigheden,
Dat ick uw leven berg: ô vader, dat ick heden
Onschuldigh blijven magh aen uwer aller bloed.
Dit eenige is mijn wensch: en kan ick uw gemoed
Door smeecken noch gebeen noch bittre traenen buigen;
Zoo roep ick God en al zijn heilgen tot getuigen,
Dat geenerley gevaar, noch zelf de felle dood
My hinderden uw lijf te bergen in den nood.

Gozewijn

Ghy hebt godvruchtigh, neef, u neffens ons gequeten.
Wy zullen 't noch voor God noch engelen vergeten.

Den grooten God alleen zy eere in 't hemelrijck.
Wy bidden u, sta op. Ghy doet ons ongelijck,
Dat ghy ter aerde knielt voor sterffelijcke menschen.
Hoe zou ick schooner dood na 'et lange leven wenschen,
Dan hier voor martelaer, op deze heilge steê,
Te offeren mijn bloed, in 't vierighst van mijn beê:
Op 't allerhooghste feest van Gods geboortenisse.
Waer of de dood vertreckt°? ick heb een rein gewisse, °vertoeft
En haeckte lang te gaen na aller zielen bed;
Al zedert dat ick uit mijn' zetel werd gezet,
Doen Uitrecht, dat den vorst, gelijck zijn' vader, eerde,
Door staetzucht opgeruit, my wars den neck toekeerde:
Van die tijd was ick al dit lastigh leven moe.

Gysbreght

Daer is de vyand zelf. Ick vliegh na boven toe,
En zal zoo lang ick magh, de kloosterpoort beschutten,
Of mijne hulp noch kon uw leven onderstutten.

Badeloch Arend van Aemstel

Badeloch

Heer Broeder, wel wat's dit? hoe keertghe dus alleen?
O God, waer blijft mijn heer? is hy gebleven?

Arend

Neen.

Badeloch

Wat tijding brengtghe dan? zegh op, is hy gebleven?

Arend

Ick liet hem voor 't Stadhuis gezond en noch in 't leven.

Badeloch

Helaes! waer magh hy zijn, mijn troost, mijn hoop, mijn hoofd.
En keertghe zonder hem? dat hadghe niet belooft.

Arend

Versla u niet, maar toef. Ghy zult hem haest aenschouwen.

Badeloch

Dat toeven valt me bang. Och was hy slechts behouwen,
In 't onweer, daer het schip in zee drijft zonder roer.
Ick bid, verhaelme doch, al 't geen u wedervoer.

Arend

Ghy eischt een' zwaeren eysch. Wie zou daer niet voor gruwen?
Het zal ons hartewee en droefheid slechts vernuwen.
Wie hoort dit treurspel aen, die niet zijn traenen laet?

Al stond hier Grobber zelf, of 't heilloos basterdzaed,
Het waer onmogelijck dat hy dit hooren konde.
Het is een nieuwe slagh in mijne versche wonde.
Oock steeckenwe alle bey noch midden in den druck,
En wachten op den slag van 't uiterste ongeluck,
Ten zy het God verzie, en zet de wraecke paelen:
Doch nu ghy 't zoo begeert, hoor toe, ick zal 't verhaelen.
Wy quamen niet zoo haest omtrent den Middeldam,
Daer wat vergaering was van burgren, men vernam,
Hoe 't ingetrocken heir de nieuwe zy alreede
Vermeestert had, en 't volk onnutten weerstant dede;
Dies Gijsbrecht liet gebien, men zou in vaerdigheid
De bruggen, daer de stad zich recht in 't midden scheid,
Verbranden, en voor al den Middeldam bezetten,
Om 's vyands overkomst daer mede te beletten,
En datmen d' oude zy moght vrijen voor gevaer,
Schoon of het krijghsvolck van de nieuwe meester waer.
Hy zellef was de voorste, om elleck moed te geven,
En ging daer op met ons na merckt en raedhuis streven,
En brogt met al zijn maght de burgers op de been,
Die ruckten hier en daer van allesins° by een. °van alle zijden
Men spande ketenen, voor 't haestige verrasschen.
Men stopt den toegang dicht met zacken, kisten, kassen,
En alles watmen reedst kon vinden by der hand.
Doen vlogen wy met hem te zaemen na den brand,
Om, waer het mogelijck, daer orden op te stellen:
Maer laes! het was te spa. Wat mond kan u vertellen
Den zuuren arrebeid van dezen naeren nacht,
En met hoe groot een' moord die over word° gebragt? °werd
De dooden lagen vast langs burreghwal en straeten.
Geen kruiswegh die niet dicht bezet werd van soldaeten.
Men ziet'er allesins verbaestheid°, en men hoort °schrik
Zich mengen onder één bloedstorting, brand en moord.
De groote aeloude stad, vermaert in oorelogen,
Zoo scheeprijck, en voor wie zich zee en stroomen bogen,
Den vreemde en nagebuur, en rijcken tot ontzagh,
Gaet plotzelijck te gronde, en zinckt met eenen slagh.
Wy worden niet te min door wanhoop aengedreven,
Dat menig graefsgezinde en Kermer kost zijn leven:
En 't Aemsterlandsche bloed en sneuvelt niet alleen.
De lijcken groeien aan, en leggen onder een,
Met 't aenzicht na de straet gekeert of op hun ruggen.
De kennis van den wegh, van stegen, straeten, bruggen,
En stads gelegenheid, by 't schijnssel van de maen,
Die quam ons vry te baet, en hiel de drommen staen

Der vyanden, die dick het zetten op een loopen.
Dan ging'er eens een deur, en dan een venster open.
Wy groeiden in getal en moed, en ruckten voort,
Of 't mooghlijck had geweest de Haerelemmer poort,
Die overweldight was, met dooden te verkroppen,
En weer met kracht al wat in steê was uit te kloppen;
Maer quamen veel te spa. De nauw ontslipte wacht
Verhaelde ons, hoe alree de voortoght met de kracht
Der ruitren binnen was: wie zou daer tegens mogen?
En ofmen hier en daer een brug had opgetogen,
Men rechte weinigh uit. De brand nam ymmer toe.
d'Onsteltheid was te groot. Men wist niet waer, of hoe.
Mijn broer, proost Willem, quam, geladen onder d'armen
Met overschot van 't kruis des heilands: helpt beschermen
Ons hoofdkerck, rijck gebouwt ter eere van Katrijn,
En Jesus moeder zelf. O burgers, berght Kristijn,
Heer Gijsbreghts zuster doch; en naulix kon hy spreecken.
Ick hebze in 't vrouwe koor al bevende versteecken,
En raeckte naulix uit. De reus die is'er veur.
Men hoort zijn stem. Hy loopt met boomen op de deur.
Om Gods wil, gaet de kerck op 't hooge feest ontzetten.
Wy schieten derwaert aen, om 't onheil te beletten,
Als beeren, die, by nacht van honger uitgejaeght,
Gebeten zijn op roof. Wij vliegen onversaeght
Door vier en zwaerden heen, om 't al voor God te waegen:
Maer vinden voor ons komst de kerckdeur opgeslaegen,
En hooren eenen galm die uitbarst over straet,
En over al de stad, en God voor 't voorhoofd slaet,
In zijnen hoogen troon, als eer de kerck der Joden.
d'Autaeren en het koor zijn opgehoopt met dooden.
Wat bleef' er ongeschent! wat kreegh' er niet een' krack!
't Gevlughte volleck zit op trans, gewelf, en dack,
En bied noch tegenweer, en quetst ons zelfs met steenen
En hout, uit misverstand. Men hoort de vrouwen weenen
En kindren, die vol schrick krioelen hier en daer,
De binnentranssen langs. De kaerssen op 't autaer
Zijn zommigen gebluscht, en zommigen die blaeken.
De kerreckschenners woên, en passen wat te raeken,
En vechten om den buit, en plondren 't al, oock zelf
Het Marianum,° dat te pronck hing van 't gewelf, °Mariabeeld
Wordt afgeruckt. Men zet in 't glibbrigh bloed zijn stappen.
Men torst'er kelken uit, kasuiffelen en kappen,
Die stijf staen van gesteent, van parlen en rood goud,
Om 't heerelijckst, als 't plagh, wanneermen hooghtijd houd,
En koor en outerkleen. De Kersnacht lagh in stucken.

Badeloch

Hoe ging 't u met Kristijn? hoe moest dit Gijsbreght drucken!

Arend

En my, bedenck dat eens. Hoe staet my 't schouspel voor!
Men sleepteze by 't hair uit ons lievrouwe koor,
Om d'armen dun en teer met koorden stijf gebonden.
Hoe diep ging dit in 't hart, die na haer huwelijck stonden:
Doch Heemskerck meest, die dol dit langer niet verdroegh,
Doen zy na 's hemels troon haer blaeckende oogen sloegh.
Wy sloten ons wel dicht, en volgden hem altzaemen,
En rucktenze uit de maght des knevlers. Daer op quaemen
De Gelderschen, de Zeeuw, de Vries en Kennemaer
Van alleszins te hoop, vol spijts, op 't groot misbaer,
En om d' ontrukte maegd. Men zagh'er 's graeven zoonen,
Men zagh'er d' Egmonds zelfs en Diedrick meê zich toonen
Om 't moedigste, elck om 't zeerst, met Grobber helsch van aerd.
De winden buldren zoo, al eer het weer bedaert,
Des winters tegens een, en weten van geen strijcken,
En zetten in gevaer de dammen en de dijcken,
Door 't parssen van den vloed. De vyand werd te sterck,
En groeide, en deê met kracht ons deizen uit de kerck,
En wijcken na den Dam, om versch te zijn gesteven.
Neef Heemskerk had by 't koor alreê den geest gegeven,
Die ridderlijcke held en eere van zijn' stam.
Polaenen viel'er by, die hem te hulpe quam
En niemant weeck in moed noch billijcheid van oordeel,
En Kuick hem zeer gelijck. De deugd en had geen voordeel.
Het heiligdom van 't kruis den proost deê weinigh nuts.
Geen stool° beschutte hem, noch geen vierkante muts. °stola
Noch geen godvruchtigheid kon Jesus priester helpen,
Doen wy, ô Willem broer, uw bloed niet moghten stelpen,
Daer ghy te sneuvlen quaemt, recht over 't hoogh autaer.

Badeloch

Wat hoor ick hier al leeds! hoe voel ick my zoo naer!
Verhael my evenwel al d' overige ellende.
't Begin vernoeghtme niet. 'k Verlang met schrick na'et ende.
Hoe kon mijn droeve man zoo scheiden van zijn bloed?

Arend

In zoo veel rampen hiel hy al den zelven moed,
En yverde om den Dam te houden onbezweecken,
Waer langs de vyand zocht geweldigh in te breecken:
Gelijck een waterstroom geweld doet op een sluis,
En elx gehoor verdooft met ysselijck geruis.

De deuren van de sluis zich kanten tegens 't wringen
Des springvloeds, voor een wijl, tot dat zy open springen,
En geven 't water ruimt, den vloed den vrijen toom:
Die wint dan veld, en ruckt de wortels met den boom,
En huis en hof om veer, en zet de laege landen
In eene baere zee, met groene en nieuwe stranden.
Dus ging 't na datmen wel een heele uur lang den Dam
Verdadigt had, zoo dra de burgerij de vlam
Ten daecke van de kerck ten hemel uitgeslaegen,
En 't heerelijck gebouw zagh branden lichter laegen,
En hoorde 't moordgeschrey des volx, dat oud en jong
Van boven, om het vier t'ontgaen, te barsten sprong,
Of in de spietsen viel ter aerde. Dit gezichte
Benam hen al den moed. De helsche Grobber stichte
Met een gewijde toorts den brand in 't heiligh dack.
Hoe leed het God, dat hem de moord niet eer en stack!
Doen was het elck voor zich, een yeder bergh zijn leven.
Mijn broeder riep, ick zou my flux op 't slot begeven,
En zijne gemaelin en kindren gade slaen.
Hy zelf weeck op 't stadhuis, en bleef de leste staen.
Ick werd op wegh verlet, en koom den burgh bewaren,
En hoop de goede God zal mijn' heer broeder spaeren.

Badeloch

Een hoopelooze hoop. Och Gijsbreght, lieve heer,
Ick reken hem al dood, en zie hem nimmer weer.

Rey van Burghzaten Badeloch

Rey

Waer werd oprechter trouw
Dan tusschen man en vrouw
Ter weereld oit gevonden?
Twee zielen gloende aen een gesmeed,
Of vast geschakelt en verbonden
In lief en leedt.
De band, die 't harte bind
Der moeder aen het kind,
Gebaert met wee en smarte,
Aen haere borst met melck gevoed,
Zoo lang gedragen onder 't harte,
Verbind het bloed.
Noch stercker bind de band
Van 't paer, door hand aen hand
Verknocht, om niet te scheiden,
Na datze jaeren lang gepaert

Een kuisch en vreedzaam leven leidden,
Gelijck van aerd.
Daer zoo de liefde viel,
Smolt liefde ziel met ziel,
En hart met hart te gader.
Die liefde is sterker dan de dood.
Geen liefde koomt Gods liefde nader,
Noch schijnt zoo groot.
Geen water bluscht dit vuur,
Het edelst, dat natuur
Ter weereld heeft ontsteecken.
Dit is het krachtigste ciment,
Dat harten bind, als muuren breecken
Tot puin in 't end.
Door deze liefde treurt
De tortelduif, gescheurt
Van haer beminde tortel.
Zy jammert op de dorre ranck
Van eenen boom, verdrooght van wortel,
Haer leven langk.
Zoo treurt nu Aemstels vrouw
En smelt als sneeuw van rouw
Tot water en tot traenen.
Zy rekent Gijsbreght nu al dood,
Die, om zijn stad en onderdaenen,
Zich geeft te bloot.
O God, verlicht haer kruis,
Dat zy den held op 't huis
Met blijschap magh ontfangen,
Die tusschen hoop en vreeze drijft,
En zucht, en uitziet met verlangen
Waer dat hy blijft.[1]

Badeloch

My dunckt ick hoor gerucht. Daer roept een aen de poort.
God lof, het is mijn heer. Ick heb zijn stem gehoort.

HET VYFDE BEDRYF

Gysbreght van Aemstel Badeloch Bode

Gysbreght

Myn lief, hoe hebtge dus uw oogen uitgekreten?

Badeloch

Nu ghy behouden zijt is al mijn leet vergeten,

1 Later: Waer Aemstel blijft.

Mijn trouwe bruidegom, mijn hooft, mijn troost, mijn schat:
Nu ghy behouden zijt, wat geef ick om de stad,
Om al des weerelds goed! hoe zijtghe hier gekomen?

Gysbreght

Na dat de vyand nu den Dam had ingenomen,
Nam ick en 't overschot na'et raedhuis toe de wijck,
En hiel hem staen met kracht, als water voor den dijck;
Wen 't landvolck opgeklept zich zoeckt by nacht te redden,
En brengt vast zoden aen, en steenen, paelen, bedden
En bulsters, en al 't geen den zeedijck stutten kan,
Daer die is doorgeweeckt; en zweet met alle man.
Dat speet den grooten Reus, die liet zich vreeslijck hooren,
En stack met hals en hoofd, gelijck een steile toren
En spitze, boven 't volck en alle hoofden uit,
En scheen een olyfant, die omsnoft met zijn' snuit.
Zijn spietze was een mast in zijne grove vingeren.
Ick zagh hem man op man gelijck konijnen slingeren
Wel driemael om zijn hoofd, gevat by 't eene been,
En kneuzen dan den kop op stoepen of op steen.
Hy kan met zijnen pols een' burghwal over springen.
Hy proeft op grendelen de deughd der staele klingen,
En houwt met eenen slagh door yzer en door stael,
En proeft zijn beckeneel op poorten van metael.
Hy scheen een Polyfeem, het krijghsvolck scheen zijn kudde.
De toren van 't stadhuis beweeghde zich en schudde,
Zoo dick hy op een' post, of op den gevel stiet.
Hy vreesde Herkles knods noch Samsons vuisten niet.
De Kermers volgen hem, en Noorderlandsche knechten.
Men voert den stormbock aen: men gaet de ladders rechten,
En klimt, met d' eene hand ten gevel uitgestreckt,
In d'ander met den schild, die hals en hooft bedeckt
Voor eene hagelbuy van steenen, hout en pijlen.
Ons jeughd, daer tegens aen, die wentelt heele stijlen
En eicke balleken, en uitgelesen hout,
En wat'er is van ouds tot pracht en prael gebouwt,
Van boven in den hoop; en ofze luttel hoopen,
Zoo dient het om hun huid ten diersten te verkoopen,
En Burgemeesteren en Raeden voor te staen,
Tot quyting van den eed haer overheid gedaen.
Men ziet'er zelf het bloed der overheit verhitten,
En stijven de gemeent: behalvn die hier zitten
Blootshoofd, en half gekleed, en zonder weer te bien,
Van zwacken ouderdom; en durreven wel zien
Zoo eerelijck een dood kloeckhartigh onder oogen;

En vechten met hun hart, nu handen niet en mogen.
Een deel der burgery beneen met hellebaerd
En sabelen en spiets de poort en muur bewaert.
Ick steegh den toren op, die boven 't dack koomt rijzen,
In 't midden van 't stadhuis, van waer men u kon wijzen
De tenten om de stad, en hoe al 't leger lagh,
En van wiens trans men flauw den Dom van Uitrecht zagh,
By klaer en helder weer. 'k Zagh hier uit hoeze streden,
En met den storrembock de poort geweld aendeden,
En ramden reis op reis, verdadight door een dack
Van schilden dicht gevoeght. De deur gaf krack op krack.
Wy stelden flux in 't werck de dissels en de bijlen,
En hieuwen in het rond in stucken alle stijlen,
En stieten spitze en al 'tgevaert van boven af.
Het welck een' slagh en roock de marreckt over gaf,
En maeckte een vreeslijk loch in zoo veel ysre koppen;
Dat anderen terstond, gevoeght in orden, stoppen.
Terwijle stack de kerck de naeste huizen aen.
Van daer begon de vlam in 't leien dack te slaen
Van 't Raedhuis, en de roock en smook verblinde ons oogen.
De poort bezweeck, het volk quam raezende ingevlogen.
'k Was al mijn vrienden quijt, en stont verbaest en stom.

Badeloch

En zaeghtghe doen noch niet na vrouw en kinders om?

Gysbreght

In die verbaestheid° scheen een wolxken uit den hoogen °ontsteltenis
En goddelijcke glans te blincken voor mijn oogen,
En uit die heldre wolck quam eene stemme voort.
Ick heb het licht gezien, en zelf de stem gehoort:
o Gijsbreght, laetgne nu Klaeris uw nicht verlegen?
Magh u oom Gozewijn, die grijze, niet bewegen?
En steltghe huis en vrouw en kinderen in gevaer?
Doen schrickte ick, en steegh af, en packte my van daer,
Door een' verholen gang, die uitkoomt in een' kelder.
'k Aenbad het heiligh licht, dat voor my ging zoo helder.
Ick raeckte op straet, en quam gevaerlijck in d'abdy.
Maer niemant gaf gehoor, noch luisterde na my,
Die tegens 't noodlot aen noch reuckeloos wou wrijten,
En boven op het dack my in het uiterst quijten:
Want eer ick boven quam, lagh poort en post om veer:
Dies gleê ick by een touw in 't kloosterschuitjen neer,
Dat juist noch achter lagh, en 'k voer den Aemstel over.
Daer klom ick op een' boom, nu dor en zonder lover,
En luisterde en zagh toe, hoe 't met d' abdy verging.

My docht dat ick 't misbaer met bey mijn ooren ving,
En zagh, doen ick een poos verbaest had zitten proncken,
Een' dikken roock en smoock, en na den roock de voncken.
Ick hoorde paerdevolck, dat langs de Doelebrugh
Quam trapplen na ons toe. Mijn voeten werden vlugh.
Men had, o groot verzuim, dees brugh niet afgesmeten.
Ich vloogh er heen, en zocht te stillen die vast kreeten,
En gaf hen moed, en wou de ruiters houden staen:
Zy zouden achter my de brugh in stucken slaen,
Of steecken die in brand: maer niemant durfde 't waegen.
Oock zagh ick d'oude zy nu branden lichter laegen;
Een voorbo van het geen was naderhand gebeurt,
En dat de Middeldam alreê most zijn gescheurt:
Dies gaf ick 't op, en voort de gansche stadt ten besten,
En waerschuwde yeder een, en gafme langs de vesten
Na'et slot toe, met een' sleep van menschen arm en rijck,
Een' troosteloozen hoop, die herwaert neemt de wijck.

Bode

Most ick den Bisschop noch zien sterven en d'abdisse?
Och vader Gozewijn! och reine maeghd Klaerisse!

Gysbreght

Hoe is het mogelijck dat ghy 't hebt konnen zien?

Bode

't Is mooghlijck, guntghe my dat ick u daer op dien?
Doen Heemskerck Borsselen gevelt had voor uw oogen,
Lagh 't lijck ter zijen 't koor, in eenen hoeck getogen,
Na dat ick in den drang des vyands my verstack,
Mits ghy te rugge weeckt, en vielt dat pas° te zwack. °ogenblik
Zoo dra men, om den brand, de groote kerck most ruimen,
Ontwapende ick den doode, en zette helm en pluimen
Van Borsselen op 't hoofd, en toogh zijn rusting aen,
En bond het zwaerd op zy; om in dien schijn te gaen
Ons vijanden bespien, en letten hoe men 't maeckte.
Ick volghde Haemsteê na, doen hy in 't klooster raeckte,
En vloogh de kerckdeur in, daer Gozewijn noch zat,
In 't midden van de rey, die even vierigh bad,
En door een vast geloof op God zoo moedigh steunde,
Dat niemant zich het woên der vijanden en kreunde.
Hy scheen een zon gelijck, en zy de klaere maen;
Al d' andren starretjes, die bly ten reye gaen,
En juichen om dees twee, daer zy haer' glans uit scheppen.
Men zaghze naulix yet dan kuische lippen reppen.
Maer Haemsteê vaert hem toe met opgestroopten arm,

Beklad en rood, en van Kristijnes bloed noch warm,
En vat hem by den baerd met d' eene, met den degen
Gereed in d' ander hand, bebloed en bloot. Mit stegen
De nonnen op, en geen, hoe lieflijck van gemoed,
Die geen leeuwin geleeck, wanneerze brult en woed,
Vermits de jaeger 't nest wil plondren en berooven.
Zoo quam oprechte trouw en eedle gramschap boven.
Zy worstelen een wijl. Klaeris zet voet by voet,
Omarremt Gozewijn, omringt van haeren stoet.
Wie zou 't godvruchtigh hoofd een hair bezeeren konnen,
Omheint met eenen muur van godverloofde nonnen,
Gestrengelt arm in arm? O Christelijke knoop!
Ik zie de deughden zelfs, Geloof, en Liefde, en Hoop,
Met haere zusteren, die tegens Ondeughd strijden,
En na den zege staen door kruis en medelijden.
De vyant stond versuft, en deisde om deze zaeck:
Maer 't aenzien van Klaeris beweeghde 't hart tot wraeck,
En bragt hem in den zin den moord van zijnen vader,
En dat zy d'afkomst was van Velzen den verrader.
Hij blaeckte, en kreegh een koorts, en door de koortze dorst
Na haer en Aemstels bloed, en stiet eerst door de borst
Met zijn bemorste poock dan d' eene non dan d' ander.
Zy vielen overhoop, en lagen by malkander
In 't rond, gelijck een krans van roozen wit en rood.
Doen stond Klarisse daer by Gozewijn ontbloot
Van menschelijke hulp. Ghy zoudze bey zien proncken,
Als bloemen op haer' steel, in eenen beemd, verdroncken
Van eenen rooden plas. d'Een zuchte noch, en d'een
Vertrock het hoofd, die d' arm, en deze noch haer been.
Een ander had den geest zoo daetelijck gegeven.
De Bisschop, schoon hy stond op d'oever van zijn leven,
En toomde zich niet in van gramschap en van rouw:
Uw vader ley de hand wel eerloos aen een vrouw,
Maar zoop noit vrouwenbloed, of is daer om gelastert.
Dus blijckt het, datghe zijt een overwonnen° basterd °onwettig
Na lichaem en na geest, nu ghy uw' aerd betoont
Aen nonnen, die altijd in 't woeden zijn verschoont.
En d' ander antwoord hem: ghy zult die eedle Reien
Als basterdbisschop dan gaen volgen en geleien.
Hardneckige, legh nu den valschen mijter neer.
Zoo sprack de basterdzoon, en ruckte hem om veer
Met stoel met al in 't bloed: de mijter viel'er mede.
Klaerisse viel'er by, doen zy haer beste dede,
En hiel hem even sterck om zijnen hals gevat,
En scheen gevormt albast, met purper overspat.

Hy duwde 't bloedigh zwaerd in 's grijzen loome zyde,
Tot aen 't verguld gevest. Zoo zaghmen eer, ten tijde
Van 't blinde heidendom, voor 't aengesteken vier,
Met 's priesters mes gekeelt een' witten offerstier;
Wiens gladde hoornen goud, wiens lenden kranssen decken.

Gysbreght

Hoe droegh Klaerisse zich?

Bode

Zy holp den degen trecken
Uit 's ooms gewonde zy, en zette hem terstond
Den mijter op het hoofd, en kust den bleecken mond.
Hy opent pijnelijck zijn half-geloken oogen,
En zietze nog eens aen, en schijnt met haer bewogen,
Die hem zijn oogen luickt. Hy geeft den lesten zucht.
Zy vangt den veegen geest, en die benaeuwde lucht,
En zwijmt een poos van druck. Maer Haemsteê, eerze weder
Bekoomt, die worrept haer op 't doode lichaem neder,
En boet'er schendigh meê zijn godvergeten lust.
Z' ontwaeckt in 't ende, en word van 't schellemstuck bewust,
En roept: mijn bruidegom, zie neder hoe ick lije,
En hoemen my schoffeert. O zuivre Maeghd Marije!
O Klaere, aenschouwtge dit? vrouw Machtelt, zie uw kind.
De booswicht slaet heur klacht en woorden in den wind,
Gelijck een vogel grijp 't gepiep der simple duiven,
Wen hy'er uit de vlught een vast krijght in zijn kluiven.
Ga henen, zeit hy, klaegh uw moeder uwe smart.
Hy trappeltze op den buick, en op 't benauwde hart,
Dat haer het bloed ten neus en monde uit quam gevlogen,
En zy den doodsnick gaf, en sloot die hemelsche oogen,
En uitging ofze sliep, in 's Bisschops open arm.

Badeloch

Hoort God dan langer niet na'et jammerlijck gekarm
Van zijn verkore schaer? of lust het hem de boosheid
Te stijven in haar quaed, door zijne straffeloosheid?

Gysbreght

Was doen zijn moed gekoelt van alle schendery,
En d'oude wrock gepaeit?

Bode

't En bleef' er noch niet by.
Niet verre van 't autaer, vereert met rijcke gaven,
Stond een albaste tombe: in deze lagh begraven
Het kostelijck gebeente en d'overheilige asch

Van een, die om 't geloof aen God gemarteld was;
Daer most de snoode schelm zich zelven nog aan wreecken.
't Is wonder, als God zwijght, dat dooden niet en spreecken.
Hy schon en sloegh'er aen zijn klaeuwen vuil van bloed,
En brackze toornigh op met grooten overmoed.
Terstond quam hem een geur en yet wat lieflijks tegen:
Maer die verwaten mensch, wat zou zijn hart bewegen?
Hy vaert al voort, en stroit de beenen hier en daer,
En smijt de tombe in twee, en breeckt 't gewijde autaer,
En doet terstond den brand in 't dack van 't klooster steecken.
Het vier nam d'overhand, waer voor de plondraers weecken.
Ick quam omtrent de Beurs, te water uitgebouwt,
Nu half gebrand, en zagh al 't zilverwerck en goud,
Geplondert heilighdom, tapijten en schildrijen,
Schaerlaken en fluweel, langs heen de gaelerijen
Geworpen over hoop, daer Grobber hiel de wacht.
De vlamme speelde in 't goud, en schitterde by nacht.
Men zagh 'er by een schaer van weduwen en weezen,
Bekreten en bedruckt, en die nog arger vreezen.
Zoo raeckte ick onbekent door 't krijghsvolck heen by 't slot,
Tot berging van mijn lijf. 'k Vertrouw my u en God.
De wind steeckt op, men hoort hem in de vlammen bruizen.
Een zee van gloed verdrinckt al d' overige huizen.
De burgh lijd last, 't waer best dat ghy een' uitval deed,
En dan de brugh afbraeckt.

Gysbreght

Mijn broeder staet gereed.

Badeloch Arend van Aemstel Gysbreght van Aemstel
Broer Peter Vlughtelingen

Badeloch

Wat zienwe te gemoet? de burghzaet koomt gevloden.
Mijn man loopt weer te rugh, en zoekt vast by den dooden
Zijn' broeder, dien hy mist, en al te trouw bemint,
En niet verlaten zal, 't en zy dat hy hem vind,
En levendigh of dood magh torssen op den rugge,
In 't uiterste gevaer. Daer sloopenze de brugge.
Helaes! wat gaet my aen! waer vinde ick mijnen heer?

Arend

Och broeder, laetme los.

Gysbreght

Hoe is 't?

Arend

'k En kan niet meer.

Badeloch

Hoe is het, Arend broer?

Broer Peter

Nu doe ons eenigh teecken.

Arend

Ick ben den adem quijt. Ick kan niet langer spreecken.
Mijn hart bezwijckt door 't bloen. Ick heb mijn' plicht voldaen,
Mijn vaderlijcke stad ten ende voor gestaen,
Na dat ick had zoo lang in ballingschap gezworven.
Heer broeder, 'k neem verlof, en als ick ben gestorven
Zoo voer, indienghe moet verlaeten deze plaets,
Mijn lijck met u, op dat de wraecklust des soldaets
Het niet onteer, en gun het een gewijde stede.
Gedenck mijn ziel voor God, ô Priester, in uw bede.
Ick schey, ich zwijm, ick sterf. Mijn tijd is hier geweest.
Och vrienden, bid voor my. ô God, ontfang mijn' geest.

Broer Peter

Hy is al dood, en heeft gena by God verworven.

Gysbreght

Hy is met vollen roem in 't harrenas gestorven,
En volght zijn' broeder Ot in 't hemelsch vaderland,
En triomfeert by God.

Badeloch

Ghy mist uw rechte hand.

Vlughtelingen

Nu zal hy zich voortaen ten uitval niet beledigen,
Noch 't Vrelandsch slot noch dit met zulck een' moed verdedigen,
Noch 't Amsterdamsche Recht beschutten met zijn zwaerd,
En draeven voor het heir op eenigh brieschend paerd,
Om prijs en eer in 't stof door zweet en bloed te winnen.

Gysbreght

Men treck het lichaem uit, men draegh den doode binnen.

De heer van Vooren met den trompetter Gysbreght van Aemstel

Vooren

Myn Heer, uw ongeluck is ons van harte leet.
Wy staen voor deze graft tot storremen gereed.
't Waer tijd en meer dan tijd, dat ghy u kort beraede,

En gaeft het huis voort op, met hope van genade,
En schutte d'ongena. Ick eisch 't in 's Graeven naem,
En dat door Egmonds last.

Gysbreght

Ghy eischt dat ick 't my schaem.
'k En schey'er zoo niet af, als met mijn eigen leven,
En eer ick sterref zal noch menigh met my sneven.

Vooren

Is 't eere dat een held zich zelf verreuckeloos?

Gysbreght

Men houd de plaets op hoop.

Vooren

Hier is geen hoop altoos°. °volstrekt [geen
Met houden is hier niet met allen uit te rechten.

Gysbreght

Dat maghmen dan bezien. Wy zullen 'er om vechten.

Vooren

't Was vechtens tijd, aleer de vyand uwe stad,
De poorten en de vest noch heel vermeestert had:
Doen alle klocken brand en moord en onraed klepten,
En burger en soldaet om 't zeerst hun handen repten:
Nu die verweldight zijn, het Raedhuis afgebrand,
En wat in 't harnas blonck, gesneuvelt en vermant,
Is 't al vergeefs het slot en overschot verdaedight.
Bera u kort, ghy wordt noch mooghlijck begenadight.

Gysbreght

't Is mijn gewoonte niet te bidden om gena.

Vooren

't Is wijsheid datmen zich zomwijl te buiten ga,
En zijn gewoonte staeck, en stel 't gevaer voor oogen,
Zy kiezen 't best van twee, die beter niet en mogen.

Gysbreght

'k Verwacht een uitkomst dan, en geef het op aen God.

Vooren

Wat uitkomst wachtghe toch? ghy zult terstond dit slot
Van alle kanten zien beladdren en bespringen.

Gysbreght

Men zalme van het Y zoo lichtelijck niet dwingen.
Ick heb noch hier en daer veel vrienden op mijn hand.
Mijn toeverlaet, naest God, dat is de waterkant.

Vooren

Geloofme, 'k zoeck u niet met woorden te versaegen,
Ghy zult het van dien kant zoo heerlijck op zien dagen,
Met schuiten zonder tal, eer u de zon beschijn.
Wat riemen voert of zeil heeft d'amirael Persijn
Beslaegen' in zijn dienst by Vries en Waterlanderen.
Al 't omgelegen volck ruckt haestigh by malkanderen,
En treckt vast op den brand van kerck en toorens aen.
Hoe is het mogelijck die maght te wederstaen,
Met zoo een hand vol volx, dat door de nederlaegen
Der versch vernielde stad vol schrix is en verslaegen?
Ghy vielt, 't is waer, van 't slot op uwen vyand uit:
Wat holp 't? men dreef u in. Ghy waert zoo kort gestuit,
En keerde op uwen burgh met roo bebloede koppen,
Van vreeze datmen u den toegang toe moght stoppen.

Gysbreght

'k Ontfing geen leedt, alleen mijn boezem zagh bemorst
Van bloed, vermits een kay, geslingert langs mijn borst,
Het vel had afgeschuurt, en effen 't vleesch gewreven.
Geen angst en dreef ons meer dan wy ons zelven dreven.

Vooren

Daer niet gewonnen word is 't ydel datmen strijd.

Gysbreght

Een krijgsman wint genoegh, al wint hy niet dan tijd.

Vooren

't Was raedzaemst by verdragh, en niet uit nood gegeven.

Gysbreght

Mijn moeder leerde my, dat ick geen' raed zou leven
Met vyanden, waer van men 't argste moet vermoen.
Mijn heer, ick heb uw' raed voor dees tijd niet van doen.

Vooren

Mijn meesters harte treckt na alle braeve helden,
Die voor hun eere en erf zich vroom ter weere stelden.
d'Onmaetigheid van wraeck, gepleeght na Velzens dood,
En heeft hij noit bestemt, noch yemants schuld vergroot.
Ick ken hem, als my zelf: hy mint u in 't byzonder.

Gysbreght

Hy mint my, als het blijckt, en keert het bovenste onder.
Hy mint my averechts. Zijn liefde staet ons dier.
Wie heeft de stad vernielt, verwoest met zwaerd en vier,
En al den nacht gewoed, als wild en uitgelaeten?

Wie stopt den Aemstel toe met dooden? wie de straeten?
Waer zietmen niet de vlam van dien gestighten brand?
Wat grafsteê, wat autaer, wat kerck heeft 'r roovers hand
Verschoont? wat heilighdom, kappellen, kloosters, nonnen
Zijn van die klaeuwen niet geschandvleckt en geschonnen?
Op dat ick niet en rep, hoe gruwlijck de soldaet
Na 'et schennen martlen durf den godgewijden staet°; °de nonnen
Daer al de volgende eeuw met laster van zal spreecken,
En dat Gods streng gerecht te zijner tijd wil wreecken.

Vooren

Dit leider! was een nacht vol ramps, vol ongevals:
Maer dat men d'oversten wil schuiven op den hals
Al wat'er is misdaen by krijgslien zonder orden,
En die door geen gezegh in toom gehouden worden
By die gelegenheid; dat lijd de reden niet,
Noch leert d' ervaerenheid, en is wel meer geschied;
Byzonder daer het hart van wraecklust was bezeten.
Wie keert een dollen leeuw, na 'et breecken van zijn keten?
Hy volght zijn' wreeden aerd, en vlieght met eenen loop,
En grabbelt blindeling den reedsten uit den hoop.
Wanneer 't verbolgen zwaerd eens raeckt uit 's krijghsmans scheede,
Het keert'er langsaem in, en acht gebod noch bede,
Ziet vorst noch veldheer aen. Het zwaerd, geterght van wraeck
En gramschap, vind in 't bloed des vyands zoeten smaeck.
De duisternis des nachts maeckt alle ding oock gruwelijck:
Dan schijnt het, wat men daeghs zich schaemen zou, min schuwelijck,
In dees bloeddronckenschap, en blinde en dartle lust,
Die tot een vonxken toe al 't licht van reden bluscht,
Van tamme menschen maeckt onredelijcke dieren.
Men moet, men wil of niet, dan 't heir den teugel vieren.
Mijn meester, doen hy eerst voor uwe vesten quam,
Wou wel bemachtigen den muur van Amsterdam,
Maer dien tot in den grond zoo schendigh te verdelgen
Was noit zijn wit, en 't valt hem bitter te verzwelgen:
Hoewel het krijghsrecht hem verschoont, hij verreght niet
Het uiterst van zijn Recht, en straft noch met verdriet:
Is tot verzachting en verschooning meer geneghen,
Dan al te stijf te staen op 't punt van zijnen degen.
Verschoon uw leven doch, en gun dees eere aen my.

Gysbreght

Ick ben met eenen dood voor al mijn leven vry.
Vertreck, en wacht u my meer tijdingen te brengen.
'k Getroost my al wat God u toelaet te gehengen.

Gysbreght van Aemstel   Badeloch   Broer Peter   Vlughtelingen
Adelgund   Veenerick   Bode   Rafael

Gysbreght

Wy gaven Vooren kort en duidelijck bescheed.
Ghy hoort, hoe 't krijghsvolck staet tot storremen gereed:
Waerom het noodigh waer, aleer zy 't huis besluiten
Van achter met een vloot van schepen en van schuiten,
Mij van onnut gezin, en die geen weer en biên,
t' Ontslaen, en met de bloem der mannen te voorzien,
Die maghtigh zy 't geweld des vyands af te keeren,
Het welck ons koomt aen boord met storrembrugh en leeren.
Mijn liefste, geef u scheep, al is het scheiden pijn,
't Is noodigh, Peter zelf die zal uw leidsman zijn
En dit gevlughte volck en u en uwe kinderen
Vervoeren na een plaets, daer niemant u kan hinderen.
Getroost u daer een wijl te wachten, tot dat God
Ons weer te zaemen breng, en gun een beter lot.

Badeloch

Helaes, wat ga ick aen? wat koomt my weder over?
Waer zendghe my, mijn lief? Persijn den grooten roover,
Uw' vyand in den mond, die op ons vlamt en loert
Uit Zwaenenburgh, daer hy des Graeven vlagge voert?
't Verdriet hem zulck een slot en vasten burgh te derven,
Die ongerechte gift. Uw zaed, uw wettige erven
Te blusschen in haer bloed, is al zijn wensch en wit,
Op dat hy onverlet volharde in 't nieuw bezit.

Broer Peter

Mevrouw, zijt wel getroost, ick zal u zelf geleiden.

Gysbreght

'k Neem oorlof met een' kus.

Badeloch

'k En sal van 't huis niet scheiden
Noch scheep gaen zonder u, mijn heer, mijn waerde man.

Gysbreght

Ick volgh u eer ghy 't weet.

Badeloch

Daer weetghe luttel van.

Gysbreght

De stroom is wijd genoegh; al stoptmen deze haven,
Een schuit ontslipt het licht.

Badeloch

Men zal u hier begraeven,
Bestulpen onder 't puin. Ick zie dit huis in brand.

Broer Peter

d'Onsterfelijcke God heeft alles in zijn hand.

Badeloch

Och of de goede God zich mijner wou erbarmen!

Broer Peter

Mevrouw, betrouw op hem, hy kan ons wel bescharmen,
En voert zijn eigendom door water, vier en vlam.

Badeloch

Gelijck de brand getuight van 't gloeiende Amsterdam.

Broer Peter

't Is zijn gehengenis, wie durf zich daer in mengen?

Badeloch

Wanneer ons leed gescheid, dan zal hy 't oock gehengen.

Gysbreght

Mijn lieve gemaelin, ghy stelt u 't zwaerste voor.

Broer Peter

Uw droefheid houd geen maet, 't benevelt brein geen spoor.

Vlughtelingen

Nu vollegh raed, mevrouw, en laet u doch gezeggen.

Adelgund

Och moeder lief, wat raed? zy komen 't huis beleggen.
Bewaer mijn reinigheid, mijn' maeghdelijcken staet.

Badeloch

Och dochter, moeders troost is krancke toeverlaet.
De klockhen deckt vergeefs het zidderende kiecken
Voor den doortrapten vos met schaduw van haer wiecken:
Hy grijptze beide, en stroit de pluimen in den wind,
En koelt zijn' lust, en ruckt de moeder van het kind.

Gysbreght

Zult ghy dan oirzaeck zijn dat beide uw kinders sneven?

Badeloch

Ick zou om eenen man wel bey mijn kinders geven.

Gysbreght

Beweeght uw kroost u niet, dit jongsken kleen en teer?

Badeloch

Niet luttel, maer mijn man beweeght me nog al meer.

Veenerick

Wat schreitghe moeder lief? zijt ghy bedroeft om vader?

Badeloch

Om vader schrey ik, kind, en u en ons te gader.

Gysbreght

Uw moeder keert zich niet aen u noch uwe smart.

Badeloch

Met smarte baerde ick 't kind, en droegh het onder 't hart.
Mijn man is 't harte zelf. 'k Heb zonder hem geen leven.
'k Zal u, om lief noch leedt, bezwijcken noch begeven.
'k Beloofde u hou en trouw te blijven tot de dood.

Gysbreght

't Is oock getrouwigheid, wanneer men scheid uit nood.

Broer Peter

Men scheid om beters wil, om weder te verzaemen.

Badeloch

Indien ick van hem schey, wy komen nimmer t'zaemen.

Broer Peter

Ghy scheide menighmael, en zaegt hem weer gezond.

Badeloch

'k En scheide noit, daer 't zoo bedroeft geschapen stond.

Broer Peter

De weerhaen van de kans zeer lichtelijck kan keeren.

Badeloch

't Verkeerde noit zoo snel, of 't was om my te deeren.

Broer Peter

't Was best de kinders dan in zekerheid gebrogt.

Badeloch

't Was best, en hielme niet de band des echts verknocht.

Broer Peter

Een vrouw gedijt tot last: zy weet niet uit te rechten.

Badeloch

Bestelme slechts een zwaerd, ick ben bereid te vechten,
Te sterven aen de zy van mijnen vromen man.

Gysbreght

Ghy hebt een vrouwen hart.

Badeloch

Neem eens de proef daer van.
Heldinnen stonden eer als onbeweeghde posten.
De faem van vrouwen roemt die stad en volck verlosten.
Uw moeder Baerte toont hoe veel een vrouw vermagh,
Wanneer zy Ysselstein verdedigt jaer en dagh.

Bode

Ick waerschuw u, mijn heer, eerwe overrompelt worden.
De triomfeerder stelt zijn vendels in slaghorden
En d'eer van d'eersten storm verguntmen aen den Vries,
Die groote reedschap maeckt: ons dient geen tijdverlies.
Men voert de stormbrugh aen: men steeckt'er de trompetten.
't Is over tijd den muur en torens te bezetten.

Gysbreght

Al lang genoegh gemart: voort, voort, de nood die prest.
Gehoorzaem uwen heer, en kus hem eens voor 't lest.

Badeloch

Zeer gaerne, braeve held, vergun me slechts een bede,
En ruck, het is mijn wil, dit lemmer uit der scheede,
En stoot het door dees borst, en doop het in dit bloed.
't Is beter dat ghy 't zelf dan Vries of Kermer doet,
Als ick u heb den geest zien geven door uw wonden,
Mijn zoontje zonder hoofd, mijn dochterken geschonden,
En hoor al 't huis vervult met brand, met moordgeschreeuw.
Zoo sterf ick noch uw vrouw, geen kinderlooze weeuw.
Zoo magh mijn kind of ghy noch bey dees oogen luicken,
Nadien ick 's levens licht niet langer kan gebruicken.

Gysbreght

O gruwel, Badeloch, ben ick van zulck een' aerd,
Dat ick een vrouw, en noch mijn eige, met mijn zwaerd,
Zoo eerelijck voor haer, voor kinderen, en magen,
En deze goe gemeent, mijn leven lang gedraegen,
Vermoorden zou, gelijk een gruwelijck tyran?
Zoo ben ick langer niet uw bedgenoot, uw man:
Zoo hebt ghy onbekent dus lange my versleten,
En ick mijn Christendom verzaeckt, mijn' plicht vergeten.
Hoe laetghe zulck een woord uw' kuischen mond ontgaen?
Of wiltghe, dat ick u altzaemen zal verraen,
En my aen uwe dood en schennis schuldigh maeken?
't Is tijd om weer te biên. De vyanden genaecken.
Het godloos basterdzaed, beweeght door geen misbaer,
Dat onze nicht Klaeris van Velzen, voor 't autaer
En 't kruisbeeld, in 't gezicht haers bruidegoms, verkrachte,

En trappelde op den buick, en om den doodsnick lachte,
Zal daetlijck dezen burg verovren al verwoed.
Ick zal mijn vrouw, mijn zaed, zien in malkanders bloed
Versticken. Haemsteê zal 't in eenen beker schincken,
En dat, zoo laeuw als 't is, den vader op doen drincken:
Op dat d'ontruste geest doorwaer het ingewand,
En pijnigh voor zijn dood het los en vlot verstand.
Waer zijtghe dienares? waer mijn lijfwacht? waer mijn knaepen?
Brengt herwaert mijn geweer. Op mannen, wapen, wapen!
Het is de jongste dag, en met dit huis gedaen.
Nog zal het wraeckeloos zoo niet te gronde gaen:
Daer moet een groot getal met ons ten hemel vaeren.
Koomt volghme, daerwe flus in 't harnas bezigh waren,
In 't midden van den moord. 'k Gevoel een nieuwe kracht.

Badeloch

Waer wiltghe heen? U zelf verdrincken in de gracht?
De brugge brand vast af. Of hebtge voor te sterven,
Zoo neem ons t' zaemen meê: hier zijn uw wettige erven,
De huwbaere Adelgund, d'onnoosle Veenerick.
Mijn hairen staen te bergh; mijn harte klopt van schrick.
Och vader, 't is mijn schuld, en weest zoo niet verbolgen.
Bedaer wat. Ick ga scheep. Ick zal den Deken volgen
Te water en te land; hy voerme waer 't hem lust,
Of na den wilden Yr, of aen de Noordsche kust.
Nu vrees ick geen gevaer, noch geen uitheemsche stranden,
Ick neem verlof. Ick ga: ick kus voor 't lest uw handen.
'k Gehoorsaem u, gelijck een Christe vrouwe past.
Ick schrey en klaegh vergeefs. Och mannen, houd hem vast.

Vlughtelingen

Mijn heer, erbarrem u, om uw bedruckte vrouwe:
Zy luistert na uw' raed. Zy zwijmt, zy sterft van rouwe.

Adelgund

Och vader, moeder sterft. Wat leider gaet my aen?

Vlughtelingen

't En zy ghy u bedaert, het is met haer gedaen.

Broer Peter

Om Gods wil, geef gehoor. Ghy ziet hoe zy u minnen.

Gysbreght

Wat razerij is dit! wat onverzetbre zinnen!
Men recht met jammeren noch jancken hier niet uit:
De traenen doen 't hem niet. De wreedheid wordt gestuit
Met dapperheid en moed. Waet laet ghy u vervoeren!

Al 't kermen is onnut: men moet de handen roeren.
Scheep, scheep! Nu zijt getroost, mijn lief, de tijd is kort.

Badeloch

Voor 't scheiden laetme toe dat ick mijn bede stort.
Broer Peter, bid voor my, dat God dees arme schaere
Door zijnen engel stuure, en mijnen heer bewaere.

Broer Peter

Ghy die der vromen schild en wisse toevlught zijt,
En van den hemel af den jammerlijcken strijd
Der menschen gade slaet, en ziet de steden daelen,
En wentelen, en zet de heerschappijen paelen;
Erbarm u over dit bedruckt, belegert slot:
Bescherm 't rechtvaerdig hoofd, en bergh het overschot
Der uitgeroeide stad, genoodzaekt door de baeren
In lange ballingschap, op Gods gena, te vaeren.
Ghy hebt het huisgezin van Noah wel behoed,
Dat op de baeren dreef en hoogen watervloed:
Doen 't water ymmer wies, tot daer de starren bloncken;
Doen 't hemelhoogh geberghte en alle spitzen zoncken,
En al de weereld lagh in eene baere zee
Gedompelt over 't hoofd, en kende strand noch ree.
Ghy trooste door de duif die overbleve zielen.
d'Olijftack zey haer aen, hoe alle watren vielen.
Vertroost ons desgelijx in droeve ballingschap.
Ghy weet daer van de maet, en kent den lesten stap.
Uw geest die blaeze in 't zeil: uw heilige engel stiere
Het roer, en zette ons op, daer elck u vrolijck viere.

Rafael

O Gijsbreght, zet getroost uw schouders onder 't kruis
U opgeleit van God. 't Is al vergeefs dit huis
Verdaedight; hadden wy 't in ons behoed genomen,
't En waer met Amsterdam zoo verre noit gekomen:
Dus wederstreef niet meer uw trouwe gemaelin.
Verlaet uw wettigh erf, en quel u nergens in.
Al leit de stad verwoest, en wil daer niet van yzen:
Zy zal met grooter glans uit asch en stof verrijzen:
Want d' opperste beleit zijn zaecken wonderbaer.
De Hollandsche gemeent zal, eer drie honderd jaer
Verloopen, zich met maght van bondgenooten stercken,
En schoppen 't Roomsch autaer met kracht uit alle kercken,
Verklaeren 't graeflijk hoofd vervallen van zijn Recht,
En heerschen staetsgewys; het welk een bits gevecht,
En eindeloozen krijgh en onweer zal verwecken,

Dat zich gansch Christenrijck te bloedigh aen wil trecken.
In 't midden van den twist, en 't woeden nimmer moe,
Verheft uw stad haer kroon tot aen den hemel toe,
En gaet door vier en ys een andre wereld vinden
En dondert met geschut op alle vier de winden.
Uw afkomst midlerwijl en zal niet onder gaen,
Maer eeuwigh adelijck en eerelijck bestaen,
Op sloten en in steên, en loffelijck regeeren,
En Aemstels oude naem en zal geen' roem ontbeeren,
Als uw naemhafte stad haer' Schouwburgh open doet,
En voert op 't hoogh tooneel uw daeden te gemoet
Den Burgemeesteren, en driemael twalef Raeden,
Gezeten op uw' schild, van kruissen overlaeden.
Dus geef u haestigh scheep: 't is tijd, want zonder God
En onze hulp, 't was omgekomen met dit slot.
Ick zal u met een' mist en dicken nevel decken,
En voorgaen met mijn' glans, en 't volk een leidstar strecken,
In 't midden van den stroom. Schep moed, en wanhoop niet,
Maer volgh gehoorzaem na het geen u God gebied.
Zijn wil is, dat ghy treckt na'et vette land van Pruissen,
Daer uit het Poolsch geberght de Wijsselstroom koomt ruischen,
Die d' oevers rijck van vrucht genoeghelijck bespoelt.
Verhou u daer, en wacht tot dat de wraeck verkoelt.
Ghy zult in dit gewest een stad, Nieuw-Holland, bouwen,
En in gezonde lucht, en weelige landouwen,
Vergeten al uw leet, en overbrogten druck:
Waer door u naezaet klimt den bergh op van geluck. [1]

Broer Peter

Zijt ghy dat Rafaël? Zijt ghy dat zelf, die beide
Tobias en z'n bruid zoo veiligh t'huis geleide?
Of liever die gezant des hemels, die zoo klaer
Voor Moses trock, gelijck een vierige pilaer?
Of die den vromen Loth noch berghde, eer 't vier van boven
De steden stack in brand? of die den gloenden oven
Verkoelde, en brogt'er gaef drie jongelingen uit?
Wy volgen op uw licht. Wy zien, 't is Gods besluit.

Gysbreght

Nu buigh ick my voor God, mijn lief, mijn uitverkoren:
Nu weiger ick geenszins na uwen raed te hooren,

1 Hier volgt later nog:
Valt u 't verwoesten der Godsdienstigheit te lastigh,
Volhardt by 't out geloof en Godts altaer standvastigh,
Op 't spoor der ouderen, u moedigh voorgetreên,
Zoo draeft men reght naer Godt, door alle starren heen.

En legh hier 't harans af. Hier baet geen tegenweer:
Nu God dit huis verlaet, en geldt'er zwaerd nog speer.
Al 't volck ga voor, dan 't lijck, en niemand hoef te vreezen;
Ick zelf met mijn gezin zal d'allerleste wezen.
Broer Peter, 'k bid u, tast dit heilige kruisbeeld aen,
Dat voor mijn' oudren lang heeft op 't autaer gestaen,
En my is aenge-erft. Ik storte in tijd van vrede
En oorloogh menighmael hier voor mijn vierge bede,
Zoo wel des nachts als daeghs. Hoort mannen, hoort na my.
Wanneermen uit den stroom en Pampus raeckt voorby,
Zoo doet ter slincke hand in zee zich op wat weiland,
Dat Marcken heet van ouds, een laegh en visschers eiland,
Het welck een klooster draeght genoemt Mariengaerd,
Een rijcke en oude abdy: wy zullen derrewaert
Ons spoen, voor wind voor stroom, met riemen en met zeilen,
En daer de vloot voorzien ,en voorraed ommedeilen,
En leven wijder raed. Gaet scheep, in die gestalt,
Gelijck ick heb belast.

Vlughtelingen

Helaes! hoe bitter valt
Het scheiden van zijn land, daer alles loopt verloren!

Broer Peter

De liefde tot zijn land is yeder aengeboren.

Badeloch

Verdelghde stad, wy gaen, en komen nimmer weer.

Gysbreght

Vaer wel, mijn Aemsterland: verwacht een' andren heer.

Uit

ZANGH

Op de Wyse: *Yets moet ick u Laura vragen*

De Poet

Dianier roeyde in een schuytjen,
Met haer keeltjen, onder 't fluytjen,
  Van haer vryer Corydon.
Doris kroost° met natte pruycken, °de waternimfen
Flucx quam van den grond opduycken,
  En sich baeckren inde son.

Nae veel singens dees gelieven,
Beurt om beurt een lied aenhieven;
  Liedtjen, sonder wederga.

Sy prees 't myen, hy het huwen:
d' Een wou vryen, d' andre schuwen.
Sy song voor, en hy peep na.

Dianier

Maeghden die den rey vercieren
Syn als Phoebus lauwerieren:
Maegden groenen als de palm.
Wat syn vryers woorden heden,
Hunn' beloften en hunn' reden,
Meer als kraghteloose galm?

Corydon

Maegden die de min wtsluyten,
En hunn' jeughd verydeltuyten,
Nocht verwecken yemands gonst:
Men maght sus of soo bewimplen,
Och wat is het, als met rimplen
d' Ouderdom het voorhoofd fronst?

Dianier

't Voorhoofd fronstse die met sinnen
En gedachten slaet aen 't minnen.
Is het niet een' sotte klucht,
Datmen laet syn' vryheyd slippen,
Om het drucken van de lippen,
Om een scharrebiers genught?

Corydon

Sotter is 't 's jeughds frissche roosen,
Slaloos te verreuckeloosen,
En den minnaer slechts te spyt,
Na goe' dagen, en qua' nachten,
Vreughd nocht segen te verwachten:
Maer elck laster en verwyt.

Dianier

Corydon ghy meught wat praeten,
Maer ick sal u eeuwich haeten.
Boeyme niet door dwaese trou.

Corydon

Dianier, 't syn meyskens vlaegen
'k Sal u eeuwich liefde draegen,
En hoogh achten als een' vrou.

Dianier

Ja soo sluytmen met verlangen,
Om het vogeltjen te vangen,
En te sluyten in een' kou.

Corydon

Neen soo lockt het harderknaepje
Om het afgedwaelde schaepje,
Dat hy geeren hoeden sou.

Dianier

Corydon setme op aen d' elsen.

Corydon

Die malkanderen omhelsen?

Dianier

Corydon ghy syt een boef,
Laet de meyskens eensaem peynsen.

Corydon

Dianier hoe kunje veynsen,
Sonder vrijer, sonder troef.

De Poet

Onder 't spel van sang en fluytjen,
Vat een stormke 't seyl van 't schuytjen,
Met sloeght om. Sy riep in nood.
Hy omarmde Dianiertjen,
En kreet: water blusch geen viertjen,
Dronck met haer een' soete dood.

Stroomgodesjes d' wtvaert vierden,
En hen bey ten oever stierden:
Daer een graf twee lycken kreegh,
Zedert hier de sieltjes waerden,
En haer stemmen voeghlyck paerden.
Songh sy hoogh, soo peep hy leegh.

BEECKZANGH AEN KATHARINE BAECK

Wijcker Bietje, die by 't Beeckje
Nestelt, en geeft menigh steeckje
Die uw' honigh komt te dicht;
Wacker Nymfje, die zoo klaertjes
Met uw oogjes op de baertjes
Flickert, blickert, straelt, en licht;

Zeghme, meisje, die zoo netjes
Poezelachtigh zijt en vetjes,
Levend, helder, wel gedaen;
Waer van mooghje zoo wel tieren,
Daer al d'andre arme dieren,
Bleeck en treurigh quijnen gaen?

Eetje slaetje met een eitje?
Drinckje niet dan schaepeweitje?
Pluckje moesjen uit den tuin?
Backje struifjes van de kruitjes?
Treckje heen, na zomerbuitjes,
Om lamprey en knijn in duin?

Slaepje op dons van witte zwaentjes?
Leckje muskadelle traentjes?
Houje een onghemeene stijl?
Leghje in schim van koele boompjes?
Droomje daer geen andre droompjes
Als van suicker uit Brezijl?

Zwemje in lachjes, en genughjes?
Leeft uw geest in zoete kluchjes?
  Springht uw zieltjen in uw lijf?
Erfje niet als heil, en zeghen?
Benje juist van pas gereghen,
  Niet te los, noch niet te stijf?

Zegh het toch uw medemeisjes,
Vol zwaermoedighe gepeisjes.
  Heel uw speelnoots al gelijck.
Redt die diertjes van haer teeringh.
Onderkruip den Haes[1] zijn neeringh,
  En wort dockter van de Wijck. 1624

PRINCELIET

Op de wijze van: *Wilhelmus van Nassauwen*

Frederick van Nassauwe
  Ben ick, vroom Hollantsch bloet,
Mijn Vaderlant getrouwe
  Met leven, lijf en goet;
Een Prince van Oranje,
  Door wapenen vermaert:
Voor Oostenrijck noch Spanje
  En ben ick niet vervaert.

's Lants rechten en vryheden
  Ick helpen zal in zwang;
In geen vereende steden
  Gewetens felle dwang
Of tyrannye lyen:
  Ick wensch de goê gemeent
En trouwe borgheryen
  Door liefd' te zien vereent.

Ick heb van kintsche daeghen
  De vryheit voorghestreên,
En 't harrenasch gedraeghen
  Tot welvaert van 't gemeen:
Noch wil ick 't vendel zweien
  Van Hollants fieren leeu,
En met Oranje meien
  Bedecken wees en weeu.

Ons vijanden braveeren
  In 't Westen en in 't Oost;
Maer in den naem des Heeren
  Ben ick hun maght getroost.
Mijn vroomheit is gebleken
  By Nieupoort in den slagh:
Dat hart leeft onbezweecken
  In my, gelyck het plagh.

Schept moedt dan, Heeren Staeten,
  Uw Veltheer staet bereid,
Die ruiters en soldaten
  Weêr naer de grenzen leit.
Wat schricktghe voor of achter?
  't Lant heeft aen d'een zy' duin,
Aen d'andre zy' den wachter,
  En Schutsheer van den tuin.

Zoo ick met zeghe keere,
  En Spanje dwingh tot vrê,
Zinght Gode prijs en eere,
  Die voor ons vesten strê.
Ick zie alreê na 't vechten
  De maeghden mijn banier
Ontmoeten, die my vlechten
  Den lofkrans van laurier. 1625

KLINCKDICHT

OP

FREDERICK HENRICK

Noch leeft, tot Hollants heil, de Wachter van den tuin,
Gebroken door en door met diepe waterplassen,
Met stroomen hier omheint, en daer met zijn moerassen,
En ginder met de zee, zich wentelende in duin.

Noch tart u Fredericks helm, verwaende Koninghskruin,
Die aen uw rijcken noch meer rijcken waent te lassen.
Nu koom vry, eer hy zelf uw steden koom verrassen,
En delve uw heerlijckheit in roock, en stof, en puin.

1 Geneesheer in de Beverwijk.

Ghy dreight hem, doch vergeefs: ghy dreight den onvervaerden,
Die voormaels by de Roer, omcinghelt van uw paerden,
Den ruiter velde en 't paert, en redde zich 'er door.[1]

Zijn lemmers deught versmaet de sneê der Spaensche klinghen.
Zijn harnas uw pistool. 't Is quaet een' Leeu te dwinghen,
Die door 't benaeutste streeft, en maeckt 'er 't ruimste spoor.

OP HET OVERLIJDEN VAN KORNELIS PIETERSZ. HOOFT

RAET EN OUT BURGHERMEESTER VAN AMSTERDAM

Treck om 't Raetsheerlijck lijck geen droeve torenklock:
Het burgherlijck beklagh zal deze baer geleien.
De ballingh, weeu, en wees beluien hier met schreien
Hun waert, haer' man, haer vooght, daer 't leven uit vertrock.

Hangh aen den wand van 't Koor dien Burghermeesters rock,
Dien tabbert, wijd van baet- en staetzucht afghescheien,
Dien Deeghlijckheit hem gingh zoo onbesproken breien:
Hier aen heeft Eighebaet niet d' alderminste vlock.

Dat nu Amstelredam in 't roukleet valle aen 't huilen:
Haer zeghenrijcke beurs ontbeert een haerer zuilen,
Haer raethuis een pilaer. Hoe druckt ons dit verlies!

Doch troost u, rijcke Stadt, men zal u zaligh noemen;
Als Room Fabricius en Katoos deught wil roemen,
Zegh: Hooft dat was de man waer door mijn glori wies.

TRIOMFTORTS

OVER DE NEERLAECH DER KONINGHLIJCKE VLOTE OP HET SLAECK

't Gewapent Schelt[2] gingh t'zeil, met dit geschreeu:
„Dat gelt, dat gelt den leeu,
Zijn hartebloet, zijn ziel, te vet gemest;
Doorschiet hem in zijn nest."
Het wacker dier, hoe vreesselijck men riep,
Zich veinsde als of het sliep.
De vloot, hier door gemoedight, nader quam.
Haer draken spoghen vlam,
En zwavelvier, granaten, loot en stael:
Dies Hollants Admirael

1 In een gevecht in 1605 door de Prins tegen Spinola geleverd aan de Roer, verkeerde Prins Frederik Hendrik in levensgevaar.

2 te Antwerpen was de vloot uitgerust; zij stond onder bevel van de Prins van Barbançon en Graaf Johan van Nassau, een bloedverwant, doch geen geestverwant van de Hollandse Nassau's.

Hem noopte, dat hy rees, getergt tot wraeck
En sloegh zijn' klaeu in 't Slaeck.
De maen bezweem, besprenghkelt van het nat,
Van brein en bloet bespat,
Verdoofd van al 't gejammer en 't gekarm:
„Erbarm, erbarm, erbarm."
Als Xerxes, zonder hart, uit Griecken vloot,
Zoo viel Graef Jan in 't boot,
Met Barbançon. 't Was „roei, eer alles blijf.
Marye, bergh ons lijf."
Die roof bleef ons van schepen, volck, en schut.
Al d' arbeit was onnut.
Leer, stoffer, leer, hoe snel een ooghenblick
Veel jaeren smoort in 't slick;
En ghy, die hier te lant 't gewisse plet
En doemt uw eighe wet,
En nijpt, en grijpt; zie toe, zie toe, zie toe:
Rechtvaerdigh is Godts roê.

OLYFTACK AAN GUSTAAF ADOLF

OM SIJNE MAJESTEIT TE BEWEGEN
DATSE KEULEN, MIJN GEBOORTESTADT, VERSCHOONE

't Wild vogelkijn dat singt, daar 't onbeknipt is:
„Al d'ope lucht is mijn!"
Noch steent het, om te sijn
By 't lieve nestje, daar het uitgekipt[1] is.

Ick meed°; hoewel mijn blyde geest vaart speulen, °eveneens
Daar draaiboom sluit noch heck,
Een heimelicke treck
Verleit het hart naar mijn geboortstad Keulen.

Daar heb ick eerst om honigh uitgevlogen,
Omtrent den blonden Rhijn,
Beplant met Rinschen wijn,
En als een bie, violendau[2] gesogen.

Uit dit geboortsogh word mijn sorgh geboren,
Nu 't Sweedsche vaandel vlieght,
Daar ick ben opgewieght;
Nu 't grof geschut vast° dondert in mijn ooren. °voortdurend

Hoe wensch ick, als een Rijnswaan, Mars t'ontmoeten
En, met de borst in stroom,
Aldus door sang sijn toom
Te temmen, langs het stof van paardevoeten!

1 *uitgekipt:* uitgebroed, geboren. 2 *violendau:* zinspeling op zijn geboortehuis: *zur Fyolen.*

De sware smack van Tyrus trotse muuren
Deê zidderen in 't rond
Den Asiaanschen grond,
En schreeuwde, dat 'er niets gemaackt is om te duuren.

't Verslegen Sion laat sijn schilden hangen,
Het heiligh Priesterdom
Sich statigh toereed, om
Den dappren triomfeerder wel t' ontfangen.[1]

Hy naackt in 't eind: Iäddus treed hem tegen,
Met Godgewijde pracht
Van 't Kerckelijck geslacht,
Om den gesteurden veldheer te bewegen.

De jonge krijghsheld blijft verwonderd staren
Op 't priesterlick gewaad;
En 't Goddelijck cieraad
Sijn bittre wraack verweldight tot bedaren.

Hy leest Jehovaas dieren naam, gesneden
In 't voorhoofd, op den hoed;
Hy siet der steenen gloed,
Den glans van goud en purpere offerkleeden.

Ootmoedigh stijght hy van den hoogen paarde,
En eert den priester Gods
En Salems° tempelrots, °Jeruzalems
Met neigend hoofd en afgeleiden swaarde.

Hierusalem, bekleed met groene meyen,
Hem feestelijck begroet;
Terwijl hy met sijn stoet
Op Davids burgh sich vreedsaam laat geleyen.

So vreedsaam wensch ick, dat, met fluit en cyter,
Mijn Rijcksstad u onthaal,
Met geestelicke praal,
En Roomschen bisschopsstaf, en witten myter;

Dat sy niet swijm voor uwen rooden stander,
Maar hou haar verwe braaf,
En groete u, *o Gustaaf*!
Als een van God gedreven Alexander.

1 Zinspeling op het verhaal, dat Alexander de Grote, toen hij tegen Jeruzalem optrok, door de Hogepriester zou ontmoet zijn, waarop hij zou zijn teruggedeinsd en de stad gespaard hebben.

Ghy sult haar grijsen ouderdom verschoonen,
Wanneer sy heusch en mild,
U toont den wapenschild,
Het bloedigh veld, gewijd met goude kroonen.[1]

Dat 's d' eeuwige eer der Perssiaansche Wijsen,
Die, met geschenck en stem,
In 't nedrigh Bethlehem,
Den grootsten koning offeren en prijsen;

Dat 's 't jammerteecken, dat haar oude straten
Gedoopt zijn so verwoed
In 't kuische maaghdenbloed,
Vergoten van Barbarische soldaten.

Ghy sult, als eertijds Francksche en Hunsche rotten,
En woedende Attila,
Niet sluiten uw gena,
Maar harten winnen door bedaarde Gotten.[2]

So word aldus uw zege niet besproken
Van 's dichters scharpen stijl:
„Hier heeft de Gotsche bijl
Den Agrippijnschen arbeid[3] afgebroken."

So sweeftge boven Alexanders vlercken,
Die Pindars wooning stut,[4]
Daar° mijn gesang beschut °terwijl
Een stad vol volcks, vol kloosters, en vol kercken. 1622

HUIGH DE GROOTS VERLOSSING

AEN MEVROUW
MARIE VAN REIGHERSBERG

Gewelt van wallen, dubble gracht,
Ontruste honden, wacht bij wacht,
Beslaghe poorten, ysre boomen,
Geknars van slotwerck, breede stroomen,
En d'onvermurwde kastelein
Verzekerden op Loevestein
Den Grooten Huighen, buiten duchten
Van in der eeuwigheit t' ontvluchten;
Ten waer zijn schrandre gemalin
En druckgenoot en kruisheldin
Een eerlijcke uitkomst had gevonden,
En hem van langh verdriet ontbonden.

Zy sprack: mijn lief, mijn levenslicht,
(De traenen stonden in 't gezicht)
Zal dees spelonck uw glans versmoren,
En is uw deught dit graf beschoren?
Helaes! Maer 't is vergeefs gesuft.
Hier helpt geen kermen, maer vernuft.
Mijn geest zal nu wat groots bezoeken.[5]
Terstont verandert hy in boecken.
De schiltwacht draeght dien vetten buit
Op haere beê voor boecken uit.
Een vrou belacht al die haer perssen,
En laet hen op de tanden knerssen.

1 Het rode veld van het Keulse wapen herinnert aan de moord op St.-Ursula en haar 11000 maagden. De drie kronen duiden op de schedels der Drie-koningen, welke in Keulen bewaard heten. 2 Gotten = Gothen = Zweden. 3 *Den Agrippynsen arbeid:* Keulen werd door Agrippina gesticht: vanwaar de naam *Colonia Agrippina.* 4 Alexander, de verwoesting van Thebe gelastende, beval dat men alleen het huis van de dichter Pindarus zou sparen. 5 beproeven.

Een vrou is duizent mannen t'ergh.
O eeuwighe eer van Reighersbergh,
De volgende eeuwen zullen spreecken,
Hoe ghy den Haet hebt uitghestreecken.[1]
Na datghe op 't droef gevanghenhuis
Gelijck Marye neffens 't kruis,
Uw' bruid'gom onder moordenaeren
Gerekent, trooste heele jaeren.
Zoo liet de trouwe Michal eer
Haer' liefsten schat met koorden neêr;
Toen Sauëls zwaerden hem bezetten,
Gelijck de jaeghers 't hert met netten.
Aldus wert Lynceus oock geredt
In zijn beleghert bruiloftsbedt,
Toen zoo veel ledekanten smoorden
In 't gruwelijck bloet der mannemoorden.[2]
Vergun mijn luite, datze speel'
Het berghen van ons lantjuweel,
In 't onweêr, dat het roer vermande,
Toen 't groote schip van Hollant[3] strande.

1632

UITVAERT VAN MIJN DOCHTERKE[4]

De felle Doot, die nu geen wit° magh zien, °vreugde
Verschoont de grijze liên.
Zy zit om hoogh, en mickt met haeren schicht
Op het onnozel wicht,
En lacht wanneer in 't scheien
De droeve moeders schreien.

Zy zagh 'er een, dat wuft en onbestuurt,
De vreught was van de buurt,
En, vlugh te voet, in 't slinghertouwtje sprongh;
Of zoet Fiane zongh,[5]
En huppelde in het reitje
Om 't lieve lodderaitje,[6]

Of dreef gevolght van eenen wackren troep,
Den rinckelenden hoep
De straeten door: of schaterde op een schop°; °schommel
Of speelde met de pop,
Het voorspel van de daeghen,
Die d' eerste vreught verjaeghen:

Of onderhiel met bickel en boncket[7]
De kinderlijcke wet,
En rolde en greep op 't springhende elpenbeen
De beentjes van den steen;
En had dat zoete leven
Om geldt noch goet gegeven;

Maer wat gebeurt! Terwijl het zich vermaekt,
Zoo wort het hart geraeckt,
Dat speelziek hart, van eenen scherpen flits,
Te dootlijck en te bits.
De Doot quam op de lippen,
En 't zieltje zelf gingh glippen.

1 gefopt. 2 de vijftig dochters van Danaüs vermoordden hare echtgenoten in de eerste huwelijksnacht; Lynceus alleen werd door zijn vrouw gered. 3 Oldenbarnevelt.
4 Saartje † Sept. 1633. 5 een thans vergeten zangwijs. 6 vriendlijk lachend meisje. 7 bal, stuiter.

Toen stont, helaes! de jammerende schaer
Met traenen om de baer,
En kermde noch op 't lijck van haer gespeel,
En wenschte lot en deel
Te hebben met haer kaertje,° °vriendinnetje
En doot te zijn als Saertje.

De speelnoot vlocht, toen 't anders niet moght zijn,
Een' krans van roosmarijn,° °een altijd groen heestertje
Ter liefde van haer beste kameraet.
O krancke troost! Wat baet
De groene en goude lover?
Die staetsie gaet haest° over. °snel 1633

KINDERLIJK

Konstantijntje, 't zaligh kijntje,
Cherubijntje, van om hoogh
d'Ydelheden, hier beneden,
Uitlacht met een lodderoogh.[1]

Moeder, zeit hy, waerom schreit ghy?
Waerom greit ghy op mijn lijck?
Boven leef ik, boven zweef ick,
Engheltje van 't hemelrijck:

En ick blinck' er, en ick drink' er,
't Geen de schincker alles goets
Schenckt de zielen, die daar krielen,
Dertel van veel overvloets.

Leer dan reizen, met gepeizen,
Naer paleizen, uit het slick
Dezer werrelt, die zoo dwerrelt.
Eeuwigh gaet voor oogenblick. 1633

VERTROOSTINGE AEN GEERAERT VOSSIUS

KANONIK TE KANTELBERG[2], OVER SIJN SOON DIONYS

Wat treurtge, hooghgeleerde Vos,
En fronst het voorhoofd van verdriet?
Beny uw soon den hemel niet.
De hemel treckt: ay, laet hem los.

Ay staek dees ydle tranen wat,
En offer, welgetroost en bly,
Den allerbesten Vader vry
Het puik van uwen aertschen schat.

Men klaeght, indien de kiele strant,
Maer niet, wanneerse rijck belaên,
Uyt den verbolgen Oceaan,
In een behoude haven lant.

Men klaeght, indien de balsem stort,
Om 't spillen van den dieren reuk;
Maer niet, soo 't glas bekoomt een breuck,
Als 't edel nat geborgen wort.

Hy schut vergeefs sich selven moê,
Wie schutten wil den starcken vliet,
Die van een steyle rotse schiet,
Naer eenen ruymen boezem toe.

Soo draeyt de weereltkloot; het sy
De vader 't liefste kint beweent;
Of 't kint op vaders lichaem steent:
De Doot slaet huys noch deur voorby.

De doot die spaert noch soete jeught,
Noch gemelijcken ouderdom;
Sy maekt den mont des reedners stom
En siet geleertheyt aen noch deught.

Geluckig is een vast gemoedt,
Dat in geen blijde weelde smilt,
En stuyt gelijck een taeye schilt,
Den onvermybren tegenspoet. 1633

1 Blinkende ogen. 2 Canterbury. Een onderscheiding die Vossius sedert 1629 genoot. In 1631 werd hij professor te Amsterdam.

OP ONS WEESHUIS

I

Hier treurt het Weeskint met gedult,
Dat arm is zonder zijne schult,
En in zijn armoê moet vergaen,
Indien ghy 't weighert by te staen.
Zoo ghy gezeghent zijt van Godt,
Vertroost ons uit uw overschot.

II

Geen armer Wees op aerde zwerft
Dan die der Weezen Vader derft.
Der Weezen Vader derft hy niet,
Die Weezen troost in haer verdriet:
Dies sla uw ooghen op ons neêr.
Ons aller Vader troost u weêr.

III

Wy groeien vast In tal, en last:
Ons tweede Vaders klaeghen.
Ay, ga niet voort Door deze poort.
Of help een luttel draeghen.

DANCKDICHT AEN JACOB BAECK,

RECHTSGELEERDE

Voor zyne schoone appelen, my met een gedicht toeghezonden.

Geleerde en heusche Jonghelingh,
Met uwen appelkorref gingh
Mijn hart op, door het groot genoeghen
Aen uw met rijm bestroide vrucht,
Getuige van d' oprechte zucht, [°steeds
Die oit° de Baecken tot my droeghen.

Ghy geeft my weder nieuwe stof,
Om boven Hespers gouden hof[1]
Uw vaders boomgaert te waerdeeren;
Waer in mijn ziel zoo menighmael
Geprickt wierdt van een' heldren strael,
Om uit de borst te quinckeleeren.

Zoo veelerlei genoten goet
Verplicht mijn overtuight gemoedt,
U weder danckbaer te gemoeten.
En met een schaemroot maetgedicht
En neêrgeslaghen aenghezicht
Voor alle weldaên te begroeten.

Uw hofsteê streckt een Helikon,
Uw klare Beeck een Henghstebron,
Tot laefnis van mijn dorstighe ader,
Het zy ick op mijn Duitsche wijs
Het huis vol schrandre kindren prijs,
Of hunne moeder, of den vader.

Mijn geest, benevelt en verwart,
Vont t'elckens daer een open hart,
My noodighende om toe te tasten
Naer hofbancket of lecker ooft,
En wat de boomgaert meer belooft
Zijn' altijdt wellekome gasten.

Toen ik vervloeckte waerheit sprack
Verstreckte my uw vaders dack
Een toevlught, als zelfs maghen weecken
En deinsden, morrende en verstoort,
En weigherden ter noodt een woort
Voor mijn onnoozelheit te spreecken.[2]

Uw broeder schaft my dickwijls kost
Van Huighens, of den Muider Drost,
En blaeckt, gelijck zijn gemalinne,
In liefde tot de Poëzy,
En zuigt haer zuivre borst; en ghy
Laeght jongh en teer bij haer te minne.

Ghy waert mijn broeders reisgezel,
En zaeght de weereld, en haer spel,
En holpt hem hooghe berghen baenen,[3]
En vont Urbaen in 't gulden jaer,
En naemt de grijze aeloutheit waer,
En leerde spreecken met Tuskaenen.

Uw brein ontwart 't verwarde Recht,
En strijckt krackeelen vlack en slecht,
En heeft de heelzame artzenijen
Doorkropen, niet ter loop noch los;
Oock hanght het aen den mont van Vos
En smeedt een reecks van d' oude tijen.

Uw aenghenaeme tonghe sluipt
Den maeghdeboezem in en druipt
Van honigh en bevallligheden.
Ghy schift het wijze van het dwaes,
Wanneerghe met den wijzen Haes° °de dokter
Door gras en bloemen heen gaet treden.

1 de tuin der Hesperiden, waar de gouden appels bewaard werden. 2 Vondel vond op Baecks buitenplaats Scheybeeck een schuilplaats, toen hij na het schrijven van Palamedes voor het gerecht gedaagd was; zijn verwanten hadden hem het verblijf in hun huis opgezegd. 3 Hun tocht over de Alpen naar Italië.

Maer schuwende der steden smet
Verschalcktge nu met srick en net
Een vette snip of slechte lijster;
Terwijl uw zuster liedtjes zinght.
Dan 'k wou ghy beide uw zinnen hinght
Aan eenen vrijer of een vrijster.

Zoo moght ick voor u henegaen,
En strooien 't padt met roozeblaên,
En maeghdepalm, en lauwerieren.
Mijn opghewekt vernuft, ick wedt,
Zou dan uw weeligh bruiloftsbedt
Met puick van Poëzy vercieren. 1634?

LYCKKLACHT

AEN HET VROUWEKOOR OVER HET VERLIES VAN MIJN EGA MARIA DE WOLF

O Heyligh Koor,[1] dat van den mijnen
't Vergaen en onvergaen gebeent,
Bewaert, en sachte rust verleent,
Tot dat de son vergeet te schijnen;

Nu groeit 't getal van uwe lijcken
Door een, dat meest mijn geest bedroeft
En met den lijckschroef 't harte schroeft,
Die voor geen jammerklaght sal wijcken.

Nu perst uw harde serck het kermen
En traenen uit het hart en oogh,
Om mijn Krëuse,[2] die om hoogh
Gevaren, smolt in bey mijn armen:

Terwijl ick t'Aquileia streefde[3]
Met Constantijn, den grooten helt,
Door swaerden, op de keel gestelt,
Door vlam, die naar de starren sweefde.

Ick wenschte noch om eenigh teecken
Van haer, die als een schim verdween,
Wanneer se my te troosten scheen,
En in den droom dus toe te spreeken:

„Mijn lieve bedgenoot, dees saecken
Gebeuren geensins sonder God.
Vernoegh met uw getrocken lot,
En wil uw heldenwerk niet staecken.

Dat ramp noch druck uw dagen korten,
Voor dat ghy ziet, na uwen wensch,
Den vlughtigen tyran Maxens
Bestorven in den Tiber storten.

Dan sal uw siel ten hemel draven,
Wanneer het triomfeerend hoofd
't Gewijde swaerd, aen God verlooft,
Ontgort op der Apostlen graven.

Bestel mijn sterflijck deel ter aerde,
In 't Koor der segenrijcke Maeghd,
Daer sulck een schaer den naem af draeght,
En die mijn' naem oock gaf zijn waerde.

'k Verhuys, van 't aerdsche juck ontslagen,
Omhoogh in 't hemelsche gebouw.
Besorgh de panden van ons trouw,
Twee kinders, die ick heb gedragen."

Soo spreeckend weeck sy uit dit leven.
Marie, al laet ghy my alleen,
Uw vriendschap, uw gedienstigheên,
Staen eeuwigh in mijn hart geschreven.

Hoe veer dees voeten moghten dwalen,
'k Sal derwaert mijn bedruckt gesicht
Noch slaen, daer voor het rijsend licht
Uw bleecke star ging onder dalen. 1635

AEN DE BEURS VAN AMSTERDAM

O vruchtbaere acker, gront van steen,
Die zich, ten oorbaer van 't gemeen,
Laet alle middaghen bezaeien
Met koopzaet, eêl en milt van aert,
Dat goude en zilvre oesten° baert, °oogsten
Daer duizenden genot van maeien;

Het gansche jaer is uw saizoen:
En of geen licht verwelkend groen
Uw heininghen en pylers kleede,
Noch° teelen die in d'Aemstellucht °noch-[tans
Een overkostelijcker vrucht
Dan Atlas boomgaert eertijdts deede:

1 Het Lieve-Vrouwenkoor, een kapel in de Oude Kerk. 2 De vrouw van Aeneas, welke deze bij de vlucht uit het brandende Troje, verloor. 3 Zinspeling op Vondels later vernietigd heldendicht Constantijn. Aquilea was een vroeger aanzienlijke stad in Italië, waar Constantijn streed tegen Maxentius 312 n. Chr.

Want ghy hebt weêr en wint te vrient,
En zon en daeu, en wat u dient.
Jupijn daelt met een gulden reghen
In uwen schoot van boven neêr,
En ieder zeghen smaeckt naer meer,
Wat ghy omhelst gedijt tot zeghen.

De schellen van uw appels zijn
Van gout, de korlen klaer robijn,
Het loof safier en esmerouden.
Hier rieckt men wat het hart verfraeit,
En van vier winden overwaeit [°bevoeren
Door 't water, dat uw stuurmans bouden.°

Der Mooren opperste gezagh
Strijckt voor uw vloten en uw vlagh,
De watergoden duicken onder,
Als ghy, van d'een aen d'ander reê,
Het oorloghsonweêr voert op zee,
En volght den blixem en den donder.

Uw veder, op 't papier gewent,
Vliegt van het een naer 't ander endt
Des aerdtboôms, en beschaduwt d'assen
Des hemelkloots van wederzy.
Zy vlieght de weerelt zelf voorby,
En ziet den dagh vergaen, en wassen.

O achtste wereltswonderstuck!
Kan slechts uw voet zijn aerts gheluck
En weelde gelijckmoedigh draeghen!
Zulck een onwanckelbaer gemoedt
Gaet boven al het weereltsch goet:
Want deught kan steên en muuren schraeghen. 1643

KERSLIEDT

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Toen Gabriël de Maeght ontvoude
In haer gebedecel
De boodtschap, die hem Godt betroude,
Een Goddelijck bevel,
Aenhoorde deze bloem der Joodtschap
De maer, en stont
Verbaest voor zulck een blijde boodtschap,
Uit 's Engels mond.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Godts dienstmaeght eene poos verslagen,
En voor dit wonder stil,
Bestemde strax het hoogh behagen
Ootmoedigh met haer' wil.
De kracht des allerhoogsten daelde
Uit 's hemels poort:
Hier op vernam deze overstraelde
Het eeuwigh Woort.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Het Woort viel, als de daeu by droppen
Op een wit lelibladt
En ongerepte roozeknoppen,
In 't zuiver maeghdevat.
De Godtheit troost den heilverlanger:
Want Josephs bruit,
Uit Jesses stam, ging zedert zwanger
Van Davids spruit.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Maria, maeght en teffens moeder,
Baert haeren lieven Zoon,
Der volcken Heilant en Behoeder,
Op Koning Davids troon.
Zijn rijck, bepaelt van grens noch muuren,
Zal al de kraght
Der aerdtsche Koningen verduuren,
Door zijne maght.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên,
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Het licht van 't licht ontbeert zijn' luyster.
Een Engels blijde stem
De Herders weckt, en wijst by duyster
Naar 't arme Bethlehem.
Al d'Enghelen eer den Hooghsten wenschen,
Het aerdtrijck vreê,
Een' goeden wil aen alle menschen
Van steê tot steê.

Emanuel is nu geboren,
Zoo langk geleên
Den vaderen belooft te voren,
Eer hy verscheen.
Dry Koningen den Heer der Heeren,
In Davids oude stadt,
Aenbidden, en met wieroock eeren
En myrrhe en gouden schat.
En Simeon, van Godt gedreven,
Omhelst Godts Kroost.
Hy vaert hier op naer 't ander leven
In Godt getroost.

DE GESTUITE MINNEGODT

OP DE HOFSTEDE VAN DE HINLOPENS BUITEN NAERDEN

De fiere Venus sprack
Tot haren kleenen dweigh:
Ga heen, bestorm het dack
Van 't forsse Rustenbergh,
Dat met ons torts en wapens schimpt,
Zoo trots, dat my er 't hart af krimpt.

Kupido schoot en toogh
Zijn snelle vleugels aen:
Hy nam zijn' taeien boogh
En koocker, zwaer gelaên
Van pijlen, scherp gewet, en gladt
En daer mê hene op 't luchtigh padt.

In 't vlieghen zagh de Godt,
Die al de werrelt toomt,
De toppen van het slot
Van verre door 't geboomt
Uitsteecken, en hy streeck' er in.
Wat slot, wat sterkte keert de min!

Doch 't gingh hem in dit perk
Uit sijne gissingh: want
Een ieder op zijn werck
Boodt rustigh wederstant,
Zoo ras hy toeley om terstont
Te treffen wat hy bezigh vont.

De voorste klonck de scheer
Met yver hem naer 't hooft;
Een zorghelijck geweer.° °gevaarlijk wapen
Hoe stont de min verdooft!
Een andre smeet met kracht en stijf,
Een loden inktpot hem naer 't lijf.

De derde kerft en kruist,
En snijt en steeckt te fel.
Het snoeimes in de vuist
(Al naem de Min de hel
Te baet) ontzagh noch pees, noch schicht.
De looze Schutter viel te licht.

De vierde sufte niet,
Maer greep het langhe roer,
Dat menigh voghel schiet.
Hy mickte, en dreighde, en zwoer
Den schutter in een omzien ras
Te steecken in zijn vogheltas.

De Minnegodt, in 't endt
Gekeert van daer hy quam,
Zijn moeder heeft bekent
Dat pijl noch minnevlam
Niet hechten kan op dit geslacht,
Dat bezigh ledigheit veracht. 1657

WILTZANGH

OP DEZELVE HOFSTEDE

Wat zongh het vrolijck voghelkijn
Dat in den boomgaert zat?
Hoe heerlijck blinckt de zonneschijn
Van rijckdom en van schat!
Hoe ruischt de koelte in 't eicken hout
En versch gesproten lof!
Hoe straelt de boterbloem als gout!
Wat heeft de wiltzangh stof!
Wat is een dier zyn vryheit waert!
Wat mist het aen zijn wensch,
Terwijl de vreck zijn potghelt spaert!
O slaef! O arme mensch!
Waer groeien eicken t'Amsterdam,
O kommerziecke Beurs,
Daer nooit genoeghen binnen quam?
Wat mist die plaets al geurs!

Wy voghels vlieghen, warm gedost,
Gerust van tack in tack.
De hemel schaft ons dranck en kost,
De hemel is ons dack.
Wy zaeien noch wy maeien niet:
Wy teeren op den boer.
Als 't koren in zijn airen schiet,
Bestelt al 't lant ons voêr.
Wy minnen zonder haet en nijt,
En danssen om de bruit:
Ons bruiloft bint zich aen geen tijdt,
Zy duurt ons leven uit.
Wie nu een voghel worden wil,
Die trecke pluymen aen,
Vermy de stadt en straetgheschil,
En kieze een ruimer baen. 1657

DE GETROUWE HAEGHDIS

OP DEZELVE HOFSTEDE

Integer vitae, scelerisque purus.[1]

Geluckigh is zy, die hier leeft
Van zorghen en gevaer bevrijt,
En altijdt eene schiltwacht heeft:
Want zelden leeft men zonder strijt,
En ongheval en harteleet
Genaeckt den mensche ook eer men 't weet.

Twee jonghe maeghden[2] waren uit
Gegaen, in 't kriecken van den dagh,
Daer niemant heck noch draeiboom sluit,
Het Goy voor ieder open lagh.
Natuur haer keur van bloemen milt
Alzins° te plucken gaf in 't wilt. °overal

De lentezon bescheen het groen
Met puick van stralen overal:
Het lantschap stont in zijn saizoen:
De byen zoghen bergh en dal
Van honigh ledigh te gelijck,
En alle honighkorven rijck.

De maeghden op een heuvelkijn
Geleghen, en van plucken moe,
Beschut met loof voor zonneschijn
En zon, haer ooghen loocken toe,
En sliepen zoo gerust in 't gras,
Als of de slaep haer hart genas.

Maer midden onder 't slapen quam
Een adder uit haer duister hol
Gekropen, langhs een' eicken stam
Zy glom om haren hals, en zwol
Allenghs van boosheit in den dagh,
Toen zy de zusters legghen zagh.

Dit merckte een wackere haegedis,
Die vrou Natuur in stilheit dient,
Den mensch bemint en gunstigh is,
En gadeslaet, en houdt te vrient.
Hoe was dit lieve dier zoo bangh!
Zy kroop verbaest op hals en wangh.

Zy streeckze, en weckteze op het lest
Met strijcken, recht als ofze riep:
„Waekt op, waeckt op: ontvlucht dees pest."
Het paer ontwaeckte, en zagh, en liep,
En stroide in 't loopen voor gevaer
Den schort met bloemen hier en daer.

Nu twijfel ick niet langer, of
Het een of ander stomme dier
Bewaeckt d'onnooslen, en haer lof
Behoeft noch hantbus noch rappier.
Al schiet een adder gift en gal:
De deught is veiligh overal. 1657

MINNEDEUNTJES

De dertele Sater,
De boxvoet, vast hippelt,
Langs d'oevers van 't water,
En beitelt° en trippelt °buitelt
Met alle zijn vrijsters,
Die zingen als lijsters.
Het velt is vol vreught
O vrolijk leven! o zoete jeught!

O wreede vriendinne,
Wie kan u bewegen?
Hoe trouw ik u minne,
In hagel en regen,
Gij vlught even vlugge,
En bietme den rugge.
Ik jammer ontstelt:
Geen klagten baeten: mijn leven smelt.

ANDER

Koom hier, o goelijk meisje,
Gij ziet de velden groenen,
Vergun me slechts een reisje,
Dat ik uw mont mag zoenen,
En uw wangen
Uit lust en verlangen.
Ay koom wat nader:
Want uwe moeder
En was niet vroeder,
Zij kuste vader.

De duiven trekkebekken,
De dieren in de weiden
Een lijn te zamen trekken,
Wie kan de liefde scheiden
Van het leven
De jongkheit gegeven
Om te gebruiken?
Liefde moet bloeien.
Door liefde groeien
De boom en struiken. 1665

1 onberispelijk van levenswandel en rein van misdaad. 2 Anna en Katharina Hinlopen.

UITVAERT
VAN
MARIA VAN DEN VONDEL[1]

Insuetum miratur limen Olympi.[2]

Wanneer dit tijtlijck leven endt,
Begint het endelooze leven,
By Godt en engelen bekent,
En zaligen alleen gegeven.

Daer zit de Godtheit op den troon,
In 't middenpunt van alle ronden,
Dat overal, en eenigh schoon,
Noit zijnen omvang heeft gevonden.

Dit treckt alle oogen naer zich toe,
Als d'eerste zon van alle zonnen,
De bron van 't licht, noit straelens moê,
Van geene schaduwen verwonnen.

Wat goet zich in 't geschapen spreit
By sprengkelen, is hier volkomen
In schoonheit, maght, en heerlijckheit,
Een zee, een springaêr aller stroomen.

Wat herquam van het enckel Een,
Doolt, als in ballingschap verschoven,
Vint geene rustplaets hier beneên,
En zoeckt het vaderlant daer boven.

Zoo waelt de lely° van 't kompas, °de wijzer
Die met den zeilsteen[3] wert bestreeecken,
Rondom, en zoekt de starlichte as,
Haer wit, waer van zy was versteecken.

Maria steegh met haer gemoedt,
Van werreltsche ydelheên gescheiden
En los, naer dit volkomen goet,
Waer toe d'elenden 't hart bereiden.

Twee vleugels, ootmoet en gedult,
Verhieven haer uit aertsche dampen,
Daer 't eeuwigh Een 't gebrek vervult,
En vleesch en geest niet langer kampen.

Haer leste stem en aêm was Godt,
De troost der aengevochte harten,
Het beste deel, en hooghste lot.
Zoo voerze heene uit alle smarten.

Wat kroontghe, op dat uw liefde blijck',
Met paerle, zilver en gesteente,
En palm, en roosmarijn het lijck?
O Speelnoots, dit 's een dor gebeente.

Zy leefde tien paer jaeren lang,
Maer nu van 's werrelts last ontbonden,
Verwachtze om hoogh geen' ondergang:
Het hemelsche uurwerck telt geen stonden.

Een rey van englen kroon' de ziel
Met lauwerier in 's hemels hoven,
Nu 't kleet des lichaems haer ontviel.
Zy noode ons met gebeên daer boven.

1668

REY VAN EUBEËRS
UIT PALAMEDES

Het dun gezaeit gestarnt verschiet
Zijn' glans, en gloeit zoo vierigh niet.
De schaduwe is aen 't overleenen.
De morghenstar drijft voor zich heenen
De benden van het hemelsch heir,
De voerman van den grooten Beir,
Op dat hy zijne beurt verwissel',
Vlught heen met omghekeerden dissel.
De gouden Titan° rijst alree °Helios; de zon
Met blaeuwe paerden uit der zee,
En schittert over bosch en duinen,
En Idaes bladerrijcke kruinen.
O wellekoome morghenstont,
Ghy voert hem speelen in den mont
Van eindelooze zaligheden,
Die, lustigh, rustigh, wel te vreden,
Beschouwt, al wat natuur ons geeft;
Wat schoonheit in haer aenschijn zweeft;
Wat Godtlijck wordt door al haer leden
Van 't diep verwondren aenghebeden.
Die in een liefelijcke streeck,
By 't ruischen van een klaere beeck
Zijn lanthuis sticht, en ackerwoningh,
Wat is dat een gezeghent koningh!
Die nimmer vlamt op ydlen lof,
En zijne lusten met zijn' hof

1 geb. 1648, † 1668, kleindochter van Vondel uit het eerste huwelijk van zijn zoon. 2 „Zij bewondert de nooit aanschouwde drempel van de Olympus". 3 magneet.

Bepaelt, en indrinckt met zijn ooren
Den voglezangh, die zich laet hooren,
Daar morghendau, als perlen, leit
By druppels hier en daer gespreit
Op roozebladen, versch ontloocken:
Wanneer zich opdoen duizent roocken,
En duizent kleuren, voor het oogh,
Van bloemen, als een reghenboogh,
Als Iris bruiloftskleet geweven,
Een schildery, vol geest, en leven.
Hy plant, hy poot, of hy verzet,
Belaeght de voghlen met zijn net;
Of overleenende met yver,
Treckt spartelvisschen uit den vyver
Met zijn geboghe hanghelroe:
Of is hy zulcke speelen moê,
Hy spant zyn paerden in, voor 't daeghen,
En gaet met honden 't knijn belaeghen:
Of rijdt, bij klaeren zonneschijn,
Door weghen, die gestrenghelt zijn
Als voormaels der Kretenzen doolhof:
Hier bloeit een afghetuinde° koolhof, °om-
Daer lacht een beemt, een klaverwey [heinde
Omcinghelt met een boomenrey.
Men melckt der koeien uiers wacker:
Hier zwoeght en ploeght men op den acker,
En ginder hoopt men op 't gewas:
Daer zaeit men boeckweit: ginder vlas:
Hier groeit en bloeit het weeligh koren,
Omheint met steeckelighe doren:
Daer spoelt een speeljacht over 't meer:
Hier roockt een dorrep: ginder veer
Wil in 't verschiet een slot verflaeuwen,
En hoogher op 't gebergte blaeuwen.
Verr' dwaelt hij van dit leven af,
Dien d'onrust nagaet tot in 't graf,
En tot den avond, van den morghen,
Geknaeght, geplaeght wort van de zorghen,
De zorgh, die nimmer rusten laet
Den slaef van eenen vryen staet,
Die tot gemeene best zal raemen,
Verbinden zoo veel hoofden t'zaemen;
Hy wort gebeten van den nijdt,
Hoe vroom en eerlijck hy zich quijt.
De tabbert, ick beken 't, is eerlijck,
En 't kussen deftigh, en raetsheerlijck:
Maer och, wat is 't een lastigh pack!
Wat moeite nestelt onder 't dack,
Daer ieder vlamt op hoogher stoelen,
En allerley gebreken woelen!
Die ramp vermijt mijn burgherboer.
Hy drinckt uit gout noch parlemoer
Geen akonyt, noch spogh van draecken,
't Welck 't hart de ziel doet quijnend braecken.
Oock schuilt hy voor de ponjaerts vry
Die, achter een tapissery,
Den man van staet het lijf ontzegghen,
En zijnen voorspoet laeghen legghen.
Geen vreeze maakt hem 't leven zuur.
De gunst des volcks, dat, wispeltuur
En wuft, nu streelt, nu steeckt zijn heeren,
Hy zonder hartzeer magh ontbeeren.
Hy wort van 't bedt niet opgheklopt
Half suizebollend; noch men stopt
Zijn hant vroeghmorgens niet vol schriften.
Men zal zijn ommegangh niet ziften.
Zijn huisgoôn niemants wrock bespiet.
Men mat hem door veel aenspraecks niet,
Daer hy beschanst zit met papieren,
Die door de slaafsche zinnen zwieren.
Hy siddert niet voor 's priesters stem,
Die al zijn vuilnis vaeght aen hem,
Zijn' lantsheer schelt zoo bits en snoode,
En veinst zich Godts gezant en bode.
Door zoo veel klippen en gevaers,
Door 't onweer, dat de wichelaers
En lastertonghen wecken stedes,
Drijft d' afgheslaefde Palamedes.
Men ziet 's mans schipbreuk te gemoet,
Ten zy Neptuin zijn wettigh bloet
Verschoone, en, aenghebeên om bystant,
Dees zee bezadigh met den drytant.

LUCIFER

REY VAN ENGELEN

Zang

Wie is het, die zoo hoogh gezeten,
  Zoo diep in 't grondelooze licht,
Van tijt noch eeuwigheit gemeeten,
  Noch ronden, zonder tegenwight,
By zich bestaet, geen steun van buiten
  Ontleent, maer op zich zelven rust,
En in zijn wezen kan besluiten
  Wat om en in hem, onbewust
Van wancken, draeit, en wort gedreven,
  Om 't een en eenigh middelpunt;
Der zonnen zon, de geest, het leven;
  De ziel van alles wat ghij kunt
Bevroên, of nimmermeer bevroeden;
  Het hart, de bronaêr, d'oceaen
En oirsprong van zoo veele goeden

Als uit hem vloeien, en bestaen
By zijn genade en alvermogen
En wijsheit, die hun 't wezen schonk
Uit niet, eer dit in top voltoogen
Palais, der heemlen hemel, blonck;
Daer wy met vleuglen d'oogen decken,
Voor aller glanssen Majesteit;
Terwylwe 's hemels lofgalm wecken,
En vallen, uit eerbiedigheit
Uit vreeze, in zwijm op 't aenzicht neder?
Wie is het? noemt, beschrijf ons hem,
Met eene Serafijne veder.
Of schort het aen begrijp en stem?

Tegenzang

Dat 's Godt. Oneindigh, eeuwigh Wezen
Van alle ding, dat wezen heeft.
Vergeef het ons; ô noit volprezen
Van al wat leeft, of niet en leeft,
Noit uitgesproken, noch te spreecken;
Vergeef het ons, en schelt ons quijt
Dat geen verbeelding, tong, noch teken
U melden kan. Ghy waert, ghy zijt,
Ghij blijft de zelve, Alle Englekennis
En uitspraeck, zwack, en onbequaem,
Is maer ontheiliging, en schennis:
Want ieder draeght zijn' eigen naem,
Behalve ghy. Wie kan u noemen
By uwen Naem? wie wort gewijt
Tot uw Orakel? wie durft roemen?
Ghy zijt alleen dan die ghy zijt,
U zelf bekent en niemant nader.
U zulx te kennen, als ghy waert:
Der eeuwigheden glans en ader;
Wien is dat licht geopenbaert?
Wien is der glanssen glans verschenen?
Dat zien is noch een hooger heil
Dan wy van uw genade ontleenen;
Dat overschrijdt het perk en peil
Van ons vermogen. Wy verouden
In onzen duur; ghy nimmermeer.
Uw wezen moet ons onderhouden.
Verheft de Godtheit: zingt haer eer.

Toezang

Heiligh, heiligh, noch eens heiligh,
Driemael heiligh: eer zy Godt.
Buiten God is 't nergens veiligh.
Heiligh is het hoogh gebodt.
Zijn geheimenis[1] zy bondigh°, °bindend
Men aenbidde zijn bevel.
Dat men overal verkondigh'
Wat de trouwe Gabriël
Ons met zijn bazuin quam leeren.
Laet ons Godt in Adam eeren.
Al wat God behaeght, is wel.

HET DERDE BEDRYF

LUICIFERISTEN REY

Luiciferisten

Hoe kan men in zyn waen zoo vroegh bedrogen worden!
Hoe is 't alree verkeert! wy schatten niemants Orden
Geluckiger dan d' onze, in dit opgaende Ryck,
Ja achtten onzen Staet den Oppersten gelyck,
En onveranderlyck, en boven 't aertsch gezegent;
Wanneer ons Gabriël met Gods bazuin bejegent
En uit de goude poort verbaest met dit gebodt,
Het welck al 't Engelsdom versteeckt van 't hooghste lot,
Hem uit den vollen schoot der Godtheit eerst geschoncken.
Daer leggen wy te laegh, en zien de schoone voncken
En stralen van onze eere en heerlyckheit geblust,
De gansche Hierarchy des hemels ongerust,
Den mensch, in top van Staet en maght, zoo trots verheven,
Dat wy, als slaven, voor zyn heerschappye beven.
O onverwachte slagh, en staetverwisseling!

1 het geheimnisvolle besluit van God, de mens te verheffen boven de engelen.

Och treurgenooten, zet u hier in eenen ring
In 't ronde: zet u hier te zamen: helpt ons treuren,
En zuchten: het is tyt ons feestgewaet te scheuren,
Te klagen: niemant kan ten minste ons dit verbiên.
De blyschap smilt, en zal nu d'eerste droefheid zien.
Helaes, helaes, helaes, gebroeders, hemelreien,
Leght af uw hooftcieraet: verandert uw lievreien,
En vrolyckheit in rou: slaet neêr uw aengezicht.
Zoeckt schaduwen, als wy, de droefheit schuwt het licht.
Een ieder volge ons stem, en bange jammerklaghten.
Verdrinckt in jammer: zinckt in droevige gedachten.
Het klagen helpt, en zet de droefheit oock° van 't hart. °zelfs
Nu schept in kermen lust: het kermen heelt de smart.
Nu roept uit eenen mont, en volleght ons misbaren.
Helaes, helaes, helaes, waer is ons heil gevaren!

Rey

Wat weeklaght hoort men hier? onaengenaemen toon,
De hemel yst hier af. dees lucht is niet gewoon
Te hooren een muzyck van druck op noten galmen
Door 't juichende gewelf. triomfen, kransen, palmen,
En harpen passen ons, en snaren. wat wil dit?
Wie of hier hangends hoofts in een gekrompen zit,
Verlaten, en bedruckt, en zonder noot beladen?
Wie geeft hun treurens stof? wie kan dees oirzaeck raden?
Myn Reigenooten, volght: 't is noodigh dat men vraegh'
Naer d' oirzaeck van hun leet, en deze donckere vlaegh
Van droefheit, die den glans van onze pracht ontluistert,
Het licht van 't eeuwigh feest benevelt, en verduistert.
De hemel is een hof van weelde° en vreught en vree. °welbehagen
Hier nestelt aen dit dack noch rou, noch hartewee.
Myn Reigenooten volght, en troostze in hun bezwaren.

Luiciferisten

Helaes, helaes, helaes, waer is ons heil gevaren!

Rey

Genooten van ons heil en blyschap, broeders, hoe?
O zonen van het licht, hoe dus bedroeft te moe?
Wie geeft u stof aldus te jammeren, te treuren?
Ghy had begonnen 't hooft ten hemel op te beuren,
Te bloeien in den dagh, die neêrstraelt van Godts glans.
De Hemel broght u voort om vlugh, van trans in trans,
Van 't een in 't ander hof°, te steigeren, te zweven, °hemelkring
In 't onbeschaduwt licht, vernoeght, verzaet te leven,
Op een gedurigh feest, te smaken 't hemelsch mann'

Van Godts onsterflijckheit, in een gerust gespan° °gezelschap
Van feestgenooten. hoe? dit voeght geen burgeryen
Van Englestadt, o neen: dit voegt geen Heerschappyen,
Geen Maghten, Troonen; noch geen heerschend Hemelsdom.
Ghy kropt uw droefheit in, en zit versuft, en stom.
Laet hooren wat u deert: ontdeckt het uw gespeelen.
Ontdeckt uw hartquetzuur, dat wy die mogen heelen.

Luiciferisten

Och broeders, vraeghtghe noch met errenst wat ons let?
Ghy hoort, zoowel als wy, wat Gabriël trompet:
Hoe wy, door 't nieuw bevel, van onzen staet vervielen
In eene slaverny der aerde, en zoo veel zielen
Als uit een luttel bloets en zaets te spruiten staen.
Wat is by ons alree mishandelt, of misdaen,
Dat Godt een waterbel, vol wint en lucht geblazen,
Verheft om d'Engelen, zyn zonen, te verbazen°? °vernederen
Een basterdy verheft, gevormt uit klay, en stof?
Wy waren pas gewyt tot pylers van zyn hof,
Bekleedden onzen plicht, als trouwe ryxgenooten,
Er worden op een' sprong gebannen, en gestooten
Uit deze waerdigheit, verdruckt te streng, en straf.
De hantvest en het Recht, dat ons de Godtheit gaf,
Wort ingetrocken, en, in stede van regeeren
Met Godt, en onder Godt, zal Adam triomfeeren,
En heerschen, in zyn bloet en afkomst, onbepaelt.
De zon der Geesten is te plotseling gedaelt.
Och lotgenooten, volght ons droefheit, en misbaren.
Helaes, helaes, helaes, waer is ons heil gevaren!

Rey

Ontsteltghe u om den last van Godt en Gabriël?
Dit schynt een razerny. wie durft het hoogh bevel
Berispen? wie verwaent de Godtheit wederstreven?
Wy zyn gehouden Godt zijn Recht en eer te geven,
Te rusten° in zyn wet. wie treet hier in geschil °berusten
Met Godts almogentheit? zyn wenck, en woort, en wil
Verstrecke ons eene wet, en maet, en vaste regel.
Wie tegenspreeckt, die breeckt des Allerhooghsten zegel.
Gehoorzaemheit behaeght den Heerscher in dit Ryck
Veel meer dan wieroockgeur, en goddelyck muzyck.
Ghy zyt [och, weest zoo trots en hoogh niet in uw wapen],
Tot onderdanigheit, tot heerschen min, geschapen.
Och medebroeders, staeckt dit kermen, en geklagh,
En buight u onder 't juck van 't eenigh hooftgezagh.

Luiciferisten

Zeght liever: onder 't juck van grimmelende mieren.

Rey

Wanneer het hem behaegh' moet ghy u laten stieren.

Luiciferisten

Wat hebben wy verbeurt? geeft reden, en bescheit.

Rey

Verbeurt? ghy quetst Godts kroon door ongeduldigheit°. °gebrek aan [lijdzaamheid

Luiciferisten

Wy klagen van verdriet, en enckel ongenoegen.

Rey

In ste van uwen wil gerust naer Godt te voegen.

Luiciferisten

Wy steunen op het Recht, ons wettigh toegestaen.

Rey

Uw Recht en hantvest blyf' de Godtheit onderdaen.

Luiciferisten

Hoe kan de meerder voor een minder zich verneêren?

Rey

Die zich gelaten stelt. Godt dienen is regeeren.

Luiciferisten

Gewilligh, zoo de mensch regeere daer beneên.

Rey

De mensch leeft met zyn lot vernoeght, al is het kleen.

Luiciferisten

Den mensch is boven dat een hooger lot beschoren.

Rey

Na menige eeuwen wort zyn opgang eerst geboren.

Luiciferisten

Een eeuw beneden is om hoogh een oogenblick.

Rey

Het ga zoo 't wil, zoo 't moet, zoo d' Oppermaght dit schick'.

Luiciferisten

Men had ons nutter dees geheimenis gezwegen.

Rey

De Godtheid openbaert haer hart, tot u genegen.

Luiciferisten

Noch milder tot den mensch: zy zet hem boven aen.

Rey

Verknocht met Godts natuur; een wonderlyck bestaen.

Luiciferisten

Och Engelsdom, wou Godt zich paren met uw wezen!

Rey

Wat Godt behaeght, en schickt, dat wort met recht geprezen.

Luiciferisten

Hoe heeft hy 's menschen peil alree zoo hoogh gemerckt?

Rey

Het is al wel, al goet, wat God bepaelt, en werckt.

Luiciferisten

Hoe wil° de mensch de kroon der Engelen verdooven! °zal

Rey

Alle Englen zullen Godt in 't lichaem zien, en loven.

Luiciferisten

Zy zullen slyck en stof aenbidden in het stof?

Rey

Bewieroocken Godts naem, met geur, en prys, en lof.

Luiciferisten

Den mensch bewieroocken, van hooger hant gedwongen?

APOLLION BELIAL REY

Apollion

Zy mompelen alree? ghy hoort een' stryt van tongen.

Belial

Wat scharen treuren hier, gedompelt in den rou,
De sluiers om de borst, en lenden; niemant zou
Begrypen dat men dus, in 't midden van de Geesten,
Op 't eeuwige bancket, en d'endelooze feesten,
Kon treuren, zaegh men niet dit jammerlyck getal
Verslensen van verdriet. wat ramp, wat ongeval
Ontsteltze? Broeders, hoe? wat's d'oirzaeck van dit kermen?
Beledight iemant u? men zal uw Recht beschermen.
Wat deert de Broeders? speeckt: laet hooren wat u deert.

Rey

Zy klagen dat de staet der menschen triomfeert,
Door Gabriëls bazuin, en opstyght boven d'Engelen!
Dat Godt zyn wezen wil met Adams wezen strengelen:
De Geesten onderworpt het menschelijck gebiet.° °macht
Daer hoort ghy kort en klaer den gront van hun verdriet.

Apollion

Zoo groot een ongelyck valt lastig te gedoogen.

Belial

Het overtreft bykans ons krachten, en vermogen.

Rey

Wy bidden dat ghy toch dien twist met ons beslecht.

Apollion

Wat raet? hoe paeit men hen? zy steunen op hun Recht.

Rey

Wat Recht? die wetten geeft vermagh de wet te breken.

Apollion

Hoe kan Rechtvaerdigheit een onrecht oordeel spreken?

Rey

Bestraft Godts oordeel eens, en schryft hem wetten voor.

Belial

De vader leer' het kint hem volgen op zyn spoor.

Rey

Zyn spoor te volgen is het zelve als hy te willen.

Apollion

Verandring van Godts wil veroirzaeckt dees geschillen.

Rey

Hy zet den eenen van, den andren op den troon.
De minder waertste wyck' voor eenen waerder zoon.

Belial

Gelyckheit van gena de Godtheit best zou passen.
Nu durf de duisternis het hemelsch licht ontwassen.
De kinders van den nacht braveeren zelfs den dagh.

Rey

Wat adem haelt, met recht den Schepper dancken magh,
Die elck zyn wezen gaf, en mindre en meerder waerde.
Wanneer het hem belieft, zal 't element der aerde
Veranderen in lucht, of water, of in vier;

De hemel zelf in aerde; een Engel in een dier;
Een mensch in Engleschyn, of onbegrepen wonder.
Een maght regeert het al, en keert het bovenste onder.
Wat d'allerminste ontfangt is loutere gena.
Hier geldt geen willekeur. hier komt vernuft te spa.
In d'ongelyckheit is Godts heerlyckheit gelegen.
Zoo zienwe tegens 't lichtste het zwaerste zwaerder wegen.
Dus steeckt het schooner af op 't schoon; de kleur op kleur;
De diamentsteen op turkoisblaeu; geur op geur;
Het stercke op flauwer licht; gestarrent tegens starren.
Ons schicken° is den Staet van dit Heelal verwarren, °beschikken
Misschicken al wat Godt geschickt heeft, en beleit;
En wat het schepsel schickt, dat is wanschapenheit,
In 't allerminste lidt. men staeck' dit murmureeren.
De Godtheit kan den staet van 't Engelsdom ontbeeren.
Zy is met niemants dienst beholpen. eeuwigh ryck,
En heerelyck, behoeft zy wieroock, noch muzyck,
Noch geur, haer toegezwaeit, noch lof, haer toegezongen.
Ondanckbre Geesten, zwyght: betoomt uw snoode tongen.
Ghy weet Godts reden niet: genoegh u met uw lot,
En onderwerpt u Godts en Gabriëls gebodt.

Apollion

Is dan de staet en 't lot der Geesten onbestendigh?
Zoo staenze glibberigh, zoo zynze alreede elendigh.

Rey

Om dat een minder zal regeeren in dit Ryck?
Wy blyven diewe zyn: geschiet ons ongelyck?

Belial

Zy zyn de naeste aen Godt, hun toeverlaet, en vader,
En lagen hem aen 't hart: nu leit een minder nader.

Rey

Zich over 's anders heil bedroeven, is gebreck
Van liefde, en rieckt naer nyt, en hooghmoet. laet dees vleck
Op Englezuiverheit en louterheit niet kleven.
Elckandre, in eendraght, liefde, en trou, voorby te streven,
Behaeght den Vader, die het al in orden schiep.

Belial

Zy houden d'orden, daer de hemel hen toe riep;
Maer kunnen traegh verstaen des menschen slaef te worden.

Rey

Dat's ongehoorzaemheit: zoo spattenze uit hun Orden.
Ghy ziet hoe 't hemelsch heir, geharrenast in 't gout,

En in 't gelidt gestelt, zyn beurt en schiltwacht houdt;
Hoe deze star gedaelt, en gene, in top daer boven,
De klaerste een minder klare in luister kan verdooven;
Hoe d'eene een kleiner ronde, en d'andre een grooter schryft:
De laegste hemel snelst, de hooghste langsaem dryft;
En evenwel verneemtghe, in deze oneffenheden
Van ampten, licht en kreits, en stant, en trant, en treden,
Geen tweedraght, nyt, noch stryt: des Albestierders stem
Geleit dit maetgezang, dat luistert scherp naer hem.

Belial

't Gestarrent blyft in staet, daer Godt het in wou scheppen.
Behaegde 't hem den Staet der Englen niet te reppen,
Zy weken geen gestarnte, in eendraght, noch in pais,
Noch steurden met geklagh de rust van dit palais.

Rey

Zie toe, en wacht u wel deze ongenoeght te styven.

Apollion

Wy wenschen dat dees lucht en wolck magh overdryven,
Eerze uitberste, en 't gewest des hemls zette in vier.
Zy groeien in getal. wie stilze? wie komt hier?

LUICIFERISTEN BELZEBUB REY

Luiciferisten

Helaes, helaes, helaes, waer is ons heil gevaren?

Belzebub

't Gaet wel: wij groeien aen: onze Engelen vergaren,
En steken, vol misbaer, de hoofden vast by een.
Wat port u Engleburgh met kermen en gesteen
T' ontrusten? kan de bloem der zaligheit verslensen?
Gerust bezitten al wat eenigh Geest kan wenschen
Van Godt, den zegenaer, vernoeght u dat noch niet?
Zoo staetge u zelfs in't licht, en koestert een verdriet,
Waer van ick d'oirzaeck noch beseffen kan, noch raden.
Houdt op van kermen: scheurt velttekens, en gewaden
Niet langer, zonder reên, maar heldert uw gezicht,
En voorhooft met een' strael, o kinders van het licht!
De schelle° keelen, die met zang de Godtheit dancken, °heldere
Zien om, en belgen 't zich, om dat ghy valsche klanken
En basterttoonen mengt, in 't goddelyck muzyck.
Uw bittre weeklaght steurt de maet van 't hemelryck,
't Gewellef huilt u na. de rougalm, in den hoogen
Gestegen, rolt al voort, van d'eene in d' andere bogen:
En zonder misdaet wort, door zulck een ongeluit,
De wasdom van Godts naem en glori niet gestuit.

Luiciferisten

Heer Overste, op wiens wenck ontelbre keurebenden
Zich wapenen, ghy komt van pas om onze elenden
Te zalven, en den smaet en onverdienden hoon
Te schutten door uw maght. zal Gabriël de kroon
Der heilige Engelen op 't hooft van Adam zetten,
Door Adams erfgenaem Godts eerstelingen pletten?
Wy waren nutter niet geschapen, eer de zon
Te wagen steegh, en licht den heml geven kon.
De Godtheit koos vergeefs de Geesten tot trouwanten
Van 't onbeweeghbre° hof°, indienze zich wou kanten, °Empyreum, [hoogste hemel
En spitsen tegens 't Recht der Geesten, zonder schult
Tot wederstant getergt, uit noot, en ongedult.
Wy juichten, in den lof der Godtheit opgetogen,
Aenbaden, wieroockten met schalen, neighden, bogen
Onze aengezichten neêr. de hemel gaf gehoor,
Verslingert op den dans des galms, van koor in koor,
Ja smolt van volle vreught op tongmuzyck, en harpen;
Toen Gabriëls bazuin zich plotseling quam werpen
Met dezen donderslagh in 't midden van Godts eer°: °verering
Daer lagen wy verbaest, verstroit, verdruckt ter neêr.
De blyschap gaf den geest. de zwangre keelen zwegen.
De jongstgeboren streeck de kroon, den staf, den zegen;
En d' outste zoon, onterft by d' Oppermajesteit,
Gemerckt bleef voor een' slaef. dat valt gehoorzaemheit,
Godtvruchtigheit, en liefde, en trouwe, uit Godts trezooren,
Ten deele, dompelt haer in rouwe, ontvonckt den toren,
En wraeckzucht, om den mensch, uit een' gerechten haet,
Te smooren in zyn bloet, eer hy der Englen Staet
Verplette, en zy geboeit, als snoode° en arme slaven, °geringe
Gedwongen worden naer zyn zweep en wil te draven;
Gelyck hy daer beneên de dieren houdt in dwang.
Heer Overste, ghy kunt der Geesten ondergang
Verhinderen, en by hun hantvest hen bewaren:
Beschutze door uw maght: wy staen gereet uw scharen,
Uw' standert, en uw heir te volgen: treck maer aen.
't Is eerlyck voor zyn eere, en kroone, en Recht te staen.

Belzebub

My deert uw ongelyck. o Koning aller Heeren,
Verhoe dit liever. geef geen stof tot muitineeren,
Noch tweedraght, geef geen stof tot wederspannigheit.
Wat raet? hoe stil ick u, en d' Oppermajesteit?

Luiciferisten

Zy quetst het heiligh Recht, aen d'Engelen geschoncken.

Belzebub

Het Recht te quetsen kan den onderzaet ontvoncken,
Een vier ontsteken, daer de lucht af branden zou.
O averechtsen loon van onbevleckte trou!
Hoe zullen wy ons best in dees vertwyfling dragen?

Luiciferisten

Men trooste zich een kans, een' stouten sprong, te wagen.

Belzebub

Waer toe zich zelfs gewaeght? men ga een' zachter gangk.

Luiciferisten

Hier gelt alleen gewelt, en kracht, en wraeck, en dwangk.

Belzebub

Men kon, waer 't mogelyck, een veiligh middel kiezen.

Luiciferisten

Met uitstel zal men hier niet winnen, maer verliezen.

Belzebub

Men geef zyn ongelyck met reden te verstaen.

Luiciferisten

De reden heeft hier uit: men zet ons onder aen.

Belzebub

Met smeecken moght ghy best en eerst uw' wensch verwerven.

Luiciferisten

Het stuck ontdecken, is den handel gladt bederven.

Belzebub

Men kan dien aenslagh naeu ontveinzen voor het licht.

Luiciferisten

Wy groeien maghtigh aen, en staen in evenwight.

Belzebub

De kans begunstight hun, die met Godts Veltheer vechten.

Luiciferisten

Hier is met sufferye en schrick niet uit te rechten.

Belzebub

Wat zeit Apollion hier toe, en Belial?

Luiciferisten

Zy trouwen onze zyde, en stercken het getal.

Belzebub

Hoe heeft men dit verhaest? het is nu ver gekomen.

Luiciferisten

De hemel vloeit ons toe van zelf met volle stroomen.

Belzebub

Betrout u op geen heir, vol lichte weifelaers.

Luiciferisten

Wy zien alree meer kans, en voordeel, min gevaers.

Belzebub

Wie reuckeloos begint, beroem' zich van geen voordeel.

Luiciferisten

Aen d'uitkomst hangt het al, voor d'uitkomst dwaelt het oordeel.
Dit gansche leger eischt u tot een opperhooft,
En leitsman op dien toght.° °krijgstocht

Belzebub

Maer wie is zoo berooft
Van zinnen, dat hy uw gerechtigheit verdadigh',
En 's hemels heirkracht terge? ay, weest u zelfs genadigh.
Verschoonme van dien last: ick kieze geene zy.
Men legge met verdragh deze ongelyckheit by.

Rey

Gebroeders, geeft gehoor. houdt boven aen met smeken
By Godt, door middelaers: men wint met tusschenspreken
Gemackelycker velt dan door dien steilen wegh
Van oproer. handelt koel met raet, en overlegh.
Wy willen te gelyck uw Recht om hoogh verweeren.
Bedaert: ghy quetst de kroon van Godt, den Heer der heeren.

Luiciferisten

En ghy ons wettigheit: verstout u hooger niet.
Heer Belzebub, aenvaert dit wettige gebiet,
En zet de heiren schrap: wy volgen u te gader.

Belzebub

O yveraers, bedenckt, bedenckt u liever nader.
Ick wil u voortreên naer den troon van 't groot palais,
En ons gerechtigheit bemiddelen door pais,
En onderling verdragh, gewilligh, onbedwongen.

Rey

Houdt stil: houdt stil: ghy wordt van Michaël besprongen.

MICHAËL BELZEBUB LUICIFERISTEN

Michaël

Waer zynwe? wat gedruis verneemt men hier alree?
Dit schynt een hof van twist en oproer, niet van vreê,
Gehoorzaemheit, en trou. Prins Belzebub, wat reden
Beweeght u als een hooft van wederspannigheden,
Dien oploop, zwanger van een goddeloos verraet,
Te styven tegens Godt, ons aller toeverlaet?

Belzebub

Genade, o Michaël, gewaerdigh ons te hooren,
Eer ghy een vonnis velt, uit yverigen toren,
Ter eere van Godts Naem. belast ons met geen schult.

Michaël

Ick zal uw onschult dan aenhooren met gedult.

Belzebub

De t'zamenrotting van zoo menigh duizent troepen
Gesteurt om 't hoogh gebodt, ten ryxtroon uitgeroepen,
Op Gabriëls bazuin, vereischte een tusschenspraeck,
Tot slissing van dien brant; waerom ik van hun zaeck
En klaghten kennis koom te nemen, om het muiten,
By alle middelen en mooghlyckheên, te stuiten:
Zy varen echter voort, al razende en ontzint
Aen 't hollen, buiten spoor, en dringen 't klaghtbewint° °commando [over de klagers]
Met kracht ons op den hals. ick poogh de maght te scheien,
[Laet tuigen van myn trou dees Godtgetrouwe Reien],
Te raden hunne klaght te storten voor Godts stoel;
Maar yvre vruchteloos, in 't midden van 't gewoel,
En oproer, als een zee ten hemel toe verbolgen.
De Veltheer tre nu voor: wy staen gereet te volgen,
Indien hy middel ziet tot slechting van 't geschil.

Michaël

Wie durf zich tegens Godt en zynen heilgen wil
Verzetten? wie dus stout den oorloghstandert planten
In 't koningkryck van pais. indienghe door gezanten
Wilt handelen om hoogh tot voorstant van uw lot;
Wy willen uwen zoen bemiddelen by Godt,
Of anders wacht uw hooft: dit zal u niet gelucken.

Luiciferisten

Zoudt ghy met wapenen ons heiligh Recht verdrucken?
Zy zyn den Veltheer niet tot zulck een eindt betrout.
Wy steunen op ons Recht: Rechtvaerdigheit is stout.

Michaël

D'inspanner tegens Godt is allerminst rechtvaerdigh.

Luiciferisten

Wy dienen Godt: hy kenne ons tot zyn diensten waerdigh.
De hemel blyve maer in zynen eersten stant.
Men stell' geene amptenaers van 't hemelsch Vaderlant
Beneden 't aertsch geslacht: dat staet de Hierarchyen,
De Troonen, Maghten hooge en lage Heerschappyen
Der Geesten, Englen, en Aertsenglen nimmermeer
Te lyden: neen geensins; al zoude uw blixemspeer
Doorstooten borst aen borst, en d'allertrouste harten:
Wy laten ons geensins van Adams afkomst tarten.

Michaël

Ick wil dat elck vertrecke, op 't wencken met mijn hant.
Hy kant zich tegens Godt, en Godtheit, wie zich kant
Meineedigh tegens ons. vertreckt naer uwe vanen.
Dat past soldaten, en gehoorzame onderdanen
Des hemels. wat gewelt, wat moetwil dryft men hier!
Wie anders oorelooght dan onder myn banier,
Beoorlooght Godt, en is een vyant van zyn Rycken.

Luiciferisten

Wie op zyn Recht staet, hoeft voor geen gewelt te wycken.
Naturelyck is elck beschermer van zyn Recht.

Michaël

'k Gebiede u datghe flux de wapens nederleght.
Door t'zamenrotten wort uw eer en eedt geschonden.

Luiciferisten

Natuur heeft d'Engelen door eenen bant verbonden
Elckandre by te staen: ook wort niet een alleen
Geraeckt in dit geschil, maer 't raeckt ons in 't gemeen.

Michaël

Zoudt ghy met wapenen den hemel dan beroeren?
Die zyn u niet betrout om tegens Godt te voeren,
Misbruicktghe uw maght, zoo vreest des Allerhooghsten maght.

Luiciferisten

De Stedehouder wort alle oogenblick verwacht.
Hy is in aller yl gedaghvaert, en ontboden.
Wy willen al op een, en Goden tegens Goden
Opzetten, liever dan van ons gerechtigheit
Aftreden door gewelt.

Michaël

Zoo groot een onbescheit° °brutaliteit
Verwacht ick nimmermeer van 's hemels Stedehouder.

Luiciferisten

Het zweemt naer onbescheit een' eersteling, een' ouder
Te stellen onder 't juck des jongsten, als een knecht.
Dat d' Engel de natuur° der Engelen bevecht', °geslacht, orde
En tegens zyns gelyck, in staet, en aert, en wezen,
De wapens voere, wort met onbescheit geprezen.

Michaël

Hardneckige aert, ghy zyt geen zonen meer van 't licht,
Maer eer een bastertslagh, dat voor geen Godtheit zwicht.
Ghy terght den blixemstrael, en onverzoenbren toren:
Volhardtghe, wat een ramp en val is u beschoren!
Ghy luistert naer geen' raet, noch onderwys: laet zien
Wat d'Allerhooghste stem ons boven zal gebiên.
Welaen, ick wil dat zich d'oprechte en vrome Reien
En scharen daetlijck van rebelle rotten scheien.

Luiciferisten

Laet scheiden al wat wil: wy houden ons by een.

Michaël

Getrouwe Reien, volght Godts Veltheer.

Luiciferisten

treckt vry heen.

BELZEBUB LUCIFER LUICIFERISTEN

Belzebub

De Veltheer vaert naer Godt, om over u te klagen.
Schept moed: Vorst Lucifer, gestegen op zyn' wagen,
Wort herwaert aen gevoert. ghy moet u kort beraên.
Een heirkracht, zonder hooft, kan nimmermeer bestaen.
Wat my belangt, die last valt my te zwaer te tillen.

Lucifer

De gansche hemel waeght en dreunt van uw geschillen.
De keurebenden staen gereten en gedeelt.
Het oproer slaet al voort. de hooge noot beveelt
Hierinne te voorzien, en onheil voor te komen.

Luiciferisten

Heer Stedehouder, wijck en toevlught aller vromen,
Wy hopen nimmermeer dat ghy, als Michaël,
Den hals van 't Engelsdom tot eene voetschabel

Van Adams afkomst zult verworpen en verdoemen,
En zulck een' smaet en hoon vergulden, en verbloemen
Met schijn van billyckheit, en styven door uw maght
Den opgang van den mensch, een grof een aertsch geslacht.
Wat wieroock schenckt hy toch den schaers van hem gezienen?
Waerom belast men ons een' snooden° worm te dienen, °geringe
Te dragen op de hant, te luistren naer zyn stem?
Schiep Godt de hemelen en Englen slechts om hem;
Wy waren nutter noit geschapen, noch geworden.
Ontfarm u, Lucifer. gedoogh niet dat onze Orden
Zoo laegh vernedert werde, en zonder schult verzinck',
De mensch, gelyck een hooft der Englen, strale, en blinck',
In 't ongenaeckbre licht, waer voor de Serafynen,
Al bevende van angst, als schaduwen, verdwynen.
Indien ghy u verneêrt zoo groot een ongelyck,
Tot voorstant van ons Recht, te slechten in dit Ryck;
Wy zweeren uwen arm eendraghtigh t' onderstutten.
Aenvaert dees heirbyl: help, och help ons Recht beschutten.
Wy zweeren u met kracht, in volle majesteit,
Te zetten op den troon, aen Adam toegeleit.
Wy zweeren uwen arm eendraghtigh t' onderstutten.
Aenvaert dees heirbyl: help, och help ons Recht beschutten.

Lucifer

Myn zonen, op wier trou geen vleck van ontrou hecht,
Al wat de Godtheit wil, en van ons eischt is recht.
Ick ken geen ander Recht; en stutte, als Stedehouder
Der Godtheit, zyn besluit en raetslot met myn schouder.
Den scepter, dien ick voer, onfing myn rechte hant
Van zyne Almogentheit, als een genadepant
En teken van Godts gunst en liefde tot ons allen.
Is nu zyn hart en zin op Adam juist gevallen,
En lust het hem den mensch, in volle heerschappy,
Te zetten boven aen, en boven u, en my
Te kroonen, schoonwe noit in onzen plicht bezweken;
Wat raet hier toe? wie wil dat raetslot tegenspreken?
Indien hy Adam noch een zelve heerlyckheit,
En d' Engelsche natuur gelyck, had toegeleit,
Dat waer verdraeghelyck voor alle hemeltelgen,
Gesproten uit Godts stam: nu mochten zy 't zich belgen,
Zoo belghzucht geene vleck om hoogh gerekent waer.
Maer hoe men 't vat, dit loopt van wederzy gevaer,
Het zy men zwichte uit schroomte, of moedigh wederstreve:
Ick wensche dat hy u dees belleghzucht vergeve.

Luiciferisten

Heer Stedehouder, ay, aenvaert dien heirstaf toch,
En hanthaef 't heiligh Recht: wy volgen in uw zogh.
Wy volgen, streef vooruit op uw gezwinde veeren.
Wy willen sneuvlen, of zeeghaftigh triomfeeren.

Lucifer

Dit stryt met onzen eedt, en Gabriëls gebodt.

Luiciferisten

Dat stryt met Godt, en zet het Menschdom boven Godt.

Lucifer

Laet Godt zyn eer, en stoel, en majesteit bewaren.

Luiciferisten

Bewaer uw' eigen stoel: wy willen, als pylaren,
U stutten, en den Staet der Engelen met een.
Geen mensch zal onze kroon, Godts kroon, met voeten treên.

Lucifer

De Veltheer Michaël, gewapent onder 't zegenen
Van boven, wil ons flux met al zyn heir bejegenen.
Zyn heirkracht by uw maght, wat is 't een groot verscheel!

Luiciferisten

Is 't geene helft, ghy sleipt een' staert van 't derde deel
Der Geesten mede, indienghe u geeft op onze zyde.

Lucifer

Dan is de kans gewaeght, ons gunst verloren by de
Verdruckers van uw Recht.

Luiciferisten

de moedt, de dapperheit,
De hoon, de smaet, de spyt, de wanhoop, het beleit,
De wraeck, het ongelyck, niet anders te beslechten,
En wat hier aenhangt, zal ons styven, onder 't vechten.

Belzebub

Wy hebben 't heiligh Ryck alleen in onze maght.
Wat raetslot men besluit', de wapens geven 't kracht,
En nadruck. zoo wy slechts ons in slaghorden stellen;
Wat nu noch weifelt strax op onze zy zal hellen.

Lucifer

Ick troostme dan gewelt te keeren met gewelt.

Belzebub

Zoo stygh de trappen op, o allerbraefste Helt.
Heer Stedehouder, stygh dien troon op, datwe u zweeren.

Lucifer

Vorst Belzebub, getuigh, en ghy, doorluchtste Heeren
Apollion, getuigh, getuigh, Vorst Belial,
Dat ick, uit noot en dwang, dien last aenvaerden zal,
Tot voorstant van Godts Ryck, om ons bederf te keeren.

Belzebub

Nu brengt den standert voort, dat wy den standert zweeren,
Getrouwigheit aan Godt, en onze Morgenstar.

Luiciferisten

Wy zweeren te gelyck by Godt, en Lucifer.

Belzebub

Nu brengt het wieroockvat, ghy Godtgetrouwe scharen:
Bewieroockt Lucifer met wieroockkandelaren,
En schalen, ryck van geur. verheerlyckt hem met licht,
En glans van fackelen. verheft hem met gedicht,
Gezangen, en muzyck, bazuinen en schalmeien.
Het voeght ons, hem aldus met staetsi te geleien.
Heft op een' heldren toon,
Ter eere van zyn kroon.

Luiciferisten

Op, treckt op, o ghy Luciferisten,
Volght dees vaen.
Ruckt te hoop al uw krachten, en listen.
Treckt vry aen.
Volght dezen Godt, op zyn trommel, en trant.
Beschermt uw Recht, en Vaderlant.
Helpt hem Michaëls heirkrachten stuiten.
Houdt nu moedt.
Helpt den hemel voor Adam nu sluiten,
En zyn bloet.
Volght dezen Helt, op zyn bazuin. en trom.
Beschut de kroon van 't Engelsdom.
Ziet, ay ziet nu de Morgenstar blincken.
Voor die pracht
Zal des vyants banier haest verzincken,
In der nacht:
Wy met triomf kroonen Godt Lucifer.
Bewieroockt hem, en zyne Star.

REY VAN ENGELEN

Zang

Waer zynwe toe gekomen,
Dat 's hemels burgertwist
De regementen splist,

En 't zwaert is opgenomen,
    Te zinneloos en blint?
Wie is 'er van ons benden,
    Hy sneuvelt, of verwint,
Geluckigh? die d'elenden
    Van hunne broedren zien,
En Ryx en Reigenooten?
    Of die verwonnen vliên,
In ballingschap gestooten?
    O zoons van eenen Godt,
    Waer toe verdwaelt uw lot?

Tegen-zang

Helaes! waer toe verdwalen
    De Geesten? wat verleit
    Hen uit de zekerheit
Van hunnen Staet en palen
    Te spatten, zonder noot?
Zich op het spits te wagen?
    Ons weelde was te groot,
Te dertel om te dragen;
    De hemel niet genoegh
Om Engelen te paejen:
    De Nydigheit most vroegh
Dit zaet van oorlogh zaejen,
    In 't vreedzaem Vaderlant.
    Wie leit dien twist aen bant?

Toe-zang

Is dit kryghsvier niet te smooren,
    Door een maght van hooger hant,
    Wat wil blyven in zyn' stant?
Staetzucht zal alle Orden stooren.
    Hemel, aerde, zee, en strant
    Zullen staen in lichten brant.
Staetzucht, door het triomfeeren
    Als gewettight, zal verwoet
Godt en alle maght braveeren.
    Staetzucht kent noch Godt, noch bloet.

HET VIERDE BEDRYF

GABRIËL MICHAËL

Gabriël

De gansche hemel gloeit, in eenen lichten brant
Van oproer en verraet. 'k verdaegh° u, als Gezant °roep op

Van Godt en zynen stoel, nu daetlyck op te trecken,
Met eenen gloet van vier en yver deze vlecken
Te branden uit Godts naem, en 't zuiver Hemelsdom.
Vorst Lucifer braveert: hy roert trompet, en trom.

Michaël

Is Lucifer, helaes, in zyne trou verandert?

Gabriël

Des hemels derde deel heeft reede zynen standert,
Die valsche Morgenstar, gezworen, zynen troon
Bewieroockt, als een' Godt, en met een' lastertoon
Van goddeloos muzyck hem eere toegezongen.
Zy komen herwaert aen in volle kracht gedrongen,
En dreigen schrickelyck de poort van 't wapenhuis
Te rammen met gewelt. een woest, een wilt gedruis
Van onweêr buldert vast, van boven, en van onder.
Het weêrlicht, stormt, en raest. de blixem, en de donder
In arbeit°, schudden vast de pylers van ons hof. °op het punt [los te barsten
Men hoort geen Serafyns, noch wedergalm van lof.
Een ieder zit in druck gedompelt over d'ooren.
Dan zwygen plotseling, dan huilen al de kooren
Der Engelen, van druck, en medelyden, om
Den blinden afval van 't gezalight Engelsdom,
En d' Engelsche natuur°. 't is meer dan tyt om heden °geslacht
Te quyten uwen plicht, en op uw heilige eeden,
[Die ghy, als Veltheer, op het punt des blixems zwoert,
By Godt en zijnen naem] te passen.

Michaël

wat vervoert
Godts Stedehouder dus zich tegens Godt te kanten,
Te dragen° als een hooft van dolle vloeckverwanten? °gedragen

Gabriël

De hemel weet hoe noode ick Godts gerechte zaeck
Verdadige, op dees wys. hoe bitter wil de wraeck
Hem treffen! want men weet geen middelen te vinden,
Om dit verdoolt geslacht rampzaligen en blinden
Te leiden op de baen, de heirbaen van hun trou.
Ick zagh Godts blyschap zelf zich met een wolck van rou
Beschaduwen; in 't endt de wraeck een vlam ontsteken
In d'oogen van het licht; eer, om dien slagh te breken,
Het last gaf tot den togt. ick hoorde een wyl het pleit,
Hoe d' opperste Genade, en Godts Gerechtigheit
Elckandre in wederwight, met pit van reden, hielen.
Ick zagh de Cherubyns, hoeze op hun aenzicht vielen,

En riepen vast: gena, gena, o Heer, geen Recht.
Men had dit zwaer geschil gezoent, en schier geslecht;
Zoo scheen de Godtheidt tot genade en zoen genegen:
Maer als de wieroockstanck in top komt opgestegen,
De smoock, die Lucifer om laegh wort toegezwaeit,
Met wieroockvat, bazuin, en lofgezangen, draeit
De hemel zyn gezicht van zulcke afgoderyen,
Gevloeckt van Godt, en Geest, en alle Hierarchyen.
Gena had uitgedient. waeck op, in 't harrenas.
De Godtheit daghvaert u, eer 't oproer ons verrass'.
Beteem met uwen arm de woeste Behemotten,
En Leviathans, die dus godtloos t'zamenrotten.

Michaël

Uriël, schiltknaep flux, men breng' den blixem hier,
Myn harnas, helm, en schilt. breng herwaert Godts banier.
Men blaze de bazuin. te wapen, flux te wapen.
Ghy Maghten, Troonen, wat getrou is, en rechtschapen
Dat wapen' zich met ons.ghy regementen voort,
Een ieder in 't gelidt: de hemel geeft het woort.
Men blaze de bazuin: men sla de holle trommels,
Verdaghvaerde in der yl ontelbre dicke drommels° °dichte drommen
Gewapenden. blaest op: ick schiet de wapens aen.
Het gelt Gods eer alleen: het moet 'er nu op staen.

Gabriël

Dit harnas past zoo braef, al° waer t' u aengeschapen. °als
Hier komt de veltbanier, waer in Godts naem en wapen
U toestraelt, en de zon in top u heil belooft.
Hier komen de Kornels u groeten, als het hooft
Van 't heir der hemelen, die Godts baniere zwoeren.
Schep moedt, Vorst Michaël: ghy zult Godts oorlogh voeren.

Michaël

Zoo zal ick. hou myn woort om hoogh: wy trecken heen.

Gabriël

Wy volgen uwen toght met wenschen, en gebeên.

LUCIFER BELZEBUB LUICIFERISTEN

Lucifer

Hoe staat het met ons heir? hoe is 't 'er me gelegen?

Belzebub

Het heir verlangt, gereet om, onder uwen zegen,
Te vliegen regelrecht op 't spits van Michaël.

Luciferisten

Zoo doet het: ieder wacht op Lucifers bevel,
Om teffens d'armen en hun vleugels eens te reppen,
Dien grooten vyant lucht en winden t'onderscheppen,
En, als hy leght in zwym, te ketenen met kracht.

Lucifer

Hoe talryck is het heir? waer in bestaet ons maght?

Belzebub

Die groeit alle oogenblick, en bruist uit alle Transen
Ons toe, gelyck een zee van vier en heldre glansen.
'k Vertrou het derde deel des hemels houdt ons zy,
Is 't niet de halve streeck: want Michaëls gety
Verloopt alle oogenblick, en ebt aan alle kanten.
De helleft van de wacht en eerste hoftrouwanten,
Uit ieder Orden, van een ieder Hierarchy,
Verzweeren° hunnen Heer, Vorst Michaël, als wy. °afzweren
Men ziet 'er Cherubyns, Aertsenglen, Serafynen
De vanen voeren. zelfs het paradys, aan 't quynen
Geslagen van verdriet, verschiet zyn groente, en verf;
En waer men d'oogen keert, daer schynt een wis bederf,
En boven 't hooft een buy en donckre wolck te hangen.
Dat voorsproock spelt ons heil: men heeft slechts aen te vangen.
Ghy draeght alree de kroon des hemels op uw kruin.

Lucifer

Die klanck behaegtme meer dan Gabriëls bazuin.
Hoort toe en geeft gehoor, beneden deze trappen.
Hoort toe, ghy Oversten: hoort toe, ghy Ridderschappen,
En luistert wat wy u vermelden, klaer, en kort.
Ghy weet hoe verre wy alree zyn uitgestort,
In wraeckzucht tegens 't Hooft der opperste palaizen,
Dat het een dolheit waere, op hoop van zoen, te deizen;
En niemant dencken durf deze onuitwischbre smet
Te zuivren door gena: dies moet de noot een wet,
Een wisse toevlught van te wancken, noch te wycken
Verstrecken; ghy, met kracht en zonder om te kycken,
Dien standert en myn star verdadigen, met een
Den vrygeschapen Staet der Englen in 't gemeen.
Het ga zoo 't wil: volhardt groothartigh, onverdrietigh°: °onverdroten
Geen almaght heeft de maght dat zy geheel vernietigh'
Het wezen, dat ghy eens voor eeuwighlyck ontfingt.
Indienghe fel en fors met uwe heirspits dringt
In 't hart van 's vyants heir, en komt te triomfeeren,
Zoo zal de tiranny der hemelen verkeeren
In eenen vryen Staet, en Adams zoon, en bloet,

Gekroont in top van eere, en met een' aertschen stoet
Omcingelt, uwen hals niet boeien aen de keten
Van slaefsche dienstbaerheit, om hem ten dienst te zweeten,
En onder 't kopren juck te hygen, zonder endt.
Indienghe my voor 't hooft van uwen vrydom kent,
Gelyckghe uit eenen mont dien standert hebt gezworen;
Zoo staeft den eedt noch eens eenstemmigh, dat wy 't hooren,
En zweert getrouwigheit aen onze Morgenstar.

Luiciferisten

Wy zweeren te gelyck by Godt, en Lucifer.

Belzebub

Maer zie hoe Rafaël, verbaest°, en vol medoogen, °verbitterd, [verslagen
Met zynen vredetack van boven komt gevlogen,
Om uwen hals, op hoop van stilstant, en verdragh.

RAFAËL LUCIFER

Rafaël

Och, Stedehouder, mont van 't goddelyck gezagh,
Wat heeft u buiten 't spoor van uwen plicht gedreven?
Zoudt ghy den Schepper van uw glori wederstreven?
Lichtvaerdigh weifelen, en wancklen in uw trou?
Dat hoop ick nimmermeer. helaes, ick zwym van rou,
En blyve om uwen hals beklemt, bestorven hangen.

Lucifer

Oprechte Rafaël.

Rafaël

myn blyschap, myn verlangen,
Ick bidde u hoorme.

Lucifer

spreeck, zoo lang het u behaegh'.

Rafaël

Genade, o Lucifer. verschoon u zelve: draegh
Geen harnas tegens my, die treurigh smilte, en quyne
Van druck, om uwent wil. ick koom, met medecyne
En balsem van gena, gestegen uit den schoot
Der Godtheit, die, gelyckze in haren Raet besloot,
U, boven duizenden gekroonde Heerschappyen,
Gezalft heeft op den stoel van haer stadthouderyen.
Wat dolheit is het, die uw zinnen dus verruckt?° °verbijstert
Zy had haer zegel° en° gelyckenis° gedruckt °gelijkenis als een zegel
Op uw geheilight hooft, en voorhooft, overgoten

Met schoonheit, wysheit, gunst, en wat 'er komt gevloten,
En stroomen, zonder maet, uit aller schatten bron.
Ghy blonckt in 't paradys, voor 't aenschyn van de zon
Der Godheit, uit een wolck van dau en versche roozen.
Uw feestgewaet stont styf van perlen, en turkoozen,
Smaragden, diamant, robyn, en louter gout.
De zwaerste scepter wert uw rechte hant betrout,
Zoo dra ghy steeght in 't licht, en, op bazuin en bommen°, °trommels
Door 't blakende° gesternte° en° steenen° quaemt te brommen.°°
En zoudt ghy reuckeloos u storten uit dien troon? [°sterren, brandend
Verreuckeloozen al dat heerelyck, en schoon? [als edelstenen
Zoudt ghy uw glansen, die de hemelen vercieren, [°°schitteren
Ons licht verduisteren, in eenen knoop van dieren,
En mengsel van gediert en ondier onder een
Griffoensklaeu, drakenhooft, en andre gruwzaemheên
Misscheppen onbedacht? en zouden 's hemels oogen,
De starren, u zoo laegh berooft zien van vermogen,
En eere, en majesteit, door 't schenden van uw trou?
Dat keer' de goede Godt, wiens aenschyn ick aenschou,
In 't zaligh licht, daer wy, geheiligt alle zeven,
Hem dienen voor zyn' troon, en sidderen, en beven
Voor zulck een Majesteit, die op ons voorhooft straelt,
Verquickt en leven geeft wat leeft, en adem haelt.
Heer Stedehouder, magh myn bede uw hart bewegen;
Ghy kent myn zuiver wit, en hart, met u verlegen°, °begaan
Ruck af dien trotsen kam: schud uit dit harrenas:
Smyt neder uit dees hant de heirbyl, de rondas° °schild
Uit d' andre. hooger niet: legh neder, och, legh neder,
Legh neder, stryck van zelf den standert, en de veder
Van uwe vleugelen voor Godt, en zynen glans;
Eer hy u uit den troon, den allerhoogsten trans
Van eere, nederklincke aen gruis, en stof te mortel,
Ja zulx dat van den stam der Geesten tack, noch wortel,
Noch geen gedachtenis, noch leven overschiet;
't En ware een leven van elende, van verdriet,
De Doot, de Wanhoop, en een worm, een eeuwigh knagen,
En knersetanden moght den naem van leven dragen.
Verneêr u: staeck dien toght: ick offere u gena,
Met dien olyftack: gryp, of echter 't is te spa.

Lucifer

Heer Rafel, ick verdien noch dreigement, noch toren.
Myn helden hebben Godt, en Lucifer gezworen,
En, onder 's hemels eedt, dien standert opgerecht.
Men stroie wat men wil den hemel door: ick vecht

En oorloge onder Godt, tot voorstant van zyn kooren,
De hantvest, en het Recht, hun wettigh aengeboren,
Eer Adam zyne zon zagh opgaen, eer de dagh
Zyn paradys bescheen. geen menschelyck gezagh,
Geen juck van menschen zal den neck der Geesten plagen;
Geen Engelsdom den troon van Adam onderschragen,
Met zynen vryen hals, gelyck een dienstbaer slaef,
't En zy de hemel ons in eenen poel begraef',
Met zoo veel scepteren, en kroonen, glans, en voncken,
Als ons de Godtheit uit haer' boezem heeft geschoncken,
Voor eeuwigh, en altyt. laet bersten al wat berst:
Ick hanthaef 't heiligh Recht, door hoogen noot geperst,
En, na veel wederstants, my entlyck overdrongen,° °opgedragen
Op 't klagen en gekerm van duizenden van tongen.
Ga hene, bootschap dit den Vader, onder wien
Ick dus, voor 't Vaderlant, den standert voere, en dien'.

Rafaël

Och Stedehouder, wat verbloemt ghy uw gepeinzen
Voor 't alziende oogh? ghy kunt uw ooghmerk niet ontveinzen.
De strael van zyn gezicht verraet de duisternis, [°verlangen naar macht,
De staetzucht°, daer uw geest zoo grof van zwanger is, naar hoge „staat"
En reede in arbeit° gaet, om dit gedroght te baren. °barensnood
Waer bergh ick my van schrick! hoe ryzen al myn haeren!
Verdwaelde Morgenstar, verschoon u zelve toch.
Ghy kunt d'Alwetentheit niet paeien met bedrogh.

Lucifer

Wat staetzucht? heeft myn plicht in eenigh deel ontbroken?

Rafaël

Wat hebt ghy in uw harte al heimelyck gesproken?
Ick wil in 's hemels top, door alle wolcken heen,
En boven Godts gestarnte opstygen, van beneên,
Godt zelf gelyck, geen maght bestralen met genade, [°als leen erkenne
't En zyze aen mynen stoel het leen verheergewaede°. (door geschenken)
Geen majesteit braveer'° met scepter, nochte kroon, °prale
Ten zy ick haer beleene uit mynen hoogen troon.
Bedeckt uw aengezicht: valt neder: stryckt uw pennen,
En wacht u, boven ons, een hooger maght te kennen.

Lucifer

Hoe nu toe? ben ick dan Godts Stedehouder niet?

Rafaël

Dat zyt ghy, en ontfinght van 't onbepaelt gebiet
Bepaelde mogentheit, en heerscht uit zynen name.

Lucifer

Helaes, hoe lang? tot dat Vorst Adam ons beschame,
En, boven de natuur der Engelen, zyn lot
Uit 's hemels schoot ontfange, en aenzitt' neffens Godt?

Rafaël

Wil d'opperste Monarch zyn maght met mindren deelen;
Ja d' eerste kroon den mensch opzetten, en bevelen,
Hem wyden tot een hooft der Geesten, boven al
Wat kroon en scepter voert, of namaels voeren zal;
Zoo leer ootmoedigh u Godts raetslot onderwerpen.

Lucifer

Dat is de wetsteen om dees heirbyl op te scherpen.

Rafaël

Ghy scherpte reuckeloos voor uwen eigen neck.
Bedenck eens waer wy staen. de hemel kan geen vleck
Van afgunst, haet en nyt, noch hovaerdy verdragen.
De Wraeck des hemels dreight dees schantvleck uit te vagen.
Hier helpt geen veinzen. och, of voor d' alziende Zon,
Het aldoordringende oogh, ick deze lastren kon
Bedecken. Lucifer, waer is uw glans gebleven?

Lucifer

Myn glans is Adam en zyne afkomst lang gegeven.
Men noem' my langer niet den eerstgewyden zoon,
Den outsten erfgenaem.

Rafaël

Vorst Lucifer, verschoon
U zelven: onderwerp u 't opperste behagen.
Gewaerdigh° ons dat wy die blyde tyding dragen °sta toe
Naer boven: ieder ziet myn weêrkomst te gemoet.
Ick valle ootmoedigh dus uw majesteit te voet.
Om Godts wil, wacht u toch weêrspannigen te styven,
Die op uw' wil en wenck, als op hun aspunt, dryven.
Zoudt ghy, in wederwil van 't hemelsche palais,
Dees lucht, vol heiligheit, vol vrede, d' eerste reis,
Met duizentduizenden in 't harrenas, beroeren?
Op trommel en trompet den oorloghsstandert voeren,
En kanten tegens Godt, den sterckst̃en worstelaer?

Lucifer

Men kant zich tegen ons. was Adams afkomst maer
Een zelven staet en stoel, als d'Engelen geschoncken;
Dat scheen verdraeghelyck: nu vliegen vast° de voncken °reeds
Van dezen hemeltwist door alle daken heen.

Zwygh Engelsdom: verhef eerbiedighlyck het leen
Van al wat ghy bezit aen Adam, en zyn neven.
Den mensch weêrstreven, is de Godtheit wederstreven.
Hoe magh het Godt van 't hart, dat hy zoo laegh, zoo diep
Vernedert dien hy tot den grootste scepter schiep?
Een edelmoedigheit°, geheilight tot regeeren, °edel persoon
Voor eenen minder zich zoo zwaerlyck kan verneêren,
Van heerlyckheit ontkleên, en opstaen uit haer' staet,
En stoel, dat zy vervloeckt den glans en dageraet
Van haren opgangk, ja veel liever had gebleven
Een schaduw, zonder verf, een niet, en zonder leven:
Want niet zyn, overtreft verkleening duizentwerf.

Rafaël

Geleende heerschappy staet los, en is geen erf.

Lucifer

'k Misdanckme° dan dit leen, als 't immers leen moet heeten.

Rafaël °bedank voor

Bewaer uw ampt: of is zyn ooghmerck u vergeten?
Het Stedehouderschap uw wysheit wert betrout,
Op dat ghy 't al in ruste en orden houden zoudt:
En hebtghe tegens Godt het panser aangeschoten,
Als een meineedigh hooft van blinde bontgenooten?

Lucifer

Wy schoten slechts, uit noot en nootweer, 't panser aen;
Zoo luttel wouden wy de Godtheit wederstaen.
De reden spreeckt, al waer 't dat schilt en wapen zwege.
Wy vryen onzen Staet: benyt men ons die zege? °beschermen

Rafaël

Geen zege is heerelyck, daer, in een zelve Ryck,
Slaghordens van een' Staet bestryden haers gelyck:
En deerlyck is het, zoo gebroeders van eene Orden
Door hun gebroeders zelfs in 't endt verwonnen worden.
Om onzent wil, om Godt, en zyn gedreighde straf,
Och Stedehouder, voer uw regementen af:
Voer af, en laet u toch vermorwen door gebeden.
Ick hoor, 't is schrickelyck, alree de ketens smeden,
Om, na de neêrlaegh, u geketent door de lucht
Te voeren in triomf. ick hoor alree gerucht,
En zie allengs het heir van Michaël genaken.
Het is hoogh tyt, hoogh tyt dien dollen toght te staken.

Lucifer

Wat baet het, schoon men zich op 't uiterste bera?
Hier is geen hoop van pais.

Rafaël

'k verzeker u gena,
En stelme, als middelaer, om hoogh voor u te pande.

Lucifer

Myn Star te dompelen in duisternisse, en schande.
Myn vyanden te zien braveeren op den stoel!

Rafaël

Och Lucifer, waek op. ick zie den zwavelpoel,
Met opgespalckte keel, afgryslyck naer u gapen.
Zult ghy, het schoonst van al wat Godt oit heeft geschapen,
Een aes verstrecken, voor het vratige ingewant
Des afgronts, nimmer zadt, en nimmer uitgebrant;
Dat hoede Godt. och och, bewilligh onze bede.
Ontfang dien tack van pais: wy offren u Godts vrede.

Lucifer

Of ergens schepsel zoo rampzaligh zwerft als ick?
Aen d'een zy flaeuwe hoop; aen d' andre grooter schrick.
De zege is hachelyck; de neêrlaegh zwaer te myden.
Op 't onwis tegens Godt en Godts banier te stryden?
Den eersten standert op te rechten tegens Godt,
Zyn hemelsche bazuin, en openbaer gebodt?
Zich op te worpen, als een hooft van Godts rebellen,
En tegen 's hemels wet een wederwet te stellen?
Te vallen in den vloeck der snootste ondanckbaerheit?
Te quetsen de genade en liefde en majesteit
Des rycken Vaders, bron van alle zegeningen,
Die noch t' ontfangen staen, en wat wy reede ontfingen?
Hoe zynwe nu zoo wyt verzeilt uit onzen plicht!
Ick zwoer myn' Schepper af. hoe kan ick voor dat licht
Myn lasterstucken, myn verwatenheit vermommen!
Hier baet geen deizen: neen, wy zyn te hoogh geklommen.
Wat raet? wat best geraemt in dees vertwyfeltheên?
De tyt geen uitstel lydt. een oogenblick is geen
Genoeghzaemheit van tyt; indien men tyt magh noemen
Dees kortheit, tusschen heil en endeloos verdoemen.
Maer 't is te spa, en hier geen boete voor ons smet.
De hoop is uit. wat raedt? daer hoor ick Godts trompet.

APOLLION LUCIFER RAFAËL

Apollion

Heer Stedehouder, op! het is geen tyt te marren:
De Veltheer Michaël, in aentogt met zyn starren°, °Engelen
En regementen, daeght u uit in 't vlacke velt.

De tyt vereischt dat ghy u in slaghorden stelt.
Treck op, treck op met ons: wy zien den stryt gewonnen.

Lucifer

Gewonnen? dat 's te vroegh: de stryt is niet begonnen.
Men weegh' dien zwaren slagh en oorlogh niet te licht.

Apollion

Ick zagh alree den schrick in Michaëls gezicht,
En al zyn benden doots schier omzien naer de hielen.
Wy willen, twyfel niet, haer sloopen, en vernielen.
Hier komen d'Oversten met onzen standert aen.

Lucifer

Een ieder in 't gelidt: een ieder kenn' zyn vaen.
Nu rustigh° de bazuin en kryghstrompet gesteken. °kloekmoedig

Apollion

Wy wachten op uw woort.

Lucifer

Zoo volght ons op dit teken.

Rafaël

Helaes, hy stont alreede in twyfel, en beraet:
Nu voert hem Wanhoop aen. helaes in welck een' staet
Van jammernissen stort d' Aertstengel al de zynen!
Nu magh hy nimmermeer in vreught om hoogh verschynen,
't En zy de Godtheit dit medoogende belett'.
Ghy Hemelreien, komt, en geeft u in 't gebedt:
Misschien of noch dees slagh te schutten waer met smeken.
Het bidden kan een hart van diamantsteen breken.

REY VAN ENGELEN RAFAËL

O Vader, die geen wieroockvat,
Noch gout, noch lofzang waerder schat
Dan godtgelatenheit, en stilte
Van 't schepsel, dat uit nedrigheit
Behagen schept aen uw beleit,
En in uw' wil zich zelf versmilte;
Ghy ziet, o aller telgen stam,
Hoe 't hooft der Geesten zynen kam
Durf kanten tegens uw behagen;
Hoe hy trompet en trommel roert,
En blint, van Staetzucht aengevoert,
U terght op zynen oorloghswagen.
Ontferm u over 't lasterstuck,

En keer, och, keer het ongeluck
Van duizentduizent lotgenooten,
Die al te jammerlyck misleit,
Met zulck een wederspannigheit
Het harnas hebben aengeschoten.

Rafaël

Verschoon genadigh, och verschoon
Den Stedehouder, die de kroon
Der kroonen op zyn hooft wil zetten,
Om neffens u, en boven al
Te triomfeeren, och, wie zal
Hem zuiveren van zulcke smetten?

Rey

Gedoogh niet dat de schoonste ziel,
Waer op uw oogh genadigh viel,
Gedoogh niet dat d'Aertsengel sneve.
Hy boete deze ondanckbre daet,
En blyf' gehanthaeft by zijn' staet.
Dat uw gena zyn schult vergeve.

ADAM IN BALLINGSCHAP

BEURTZANG

Daer rijst het alverquickend licht,
Dat, laegh gedaelt beneên de kimmen,
De schaduwen en bleecke schimmen
Verdrijft van 's aerdrijx aengezicht.
De voglezangk, aen 't licht ontsteecken,
Begint met eene morgenwijs,
Den grooten zegenaer ten prijs,
Aen alle kanten uit te breecken.
Ay laet ons beurtewijs den toon
Der voglen, vroegh aan 't quinckeleeren,
Navolgen, en 't gefluit schakeeren,
En strengelen tot eene kroon.
Ick wil u voorgaen met gezangen!
Gy mooghtme volgen, rijck van lof.
Maer nu, mijn liefste, van wat stof,
Van waer den zangk best aengevangen?

Eva

Van wien toch beter dan van Godt,
De bron, en springaêr aller dingen?
Kunt gy van ietwat lievers zingen?

Hy is uitdeeler van ons lot.
Hef aen, mijn liefste, op 't hoogh behaegen:
  Ick volgh uw' voorzang keer om keer,
  Op dat de galm den beurtzang leer,
Aen dal, speloncken, bosch, en haegen.

Adam

Van u beginnen wy met reën,
  Zoo dra de zon ter kimme uitryze,
  Algoede, almaghtige, en alwijze,
Der dingen oirsprong, eenigh een.
Wy zagen, toen onze oogen zagen,
  U endtloos schooner dan de zon,
  Een' schijn gelijck, die in een bron,
Den mensch gelijckt, ô bron der dagen!
Wy zagen die ons 't wezen schonck,
  En uit het roode klay bootseerde,
  Een ziel inaêmde, en haer vereerde
Met eene glans, die uit u blonck.
Gy dommelde° uw heldren luister °mengde
  In onze ziele, een majesteit
  Van vryen wille, onsterflijckheit,
En reden, noit bewolckt noch duister.

Eva

Gelooft zy Godt, die u verscheen,
  En was, en is, en eeuwigh duure.
  Gy zweemt naer d'edelste nature,
En hebt met aerdtscheit iets gemeen.
d'Alwijze wist twee ongelijcken,
  De ziel en 't lichaam door een' bant
  Te binden met zijn stercke hant,
Een' bant, die nimmer zal bezwijcken.

Adam

De godtheit plantte dezen hof,
  Tot een gerust verblijf des menschen.
  Hier groeit al wat een hart kan wenschen,
Hier vindt mijn boulust bouwens stof.
Hier springt de bron, die twee paer stroomen
  Uitlevert, en den hof besproeit,
  Waer zij langs bloeiende oevers vloeit,
En laeft de wortels van de boomen.
Hier bloeit de boom, die 't leven voedt,
  En geesten koestert in onze aêren
  Door 't ooft, gedeckt met zilvre blaêren,

Dat 's menschen graegheit eeuwigh boet.
De dau, die 's morgens valt van boven,
  Is zuiver man° en leckerney
  Op onse tong, hoe zouden wy
Dien oorsprong alles goets niet loven!

°hemelspijs

Eva

Geprezen zij de zegenaer,
  Die 's menschen hart zoo milt verzadight,
  En met zijn rijckdom begenadight.
Wat uit hem vloeit is wonderbaer.
Hij storte hier een vollen horen
  Van overvloeden voor ons uit.
  't Is Godt, al wat de hof besluit,
Hij sluit voor ons geen schattrezooren.

Adam

Nu kenne ick eerst het heil van 't goet
  Der meegenootschap, nu gij blijde
  U weet te voegen aan mijn zijde.
Wat valt mij uw genootschap zoet!
Wat 's eenzaemheit bij 't lief genieten
  Van uwe tegenwoordigheit!
  Mijn hulp, indienge van mij scheit,
Zou 't leven my dan niet verdrieten?
Mijn zuster, dochter of mijn bruit,
  Hoe zal ick, u, mijn liefste noemen?
  Het paradijs strooit palm en bloemen:
Voor uwe voeten groeit het kruit.

Eva

Wat u, mijn lief, alleen vermaeckt,
  En anders niet, zal my behaegen,
  Van dat het eerst begint te draegen,
Tot dat de zon haer daghvaert staeckt.
Gevolghzaemheit, bescheit en stilte,
  Een vrolijck hart, een blijde geest
  Voeght d' eerste bruit, op 't eerste feest.
Dat Godt mijn hart in 't uwe smilte.

HET VIERDE BEDRIJF

EVA ADAM

Eva

Waer staenwe, in 't paradijs, of daer de starren blaecken?
Wat treck verruckt mijn' geest om hoog? mijn voeten raken
Geene aerde, d' aerde ontzinckt den voeten in 't verschiet.

De goddelijcke galm van 't heiligh bruiloftsliet
Ontknoopt den bant, die ziel en lichaem hiel gebonden.
De ziel, op hemelscheit verslingert, en verslonden,
Gevoelt geen aertscheit, en, verkeert in zuivre vlam,
Zoeckt d' eerste bron, waeruit zy haeren oirsprong nam.

Adam

Mijn lief, waer heene? toef: gy mostme niet ontzweeven.

Eva

Ick worde krachtigh na de bron des heils gedreven,
Die mijnen brant alleen kan koelen, laetme gaen.

Adam

Uw element is hier, uw liefste spreeckt u aen.

Eva

Nu kome ick weder tot my zelve, en by mijn zinnen.

Adam

Het voeght de Cherubijns en gloênde Serafinnen
Zoo hoogh te zweven, daer zy, met gebogen knien
Op 't aenschijn vallende, de majesteit ontzien
Te naderen, en haer met wieroockschaelen eeren.

Eva

Geluckig zijnze, die met engelen verkeeren.
De milde bruiloftsdisch vereerde ons hemelspijs,
En manne en druif, gegroeit in 't aerdtsche paradijs,
Die al het ander ooft door leckerny verdoven:
Maer 's engels rede ging al 't bruidsbancket te boven.
Hy schoof de nevels van het menschelijck gezicht,
En toonde ons welck een stadt de Godtheit in het licht
Hier boven boude, daer, de balling uitgesloten,
De redelijcke ziel, den lichame ingegoten,
Haer burgerrecht verwacht, indienze zonder smet
Den allerhooghsten eert, naer d' ingestelde wet.

Adam

Die stadt is van den gront tot in den top voltogen.

Eva

Zoo alle leden eens veranderden in oogen
Van hemelsche adelaers, uit liefde tot dees stadt,
Noch zagen d' oogen zich aen dit gezicht niet zadt.

Adam

Van welcke zijde zou het oogh 't gezicht ontginnen°? °beginnen

Eva

d' Aertsengel most zich op die rede eerst zelf bezinnen.

Adam

Men kan niet bouwen eer de grontslagh is geleit.

Eva

't Gesteente geeft den gront een grooter heerlijckheit.
De jaspis, de safier, smaragden, en berillen,
Sardonix, sardius, en ametisten willen
Chalcedon, chrizolyt, noch genen chrizofraes,
Noch hiacinten, noch den moedigen topaes
In 't praelen wijcken, elck is moediger in 't pronken.

Adam

De muuren steigren° hoogh, en dicht aen een gekloncken °stijgen
Uit louter jaspis, net op een vierkante maet.

Eva

De poorten, elck een perle, en elcke schoone straet
Met klincklaer gout gevloert, gewilligh doorgang geven
Aen alle geesten, die hier heene en weder zweven.

Adam

Hier rijst geen tempel, noch gewelleft tempelwerck:
Want d' onbepaeltheit van Godts wezen is de kerck,
Waerin hy wort gedient van nimmertelbre geesten,
Die hem aleluia op endelooze feesten
Toezwaeien, en den lof voortwentelen, zoo lang
De juichende englegalm beantwoort het gezang.

Eva

Hier rolt geen zonnekloot ten ende van haer baene,
Noch 't ongestadigh licht der wisselbaere maene
Verlicht dees groote stadt, daer 't eeuwigh schijnend licht
Van 't alvernoegende en verzadende aengezicht
Den schoonsten dagh verleent, een' dag, waer naer wy menschen
(Och of die dagh verscheen) uit al ons harte wenschen.

Adam

Hoe lieflijck ruischtme in 't oor de versche waterval, [1]
Die uit den hooghsten troon, noch klaerder dan kristal,
In 't midden door de straet, zoo helder henevloeide,
En 't hout des levens, dat in 't midden wast, besproeide!
Wat gaf dees boom al 't jaer, in een gezonder lucht,
Van d' eene in d' andere maent, een kostelijcke vrucht!

1 De hier volgende verzen geven een verdere beschrijving van de hemelstad.

Eva

d' Aertsengel onderhiel ons met die bruiloftswijzen,
En hoopte 't menschdom eens in 's hemels paradijzen
Te wellekomen, op een blijder bruiloftsfeest.

Adam

Terwijlwe hier beneên, van eenen zelven geest
Gedreven, onderling elckandere beminnen,
Laet ons, van dagh tot dagh, een' trap ten hemel winnen,
En steigeren van 't laeghste in 't opperste geluck.

Eva

Gebieme wat u lust, ick reken het geen juck
Mijn lusten onder uw geboôn van zelf te buigen.

Adam

Laet onze afzetzels jaer op jaer ons trou getuigen.
De liefde wordt door liefde ontvonckt en opgeweckt.
Gy ziet hoe minzaem duif en doffer treckebeckt.
De zwaen bekoort de zwaen, die bruizende aen komt zwemmen.
De stercke leeu laet zich van zijn leeuwinne temmen.
Het veil omhelst den olm, men ent de plant op plant.
Een treck van liefde zet het al naer zijne hant.
Wat leven voelt wil zich met eene weergä mengen.
Natuur schept lust in haers gelijcken voort te brengen,
d' Aenstaende weerelt wort uit uwen schoot verwacht.
Gy zult, als moeder van het menschelijck geslacht,
Aertsvaders, koningen, wetgevers, helden baeren,
Heldinnen, dochters en schoondochters eerlijck paeren
Met uwe neven. 'k zie uw' naem alree ge-eert,
Waer gy de ledigheit der aerde alom stoffeert
Met zoo veel zielen, als de velden bloemen draegen.
Ay laet, op zulck een hoop, mijn' wensch uw ziel behaegen.

Eva

Zoo lang het aerdtrijck in den arm des hemels hangt,
En d' aerde, zijne bruit, haer vruchtbaerheit ontfangt
Van zulck een' bruidegom, die haer met duizent oogen
Van starren aenlonckt, en bestraelt uit 's hemels boogen,
Zoo lang zal mijne min met d' uwe gaen gepaert,
En elcke dienst en kus blijft my een' weêrkus waert.

Adam

Het zy met uw verlof, dat ick in deze streecke,
Aen d' eene zijde, een poos met Godt den schepper spreecke,
En in mijne eenzaemheit bedanck' voor uw genot.
Verschoonme een' oogenblick.

Eva

mijn liefste, ga met Godt.

BELIAL EVA

Belial

Geluck, ô bruit, aenstaende moeder
 Der eeuwen: heil in d' echte staet.
De hemel zy en blijve uw hoeder,
 De bruidegom uw toeverlaet.
De roos en leli luicken onder
 Uw voeten schooner op. ô bloem
Der schoonste bloemen, weereltswonder
 Van alle schoonheên, die haer' roem
En vlag voor uwe schoonheit strijcken,
Noch schooner moetge naemaels prijcken.

Eva

Wat stem genaecktme uit dichte bladeren
 En schaduwen? wie komtme hier
Met zulk een' gloet van liefde naderen?
 Zoo gy een geest zijt of een dier,
Ontmom, vertoon u. laetme kennen
 Wie my dus minnelijck begroet.
Het zy gy zweeft op lucht en pennen,
 Of d' aerde treet met uwen voet;
Ontwolck u, dat de zon hier doorschijn.
Of zijtge mensch, koom vry te voorschijn.

Belial

Ick ben een schepsel, schoone jonge
 Genootschapt van uw' bruidegom,
Begaeft met eene menschetonge
 En spraecke. alle anderen staen stom,
Misdeelt van uwe heldre reden.
 'k Beken mijn kleenheit onder u
Al zitge hooger, ick beneden
 Aen uwe voeten, blijf niet schu:
Misgun geen' slange u heil te wenschen.
'k Bemin den ommegang der menschen.

Zoo nestlen minzaeme oyevaeren
 Rondom u, in geboomte en lucht.
De dolfijn steeckt uit zoute baeren
 Het hooft, door een verborge zucht
En heimelijcken treck gedreven
 Naer menschen, en het vrouwebeelt.
Gy ziet dees vogels om u zweven,
 En hoe de dolfijn d' oevers streelt
En strijckt met zijnen staert, en vinnen,
Uit liefde on 's menschen hart te winnen.

Het zou den wilde eenhoorn lusten
In uwen zuivren maeghdeschoot,
Noch van geen hant gerept, te rusten,
Gaeft gy uw aenschijn voor hem bloot.
Die snelvoet geeft zich niet gevangen
Dan aen een maeght, en smilt en schreit,
Als hy u ziet, van groot verlangen,
Om zulck een schoone, hem ontzeit,
Zoo prickelt min zijn maeghdedriften.
Zijn hooren kan venynen schiften.

Eva

Waer toe de dieren dus geprezen?

Belial

Op datge niet, dus byster schuw,
Van menschbeminners hoeft te vreezen.
Ick zoecke geen genot by u,
Maer loutre gunst. gy zijt het waerdigh,
Gezegende overschoone bruit.
Mijn maght is kleen, mijn hart dienstvaerdigh
Voor u ten beste. ick noode u uit
Op dezen boom, waerin de prijs leit
Van alle wetenschap en wijsheit.

Eva

Zwijgh stil, en wacht u my te nooden
Op ooft, dat wetenschap belooft.
Dees appel wert mijn mont verboden,
Dies noodtme op geen verboden ooft.
De Godtheit sprack: gy mooght wel eeten
Van alle boomen in den hof:
Maer schuw de kennisvrucht vermeeten
Te plucken. schuw dees misdaet, of
Ghy zult de doot onfaelbaer sterven,
En u en al uw zaet bederven.

Belial

Is 't waer? zou Godt, zoo hoogh gezeten,
Almaghtig, goet, oneindigh wijs,
Wel spreecken: gy zult geensins eeten
Al wat' er groeit in 't paradijs?

Eva

Wy plucken allerhande vruchten,
En eetenze oock: maer Godt geboodt
Dien boom in 't middenperck te vlughten,

Gelijck de pest, en baere doot.
Wat zoume lusten uit te spatten,
De doot met hant en tant te vatten!

Belial

O simple duif, dees wet is strijdigh
Met recht en reden. geef gehoor.
Hoe, toont de Godheit zich zoo nijdigh?
Ick bidde, ô simple, keer uw oor
Zoo schuw niet af van nutte raeden,
En dezen eedlen fenixboom.
De wijsheit schuilt in deze bladen.
Men moet een jonge vrou den toom
Niet korten. laetze weeligh weiden.
Haer lust en Godt zijn niet gescheiden.

Deze appels kennen geen venijnen.
Zy smilten lieflijck op de tong,
Verheugen 't hart, als hemelwijnen.
Zy houden 't menschdom eeuwigh jong:
En 't is nu bruiloft, daer Godts reien,
Uit lust om u te prijck te zien,
In uwe schoonheit zich vermeien.
Wat wellust zou men u verbiên!
Wat zou men u zoo naeu bestippen!
Dit ooft verlieft op uwe lippen.

Eva

Men magh zich aen geen quaet vergaepen.
't Verboôn te smaecken is een smet.

Belial

De schepper heeft niets quaets geschapen.
Hoe zijtge alree zoo naeu gezet?
Dit 's bygeloof. waer wil dit heenen!
Geen spijs noch dranck besmetten 't lijf,
En minst de ziel. hou op van steenen.
Pluck stout, en nuttigh uw gerijf.

Eva

Ay zeghme eerst, die my dus durft nooden,
Waerom is my dien boom verboden?
Waerom is aen dees vrucht te smaecken
De doot gehecht? waerom verbiet
De hovenier haer aen te raecken,
Op lijf- en zielstraf, schuilt'er niet
Venijnighs, onder schoone verven?

Belial

Ay simple duif, betrou mijn woort
Ick zweer het u, gy zult niet sterven.
Gebruick wat oogh en mont bekoort:
En wiltge u op mijn' eedt betrouwen,
'k Zal d' oirzaeck van 't verbodt ontvouwen.

Eva

Het zoume lusten dit te hooren.
Ontvoume Godts geheimenis.

Belial

Verkeerden al dees blaên in ooren
Zy moghten 't melden: want het is
Verboden Godts geheim te melden.
'k Zal 't evenwel, op mijn gevaer,
Al zoudtme zelf het leven gelden,
U openbaeren, magh het maer
By u berusten, schut mijn schade,
En houme buiten ongenade.

De nijdigheit wil niet gedoogen
Dees leckre vrucht uw' mont te biên,
Op datge niet, uit andre oogen,
Met oogen des verstants zoudt zien,
Haer zelve in wetenschap gelijcken,
Veranderen in een Godin,
En Gode in geene wijsheit wijcken.
Die rijcke schatten schuilen in
Deze appels, die ter kennis leiden,
Om goet en quaet van een te scheiden.

Dits d' oirzaeck van het streng verbieden.
Deze appelschel beschaduwt Godt:
Tast toe, eer 't iemant koom' bespieden.
Ick schud den boom, om zulck een lot,
Een Godtheit, in uw' mont te storten.
Ay zucht niet. staeck dit droef gezucht.
Wat wiltge uw lust alree verkorten?
Bespiegel deze hemelvrucht,
Dien gouden appel, milt van sappen,
Hy schenckt u hemelsche eigenschappen.

Eva

Och eedle boom, hoe durf ick waegen
Uw ooft te plucken! eedle boom,
Gezalight door het appeldraegen,

Hoe klopt mijn hart, uit schrick, en schroom!
O blozende appel, 'k zie u schieten
Een' strael van gout, en levend root.
Die zonder smet u moght genieten!
'k Genaecke u bevend. zou de doot,
Een worm zich in dien boezem bergen?
Hou op, hou op mijn lust te tergen.

Waerom mijn lust van ooft onthouden?
Wat schaet een beet? onnoosle schult,
Een snoeplust wort licht quijt geschouden.
Ick pluck. gedoogh het met gedult,
O schepper, zoo 'k mijn hant bederve.
De halve misdaet is begaen.
O blozentheit! ô schoone verve!

Belial

Nu schoone, zet den mont hier aen.
Ay proef eens, staetge noch verlegen?
Nu eet, dat u de hemel zegen.

Uw bruigom komt hier aengetreden,
En schijnt in zijnen geest veruckt.
Wort hy op dit bancket gebeden,
Dien rooden appel, versch gepluckt;
Hoe kan zijn mont de bruit ontzeggen
Dees vrucht te proeven op haer woort?
Ick helpe uw rede zoo beleggen,
Dat, schoon het ooft hem niet bekoort,
Hy zal, om niet uw gunst te grieven,
U innevolgen, en believen.

ADAM EVA

Adam

Hoe wel bekomt het my, gerust in eenzaemheit
En opgetogen, met de hooghste majesteit
Te spreecken mont aen mont, en een genadeteken
Van haeren uitstrael op het voorhooft, onder 't spreecken,
't Ontfangen, dat mijn ziel, in eenen andren staet
Herschapen, uitroept: heer, hou op: ick ben verzaet
Van uwe goetheit, al te maghtigh, en miltdaedigh,
En uitgestort! hou op, en zijt uw' knecht genaedigh.
Nu keere ick weder naer mijn bruit, mijn halve ziel.
Waer maghze steecken? wat bespieglinge onderhiel
Haer midlerwijl? ick zieze in schaduwe gezeten
By dien verboden boom. wat 's dit? wie broght haer eeten?
Dit voorspoock spelt niet goets. ick zie my doof, en stom.

Eva

Genaeck, mijn liefste. hoe? is nu de bruidegom
Afkeerigh van zijn bruit? ick wacht u met verlangen.

Adam

Hoe staet het hier? hoe dus? wat lust heeft u bevangen?
Mijn lief, wie noodighde u ter feest op deze wijs?

Eva

Godts appelboom verleent my schaduwen en spijs.

Adam

Wat spijs? een spijs zoo hoogh van Godt geboôn te schuwen?

Eva

En hierom luste 't my te min daer van te gruwen.
't Verbodt ontstack de lust. mijn bruidegom, mijn troost,
Bezie dien appel eens. ay zie hoe schoon hy bloost.
Indien de schel het oogh uitwendigh kan vermaecken,
Gedenck hoe liefelijck het binnenste moet smaecken.

Adam

Och smaeck! een koude koorts rijdt over al mijn leên.
Mijn haer rijst overendt. och lief, waer wil dit heen!
Wat wort mijn hart beklemt! dat Godt dien appel schende,
Den boom uit d' aerde rucke. ô jammer, ô elende!
Is dit alree de vrucht, de vreught van 't bruiloftsbedt?
Ontheilightge zoo snoot des allerhooghsten wet?

Eva

Nu bruigom, zijt gerust. 'k versta wel wat de wet zeit,
En beter dan gy meent. wat steurt uw naeugezetheit
Zich om een appelbeet? dit 's louter bygeloof.

Adam

Helaes, wat hoor ick nu! och waer ick stom, en doof,
En blint: ontbrack het my aen oogen, en aen ooren,
Zoo zoude ick in dien staet, 't is droef, u zien noch hooren.

Eva

Niet hooger, bruidegom. hier is geen quaet begaen
Ontfang mijne eerste gave, en tast dien appel aen.
Geloof en volgh uw bruit, en proef, en na het smaecken
Zoo oordeel met verstant en kennisse van zaecken.

Adam

Zoude ick, u volgende, den oppersten versmaên?
De hemel hoede my voor zulck een stout bestaen.
Men kan niet straffeloos dees hofwet overtreden.

Eva

Wat hofwet? deze wet is strijdigh tegens reden.

Adam

Godts reden overtreft al 't menschelijck vernuft.

Eva

Een die rechtschapen is wort niet zoo licht verbluft
Van ydle vreeze. ick smaeck wat kennis in dees spijs leit.

Adam

Godt vreezen is 't begin van kennisse en van wijsheit.
Wie hem gehoorzaemt, en zich onder zijne wet
Gewillig buight, is vry van zulck een lastersmet.
Ick mercke alreede hoe zich d' engelen dit belgen.

Eva

'k Geloof een engel schudde een appel van dees telgen.
Ick ving dit boombancket in 't vallen met mijn hant,
Niet als een gruwel, maer een heilgenadepant.
Wat laetge traenen langs uw kaecken nedervloeien?
Wilt gy de lust van uw beluste bruit besnoeien,
Haer nors bejegenen met eenen wederzin?
Dat 's zeker noch te vroegh, dat brengt geen vrientschap in,
Dat hebtge oock niet belooft, toen gy my eerst aenschoude,
De huwlijxgodt mijn hant in d' uwe vlocht en troude,
En 't huwlijck zegende. ben ick uw vleesch en been,
Zoo draegh u, als een man, en laet ons lotgemeen
Te gader leven. 'k noode u op Godts eige gaven.
Zoo zal u kennis trots tot aen de starren draven.
Zoo wortge in wetenschap en wijsheit Godt gelijck.
Gebruick uw' vryen wil, en toon my d' eerste blijck
Van liefde, in 't volgen van mijn allereerste bede.
Zy lijdt geen weigeren. gevolghzaemheit baert vrede.

Adam

O welck een strijt? wat 's dit een wightigh hooftgeschil?
In wetenschap Godt zelf gelijcken, eigen wil
Te volgen, zonder op het ooftverbodt te letten:
Of onder Godt te staen en het juck van zijne wetten
Te draegen, als een slaef, uit vreeze voor de straf?

Eva

Wat sammeltge? gebruick wat ons de hemel gaf.
Uw' vryen wil, en 't goet, u heden aengeboden.
De Godtheit heerscht om hoogh: hier heerschen aertsche Goden.

Adam

O welck een strijt! hier staet het vrouwebeelt; daer Godt.
Hier vleitme haere bê: daer dreightme een streng verbodt.
Zal ick de liefde en gunst van mijne vrouwe ontbeeren,
Of d' opperste genade in ongena verkeeren?
Een onweêr barnt' er in mijn geest, wat baert de keur
In zulck een onderscheit al angst! wat stelle ick veur,
De vrientschap van mijn vrouwe, of 's hemels gunst te derven?
Durf ick in my het beelt, dat Godt gelijckt, misverven,
Mijn ziel ontluisteren, om zulck een snoot° genot? °gering
Neen, neen, van mijne vrou gescheiden, rustigh° Godt, °kloekmoedig
Den oirsprongh van mijn heil omhelst en aengehangen.
'k Heb van zijn milde hant alree te veel ontfangen,
En wachte oneindigh meer uit zijnen vollen schoot.
Ick kies het leven voor de baerelijcke doot.
Mevrou, wat verghtge my! ick laetme niet misleiden.
'k Getroostme niet van Godt, maer eer van u te scheiden:
Indien ick een van bey moet kiezen. dit sta vast.

Eva

Zoo breecktge alree den bant des huwlijx, zonder last,
Ja tegen 's hemels wil, en durft het huwlijck schennen,
Om eenen appelbeet, en geeft uw' aert te kennen,
Dien trouweloozen aert, gelijck een jonge wulp.
Nu Adam, dat gaet wel. ga heen: gy hoeft geen hulp
Noch vrouwetroost: gy kunt genoegh met dieren leven,
En kentze, hooft voor hooft, en kuntze naemen geven.
Gy keert u aen geen vrou, en achtze uw vleesch en been
Niet langer: want uw hart verkeert in ys en steen.
Welaen, ick ben 't getroost, maer komtge uw vrouw te zoecken,
En vintze niet; dan mooght gy huilen, schreien, vloecken,
Maer 'k zweere 't zal u niet gebeuren haer te zien,
Noch Eva acht u waert voortaen den mont te biên,
Ick neem den hof, en al de dieren tot getuigen
Van uwen wrevlen aert. de wreetste leeuwen buigen
Zich onder hun leeuwin. de tiger brant van min,
En ziet niet lievers dan zijn lieve tigerin
Naer d' oogen en den mont. zy drincken uit eene ader,
En eeten eene spijs, en wandelen te gader:
Maer Adam acht zijn bruit, zijn jonge weêrga, niet.
Leef lang. gedenck dat gy uw vrou nu 't leste ziet.

Adam

Och och, waer gaetze heene? och, woutge een luttel beiden!
Mijn liefste, hou noch stant.

Eva

wy zijn alree gescheiden.
Wat houdtge my? laet los. zoo leeftge vranck en vry.
Bemin eene andre, die gy meer bemint dan my.
Gy quaemt al slaepende aen een bedtgenoote, en vrouwe,
En naemt ze zonder liefde, en scheidt nu zonder rouwe.
Wie zonder min vergaert, kan scheiden zonder smart.
Een andre ribbe leght u nader aen het hart.
Dat d' opperste u een vrou, naer uwen zin, bootseere.
Gebeurt dit, als ick 't wensch, beminze, en houze in eere:
Beliefze meer dan my: of zoo u dat bezwaert,
Blijf liever eenzaem, als voor heene, en ongepaert:
Zoo zultge een vrouwehart niet quetsen, en bedroeven.

Adam

Och zwijg, mijn liefste, zwijg, gy nijpt mijn hart met schroeven.
Hoe kan ick Gode en u behaegen in dees zaeck!
De hooghste wijsheit vint in troubreuck geenen smaeck.
Zy voeghde ons t' zaemen. laet ons dan te zaemen leven.
O vader, kuntge uw' zoon een struickeling vergeven,
Dat ick een 'oogenblick mijn wederga behaegh',
Zoo zie dit over. dit 's een overgaende vlaegh.
Men moet een zwacke zacht en minnelijck bejegenen,
Met alle eerbiedigheit. gy kunt den appel zegenen,
En scheiden het vergift, gesproten van 't verbodt.
Nu geef den appel hier, zoo deelen wy een lot.

Eva

Zoo leert men goet en quaet met kennisse onderscheien.
Wel waerom schudtge 't hooft?

Adam

ick hoor de bruilofts reien
Een klaght aenheffen, die den bruiloftsgalm verdooft.

Eva

Mijn lief, hoe zietge dus bestorven om uw hooft?
Schep moet, mijn lief: gy hoeft te schricken noch te schroomen.
Ick hebbe alleen dien last op mijne ziel genomen.

REI VAN WACHTENGELEN

I. Zang

Helaes, wat baet een englewacht,
Zoo 't alziende oogh van boven
Den mensch niet gaslaet naer zijn maght!
Hoe leght de stamheer van 't geslacht

Met al zijn zaet verschoven,
  En in der eeuwigheit berooft
  Van zulck een heilkroon, hem belooft!
O feest van weinige uuren!
  De hemel zelf gevoelt dien krack.
De staet van dees natuuren
Hadde eeuwigh kunnen duuren.
  Maer och zy droegen zich te zwack
In Gode te behaegen.
O tijt van bitter klaegen!

I. Tegenzang

  Had Adam zich aen 't Engelsdom
Gespiegelt, dat hoovaerdigh,
  Terwijl 't in volle weelde zwom,
  Noch hooger dan zijn staetpeil klom,
En, wrytende en quaetaerdigh,
  Den milden leenheer trotsen wou,
  Hy leefde vry van naberou.
Ten zy nu Godts genade
  De hant reicke aen 't gevallen paer,
Dat, by de slang te raede,
Aen 't omzien quam te spade;
  Wie ruckt het uit zijn jammer, daer
Het leght in schande en schennis!
Hoe dier staet lust naer kennis!

II. Zang

  Men magh nochtans naer kennis staen.
Wy hemelgeesten dringen
  Uit kenniszucht al hooger aen,
  En volgen Godts verborge baen,
In ons bespiegelingen:
  Want in den ronden spiegelkloot
  Der Godtheit leght de weerelt bloot,
Wil d' opperste openbaeren
  Aenstaende zaecken, in dien schijn
Als ofze alreede waren
In wezen, voor het baeren;
  Kon Adam dan een helsch venijn
Uit zucht ter kennis trecken?
Dit staet u naeckt t' ontdecken.

II. Tegenzang

  De Godtheit kent zich zelve, en eerst
De kennis is dan heerlijck.

En van de schultvleck allerveerst.
De Godtheit, die het al beheerst,
Zal niemant hierom deerlijck
Van zijn gena verstooten: want
Hy heeft den kennisboom geplant:
Maer dieze uit trotsheit zoecken
Door middelen, van hem verboôn,
Dat zijn verkeerde kloecken.° °verstandigen
Hoort Adam nu vast vloecken.
Nu spant vorst Lucifer de kroon
Och Adam, hooge ceder,
Hoe ploftge dus ter neder!

INWYDINGE VAN HET STADTHUIS T'AMSTERDAM

(FRAGMENTEN)

Gelijck nu d'ackerman de zeissen slaet in d'airen,
En heenstreeft, door een zee van gout en goude baren,
Zoo weckt ons Amsterdam, door overvloet van stof,
Om in den vruchtbren oeghst van zijnen rycken lof
Te weiden met de penne, en vrolijck in te wyen
De hoogtijdt van 't Stadthuis en burgerheerschappyen,
Met een de jaermerckt, die, met haeren open schoot,
Alle omgelege steên en bontgenooten noodt
Op 't heerelijck bancket van allerhande gading,
Die 't nimmer zat gezicht genoegen en verzading
Belooft, door zoo veel schat, gerief, verscheidenheên,
Als kunst en hantwerck hier nu stapelen op een.
Dat zoo veel duizenden, als sterck ter poorte indringen,
Zich spoeden naer den Dam, om 't wyfeest in te zingen,
In 't midden van ons vloên, den Amstel en het Y,
Met al de burgerjeught van d'oude en nieuwe Zy,
Op 't heldere geklanck der zilvere trompetten,
Het dondren van kortouwe, en maetklank van musketten,
Het vliegen van de vaene, en luid triomfgeschal;
Terwijl elck element van blyschap juichen zal,
De hemel huppelen, en alle starretranssen
In 't ronde, als hant aen hant, rontom ons Raethuis danssen,
De Bruit, daer 't al om danst, en die, zoo fier en ryck,
Op haeren schoonsten dagh en 't kussen, zit te pryck.
De Leeuw des hemels schynt de hooftstadt van de landen,
Wiens schilt gehanthaeft wort van leeuwen, onder 't branden
Te zeegnen, met een lucht, uit zyne keel gestort,
Te maetigen zyn vier, om frisch en onverdort,
De graftlaen en het loof der boomen te bewaeren.

De straelen van zyn maene en glinsterende hairen
En oogen steecken niet zoo vinnigh op ons hooft;
Als had hy dezen dagh en zyn triomf belooft
Een koele lentezon: want dit gestarnt, by vlaegen,
Den geest verstickende, door 't gloên der heetste dagen
En weecken, koestert nu den zanglust, en de Min,
En Oegstmaent gaet met lust, gelijck de Maymaent, in.

De Kerck van Sint Kathryn, gelijck menze innewijde,
En bouwde tot Godts eer, bekleet de slincke zyde,
Een ryck gebouw, waeraen de Heer van Purmerent,
Heer Eggaert, by 't geschrift voor bouwheer noch gekent,
Den eersten grontsteen ley, dies wy zijn eedle rancken
Gehouden zijn met lof, voor 's vaders deught, te dancken.
Wie Amiëns bezoeckt, dat hy zyne oogen sla
Op 't grootste kerckgesticht, de rechte wederga
Van Eggaerts arrebeit, en lette of ons pylaeren
Gewelf en kooren min den bouwlust openbaeren
In Hollants Graeflijckheit, dan in het Konings Rijck,
Den Grave in majesteit en maght al t' ongelyck.
Het heerlijck orgel noot geen dwaze zangverquisters,
Maer Wyzen, op 't bancket van veertien paer registers.
Vier orgeldeuren noôn alle oogen, door de gunst
Van Bronckhorsts tekengeest en schoone schilderkunst,
Hem van Natuure alleen miltdaedigh ingegeven.
Men ziet hier geene verf, maer louter ziel, en leven
Daer Saul zit te paerde, en David voert het hooft
Van Goliath, den Reus, gelijck hy wort gelooft,
Om zulck een trotse daet, en ingehaelt van rejen,
Die zingende in triomf, den helt ter poorte inlejen,
En wetten Sauls haet, en kroonzucht door dien zang,
Bezuurt van Jesses zoon, zoo veele jaeren lang.
Men ziet, daer Davids harp en snaer den Godtvergeten
En dolle Saul streelt, hoe eerloos en vermeten
De Haet dien jongeling den schicht toedryven wil,
Terwijl hy dien ontduickt, en balling wort al stil,
Tot dat een flux soldaet hem bootschapt, hier beneden,
Hoe Saul op den bergh, van wanhoop overstreden,
Na zulck een nederlaegh, met zijn verwaete ziel,
Op drie verslage zoons, in zijnen degen viel.
Op dat men het gevolgh aen deze keten schakel',
Vraeght David Godt om raet, daer Abjathar 't orakel
Zal spellen, uit den glans van 't heiligh borstgesteent,
Dat hem naer Hebron wijst, die Sauls doot beweent.
Wanneer de dubble deur van 't orgel hangt geslooten,

Wort David, daer hy knielt, gezalft, en overgooten
Ten Koning, over 't huis van Juda, toen die stam
Te Hebron, met gejuich, op deze staetsi° quam, °plechtigheid
Waerop d'eenstemmigheit van uitgeleze keelen,
De joffers en de jeught, met zingen, dans, en speelen,
En cyter, en tamboer, en rinckeltuigh, en luit,
Verheffen haeren galm, die aen den hemel stuit.
  Graef Willem, tot den stoel des lants, van Godt geschapen,
Beschenckt, in 't Noorder glas, met haer doorluchtigh wapen,
Dees stadt, waerover hy, als wettigh Graef, regeert;
Waerna Maxmiliaen, Roomsch Koning, hoogh ge-eert,
Haer' wapenkruisschilt kroont met diamante straelen,
En parlen van zijn kroone, om eeuwighlijck te praelen,
Als met een danckbaer merck van zijne majesteit,
Voor Ridder Boelens gout, en 's helts grootdaedigheit°, °dapperheid
Ten dienst van zijnen Heer, voor ieders oogh, gebleecken;
Een eer, die blijft, en duurt, als 't brosse glas zal breecken;
Gelijckze oock op de kruin des Westertorens blinckt,
En blincken zal, zoo lang de zon verrijst, en zinckt.
  In deze hooftkerck gaet de Batavier ten grave
Naer Galen, die de Doot wou kiezen, eer dan slave
Te worden op de zee, geboeit aen 't Britsch gebiedt,
Daer hy op 't Midlantsch meer den brant in 't buskruit schiet
Van 's vyants zeekasteel, en leert hem, op de baren,
In weêrlicht roock en smoock, in Plutoos hemel vaeren,
En stuiven, recht voor wint, om in dien waterbrant,
Als voorbo, naer den Teems, en 't vyantsch Brittenlant,
De tijdinge aen het hof van Withal zelf te draegen.
Hetrurie en Livorne en 't zeestrant zal gewaegen,
Veele eeuwen na zijn doot, hoe stout dees watervorst
Den vyant boort aen boort groothartigh klampen dorst,
Gelijck een oorloghshelt, uit louter hart geschapen,
Waerom de grafzerck noch gekroont hangt met zijn wapen,
En ridderlijck geweer°, en met de vaen bedeckt, °wapens
Terwijl dit lijck de deught der levenden verweckt.
  De Waegh, aen deze zy voor 't Raethuis, weet den zegen
Van 's weerelts koopstadt net maer nimmer af te weegen,
Door toevloet van de vaert, zy voert met haer gewin,
De stede een' Potozy[1] van daeghlijx zilver in,
Door twee paer poorten, als om strijt, van vier gewesten
Om Hollants vryen Leeuw te weeliger te mesten,
In uitgemaelen meer, of duin, en poldergras.
Hier groeit het Hollantsch hart. hier zwelt de zuiveltasch,
Van zilver, en root gout, en vriendelijcke schyven,

1 eindeloze voorraad (naam van een zilvermijn in Bolivia).

Die, by gevaer en noot, onze oorloghszenuw styven,
En leeren dat men licht den Amsterdammer terght,
Maer zijn gedult den krijgh niet ongewroken verght,
Zoo lang de schiltwacht waeckt, en hier, langs steene trappen,
Gewapent nacht en dagh, de waeghtrap op zal stappen,
En uitzien, vroegh en spa, en luistren of 't Stehuis
Geen laegen wort geleght, ten schimp van 't wapenkruis.
De Vischmerckt woelt vooruit, en leeft van spartelvisschen,
Schaft stroom- en zeevisch, en bezorght de burgerdisschen
Met allerhande teelt van 't vochtige element,
Tot 's levens onderhoudt. het Gilt° was hier gewent °vissersgilde
Sint Peters feest, van outs, met kroonen te vereeren,
Te zingen, hant aen hant, naerdien 't zich moet geneeren,
Als 't Galileesch geslacht, by 's hemels zegening,
En 't uitgeworpen net, dat 's waters vruchten ving.
De Beurs (daer d'Amstel stuit, en door vijf steene boogen,
Met waterpylen schiet, als van een pees gevloogen,
Wanneer het water valt, en adem haelt in 't Y,)
Ontfangt den burgerzwarm van d'oude en nieuwe Zy,
En al het uitheemsch bloet, dat 's middaghs hier te gader
In eenen boezem vloeit, en uit zoo menige ader
Gevloten, leven geeft aen 't lichaem van 't Gemeen.
Hier wort Merkuur gedient, geviert, en aengebeên,
Met zijnen slangestock, en vleuglen aen de hielen.
Hier zweet het koopmans brein, gepropt van vrachten, kielen,
Papieren, wisselkansse, en munte, en beurskrackeel,
En winninge, en verlies. elck grijpt naer 't beste deel,
In schipbreuck, havery, verzekert kist, en packen,
En berght zijn have en 't lijf op masten, en op wracken.
De weiflende Fortuin smyt blindelings 's weerelts goet
Te grabbel in den drang. de rijckdom styft den moedt
Des koopmans, door het lot, zoo rijck hem toegevallen.
Dan steigeren om strijt de gevels, poort, en wallen,
En torens hemelhoogh. de Staet en burgerdraght
Getuigen van 't geluck, door schattingen, en pracht.
Gewinzucht propt de breede en lange galerijen,
Die brommen in 't vierkant, gelijck een korf, vol byen,
En uitgelezen geur, gewonnen op het velt.
Dan roept de Beurs zich heesch: waerheen met al uw gelt,
O geltrijck Amsterdam? mijn nissen zien uw draeven,
En missen midlerwijl haer driemael[1] twalef[1] Graven[1],
Uit klaren marmersteen te klincken, tot een eer
Van 't koopmans Kapitool. of magh my nimmermeer
Gebeuren dit geluck, het welck mijn Beursgenooten

1 waarschijnlijk ontworpen beelden van de leden van de vroedschap.

Verdienden, die het gout met heele schepen gooten,
In Uwen open schoot door kommer, zorgh, en zweet,
Ten bouw van uwen Staet, en 't vrye lant besteet?
Vijf hooftgebouwen, hier in 't ronde te bereicken,
Uit 's mercktvelts navelpunte, is geen onkenbaer teiken
Van majesteit, en macht, die nu doorluchtigh blijckt,
Naerdien de Dam in naem° Sint Markus plaets niet wijckt, °roem
Noch zelf het velt van Mars, zoo wyt befaemt by d'ouden,
Die Rome, in zijne kracht en middaghglans, aenschouden,
Toen, Cezars erfgenaem, August, in vollen vre,
Het heiligh Kapitool in zijn triomfe opree.
Hoe luchtigh kan men nu op 't mercktvelt adem scheppen,
En ieder 's mercktdaghs zich op zulck een ruimte, reppen,
In alle stallingen, en inkoop, en verkoop;
Daer volck en burgerdrang en huisman, in den hoop,
Vast veilen, loven, biên en afslaen, en besteden,
Verkochte waeren laên, op burrien, en sleden,
Of torssen op den hals, of onder hunnen arm,
Of krujen op het radt. geen wackre byenzwarm
Is drocker op het velt, en in de honighkorven,
Wanneer de boeckweit bloeit, die doot lagh, en gestorven,
In d'aerde, eer klont en zon en dau haer leven schenckt,
En naer dien eedlen geur de honighzuigers wenckt.
Hier is de wandelstreeck van Amsterdamsche Heeren
Wethouderen en Raet bekommert met regeeren,
En deftigh staetgespreck. de koopman luistert hier
Naer luchten° uit der zee, en zamelt uit papier °geruchten
Den zin der letteren, van overal geschreven.
Dan valt, dan ryst de merckt. hier is een schip gebleven,
En ginder een belant, dat met Turkeyen sloegh,
De roofgalajen brande, of binnen Tunis joegh,
En 't roofnest, out Algiers, noit zat van schepeplonderen.
Dan hoort men hier van 't Y een' oorloghsman[1] opdonderen[2],
Of vlooten uit de Straete, of van de Spaensche kust:
Dan groeit het koopmans hart, nu zeker, en gerust,
In zijn bekommeringe, en danckt Godts weêr en winden
En watren, die by storm zoo menigh schip verslinden.
De rijcke zee is nu niet rijcker als de man,
Die met dees blyde maer zijn zolders laden kan,
Verquicken zijne hoef, en groene Gravelanden,
En Beemsters, klaverrijck, vol vee, en vol waeranden.
De Stadthuistoren stelt zijn kunstigh klockwerck, rijck
Van klanck. Hemoni speelt een hemelsch klockmuzijck,
Zoo snel, gelijck een luit, of Swelings orgelpijpen,

1 oorlogschip. 2 plotseling te voorschijn komen.

En snellen cimbeltoon, met vingeren te grijpen.
Hier blazen schuiftrompet en kromme en rechte fluit
Orlandoos[1] grooten geest ter heerenvenstren uit,
Ter eere van de Wet, en burgerwandelaeren,
Verquickt door bly muzyck, in ongeruste maeren
Van oorloge of tempeest. hier leest men de geboôn
Der ondertrouden af, die op den zondaghstoon
Naer hunne trouwboey treên, met onverzaet verlangen;
Terwijl de drang der volcks en toeloop vast de wangen
Der bloode bruiden verft, in 't op-en-nedergaen
Van 't Raethuis, naer hun straet, bestroit met pallemblaên,
En goude loveren, door eene straet van menschen,
Die 't nieugetroude paer den schoot vol zegen wenschen;
Of weegen onderling de bruit, en bruidegom,
Te rijck, te vreck, te lang, te kort, te wijs, te dom.
Hier leest men 's lants plackaet, of oude en nieuwe keuren,
Of vonnissen, wanneer de jongste dagh het treuren
Des sterfdaghs inneluit, en 't spiegelnut schavot
Den scherreprechter daeght, die 't hooft van 't lichaem knot,
De keel de lucht verbiedt, en streept met traeje roeden
De ruggen, op 't geschrey, en brantmercktze, onder 't bloeden,
Met 's Heeren wapenkruis. hier treckt de stadts soldaet
Op trommelslagh ter wacht, naer 't wachthuis toe, en staet
's Wachtmeesters oogh ten dienst: hy zelf ontfangt de leuze,
Het woort der nachtwacht, van des Burgermeesters keuze
En orde, tot eèn merck en veiligheit der wacht,
Om alle misverstant te schuwen in der nacht.
De vlyt en bezigheit der burgeramptenaeren
Die ieder hunne plicht bekleeden, en bewaeren,
Vermeerdert hier den zwarm van 't Raethuis, af en aen.
Hier waeckt de burgery. hier oefent zij haer vaen,
De wapens, en 't geweer, zoo trots in harrenassen
Gegespt, en uitgerust, als ofze waer gewassen
In 't yzer, uit de wieĝe, en van haer moeders mam.° °borst
Wie Amsterdammers dreight, die vint hier Amsterdam,
Gereet om toe te treên, groothartigh uit te vallen,
Het zwangere geschut te voeren op de wallen,
Tot voorstant van haer Recht, en vryheit, zoo verraet
Haer poorten onderkruipt, of Mars de trommel slaet.
Het Damrack voert den Dam de vrachten toe met schepen,
Gemackelijker dan veel duizent sleden sleepen,
Veel wagens konnen laên, tien wegen, nimmer moe
Van woelen, loopen drock naer 't vrye mercktvelt toe,
En kruisen 't heene en weêr, met menschen, en met rossen,

1 Orlando Lasso, 16de eeuws Zuid-Nederlands componist.

Van burghwal, straete, en graft. heeft Orfeus eertijts bossen
Verplant met zijn lier, Amfion met zijn snaer
De steenen oit verzaemt, om Thebe wonderbaer
Te stichten tot een stadt; 't is t'Amsterdam gebleecken
In waerheit, onverbloemt, en zonder dichters streecken.
Het Noortsche[1] mastbosch[1] neemt het Raethuis op den rugh,
De rots van Benthem danst. de Wezerstroom wordt vlugh.
De Wester marmerklip den maetzang volght van Kampen
En Stalpaert, die bezweet noch arbeit vliên, noch rampen,
Noch opspraeck, nu en dan gesprongen voor hun scheen,
Te vrede dat ze zich[2] verbouwen[2] voor 't Gemeen.
De mieren, in den bouw, om nootdruft te vergaeren
Des zomers, eer de kou des winters, zonder airen
En vrucht, haer overvall' zijn bezich in het velt,
Vervoeren ordentlijck de rijpe tarwe en spelt° °grove soort tarwe
Met yver in het hol. d'een sleept en torst het koren
Al zweetende op den neck, een ander geeft de spooren
Aen traegen, en bestuurtze, en drijftze op 't smalle padt.
Het is 'er alsins drock. d'een geeft, en d'ander vat.
Zy byten 't zaet in d'aerde, eer 't wortel koom' te schieten.
Voorzichtige° arbeit zwicht voor lasten, noch verdrieten. °vooruit [ziende
De bouw van 't Raethuis schynt op dezen trant te gaen.
Dus komt een regement ruighwerckers op de baen,
En schickt den baiert op van balcken, steen en masten.
Steenzaegers, kanters, en polijsters, fluxe gasten,
Een ieder past zijn werck te spoeden, even drock.
Men draeft 'er af en aen, op 't luiden van de klock.
Men voert pylasters aen, en voedsel voor de muuren.
De bicksteen° wast en groeit, om al de stadt te schuuren, °als schuur- [zand gebruikt
En d'afval van arduin, vertreden, en veracht,
Als puin en stof, betaelt den Trezoorier noch pacht[3].
Men ziet den Bentemer en Bremer gront gesleten,
En vratigh ingeslickt, om hier een rots te meeten,
Tweehonderttachtigh breet, tweehondert voeten diep,
Daer 't Raethuis het vernuft der eedle bouwkunst riep
Tot stichtheer, om gerief en aenzien te bewaeren,
En een geduurzaemheit, de drie, die hier vergaeren,
Als krachten van de ziel der bouwkunste, in 't gesticht,
Dat eeuwigh tuigen kan van 's bouwers trouwe en plicht,
Aen zijne arbeitzaemheit en overlegh te mercken,
Ten trots der gryze Faem van zeven Wonderwercken.

1 heipalen uit Scandinavië afkomstig. 2 al hun krachten aan de bouw geven. 3 Voor het weghalen van de afval werd een bedrag aan de stadskas betaald.

AENLEIDINGE TER NEDERDUITSCHE DICHTKUNSTE

Die van zijnen Geest naer den Parnas gedreven, in den schoot der Zanggoddinnen nedergezet, en Apollo toegeheilight wort, dient zijne genegenheit en yver door hulp van de Kunst, en leeringe te laten breidelen; anders zal zulck een vernuft, hoe geluckigh het oock zij, gelijck een ongetoomt paert, in het wilt rennen; terwijl een ander Dichter, door kunst en onderwijs getoomt, den hengst slacht, die, onder eenen goeden roskammer en berijder, met roede en sporen getemt en afgerecht zijnde, overal by kenners prijs behaelt. Natuur baert den Dichter; de Kunst voedt hem op, die geraeckt niemant tot volmaecktheit, dan die de natuur te baet heeft, waer uit de kunst haren zwier en leven schept. Neemt hy voor in Nederduitsch, zijn moederlijcke tale, te zingen; des hoeft hy zich zoo luttel te schamen als de Hebreen, Griecken, Latijnen, de geburen der Latijnen, en zoo vele andere uitheemsche volcken, die hierom noch by alle weerelt, en elck by zijne lantslieden, eere in leggen. Wat onze spraeck belangt, die is, sedert weinige jaren herwaert, van bastertwoorden en onduitsch allengs geschuimt, en gebouwt, en geeft den leerling nu veel vooruit, om naer den palmtack in dit renperck te rennen, tegens en voorby henlieden, die met zulck een zure moeite en arbeitzaemheit dit spoor onlangs begosten te leggen. Zoo men uit hunne gedichten en schriften, oock uit Neerlantsche hantvestboecken, de eige manieren van spreecken by een zamelt, en zich eigen maeckt; daer is een schat van welsprekenheit by der hant, veel tijts gewonnen, en middel om noch maghtigh in nieuwe koppelwoorden (waer in onze spraeck niet min geluckigh dan de Grieckscche is) aen te winnen, zoo men met oordeel te wercke ga. Deze spraeck wort tegenwoordigh in 's Gravenhage, de Raetkamer der Heeren Staten, en het hof van hunnen Stedehouder, en t'Amsterdam, de maghtighste koopstad der weerelt, allervolmaecktst gesproken, by lieden van goede opvoedinge, indien men der hovelingen en pleiteren en kooplieden onduitsche[1] termen uitsluite: want out Amsterdamsch is te mal, en plat Antwerpsch te walgelijck, en niet onderscheidelijck genoegh. Hierom moeten wy deze tongen matigen, en mengen, en met kennisse besnoeien, oock niet al te Latijnachtigh, nochte te naeu gezet en nieuwelijck Duitsch spreken[2], maer zulcks dat de tong haer eigenschap niet en verlieze, waer van de hervormers onze spraecke niet geheel vry zijn. Men vermijde, gelijck een pest, de woorden, tegens den aert onser tale, te verstellen; een evel daer doorluchtige Italianen, Spanjaerden en Franschen oock van zieck zijn. Wij mogen hier in nochte Griecken, nochte Latijnen navolgen. Wort hier tegens gezondigt, terstont verliest de spraeck haren luister, en ons oor wraeckt dat geluit; eenen valschen klanck, die de muzijck der tale bederft. In oude Hollantsche liederen hoort men noch een natuurlijcke vrypostigheit[3], vloeientheit, en bevallijcken zwier; maer het gebrack den eenvoudigen Hollander aen opmercking en oefening, om zijn geestigheit, uit een natuurlijcke ader vloeiende, krachtigh op te zetten, en te voltooien. Het rijmen moet hy zich eerst gewennen, om rijckdom van

1 on-Nederlandse. 2 Dit slaat op de gezochte stijl vooral van Hooft. 3 vrijheid van beweging.

woorden en rijmklancken gereet te hebben, zonder het welck de vaerzen kreupel en verleemt[1] zouden vallen, en zelfs aertige vonden en gedachten kunne bevallijckheit verliezen. Hierom waer het geraden eerst eenige heilige of wereltsche historien, oock verzieringen, uit Virgilius, Ovidius, Amadis, en Bokatius, te rijmen, om zich van de rijmkunste meester te maecken, en op de baen te geraken. Men magh om het rijm en de maet de tael niet vervalschen, en gelijck een kint stamelen en struickelen. Het rijmwoort schijne niet gevonden om het rijm te vinden, maer zy zoo gestelt of het geen rijmterm waer. Het vaers schijne oock geen rymelooze rede, maer trecke den aert van een vaers aen, en sta wacker op zijne voeten. Heeft het geene zenuwen, zoo hangt het slap en vadzigh: is het te gedrongen, zoo staet het stijf, gelijck een lantsknecht in zijn harnas. De stijl zy snedigh, en geen stomp mes gelijck. Het scherpt de zinnen, en maeckt een goede pen zich te gewennen een zelve zaeck en zin op verscheide manieren te bewoorden, en cierlijck uit te drucken. Vaerzen willen gaerne vriendelijck en zuiver zijn: want de Zanggodinnen zijn maeghden, aen wie vriendelijckheit en zuiverheit betaemt. Voertmen zomtijts eenige harde vaerzen in, dat moet uit geen gebreck, maer uit de stoffe geboren, en ter zaecke vereischt worden. Bynamen[2] moeten niet ledigh staen, nochte voor stopwoorden dienen, maer de beelden slachten, die eenen balck of het gewelf onderstutten, en hun werck doende, met een tot cieraet des gebouws strecken. Wie voor Poeet wil gaen, moet van een' rijmer wel Poeet, maer van Poeet geen rijmer worden; anders gaet men van de hooghste in de laeghste schole, en op de A B banck zitten. Loven hem hierom de slechthoofden, dat vergult den rijmer, gelijck een krans van boterbloemen den kinckel. De laurier wort den Dichter niet van den gemeenen hoop geschoncken, maer van zulcken, die met kennisse en zekerheit de kroon uitreicken, en het snaterbecken der aecksteren van zwanezang onderscheiden. Rijmers, die eerst hun A B opzeggen, vallen verwaendelijck aen 't zwetsen, gelijck de quackzalvers, om hun zalfpotten te venten. Die wat verder komen, laten zich voorstaen dat ze groote bazen in de kunste zijn, en zwetsen kunstiger, doch het is met woorden van anderhalven voet lang, of een doorgaende bravade, en loutere blaeskaeckerye. Alsdus winnenze gunst by den slechten hoop, die den mont vergeet toe te doen, en gelijck naer hemelval[3] gaept. d'Alleroutste en beste Poëten zijn de natuurlijckste en eenvoudighste. De nakomelingen, om hen voorby te rennen, vielen uit eerzucht, of aen het snorcken[4] en poffen[4], of vernissen en blancketten. Dat behaeghde in het eerst, gelijck wat nieuws, den min verstandigen, en klonck den nieusgierigen, gelijck een donderslagh, in d'ooren: doch het verwonderen duurde een korte wijl, en de wackerste oogen zagen hier door; en d'outsten tegens de jonger wercken, in de schale van een bezadight oordeel, opgewogen, vielen de lesten te licht, en d'outsten behielden den verdienden prijs. Om dan opgeblazenheit en kreupelheit te vermijden, zal men niet plat op d'aerde vallen, en in het stof kruipen, nochte doorgaens al te snel zonder noot aenjagen, maer op zijn pas voortdraven, en wel letten waer men rijzen, waer men wenden en keeren moet;

1 gebrekkig. 2 bijvoeglijke naamwoorden. 3 verheven taal. 4 pronken met grote woorden.

en, gelijck een goet muzikant, den toon naer den aert der zaecke weten te schicken, dan laegh, dan middelbaer, dan hooger. Zommigen heffen hoogh op, en laten het uit onvermogen laegh vallen. Een goet zangmeester kent zijne stem, en spant de keel niet uit hare kracht. Lichtvaerdighe dertelheit, zotte pracht, en ongheschickte overdaet is geen cieraet, dat een gezont oordeel vergenoegt. Elck ding wil met zijn eige maniere van spreken uitgebeelt, en niet al te verre gezocht worden. Verciertge uw vaers met bloemwerk naer den stijl (der) Rederijckkunste; hael het niet te wijt, maer blijf by een voegelijcke verwe, binnen het besteck van verstaen te willen wezen. Zal een ander uwe rol verstaen; verstaze eerst zelf te dege, en spreeck klaer. Eenigen schrijven al willens duister, en willen zich zelfs niet verstaen, op dat men zich hier over verwondere, en hun dit tot wijsheit toeschrijve. Anderen schrijven slecht van heerlijcke dingen, en schilderen de zon met houtkole. Een leergierige lette wel op de lessen en regels der kunste, gevonden uit het voorbeelt der treflijckste Dichteren. Hy bevlijtige zich om dagelijx toe te nemen in kennisse van verscheide wetenschappen, om, is het niet van alles volmaecktelijck, dat zwaer ja onmogelijck valt, ten minste ter loop van vele dingen kennis te hebben, om zijn werck naer den eisch uit te voeren. Zoo treckt en vergadert de honighby haer voetsel uit alle beemden en bloemen. Het waer raetzaem Salomons wijze spreucken, Cicero, Seneka, en Plutarchus wercken van de zeden, en het leven der doorluchtige mannen, en diergelijcke schriften te lezen, en te herlezen. Wie in den vloet dezer pennen zwemt, zal overvloeien van zinrijcke gedachten en vaste stellingen. De Beeldenaer van den geestrijcken Ridder, Cesar Ripa, nu in Nederlantsch verduitscht, bestellen geestige vonden, om het werck levendigh uit te drucken, en rijckelijk te bekleeden. Kennis van uitheemsche spraecken vordert niet weinigh, en het overzetten uit vermaerde Poëten helpt den aenkomende Poeet, gelijck het kopieeren van kunstige meesterstucken den Schilders leerling. Dees begint eerst van eenige leden en deelen, eer hij een geheel lichaem tekent; en eerst van een geheel lichaem, eer hy een historie van verscheide beelden ordeneert, en gansche vertooningen op het paneel, als op een tooneel, stelt. Wanneer de deelen, elck in 't byzonder wel waergenomen zijn, dan zal het geheele werck wel volgen, daer men niet aen beginnen mach, voor dat men een vast begrijp, hant, en handelinge van de byzondere deelen hebbe. Zoo ziet men den besten meesteren de kunst af, en leert, behendigh stelende, een' ander het zijne te laten. Wie leerzaam is, late zich de beginsels, die altijt moeielijk vallen, niet verdrieten. De kleenen leeren zoo aen stoelen en bancken gaen: daer na, stouter en steviger geworden, durvenze afsteecken, en behoeven geene ondersteunsels meer: anders vergaept men zich te verwaent aen eige inbeeldingen, en vervalt in grove misslagen, terwijl men wijzer dan zijn leitsman wil geacht zijn. Aldus heeft Virgilius, de Prins der Poeeten zelf, oock van Homeer en anderen vele ontleent, en uit de Grieckshe tale met zulck een oordeel ingevoert, dat hy'er onsterflijcken lof uit haelde. Evenwel indien ghy eenige bloemen op den Nederlantschen Helikon plucken wilt, draegh u zulcks, dat het de boeren niet mercken, nochte voor den Geleerden al te sterck doorschijne. Op zijn eige riemen zich op dit gevaerlijcke vaerwater begevende, moet

men zijne kracht overwegen, eer het schip zee kieze. Menighten lijden hier schipbreuck, die, door verwaentheit aengevoert, ja vervoert, zich te vroegh en te diep op dezen Oceaen wagen, en niets is 'er schadelijcker als eige liefde, die fraeie vernuften verbint, en onderhout. Die naulix twee of zes goede regels weet uit te wercken, wil een lierdicht opzetten. Die qualijck een lierdicht kan, wil voort een treurspel spelen, of een heldenwerck trompetten. By trappen klimt men eenen toren op, en niet zonder trappen, ten zy met gevaer van den hals te breecken. d'Een bereickt langsamer, d'ander sneller den top der volkomenheit; hoewel men hier naulijx volkomenheit vint, om dat die de maet van 's menschen vermogen overtreft. Beveel het papier niet terstont al wat u in den zin schiet, maer toetst uwe inbeeldingen, vonden en gedachten ofze der penne en den dagh waerdigh zijn. Ghy ziet hoe de hoenders, den kop in de lucht stekende, met smaeck en nasmaeck drincken, en de gezonde schapen het gras erkauwen. Zoo doende zullenze de bladen niet met beuzelingen beslaen, en dingen, die niet om het lijf hebben, nochte den lezer met den ydelen dop zoecken te paeien, maer met pit, en een keerne van goeden smaeck verzaden. Het luit oock spottelijck een nieuwe wijze op de baen te brengen, als 'er geene kunst in gemerckt wort. Boven al let wel op de orde of den draet van uwe rede, en het vervolgh van zaecken: want zelfs geleerde bazen, die groot schijnen, zijn zomtijts wispelturigh, springen van den os op den ezel, en mengen alle elementen onder een. Een zelve zaeck dickwils te zeggen en herzeggen, geeft armoede en gebreck van stoffe te kennen, en behalve dat het verveelt, voeght het de rederijckheit niet. Ontbreeckt het u aen vonden en stof, zijt liever kort dan verdrietigh lang. Zet ghy een werck op van eenen langen adem; laet het in 't midden, nochte in 't einde niet bezwijcken, maer doorgaens[1] volstaen[1], overal zich zelf gelijck zijn, en zijnen meester nergens beschamen. Wie zijn zwackheit gevoelt, dient nootzaeckelijck raet te zoecken by anderen, en elck meester in zijn kunste en ambacht te gelooven, en de volmaeckste manieren van spreken en wercken by hen uit te kiezen. Een rechtschapen Dichter slachte de stroomen, die niet af maer altijt toenemen, en met eenen vollen boezem endelijck in de rijcke zee uitbruizen. Hoe het werck grooter is, hoe daer meer kunst en oordeel toe vereischt wort: en gelijck de schilders in kleene beelden de gebreken en misslagen kleen rekenen; zoo openbaert zich de misstellinge en 't gebreck, naer de grootheit der personaedjen en zaecken te grooter. De leergierige volge dezen gulden regel, die zich wijdt uitstreckt, om zijn werckstuck doorgaens geluckigh uit te voeren, dat is, dat hy lette op den staet, eigenschap en gesteltenis van elcke personaedje en zaecke en die elck naer heur natuur uittekene. Wie dit maghtigh is, en daer den slagh van heeft, kan veel velts winnen, en zal altijt binnen de palen der voeghelijckheit blijven; een deught, die in Virgilius zoo heerlijck en goddelijck boven alle zijn overvloedige kunstdeughden uitmunt. Nu behoef ick niet in 't breede en wijtloopigh t'ontvouwen hoe men zich te schicken hebbe naer een ieders ampt, oude, kunne, lantsaert, gelegenheit, hoedanigheit, en wat des meer zy. Aldus geeft een kunstigh schilder

1 voortdurend op dezelfde hoogte blijven.

elck dingh zijn eige verf. Wie de natuur allernaest volght, die is de rechte Apelles, en zoude, gelijck d'aloude penseelen, niet alleen menschen, maer zelfs dieren en vogels verkloecken[1]. Maer om veiliger en vaster te gaen, geeft uwe dichten niet in uwen eersten yver aen den dagh. Laetze een goede wijl onder u rusten: ga'er dan eens en anderwerf, ja zevenwerf, met versche zinnen over: want ons oordeel is, naer de gesteltenis der herssenen, gelijck de lucht, zomtijts helder, zomtijts betrocken. Een Dichter heeft zijne luimen: hierom laet het gedicht van eenen Aristarchus, ja verscheide keurmeesteren keuren. Deze zullen uitmonsteren al wat misstaet, zoo wel dat de Kunst, als de zeden betreft, waer in menigmael deze goddelijcke wetenschap jammerlijck misbruickt wort: en gelijck het zwaerste meest weeght, zoo moet men zich wachten voor ongebondene en oneerlijcke woorden en vonden, daer niet dan laster voor den Dichteren in 't algemeen uit ontstaet: want dit gaf oorzaeck dat eertijts de Rederijckkamers gesloten, de tooneelen verboden wierden. Indien men bordeelspreucken en spreeckwoorden, en vuilicheit van hoeren en boevejaght[2] uitbant, zoo zal de Schouwburgh een eerlijck tijtverdrijf strecken, en oock voor deftige lieden openstaen. Wie zich hier tegens verloopt, bederft de zeden, en den luister van zijn werck. Joocken uwe ooren naer eenen vleier, die elck naer den mont spreeckt, ghy bedrieght niemant dan u zelven. Haetghe den openhartigen bestraffer, die geene gebreken verschoont, zoo blijftghe daer in steecken. Zulcke eigenzinnigen, of eer kranckzinnigen, zijn niet te raden, randen menighmael in hun razende kortse al raeskallende de geneesmeesters aen, en leeren wie men schuwen moet. Zy willen hun ontstelt en misstelt werck van geene fixe lezetters aengetast nochte gehandelt hebben, en schricken voor de moeielijckheit en pijne van het misstelde been te herstellen, en in het rechte lidt te voegen, zonder eens te bedencken dat de Goden de beste dingen voor zweet en arbeit verkoopen. Zy liefkoozen hun wanschepsels, gelijck een aep zijne jongen. Een omzichtigh en leerzaem geest bemint Apolloos zonneschijn, die alle vezeltjens en stofkens ontdeckt. Kunsten, die den brootzack vullen, en alleen den buick dienen, zijn haest goet genoegh: een Dichter behoort hemelval en de spraeck der Goden te spreecken. De hemelsche Poëzy wil niet op den middeltrap, maer moet in top staen, en op den toetssteen van een beslepen oordeel proef houden, naer de wetten by de Geleerden daer toe voorgeschreven, waer toe wy gewezen worden. Ondertusschen heb ick deze korte Aenleidinge ter Nederduitsche Dichtkunste, op het aenhouden der leergierigen, by my aldus, gelijck een ruwe schets, ontworpen; om de welcke naer den eisch op te maecken meer bladen papiers noodigh waren: daerom sla ick voor dezen tijt de voeten en maet der vaerzen, en den ommetreck en aert van allerhande rijmen en dichten over. Vele andere dingen willen liever met levendige stemme en voorbeelden, dan met de penne beduit worden: derhalve te wenschen waer, dat geestrijcke vernuften, onder het beleit van geleerde Mecenaten, hier over zomtijts onderling raetpleeghden, en zoo eenen nieuwen Parnas, naer den stijl van Italië, oprechtten, daer men, zonder afgunst, onzijdigh elcks oude en nieuwe dichten toetste;

1 bedriegen (er zouden volgens het verhaal vogels op door Apelles geschilderde vruchten zijn afgekomen). 2 gespuis.

zoo wel om de schoonheit en aertigheit te volgen, als om onze misslagen, uit een edele eerzucht, te mijden, en door dien middel de Neerlantsche Poëzy haren vollen glans te geven.

t'Amsterdam 1650. den 25 van Grasmaent.

J. V. VONDEL.

JACOB CATS (1577-1660)

HOUWELICK VEROORSAECKT UYT MEDE-LIJDEN

OF

DOOR EEN SCHIELICKE INVAL VAN EEN

ITALIAENSCHE JONCKVROUWE

Hoe dat de liefde speelt omtrent de jonge sinnen,
En maeckt een killigh hert genegen om te minnen,
Is waert te sijn bemerckt. Weest gunstigh, soete jeught;
Eens anders herten-leet is dickmael iemants vreught.

Acaeton, uytter aert tot vliegen seer genegen,
En met een snellen valck sijn lust te mogen plegen,
Was van een edel huys en van een hoogh gemoet,
Was uyt een volle beurs en weeligh op-gevoet,
Was vrolick in gelaet. Sijn geest, voor weynigh dagen,
Was aen een jonge Maeght ten vollen op-gedragen:
Jolinde was zijn wensch, sijn troost, sijn herten-lust,
En buyten haer gesicht en was hy noyt gerust.
Hy poogde wat hy mocht, en, met de gansche sinnen,
Den tocht van haer gemoet voor hem te mogen winnen;
Hy dede jaren langh, al wat een edel man
Met geest en groote kost te wege brengen kan.
Hy liet meest alle nacht voor hare kamer spelen,
Of schonck haer staegh den galm van al de soetste kelen;
En als de lente tijt haer jeugdigh loof ontsloot
Soo was 't dat hare stoep het eerste groen genoot.
Hy rechte spelen aen, en maekte groote feesten,
Hy trock in sijnen dienst meest al de fraeye geesten,
Hij gafse t'huys den kost en buyten vry gelagh,
En gaet in alle dingh soo quistigh als hy magh.
Hy nam veel dienaers aen, veel pagiën, veel lackeyen,
Die vry een vetten grond haest weten af te weyen,
Die kleed' hy bijster weyts en verre boven maet,
En even in de verw gelijck Jolinde gaet.
Sijn lijf is op-gepronckt met alle moye dingen,
Sijn vingers als een kraem van al de schoonste ringen:
Daer komt geen nieuwe snuf van eenigh selsaem kleet,

Of 't wort tot sijn gebruick in haesten uyt-gereet.
Hy maekt een schoonen hof daer staegh in is te wercken,
Met beelden in het kruyt, met duysent schoone percken
Getogen op een draet, en schier in yder deel
Een speel-huys na de kunst of eenigh schoon priëel.
Maer dat is niet genoegh, geen tuyn en kander helpen,
Hy maekt er grotten in van alderhande schelpen;
Van aerdigh hooren-werck en tacken van korael
En wat de zee oyt send uyt haer verglaesde zael.
Hy maekte boven dat oock schoone water-sprongen,
Die worden door het werck behendig uytgedrongen;
En gaven beelden uyt van wonder vreemden aert,
Soo dat oock even daer geen kost en is gespaert.
Hy maekt een ruym gebouw voor doggen, bracken, winden,
En wat van desen aert by menschen is te vinden.
Hy brach'er vogels by, de snelste die men vont,
En wat van desen aert oyt Noortse klippe sont,
Hy maekte by de stad waeranden voor de dieren,
En koyen boven dien waer in de vogels swieren;
Daer set hy harten in, en mengih ander wilt,
En dus wert over al sijn beste gelt gespilt.
Hy kocht de schilder-kunst van al de beste geesten,
Een lantschap, boerenhoef, een wout vol felle beesten.
Een zee van wint beroert, en uyter maten straf;
Al wat de rijcke kunst aen yeder meester gaf.
Het oudste beeldewerck, beroemt voor duysent jaren,
Dat weegt hy op met gelt, al sonder iet te sparen.
Hy maeckt een boeck-vertreck, dat wonder deftigh was,
Schoon dat hy jaren langh geen eenigh boeck en las.
Noch hout hy boven dien een stal vol schoone paerden,
En koetsen op sen hoofs, en al van grooter waerden;
Oock jachten op het meir en gondels in de stadt;
En dus verquist de man een over-grooten schat.
Jolinde, schoon verwent en tot de pracht genegen,
Misprees dit even-wel, en sprak'er deftigh° tegen: °ernstig
„Actaeon (was haer woort) u dient óf minder moets,
Of, na dat ick het merck, al vry wat meerder goets.
Gedenck aen seker Prins, die van sijn eygen honden
Vermidts haer groot getal, ten lesten is verslonden,
En let op uw bedrijf: uw schip dat gaet te diep."
Maer 't was om niet geseyt, al wat de Juffer riep.
Hy gingh sijn ouden gangh, hy liet Jolinde praten,
Hy wil sijn hoogen swier in geenen deel verlaten;
Hy quist gelijck hy plagh en slaet'er dapper in,
Hy past op geen verlies, en let op geen gewin.

Maer wat hy neemt ter hant, of wat hy weet te plegen,
Jolinde blijft geset°, en laet haer niet bewegen; °bestendig
Men seyt'et over straet, in 't hof, en over-al,
Dat hy wel jagen magh, maer nimmer vangen sal.
Noch hout de Joncker aen door alderhande vonden,
Die hem tot grooten last en sware kosten stonden;
Soo dat sijn huys en hof, sijn vee, sijn beste lant,
Aen ick en weet niet wien ten lesten is verpand,
Ten lesten is verkocht, en al ten kleynen prijse,
Gelijck het veeltijts is beroyde lieden wijse.
Maer doen hy had gespilt sijns Vaders leste slot,
Wert hy door al het landt een algemeene spot,
Een gecks-maer by het volck. Siet, hoe de saken loopen:
Wie alle dingen koopt, die moet'et al verkoopen.
Eet soo, wie datje zijt, op 't eerste van den dagh,
Dat voor het avontmael iets over blyven magh.
Daer wert de Jongelingh van al zijn speel-genooten,
En van Jolinde selfs versmaet en gansch verstooten.
Het is van outs gezien, dat, waer een autaer breeckt,
Geen mensche naderhant voor haer een kaers ontsteeckt.
Als nu de Joncker vont sijn hope gansch vervallen,
Liet hy ten lesten af van dit uytsinnigh mallen;
En, om door al de stadt niet meer te sijn begeckt,
Soo is 't dat hy verhuyst, en naer het landt vertreckt.
Daer heeft hy langen tijt niet als benaude dagen,
Hy raept den schralen kost met vliegen, vincken, jagen,
Met ick en weet niet wat: maer dat is kleyn beslagh,
En dat geen Edelman of Ridder voeden magh.
Hy teert allengskens uyt, en wat hem is gebleven,
Dat wort voor mont-behoef ten vollen uyt gegeven.
Hem bleef geen nootdruft selfs van al sijn vaders erf,
Geen knechten in het huys, geen honden op de werf.
Hem rest slechts maer een valck van al sijn schoone panden,
Maer die is wijt beroemt in al de naeste landen;
Vermits hy met den beck, of door sijn snelle vlucht,
Is heerscher in het wout en meester van de lucht.
Dit was sijn eenigh al, het steunsel sijner saken,
En plagh hem in den druck een vrolick hert te maken;
Hy kreegh geen wilt-braet meer, al is hy des belust,
Wanneer de rappe klaeu van desen vogel rust.
De Juffer had een neef ter jaght alleen genegen,
Die had om desen tijt een vreemde luym gekregen:
Geen meester is bekent wat sieckte dat'et was,
Men vont geen heylsaem kruyt dat sijne quael genas.
Men sag des niet-te-min dat sich de Joncker quelde,

En dat hem eenigh dingh het grilligh hooft ontstelde.
De moeder was bedroeft, het was haer eenigh kint,
Om dat men geen behulp voor haren Soon en vint.
Sy doet hem menighmael, en schier geduerigh, vragen,
Waer toe hy is belust en wat hem magh behagen;
Sy riep uyt stage sorgh: „En doet u niet te kort,
Seght maer wat ghy begeert, en wat uw sinnen schort."
Hy, dickmael aengemaent waartoe sijn lusten strecken,
Gaet syn genegen hert aen seker vrient ontdecken;
Hy seyt hem: „krijght den valck van soo een Edelamn
Dat is de rechte salf die my genesen kan."
De moeder was een vrou van wonder groot vermogen
En hy een jonge wulp gansch dertel op-getogen;
Hy had Actaeons valck by wijlen eens gesien,
En wist hoe waert die was by al de jonge liên.
Priscilla was verblijt, vermits sy mochte weten,
Wat aen haer krancken Soon de sinnen heeft beseten;
Maer hoe men krijgen sal waer toe hy is belust,
Dat maekt haer killigh hert al weder ongerust.
Haer koomt, na diep gepeys, gevallen in de sinnen,
Hoe dat Actaeon plagh haer nicht wel eer te minnen;
En dat haer oude gunst misschien, in dit geval,
(Soo hy des wert versocht) noch iet vermogen sal.
Sy gaet het gansche stuck wat naerder over-leggen,
Sy gaet de jonge Maeght den ganschen handel seggen.
„Ick bidde, liefste nicht, doet hier in watje meught,
Ghy weet: dit eenigh kint, dat is mijn gansche vreught.
De Joncker is beroyt, en by de schrale lieden
Daer heeft de penningh kracht, het gelt kan daer gebieden:
Want noot is sonder wet; ghy, looft hem watje kont,
Op dat het edel dier mijn soon magh zijn gejont."
Jolinde nam het aen hier op te sullen letten,
En gaet op dit geval haer snege° sinnen wetten. °schrander
De siecken is haer lief, sijn Moeder bovendien,
En sy wenst haren Neef gesont te mogen sien.
't Geviel om dese tijt, dat uyt de naeste steden
Veel frissche jonge liên, veel soete vrijsters, reden
Nae seker lustigh slot, om op een bruyloft-feest
Al wat men droefheyt noemt te jagen uyt den geest;
Jolinde was een deel van al dees lieve bende,
En koos 'er ses of acht die sy voor lustigh kende:
„'t Is heden, seyt de Maeght, de derde sonne-schijn
Dat wy in dit kasteel als op gesloten zijn.

. . . .

Wy moeten uyt den dwangh, en in het jeugdigh groen:

Ick heb een aenslagh voor die moet ick heden doen;
't Is langh genoegh gebrast, ick soecke nieuwe dingen,
Wy moeten hier omtrent een ridder gaan bespringen,
Een vrient ons wel bekent; en, om hier ront te gaen,
Actaeon is de man, die moet'er heden aen.
Ghy weet het al gelijck hoe dat hy plagh te leven,
En hoe hy nu ter tijt te gronde leyt gedreven;
Wy moeten gaen besien, wat nu de Joncker doet,
Terwyl hij niet en heeft als enckel tegen-spoet.
Wy moeten gaen besien sijn huys en alle saken,
En wat hem nu ter tijd de sinnen kan vermaken;
Wy moeten gaen besien wat hy voor landen bout,
En letten boven al wat huys de Ridder hout;
En hoe sijn keucken roockt, en wat de velden geven,
En of hy beter vaert in dit sijn eensaem leven;
En of hy blyder is als hy te voren plagh,
En wat hy t' onser eer sal brengen aen den dagh."
Jolinde was gegaen tot aen haer rijpe jaren,
En sneger in vernuft als haer gespelen waren;
Maer weeligh boven al, en van een vryen mont,
En kluchtig uytter aert, en in het spreken ront.
Haer moeder was gerust°, haer vader overleden, °in ruste, overleden
Haer susters al gelijck den eygen pad getreden:
Een die haer jeught bestiert dat is haer moeders oom;
Maer die gaf aen de Maeght al wat te ruymen toom.
De voorslagh dus gedaen wert vaerdigh aen-genomen,
Men bootschapt aen den vrient wat gasten dat'er komen;
Men seyt hem boven dien, hoe datmen op de noen
Heeft voor, aen sijnen disch het mael te komen doen.
De bode was gegaen, en, sonder langh te peysen,
De jeught die is gereet en vaerdigh om te reysen.
Jolinde leyt het rot° tot enckel tijt-verdrijf, °de troep
En stracx is al het volck Actaeon op het lijf.
Sijn tafel is gedeckt maar geensins overladen,
Men sagh'er niet als groen en veelderley saladen,
Niet dat de vleys-hal sent, of dat de keucken geeft;
Maer, desen onverlet°, de Joncker is beleeft. °desniettemin
Hy toont hem° wonder heus en bijster wel te vreden, °zich
Hy toeft het gansche rot met spijs en soete reden,
Hy gaet in woorden breet, al is sijn tafel kort,
Hy vult'et met den mont wat aen de keucken schort.
Te midden op den disch daer stont een stuck gebraden;
Maer wat'et wesen mocht en konde niemant raden.
Hy, voor wien dat'et stont en die het beest ontleet,
Verklaert oock even-selfs, dat hy het niet en weet.

De vogel wort geproeft, de vogel wort gebeten,
De vogel wort gekaut; maer niemant kander eten.
De vogel wort gekeert en om en om gewent;
Maer wat'er iemant doet, het dier is onbekent.
Dit gaet het schamper volck aen haren waert verwijten:
Wel! dit is selsaem vleesch, geen tant en kan het bijten.
Ey, segh ons doch een reys, wie heeft'et u gekocht,
Of voor een moy geschenck hier in het huys gebrocht?"
Een ander valt'er toe, en gaet wat anders zeggen,
En weet dit vreemt geval noch breeder uyt te leggen:
„Dit is gansch nutte kost en dienstigh in den noot:
Een yder eeter van, en 't blijft al even groot."
Een yder seyt het zijn; maer niemant kander weten,
Hoe dat de vogel hiet, of wat' er is gegeten.
De praet, op dit geval, veroorsaeckt grooten strijt,
En dient hun tot vermaeck, en duert een langen tijt.
Jolinde lijcke-wel°, oock midden in het eten, °evenwel
En had haer siecken neef niet al te mael vergeten;
Maer socht bequamen tijt by-na den ganschen dagh,
Dat sy eens van den valck Actaeon spreken magh.
En juyst op dit geval, daerom de gasten loegen,
Soo gaetse met beleyt haer by den Ridder voegen;
Sy leyt hem van den disch en wat ter zijden af,
Daer sy hem in 't gemeen voor eerst een praetjen gaf.
Doch seyt hem niet-te-min dat sy eens wenscht te weten
Wat dat men voor gebraet aen tafel heeft gegeten.
Sy bid hem menighmael dat hy van dit geschil,
De gasten tot vermaeck, een eynde maken wil.
Hy stont een wijl en keeck, onseker wat te maken,
Hy wort geheel ontstelt, en krijght beschaemde kaken.
Hy weet niet wat hy sal. Ten lesten, tot besluyt,
Soo berst hy met verdriet in dese woorden uyt:
„Ghy dwinght my, schoone maeght, mijn droeve staet te melden;
Eylaes! mijn sot bedrijf, dat moet ick nu ontgelden.
Ach! dat op tafel staat dat is mijn leste goet,
Dat hier, tot uwer eer, alleen het beste doet.
Juyst als ghy voor den noen my liet in haesten weten,
Dat ghy met uw gevolgh hier woud' te middagh eten,
Doen was ick wonder bly, en niet-te-min begaen,
Wat dat tot uwen dienst op tafel soude staen.
Ick sprack in mijn gemoet: „O, mocht ick heden wenschen,
Dat ick eens heb gespilt omtrent onnutte menschen!
O had ick nu ter tijt, dat in mijn overvloet
De linckers heeft vermaeckt, de vleyers heeft gevoet!
Ach! had ick nu het wilt, dat ick soo menigh werven,

Oock buyten alle noot, voor iemant dede sterven!
Ach! had ick maer een deel van dat ick heb verquist,
En dat nu, 't mijner smaet, mijn schrale keuken mist!
Maer 't was om niet gewenscht, dies stont ick gants verslagen,
En sagh den handel° in gelijk verdiende plagen; °het geval
Maer hoort noch even-wel, hoe dit mijn ongeval
My troost in dit verdriet, en eeuwigh troosten sal:
Mijn goed is niet verquist met suypen, vreten, brassen,
Maer om, tot uw vermaeck, op uwen dienst te passen.
Heb ick een prachtig huys gebout tot in de locht,
Het was om dat mijn staet aensienlick schijnen mocht.
Heb ick in mommery, of diergelijcke zaken
Het beste gelt gespilt, het was tot uw vermaken.
In 't korte, wat ick oyt voor desen ondernam,
Ghy weet dat al mijn doen uyt enckel liefde quam.
Hier door zijn metter tijt mijn saken soo verloopen,
Dat my niet overbleef om iet te mogen koopen;
Dies ben ick met verdriet getogen uyt de stadt,
En leef hier op het lant met ick en weet niet wat.
Ick woon hier op een hof, gehuurt van slechte luyden,
Het tuyntje, datje siet, dat geeft my groene kruyden,
De boomgaert ooft en hout; en dat is my genoegh,
Vermits ick my voortaen na noot en reden voegh.
De noot kan malle drift en gulle weelde staken,
De noot kan ons beset° en vry al beter maken; °bezadigd
De noot kan open doen, en brengen aen den dagh
Al wat een dertel oogh te voren niet en sagh.
Dit heb ick nu beproeft°. Doch mocht ick weder keeren, °onder-
Geen drift en sou voortaen mijn sinnen over-heeren; [vonden
Geen pracht of sotte waen verrucken mijn gemoet.
In droefheyt vind' ick vreught, en in het bitter soet.
De boecken, die ik kocht, maer noyt en plagh te lesen,
Die moeten my voortaen een troost en toevlucht wesen;
Sy geven my vermaeck en vry al soeter vreught,
Als ick wel eer genoot omtrent de domme jeught.
In plaetse van te gaen in alle blijde feesten,
Soo spreeck ick even staegh met al de beste geesten,
Die oyt de werelt sagh oock over duysent jaer,
En wat geleertheyt is dat word' ick nu gewaer.
Ick leerde mijn gemoet en alle sinne droomen,
Ick leerde slim bejagh en alle driften toomen.
Siet, wat een deftigh° boeck, gelesen na den eysch, °ernstig
Kan geven aen den geest, en nemen aen het vleysch.
Ick lese boven al, dat Moyses heeft geschreven,
Wat Godes eygen soon de wereld heeft gegeven,

Dat geeft my dieper troost, en set mijn sinnen vast,
Schoon wanhoop, ziel-verdriet, ja hel en duyvel bast!
Ick heb den gront geleert van bouwen, maken, breken,
En heb met Salomon nu deftigh leeren spreken,
Dies segh ick menighmael: Al wat het ooge siet
Is ydel sonder gront, en enckel ziel verdriet!
Eén sake niet-te-min die moet ick noch beklagen,
Dat ick geen meerder eer u toe en weet te dragen,
Dat ick geen macht en heb te toonen metter daet
Hoe diep ghy heden noch in my gewortelt staet.
Ick heb van nu voortaen geen schapen aen der heyden,
Geen paerden op den stal, geen ossen in de weyden:
Ick heb maer eenen valck, die haelt my uyt'et rijs
Een kor-hoen, als het luckt, of eenigh jongh patrijs.
Maer siet op desen dagh en had ick niet gevangen,
En dit bracht my by-naest de tranen op de wangen;
Vermits ick even nu, als ghy tot my quaemt,
Dus qualick was gestelt, en stont geheel beschaemt.
Ick gaf my in den hof en, met een angstigh suchten,
Soo pluckt' ick moes-gewas en niet als bogaert-vruchten.
Ick pluckte metter haest al wat te plucken stont;
Doch fruyt dat is alleen maer voor een gragen mont.
My docht ick moest vooral wat anders vaerdigh maken,
Op dat mijn schrale wijn de vrienden mochte smaken;
Dies sloegh ick in der haest mijn oogh aen alle kant,
Op dat ick eenigh ding tot uwen dienste vant.
Maer waer ick henen keeck, 'k en wist ons niet te vinden,
Ick had geen haes, geen ree, geen harten, bocken, hinden,
Geen pauwen op de werf, geen duyven op het kot,
Geen gansen in de graft, geen swaen ontrent het Slot,
Geen eyers in de nest. Wat eyers soud' ick weten?
Mijn hinnen even selfs die waren op-gegeten,
Mijn hanen boven dien. Siet daer een hoogen noot,
En my is niet een eend gebleven in den sloot.
In huys geen rauwe kost tot voor-raet van de boden,
Geen os- of swijnen-vleesch, bequaem te sijn gesoden;
Geen hammen in de schou, die ons Westphalen sent,
Ach! 'k heb in langen tijt dat voedsel niet gekent.
Siet daer mijn droeve ziel met grooten angst beladen,
Ick had, indien ick kon, mijn herte willen braden;
Maer dat is sonder gront. 't En dient de vrienden niet,
Schoon ick mijn leden sood, of aen den viere bried.
Ick sagh dan over-al mijn saken gansch verloopen,
Oock had ick geen geloof° om iet te mogen koopen, °crediet
En, dat het slimste was, geen panden in de kist;

Soo naeu is alle ding in uwen dienst gequist.
Als nu mijn treurigh hert geen raet en scheen te weten,
Sagh ick mijn lieve valck, gelijck hy was geseten
Tot mijnen dienst bereyt; ick sagh den vogel aen,
En seyde binnens monts: uw leven heeft gedaen;
Trou beest, al is 't my leet, ick moet u heden dooden,
Ick moet tot uwen kost mijn beste vrienden nooden;
Ick moet u hinder doen, hoe vaerdigh datje zijt,
Dat eyscht de strenge noot, en even dese tijt.
De vogel stont verbaest, en scheen te willen klagen,
Of van mijn wreet bedrijf den grond te willen vragen;
Maer, desen onverlet, ick greep het edel beest,
Ick dood' het met verdriet, en met een bangen geest.
Maer als ick weder sagh, waerom het soo gebeurde,
Gevoeld' ick dat mijn hert in geenen deel en treurde:
Want die in dit geval mijn bloet niet sparen sou,
Hoe kan ick om een valck my vinden in berou?
Siet daer, eerwaerde Maeght, hier uyt soo konje weten,
Wat datje voor gebraet aan tafel hebt gegeten.
Ick weet 'tis taey geweest, en geensins na den eysch;
Maer 't is mijn leste goet, en 't is mijn beste vleysch.
Wat kan een Edelman van iemant zijn geweten,
Die sich met alle macht aen vrienden heeft gequeten,
Die met een open hert het al ten besten geeft,
Wat hy voor hem bewaert of in de wereld heeft?
Indien ghy meer begeert, soo neemt, ten alderlesten,
Mijn hert, mijn lijf, mijn ziel, ick geef het al ten besten.
Gaet, sent my na de doot, of na een meerder pijn:
Soo ghy maer eens en winckt, ick sal gehoorsaem zijn."
Dit druckt de Joncker uyt als met de gansche leden,
En, tot een vast bewijs van sijn geseyde reden,
Soo toont hij daer het hooft en klaeuwen van den valck,
Juyst op de versche daet genagelt aen den balck.
Jolinde staet verset en wonder seer verslagen,
Sy vont dat na het beest onnoodigh is te vragen,
Tot dienst van haren neef. Want dat is nu gedaen,
Men siet den ruygen kop hier vast gespijckert staen.
Maer sy is boven dat tot in den geest bewogen,
En door een vreemt gepeys ten vollen op getogen;
Sy siet den Joncker aen, en, met een diepen sin,
Ontleet sy dit geval, en weeght sijn trouwe min.
Daer is een vreemde luym die alle vrijsters krijgen,
En komt, men weet niet hoe, haer in den boesem zijgen:
Wie na den rechten eysch dat uurtjen treffen kan,
Men houdt'er voor gewis, die wort'er meester van.

Het schijnt dat dese stuyp was op de maeght gevallen,
Terwijl Actaeon sprack: haer gansche sinnen mallen;
Haer breyn dat suyse-bolt meer als het is gewent,
Gelijck een wagen doet die sonder voer-man rent.
Sy berst ten lesten uyt, sy voelt haer geest ontfarmen,
Sy valt den Joncker toe, en perst hem in haer armen,
Sy geeft hem boven dat een onverwachte kus,
Sy recht haer wederop, en seyt ten lesten dus:
„Swijght, trouwe Ridder, swijght, 't is langh genoegh gesproken,
Ghy hebt door langh gedult mijn steenigh hert gebroken;
Siet daer, tot uwen troost, mijn trou en rechterhant,
Siet daer, noch boven dat, een schoonen diamant,
Den besten dien ick weet. Siet wat u wort gegeven,
Van eene die verklaert met u te willen leven,
Met u te willen sijn, als met haer echte man,
In al wat bitter is of vreughde geven kan.
Is al uw goet verteert, ghy hebt u niet te schamen,
Ick hebbe goets genoegh voor u en my te samen;
Ick hebbe lant en zant, en vee, en machtigh gelt,
En dat wort al-te-mael in uwe macht gestelt;
En ick noch boven dien." Actaeon is verslagen,
Bekoort in sijn gemoet door vreemde sinne-vlagen;
Hy weet niet of hy droomt, of wat hem is geschiet,
Hy weet niet of hy waen, of rechte vreught geniet;
Hy staet geheel bedwelmt. De gasten ondertusschen
Die sagen haren waert onthaelt met soete kussen;
Dat schijnt hun wonder vreemt; maer, op den eygen stont,
Ontsluyt Jolinde selfs aldus haer rooden mont:
„Gespelen al gelijck, ick neem u tot getuygen,
Dat met den loop van tijt verharde sinnen buygen:
Dees is mijn spot geweest, meer als ick seggen kan,
En hy wort nu ter tijt mijn vrient en echte man;
Niet als de bleecke doot en sal ons konnen scheyden.
Ick sal in korten stont de feeste doen bereyden;
Oock wil ick geen bespreck omtrent ons trou-verbont,
Al wat ick oyt besat, dat is aen hem gejont:
Gemeenschap in het goet, gemeenschap in de sinnen,
Gemeenschap in het bedt; dat is een suyver minnen,
Dat is het oudste recht, dat ik voor heyligh ken,
En siet, op desen voet is 't dat ick sijne ben.
Actaeon, waerde vrient! wie dat het magh verdrieten,
Ghy sult mijns vaders erf en my voor al genieten;
Stelt dat op heden vast. En ghy, ô soete jeught,
(Ick nood' u tot de feest) hebt deel in onse vreught:
En draeght hier kennis van." Daer is de koop gesloten,

En met een frisschen dronck van stonden aen begoten.
Daer na sat yder op, en tot een vast besluyt,
Soo dronck men noch een reis ten huyse van de Bruyt.

HUIS- EN ZEDEBEELDEN

NIET EN KANDER BETER PASSEN, ALS DAT T'SAMEN IS GEWASSEN

Als van twee gepaerde schelpen
D'eene breeckt, of wel verliest,
Niemant sal u konnen helpen –
Hoe men soeckt, hoe nau men kiest –
Aen een, die met effen randen
Juist op d'ander passen sou.
D'outste zijn de beste panden,
Niet en gaet voor d'eerste trou;
D'eerste trou, die leert het minnen,
D'eerste trou is enckel vreught,
D'eerste trou, die bint de sinnen,
Sy is 't bloemtje van de jeught
Nae mijn oordeel: twee-mael trouwen
Dat is veel niet sonder pijn;
Drie-mael, kan niet als berouwen,
Want hoe kander liefde zijn?
Hout uw eerste lief in waerden,
Eertse met een vollen sin;
't Is een Hemel opter aerden,
Sooje paert uyt rechte min.

EEN RIJK VAN DWANG EN DUURT NIET LANG

Als de most, te nau bedwongen,
Leyt en worstelt, leyt en sucht,
Sonder adem, sonder lucht,
Siet, dan doet hy vreemde sprongen;
Siet, dan riekt de gansche vloer
Nae de dampen van de moer:
Alle banden, alle duygen,
Die het vry, het edel nat
Hielden in het enge vat,
Moeten wijcken, moeten buygen
Voor de krachten van den wijn,
Hoe gheweldigh datse zijn.
Als een Koningh vrye lieden,
Op een ongewonen voet,
Uyt een trotsen overmoet,
Al te vinnigh wil gebieden;
Daer en is geen twijffel aen,
Of 't en moet'er qualick gaen.
Strenge Prinsen, harde Vorsten,
Die met al te nauwen bant
Drucken op het gansche lant,
Doen het al in stucken borsten;
Want een rijk van enckel dwangh
Duurt gemeenlijck niet te langh.

SPIEGEL VAN DEN OUDEN ENDE NIEUWEN TIJT

WAER DAT DE SLANGH 'T HOOFT IN KAN DRINGEN, DAER SALSE 'T GANSCHE LIJF IN WRINGEN

De vader spreeckt:

Koom hier, mijn weerde kint, ick moet u heden leeren,
Hoe ghy uw domme jeught sult mogen over-heeren;
Koom hier, staet nevens my, en let op dit geval,
Dat ick u, tot bericht, voor oogen stellen sal:
Siet, waer de gladde slangh den kop weet in te wringen,
Daer weetse stracs het lijf ten vollen in te dringen:
Let vry, let op het stuck, het hooft dat maekt de baen,
En waer dat ingangh krijgt, daer is geen houwen aen.
In alle slim bejagh, in alle quade saken,
Daer moet een teêre ziel den aenvang leeren staken;
Weert, lieve, weert het wiet,° en doot het boose kruyt, °onkruid

Eer dat'er verder gaet, en eer het wijder spruyt.
De boom, die ons bedeckt, en nu begint te bloeyen,
Was maer een enckel rijs, toen hy begon te groeyen;
En noch soo wast hy voort, en soo hy langer staet,
Soo sult ghy vruchten sien, en in de vrucht het zaet.
Ghy dan, die zijt geneyght om in de tucht te leven,
Wacht u van aen het quaet den eersten voet te geven;
Hy valt, eylaes! hy valt, tot in de vuylste lust,
Die van den eersten af haer voncken niet en blust.

DIE WEL EER TE HOOGE VLOGEN, VONDEN SICH WEL LICHT BEDROGEN

Een arent als hy honger krijght,
En uyter hooghten neder-sijght,
En vint een schilt-padt of een sleck,
Die grijpt hy veerdigh metten beck,
En voert hem, door een snelle vlucht
Tot boven in de blaeuwe lucht,
Soo steyl en uyttermaten hoogh
Als immer draeght een menschen oogh.
Een die het spel van onder siet,
En weet de rechte gronden niet,
Die hout gewis in sijn gemoet
Dat hy de schilt-padd' eere doet;
Doch staet hy maer een weynigh stil,
Dan siet hy waer het henen wil:
Want siet, die, mits sijn hoogen stant,
Sach onder hem het gansche lant,
En was daerom geweldigh trots,
Die komt daer vallen op een rots,
En breeckt dan op den harden steen
En huys, en huyt, en hals, en been:
Soo dat hy weder over-geeft
Al wat hy oyt gesopen heeft
En wordt dan, in het openbaer,
Tot spijse van den adelaer.
Hoe menigh wort' er by het Hof
Genomen uyt het lage stof,
En hoogh getogen in de locht,
Op dat hy laeger vallen mocht:
Die hooger klimt als hem betaemt,
Valt laeger als hy heeft geraemt.

Van hoogh te gaen, en veel te mallen,
Plagh menigh mensch in 't slick te vallen.

Als 't geluck u lacht,
Staet dan op de wacht.

Hoe hooger boom, hoe lager dal.
Nae hooge vloeden, diepe ebben.

Wie hooger klimt als 't hem betaemt,
Die valt wel laeger als hy raemt.

KREPEL WIL ALTIJT VOOR DANSEN

Lestmael quam ick in een velt,
Daer een yder was gestelt
Tot een uytgelate vreught,
Nae de wijse van de jeught;
Jonge lieden van het landt
Songen, sprongen handt aen handt;
Yder maeckte groot geschal,
Yder was'er even mal;
Doch van allen was'er een
Met een krom, een krepel been,
Met een plompen stompen voet,
Die hadt veêren op den hoet,
Die was voren aen den dans,
Die was by den rosen krans,
Die was om en aen de mey,
Die was leyder van den rey;
Wat men peep of wat men songh,
Krepel hadt den eersten sprongh:
Al is Fop een rap gesel,
Al doet Heyn sijn dingen wel,
Al leyt Jorden mooye Trijn,
Krepel wil de voorste sijn.
Maer al was dit in het velt,
't Is oock elders soo gestelt;

Want oock by de steedtsche liên
Wort dit menighmael gesien:
Veeltijts, wat'er wort gedaen,
Krepel maekt hem voren aen;
Krepel is een dapper man,
Schoon hy niet, als hincken, kan.
Is'et niet een selsaem ding,
Dat een losse jongeling,
Dat een onbedreven gast,
Die het immers niet en past,
Veeltijts eerst sijn oordeel uyt
(Schoon het dickmael niet en sluyt),
Eerst van alle dingh gewaeght,
Al en is hy niet gevraeght;
Eerst sal brengen aen den dagh,
Wat hem op de tonge lagh!
Vraeght' er iemant, hoe dit koomt?
Wijse lieden sijn beschroomt,
Dat'er iet mocht sijn geseyt,
Dat niet recht en is beleyt;
Daerom gaense traegh te werck,
En al met een diep gemerck;
Maer een geck vol losse waen
Haest sich, en wil voren gaen;
Daerom seyt men noch althans:
Krepel wil eerst aen den dans.

God beware my van iemant die maer een boecxken gelesen heeft.

Wie maer een boecxken heeft gelesen,
Dat plach een wysneus mensch te wesen.

Hoe slimmer timmer-man, hoe meerder spaenders.

Veel roemen melt een dommen geest;
Een ydel vat bomt aldermeest.

Hoe slimmer wiel, hoe meer het raest.
Een penningh in den spaer-pot maeckt meer geraes dan als hy vol is.

Op een anderen sin:

Hy is een geck,
Die zynen beck
Soo klappen laet,
Dat, om zyn mal
En los geral,
Hem yder haet.

CONSTANTIJN HUYGENS (1596-1687)

OPDRACHT DER KORENBLOEMEN

AEN MIJNE LIEVE DRIJ OVERIGE SONEN

Mannen Broeders; daer ick God voor danck; die U tot Broeders heeft geschapen, ende onder mijne oogen tot Mannen laten opwassen; Broeders in Vreughd van Eendracht, Mannen in Kracht van Jaren, van Reden ende van geen' gemeene Wetenschap; Ick en bevele U-lieden dit Werk niet, maer dit Bij-werck. Overleeft het my neffens U-lieden, verdedight my naer my, tegens die gene die 't her-doopen moghten. Ick schaemde my daer over geseten te hebben: sulcks noyt en is geschiet. Heb ick'er over gelegen, by slape-looze onrust, het kan *supina diligentia*[1] heeten. Datter gestolen Uren van wandelingh aen gehangen zijn, midden uyt den drangh van swaere besigheden ten dienste van de Gemeene saeck, ben ick soo verre van t' ontkennen, dat ick het U-lieden voor een' Lesse derve aenwijzen, hoe selfs de Snipperingen van den dieren Tijt niet verwaerloost moeten werden. Ick ontfange daer-en-tegen geern de vermaninge uyt U-lieden voordoen, *οἱ ζηλῶτε τὰ χαρίσματα τὰ κρεῖττονα, potuisse*

1 ijver die op de rug ligt.

has horas minus perdi.[1] Want ick voor winste reken van mijne kinderen overtreft te werden, eb heb altoos daer naer gewenscht. God stercke haer daer in, en zy met haer in der eeuwigheit.

OP DEN TITEL

Hy meent geen' Koren-bloem, die Tarw zaeyt: verr' van daer:
Hy meent den nooddruft, en hy neemt den oorber waer.
De Bloem verschijnt nochtans, en menght sich onder 't Koren,
Als Gasten die in 't Mael der Gasten niet en hooren,
En komen ongenoodt, en schicken sich in 't best,
En sien soo vrolick, of wat meer, licht, als de rest:
Men leeds'er wel van dàen; maer soo sy 't Mael verblijden
Met haer bevallickheit, soo komt mense te lijden.
De Bloem is noodeloos in 't Koren, en nochtans,
Daer' s geen weerseggen aen, sy geeft de Tarw een' glans,
En staeter in en pronckt als kinderen van Heeren
Als 't Paesch-dagh is, met Blauw' en Roo Satijne kleeren.
Is 't Onkruyd, 't is van 't best, 't is vriendelick, 't is fijn,
't Is soet en schadeloos, en niet min als fenijn.
Voor sulcken Koomanschap veil ick mijn' Koren-bloemen,
Mijn Toekruyd, Leser, of mijn Onkruyd; hoe ghy 't noemen,
Of oock niet noemen wilt: 't en isser niet gezaeyt,
In 't Land daer 't Koren wies dat van my is gemaeyt:
't Is By-slagh, die den aerd van 't Land, of van het Koren,
Te voorschijn heeft gehaelt. De Goede willen 't hooren,
De Quade moeten wel; in 't woelige gedrangh
Van Hof en Land-gebied heb ick veel' Jaren langh,
Gelijck de Boot aen 't Schip, met kleine trouwe plichten
Die 't pack ten halse ley den hals wat helpen lichten:
Ick heb voor Land en Kerck STANDVASTELICK gesweet,
Gedaen wat menigh man, niet alleman en weet,
Gedaen wat weinige, (de danck staet noch te hopen)
Niet alleman en kost°: 'k heb tegens harde knoopen °kon
Kracht en gedult gestelt, en alom by Gods hand
Door dwarsche distelen gebroken sonder schand.
  Dat heet ick Tarw geteelt, en van het beste Koren,
Ten beste van 't Gemèen, en daerom niet verloren,
En daerom soo besteedt, als yeder Lands-genoot
Den Lande schuldigh is, in Voorspoed of in Nood.
  Wat by-gewasch die Tarw mijn' Grond heeft op sien geven,
Of 't yemand weten wouw, hier heb ick het geschreven:
Mijn' Bloemen stel ick met haer' Voeten in den Int°; °inkt
Raed, dien ick tegen 't vroegh verleppen heb versint.

1 die er naar streeft, degelijker geschenken te bieden, dat deze uren beter besteed hadden kunnen zijn.

Hoes' uyt den Acker staen, komt my niet toe te wijsen;
'k Hebs' onder 't Koren met beleeftheit hooren prijsen,
En yemand heeft bekent, die wat goedgunstigh loogh,
Onkruyd kost arger zijn, en dit stond wel in 't oogh.
Lov' ick de Koopmanschap?[1] geensins; ick laetse laecken;
Mits datse niemant laeck' van na Vergif te smaecken.
De rest beken ick: en ghy, Leser, seght het vry,
't Zijn Koren-bloemen, en soo komense blauw by.

CONSTANTER

BATAVA TEMPE

'T VOOR-HOUT VAN 'S-GRAVENHAGE

(Bekort)

't Sonnen-rad begint te stooten
Tegens Noorder kreeften beck,
En die kromme krauwel-pooten
Slepen 't naer den Leeuwen-neck:
Daer mé gaen de daeghjens krimpen
Die men langer hoopt als heit;
Hey! wat's al de Werelds glimpen
Min als tegenwoordigheit!

Daer mé ydelen uw' scha'uwen,
Haeghs-Voorhoutsche Joffrou-rack,
Daer mé gaet uw' groente graeuwen,
Monick-tuyntje[1], Blader-dack;
Daer mé naeckt uw jaerigh sterven,
Linde-toppen, weeldrigh hout,
En dat nootelick verderven,
Als ghy weder groenen soudt.

Sterven? neen: noch sult ghy leven,
't Zy de Somer blaeckt of swicht;
't Leven sal u niet begeven
Isser leven in mijn Dicht:
Koude mach ons oogh berooven
Van uw soete lommer-loov;
Maer ons' oore te verdooven
Sluyt Ick buyten Jaeren roov.

Als uw' tacken sullen duycken
Onder 't vlockig Winter-meel,
En uw' bladerloose struycken
Proncken met den blooten steel,
Dan sal noch uw bloessem bloeyen,
(Lustigh, Vrijsters een en acht,° °de Muzen
Helpt mijn stramme Rijm aen 't vloeyen)
In den Hagenaers gedacht.

Dan sal noch een grijse Dutter
Met de schenen vóor de vlam,
Met de tanden in de butter,
In den beulingh, in de ham,
In de Niewe-jaersche weggen,° °broden
t'Mijner eeren spreken, Maer,
Maer, hoe kent die Vryer seggen,
't Gaet al offet Seumer waer!

Vreemdelingen, die de bochten
Van 't gebulte Wereld-pad,
Onder allerhande lochten,
Over 't drooge, door het nat,
Hebt begaen, berolt, bevaeren,
Hebt uw yver-vyer gekoelt
Tot hier onder in de baeren
Daer de Son haer peerden spoelt;

Komt, laet uw' gedachten deisen
Daer het lichaem eertijds was,
Laet uw' sinnen over-reisen
Al des ronden bodems plas;
Niet en haeck ick meer te hooren
Dan soo schoonen Tempes naem,
Komt u ergens een te vooren,
Die mijn Linde-ly beschaem'.

Dunckt u dat het zy te vinden
In de groote Papen-stadt°, °Roomen
Daer de Vagevyers gesinden
Van een mensch een heiligh Vat,
Van een Visscher, knecht der knechten,
Maecken een almachtigh man,
Die der Keiseren Recht rechten,
En op Kroonen treden kan?

1 Prijs ik mijn koopwaar aan?
2 Het Voorhout was in 1586 door de Predikheren als een wandelplaats voor de monniken aangelegd. Het klooster, in de 14de eeuw gesticht, werd in 1583 verwoest.

Neen, och armen! woeste mueren,
Schaduw' van uw' ouden glans,
Eertijds hoofd van uw' gebueren,
Nu nauw bloem van haeren krans;
Gaet uw' schoonheit elders paeren;
t'Onsent geldt sy weinigh meer,
Al uw luyster zijn uw' jaeren,
En uw schimmel al uw' eer.

Is het mogelick te soecken
In het prachtige moras°, °Venetien
Daer Antenor quam besoecken
Wat het ballingh-leven was?
Neen, bedompte water-dallen,
Marmer-kaden, weeldrigh slijck,
'k Vind in allen niet met allen
Dat mijn' Linde-laen gelijck'.

Sal ik dan terugge ryen
Naer de Fransche Scepter-stadt°, °Parijs
Naer de trotsche Panneryen°, °Tuilleries
En soo menigh spitse pad,
Eertijds moedigh op de schreden,
Grooten *Henrick*, van uw' voet,
Eer hem Clotho[1] dede treden
Daer het al in treden moet?

Sal ick 't weder Noordwaert wenden
Naer het blancke Britten-land
En mijn overdenckingh senden
Naer de rijcke Teemse-Strand°; °Londen
Sal ick daer, als op-getogen,
Staen aenschouwen 't lange rack
Van de vier en veerthien bogen
Met haer' fellen water-smack?

Sal ik 't eindelick noch strijcken,
Schelde-diepten, Aen uw' werf,° °Antwerpen
Die ick allen vergelijcken,
Ja voor allen stellen derf?
Of en soudt ghy 't niet verdragen
Averechte Masten-woud.° °Amsterdam
Wonder-weelde van ons' dagen,
Veen vol steenen, sack vol goud?

Wel, ick lov' u alle t'samen,
Swijge wat een yeder feilt,
Roem uw' eere, vier uw' namen;
Maer waerom soo wijd verseilt?
Moet ick wederom vervallen
Op mijn' eerst bedorven smaeck;
Noch en vind ick niet in allen,
Dat mijn' Linde-laen genaeck'.

. . . .

Wat en komt my niet te vooren *Lente*
In 't herdencken van den Tijd,
Die ghy, even als herboren,
In uw' kindsche stonden zijt;
In de dry-mael dertigh dagen
Als des hemels Kandelaer
Over 't Bockgien wordt gedragen
Naer den Stier en 't Kinder-paer;

. . . .

'k Sie die onlanghs doove struycken
En soo menig' schraelen tack,
In een' oogenblick ontluycken,
Weinigh min als onder dack:
Onbegrijpelick vermogen
(Spreeck ick dan den Hemel aen)
Hoe veel meer besien ons' oogen
Dan ons' hersenen verstaen!

Maer oock dalen mijn' gepeinsen
Somtijds uyt de locht in 't slijck:
(Wie kan heel den mensch ont-veinsen
Dat hy nergens uyt en kijck'?)[2]
Niewe spruytjens van der aerde,
Heb ick menighmael geseit,
Hoe veel hooger is uw' waerde
In uw' jonge weinigheit!

Waerd'er altijd sulck' en dierte
In de Haegsche Vryer-schaer,
En 't geraege Broeck-gedierte
Niet soo dicht gesaeyt en waer;
O! wat soud'er op een woelen
Om soo menigh Vryer gaen,
Die sijn' waerde nu moet voelen
In de menighte vergaen!

Somtijds heb ick weer gaen singen,
Soo ick 't niewe loof besagh,
Ey! hoe soet zijn 's werelds dingen
Op den eersten nieuwen dagh!
Maer, ô lichte schaduw-vreughden,
Hoe vervalt ghy in 't verslijt,
Hoe kan alle nieuw ontjeughden
Met het grijsen van den Tijd!

Hebben niet de jonge jaeren
Die ick van den hemel houw'
Menig haestigh paer sien paeren
Met een 's anderdaeghs berouw?
Waar uyt moght de wortel spruyten
Die het mis-genoegen gaf?
't Vonnis kan sijn selven uytten.
't Jonge lieve nieuw was af.

. . . .

1 een der schikgodinnen. 2 Wie kan de menselijke natuur volkomen verlochenen, zodat deze in 't geheel niet meer voor de dag komt.

Jonge, lieve, nieuwe blaertjens,
Schepseltjens van eenen nacht,
All uw' a'êrtjens, all' uw haertjens
Zijn ons nu in eer en acht;
Maer hoe milder ghy uw' tacken,
Met uw' breeder groente vult,
Hoe uw' eere meer sal sacken,
Hoe ghy minder gelden sult.

Dan de reden sal my leiden *Somer*
Tegen stroom van 's werelds waen,
En uw' waerde doen verbreiden
Beid' in 'tgroeyen en 't vergaen:
Siet, den Hemel is aen 't branden,
En sijn Lichter op het hooghst:
Spouwt de Land-man in de handen,
't Is op hope van den Ooghst.

. . . .

Wie wil nu het Bedde ruymen
En het klamme peuluw sweet,
Wie wil met my uyt de pluymen
Daer ick hem te leiden weet?
Op, mijn Hagenaars, mijn Vrinden,
Dit 's te lang' en Somer-nacht;
Beter buyten in de Linden
Naer den dageraed gewacht.

Hier is alle Dier ontslaepen, *Morgenstond*
Hier is 't Krekeltjen aen 't gaen,
Hier begint de Spreeuw te gaepen,
Hier is 't Quackeltjen aen 't slaen,
Hier de Nachtegael aen 't neuren,
Hier de Distel-vinck in swangh,
Hier de Tortel-duyf aen 't treuren,
Hier de Lijster aen den sangh,

Hier is Kauw en Kraey aen 't reppen,
Hier de Reiger in de lucht,
Hier den Oyevaer aen 't kleppen,
Hier de Swaluw in de vlucht,
Hier de Koeckoek aen het stuyten° °pochen
Over yemands ongeval,
(Isser yemand die sijn fluyten
Leeren moet, of leenen sal?)

Kan u 't hooren niet betrecken°, °aanlokken
Gunt het ooge sijn vermaeck;
Siet de Dagh-bodinn'° haer recken, °Aurora
Recht al schoot sy uyt den vaeck.

. . . .

Kap en tuyt als gulde straelen,
Ooge-lichten als Robijn,
Wangh en lippen als Coralen
Is haer dagelicksche schijn:

Vryers, al uw jonge leven
Op het schoonste schoon verhit,
Komt, en helpt het vonnis geven,
Isser schoonder schoon als dit?

Komt, en helpt my opwaerts kijcken
Langhs der Linde-toppen Goud,
Daer sy 't nat gaet overstrijcken,
Dat haer Broeder stracks ontdouwt,
Hy als Bruydegom behangen
Met cieraeten over hoop,
Hy als Prince vol verlangen
Na de voor-eer van den loop.

Op, gesellen naer de Linden,
Op, mijn' mackers, op mijn' mans.
Die hem reedst te veld' sal vinden
Spaer ick noch een' buyten kans:
Laet ons ooge soo wat weiden,
Misselick° waer by de straet, °mogelijk
Deur, of Venster, of van beiden
Hier of ginder open gaet:

Sulck een' Venster moght' er klappen,
Sulck een Deurtje moght het zijn,
Sonder yemand te besnappen,
't Waer een tweede Sonne-schijn:
Hemel, laet u niet mishagen,
Voert ghy schooner lichten twee
Die der dusend met hun dragen,
Hier beneden isser mé.

Sulck een' Venster moght'er luycken,
Sulck een Deurtje gapen weer,
't Waar wel voor een baeck te bruycken
In het klippigh Minnen-meer:
Kostelicker minnen-balsem,
Quam daer nemmermeer in 't licht,
Dan getempert met den alssem
Van een nuchteren gesicht.

's Morgens raeckt men aen de waerheit,
Wat het Meisken voor gestel,
Wat voor haer, en ofs' oock haer heit,
Wat gedaente, vleesch of vel:
's Morgens, eer de lippen kleven,
Eer de plaester° staet te pronck, °mouches
Eer de poeyer-doosen geven
Dat den Hemel noyt en schonck;

Eer de Lobben, eer de Bouwen,
Eer de Kragen, eer de Kant,
Eer de Wiecken[1], eer de Mouwen,
Eer de Kettingh, eer de Want,

1 loshangende bovenmouwen.

Eer de Boorden[1], eer de Banden[1],
Eer de Reepen[1], eer de Rock,
Eer de Moffel[2], eer de Randen[3],
Eer de Vlechten, eer de Lock.

Eer de Tippen[4], eer de Knoppen,
Eer de Steenen, eer de Veer,
Eer de Wrongen, eer de Doppen[5],
Eer de Peerel, eer de Speer[6],
Eer de Tuyten, eer de Quicken,
Eer de Krullen, eer de bras[7],
Eer de Linten, eer de Stricken
Geven datter noyt en was.

. . . .

Maer de Vroegh-tijd is verloopen *Middagh*
Naer ick 't aen mijn praeten peil,
En de Sonne schier verkropen
Op den kant van 't Zuyder-steil;
Daer begint de straet te legen
Van haer morgestonds-gewoel,
Daer ontvolckeren de wegen,
Daer is alle man in 't koel.

My en sult ghy niet verjagen
Felle Straelder van om hoogh,
Snelle Meter van ons' dagen,
Jaeren-passer, Rond-om-oogh,
Dampen-trecker, Somer-brenger,
Dagh-verlenger, Vruchten-baet,
Beesten-bijter, Vel-versenger,
Blond-bederver, Joffer-haet,

Wolcken-drijver, Nacht-verjager,
Maen-verrasser, Sterren-dief,
Schaduw-splijter, Fackel-drager,
Dief-beklapper, Bril-gerief,
Linnen-bleicker, Tuyten-kroller,
Al-bekijcker, Nummer-blind;
Stof-beroerder, Hemel-roller,
Morge-wecker, Reiser-vrind:

Laet uw' vlammen elders blaecken,
Over 't onbeboomde vlack;
My en sullen sy niet naecken
Door 't gesloten Linden-dack;
Hier beroep° ick 't bitste bijten °uitdagen
Van uw' meer als dollen Hond;
Maer hy souw sijn' tanden slijten
Eer hy my te vatten vond':

Jae, vergadert all' de Dompen° °dampen
Daer het vochtigh Veen af sweet,
Laetse t'samen neder plompen
In een dichte droppel-speet,
Noch en ben ick niet verlegen,
Noch en schrick ick niet voor 't nat,
Koel in hitte, droogh in regen,
Sit men onder 't Linden-blad.

Wat en had ick niet te spreken
Van de soete Zephyr-sucht,
Die door 't loome loov komt breken
Met een' ruysschende genucht;
Met een' flauwe Somer-soelte?
Ah! wat heb ick dick geseit,
Sit ick in een' groene koelte,
Of een' koele groenigheit?

. . . .

Dauw en doncker zijn aen 't sacken,
Son en Hoenderen te koy, *Avondstond*
Alle gevels, alle tacken,
Alle Meisjens even moy,
Alle kaeckjens even bloosigh,
Alle ooghjens even gauw,
Alle lipjens even roosigh,
Alle mondtjens even nauw.

Achter° nu, verkeerde wijsers[8], °terug
Die de waerheit lede-breeckt,
Hard-gehoofde logen-prijsers,
Die voor reden noyt en weeckt;
Die soo werckelicke° stralen °werkzaam,
Als de keersen van den Nacht [krachtig
Over heel den mensch doen daelen
Al° gevoelende veracht. °hoewel

Komt de Minnen-moer° niet blincken
Even als de Dagh verspaeyt, [°Venus
Even als de Wielen sincken
Daer de Sonne-karr' op draeyt?
Zijn oock niet de Avond-stonden
Altijd soeter als het licht,
Altijd handiger bevonden
Tot de vrye-Vryer-plicht?

O! de malle mijmeryen
Die een Minnen-alver° stort, °minnegek
Moeten veel geladder glyen,
Daer hy niet gesien en wordt:
Maer oock in een' jongen schroomer
Heeft het reden en bedied,
Emmers is hy altijd vromer° °dapperder
Die sijn' vyand niet en siet.

1 borduursel, galon; 2 mof; 3 armbanden; 4 een los op 't voorhoofd liggende punt van de muts; 5 't zelfde als knoppen, nl. oorknoppen of knopspelden; 6 haarspeld; 7 de snorrepijperij; 8 wegwijzers, leermeesters. De dichter neemt schertsenderwijze de astrologie in bescherming, door te wijzen op de invloed der sterren, vooral van Venus.

Hier uyt groeyt het jeughdig krielen
Nae der Linden-duysterheit,
Hier uyt kittelen de hielen
Met als 't Klockje, Negen seit;
Hier uyt is het niet te houwen
Al wat op het vryen staet,
Hier uyt moeten Broeck en Bouwen
Met de Vleer-muys op de straet.

Linde-blaedjens, luyster-vincken
Van soo menig' apen-klucht,
Van soo menigh traen-verdrincken,
Van soo menig' sotten sucht,
Helpt my tuygen wat een karmen,
Wat een stommelend gelaet° °gedrag, gebaar
Wat een blindelingh om-armen
Onder u niet om en gaet.

Trijntgie, sey daer lestmael eenen,
By men eer, ick hebje lief,
Van de kruyn af tot de teenen
Staen ick onder you belief;
Laet me draeven, doet me loopen,
Heet me stappen as een' Tel,
Doet me schencken, hiet me koopen,
Siet wat ickje weyg're sel.

Dirckgien (hoord ick strack een' ander)
Sel 't dan nummer wese, kind?
Smackje staegh een oogh op Sander,
En mijn 'woordgies in de wind?
Staet sijn mutsje soo veul trotser,
Soo veul vlugger as het mijn,
Hanght mijn rockje soo veel schotser,
Soo veul loomer as het sijn?

Weer een ander van ter zyen;
Nouw, men Troosgie, stoor je niet.
Liever as ick Griet souw vryen,
Liever as ick jou verliet,
Lagh ick levendigh bedolven
Daer ick jegenwoordigh treê,
Liever in de groene golven
Van de Schevelinger zee.

Weer een ander. Wel, Agnietje,
Wel, men hartje, wel, men longh,
Hoe beviel je 't leste liedje
Dat ick gister avond songh?
Heer! wat stond ick nat bedropen
Voor je deurtgien in dat weer,
Daer jy dichgies laeght ekropen
In de lodderlicke Veer.

Noch een ander, op een banckje:
Wel eseyt, mijn' soete Moer;
Jouwenthalven, ick bedanckje,
Maer hoe ist met Vaer en Moer?

Wat! se mochte soo langh grollen,
'k Sou ons raeye met ons tween
Op een wagentje t' ontrollen
Al dit moeyelicke, Neen.

Weer een ander aen een Boompje:
Dat's nouw al men Moertjes goed;
Maer dan heb ick noch en Oompje,
O wat ist en rijcken bloet!
Met sen bogert, met sen weuningh,
Met sen Koren, met sen Ooft;
Claer, je Vryer is en Keuningh,
Al dit hanght hem boven 't hoofd.

Noch een ander van 't gebroedsel
Dat of Pen, of Degen voer':
Mijn soulas, mijn vreughden-voedsel,
Ah! quitteert U.E. la Cour?
Sult ghy eeuwigh absenteeren?
('k Schat de Meid naer Leiden voer)
Wilt mijn flames obligeren
Met een expedit retour.

En noch een van sulcke Veeren:
Wel bizarre van humeur,
Sult ghy my sans fin traineren
Met ideën van faveur?
Neen, revesche°, neen volage°° °preutse
Dus en magh 't niet langer zijn, [°°wispel-
Mespriseert ghy mijn servage, turige
Aussi fayje ton desdain.

Dese zijn de soete vruchten
Van de vrye Vrydoms vreughd;
Dese zijn de puyck-genuchten
Van een' ongebonden jeughd:
Al dit wonderlick vertellen
Volgh ick met een vrolick oor.
En wie souder derven stellen
't Selver seggen voor 't gehoor?

O! daer gaen ick vleugel-spreyen° °klap-
Als een henne-loosen haen, [wieken
Lacchen in eens anders schreyen,
Baeden in eens anders traen:
Niet dat ick my soeck te blijden
In mijn even-broers verdriet;
Maer noch vindt hy vreughd in 't lijden
Die het sonder lijden siet.

Hooger, hooger mijn Gedichte,
Uyt de laeghten op 't geberght;
Ginder krijgh ick in 't gesichte,
Dat u all' uw' krachten verght;
Ginder is een' wolck aen 't drijven
Van een over-volckigh Volk°; °nl. vorsten
Maer wie sal uw Volck beschrijven
Volle Volcken-rijcke Wolck?

Pronckt op 't schoonste Linde-toppen,
Reckt soo verr uw' groente reckt;
Soo veel soo-veel-waerde koppen
Hebt ghy nemmermeer bedeckt.
Sien ick niet voor henen stappen,
Bhemer-vorst[1] uw' eigen Voet, °de dubbele
Die noch Arenden° betrappen, [arend van
Noch vertrappen sal, of moet? [Oostenrijk

Sien ick niet uw' hand geleiden
't Waerde Britten-lands Juweel,
Dat de Hope noch doet beiden
Naer een dubbel Scepter-deel?
Door-en-door gesifte° Zielen, °gezuiverde
Die, in weinigh jaeren-tal,
Teenen hebt gesien en hielen
Van het slibberigh geval;

Moete° noch de spruyt herbloeyen °moge
Van uw vroegh-besnoeyt gebied,
Soo ghy 't Linden-loov hergroeyen
Nae sijn jaerigh snoeyen siet:
Weere noch des hemels segen
Swaerder onweer van uw bloed,
Soo hy van u Son en regen
Onder dese bladers doet.

Maer, Getrouwe Leeuwenhoeders,
Spangiens uyterste gevaer,
Oud' en Jonger *Nassau*-broeders,
Onverwinnelicke Paer,
O twee van de wonderheden
Die de wereld in haer siet,
Geeft my toe een' vrye reden,
Dese gangh en past u niet.

Soecken wy u dan 't onttrecken
't Nutten van dit Somer-pad?
Neen; maer wenschen u te decken
Onder een verdiender blad:
Emmers waer u niet te toonen
Halven Hollands yver° schier, °genegenheid
Waer al yeder tack een kroon, en
Yeder Linden een Laurier.

U alleen, ontbonden Schaepen,
Joffer-volgers, Haeghsche jeughd,
Minne-kinders, u te raepen,
U vermaen' ick dese vreughd.
Vat de dagen by haer' veeren,
In haer bloeyen, op haer puyck,
Eerd'er noch vier vijftien keeren
Naeckt haer droevigh ongebruyck.

Dan sal dack en tack staen schreyen *Herfst*
Met een' vochten Herfsten-traen,
Dan sal stof in slijck verkleyen,
Dan sal dauw in mist vergaen,
Dan sal yeder blaedtjen spreken
Dat het Linden-rijs ontswaeyt:
Meiskens, leert den hooghmoed breken,
Alle schoon-in-'t-oogh verwaeyt.

Waer is 't groen dat noyt en dorde
Onder 't nijpen van den Tijd?
Soo ick ben staet ghy te worden,
Onlangs was ick dat gy zijt;
Hier in zijn wy t' ongelijcken;
Dat ick hadde wacht ick weer;
Maer uw luyster-schoon gaet wijcken
Buyten hoop van wederkeer.

. . . .

Maer, laet Maend en Jaer verouwen, *Winter*
Laet verdorren al dat groeyt,
Laet het lochten-vack verkouwen
Laet verkorsten al dat vloeyt,
Noch al pleit ick voor mijn Linden,
En haer winter-grauwe rijs,
Sonder oyt ververwt te vinden
Schoonder groen in schoonder grijs.

Lust en hoop van sien en leeren
Hebben my wel eer geruckt
Daer men boven° alle leeren °in strijd met
Naer de hooghste hooghden buckt,[2]
Daer den onervaren reiser
Bergen siet en wolcken zeit;
Daer u, Roomen, van uw' Keiser
's Werelds maeksel selver scheidt.

'k Heb die eeuwigh-witte steilen
Beid' bekeken en beschrijdt.
(Feil ick, Liefde help' my deilen
Onwaerachtigheits verwijt)
Maer, besneeuwde Linde-kruynen,
Noch verwacht ick te verstaen°, °vernemen
Waerin die bevrosen duynen
Boven uwe waerde staen:

Spitsen sy haer' Hemel hooghte
Op uw 'neder-daligheit,
Duystert weer haer' altijd drooghte
Met uw' nemmer-schraligheit:
't Schoon van 't Alle staet in 't scheelen,
Nergens woont het heel in een,
Die het maeckte wilde 't deelen
Veel in allen, al in geen.

1 Frederik V van de Paltz, gehuwd met Elisabeth, dochter van Jacobus I. 2 nl. op de Alpen.

Wat gewenschter erve-looten
Heeft Sijn' hant u toe-gesomt,
Half-gepresen Linde-pooten
Daer men t' einde prijsens komt,
't Zy ick op 's jaers kinder-dagen,
't Zy ick op sijn' jeughde kracht,
't Zij ick op sijn' vochte vlaegen,
't Zy ick op sijn sterven acht!

O! dien eeuwigh buyten kommer
Van ontijdelick verlet
Onder 't spelen van uw' lommer
Af te leven waer geset!
O! die eeuwigh als gevangen
Binnen dese paelen laegh!
Wat veranderlick verlangen
Voerden hem uyt uwen *Haegh*?

Maer, o Wiege van mijn leven,
Voester, Minn' en Baecker-moer,
Wilt my, Vader-land, vergeven,
Wensch ick buyten 't reden-snoer;
Noch en legh ick soo begraven
In mijn' lecker' lusten niet,
Ick en wist se wel t'ontdraeven
Daer 't my uw' begeerte ried.

Emmers dat ick adem-suyge,
Dat ick vocht en voedsel treck,
Dat ick tongh en leden buyge,
Dat ick lijf en leden streck,
Emmers hoort u 't half bedingen° °de halve
Deser gaeven vruchten toe, [aanspraak
Emmers hebt ghy half te dwingen° °eisen
Wat ick ben, en kan, en doe.

Isser dan of doen, of kunnen,
Of bedencken binnen my,
Houd ick van des Hemels gunnen
Dat uw' gunste waerdigh zy;

Heet my uyt uw' boesem scheyen,
Heet my vluchten met een' wenck,
Moet ick strack in Sout verkeyen
Daer ick maer te rugge denck.

Heb ick eens de krijtte Stranden
Westewaert voor u beseilt,
Heb ick eens der Zuyder-landen
Steilste spitsen af-gepeilt;
Noch° die hand om eer te winnen, °nog steeds
Noch die voet om verder gaen,
Noch dat herte, noch die sinnen
Bieden u haer' plichten aen.

't Waer te Wijvelicken° sorger °onmannelijk
Die niet allen Wereld-grond,
Aller menschen medeborger,
Vaderlands gelijck en vond;
Die niet even achten konde
Of hem Noord of Zuyden sagh,
Of hem 't Bedde-gaen° besonde, °'t Westen
Of het rijsen van den dagh°. °'t Oosten

Is doch 't Vaderland te minnen
Boven al dat min verleidt,
Stijght dan hemelwaert, mijn' Sinnen,
Daer uw' Vader-erve° leit: °de Hemel
Ziele, streckt uw' traege vlercken
Daer ghy her-gesonden zijt,
Leert op 't sonder-ende mercken
Eer uw endelick° verslijt': °'t stoffelijke

Leert het stof uw stof bevelen,
Leert ontstrammen eer ghy loopt,
Leert u van uw selven stelen,
Leert genaecken dat ghy hoopt:
Maer oock, Heer, om Dijner eeren,
Eewigh Een, en eenigh Goed,
Leert haer uyt Dijn' Leere leeren
Wat sy leeren leeren moet.

HOFWIJCK

De dichter heeft in de tuin van zijn buitenplaats vier „houten Somer-huyskens" die hem beurtelings uitnodigen, er te komen rusten. „Komt, roept er een, tot mij, en' t andere: tot mij'. Hij weifelt lang, welke hij zal verkiezen, hij „hanght tusschen vier", doch eindelijk neemt hij een besluit.

In 't einde deel ick 't scheel, en vrage Sonn en Wind,
Waer ick best sitten sal gedoken en geblindt,
Geblindt en ongesien: meest winnen 't twee van vieren,
Die neffens 't groote spoor mijn Hofwijckjen vercieren,
En doen den Vreemdelingh in 't rijden en in 't gaen

Uytroepen, 't Is daer moy, en 't staet'er my wel aen.
Daer schuyl ick in de Klimm en in de Memme-bloemen°, °kamperfoelie
Daer hoor ick my met lust dan prijsen, dan verdoemen;
Daer duyck ick achter my, gelijck de Schilder sat,
Die achter 't Tafereel der Kijckers dit en dat
Beluysterde en beloegh: daer ligh ick, als gestorven,
En hoor, als naer mijn dood: „Wat is daer gronds bedorven,
„En klaere kley gespilt, om overdaed van lust!"
Daer hoor ick tegen aen: „Wel zy hem, waer hij rust,
„Den Planter, die den poel van eertijds wilde weyen
„Vercierde met de pluym van altijds groene meyen,
„En dorst een hoeckjen erfs besteden aen sijn' vreughd,
„En keurde matelick verquisten voor een' deughd,
„En docht, het Goud en was in 't water niet geworpen,
„Dat streckte voor vermaeck van hem, en Stadt, en Dorpen."
  Daer hoor ick, wat noch meer? of wat en hoor ick niet?
Den Kermis-boer sijn geld, den Vryer sijn verdriet
Beweenen aen de Meid, die niet en schijnt te hooren.
Moy Meisjen; siet rondom, de Boomen hebben ooren:
Ick hebb het Voorburghs bier sien sieden in uw' borst,
En over 't Minne-vier een and'ren nieuwen dorst
Ontsteken in uw hert, ick hebb u Kees sien douwen,
Sien foolen° mond aen mond, ick hebb den besten Bouwen, °drukken
Den niewen Schorteldoeck sien wringen tot een slett,
En hebje 't Klaes verboon, Kees hebje 't niet belett.
„Trijn, seid' hy, trouwe Trijn, wat heit het te beduyen?
„De kolen aen den haerd; de Middagh-Son in 't Zuyen
„Zijn koeler dan de Sneeuw, by 't vier daer ick in brand:
„Komt, soetert; eens voor all, waer is je rechter hand?
„Kom, nobele kersouw°, 't is by men ziel ter eeren, °madeliefje
„En om de wereld in echt met suck slag te vermeeren
„Als jouw moy backes is: Wat duyvel schort'er an?
„Men Vaertje sagh 'et gaern, je Mortje weeter van;
„Je noom, Klaes Gerritse, seit meenighmael, wel, Keesje,
„Hoe maeckj'et mit men Nicht? gaet an; het wildste beesje
„Wordt metter tijd etemt; de Knijne worde mack,
„Het Nachtegaeltje neemt sen koytje voor een tack:
„Houdt jij maer voet by steck; de Meisjes moete suer sien;
„Dat sel wel overgaen: je selt noch tuer° sien; °groei, vreugde
„Trijn sel iens mit en wip ontdoyen; dat gaet vast:
„Soo voer ick mit men Pleun: wat had ick s' op epast,
„Eer 't ja-woord schuyven wouw! dan wouwse, maer sen sou niet:
„Die molen liep rondom; dan souse, maer sen wouw niet;
„In 't ende quamt 't er toe, als ick'er 't minst om docht:
„Soo benne w' entelick as lijm an ien erocht:

„Maer, as je weet, het lock en heit niet wille diene,
„Dat vleis van ongse vleis en bien van ongse biene
„Liep spuele by de weght; en 't is met Pleun edaen,
„Wangt die niet meer en magh die moet wel stille staen.
„Dan dat waeyt jou in 't zeil; nouw heb ick woll noch webbe,
„Noch langhd, noch weuninge, Trijn moet al 't hoopjen hebbe,
„En 't wordt je saem egunt: gaet an slechts, watje meught,
„Je vrijt niet min als 't puyck van Delfland en sen jeught.
„Nouw mochje miene, kint, nou mochje grouwen, hartje,
„Dat ick je goetje vry, wangt dat is 't ouwe partje
„Van 't volck te langhdwort, jae wel degelick in sté:
„Maer by kris en by kras (en daer 's gien jocke mé,)
„Je deed me gien spuls recht, wouw jy me dat op tijge:
„By gurcke, 't moet'er uyt, al mocht ick 't beter swijge,
„'k Heb mé kley an me gat; dat weet me 't Hongslaerdijck,
„Te 's-Gravesae in 't sangt, te Wateringh in 't slijck:
„En offer wat an schortt', ongs' Anne Jans, me Meutje,
„En doeter mé iet toe; en Gerrit Oom, 't out reutje,
„Heit maer ien speul-kint t'huys, soo komt het al op mijn:
„'t Is soet te deelen, daer twie hangden meester zijn:
„Neen, lieste, 't aerdsche goet en hoef ick niet te soken:
„You Hemelse Parsoon, jouw monckje soet besproken;
„You kaeckjes as en roos, jouw ooghjes as en get°, °git
„You borsjes, met verlof; daer ick men pinck op set,
„(Stil, seyse, schaemje niet, Kees, houdtje hangde voorje,
„Nouw, Kees, hoe staeje soo?) wel nou dan, Troosje, hoorje,
„Die hebbe mijn jongh hart ontsteken en beklemt:
„Jae 't sou niet overgaen, al stondje naeckt in 't hemt.
„En benje 't boeren moe, en staetje 't melcke tegen,
„Ick weet raet tot en pluym, en mantel en en degen;
„En voor jouw weet ick raet tot en geporste huyck,
„Of tot, hoe hiet ick 't oock? laet sien; en Haeghse pruyck,
„En swarte lap voor 't hooft, voor 't steke van de vliege,
„En bouwe met en hoep, om vroemoers te bedriege,
„En schoentjes as men duym, soo kort niet, maer soo smal,
„En al 't goet dat de Vent van 't Kostelicke Mal
„Iens heit eretorijckt (ick gis je ken wel lese,
„Of spelle O. N. on); en datter by moet wese.
„Ick weet raet en Krots°, met spickers deur'et leer, °karos
„Als Gerrt van Velsens Ton, gehackelt, min noch meer:
„Stae by, de bruyne Meer met ronde witte kolle;
„Twie meugewer wel voen. Gut, Trijn, hoe souw'we rolle,
„'t Schavot om, langhs de Plaets, de Vijver en 't Voorhout,
„Deur al dat luye volck beslagen in fijn gout!
„'k Heb menigh Maenendagh men selver dood ekeke

„An dat besuckt° gesleep: wel, seid ick, selleweke, °verwenst
„Is dat het ploegen hier, geeft dat den Haegh de kost?
„Dan, docht ick, meugelick daer hebbent'er begost,
„Die 't niet te mackelick en wete te volende;
„Nou benneser aen vast, nou meugense niet wende.
„Al gaet het by de wint, 'k sag'ht sommigh' an her neus;
„En docht ick, Joffer, of men Vrouw, of enter deus,
„Rijdt daerje rijdt, men gelt rijdt metje langhs de straete:
„Men haver was te goet om onbetaelt te laete:
„Voldoet men ceeltjes° eerst, en rijdt dan je naers moe. °rekeningen
„Gut, trock ick na de Hal, en na den Backer toe,
„En na den Brouwer mé, en veul meer fijne Borgers
„(Ja borgers neffens mijn) jouw' schamele versorgers,
„En sonder die je sturft van honger en van kouw,
„'k Mien da'kker op mijn vois° en klachtliet hoore souw. °wijs
„Wat duycker, dat 's gien kunst, sen hartje te verblijen,
„En, aster niet en is, en Boer sen beurs te snye.
„'t Woort wasser qualick uyt, ick tasten in men sack,
„Ick vond men Beurs elight: dan 't was klein ongemack,
„En Ducketon dry vier: al ken 't emens niet deere,
„De Duyvel hael den Haegh, men wilt niet gaern onbeere.
„Neen, sei'ck soo by men selfs, in° 't lock wil dat men Trijn °indien
„Men echte wijfje word, en ick'er man magh zijn,
„We hanghe mé wel wat an sulvergoet en kraelen:
„Maer, lust ongs pracht of prael, we willen 't braef betaelen;
„En gingen w'iens te Bier, te kermis of te mart,
„De witte° mosten uyt, of 't gingh noyt van men hart. °zilvergeld
„Dat heb je wel, sey Trijn, aers moste we niet leve,
„Dat ben ick niet ewent, wangt die wat heit te geve,
„Die macher wat op doen: Maer liever niet ehult°, °hul = kap
„Dan dat ick op men kop sou dragen kap en schult."
Kees voelde dat de Boom te met begon te kraecken;
Met noch en houw twee dry kond hy ter aerde raecken.
Daer hackten hy op aen, of 't in den snoeytijd waer;
En, naer ik mercken kon, daer wierd van twee een paer:
D'een rechter hand quam voor, en d'ander liet haer vangen,
En, als een' Lyster-bey, soo sagh Trijn om haer wangen:
Al gaende, sagh ick wel, soo vielder veel te doen,
En, naer 't van verre klonck, soo was 't een vrouwen Soen.
Nu, Huyskens, soet vertreck, ghy zijt niet komen drijven
Daer ghy soo vierkant staet; 't heeft al van swaere schijven
Mijn' lichte Bors ontlast, te werden soo ghy zijt:
Maer voor een' sulcken deun schell ick u alles quijt.
My docht Kees Adam was, en Trijn mocht Eva wesen,
En 't Paradijs hier naest, soo vrijdense voor desen

De goe'luy van dien tijd, doe Waerheit onbevleckt
Met rock, noch onderkeurs, noch hemd en was gedeckt,
Maer gingh in Stadt gekleedt gelijck nu by de Boeren.
  En, als ick 't overweegh, sy wetens' uyt te voeren,
De soete vryery, met aerdiger bestier,
Dan wij met all ons Hoofsch ge*larm* en ge*soupir*:
Wij schaemen ons Moers tael, als 't gelden sal met minnen;
Verlieft werd *amoureux*, en van gevallen sinnen
Niet min als *sens ravis*, bekoorlickhe'en, *attraits*,
Gewonnen gunst, *faveur*, en nemmermeer, *jamais*,
Bruyn' oogen, *beaux esclairs*, *beaux soleils*, en *beaux astres*,
Misnoegen, *desespoir*, blauw scheenen-zeer, *desastres*,
Als of het vryspel self niet kaps° genoegh en waer, °zot
Wy doen der bellen toe, en haelen, 'k weet niet waer,
Waer mé de sottigheid ter degen uyt magh blincken.
Als ick een' Vrijster waer, de Vrijer sou my stincken
Die uyt den Lande liep om tolcken van sijn hert.
  Vergeef my, jonge luy, ick keur 't een' malle pert,
All 't sinne-loos gelaet° daer mé ghy meent te proncken: °gedrag
'k Hebb oock eens jong geweest, 'k hebb oock eens voelen voncken
Dat Minn heet in goed Duytsch: maer tot de raeserny
Die in de sinnen slaet en viel ick noyt van my.
  En, Meisjens, met verlof, 'k moet eens mijn hert uyt spreken,
't En sal geen laster zijn, of 't staet u vry te wreken:
Jae wreeckt de waerheit self; dat valt veel tijds haer lot:
Het smaeck' u heel of half, onthoudt het van een' Sott.
De weecker Menslickheit, het volck met lange rocken,
En hebb ik noyt gehaet: eer heeft het my betrocken°, °aangelokt
Eer heb ick 't nae gegaen, of vriendelick ontmoett:
Want, seid' ick, keurde God all dat hy maeckte, goed,
Dit's van den besten slagh het tweede: soud ick laecken
Dat God gepresen heeft? daer neffens quam 't vermaecken,
Dat alle Menschlickheit in 't onderscheid bevindt,
En daer door yeder, wat hy niet en heeft, bemint:
Daer neffens quam het schoon met sijn' bevallickheden,
En daer ick Vrouwen schoon met minnelicke reden
Geluckigh sagh verselt, en daer ick styve deughd
In morwe° leden vond, en maeghdelicke jeughd °zachte
Met wetenschapp, of lust tot wetenschapp, besteken,
En daer ick wijsheit hoord' uyt roose lippen breken,
Daer, docht my, was ick by des wijsen mans gerecht:
In silv're Schotelen goud' Appelen geleght.

1653 (*Fragment*)

SCHEEPS-PRAET,

TEN OVERLIJDEN VAN PRINS MAURITS VAN ORANGE

Mouringh, die de vrye Schepen
Van de seven-landtsche buert
Veertigh jaren, onbegrepen,° °onberispelijk
Onbekropen° heeft gestuert; °zonder over-
Mouringh, die se door de baren [rompeld
Van soo menigh tegen-ty [te worden
Voor de wind heeft leeren varen,
All en was 't maer wind op zij:

Mouringh, Schipper sonder weer-gae,
Die sijn' onverwinlickheit
Waer de Sonn op, waer sy neer gae,
T'aller ooren heeft gepreit°; °gepraaid
Mouringh, die de Zee te nauw hiel
Voor sijn zeilen en sijn want,
Die de vogelen te gauw viel
All beseilden hy maer 't sand,

Mouringh was te koy ekropen,
En den endeloose slaep
Had sijn wacker oogh beslopen,
En hem Leeuw gemaeckt tot Schaep:
Reeërs en Matroosen riepen,
Och! de groote Schipper, och!
Wat sou 't schaen, of wy all sliepen,
Waeckte schipper Mouringh noch!

Schipper Mouringh, maer je leghter,
Maer je leghter plat evelt,
Stout verweerer, trots bevechter,
Bey te Zeewort en te veld,

Kijck, de takels en de touwen,
En de vlaggen en het schut
Staen en pruylen in den rouw, en
Altemalen in den dut.

Dutten? sprack moy Heintgje, dutten?
Stille, Maets, een toontje min:
Dutten? wacht, dat most ick schutten,
Bin ick angders° dien ick bin: °ten minste
'k Hebb te langh om Noord en Zuyen
By den Baes te Roer estaen,
'k Hebb te veul gesnorr van buyen
Over deuse muts sien gaen.

'k Selt hun lichtelick soo klaeren,
Dat ick vlaggen, schutt en touw,
En de maets die met me vaeren
Vryen sel van dutt en rouw.
Reeërs, (jouwerliefde° mien ick °jullie
Die van vers op 't kusse vicht)
Wiljer an? kedaer you dien ick,
You allienich, by dit licht.

Weeran, riepen de Matroosen,
't Is een man oft Mouringh waer,
En de Reeërs die hem koosen,
Weeran, 't is de jonge Vaer.
Heintgje peurde strack an 't stuer, en
Haelde 't ancker uyt de grond,
't Scheepje ginck door 't Zee-sop schueren,
Offer Mouringh noch an stond.

LIED

Hoe is 't beloven
Van ons vergaren
Soo haest verstoven
Met wind en baren?
Ey, eigen Sterre,
Die my van soo verre
Siet en niet en siet,
Ey, Sterre, waerom en verschijnt ghy niet[1].

Het soet verbeiden
Van uw' genaken
Kost my het scheiden
Min bitter maken:
Maer, stoute Sterre,
Die u doe soo verre
Van ontrouw geliet°, °gedroeg
Ontrouwe Sterre, ghy en meenden 't niet.

Soek ick in 't hooge
Van 's Hemels ronden,
Stracks seght mijn ooge
Ghy zijt gevonden:
Maer, schoonste Sterre,
Die ick van soo verre
Sonn en Maen beny,
Maer, Sterre, daer en isser geen' als gy.

Gaen ick beneden
Langs 't aerdrijck werren,
Stracks seght de Reden
Daer staen geen' Sterren.
Ey, aerdsche Sterre,
Die ick eens soo verre
Van den Hemel koos,
Komt, Sterr, en maeckt de reden reden-loos
[1634

1 Sterre, d.i. Huygens' eigen vrouw Suzanne van Baerle, was te waardschap op het Muiderslot en bleef langer weg dan ze beloofd had.

OP DE DOOT VAN STERRE

Of droom ick, en is ’t nacht, of is mijn’ Sterr verdweenen?
Ick waeck, en ’t is hoogh dagh, en sie mijn’ Sterre niet.
O Hemelen, die my haer aangesicht verbiedt,
Spreeckt menschen-tael, en seght, waer is mijn’ Sterre henen:

Den Hemel slaet geluyt, ick hoor hem door mijn’ stenen,
En seght, mijn’ Sterre staet in ’t heilige gebied
Daer sy de Gotheit, daer de Gotheit haer besiet,
En voeght het lacchen daer, belacht mijn ydel weenen.

Nu, Dood, nu snick, met een verschenen en verby,
Nu doorgangh van een’ steen[1], van een gesteên ten leven[2],
Dun schutsel[3], staet naer by[4], ’k sal ’t u te danck vergeven;

Komt, Dood, en maeckt my korts[5] van dese Cortsen[6] vry:
’k Verlangh in ’t eewigh licht te samen te sien sweven
Mijn Heil, mijn Lief, mijn lijf, mijn’ God, mijn’ Sterr, en my.

1637

OP MIJNEN GEBOORT-DAGH

Noch eens September, en noch eens de vierde dagh,
Die my verschijnen sagh?
Hoe veel Septembers, Heer, en hoe veel’ vierde dagen
Wilt ghy my noch verdragen°? °schenken
Ick bidd om geen verlangh: ’t kan redelick bestaen,
Het gen’ ick heb gegaen:
En van mijn’ wiegh tot hier zijn soo veel dusend schreden
Die’ck hebbe doorgetreden,
(Met vallen, lieve God, en opstaen, soo ghy weet,)
Dat die all ’t selve leed
En all’ de selve vreughd naer my hadd door te reisen,
Sich drymael sou bepeisen,
Wat besten oorber waer, gelaten of gedaen.
My, Heere, laet vry gaen;
Mijn’ roll is afgespeelt, en all wat kan gebeuren
Van lacchen en van treuren
Is my te beurt geweest, en all wat beuren sal
Sal ’t selve niet-met-all,
En d’oude schaduw zijn van dingen die wat schijnen
En komende verdwijnen.
Wat wacht ick meer op aerd, waerom en scheid’ ick niet?
’k Wacht, Heer, dat ghy ’t gebiedt.

1 nl. de steen op haar graf; 2 van het aardse gejammer naar het eeuwige leven; 3 scheidsmuur; 4 dicht bij; 5 spoedig; 6 koortsen, ziekte, verlangen.

Maer, Magh ick noch een' gunst by d'andere begeeren,
Laet my soo scheiden leeren,
Dat yeder een die 't siet mijn scheiden en het sijn
Wensch' eenerhand te zijn.

SNELDICHTEN

SNELDICHT

Veracht mijn Sneldicht niet; 't Is Alchimisterij,
't Is mergh van langen Sin. 'k Segh niet hoe veel het weerd is,
En of 't uyt goede stof of qua gedistilleert is;
Maer soeckt ghy sot of wijs in 't korte, soo leest mij.

HAMER

Een kort woord, snell en fell gesproken, heeft meer kracht,
Dan een langh swaer bericht, dat slaeprigh uyt geseght werdt:
Een kleinen Hamer, snell gedreven, heeft meer macht,
Dan een swaer Yser, dat maer op den bout geleght werdt.

SCHAETS

De beste rijder valt, daer voor hem maer een stroo'n is;
Soo lett het minste leed die 't gladde pad gewoon is.

BOOM

De Boomen die ick sie
Van d' aerd ten hemel gaen met uytgestreckte armen,
Zijn als de Goddeloos' in nood, die opwaert karmen,
En weten niet tot wie.

*

Van stomme schepselen en weet ick geen' als Boomen,
Die onse biddende gedaente naerder komen:
Wij strecken even soo ons' handen Hemelwaerd,
Maer onse wortelen zijn machtigh vast in d'Aerd.

VLAGGE

Scheeps vlagge wijst den Wind geduerigh naer hy draeyt,
En elcke Kabel dient: wat doen ons' jonge Heeren
Met linten op de Broeck en op den Hoed met veeren?
Die vlagge wijst den Wind die in haer' hoofden waeyt.

OP DE ALKMAERDER HOUT

O, Eyke Bosschagie
En linde plantagie,
Doormengeld met Else-groen,
Hoe kan uwe lommer,
Ontslagen van kommer,
Ons in dees Avond voldoen.
Wij vrezen geen buijen,
Wijl 't Wndje van 't Suyen
Ons nu sal voor storm behoen.

De son aan 't dalen,
Dringt met haar stralen
Door dit betoverend woud,
Waardoor uwe dreven
Een schaduw geven,
Die yder met vreugde beschout.
Wie wraakt niet in 't Reysen
De schoonste paleysen
Voor desen verbasenden Hout?

De frisse Bladen
Sijn reeds overladen
Van 't Dauwtje, dat dierbaer Nat,
't Geen 't Aardrijk onttogen,
Nu daalt uit den hoogen
En druppeld op Telg en Blad.
O, zilver keuren!
Hoe rieken uw geuren!
Wie heeft u na waarde geschat?

O Avond-uuren,
Woudt gij nog wat duuren,
En trok gij ons hier niet van daan,
Wij souden de Baanen
Van alle dees Laanen,
Doorsneden vol wandelpaan,
Met langzame schreden
Nog vrolijk betreden.
Maar 't moeyt ons: nu moeten we gaan.

(Uit: *'t Groot Hoorns, Enkhuyzer, Alkmaarder, Edammer en Purmerender Liedeboek*)

ADRIAEN POIRTERS (1605-1674)

KLUCHTIGH DICHTJEN OP TWEE NIEUW-GETROUWDE

In het hoofdstuk „Wellusten vol leetwesen" geeft de schrijver van „Het masker van de Werelt afgetrokken" lessen van practische levenswijsheid aan de „domme jongheijt, die haer vermaeck neemt langs de lieffelijcke padekens der genuchten en niet alleen in eenen doolhof, maer veel meer in eenen dol-hof wandelt." Hij heeft juist in een exempel aangetoond, dat „den wint in den huwelijcken staet meestendeels Noord-Oost ten Noorden blaest"; dat een niet op degelijke gronden gevestigd echtverbond voor velen een ontgoocheling is, wat hem recht geeft, het huwelijk te vergelijken bij een fuik, „want de vissen die daer in zijn, soudender geerne uyt zijn, en die 'er uyt zijn, soudender geerne in zijn." Dan vervolgt hij:

Soo is het afgeloopen met ons Claesje, en soo gaet het hedendaeghs noch met veel andere, die in den aenvangh van den houwelijcken staet sich niet voor oogen en stellen het oprecht wit van de deugt, om daer hunne pijlen van Liefde na te schieten. 't Schijnt datse *Blinde Moeye* loopen... en met den tast zich daer toe begeven, ende den eenen trouwt om d'oogen, den anderen om d'ooren, den derden om de handen, dat is om 't goet, om de schoonheyt, om het fraey klappen; al vyerkens van stroy, die eens voor eenen korten tijdt opflickeren, maer gemeynlick niet langh en branden. De Liefde is blindt, sy gaet daer 't niet en dient, en is ghelijck aan den dauw, die alsoo wel valt op den dreck, als op de roosen. Dat diergelijcke domme jonge lieden naderhant klagen, en is niet te verwonderen.

Jagen, visschen, vrijen,
Is altijdt vol lijen: want
Vrijen, jagen, visschen,
Dat moet dickmael missen: daerom
Visschen, vrijen, jagen,
Selden sonder klagen.

Nu is 't bij aldien datter klachten vallen, terwijl sij noch los en ongebonde zijn, ende dienvolgens bij hare geruste vrijigheit konnen blijven; hoe moet het diergelijke bevallen, als den knoop is gebonden? soud bij alsulke het trouspel niet wel hebben het begin van een schouwspel, ende het eynde van een rouspel?... Ick hebber somtijds gevonden die mij beleden, dat de sake met hen zoo gepasseert was; namentlijck ben ick indachtigh van een Weduwe, die my vertelde, dat sy ten huwelijck brocht eenen stuyver en haren man seven oort, en soo zy getrouwt waren, gingen sy voor twee blancken gebranden wijn drincken; dat was de Bruyloft die sy hielden. Diergelijcke vryagien en versamingen heet men in Brabandt Leuvensche huwelijken; Godt wiltse altemael gebenedyen, gelyk oock dese twee die ick hier by voege, want sy het wel van doen hebben. Ick segh dan:

Truyt ons Bruynnetje
Wist eens een vetje,
En sagh een kansje
Aen weeldigh Hansje;
't Scheen goet van aertje
En rijck van vaertje,
Want het droeg kleertjens
Als moye Heertjens,
En witte broosjens
Met dobbele roosjens,
En schoon faveurtjens
Van fraey couleurtjens.
Truyt dan, ons Diertjen,
Dat stoockt een vyertjen,
Dat leent een rockjen,
Dat vlecht sijn lockjen,
Dat stijft zijn kantjens,
Dat huurt pendantjens,° °oorbellen
Dat weet sijn pronckjens,
Dat werpt sijn lonckjens,
Dat schiet sijn suchtjens,
Dat heeft sijn kluchtjens:
So gaet het doeckje° °de vrijster
En vrijt het broeckje.° °de vrijer
Terstont ons Quantje
Die siet het Dantje,
Met haer fatsoentjens
En purper schoentjens.
Hy seyt: Dit Truytje
Dat wort mijn Bruytje;
Want sulcke wijfjens
Die hebben schijfjens,
Dan drinck ick wijntje
Van 't koele Rhijntje;
Somma ons Hansje
Sagh self een kansje.
Soo dan dees Gastjens
Die knoopent vastjens,
En geven 't hantje
Tot d'echte pantje:
Nu heeft ons Truytje
Een kael Reyn-uytje,[1]
En nu heeft Hansje
Een mager gansje.
Twee sonder landtje,
Twee sonder sandtje;
Twee sonder huysje,
Twee sonder kruysje;
Want siet, ons Fentje
Heeft gelt nocht rentje,
En ons klappeytje
Heeft bosch noch weytje.
Nu geckt ons buurtje
Met dit partuurtje,
En dees twee hertjens
Zijn vol van smertjens;
En hebben 't geckje
Met het gebreckje.

Dit, meen' ick, sal genoegh wesen aengaende de soete sottigheyt, alhoewel dese ongeluckighe parturen soo overvloedig zijn, dat men sich soude verwon-

1 een tekening.

deren; noch ick en weet van dit verwerren goet geen ander reden te geven, als datter veel met een verkeerde en verdraeyde meyninge desen staet aenvangen.

JEREMIAS DE DECKER (1609-1666)

LENTE-LIED

Nu sig den Hemel open doet
Met schooner lucht en sagter dagen,
En 't aerdrijk voor soo felle vlagen
Een minnend aensigt bied soo soet:

Nu 't ligt gehuyst omtrent den Stier
Soo blye dagen brengt te voren,
Gerekt, gematigt naer behooren
Met winter-koude en Somer-vier:

Nu 't aerdrijk sijnen schoot ontsluyt;
Nu lauwe hette en koele droppen
Ontspringen doen de frisse knoppen,
En trecken geest ten wortel uyt:

Nu lieffelijk in veld en bosch
Sig opdoen met soo versche roken
Hier 't eerste groen nau half ontloken,
Daer suyver wit, gins aerdig blos:

Nu 't schouw gevogelt wel gemoed
Den nieuwen tijd met vrolijk quelen,
Met mengelsang van duysend kelen
Onthaelt, besegent en begroet:

Nu 't vee den muffen stal verlaet,
En springt langs d' opgedroogde landen;
Nu kalf en koe met grage tanden
In 't nieuwe gras te bruyloft gaet:

O die nu ook in ope logt
Van dienst en enge dwang ontslagen,
Langs tuyn, langs duyn en dorenhagen
Eens 't vrye veld betreden mogt.

Hoe soude ik by dees' Lente-Son
Myn greetig ooge spelen leyden
Door blaewen Hemel groene weyden,
Door berg en dal, door beek en bron.

Soo bly soo breet een uytgesicht
Sou my met heeter sang-lust treffen,
Sou mijn gedachte bet verheffen
En mijn gedachte mijn gedicht.

Een geest genegen t' onderstaen
Een werk dat eeuwen mag verduuren,
Wil niet beknelt sijn tusschen muuren,
Wil breet en ruymschoots weyen gaen,

Wil met een onbelemmert oog
Door Aerde, Zee en Hemel sweven:
'T genot eens voorwerps soo verheven
Verheft sijn geesten hemelhoog,

Treckt sijn' gedachten uyt het slijck,
Doet sijn' gedigten kragt ontfangen;
En maekt sijn' schoone maetgesangen
De schoonheyd hunner stof gelijk.

Is 't wonder dat mijn rijm als mat
By d' aerde kruypt, nadien mijn' oogen
Ons huysdak nau passeren mogen
Myn' voeten noyt den wal der Stad?

DE TOT GOD WAKENDE SIELE

De gramme zee ligt stil en als van vaek verkracht;
Met vlerken houd de nacht
De fackelen beset,
Die 't blaeu doorwandelen der lucht met stillen tred.
All wat sich hier om leeg op 't drooge land onthoud,
All watt'er leeft in 't sout,
All wat de locht doorswiert,
Ververscht met vochten slaep sijn geesten, rust en viert.
Maer ick, och armen! ick er werd geen 'rust gewaer,
Wende angstig hier dan daer,
Onseker wat geval
Wat duyster ongeval mijn leven treffen sal.
O tortsen van den All, steeds wacker Hemelsch heir,
O meer en minder Beir,
Beir, die met tragen voet
Staeg rondom 't Noorder-punt uw' trage ronde doet,
En eeuwelijck het diep mijd van den Oceaan,
Hoort hoort mijn' klachten aen,
Mijn suchten vol van vier;
Ach! draegtse derwaerts aen daer ick se henen swier,

Dat's voor den grooten voogd van 't onbepaelden rijck,
En legtse eerbiedelijck
(Dat eysch ick en niet meer,
Dat dorsten sy alleen) voor Jesus voeten neer.

OP 'T AFGEBRANDE LONDEN

Urbs antiqua ruit

Helaes! sal LONDEN dan noyt komen tot bedaren?
Sal 't eeuwig tegens God en reden staen gekant?
Dus suchte Europe en 't vrye Nederland:
Met komt de wrake Gods sijn' straten ingevaren,
En set het plonder-nest van all' des werelds waren
En all' den plonder-buyt met eenen set in brand;
En rust niet, voor die plaeg ligt plat gevelt in 't sand,
En uytgeroeyt door 't vier in 't midden van haer' baren.
Soo, soo, dat komt' er af van tegens de natuur
Te dert'len in 't verderf van sijnen nagebuur.
Zeeschuymeren, waeckt op en spiegelt u aen LONDEN;
Leert dat de Zeevaert vry en veylig blijven moet;
Leert oock dat brand met brand by wijlen word geboet,
En waterroof door 't vier niet selden word verslonden.

AEN MYNEN BROEDER

OP BATAVIËN IN OOST-INDIËN OVERLEDEN

(Bekort)

O saligh ghy, die ons verdriet:
Ons bitt'ren huis-rou niet en siet,
En niet en hoort ons' lijck-gebaren;
Maar, sacht en vreedsaem uitgestrekt,
In 't uiterst eind der Oosterbaren
Ligt van 't Javaensche sand gedekt!

Dit, Broeder, was 't, dat ick u seide
Ten dage toen ghy van ons scheide;
Dat ghy wel gingt in groot gevaer,
Maar grooten rou ontgingt met eenen,
En vry soud zijn van Vaders baer
Te volgen op besweke beenen.

't Ver af-sijn hiel uit uw gesicht
Soo schadelijck een blixem-licht;
En om den donder niet te hooren,
Heeft ook de dood gedaen het haer;
En gunstelijck by tyds uw' ooren
Gestopt voor een' soo droeve maer.

Maer ach! die bittre en ongetrouwe
Rukt ons alhier van rouw in rouwe:
Wij hadden nau aen u volbracht
Dees treur-gewaeds vereischte plichten;
Of sy en loost op ons geslacht
Flux weêr een' van haer felste schichten;

En treft (ô onversetlijk kruis!)
Het hooft en d'eere van ons huis;
Sij schiet de groote spil in stucken,
Waer op het hing als op syn' as;
En komt den kinderen ontrucken
Den besten Vader die oit was:

Een' Vader die beset° van sinnen °bezadigd
In 't heerschen maet hiel en in 't minnen:
Een' Vader, die de teêre jeugd
De deugden socht in 't bloed te prenten,
Meêr met wel voor te gaen in deugd,
Als door ontsich of dreigementen:

. . . .

Een' Vader van beleid en moed,
Die, als de wind van tegenspoed
Syn Huis-hulk schudde dat se kraekte,
De hand soo wist aen 't roer te slaen,
Dat sy uit eenen draeistroom raekte,
Daer duisenden in syn vergaen;

Die oock, wanneer hem voorspoed streelde,
Noit swol van trots, noit smolt in weelde;
Die al te wys was en te vroed
Om over kinderlyke leuren
Van aerdschen voor- of tegenspoed
Te seer te dert'len of te treuren:

Een' Vader, ongeveinst van grond,
Oprecht van handen, waer van mond:
Die elcken 't syne socht te geven;
Die syn gezin t' ontlasten socht
Van 't pack van schuld, en all' syn leven
Soo graeg betaelt heeft als gekocht:

Een' Vader, die sich wel genoegde
Met all' wat God en Nootlot voegde;
Die alles wat hem overquam
Droeg met een effen hert en wesen,
En seggen kon: *God gaf, God nam,*
De naem des Heeren sy gepresen.

. . . .

Een' sulcken Vader, waerde Broeder,
Een' sulcken trouwen Kinder-hoeder
En voeder van syn Huisgesin,
Heb ick in 't bedde neêr sien smyten,
En door syn oude vyandin
De koortse allencken wegh sien slyten.

Die mond helaes! die t'elckemael
Plag op ons Noen- en Avond-mael
Des Heeren segen uit te spreken,
Heb ick op een' te droeve wys
Ruim eenen tyd van drypaer weken
Sien quynen sonder treck tot spijs.

Die lippen, die beleefde lippen,
Die noit een woord en plagt t'ontglippen,
Dat niet na tucht en reden rook,
Heb ick door 't stadig opwaerts wellen
Van eenen heeten galle-smook
Peck swert sien uitslaen en vervellen.

Die tong, die tot ons onderwijs
Soo dikmael song des Hemels prys;
Die stem, die ons de wetenschappen
En deugden plag te preken aen,
Heb ick allencken hooren slappen,
Allencken flaeuwer hooren gaen.

Dat aengesicht, dat eerlijck wesen,
Waer uit d'oprechtheid was te lesen;
Dat vroom en ongemaekt gelaet,
Soo aengenaem, soo waerd by allen,
Heb ick allencken syn cieraed,
Syn' verwe en volheid sien ontvallen;

Heb ick allencken ongedaen,
Allencken dor en doodsch sien staen;
En derven sien syn' oude trecken;
Ja endelyck (o bitter kruis!)
Geheel van sterfmist sien bedecken
Die Son en glory van ons huis.

Ick heb die handen sien verstyven,
Die onsen Huisstaet deên beklyven;
Ick heb die beenen, die soo vast
Den ganschen last der huissorg droegen,
Sien beven onder 's lichaems last,
En yskoud sich tot sterven voegen.

Ten laetsten heb ick 't waerde lyck
Sien domp'len onder 't swerte slyck,
Sien in den duistren grafkuil douwen;
En nogh, en nogh sie ick den dag;
Nogh derf ick harde 't licht aenschouwen:
Hoe? ben ick oock nogh die ick plag?

't Docht my een beestigheid voordesen,
Ja een' onmooglijckheid te wesen,
Te recken 't leven na de dood
Des genen, die 't my heeft gegeven;
En (o versteentheid al te groot!)
Ick sie hem dood, en blyve in 't leven.

. . . .

Sie Broeder, wat all' huisverdriet
Ghy met uw Vaderland verliet;
Ach! sie wat ysselycke slagen,
Wat eenen Oceaan, beroert
Van lyckgesucht en jammervlagen,
U uwe Walvisch° heeft ontvoert: °schipnaam

Merck oock wat overdroeve maren
Ghy in uw' grafrust syt ontvaren.
Derhalve meught ghy met goed recht
Uw lot ver boven 't onse loven;
En ick alhier, mistroostig knecht!
Nogh eens uitroepen als hier boven:

O salig ghy, die ons verdriet,
Ons' bittren Huisrou niet en siet,
En niet en hoort ons' lyckgebaren;
Maer sacht en vreedsaem uitgestreckt
In 't uiterst end der Oosterbaren
Ligt van 't Javaensche sand gedeckt!

OP DE VERNIEUDE VERBINTENISSE

DER VRIJE VEREENIGDE NEDERLANDEN

Nu heeft de Leeu weer klem in sijnen klaeu gekregen;
Nu voelt hij weer sijn' kracht in haren stand herstelt,
En sijnen bundel weer van stijver band geknelt;
Soo, vrij Vereenigt Land, blijf eeuwig eens° genegen; °tot eenheid
Soo sal uw' vrijheyd u tot heyl gedij'n en segen;
Soo sult ghij en ter see staeg bloeyen en te veld;
Soo sal noyt blinde list, noyt openbaer geweld,
U scheyden door bedrog, u schenden door den degen.
Ghij hebt weleer om winst op vijanden behaelt
Den Hemel dank geseyt, geviert, gesegepraelt;
Op, op, bedanckt hem nu met herte, siel en sinnen:
Toont dat u d'Eendracht is een dier, een waerdig goed,
En dat ghij noyt gewin geacht en hebt soo soet,
Als om 't genot van haer u selven te verwinnen.

OP 'T SPREEKWOORD:

ELCK VOGELKEN IS GEERNE DAER 'T GEBROEYT IS

Men zegt dat all de lust in ver gelege landen,
Wijd van geboorte-plaets, ons niet soo soet en is,
Als slechte en rechte spijs op ongepronkte disch
Bij eygen huys en hof, bereyd van vrienden-handen;
Schijnt dit als door natuur geprent in ons' verstanden,
En houdmen 't door versoek° voor seker en gewis, °ondervinding
Soo geef, mijn siele, ghy hier van getuygenis,
Ghij die hier swerft en sweeft langs onbekende stranden.

Ghij hier een vreemdeling, een vreemde niet alleen,
Maer staeg van ongemack belegert en bestreên,
Wat lust'et u dus lang in ballingschap te steken?
Op, op, vlieg Hemelwaert, vlucht naer uw' vader-stad,
Daer u een heyl verbeyd van 't herte noyt gevat,
Van 't oore noyt gehoort, van 't ooge noyt bekeken.

OP DE DOOD VAN IEMAND

Stort nu een beek van tranen, ô mijn oogen,
Dooft voor een' wijl in eenen droeven vliet
Uw vrolijck licht, nu ghij die oogen siet
Soo jammerlijck met duysternis betogen;
Die bovenal met ongeveynst medoogen
En waren druck oyt° sagen mijn verdriet, °steeds
Die uyt mijn heyl, dat luttel was of niet,
Op rechte vreugde en waer genoegen sogen.

Ach! ach! sij, die mijn sweerende gesicht
Behouden dê 't genot van dag en licht,
Ligt nu bestulpt van endeloose nachten:
Doch of al schoon haer lichaem van de dood
Verslonden leyt, in Jesus sachten schoot
Leeft haere siel, haer' deugd in mijn' gedachten.

HEIMAN DULLAERT (1636-1684)

AAN DE DRIE WIJZEN UIT OOSTEN

Gij, die gewoon omhoogh met uwen geest te zweven,
De voorbeduidselen des Hemels, eer het daegt,
Met goude letteren op bruin° azuur geschreven, °donker
Den op en ondergang der aerdsche rijken vraegt:
Wat hope is uwe konst van boven toch gegeven,
Waardoor gij hier beneên zoo zwaren landreis waegt?
Wat is er dat uw hert, door weetlust aengedreven,
Uit uwen morgenstond naar dezen middag jaegt?
Ja, wereldwijzen, ja, die reden is gevonden.
Terwijl uwe oogen vast de Hemelen doorgrondden
Verslingerde uwe ziel op zooveel heerlijkheid:
En speurende uit het licht van een genadestarre
Dat hier de leidstar was die derwaerts aan geleidt,
Zoo volgde uw graeg geloof haar heilrijk spoor van verre.

CHRISTUS IN 'T HOFKEN

Wat roode klonteren besmeuren deze gronden?
Wordt gij van zonde en wet, van dood en helle omringd?
Zeg, heeft de liefde uw hart in haren gloed verslonden,
Uw hart dat smeltende door huid en kleedren dringt?
Heeft u Gods toorn een pijl in 't ingewand gezonden,
Die uw beangst gemoed zoo vinnig praemt en wringt,
Dzt zijne wonde, ooi mij! bloedt uit ontelbre wonden,
Dat uit elk zweetgat, ach! een purpere ader springt?
Maar hebt gij eertijds Heer! uit teeder mededoogen
Twee waterstroomen uit twee zielbeminnende oogen,
Om een Jeruzalem, die gruwelstad, verspreid;
Is 't wonder dat gij dan, in onze schuld getreden,
Om zooveel gruwelen van zooveel duizend steden,
Nu duizend stroomen bloets uit duizend oogen schreit?

VRYE ZEEVAART
door den
VREDE
Gesloten te Breda, den 31 van Hooimaand, 1667

Komt 'er iemand herwaarts zwerven
Uit een doods en eenzaam oord,
Daar men van scheepstimmerwerven,
Zeekaart, noch kompassen hoort:
Vraagt hy, of uitheemsche handel
Land en volk met weelde en schat
Overregent? hy doorwandel'
Onze koopvaartsteden wat,
Nu de milde watervrede
Have en Oceaan bevryd,
En beschouw' den lust, waar mede
Wakkre naersticheid en vlyt
Vaartuig aanbouwt, klutst°, kalfatert, °hamert
Toereed, uithaalt° op de ree, °te water laat
Daar de blyde galm vast schatert
Om de vryheid van de zee;
Alles zal 't den man verklaren.
Gy die onversaagt en stout
Aan de trouwelooze baren
't Merg van uwe kas betrout,
En Orion[1] durft braveren,
Door de schipbreuk zoo vermaart:
Kom, 't is tijd de rust t' ontbeeren
En de dofheid van den haart.
Nu aan vlooten toe te rusten,
Die op 't grondelooze nat,
Of verzamelt langs de kusten
Als een vlotte waterstad,
In haar gulzige eykemagen,
Ruim drie zonnen uitgevast,
Spys en voedzel kunnen dragen,
Door wiens smaak de winzucht wast.
Steden, ryk bevolkte stranden,
Van de Noordpoolsche yskust aan
Tot de Zuiderlykste landen,
Van Japan tot Magellaan;
En de trots geboorde vloeden
Die van Kalpe en Abila[2]

1 sterrenbeeld dat bij zijn opgang stormen zou verwekken.
2 de rots van Gibraltar en een daartegenover liggende rots.

Naar 't aloude Abidos[1] woeden,
Kryten, kermen om gena,
Smeeken, dat gy haar niet langer,
Nu z' in 't barstende ingewand
Van drie wereldoegsten zwanger
Gaan, in die benaauden stand
Van haar barens wee laat steken,
En beloven u de vrucht.
Zelf nog ongevonde streken
Roepen u naar nieuwe lucht,
Daar nooit kielen zyn verschenen,
Nimmer storm in zeilen blies.
Fiere Jeucht, die van Mycenen
Om een prachtig gulden vlies
't Klooven van d' Egeesche baren
Naar den Phasis dorst bestaan,
En, ten hemel opgevaren,
Dien vermaarden scheepstocht aan
d' Altyd wentelende azueren
Met gestarnde letters schreeft,
Om alle eeuwen te verduren:
Zaacht gy nu eens waar men streeft,
Bet in zeemanschap bedreven,
O gij zette, in roem verdooft,
d' Eer der scheepskroone u gegeven,
Van uw hoofd straks op ons hoofd,
Wil de zeegunst niet bezwyken.
Zoo ze op onzen handel wacht,
Zullen wy u Thoas ryken
En d' Euxynsche rammevacht
Onbenyd verovren laten.
Lustig dan de zee bebouwt.
Vrye vaart verstrekt den staten
Meer dan eene myn van gout.

AAN MYNE UITBRANDENDE KAERSE

O haast gebluschte vlam van myne kaers! nu dat
Gy mynen voortgang stut in 't naerstig onderzoeken
Van nutte wetenschap, in wysheidvolle boeken,
Voor een leergierig oog zoo rykelyk bevat,
Verstrekt gy my een boek, waar uit te leeren staat
Het haast verloopen uur van myn verganklyk leven;
Een grondles, die een wys en deuchtzaam hart kan geven

1 oude handelsstad aan de Westkust van Klein-Azië.

Aan een aandachtig man, wien zy ter harte gaat.
Maar levend zinnebeeld van 't leven dat verdwynt,
Gy smoort in duisternis nu gy uw licht gaat missen;
En ik ga door de dood uit myne duisternissen
Naar 't onuitbluschlyk licht, dat in den Hemel schynt.

WILLEM SLUYTER (1627-1673)

UIT: SOMER- EN WINTERLEVEN

GEESTELIJK MEYLIED [1]

OF VERQUIKKENDE REDEN VAN CHRISTUS TOT SIJN TREURENDE BRUYD, UYT CANT. 2 : 10–14

Stemme: *Als 't begint*

Staet op mijn Bruyd, die ik beminne
Staet op, mijn schoone, mijn vriendinne,
En kom met blijdschap dienen mij,
Want siet de winter is voorbij.
Uw kruys-plas-regen is verdwenen,
Hij is door mij gegaen al henen:
Elk dink vertoont nu heel verblijd
Een geestelijke Lente-tijd.
De bloesems, ja de geur'ge bloemen
Van die mijn naem vrijmoedig noemen,
Die worden nu aen yeder kant
Ter rechter tijd gesien in 't land.
De soete Mey-tijd om te singen
En als van blijdschap op te springen,
Met volle krachten nu genaekt,
Op dat gij eens uw treuren staekt.
De tortel duyf, die staeg getrouwe
Haer gaeyken bleef in smert en rouwe
Met vreugd in onse landen singt,
Soo dat het in ons' ooren klingt.
Ja mijn geplante vijge-boomen
Haer jonge vijgskens voort doen komen,
En mijn wijn-stokken rieken t'saem
Van jonge druyfkens aengenaem.
Staet op, mijn Bruyd, die ik beminne,
Staet op, mijn schoone, mijn vriendinne,
En komt met blijdschap dienen mij.
Geniet mijn gunst, van smerten vrij.
Mijn Duyve, die vol vrees en sorgen

1 Vergelijk Revius' Hoogliedbewerking, Twede Ghesanck.

Waert in een steyle plaets verborgen,
En in der rotsen kloven saett',
Komt en vertoont mij uw gelaet.
Ik heb na uw gedaent verlangen,
Die soo met tranen is behangen,
Doet mij vrij hooren uw geschal,
Onnoos'le Duyve sonder gal.
Om uw geloov' en waere boete
Is uwe stemme mij seer soete,
En lieflijk is mij uw gedaent,
Hoewel sij is soo nat betraent.

OP HET GESANG VAN DE NACHTEGAEL

Fragment

Stem: Jesu die u gedachtig is.
Of: Hoe lieflijk is my uw gesicht.

Ey! hoort eens hoe de Nagtegael
Nu luyde, dan met sachte tael,
Nu langsaem, dan geswind en ras,
Nu hoog, dan laeg, singt op sijn pas.

Geen toon en is schier in 't musijk,
Of sij vertoont hem te gelijk;
En, soo m'er maer te recht op let,
Komt alles wonder soet en net.

Of al 't gevogelt op sijn wijs,
Een stemme geeft in 't groene rijs,
Om saem te dooven haer geschal,
Het heeft bij haer gesang geen val.

Sy wint den prijs, als Koningin,
En lokt en tokt elk tot haer minn'.
Geeft sy haer maer eens ernstig los,
Het klinkt terstond door 't gansche bos.

Zijn andre vogels in der nacht
Verstomt en sonder kracht of macht,
Sy houd al even wakker aen
Met helle toonen uyt te slaen.

Wie is 't die niet verwondert blijf,
Wat in dat kleyn' en slechte lijf,
Daer 't yeder een schier siet voorbij,
Soo groot een moed en sterkte zij?

O! dat ik ook dus los en vrij,
Van ijd'le sorge waer als gij,
O vrije, blije Nachtegael!
Ik song met u al menigmael.

. . . .

Gij singt, en 't is u selfs een vreugt,
't Is niet om loon, maer tot geneugt;
Soo is mijn werk, mijn hert en sin,
Of 't schoon geen werelds goed en winn'.

Als gy u oeffent in uw sang,
Valt nimmer u de tijd te lang;
De tijd en vlijt moet ook in mijn
Mij nimmermeer verdrietig zijn.

Verstand'loos beestje, singt en fluyt,
En slaat dan held're galmen uyt;
't Verwekt in my tot Psalmen stof,
My is niet soeter dan Gods lof.

Ik sal God loven t'aller stond;
Sijn lof zal steeds zijn in mijn mond.
Mijn siele sal haer meer en meer
Van blijdschap roemen in den Heer.

't Sachtmoedig volk sal 't sonder nijd
Aenhooren, en, geheel verblijd,
Den Heer met my verheffen t'saem,
En steeds verhoogen sijnen Naem.

Men singe met verstand en geest:
Die toon geld bij hem allermeest,
En klimt hoog na des Hemels zael,
Meer dan 't geluyt der Nachtegael.

OP HET ZINGEN VAN DEN LEEUW'RIK

Stem: *Op mijn ziel, om God te loven*
Of: *Wie sleet heuggelijker dagen*
Of: *Valsche ruste van 't geweten*

Met wat snelle wakk're vlerken
  Vliegt de kleine Leeuw'rik op,
Vrolijk singend na de zwerken
  En des hemels hooge top.
't Aardig beestje rept zijn vleug'len,
  En sijn held're stem te saem:
't Kan se beyde niet beteug'len;
  't Is hem selfs soo aengenaem.
't Is als of het God daer boven
  Hert'lijk met sijn soet gesank
Tracht te prijsen en te loven;
  't Is als of 't hem vrolijk dank',
Om dat hij nu alle dingen,
  In dees' soete Lente-tijd,
Doet met nieuwe vreugt ontspringen
  Door de wereld breed en wijd.
Siet het eens de lucht door snijden,
  Vrolijk, onbelet en vrij;
't Kan sijn kleine hert verwijden,
  Dat het onbekommert zij.
't Wacht van God sijn daeg'lijks voedsel,
  Daer het wel meed' is gepaeyt,
Voor hem selfs en voor sijn broetsel,
  Schoon het niet en zaeyt of maeyt.
Soekt het sijne spijs op aerden,
  't Is met sooveel sorgen niet;
't Sal ook nimmer sulks aenvaerden,
  Eer het singt sijn morgen lied.
Sijne God te mogen singen
  's Morgens vroeg en al den dag
Gaet hem doch voor alle dingen,
  Soo men hier bemerken mag.
Trage ziel, die heel onlustig
  Tot den lof des Heeren zijt,
Op: dit beesje maekt u lustig;
  't Roept, 't is tijd, tijd, tijd, tijd, tijd,
Drint van d' aerd en d' aerdsche dingen
  Onverhinderd door de lucht,
Om u Schepper lof te singen,
  Geeft hem uwer lippen vrucht.

Maeckt Gods geest u eenmaal vurig,
  Neemt wel waer die soete stond',
Sint met hert en mond gedurig
  Dan soo lang gij immer kond'.
Even als dit kleyne beesje,
  Dat niet weet na d' aerde tracht,
Als ontsteken is sijn geesje,
  En hem niet beswijkt sijn kracht.
Waerom zijt gij ook niet wakker
  In dees' geestelijke Lent,
Daer God op ons' herten akker
  Hemelsch vocht en warmte send?
Daer de droev'ge winter-vlagen
  Van versoeking en swaer kruys
Heyl en blijdschaps Lente dagen
  Door Gods gunst op brengen t'huys?
Waerom veel vergeefsche sorgen;
  Waerom doch soo veel verdriet.
Om d' onseek're dag van morgen?
  Siet gij desen Leeuw'rik niet?
Die, al wat hij heeft van nooden,
  Wacht, met blijdschap, van den Heer!
U is sulks veel meer geboden,
  En God sorgt voor u veel meer.
Hebt vrij in 't gebruyk het aerdsche,
  Maer het Hemelsch in begeert',
Voed uw aendacht en bewaerdse,
  Als u hert tot God sich keert.
Wilt als met dit beesje strijden,
  Wie sich meest opheffen sal;
Wilt met ijversucht benijden,
  Dit sijn onvermoeyt geschal.
Hoort het sonder poos' eens schallen
  Door de lucht, tot dat het komt.
Plotslijk op der aerden vallen,
  Zijnd' als tegen dank verstomt.
Poost niet in uw' hemel sangen;
  Moet gij tegen wil en dank?
Wilt daer na op 't nieuw aenvangen,
  Als de Leeuw'rik met sijn sank.

UIT: EYBERGSCHE SANG-LUST
ALS MEN ALLEEN OVER WEG GAET

Stem: Ps. 100. *Gij volkeren des Aerdrijks al*
Of: *Hoe lieflijk is uw gesicht*

Al ga ik in een eensaem veld,
Ik ga met mijnen God verzeld,
Die mij den tijd soo soet verkort,
Dat 't mij aen geen geselschap schort.
Die sijn gedachten slaet in 't wild,
En d' eensaemheyd onnut verspild,
Mag klagen dat hem sulks verdriet,
Maer mij en is 't soo moeylijk niet.
Bespraekt geselschap is bequaem,
En op den weg seer aengenaem,
Soo dat men tot een spreekwoord segg',
Het is een' wagen op den weg.
'k Ben ook verheugd in mijn gemoed,
Als sulk geselschap mij ontmoed;
Maer als 't mij niet gebeuren kan,
Ik maek er niet veel treuren van.
Vermids mij doch mijn God geleyd,
Die mij gelijk een Herder weyd,
Soo dat mij niet met al ontbreekt,
Als hij maer in en met mij spreekt.
Sijn heylig woord spreekt met mij staeg,
Het antwoord mij op ieder vraeg,
Het geeft mij in mijn saken raet,
En troost mij in bedroefde staet.
Wie in 't gewoel der wereld sweeft,
En dit geselschap niet en heeft,
Is ongelukkiglijk verseld:
Veel nutter eensaem in het veld.
'k Ben menigmael verseld geweest,
Maer 't was tot stooring van mijn geest:
Om datter niet een eenig woord,
Dan van het aerdsche wierd gehoord.
Het maekte 's avonds mij ontrust,
Wanneer ik was tot slaep belust:
Mijn zinnen, tegens wil en dank,
Die gingen weer haer oude gank.
Maer nimmermeer beklaeg ik 't mij,
Wanneer ik, ongestoord en vrij,
Hebb' onderlinge stille reen
Gehouden met mijn God alleen.

'k Geniet in stilheyd meer mijn wensch,
Dan bij een dwaes en wereldsch mensch,
Al wiens vertelling en geseg
Mij als een last is op den weg.
Spreekt gij, o God! mij somtijds aen,
Soo mag ik wel alleene gaen.
Richt zelfs mijn voeten op uw pad,
Soo word' ik nimmer moe noch mat.
Gij, Heer, ontmoet met meerder vreugd
Dien die zich geern in u verheugd,
Die uwer op uw weg gedenkt,
En zich met ijdelheyd niet krenkt.
Wie dus met u gemeen kan zijn,
Voeld van sijn eensaemheyd geen pijn,
Ja is nooyt minder eensaem dan
Wanneer hij eensaem wezen kan.
Laet mij van d'aerd en t' aerdsche schuw,
Mijn God! slechts wandelen met u,
Oprecht en voor uw aengesicht.
Uw woord zij voor mij steeds een licht.
Geen tijd noch weg valt mij te lank,
Soo 'k in mijn geest maer bidd' en dank,
En met u spreek, soo vrij in 't still':
Heer, sus, *Heer, sus lust mij uw wil.*

GEERAERT BRANDT (1626-1685)

LEVEN VAN VONDEL

PALAMEDES

De Heer Albert Koenraadts Burgh, Scheepen en Raadt der stadt Amsterdam, in den jaare van achtien (op het verzoek van een' Regeerder, die toen voor werveldraayer van 't hek ging [1]) door Prins Maurits in de regeeringe gezet, hadt, of kreegh, in 't kort andere inzichten dan zyne voorderaars, en begunstigde d'onderleggende party. Dees, een liefhebber der Poëzy, met Vondel van den Advokaat in gesprek geraakt, zeide koutsgewys, ,,Maak er een Treurspel van''. Vondel antwoordde ,,'Tis noch geen tijdt''. D'ander daar op, ,,Maak het op een' anderen naam''. Hier mede van een gescheiden, begost de Poëet op dat voorstel te denken, de stof by zich zelven t'overleggen, en naar eenige geschiedenis der oudtheit te zoeken, onder welker schorsse hy 't nieuwe treurspel moght verbergen. Eindelijk quam hem de Grieksche Palamedes te vooren, daar men van schryft, dat hy, onder deksel van het oogh naar den vyandt gewent, en geld genooten te hebben, by het gemeene volk in haat wierdt gebraght, en door Agamemnon en Ulysses, tot onvergoedbaare schaade van

1 voor man van veel invloed doorging.

geheel Grieken, gedoodt. Dees geschiedenis, van d'oude Poëten, met hunne verzierselen vermenght, geviel hem, en hy gaf zich aan 't werk: met opzet om 't by zich zelven te houden, tot dat de tyden 't uitgeven zouden gehengen. Al zijn gedachten en verstandt inspannende, viel hy aan 't ontwerpen, ordineeren en schikken der stoffe: mengende het nieu onder 't oudt, en 't waar met onwaar; op dat hy zich niet te bloot gave, en onder de bewimpelingen der Grieksche geschiedenisse, verzierde byvoeghzels en cieraaden, mocht schuilen. Terwyl hy met vlyt aan dit werk arbeidde, ging Prins Maurits van Oranje, die ook een personaadje in 't Treurspel zou zijn, quynen, en 't gedenkt my den Poëet in 't achtentachtentighste jaar zyns ouderdoms te hebben hooren verhaalen, hoe zyn vrou op een morgen, geduurende zyne beezigheit met Palamedes, aan de trap, die naar zyn kamer ging, quam roepen: „Man, de Prins leit en sterft", (want die tyding quam toen uit den Haaghe) en dat hy haar tot antwoordt toeriep; „Laat hem sterven. Ik belui hem vast". Des Prinsen doodt hier op volgende ging hy te yveriger met zyn werk voort, en braght het ten einde, en onder de pers. 'T quam ontrent den Herfst of in 't begin van November in 't licht, tot veeler verwondering, die wel haast merkten, wat zyn ooghmerk en zin was. Die zich de kunst verstonden, verhieven 't ten hemel toe, en preezen de zuiverheit der taale, en hooghdravende vloejentheit; tot noch toe van niemant der Nederduitsche Dichteren zoo wel uitgevonden. Maar zy stonden verbaast, als ze den tytel en tytelprint zaagen, en het treurspel laazen. Want op den tytel van *PALAMEDES, of vermoorde onnoozelheit*, volgde een print, daar een oudt man, van een achtbaar en deftig gelaat, zweemende naar den Advokaat, in een diereperk stondt beslooten, en van Themis, Godinne der Rechtvaardigheit, werd gelauriert. In 't werk zelf zaagen ze den man, die noch van veelen voor een Landtverrader, en van anderen voor een Vader des vaderlandts en Martelaar van Staat en Godtsdienst werdt gehouden, met zoo veel levende verwen, en hooghsels en diepsels van kunst, afgemaalt, dat ze hem en zyn onschuldt als met handen meenden te kunnen tasten. Zy verstonden dat 'er veelen, die toen de hooghste maght van 't landt,en 't meeste bewindt van zaaken hadden, op hun zeer wierden getast; inzonderheit de Contraremonstranten, of de kerk die toen boven dreef. Vooral dacht het hun vremdt, dat hy zynen naam, onbewimpelt, op den tytel dorst stellen. Dan 't lot was gewaaght, de steen geworpen, en 't geen niet alleen geschreven, maar ook door den druk gemeen was gemaakt, kon niet uitgewischt worden, noch de Dichter zyn werk loochenen. Hy most dan wachten, wat 'er van quam.

Het leedt ook niet lang, of het boek werdt opgehaalt, en hy aangeklaaght. Hy plagh te verhaalen, dat men hem meende naar den Haagh te doen voeren, en daar te recht te stellen, 't welk om zijn' hals, zyns bedunkens, gewedt waar: dat de Heer Adriaan Paauw, Pensionaris der stadt Amsterdam, zoon van den Burgermeester Reinier Paauw, die als Rechter over den Advocaat hadt gezeeten, met de Heeren Burgermeesteren en Scheepenen hier van sprak, en sterk aanhieldt dat men hem den Fiscaal zou laaten volgen. Doch 't werdt geweigert, en dat meest door de hartigheit van den Burgermeester Diedrik Bas, op de voorsprake van den Heer Herman van der Pol (voor deezen Scheepen

en Raadt der Stadt, maar in den jaare MDCXVIII, nevens andere Heeren, afgezet) die Vondels vriendt was, en by verscheide Regeerders veel vermocht. Ook verhaalt men, dat de Heer Andries Bikker, toen Scheepen, op 't aanhouden van den Pensionaris Paauw, zeide; „Als men onze burgers naar den Haagh zal voeren, wat hebben wy dan hier te doen?”. 'T gemeene zeggen is, dat eenige Heeren, toen dat onweêr uit den Haage t'Amsterdam opquam, den Dichter in 't heimelyk rieden, „terstondt zyn burgerschap te koopen”; op dat de Heeren Scheepenen uit dien hoofde zyn vervoering naar den Haage moghten weigeren; maar ik weet uit zyn' eigen mondt, dat daar niet aan is, en dat hy, toen noch daarna, nooit burgerschap heeft gekocht: zoo dat de Heeren dit slechts voorgaven om 't aanhouden der anderen af te wyzen. Terwyl dit stuk noch hing, en eer men wist, of de Wethouders dat weghvoeren zouden inwilligen, of afslaan, vondt Vondel zich in de klem van zulk een' schrik, weetende wie hy voor hadde, dat hy 't huis niet dorst houden. Hy begaf zich heimelyk ten huize van Hans de Wolf, broeder zyner huisvrouwe, en met zyne zuster, Klementia van den Vondel, getrouwt: maar deze vrienden wilden zich met zyne zaake niet bemoeyen: hem begraauwende over zyn schryfzucht. Zy verstonden, dat hy zyn huis behoorde voor te staan, op zyn neering te passen, en al dat schryven en wryven, dat hem in gevaar braght, te staaken. Hy zeide, „Ik zal dat volk de waarheid nog scherper zeggen”, en schreef daar ten huize noch steekende heekeldichten, die hy echter op zyn zusters aanhouden in 't vuur smeet, 't welk hem namaals roude. Daarna ging hy, vreezende datmen hem by zyn' zwager en zuster eerst moght zoeken, en hunne bestraffing moede, ten huize van Laurens Joosten Baake lyfherberging zoeken. Dees ontfing, bergde en bezorgde hem gaarne. Ook was zyn huis, zoo wel als dat van Roemer Visscher, een Parnas van wetenschappen; daar men de fraaiste geesten onthaalde, en de loffelykste kunsten koesterde: Inzonderheit waaren zyne zonen en dochters verslingert op de dichtkunst: met naame Jakob, en Justus, die een zuster van des Drossaardt Hoofts overledene huisvrou ten huwlyk hadt, 't welk te meer vriendtschap en vertrouwen baarde. Die weldaadt, en dat schuilen, was hy namaals in een Dankdicht aan Jacob Baake gedachtig, daar hy zich dus liet hooren:

Toen ik vervloekte waarheit sprak,
Verstrekte my uw vaders dak
Een toevlucht, als zelfs maagen weeken
En deisden, morrende en verstoort,
En weigerden ter noodt een woordt
Voor myn onnoozelheit te spreeken.

Drie of vier daagen geschoolen, en van goeder handt verstaan hebbende, dat men 't vervoeren naar den Haag hadt afgeslaagen, quam hy weêr te voorschyn. Sedert werdt zyn zaak op des Schouts rol getrokken, en voor twee Scheepenen bepleit: en 't geluk wilde dat de Heer Albert Koenraadt Burg, zyn aanraader tot het dichten van dat treurspel, een der twee Scheepenen, en hem derhalven niet ongunstig was: d'ander was Scheepen Ernst Roeters, die

de zaaken heel anders begreep. Hy werdt in dit pleit door d'Advokaaten Luit en Kats en den Pleitbezorger Bouman gedient, die van zynent weege beweerden, „dat men het treurspel most neemen voor een Grieksche Historie, en dat hy de stof hadt bekleedt en gestoffeert met byvoeghselen, omstandigheden en cieraden, naar de vryheit der Poezye en tooneelwetten: dat men den inhoudt most verstaan, niet naar 't geen er d'een of d'ander uit zoogh, en als met nyptangen uit trok, maar naar de verklaaring des Dichters; dewyl elk een uitlegger was van zyne eige woorden". De Heeren Burgh en Roeters het pleit gehoort hebbende, waaren van geen een verstandt, braghten de zaak voor 't volle getal van Scheepenen: daar Burg, als d'oudste, verhaalde hoe hun de zaak op des Schouts rol was voorgekoomen: „Dat het Poëten werk was, en dat men het Treurspel wel een anderen zin kon geven dan veelen deeden". Onder de Scheepenen waaren de meeningen niet eenerlei: maar de Schout, Heer Jan ten Grootenhuis, viel zacht; den Dichter in zyne beschuldiginge alleen te last leggende, „dat hy in het Treurspel dingen hadde gesprooken, die hy behoorde te zwygen". Ook neigde het meerendeel van Scheepenen tot zachtheit: maar zeeker Heer nam dit werk zoo hoogh op, dat hy, hoorende, uit het onderling gesprek, hoe verscheide Heeren gezint waaren den Dichter in een geldboete te verwyzen, op zyn beurt van stemmen zeide; „Moght ik met het reght begaan, van Vondel zou 't niet meer doen". By de meeste stemmen nochtans werdt geoordeelt, dat hy driehondert guldens tot boete zou betaalen, 't geen hy gewillig deede.

Dit was, oordeelden veelen, met een vossenstaart gegeeselt, en diende alleen om 't boek te meer bekent, en de menschen, te nieuwsgieriger te maaken. 'T is ook zeeker, dat 'er geen beter middel is om boeken te doen begeeren en leezen, dan dat men ze verbiede, ophaale, of verbrande, en de schryvers straffe: want dat verwekt veel geruchts, en veelen, die anders op zulke schriften nooit gedacht hadden, willen ze zien. Dit is 't rechte zout, dat zulke spys smaaklijk maakt. Ook heeft men doorgaans gezien, dat boeken, op hooge boete verbooden, als men ze met gevaar bequam, met overgrooten lust zyn geleezen, en in vergeetelheid geraakt, als men ze vryelyk moght hebben. D' eerste druk van Palamedes, voor een gedeelte opgehaalt, werdt binnen weinig daaghen uitverkocht, en men zagh, een week of twee daarna, een nieuwen druk met een kleener letter, daar wel haast een derde op volghde: Jaa men houdt dat dit treurspel binnen weinig jaaren omtrent dertigh[1]) maalen werdt gedrukt. 'T ging hier naar de spreuk van Naso,

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.
'T verbooden wordt gezocht, en 't geen men ons ontzeit,
Wordt altydt meest begeert, en wydt en zydt verspreit.

Zelf zyn Vorstelyke Doorluchtigheit Fredrik Henrik, Prins van Oranje, Stadthouder en Veldtheer in zyn broeder Prins Maurits plaats geworden, dien veelen hielden dat den Advocaat en de Remonstranten van oudts niet on-

1 Het aantal dat Brandt hier noemt is veel te hoog; bij Vondel's leven zijn achttien drukken bekend.

gunstig was, liet zich het Treurspel van Palamedes in zijn kabinet, door zyn gunsteling den Heer van der Myle, Oldenbarneveldts schoonzoon, een keurigh liefhebber der Poezye, voorleezen, en uitleggen, zoo veel hem mooghlyk was: en ik weet uit Vondels mondt, dat Van der Myle, na verloop van eenige jaaren, tegens vertroude vrienden zeide, „dat 'er de Prins gevallen in hadde, en zich meê kittelde". Ook verhaalde Vondel, 't geen zommigen veellicht ongelooflyk zal schynen, dat in 't kabinet, daar men het Treurspel las, een tapyt, of 't weezen wilde, te pronk hing, met beelden, die de Histori van Palamedes kunstig vertoonden, daar 's Prinsen oogh onder 't leezen op viel, zeggende al lachende tot Van der Myle; „Dat tapyt dient wel weghgenoomen: men moght anders besluiten dat ik van Palamedes volk waare".

SLOT

In hoe hooge achting de doorluchtigste Lichten onder de geleerden zyne gedichten en treurspeelen hielden, blijkt uit d'oordeelen van den Heere Hugo de Groot, den Drossaart Hooft, den Professor Vossius, en anderen, in 't voorgaande verhaal gemeldt. Ook verhief hem Barlaeus met dese vaarzen:

Vondeli, Batavae decus et laus prima Camoenae,
Fontis inexhaustum flumen Apollinei.
O hooghste kroon in dicht die Hollandt cieren kon,
O onuitputbre stroom van Febus hengstebron!

Al wat Hollandtsch spreekt of verstaat, en Poëzy bemindt, gewaaght nu van zynen lof. De Jesuiten t'Antwerpen door den roem van des Dichters naem aengelokt, verzochten, eenige jaaren geleden, zijn schildery, en plaatsten die in hun klooster onder de beeltenissen van de vermaardste mannen dezer eeuwe.

In hem werdt wyders als verwonderens waardig, aangemerkt, dat hij, zoo ryk van invallen en geestige gedachten, gelyk zyne gedichten uitwyzen, in 't gezelschap der menschen bijna spraakloos was en zelden geluidt sloeg. En ik heb uit zyn' eigen mondt, dat hy op een tijdt ten huize van den Heere Joost Brasser, broeder van 's Landts grooten Schatmeester, in 't gezelschap van Hugo de Groot, Vossius en Barlaeus, ter maaltydt genoodigt, onder 't eeten niet een enkel woord sprak; 't welk den bysitteren vreemdt voorquam. Maar hy, zoo een groot zwyger, stil en zwaargeestig van aardt, doch diepdenkende, had altyd zyne gedachten gespannen; met zyn verstand en zinnen gestadig werkende op zyne vaarzen, en zwanger gaande van aardige vonden. En zulk een aardt houdt men best bequaam tot d'oeffening der hooghdravenste Poêzye, en tot den styl van het treurtooneel. Doch al was hy zoo stilzwijgend, men hoorde niettemin dat hem zomtydts, na een wyl zwygens, eenige korte en sneedige reede, als 't pas gaf, onvoorziens ontviel; of dat 'er een schimpschoot uit borst.

Voorts droeg hy zich in al zynen handel en wandel onbesprooken, zeedig, needrig, vreedtzaam, zonder gewinzucht, en zoo maatig omtrent den drank, dat ik niet weet, of hem iemant ooit beschonken zag. Maar omtrent het eten viel hy graagh; zonderling van hartige spijze, tot in zynen hooghsten ouder-

dom. Zyn kleeding, die van de gemeene wyze niet te ver afweek, was teffens nedrigh en deftig.

Rykdom had hy met zyn Poëzy niet konnen vergaaderen, maar hier door meer verlooren dan gewonnen: wegens 't verzuim in zyn neering, by zyn egaas leven, en daarna. De lof zyner gedichten was zijn eenige winst. De schenkaadjen, van groote persoonen ontfangen, waaren weinig, doch kosten de boete, voor Palamedes betaalt, noch opwegen. De grootste gift, hem ooit geschonken, was een goude keeten en medalje van Koninginne Christina, omtrent vyf hondert guldens waardigh, door 't *Afsetsel*[1] *der Koninglyke Printe*, een aardig lofdicht t'harer eere, verdient. De Regeerders der stadt Amsterdam vereerden hem weegens d'Inwydinge van 't nieuw stadthuis met een zilvre kop of schaal. Ook ontfing hy, zeit men, van de Heeren Raden ter Admiraliteit over zijn gedicht van 't Zeemagazyn, gebout op Kattenburgh, een geschenk van zilver, een kom, met een deksel en leepel, of iet diergelyks, daar ik 't rechte bescheidt niet van hebbe. Van Amelia, Princesse, weduwe van Oranje, werd onzen Dichter een goude penning, voor 't bruiloftsdicht op 't huwelyk van haare dochter, Princes Henriette Catharina, met den Vorst van Anhalt, vereert. Maar zeeker geestelyk Keurvorst, dien ik mij schaam te noemen[2], beschonk hem over 't opdraagen van een treffelijk gedicht, met arme vijftien of zestien guldens. Wat schildery hem d'Aartsbisschop van Mechelen, voor d'opdraght der Altaargeheimenissen, toezondt, is boven gemeldt. Voor d'opdraght van Virgilius, in dicht vertaalt, werdt hem een aam Rynsche wyn en voor de Herschepping van Ovidius een schoone zilvere vergulde kop t'huis gezonden. Dit zyn de voornaamste giften, ooit by hem genooten.

Zyn dochter, Anna van den Vondel, voor hem overleden, oordeelende dat hy, (zich nooit, by 't leven zyner huisvrouwe, noch daarna, met de huishoudinge hebbende bemoeit) in zyn hoogen ouderdom niet bequaam was om zyn eigen man, en meester van haar nalaatenschap te zijn, hadt by uitersten wille, al haare middelen, en wat hy haar te vooren in eigendom had opgedragen, vast gemaakt: en daar by besprooken, dat haar vader niet alleen de rente, maar ook, des noodts, de hooftsom zou mogen verteeren: dat hy zich in zyne gebrekkelyke jaaren van twee dienstmaagden moght laaten dienen: en dat men

1 Afbeelding.

2 Toen in 1662 Maximiliaan Hendrik van Beieren, de ruim twintigjarige Aartsbisschop van Keulen, Amsterdam een bezoek bracht werd hem op het feestmaal door Vondel een keurig welkomstlied aangeboden. De regering, gelijk uit de Thesauriers-rekeningen blijkt, gaf de grijze dichter daarvoor de volgende beloning:

„Aen Joost van den Vondel voor 't maken van zijn gedicht ter eere van den Ceurvorst van Ceulen . . . . *f* 30,00

Daarnevens komt een andere post voor:

„Aan Jan Vos voor syn poësie aen de Heeren Burgemeesteren gedediceert over de nieuwe vergrooting deser stede. . . . . *f* 50,00

Van Lennep voegt hierbij: „Men ziet, dat de poëtische gaven van Vos door de Regeering 40 pCt. hooger geschat werden dan die van Vondel. Of misschien ook werden de dichtstukken naar mate van de uitgebreidheid betaald.

Van den Keurvorst zelve kreeg Vondel tot loon... een gouden rijder!" Noot uit Brandts Leven van Vondel, uitgegeven door dr E. Verwijs.

hem zou geven, wat hy begeerde. De last van dit uittevoeren werdt aan twee of dry vrienden betrouwt, en d'eene na zyn' doodt tot erfgenaam gestelt: doch onder besprek van haare goederen, na zyne aflyvigheit, volgens haare bysondere maakingen, aan verscheide bloetvrienden, en vreemden, ook geestelyke persoonen, uit te deelen. Zijn boeken, weinig in getal, waaren by maaking, of gifte, zeekeren Priester toegeleit: doch men had geen geduldt om zyn doodt af te wachten, en hem zoo verre overreedt, dat hy ze, (onder voorgeven dat hem 't lezen zou schaden en zyne gezontheit krenken) etlyke jaaren voor zyn sterven afstondt, en toeliet dat men ze uit zyn huis haalde. Doch eerlang kreeg hy berou: en men hoorde hem sedert met schreiende oogen klagen, *dat men hem al zyn papieren hadt benoomen, en niet overgelaaten*. Maar te vooren had hy zelf een groote meenighte schriften, vreezende dat men alles na zyn doodt, zonder onderscheidt, onder de pers zou brengen, met eige handen verbrandt. Men weet ook, dat hy op zeekeren tijdt te Hoorn zijn zuster, Katharina van den Vondel, een schrandere weduw, en zoet op Poëzy (die hy met al haar kinderen tot de Roomsche kerk hadt gebraght) bezoekende, een wydtluftige uitlegging op Palamedes treurspel hadt gestelt: maar dat zeker Heer hem 't gevaar, daar hy zich in stak, zoo krachtig voor oogen stelde, dat hy 't schrift, veel vellen papiers groot, in 't vier smeet, en al dien arbeidt van de vlam liet verslinden.

Hy liet nu naa zyn doodt, door 't afsterven van zyne kinderen en kindtskinderen, geen anderen erfgenaam na dan zyn zoons zoon, boven gemeldt; die behalven d'eere van uit hem gesprooten te zyn, door uitersten wil zyner dochter niet anders erfde, dan omtrent het vierde deel van 't geen 'er overschoot.

Om zyne werken met eenig merk, behalve zyn' naam, te teekenen, nam onze Dichter in zyn jeught eerst tot een zinspreuk, *Liefde verwint alles*, en daarna, *Door een is 't nu voldaen:* uit welke woorden, door letterverzetting, zyn naam *Joost van der Vondelen*, gelyk hy toen schreef, werdt geleezen. In laater tyden teekende hij zyne dichten met het woord *Yver*, en *Juste*, dat is *rechtvaardelyk*; slaande op zyn' voornaam, in 't Latyn *Justus*: ook met de letteren P. L. dat is, *Pro Libertate of Voor de vryheit*; en P. V. K., of *Palamedes van Keulen*. Voor eenige zyner werken zagh men David, speelende op zyne harp, en daar onder deeze spreuk, *Justus fide vivit*; die tweezinnig was, en vertaalt kon worden, *De rechtvaardige leeft door 't geloof*: of *Joost leeft door zyn snaren*.

Indien men ook kennis van zyne gestalte en gedaante begeert, hy was van middelbaare lengte, wel gezet, en wel gemaakt van leden. In 't wezen vertoonde zich een kenbaare schranderheit, en opgetrokkenheit van gedachten. Zyn aangezicht was in de kracht zyner jaaren blankbleek en mageractig; maar in zynen ouderdom breedtachtig, vol in 't vleesch, gezondt van kleur en bloozend op de kaaken; het voorhoofd niet te hoog, onder hooge wynbraauwen, aan de rechte zijde een weinig hoogèr dan aan de slinke, doch zonder misstandt, hadt hy bruine, levende, doordringende, scherpziende, of, gelyk men spreekt, aarents oogen, vol viers, als of hy heekeldichten in 't hooft hadt. Zyn neus was wat verheven, wel in 't vleesch, de mondt niet te groot, zyne lippen dun-

achtig; zyn hair zoo kort, dat het d' ooren pas half bedekte; zyn baardt kleen, en, gelyk als 't hair, zwartbruin; tot dat het in zyn hooge jaaren wit van grysheit wierdt. Dusdaanig was zyn uitwendige gedaante gelyk hem ook verscheide afbeeldingen, door de vermaardtste en kunstigste Schilders gemaalt, vertoonen: inzonderheit de Schilderijen van Govaart Flink en Flips de Koning; ook de print van Jan Lievens, met een rol in de handt, daar de Heer Joan Six dit aardig dicht op schreef.

Dit 's Vondel met zyn rol,
Appelles trof Apol.

Doch in zyn' hoogsten ouderdom werdt zyn weezen van niemant beter getroffen dan van den gemelden Koning; die hem uit liefde tot zyne Poëzy, wel zes- of zevenmaal schilderde, of teekende.

Maar de print van zijn' geest, verstand en vlyt, met geen verwen te verbeelden, heeft hy zelf in onnavolgbare werken klaer en kunstig uitgedrukt. Daar kan men hem in zyn ware weezen best aanschouwen. Dat taafereel liet hy den naakomelingen na; voornamelijk zulke, die zich in de dichtkunste poogen te oeffenen, en op die print van zyn beste deel, den geest, staaroogende, opgewekt worden, en aanleiding bekomen, om alle hunne krachten inspannende, zyn voorbeeldt te volgen, en hem zoo gelyk te worden, als hun eenighsins doenlijck is. Dus doende, zal de Poëzy, die hy in zyn leven zoo treflijk vorderde, met hem niet sterven, maar in onze Nederlansche taale (niet min gelukkigh dan de Latynsche, of Grieksche, in koppelwoorden, oneige spreekwyzen, gelykenissen, en allerhande kunstcieraat) ook overblijven en onvergankelijk voortgezet worden tot de naakomelingen en volgende eeuwen.

W. G. VAN FOCQUENBROCH (1630/36-1675)

AAN KLORIMENE

Toen u myn zugten steets myn liefde kwamen melden,
Die ik herkomstig zwoer uit uw volmaakt gezicht;
Toen ik geen godheid had dan u en 't minnewicht,
Die ik tot Afgoôn van myn ziel en zinnen stelde.
Toen ik in proos, en vaars uw groote glans vertelde,
Die ik veel schoonder vond dan 't hemels zonnelicht.
Toen my de weêdom van een doodelijke schicht,
Gelyk gy denken moogt, met duizent pynen kwelde.
Ja, toen myn tranen, als getuigen van myn smart,
Verzelschapt met een tal van zuchten uit myn hart,
U scheenen 't aldermeest myn liefde uit te leggen.
Toen deed ik, Klorimeen, al even eens als nu,
Dat is (om u in 't end de waarheid op te zeggen)
Ik lachte in myn geest, en schoer de gek met u.

SPES MEA FUMUS EST

Wyl ik dus zit en smook een pypjen aan de haart,
Met een bedrukt gelaat, en d' ogen naer den aard,
d' Een elboog onder 't Hooft, zoekt myn gedacht de reden,
Waarom 't geval my plaagt met zo veel straffigheden.
De hoop daar op, (die my vast uitsteld dag aan dag,
Schoon dat ik nooit iets goets van al mijn hoopen zag)
Belooft my wederom haast tot myn wensch te komen,
En maakt my grooter als een Keizer van out Romen.
Maar nau is 't smookend kruid verbrand tot stof en asch,
Of 'k vind my in die stand, daar ik voor dees in was:
En nau zie ik de rook in ydle lucht verzwinden,
Of 'k zeg, dat ik in 't minst geen onderscheid kan vinden,
In, of ik leef of hoop, of dat 'k een pypje smook,
Want 't een is niets als wind, en 't ander niets als rook.

AAN KLIMENE

Klimeen! uw afzyn doet my sterven;
Myn wanhoop, in dees hooge nood,
Zal u wel haast 't geluk doen derven
Van d'eer te hebben van myn dood.
Helaas! hoe vreemt is uw vermoogen!
Daar licht een ander nu misschien
Sterft door te veel te zien uw oogen,
Daar sterf ik door u niet te zien.

OP AMSTELDAM

't Geltzuchtig Amsteldam, met al haar zoete keyers°, °kinderen
Stoft al te moedig op haar opgevulde tas;
De maagre gierigheid, die steeds haar Afgod was,
Maakt dat dit hoen niet leyt dan stront in plaats van eyers.
Wat vind een eerlyk man op aard zo duldeloos,
Dan dat hy hier een aap moet als een mensch gekleet zien;
En dat hy 't loffelyk gout moet aan een zot besteet zien,
Die als een strontvlieg zit te pryken in een roos?
O schraale karigheid! met uw verslenste koonen,
Hoe plant gy dus uw stoel in dees beruchte stad?
O Lukvrou al te blind! hoe stort gy dus uw schat
In een vergult paleis daar niets dan varkens woonen?
Wat doet het heilig gout by zulkeen heiloos volk,
't Geen eeuwig zit en huilt by haar gevulde kisten,
Ja, 't geen het alles denkt op een tocht te verkwisten,
Als het een stooters koek durft koopen op de kolk?

Wat doet een eerlyk man in deze stad te blyven,
Waar afkomst, noch verstant, noch wysheid, deugd noch geest
Ooit zo veel werd geacht als d' alderminste veest,
En daar men niets waardeert dan zaam geraapte schyven?
O eer! die in de deugd wel eertyds wiert gestelt,
Hoe zyt gy dus verkeert? hoe gaat gy dus verlooren?
Een harsselooze zot, met narretuig gebooren,
Bezit die u dan nu door zyn geschachert gelt?
O liefde, gy die 't al op aarde plach te dwingen!
Die boven al wat leeft de meester plach te zyn,
Het gout maakt hier ter stee u even als een zwyn,
Wiens macht men heeft betoomt door hem zyn snuit te ringen.
De gaven van de ziel die worden hier versmaad:
Al 't geen beminlyk is, dat ziet men hier verachten,
Al 't geen verachtelyk is, daar ziet men hier na trachten,
De deugd is hier het gelt, en d' eer hier d' eigebaat.
In 't end, 't is niet dan gelt waar van men hier hoort roemen,
Die dat heeft, die is 't al, die dat ontbeert, is niet,
't Geluk, 't geen op dees stad zo mild haar gaven giet.
Ziet daar slechts distelen en doornen zonder bloemen.
Want zo een witte kraai iets zeltzaams word geacht,
Noch zeltzamer is hier een eel gemoet te vinden:
De geltzucht, die de deugd hier in haar balg gaat slinden,
Heeft door haar helsch fenyn hier alles in haar macht.
O neen; een eel gemoet hangt nimmer aan de gaven,
Van 't blinde en dartle wyf, dat zonder aanzien geeft,
Maar 't mind alleen een ziel, die schatten in zich heeft,
Die men als 't ydel gout uit geen gebergt kan graven.
't Veracht vergankelyk goet, dat als een rook verdwynt,
En kiest de deugt alleen tot voorwerp zyner zinnen,
En dees is 't, die geen tyt, noch voorval kan verwinnen,
Mits zy, gelyk een zon, op alle wolken schynt.

THOMAS ASSELIJN (1620-1701)

JAN KLAAZ OF DE GEWAANDE DIENSTMAAGD

2de Bedrijf, 7de en 8ste tooneel

Jan Klaaz en Zaartje Jans houden van elkander. De ouders van het meisje zijn echter tegen het huwelijk, daar de jonkman in hun ogen een losse kwant is, die bovendien niet tot hun doopsgezinde kerk behoort. Een paar vrome broeders, Stoffel Thijsen en Tjerk Heindrikxe, echte „fijnen", komen aanzoek doen voor hun jonge geestverwant, Reinier Adriaensz., een Kwaeker. De oudelui hebben er wel oren naar; Saartje echter in 't geheel niet, wat duidelijk blijkt uit de wijze, waarop zij de femelaar afscheept.

REINIER ADRIAANZE

Ja wel kan dat de liefde doen, ik zeg 't zijn wonderlijke dingen,
Hoe kragtig dat ik er in den geest teegen stry, nogtans het Vleis schynd me
[te dwingen.
En wil ik het van me weg werpen, als een weerelds en tijdelijk bedrijf,
Zoo komd het vleis en verwekt zulken orkaen, en barningh in me lijf,
Dat ik als een vuur, of een ooven schijn te blaeken.
En nou ik er in ben, wat raed om er uit te raeken?
Ziet, ik moet bekenne dat er iet inwendigs by men is, dat me wederhoud,
En daerom deink ik dan weer by me zelven, 't is immers gien zonde dat
[men trouwd.
Hoewel dat de reinigheyt veul volmaaktheid wordt toegeschreven:
Maar ik denk datze mijn en de reste slagte, dat de meesten die in schijn, en
[de minste in der daad die beleven.
Ziet, ik spreek nu in mijn swakheid, als deur den vleesche verrukt,
En nou ik die prikkeling en 't geen mij nog meerder drukt
Niet wederstaan kan, zoo is het zoover met mijn gekomen,
Dat de geest tenemaal verswakt is, en 't vleis d'overhand heeft genomen,
Zoo dat ik het by mijn zelven nu zoo heb overleid,
Om er overheen te stappen, en voegen my aan de kant van de vleyzelijckheid.
Te meer, daer is me peet Lijsbet die me alle dagen aen 't oor leid te temen;
Hoor, Reinier Adriaenze zeydze, hylikke moetje vaar, of al mijn kostelijck
[goedje zel vervreeme:
Zo jy gien erfgenaamen en krijgt vervalt het hiel aen een are kant;
Gelijk aen de kindren van Waligje Zijmes, en Lobberig Krimps in Waterland;
Agter Zusterlings keijeren, die er vast op leeg gaen en luijeren,
Daerom volgd mijn raed, en gaed nou zoo zagjes iens heen kuijeren,
Het spoor is al gemaakt, en van dese drie hebje nog de keur;
Ofje na Marten Jacobzes dogter wilt gaen, op de Braak in de gouwe Steur,
Of nae 't weeuwtje in de rijke buurt, in de drie groene Fuyken,
Of na Jan Jasperzes dogter, in 't Kattegat, in de ses stiene kruiken.
Dat is een eerlijck man, en wel de minste in pragt,
En dat wint uit vaer, wat je doet ziet tog na een eerlijk geslagt;
De lesten heb ikje toe geleid, als je daer kend aen raeken,
En ik heb het desen dag de vrinden ook al bekend doen maken;
Daer zou ik nou iens heen gaen, maar evenwel dit isser van,
't Meysje is vry wat wulps, en gaeren aen de man,
En daer by jonk, en dat jonk is wil gemeenlijck wel wat mallen.
Nou, terwylmen de geest zoo kragtig er niet van en getuight, wie weet hoe
['t nog uit zel vallen.
Laet zien, men dunkt dat ik hier al op de hoogte ben.
Dit zel het huys weezen, na dat ik het nog van outs ken,
Ik zie daer light veur de glaezen, en daer gaet de deur juyst oopen.
Wel Zaertje Jans, 't scheelde niet veul of ik had schier verby geloopen.
't Is juist of het weze wil, datje de deur zelf open doet.

REINIER ADRIAENZE ZAARTJE

Zaartje

Wat was jou zeggen vrind? ik loof niet datje hier weezen moet,
Ik kenje niet, daerom wandel maer voort, en zoekt andere weegen.

Reinier Adr.

Kenje me niet Zaertje Jans? wel beziemen e reys te deegen.

Zaartje

Ben jy 't Lammert oom, ô neen, ik heb abuys.

Reinier Adr.

Ik ben Reinier Adriaenzen, neef van Lijsbet Francen aen de Haerlemmer Sluys.
Hoe ist, nog tamelijkjes?

Zaartje

Dat gaet zoo wat heen.

Reinier Adr.

Zo, zo, Vader en Moeder zijnze nog wat hartelijkjes met er beyen?

Zaartje

Ja, zo wat aen de knorrige kant, tusschen laggen en schreijen.

Reinier Adr.

Zo, zo; Vader het al een harde stoot e had, is hy nou weer wat mooy op
[zijn stel?

Zaartje

Reedelijkjes.

Reinier Adr.

Zo, zo; Moeder pleeg vry wat doofachtig te wezen, hoe ist, hoordze nou
[weer redelijck wel?

Zaartje

Dat ken wel gaan.

Reinier Adr.

Zo, zo, wat het et van desen dag gestormt? en wat heeft de wint sterk en
[fel geblaazen?
Hoe ist, hebje tot jouwend ook wat schade geleen? zo aen schoorstiene,
[pannen, of aen glaazen?

Zaartje

Zonderling niet.° °niet bizonder

Reinier Adr.

Zo, zo, ik loof dat mer van hooren zel; den armen Zeeman, die beklaeg ik,
[daer komd het nou miest op aen.
Hoe ist buiten in je tuin? staet et altemael moy in zijn bloezem?

Zaartje

Dat ken zoo hiel wel gaen.

Reinier Adr.

Zo, zo, maar Zaartje Jans, om van mijn voorgaande reedenen nu af te breeken,
Zoo zou ick wel verzoeken, of ik hier in vryigheyd wel een woordje zou mogen [metje spreken?

Zaartje

Alst niet te lang en duurd.

Reinier Adr.

Zo, zo, de reedenen van mijn aenkomst, vertrouw ik, is je eenigzints bekend,
En terwijl jou zelfstandig beeld in mijn hart zoo diep staet geprent,
Heeft my de Geest geperst om herwaerts te koomen.
Ook zelje wel indachtig wezen, wat af-spraak de vrinden zamen hebben [genomen.
Als ook 't besluit 't geenze weder zijts dezen dag hebben gemaakt.

Zaartje

Ik heb zoo wel wat gehoord; maar ik kan niet voelen dat 't mijn raakt.

Reinier Adr.

Zo, zo, niet te min hoop ik dat je 't van kragt en waerde zeld houwen.
En om alle ydele woorden die men in 't vryen gewoon is, te schouwen,
Gelijck alle andre ontugtigheid die men dan gemeenlijk wel doed
Geheel en al verby te gaen, want ziet Zaartje Jans, dat strijdt tenemaal tegens [mijn gemoed,
Zo kom ik je verzoeken en dat in deugd en in eeren
En terwijl mijn Geest getuygd om jou vleis te begeeren,
Zo kom ik u mijn zelfs eerbiediglijk bieden an,
Op dat je mogt worden mijn egte vrou, en ik jou wettelijke man,
Om alzoo te zamen dit aerdsche deel vrughtbaerlijk te beleeven.

Zaartje

Ja wel, alzoo de geest by my zoo vaerdig niet en is, en ken ik je daer gien [antwoord op geeven;
Maer zoo veel als me die tot nog toe getuygd, is 't maar verlooren arbeyd.

Reinier Adr.

Zo, zo, ik bekend Zaertje, de geest moet innerlijk werken, of daer word geen [regte grond geleyd.
Eenigheyd in liefde, eenigheyd des Geests, is de rustbank van een vreedzaam [leven.

Zaartje

Maer hoor vriend, terwijlje zoo kragtig deur den geest werd gedreeven,
Zoo wou ik je eerst dit raen, en verzuyme veur al gien tijd,

Dat is, dat je zo wat dubbelden anijs met lavas° gebruikte, en maekteje die
[winden eerst altemael kwijd,
Ze mogte je anders d'eene of d'andere tijd het hart overstelpen, [°laxeerdrank
En kwaemenze in 't gedarmte, je liep groot perijkel, want de miesters zeggen,
[die lui zijn niet te helpen.
En als je dan getrouwd waerd, wat zatje vrou dan wel in verdriet.
Ja ze treurden er wel dood, wie weet of ze endelijk niet
Mê deur mistroostigheyd op een doolweg moght geraken.

Reinier Adr.

Maer Zaertje Jans, mienje 't ook: ja wel je zoud me nog wel schier aen 't
[laggen maken;
Hoewel dat ik het veur ydelheyd houw, als ook alle vergeefsche reên,
Maer ik deink weer, als men in 't vrijen is zoo gaet et er nog al me heen.
Maer om dan weer tot mijn verzoek te komen en geen ydele reeden meer te
[spillen,
Veel min malkanderen op te houwen met eenige zotte grillen,
Soo belieft me je meeningh eens ongeveinst te doen verstaen,
Ofje mijn verzoek verwerpt, dan ofjer je nog wat op zeld beraen?

Zaartje

Benje daer zo haestig mê mijn vriend, dat ik dat zoo daedlijk zou zeggen?
Ik dien buiten den Geest, by mijn zelfs ook wel iens t' overleggen.

Reinier Adr.

Zo, zo, ik mag die veurzigtigheid wel lijen Zaertje Jans, in plaets van zo blind
[toe te loopen bij de gis.
Want ziet, men weet zomtijts niet of men van een goede of van een kwade
[Geest bezeeten is.
De gaven des geests vallen zonderling, den eene tijd werkenze veel krachtiger
[dan d'ander,
En dan makenze den mensch eens dof, en dan weer hiel schrander,
Zoo dat mijns gevoelens daer deur al ons doen en laten werd bestierd.

Zaartje

Aengaende jou verzoek, 't geen je men hebt voorgesteld, zeer net en wel
[gemanierd,
En mijn besluit daar op wild hebben, zoo laet ik je dit dan weeten,
Datje van nu voortaen het weerom komen wel meugd vergeeten,
Dit getuygd mijn geest zoo tegenwoordig.

Reinier Adr.

Zo, zo, zeer wel Saartje Jans, je hebt niet kwalijk gezeyd,
We meugent dan wat uitstellen, of je nog kwam te veranderen van zinlijkheyd,
Daer toe wensch ik dat de liefde jou van dag tot dag in wil versterken.
Ik zel hierop mijn af-scheid dan neemen, en wagten af wat de geest nog eindelijk
mogt komen uit te werken. *binnen.*

Zaartje

Keyeren! dats een postuur, daer gaet hy heen, die regte Jan gat;
Ay ziet hem iens schreybienen,.......................
Sijn geest getuygd wat, en mijn geest getuigd dat hij niet zel bedyen;
Wel, eer ik men aen een Kwaker liet koppelen; ik liet me liever van de nagt-
[merry beryen.
't Sou mijn Ouwers ook niet verscheelen, hy kwam dan ook wie der maer kwam,
Al was 't een Bedelaer van de straet, 't zou heur al wel wezen, als ik maer
[Jan Klazen niet en nam.
Maer dat leyt' er al toe, ze zullen zoo weinig niet verstomd staen eer de klok
[twee mael twaelf heeft geslagen.
Laet zien, 't is al lang over agten, ze zullen al haest moeten op dagen;
Zie daer, had ik'er eer van gesprooken; zien ik wel, zoo komenze daer ginder
[aen, deur de straet,
Ik bender zoo van ontsteld, daer is niet een lit aen mijn lijf dat stil staet.
Og ja ze zijnd!

De komenden zijn Martijntje de besteedster en Jan Klaaz, als dienstmeid verkleed. In deze vermomming wordt hij in huis gesmokkeld, wat tot gevolg heeft dat de ouders van Zaartje wel gedwongen zijn, hun toestemming tot het huwelijk te geven.

JAN BABTISTA WELLEKENS (1658-1725)

LYKZANG, OVER MYN JONGSTE ZOONTJE

Waar is Michieltje, ons jongste kind,
Van ons zo lief zo teêr bemint,
Dat altydt Moeder, Moeder, riep,
En als een roos, zo zacht, in Moeders armen
[sliep?

Waar is hy, die zo vrolyk zong,
En danste, en als een hertje sprong
Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat,
En noit van bezigheit en leerlust was ver-
[zaadt?

Dan tjilpte 't musje op zynen duim.
Dan vloog de gouwe tor in 't ruim.
Zyn dieren, ruiters, zy aan zy,
En jagers schikten hy, als in een schildery.

Dan sneed hy geestig met de scheer;
Of quam met pluim en zygeweer,
Wanneer hy[1] Gysbrechts hooftrol speelt,
En, met een' deftigheit, dien groten man
[verbeelt.

Maar, ach! d' Aartsengel Gabriël
Was nu zyn rol in 't naaste spel,
Met vleugeltjes in 't wit gewaat:
Verborge voorbediet van zyn' aanstaanden
[staat!

Doch 't was altyd geen kinderwerk,
Hy sloeg zyn oogjens op naar 't zwerk,
En zag de sterren, zon en maan,
En vroeg naar hunnen aart, en op- en
[ondergaan.

Of leerde uit zynen boek, vol prent,
Den Bybel van 't begin tòt 't ent,
Hy kon en leid hem andren uit:
Dan schold hy Judas, dan Pilatus voor een guit.

De Godtsvrucht hadt hy vroeg in 't oog,
Die naar de kerk zo yvrig vloog;
En badt om Vaders zegening,
Welk hy, met eerbiedt en aandachtigheit,
[ontfing.

Wat sprak hy toen zyn kracht bezweek?
Geen tael die kinderlyk geleek:
Maar badt, als David in zyn boet,
Met een bedaarden geest, en stil en ryp gemoet –

„*Ik wasch myn bedt met myn getraan*!
„*'t Licht van myn oogen is vergaan*!
„*Ontferm u my, o lieve Heer*!
„*'k Verlang om Godt te zien, dit is al myn begeer.*

1 Gysbrecht van Amstel, door kinderen verbeelt.

Toen elk vast weende om zyn verdriet,
Riep hy: ei, Moeder, schrei toch niet.
Geduldig in zyn grote smart,
Ging hem haar droefheid, meer als eigen
[leet aan 't hart'

Dus smolt zyn adem in de lucht.
Hy liet niet een benaude zucht:
Maer wel te vrede met zyn lot,
Vloog, als een Engeltje, met open arm
[naar Godt.

O bloempje! net van zeven jaar,
Al valt u afzyn ons nu zwaar:
Wy zien u van den steel gerukt,
Eer u onze aardsche ellende en bittere
[rampspoet drukt.

De waerelt, met haar valsch fenyn,
Zal u niet tot een lokaas zyn,
Noch helse slang schiet naar uw hiel:
Maar uw onnoozelheid schonk Godt een
[zuivre ziel.

Daar juicht gy nu in 't eeuwig licht,
En ziet uw Scheppers aangezicht,
Waar naar uw hart zo was belust,
En leeft nu, zonder zorg, in endeloze rust.

'k Weet, kindt, gy uw belofte houdt:
Dat gy voor ons ook bidden zoudt
Tot wy u alle volgen na,
En zingen, bly met u, uw vaersje: *Gloria.*

TEGENSPOED

O Nootlot al te straf! Geboortestar te wreet!
Die my van d'eersten stont in mijn geboortetyden
Met rampspoet en verdriet bestormde aan alle zyden,
Hou op, hou eenmaal op, te zenden zo veel leet!

Gelukkigst was 't begin dat ik onkundig sleet,
De kennis bragt my flux de kennis van mijn lijden:
'k Zag droefheit en gequel my dag en nacht bestrijden
Gequel, meer als ik zeg, meer droefheit als elk weet.

Mijn kindtsheit vaders les en moeders oog moest derven,
Mijn jonglingschap zo verre in vreemden oort ging zwerven,
Daar 'k jaren achtereen heb vruchteloos besteet.

Van waar verwacht ik heul? Wat troost zou ik verwerven?
Onlukkig in geboorte en leven; 'k tracht te sterven.
O Nootlot al te straf! Geboortestar te wreet.

KUNSTLIEFDE

Doorluchte zielen, die, verlieft op Lauwerblâren
Om hoge wetenschap en edle kunsten zweet,
Staak, staak uw mymring: zie, de stormwint is gereet
Die 't al versmoren zal in Lethes duistre baren.

De wrede tydt zal u noch uw gezang niet sparen.
Hoe loflijk ieder geest en brein en hant besteet,
Wat kunde d'een bezit of d'ander zich vermeet,
't Versleit al slapende met ons, wy met de jaren.

O dwaze, graaut Apol, bedwing uw lastertong:
Minerf blyft altoos Maagt; myn wezen eeuwig jong.
Geen tydt noch ongeval kan onzen Zangberg plagen.

De Muzen waren noit voor ondergang bevreest.
De deugt veroudert niet, verrotting deert geen geest.
Zy blinken eindeloos, gelyk myn Zonnewagen.

ONGELEERTHEIT

O Pindus! 'k zie van ver uw' schonen Tempel blinken:
Maar 'k voel myn voet te zwak, te zwak myn duister oog
Om op te klautren 't pad, zo steil, zo hemelhoog,
Daar, uit uw zuivre bron, gewyde Zwanen drinken.

Myn galm is veel te laag om in dat choor te klinken.
Ach! dat ik noit Latynsche of Grieksche borsten zoog,
Op Ida noch Hymet als 't lekker bietje vloog,
Schoon my natuur daar scheen met zachte hant te winken.

Geen Zwaan in poelen tiert: maar aêmt naar zuivre lucht.
Gevange Nachtegaal verheugt zich niet: maar zucht.
In stilte hoort men best de veltschalmeien ruisschen.

Die Febus Rei bemint en d'eeuwigen Lauwrier,
Moet niet, benaaut van geest, versmoren in zyn vier:
Maar weeldrig, als een stroom, gansch onbedwongen bruisschen.

OP ROTTERDAM

Toen gulle eenvoudigheit de werelt hadt verlaten,
En 't driest gewelt alom indrong met dwinglandy,
Verscheen uit 's Hemels troon, ten toom der tyranny,
d'Eerwaarde Astrëa, schilt der steden, landen, staten.

Zy voert een kroon en zwaart: beloont en straft by maten,
Bewaart, als duurzaam zout, gemeente en heerschappy,
De rust en overvloet verzellen hare zy.
Haar voetspoor wort een beek van melk en honigraten.

't Getuige, ô Rotterdam, uw roem zo ver verbreit,
Gekocht door moedt en bloet, meêr door rechtvaardigheit;
Die boude uw Raathuis en verwyde uwe enge muren.

Zo stort geen Maas alleen, maar Vader Oceaan
Den zegen in uw' schoot. Zo blyft uw wapen staan.
Zo zeilt uw heil voorwint, bestuurt door Palinuren.

JAN LUYKEN (1649-1712)

DUYTSE LIER

'S UCHTENDS, ALS HET HAANTJE KRAAYT

's Uchtends, als het haantje kraayt,
  Onder 't klappen van zijn wieken,
  Als de dag begint te krieken,
Eer den Huysman ploegt of zaayt,
  Gaat Lucella bloempjes pluyken,
Daar zy 't graatig oog mê streelt:
  Bloempjes die naar honing ruyken,
Daar de lekk're Bey in speelt.

O Lucel, wiens bloeiend schoon
  Al het puyk der Velt-godinnen,
  Praalende komt te overwinnen,
Strykende de schoonste kroon,
  Waart ten troon te zijn verheven,
Laat dese oogen-streeldery;
  Word gy van een lust gedreven
Tot de bloemen, gaa met my.

Loop niet meer door 't wilde lof,
  Ga met my in liefdens gaarde,
  Schoonste Nimph, daar baart ons d' aarde
Bloemen van een eedler stof;
  Die alleen de reuk niet vleyen,
Maar het lieffelyk gevoel
  Schaffen duisent lekkernyen,
Door een streelend geestgewoel.

Liefdens-hof braveert het al,
  Laat 'et haag'len, laat 'et waajen,
  Laat den Hemel blixems swaayen,
Met een sware donder val,
  Laat de guure winter beven,
Dat al 't geurig groen bederft,
  Liefdens bloemen blyven leven,
Laat 'et sterven wat 'er sterft!

VELDENRIJK

(Toon: *Periosta*[1])

  Ter middernacht, by zoete zomertijd,
Zag Veldenrijk de blanke en volle Maan
Haar spieglen in den Rijn, daar hy zoo wijd,
Zo ver van huys, op 't kantjen zat. De blaân
Des wilgenbooms, die ruysten met de vliet,
Terwijl hy fluytte, en tuytte, en zong dit liet:
  „De Reiger mint, met d' Elzeboom, den poel,
De waterwilg den oever van een stroom,
De roode den en ijp beminnen 't koel,
De steenklip haagt d' onvruchtbare Elzeboom,
Op heuvels heeft de druyf zijn beste tier;
Maar Veldenrijk bemint zijn Dianier.
  Gelijk de room van eenen rijken boer,
Die 't gratig vee op vette wyden weydt,
Tot boter wordt, door karnen, door geroer;
Zoo hebbe ik ook, door stage minnevlijt,
Het trotsche hart van mijne Dianier
Geroerd, gemaakt van ijs, tot vlammend vier.
  Als ik wel eer een kusjen, met gevley,
Van haar verzocht, dan stak haar gramschap op;
Zy vloodme, en was my harder dan een key,

1 Periosta: gedicht van Hooft.

Zoo spits als riet, en bitterder dan hop,
Ja, wrevelder als een getreden slang;
Ik zuchtte, en kwijnde, en 't leven viel my bang.
   Nu werpt zy my met Eykels, of verhaast
My onverziens, en graast me in 't jeugdig groen,
Wy went'len op een zachte meiboêm; laast
(O dat het lot my veel die gunst wou doen!)
Zag ik een deel van 't geen haar keurs bedekt,
Welks heugenis mijn minnevuur herwekt.
   Myn Dianier steekt by de maagden uyt,
In schoonheid, als den hoogen Eikenboom
In 't Lindebosch, als d' Els by 't laage kruyt;
Z' is klaarder dan den gulden IJsselstroom;
De Rijn, die snel langs haren oever schiet,
Haalt met heur loop by hare snelheid niet.
   Haar byzijn is my zoeter dan de schaauw
Eens lindebooms, op 't heetste van den dag;
Zoo gaauw ik haar kom naderen, zoo gaauw
Begroet zy my met lonkjens, met gelach.
Zy neemt mijn hooft (ô hagelijk vermaak!)
In bei haar hande' en kust mijn voorhoofd, mont, of kaak."
   Dus zong de knaap, en voer al lustig voort,
Wanneer de Haan zijn wieken repte, en luyd
Den dageraad aankraaide, 't geen men hoort
Een mijle weegs, daar 't bosch den klank niet stuyt.
Toen stak hy straks het fluytjen in zijn zak.
En ging naar huis ten velde met gemak.

RUYSSENDE WINDEN

   Ruyssende winden,
Door Yp en Linden,
Echoos stuiten° °terugkaatsing, weerklank
Op 's Harders fluiten,
Door het dichte hout
Van 't groene woud
Vleyd my veel meer als het klinken
Der trompet,
Die schel ten gil gezet,
De harten wet
En dorstig maakt om bloed te drinken,
En graag om 't swaart te zien besmet.
   Als men ziet kommen
't Nimphjen met blommen° °Bloey-maant
En met bladen,
Schoone sieraden,
Om het hoofd gesiert,
Van 't woud gevierd,
Dan is het goet in 't velt te slapen.
Dien 't dan mach
Gebeuren met den dach
'Te wand'len, ach
Wat kan hy lekkernye rapen!
Het singend woud maakt dan gewach.
   Andere Vryers,
Lustige stryers,
Dap're knechten,
Vryen met vechten
't Muertjen van een stat,
Ik gun haar dat.
Vry een jonge Harderinne,
Aan een stroom,
Begroeit langs haren soom
Met d'Elseboom,
Dat dunkt my is een beter minne,
Dat is een soeter levens droom.

OP HET SCHOON ZINGEN VAN JUFFER APPELONA PIJNBERGS

In 't ryzen van den koelen dach,
Als yder nog te slapen lach,
Zat Appelona, die ik sach
('t Zijn my geen dromen)
In de schaauw der bomen,
En streelde een Luyt,
Terwijl sy uyt
Een heldere boesem song.
Stil hield de tong,
Die 't geveert
Van het hele Woud braveert,
Het singen, 't Springen, 't Fluyten 't Tuyten
En 't swieren, Gieren, Dat
In de Linde, Leefde, Sweefde,
Was nu stil, en sat
Te luyst'ren: 't Fluyst'ren
Van de blaan ging sacht.
O Goôn, Zo Schoon
Een Zang Haar dwang
Heeft my verkracht.

AIR

Droom is 't leven, anders niet:
't Glijt voorby gelijk een vliet,
Die langs steyle boorden schiet,
Zonder ooyt te keeren.
d' Arme mensch vergaapt sijn tijt,
Aan het schoon der ydelheyd,
Maar een schaduw die hem vleit.
Droevig! wie kan 't weeren?
d'Oude grijse blijft een kint,
Altijd slaap'rig, altijd blind;
Dag en uure,
Waart, en duure,° °dierbaar en kostbaar
Word verguygelt in de wind.
Daar mê glijt het leven heen,
't Huys van vel, en vlees, en been,
Slaat aan 't kraaken,
d' Oogen waaken,
Met de dood in duysterheen.

JESUS EN DE ZIEL

DE ZIEL BETRACHT DEN SCHEPPER UYT DE SCHEPSELEN

Ick sach de schoonheyt, en de soetheid aller dingen,
En sprack: wat syt gy schoon! Toen hoorden myn gemoet:
Dat zyn wy oock: maer hy van wien wy 't al ontfingen,
Is duysentmael so schoon, en duysentmael so soet;
En dat zyt gy, myn Lief, soud ik u niet begeeren!
Is hier een Lely-bladt, op aerd, so blanck en fyn!
Wat moet, ô eeuwig Goet, ô aller dingen Heere,
Wat moet de witheyt van uw suyverheyt dan zyn!
Is 't Purper ook so schoon der Rosen, die hier bloeyen,
Bedaut met Peerlen, als de Morgen-son haer groet;
Hoe moet de Purper van uw Majesteyt dan gloeyen!
Ruyckt hier een Violet so lieflijk en so soet;
Als 't Weste windjen door de Hoven sacht gaet weyden,
So ick het menigmaal by koelen morgen vont,
Wat moet sich dan een reuk door 't Paradys verspreiden,
So lieflyk vloeyende uyt uw vrindelyken mondt!
Is hier de Son, gelyk een Bruydegom gerezen,
So schoon, en blinckende op het hoogste van den dag?
Wat moet uw aengesicht dan klaer en helder wesen!
O God! mijn schoonste Lief, dat ik uw eenmael sag!

DE ZIELE MET GODTS GENADE AENGEBLICKT

Ach vrindlijck aengesicht des Heeren!
Hebt ghy de gantsche Creatuur
Gelijck vergeten, deser uur,
Om u alleen tot my te keeren?
Ach vrindelijcke levens blick!
Het is my nu, ô mijn beminden,
Als was' er nergens yets te vinden,
Als was' er niets, als gy en ick.
Ick ben mijns Liefs en hy is mijne.
ô Bloempjes uyt het Paradijs.
ô Schoone reuk! ô schoone spijs!
Nooyt moet my uwe kracht verdwijnen.
Is dit die smalle en steyle baen?
ô Werelt, saegt gy uyt mijn oogen,
Ghy quamt van uwen wegh gevlogen;
Ghy liet den slijck voor 't gout wel staen.
Nu kan ick aertsche vreugde derven,
Nu ghy, ô bron van alle goedt,
Soo lieflijck welt in mijn gemoedt,
'k Wil hondert dooden om u sterven.
Wat ick hier spreeck, sal die verstaen,
Die hier eens heeft te gast gegaen.

DE ZIELE BETRACHT DE NABYHEYT GODTS

Ick meende oock de Godtheyt woonde verre,
In eenen troon, hoogh boven maen en sterre,
En heften menighmael mijn oogh
Met diep versuchten naer om hoogh;
Maer toen ghy u beliefden t' openbaren;
Toen sagh ick niets van boven nedervaren;
Maer in den grondt van mijn gemoet,
Daer wert het lieflijck ende soet.
Daer quamt ghy uyt der diepten uytwaerts dringen,
En, als een bron, mijn dorstigh hart bespringen,
Soo dat ick u, ô Godt! bevondt,
Te zijn den grondt van mijnen grondt.
Dies ben ick bly dat ghy, mijn hoogh beminden,
My nader zijt dan al mijn naeste vrinden.
Was nu alle ongelijckheyt voort,
En 't herte reyn gelijck het hoort,
Geen hooghte noch geen diepte sou ons scheyden,
Ick smolt in Godt, mijn lief; wy werden beide
Eén geest, één hemels vlees en bloedt,

De wesentheyt van Godts gemoedt.
Dat moet geschien. Och! help getrouwe Heere,
Dat wy ons gantsch in uwen wille keeren.

DE ZIELE SPREECKT VAN HAER WESEN, HOE HAER GODE GESCHAPEN HAD, EN DOOR WELK MIDDEL SIJ IN HAER EERSTE STANT MAG KOMEN

Een water als cristal, waer op geen koelte speelt,
Ontvangt so cierlyk en so schoon het sonnenbeelt.
So was de schoone Ziel, het edelste aller dingen,
Die door de wysheyt Godts een wesenheyt ontfingen;
Een vonck van 't eeuwig vuur, doorschenen met Godts licht,
Een klare Spiegel voor het eeuwige aengesicht,
Daer 't eeuwig end'loos Een, in hoogte noch in brete,
Noch eeuwge' diepten, noyt te gronden noch te meten,
Sich selve schoude, en vont in een geschapen beelt,
Dat voor de schepping in zyn wysheyt had gespeelt.
Dien klaren Spiegel heeft de valsche lust geschonden;
De kristallyn gevult met grovigheit der sonden;
Dien stillen suyv'ren grondt beweegt uyt syn accoort,
En d'edele Beeltenis soo jammerlyck verstoort.
Wat sal de mens nu doen, wat gaet hij best voor gangen,
Om dit verloren Beelt in 't herte weer t'ontvangen?
Een Wille, uytgaende van het eeuwig Zielenvuur,
Die dryve, als met een sweep, de gantsche creatuur,
Met al haer beelden uyt, en sta de Godtheyt stille
Van alle neyg'lykheyt, dat hy volbrengt zijn wille.
Daer is geen ander raedt; al kost het wee en pijn,
Het moet geleden, of het moet verlooren zyn.

DE VERLICHTE ZIELE VERKLAERT AEN HET UITERLIJCKE VERNUFT, HET AFSCHEYDEN EENS RECHTVEERDIGEN

Op welck een wijse of een Ziel,
Die Godts geboden reyn bewaerden,
Na dat haer vleesch en bloedt ontviel,
Ten hemel vaert van deser aerden?
Soo vraegt het oude Adams kind
Dat alle wijsheydt heeft verlooren,
Aen Godt en 't Vaderlandt soo blindt,
Als hier op aerde een blindt gebooren.
Wanneer de Ziel soo gantsch en gaer
Haer self ontsinckt en houdt sich stille,
Dan wordt de Godtheyt openbaer,
En woont in haer gelaten wille.
Ontvalt haer nu het vleesch en bloedt,

Dan is sy met Godts licht doorschene,
Als 't yser met een heeten gloedt,
Dat is Godts handt, waer sou sy hene?
Sy is met heerlijckheyt gekroont,
En self den Tempel en den Hemel,
Daer Godt met sijnen glans in woont.
En sijnen Geest met soet gewemel.
Het hemelrijck is sonder maet,
Gelijck als boven son en sterre,
Soo wel oock hier, daer de aerde staet;
In d' eeuwigheyt is na noch verre.

VONKEN DER LIEFDE JESU

'T IS WONDER

Als ik myn oog verhef om hoog,
En zie den blaauwen hemels boog,
Bezaait met zo veel duizend sterren,
Nooit afgekeeken, noch geteld,
En weid' zo voort, door 't ruime veld,
Die Sirkel om, zo breed en verre,
Dat myn gedachte stuit en stoot,
Dan denk ik: Ach! wat zyt gy groot!
Hier by verryzen myn gedachten,
Dat deeze Grootheid, die men ziet,
Een puntjen is, en anders niet,
Wanneer wy 't eeuwig AL betrachten;
En dat die groote Majesteit,
Beslooten, noch in plaats, noch tyd,
Niet op te heffen, noch te noemen,
Op 't menschelyke stipje ziet,
By 't eeuwig Groot, zo klein als niet!
Wie kan dat wonder ooit vol roemen!
Dat God, dat Eindelooze Groot,
De kleine Mensch zo vriend'lijk nood,
Tot zyn gezelschap, en vriendinne;
Om meê te deelen in zyn vreugd,
Bekleed met heerlykheid en deugd,
Als twee Gelieven, in 't Beminnen!
ô God! oneindig, eeuwig goed,
Wat is uw wonder groot en zoet!
Wat mag den Worm noch weig'rig weezen!
Van zulken grooten Heer gevryd,
Gelokt, en vriendelyk gevleit,
Als Bruid, genood, en uitgeleezen!

Verzocht een Koning, op zyn Troon,
Met Scepter-staf, en goude kroon,
Een voetslavin tot zyn beminde,
Wat riep de waereld overluid,
Dat groot Geluk, en Wonder uit!
Wie kon de bruilofts-vreugde binden!
Maar wat is dit? een idel niet,
By 't geen de Ziel van God geschied:
ô Mensch! bedocht gy uw genade!
En overlei zyn waarde recht,
Gy zoud, om 't waerelds klein en slecht,
Die groote aanbieding niet versmaade.
Hoogwaardig GROOT, dat niemant weet,
Hoe hoog, hoe diep, hoe wyd, hoe breed,
Oneindig, eeuwig, ongemeeten!
Baart gy de wysheid in ons Hert,
Dat deeze zaak gewoogen werd,
En niet door idelheid vergeeten.

HET WORD HAAST DAG

De naare[1] schaduuw is aan 't breeken,
Terwijl de schoone Morgenster
Zyn blinkend hoofd komt op te steeken,
En brengt den dageraad van ver.
ô Zonne! heerlyk overtoogen
Met purper, van het Morgenrood,
Zo koninglyk voor onze oogen,
Uw Majesteit is schoon, en groot;
Maar in het Oost' van ons Geloove
Verryst een and're Dageraad,
Die uwe schoonheid gaat te boven,
Hoogwigtig, zonder perk of maat;
Als die de schaduuw eens doet wyken
Van 't grof verduisterd vlees en bloed,
Dan zal geen nacht ons meer bestryken,
Gelyk zy hier op Aarden doet:
Uw heerlykheid gaat op en onder,
En maakt een wisselbaare tyd,
Daar dag en nacht, elk in 't bezonder,
Zich over de aarde heenen spreid;
Maar deezen dag, die wy verwachten
Weet, eeuwig, van geen ondergaan,
Maar blyft in zyne volle krachten,

1 naare: donkere.

Oneindig, zonder wanken staan.
ô Schoone dag! Wie kan u roemen
Na waarde van uw heerlykheid;
Wie kan uw glans genoegzaam noemen,
Van zulk een hoogen Majesteit?
ô Jezus! laat het doch geschieden,
Dat haare straalen, door 't geloof,
Alle aardse schaduuw weg doen vlieden,
Als of men een gordyn verschoof;
Wy kyken uit naar 't zalig Oosten,
Met uitgestrekten hals en hooft,
En hoopen op het schoon vertroosten
Dat ons de waarheid heeft belooft;
Wat achter blyft, dit zal gebeuren;
Noch maar een wyltjen in geduld;
Tot God ontsluit zyn goude deuren,
En alles heerlyk word vervult.

ZEDELYKE EN STICHTELYKE GEZANGEN

VAN DE RUSTE DER VROOMEN

Laat krijgen en schanden, en roven en branden,
Verwoesten, verwoesten de landen,
Laat komen de donder, de winden en [stroomen,
Wat schaadt het, wat schaadt het de vromen?

Als swaare geruchten, een ander doen suchten
En woelen, en woelen, en vluchten.
Dan zit hy in vreede, in ruste, in vreugd en
Omcingelt, omcingelt, met deugden.

Zijn schat is onzigtbaar, en grooter in waarde,
Dan Hemel, dan Hemel, en aarde,
Zijn kragten en heersching gaat alles te booven
Wat sou men, wat sou men hem rooven?

Verliest hy zijn haaven en leven te gaader,
Zoo komt hy, zoo komt hy te nader
Zijn Heere, zijn oorspronk, zijn rijkdom, zijn [leven,
Waarom dan, waarom dan gebleven?

VAN 'T ONDOORGRONDELYK WEEZEN GODS

Oneyndig goed, van niemand oit volprezen,
ô Wonderweezen ach!
Gy diepste grond, fonteyn van alle weezen,
In wien ik eeuwig lag:
Baard in mijn ziel uyt uwe diepste kragten,
Uw' hart, uw' licht, uw' waarde Zoon,
De Bron van al het eeuwig schoon,
Zoo zoet, zoo zagte.

Oneindig licht, te gronden noch te meeten,
O Licht der Majesteit!
Geeft mijne ziel te drinken, en te eeten,
Van uwe wezentheid:

Zoo groeid dat beeld, dat Hemels is en schoone,
Gelijk 't in Adam is geweest,
Een Tempel, daar het uwen geest
In lust te woone.

Mijn ziel is vuur, ô God, mijn uytverkooren,
Mijn zielen-vuur dat schreyt
Na 't waater, dat zo lieff'lijk word gebooren,
In 't licht der Majesteyt:
Gelijk den dauw, zoo schoon in 't morgenroode
Dat is het kristallijne meer,
Het waater daar gy schoonste Heer,
Ons zoo op noode.